

Fredk Metcalfe
Oxford

Gwayne
2d.
1949

Fredk Metcalfe
Oxford

Gwaynes
2v.
E141

GRÁGÁS.

Pars I.

SUMTIBUS LEGATI MAGNÆANI.

HIN FORNA

LÖGBÓK ÍSLENDÍNGA

SEM NEFNIST

GRÁGÁS.

CODEX JURIS ISLANDORUM ANTIQVISSIMUS,

QVI NOMINATUR

GRÁGÁS.

EX DUOBUS MANUSCRIPTIS PERGAMENIS (QVÆ SOLA SUPERSUNT) BIBLIOTHECÆ REGIÆ ET LEGATI ARNÆ-MAGNÆANI, NUNC PRIMUM EDITUS.

CUM INTERPRETATIONE LATINA, LECTIONIBUS VARIIS, INDICIBUS VOCUM ET RERUM p. p.

PRÆMISSA COMMENTATIONE HISTORICA ET CRITICA DE HUJUS JURIS ORIGINE ET INDOLE p. p.,
AB J. F. G. SCHLEGEL CONSCRIPTA.

PARS I.

HAVNIÆ.

SUMPTIBUS LEGATI ARNÆMAGNÆANI,

TYPIS H. H. THIELE.

1829.

L. B.

*Codicem juris Islandici Grágás dictum jamdudum desideraverunt viri harum literarum periti, qvippe qvibus constiterit hunc esse collectionem legum jurisque normarum et antiqvissimam et amplissimam. Tanta vero erat collectionis istius moles, tanta lingvæ in pluribus locis obscuritas, tam impedita textus constituendi ratio, ut non mirum fuerit has difficultates ab opere sive suscipiendo sive perficiendo omnes hucusque deterruisse *).*

Hinc itaqve e re nostra inprimis esse existimavimus primum excitari Islandos antiqvitatum patriæ studiosos, ut studia sua in hunc legum codicem converterent, deinde fructus horum studiorum sumtibus legati Magnæani prelo committendas curare. Neqve vero longius hic de pretio et ætate ipsius Codicis disserere opus est cum hæc omnia in seqventi commentatione accuratius rimanda sint.

Pauca modo hic præmittere juvat primum de iis, qvi ante nos consilium de hocce legum Codice edendo inierint, tum de iis, qvi operam hujus editionis

---

*) *Seviri, qvi primi ad Codices legati Arnæ Magnæi evulgandos ex mandato Regis Christiani Septimi vocati fuere, jam agnoverunt sui officii esse curare ut non solum vetera carmina et historiæ Islandicæ, sed et leges antiqvæ et inprimis Islandicæ promulgarentur, sed grave hoc negotium Kofodum Ancherum, Virum tum in his rebus facile principem, eorum loco suscepturum sibi persvaserunt. Hæc enim verba in præfatione ad Kristni-Sagam Anno 1773 editam leguntur fol. b. 3: "De antiqvarum legum codicibus minus solliciti sumus. Cum enim "Consiliarius status Kofod Ancher qvi in Corpore juris danici antiqvi promulgando hodie to-"tus est qvotqvot eorum huic scopo inserviunt, sagaciter excusserit, qvin paria Themidi Nor-"vego-Islandicæ officia Labeo noster præbere velit, nulli dubitamus." At hæc spes eos fefellit. Vir enim de jurisprudentia nostra meritissimus infirma valetudine senioque confectus, ne consilium qvidem suum de editione legum veterum Danicarum curanda perficere valuit. Nos hujus officii ob diversas causas diu omissi bene memores Codicem Norvegicum Regis Magni legum emendatoris, ut primum Codicis Norvegici hodierni fontem in iis articulis, in qvibus a Codice Danico discrepat, prius tamen edendum esse existimavimus qvam hoc opus multo impeditius aggrederemur.*

adornandæ in se susceperint, deniqve de subsidiis literariis ad sensum harum legum melius intelligendum non sine fructu adhibendis.

Medio jam Seculo præterlapso de lege Grágás edenda qvidam Antiqvitatibus Islandicis dediti cogitarunt, Stipendiariusque Magnæanus nomine Jonas Mortensen *qvædam huic usui inservientia collegit, sed opus vix inchoatum mox reliqverunt.* Thorkelinus *deinde noster, Præfectus regiis Archivis secretioribus nec non Secretarii munere in nostro Collegio per plurimos annis fungens, Vir multifaria doctrina etiam apud exteros celeber, qvem nobis literisqve hoc anno ereptum fuisse dolemus, jam anno* 1777 *juvenis adhuc de hoc jure edendo secum constituit, publicato paulo ante veteri et recentiori jure ecclesiastico Islandico, sed ab hoc consilio tum destitit, qvamqvam munifica subscriptio et Regis sceptrum tum tenentis domusque Augustæ et qvorundam procerum Angliæ, Hafniæ tum commorantium, editorem ab omni damno sustinendo securum reddidisset**). *Exstat modo specimen hujus juvenilis laboris hodie rarissimum, qvod Anno MDCCLXXIX Alumnus Collegii Medicæi edidit, sedecim modo pagellis constans, titulum præ se ferens: "Particula prima juris criminalis Islandici antiqvi latine versi" ss. qvod præter conspectum capitum hujus juris Vigslode dicti Islandice et latine textum Islandicum modo qvatuor priorum capitum versionemqve latinam solum duorum sistit***). *Cum in Angliam Anno MDCCLXXXVII iter suscepisset iterum de hoc*

---

*) *Litteræ manu Thorkelini scriptæ, qvibus scientiarum patronos ad se in hoc opere sumptuoso edendo sublevandum invitat, datæ sunt Hafniæ XII Aprilis MDCCLXXVII. His ipsis litteris, qvæ singulari fortuna etiamnum servatæ sunt, vidimus præter augusta nomina Regis Christiani septimi, Reginæ viduæ Julianæ Mariæ, principis hæreditarii Friderici ex mandato signata, manum Mortonii Eden hodie Comitis de Harley tum temporis legati Britannici ad aulam Danicam pro viginti Exemplaribus, Johannis Howard celeberrimi carceribus inclusorum patroni, carceres Hafnienses tum visentis, pro qvinqvaginta, nec non J. Johnstonii tum Capellani munere apud legationem Brittanicam Hafniæ eo tempore fungentis, qvi primus Epicedium Regneri Lodbrock Regis Daniæ Anglice transtulit, pro qvinqve Exemplaribus subscribentis.*

**) *In textu Islandico concinnando apographum recentius membranæ legati Arnæ Magnæ isecutus esse videtur, nullam Codicis regii ejusque exscriptorum rationem habens. Hinc conspectus capitum juris Vigslode modo CXIV capp. exhibet, qvorum ultimum inscribitur:* "Um trygdamál oc griþamál" *de qva re in nostra editione duobus capitibus (cap.* 112 *et cap.* 113*) agitur.*

jure publicando consilium cepit doctorum amicorum hortationibus excitatus et qvidem una cum versione Anglica, cui reconcinnandæ Georgius Dempsterus, *Ordinibus eqvestribus Scotiæ a Secretis, Vir doctus idemque lingvæ Islandicæ gnarus opem suam amice commodaverat, sed hoc opus in Anglorum usum proxime destinatum non ad finem perduxit aliis negotiis avocatus. Cum qvæ congessisset* Thorkelinus, *ea fatale duplex incendium Hafniense Annis MDCCXCV et MDCCCVII una cum majori bibliothecæ parte supellectilisque litterariæ absumpsisset, præter qvædam versionis Anglicæ cura* G. Dempsteri *revisæ fragmenta, nullum inde fructum ad hanc nostram editionem melius instruendam percipere licuit, de qva jam paucis rationem reddemus.*

Textum Codicis Grágás Islandicum ex solis duobus antiqvis Manuscriptis pergamenis, qvorum alterum b. Arnas Magnæus sibi comparavit, alterum in Bibliotheca regia majori asservatur, accurate transscripsit et ex sua mente disposuit Juris Candidatus Thordo Sveinbiörnsen, *tum Stipendiarius legati Arnæani, hodie toparchiæ Arnesiensi in Islandia præfectus, textumque latine ea, qvam utriusque lingvæ diversa ratio admittit, fide transferre studuit, nec non duplicem indicem et verborum et rerum confecit, notasque et tabulas qvasdam textum illustrantes adjecit, idque omne summa diligentia paucis annis absolvit, adeo ut candidus harum rerum æstimator non possit non ejus merita gratus agnoscere, si vel hinc illinc qvædam carpenda occurrerint.*

Cum jam in eo esset ut hoc opus prelo committi posset, primi correctoris partes mandatæ sunt Thorgeiro Gudmundsen, *docto Stipendiario Magnæano, qvi hoc negotium indefesso studio perfecit. Alteram tertiamque foliorum sub prelo sudantium correctionem Collega noster* Finnus Magnusen *Professor, Ordinis Danebrogici Eqves,* Thorkelini *in Archivis regiis secretioribus curandis successor, haud gravate suscepit, in qvo labore eum alter Collega noster* Birgerus Thorlacius, *Regi a Consiliis Status, Prof. lingvæ Latinæ, Eqves Ord. Danebr. sublevavit usque dum peregre proficisceretur.*

Cum Commentationem toti operi præmittendam esse exstimavimus, qvæ de origine hujus antiqvissimi juris civilis Islandici, de ejus nomine, fontibus, causis insignis inter duo Manuscripta pergamena, qvæ sola supersunt, discriminis, de hujus legis meritis et fatis aliisque rebus scitu necessariis rationem redderet, quæ fere omnia viros doctos hucusque perplexos tenuere, hanc Commentationem criticam et historicam conscripsit Collega noster J. Frid. Guilielmus Schlegel, Regi a Consiliis Conferentiarum, Doctor et Professor juris Universitatis Hafniensis primarius, Ordinis regii Danebrogici Commendator, ad qvam proinde lectores harum rerum studiosos ablegamus.

Idem quoque præfationem Islandicam, qvæ in Codice Magnæano juri ecclesiastico veteri præmissa est, sed manifeste ad totum Grágás pertinet, detexit et huic nostræ editioni una cum versione latina anteponi curavit.

Cum recensus et crisis codicum inprimis pergamenorum tum quoque chartaceorum legis Grágás a diversis viris, optimis hujus rei æstimatoribus, illi Commentationi subjunctus sit, his immorari nolumus.

Restat ut de subsidiis litterariis, qvæ ad Codicem Grágás interpretandum illustrandumque aliqvem usum præstare possint, dicamus, ut eorum studiis, qvibus penitior hujus juris cognitio curæ cordique forte fuerit, qvodammodo consulamus.

Nulla versio neqve latina neqve danica hujus Codicis, qvantum scimus, hodie exstat.

Danica enim versio qvam Thormodus Torfæus juvenis conscripsit, ut ipse in historia Norvegiæ parte 3^{ia} lib. IV c. 4. p. 229 testatur et cujus mentionem facit Catalogus bibliothecæ Resenii p. 140, dudum periisse videtur; cum autem ipse autor hanc versionem juvenile opus æstimaverit, non est qvod ejus interitum multum doleamus.

Fragmenta autem qvædam nostri Codicis partim latine partim danice a diversis scriptoribus de rebus Islandicis agentibus passim reddita sunt, dum hunc vel illum locum legis Grágás laudant et ad suos usus convertunt. Primus, ni fallimur, Arngrimus Jonas in opere præclaro, qvod Crymogæa s. rerum Islandi-

corum libri tres inscribitur, Hamburgi Anno MDCIX impressum, non solum plura loca textus Islandici Codicis Grágás exscripsit, sed et versionem latinam addidit; idem argumenta potiorum hujus juris capitum breviter in eodem opere indicavit (*lib.* 1*mo* *c.* 8*vo* *p.* 80-100) *qvo viros doctos de meritis ejus hucusque incogniti convinceret. Multa legis loca* Arnesen *in opere docto: Om den Islandske Rettergang, Hafniæ* 1762, *edit.* 4, *et in primis* Erici *V. C. olim membrum nostri Collegii, in ea parte ejusdem operis qvam supplevit notisque perpetuis, qvibus illud locapletavit cum versione danica accurata suppeditavit.* Finnus Johannæus, *Episcopus qvondam Dioeceseos Skalholtensis in Islandia, in historia Islandiæ ecclesiastica, opere præstantissimo, sæpius ad Grágás provocat integra capita passim exscribens et latine reddens. In notis ad plures historias Islandicas, sed maxime in versione latina historiæ Nialis hoc jus vetustissimum laudatur ad textum illustrandum, cum illa præ aliis lites forenses fuse exponat. Cum* Thorkelinus *jus ecclesiasticum Islandicum antiqvum a se primum editum* (*Havniæ* 1775) *notis illustraret, non potuit non ad jus civile antiqvissimum paulo ante promulgatum et cum illo intime connexum respicere. Qvin et idem cum anno seqventi* (1776) *jus eccl. Arnæanum ediderit in notis pluries ad Grágás provocat.*

In plurimis commentationibus qvibus Antiqvitates septemtrionales in universum et Islandicæ inprimis illustrantur occurrunt loca ex Grágás petita. Inter eas hic memorandæ sunt: Pauli Vidalini *Com. de lingvæ septemtrionalis appellatione "Dönsk Tunga" qvæ a b.* Erici *latine versa et supplementis aucta appendicis loco addita est Gunnlaugi Ormstungi et Skalld-Rafni Sagæ, Hafniæ* 1775, 4, *p.* 220-297; Jo. Olavii *tum Stipendiarii Magnæani, dein membri nostri Collegii, Viri doctissimi, Syntagma de baptismo sociisque sacris ritibus.* 1770. 4, *hinc illinc nec non Ej. Diatribe de cognatione spirituali., Hafniæ* 1771, 8. Jo. Erici *Com. de expositione infantum apud veteres septemtrionales ejusque causis, reimpressa post Sagam nuper laudatam p.* 194-219. *Neqve negligendæ sunt Commentationes, cum de Berserkis tum maxime illa de Centenario argenti, qvæ Christni-Sagæ subjunctæ sunt. Tractatus* Finni Johannæi *Episcopi Islandiæ*

Viri de literis Islandicis præ aliis meritissimi de noctis præ die prærogativa aut dubia aut nulla, Haviniæ 1782, 8, *etiam qvædam habet huc pertinentia* (*p.* 172. 176. 177. 194-95). *Nonnulla etiam occurrunt in Comm. inaugurali* Magni Stephensen, *Regi a consiliis conferentiarum, Justitiarii tribunalis Islandiæ superioris, de legibus, qvæ jus Islandicum hodiernum efficiant etc. Haviniæ* 1819, 8. (*p.* 46-48. 74-81. 139-142). *Monendi autem sunt lectores hos omnes viros doctissimos non semper optima apographa antiqvarum legum ad manus habuisse; inde ortum est, qvod citationes legis Grágás neque qvoad partitionem, neqve qvoad voces phrasesque huic nostræ editioni, qvæ optimis Codicibus nititur, accurate respondeant.*

Ad illustrandum hoc jus inprimis faciunt Commentationes, qvæ de una alterave materia juris antiqvi borealis et potissimum Islandici agunt. Inter eas principem locum tenent b. Skule Theod. Thorlacii, *Rectoris scholæ metropolitanæ, qvi dum e nostro numero fuit insignem opem in editionibus veterum carminum curandis pro solida qva imbutus erat doctrina præstitit: Obss. Antiqvitatum borealium miscellaneæ, inprimis Specimen* 4*tum* *de Borealium veterum matrimoniis cum Romanorum institutis collatis, Hafn.* 1774. 8. *Qvanqvam legum veterum Islandicarum nulla ibi ratio habeatur sed tota Commentatio testimoniis historiarum borealium et potissimum Islandicarum qvin et Eddarum nititur* (*cfr. p.* 14) *illa nihilominus haud parum lucis adfert ei parti Grágás, qvæ* festa-þáttr *audit, cum ex comparatione appareat ea qvæ hic de sponsaliis nuptiisque statuatur cum veterum moribus bene convenire, nisi in iis ubi christiana sacra aliqvam immutationem necessariam reddiderint. Commendandus quoque est libellus Dr. juris et Prof. hist. Kiloniensis* A. L. J. Michelsen: *Ueber altnordisches Armenrecht, qvi insertus est annalibus "Eranien" dictis, qvi a Prof. jur.* Falck *eduntur,* 2*te* *Lieferung, et quoque seorsim impressus Heidelbergæ* 1826, *ubi qvæ Grágás de pauperum sustentatione præcipit accurate exponuntur.*

Accuratæ quoque descriptiones Islandiæ et itineraria interdum ad Grágás provocant, ut doceant qvalis status hujus provinciæ olim fuerit et cum hodierno

comparationem instituant. Hinc in ampliore illo itinerario Olavii *et* Paulsonii: *Reise igiennem Island, foranstaltet af det Kgl. danske Videnskabers Selskab, Soræ* 1772, 2 *Voll.* 4. *sæpius Grágás laudatur v. c. Vol. I. p.* 36. 37. 50. 54. 55-59. 178. 193. 201-203 *cfr. p.* 205-207. 365. 371. 444. 469. 472. 536. *Ab altera parte ejusmodi opera juri Grágás melius intelligendo potissimum in iis locis, qvæ ad Oeconomica spectant, haud parum inserviunt.*

Ad subsidia hujus juris qvoque referenda sunt indices vocum et Vocabularia, qvæ verba obsoleta et potissimum juris terminos explicant. Talia sunt: specimen Lexici Runici collectum a Magno Olavio *et ab* Olao Wormio *auctum. Hafniæ* 1651 *fol. Lexicon Islandicum ab* Andrea Bussæo *confectum editioni Schedarum Arii Polyhistoris a se curatæ additum. Havniæ* 1733. 4. *Glossarium subjunctum Syntagmati* Jo. Olavii *de Baptismate et illi de cognatione spirituali, indices additi juri ecclesiastico Islandico cum veteri tum recentiori s. Arnæano a G. Thorkelino editis, pluribusque Sagis Islandicorum impressis subjuncti, e qvibus ad juris Grágás interpretationem inprimis faciunt ii qvi habentur in Kristni-Saga* 1773. 8. *in Landnama-Bok. Havniæ* 1774, 4, *qvi debetur* Joh. Olavio, *Hypnonesio, e Collegio nostro, nec non in vita Viga-Glumi cura* G. Petersen *in vitis Gunlaugi Vermilingvis et Rafnis Poëtæ. Hafn.* 1775, *et præ omnibus plenissimus in versione latina vitæ Nialis Havniæ* 1809. *His addi possunt* Ottonis Haldorsen Vidalini *Diss. de usu lingvæ Islandicæ in enodandis terminis juris Danici et Norvegici, Hafniæ* 1786. 8. *et* Skule Th. Thorlacii *interpretationes vocum difficiliorum in nova Collectione Actorum Societatis regiæ Hafniensis Vol.* 4to; Biörnonis Haldorsonii *Glossarium vocum Islandicarum locupletissimum non magnum usum præstat, cum hodiernam lingvam sistat et juris terminorum parum rationem habeat. Neqve multo utilius huic usui est Lexicon Islandicum* Gudmundi Andreæ, *post ejus mortem a* P. Resenio *editum Havniæ* 1683, 4, *cum terminos juris parum respiciat. Dolendum autem est optima Glossaria, qvæ proxime ad usum Jurisconsultorum confecta sunt, nondum typis mandata esse, inter qvæ eminent* Biörnonis a Skardsá *explicatio*

terminorum legis antiqvorum, anno 1626 *ad finem perducta et* Pauli Joh. Vidalini *olim nomophylacis Islandiæ, Arnæ Magnæo in pluribus laboribus socii, Glossarium, qvod sub nomine Archæologiæ juridicæ venit, opus non absolutum. Hujus autem Vidalini operis desiderium qvodammodo minuit epitome illa qvam curavit* Liliendahl *in scriptis Societatis litterariæ Islandicæ inde a Vol.* 2do *ad Vol.* 8^vum^ *usque passim.*

Præter Jo. Ihrii *Glossarium Svio-Gothicum etiam cum fructu consuli possunt index vocum in editione legum Gulathingensium Regis Magni legum Reformatoris, Havniæ* 1817, 4, *ampliorque in Codice juris Vestrogothici, edito a Doctoribus* H. S. Collin *et* C. J. Schlyter, *Holmiæ* 1827, *in iis terminis juris, qvos Codex Grágás cum his legibus communes habet, modo ante oculos habeatur easdem voces interdum alio sensu in hoc jure Islandico accipi.*

Qvi historiam legislationis Grágás accuratius nosse velint, adeant potissimum Arii *Polyhistoris Schedas s. Islendínga-bók et Kristni-Sagam et Chronicon magnum Islandiæ* (Islendínga-bók hin mikla) *vulgo* Sturlúnga-Saga *dictum nec cum his fontibus ipsum Codicem Grágás conferre negligant, ut hucusque factum est. Ex illis auctoribus diversa ratione intellectis hausta sunt qvæ habent* Arngrimus Jonas *in Crymogæa lib.* 2do *c.* 8 *p.* 80-82; Torfæus *in hist. Norvegiæ P. II. p.* 97. *P. III. p.* 239; Jo. Erici *in nova Editione a se curata operis* Holbergii: *Dannemarks og Norges geistlige og verdslige Stat, Hafniæ* 1762. 4. *cap.* 12 *p.* 508-511; Joh. Arnesen *et* Jo. Erici *in: historisk Indledning til den gamle og nye Islandske Rettergang, Hafniæ* 1762, 4, (*vide præf. Erici p.* 1-4, *nec non passim in ipso textu*)*;* Finnus Johannæus *in historia ecclesiastica Vol.* 1mo *p.* 215 *et* 271*; Ejusdemque Commentatione de noctis præ die prærogativa p.* 172. 173; Halfdanus Einari *in Sciagraphia historiæ literariæ Islandicæ. Havniæ* 1777, 8. *Sectione* 5ta §. 1 *p.* 182. 183; Laur. L. Kongslevius *in: den danske og norske private Rets förste Grunde.* 1mo *Vol. Hafniæ* 1781 *in discursu de legibus Islandicis p.* 203-206. *Pauca de hoc Codice ejusque fontibus etiam*

habet Sveino Sölvius *in libro Islandico, qvi Tyro juris* edur Barn í Lögum *inscribitur, primum Hafniæ edito Anno* 1754 *et dein sæpius Cap.* 3. *p.* 7-10.

Diatriben de Cod. Grágás a Jona Magnæo *fratre Arnæ conscriptam, qvam Halfdanus Einari nomine Epistolæ ad Paulum Joh. Vidalinum laudat l. c. p.* 182 *vix unqvam impressam videre licuit, sed non nisi de illa qvæstione agit an Codex Islandicus Grágás a Norvegico ejusdem nominis differat nec ne.*

Vale! lector candide! nostrisque conatibus favere perge!

Scribebamus Hafniæ d. 15 *Augusti MDCCCXXIX.*

MONRAD. SCHLEGEL. THORLACIUS. WERLAUFF.
MÜLLER. FINN MAGNUSSEN.

Commentatio historica et critica de Codicis Grágás origine, nomine, fontibus, indole et fatis.

Auctore ***Jo. Fr. Guil. Schlegel,***

Regi a Consiliis Conferentiarum, J. U. Doct. et Prof. in Univ. Havn. primario, Assessore summi tribunalis extr., Ordinis regii eqvestris Danebr. Commendatore.

§. 1.

De prima reipublicæ Islandicæ constitutione ejusque defectibus.

N*orvegia a novo monarcha* Haraldo Pulchricomo *subacta, qvidam incolæ e regno pulsi ne insidias sibi struerent, multoque plures sua sponte, novum qvippe jugum ægre ferentes, in exteris regionibus sedes fixerunt, sed potissimum in Islandia a Scotis sive Hibernis, ut videtur, prius occupata dein vero derelicta* *), *cujus notitiam qvidam navigatores audaciores e popularibus*

---

*) *Errant recentiores scriptores, qvi Islandiam a Norvegis primum detectam fuisse tradunt. Docuit enim antiqvissimus Islandiæ historiographus* Arius Frode *nec non autor narrationis de prima Islandiæ occupatione a Norvegis facta* (Landnáma-b.) *in prologo novos hos advenas in orientali hujus insulæ parte (Papeya et Papyli) qvosdam Christianos reperisse, qvos* Papas *vocabant, qvi autem Islandiam Norvegorum adventu reliqverunt, eosque Hibernos (s. Irlandos) fuisse inde colligunt, qvod præter alia libri qvidam lingva Hibernorum conscripti post eorum abitum reperti fuerint. Gunlaugus et Oddus in historia Olai Trygvii part. II cap.* 4 *p.* 10 *non solum cum his consentiunt, sed et Bedæ testimonium licet dubium advocant, qvi Anglos Thulen eo, qvo scripsit tempore, adeoque initio Seculi octavi freqventasse affirmat. Pluribus hac de re egit* N. M. Petersen *V. Cl. in commentatione de historia Islandiæ sub libera republica nondum typis mandata, qvam prælegit Societati regiæ antiqvis Islandicis scriptis evulgandis dicatæ (cfr. Landn. in prol. p. 2). Cfr. Finni Johannæi hist. eccl. Vol. I. p.* 1-4. Arngrimi *conjectura in Crymogæa p.* 21 *proposita hos Scotos fuisse piscatores, piscationem prope Islandiam exercentes, ipsis sui reliqviis in Islandia repertis, libris, refellitur. Primis tamen occupationis temporibus fuere nonnulli quoque Hiberni et Scoti qvi in Islandia sedem figerent cfr. Landn. B. P. I. c.* 11 *c.* 15 *et cum potissimum fundos in parte orientali occupassent, inde in itinerario* Olai *et* Paulsonii *II. p.* 846 *colligitur qvasdam voces peregrinas, qvas incolæ hujus tractus usurpant, qvi cæteroqvin lingvam Islandicam purissime loqvuntur, ex hac immigratione originem traxisse.*

ipsis nuper comparaverant, qvos tanta turba seqvebatur ut intra sexaginta annorum spatium (inde ab Anno Christi 874 *ad* 930 *usque) magnam hanc insulam penitus occupassent, qvamvis Reges Norvegiæ censum ab emigrantibus exigendo huic emigrandi libidini certos fines statuere conarentur. Novi coloni non solum veterem Deorum cultum sed et eandem juris administrationem, cui hucusque assuefacti erant, hic instituerunt. Hoc eo facilius effici poterat cum plures proceres huc appulissent, qvi dum Norvegiam inhabitaverant sacerdotii munere in idolorum templis simulque jurisdictione et magistrali potestate in incolas ejusdem toparchiæ, qvi idem templum freqventarent, fungerentur pro more in Norvegia totoque Septentrione tum recepto, qvare duplex hoc munus uno vocabulo "Godord" vocabatur et qvi ei præerant Godar s. Hofgodar appellabantur*). Hi enim proceres non solum liberos famulosque, sed et numerosam clientelam secum adduxerunt, qvæ ad patrocinium eorum confugere consvevisset, at, ubi litibus implicarentur, opem ipsis vicissim præstaret si arma adversus hostem capienda essent vel patronus alia urgente necessitate premeretur. Qvi succedente tempore sedem iis in locis fixerunt qvos jam alii occupassent, fundos incultos non nisi certis conditionibus obtinuerunt, inter qvas inprimis illa ut jurisdictioni domini fundi in posterum subessent, et tributum ad fani sustentationem annuum certasque operas præstarent**). Inde intelligitur qvi factum sit, ut jurisdictio ita acqvisita hæreditario jure ad posteros acqvirentis transiret***), et qvanqvam sacerdotium ethni-*

---

*) *Hæc sacerdotii potestatisque jus dicendi intima conjunctio ansam præbuit ei instituto, ut locus, qvo judicium haberetur, ædi sacræ esset proximus, utque annulus sacer, qvem jurans qvicunque, sive judex, sive pars litigans, sive evocatus, sive testis esset, manu inter jurandum prehendere tenebatur, prope aram servaretur, qvo qvilibet actus jurisdictionis majoris momenti præter juridicam religiosa sanctitate muniretur. Vide Landnáma-Bók P. IV. c.* 7 *p.* 299 *ubi inter leges Ulflioti et illa nominatur, qvæ præscripsit, ut annulus iste ad minimum duarum unciarum pondere in ara fani principalis ad hunc usum asservaretur. (Vide inprimis Eyrbyggia-S. c.* 4 *p.* 10, *Vigaglúms-S. c.* 19 *cfr. Arngrimi Crymogæam p.* 76, *Schiönningii Norges Hist. P. II. p.* 247.)

**) *Recensum horum tribunalium exhibet Schiönning in hist. Norv. III. p.* 143. *Inter hæc tamen qvædam fuere celebriora, partim ob majorem ambitum et incolarum iis subjectorum insigniorem numerum, partim ob summam in sententiis dicendis æqvitatem, adeo ut proceres aliorum provinciæ tractuum lites suas iis dirimendas sponte submitterent. Huc referenda forum* Thorsnesiense *in qvadrante occidentali a Thorolfo Mostrarskegg, uno e potentioribus Islandiæ occupatoribus, primum institutum (cfr. Eyrbyggia-S. c.* 4 *p.* 12, *Landnama-B. P. II. c.* 12 *p.* 45) *et* Kialarnesense *a Thorstenio Ingolfi filio fundatum; vide etiam Arii Schedas p.* 16 *ed. A. Bussæi.*

***) *Etiam impuberes et foeminæ hanc potestatem jure hæreditario acqvirebant, qvam per mandatarium sui juris exercebant, nec iis tutoribusque eam alienare licuit* Þingf. B. c. 61 *Vol. I. p.* 166. *Memoratu dignum est qvod patrimonialis jurisdictio, qvam plures recentioris originis esse contendunt, in Islandia inde a primo occupationis tempore obtinuerit.*

cis sacris abolitis non diutius sibi vindicare poterant *), *nihilominus jurisdictionem magistralemque potestatem, qvamdiu respublica Islandica stetit incolumis, adeoque ad annum usque* 1261, *intactam servarent, nisi eam forte poenæ loco ob delictum vel libera cessione in alium amisissent.*

Islandia ita a capitibus familiarum et proceribus occupata, imperium satis bene ordinatum optimatum in singulis nomarchiis sua sponte formabatur, sed ipsi optimates plenam inter se libertatem tuebantur, unde eveniebat, ut, si lis inter eos oriretur partesque litigantes ejus decisionem arbitris justitiæ cultu celebribus submittere nollent, acris demum pugna, cui cujusvis partis clientela se immiscere tenebatur, litis exitum definiret. Lites inter diversorum procerum servos clientesve exorta eadem cruenta ratione terminabantur, cum qvilibet litigantium præsidium penes dominum patronumve qværeret, qvi provocationi obtemperaturus servitium clientelamve armari jussit, ut injuriam uni ex suis illatam junctis viribus vindicarent. Si certamen cum potentiore instaret nec vires suas sufficere crederet amicos ad opem sibi ferendam excitavit, indeque eveniebat, ut insula inde a prima ejus occupatione sedes intestini belli fieret.

Huic malo indies ingravescenti ut occurreretur, Ulfliotus, *gente Norvegus, proceribus incolisqve auctor fuit, ut qvasdam communes leges omnes agnoscerent comitiaque annua instituerentur, qvibus de publicis commodis ageretur, litesque civium potiores agitarentur et judicarentur.*

§. 2.

De legibus Ulflioti forique universalis (Althing) formatione.

Ut Ulfliotus *huic legum rogationi melius satisfaceret Norvegiam licet provectæ jam ætatis petiit (Anno* 925*) et apud* Thorleifum Spakium *i. e. Sapientem, filium Horda-Caurii, avunculum suum, per triennium commoratus ejus institutione assidue hunc in finem usus est* **).

*) *Nihilo secius etiam post publicam christianæ religionis adoptionem iidem sæpe Godar (magistratus) et sacerdotes (prestr) erant, qvanqvam hæc munerum conjunctio non bene juri pontificio conveniret. Non solum Episcopus Skalholtensis* Isleifus *sed etiam* Paulus *vergente Sec.* 12*mo* *hunc civilem magistratum cum Episcopatu conjunxit. Qvanqvam enim Ericus Archiepiscopus Nidrosiensis hunc abusum Anno* 1190 *severe prohibuisset, duravit tamen ad unionem usque Islandiæ cum Norvegia, qva ex foedere sancitum fuit ut proceres hanc avitam potestatem resignarent; cfr. F. Johannæi hist. eccl. I. p.* 196. *Hæc potestas in jure Grágás semper "Godord", sed in historiis etiam sub nomine "Forráð" et "Mannaforráð" occurrit, qva voce æqve ac voce "Godord" etiam sacerdotium significabatur, ut observatur in nota ad hist. Nialis latine versam p.* 322.

**) *Hic Thorleifus legifer nepos ex filio, ut videtur, fuit ejus Thorleifi, qvo Rex Haraldus niger pater Haraldi pulchricomi ob jurisprudentiæ morumque integritatis famam usus erat ad jus*

Leges ita compositas idem post reditum in Islandiam cum sodali Grimo Geitskor in jure bene experto retractavit et ad usum incolarum accommodavit, qvæ deinde omnium suffragiis anno 928 *recipiebantur et posthæc, qvamvis respublica turbis sæpius obnoxia esset, sollicite custodiebantur* *).

Hoc negotio ita consummato Grimus Geitskor *insulam lustravit ut locum opportunum comitiis ordinandis inveniret; ex ejus consilio fundus prope flumen Öxará in tractu Arnes-Sysla, qvi communitati nuper cesserat ob cædem ab ejus domino patratam, eligebatur. Ibi* Alþing *svadente* Ulflioto *anno* 830 *ordinabatur singulis annis stato tempore habendum, tum legibus novis ferendis decretisqve in communem usum a senatu optimatum præside Nomophylace sanciendis civiumque applausu firmandis, tum litibus forensibus huc ex nova lege delatis a lectis judicibus definiendis, qvod tribunal, mutata licet regiminis forma, per octo pæne secula substitit ad annum usqve millesimum octingentesimum, qvo novum judicium superius ejus loco conditum ad oppidum* Reikiavík (*primum qvondam insulæ prædium*) *transferebatur. Ulfliotus in præmium tanti laboris tamque feliciter peracti primus Nomophylax* (Lögsögomadr) *a gratis civibus creabatur* **).

§. 3.

De legum Ulflioti qvalitate, deque affinitate cum Norvegicis antiqvissimis, sed eorum a lege Gulensi Haconis Adelstensfostre diversitate.

Leges autem illæ Ulflioti non promulgationis tempore in scripturam redigebantur, sed ore prolatæ memoriæ commendabantur. Litteris enim duobus pæne seculis serius Islandi leges suas demum mandari curarunt ***). *Forte autem jam tum cautum fuit, ut saltem potiora legis capita qvotannis in comitiis a Nomophylace recitarentur, qvo melius memoriæ civium infigeren-*

Heidsiviense concinnandum. Qvi eundem Thorleifum et juris Heidsiviensis autorem et legum, qvæ Ulflioti nomen ferunt, qvin et legis Gulensis a Hacone Adelstenio latæ, conditorem fuisse perhibent, manifeste errant; obstat enim ratio temporis cum non minus qvam sexaginta imo octoginta anni inter has duas legislationes intercesserunt. G. Schönningius *qvi in hunc errorem qvoque inciderat hist. Norvegiæ Vol. I. p.* 435 *eundem serius ingenue agnovit Vol. III. p.* 145.

*) *Vide Arii Schedas* c. 3 *p.* 14 *ex editione A. Bussæi et Landnama-B. P. IV. c.* 7. *p.* 299.

**) *Cfr. de Ulflioto F. Joh. hist. eccl. I. p.* 95. 96. *Habitavit in* Lóni, *in Islandia orientali; vid. itinerarium Olavii et Paulsonii per Islandiam Vol. II. p.* 847.

***) *Litteris runicis, qvibus jam tum forte qvidam Islandi utebantur licet paucissimi, ad leges exarandas nunqvam usi sunt. Litteræ autem Gothicæ et Anglosaxonicæ tempore demum Arii et Sæmundi hac in septemtrionis parte usu receptæ sunt (cfr. præf. ad Nialis S. p. XVII et F. Joh. hist. eccl. I. p.* 85 *not b.)*

tur *). *Leges autem ab Ulflioto latas non ita multas fuisse vel hac de causa veri est simile. Qvidam hujus novi juris articuli in vetere de rege Olao Trygvino relatione* (*Olafs-S.*) *et in libro de occupatione Islandiæ* (*Landnama-B.*) **) *servati sunt, multo autem plures procul dubio in Codicem Grágás migrarunt. Ego autem existimaverim maximam harum legum partem judiciorum ordinem, in qvo formando Ulfliotus potissimum occupatus erat, spectasse. Cum autem ordo iste forensis ex moribus septentrionalibus et inprimis Islandicis in formulis verborum ab actore, reo, evocatis* (qvidr), *judicibusque accurate adhibendis maxima ex parte constaret, his discendis Ulfliotum in Norvegia summam operam impendisse easque postea cum Islandiæ juris peritis communicasse, non est qvod dubitemus.*

Qvanqvam ex hac ipsa de legibus Ulflioti narratione tuto colligi possit affinitatem inter has et antiqvissimas Norvegiæ leges sat magnam intercessisse, falluntur tamen, qvi legem Gulensem Haconis Adelstenii harum legum fontem fuisse contendant. Horum enim opinio ipsa temporis computatione refellitur ***). *Haco enim Adelsteni regnum Norvegiæ adeptus est anno sexto post rogationem Ulflioti novarum legum in Islandia factam* (*anno* 934) *legemque Gulensem sexto demum regni anno* (*anno* 940) *tulit. Errorem peperere verba* Arii *male intellecta dicentis: Ulfliotum inprimis legem Norvegiæ Gulensem secutum fuisse, neglectis, qvæ idem addidit "ut tum erat"* ****). *Arium celeberrimum sui ævi chronographum tanti erroris reum*

---

*) *Cum in jure eccl. Isl. veteri tum in jure civili antiqvo hæc recitatio diserte nomophylaci injungitur, ut postea pluribus illustrabo, sed qvo tempore hæc lex primum lata sit ignoramus.*

**) *In Landnama-Bók P. IV. c. 7 p.* 299 *inter Ulflioti leges recensetur illa, qvæ prohibuit ne qvis Islandiam appellens navem capite belluino distinctam usurparet, sed adhibens ne servaret, ne geniis terræ metum incuteret, eaqve lex ibi asseritur novarum legum prima fuisse* (þat var upphaf laga hinna heidnu). *Inde tamen non colligendum est hanc aliasque leges Ulfliotum litteris mandasse, sed modo eam primo loco recitasse.*

***) *Primus autor, qvod sciam, hujus erroris fuit* Arngrimus Jonas *qvi in Crymogæa cap.* 8 *p.* 80 *asserit, "Ulfliotum e Norvegia Gulethingensis juris exemplar attulisse, indeqve Islandos multa mutuatos," qvanqvam Arius nihil tale dixerit, nec dicere potuerit, cum bene nosset legem Gulensem non tum litteris fuisse consignatam; neqve profecto opus fuisset Ulflioto per tres annos in Norvegia apud Thorleifum commorari, si nihil aliud ipsi agendum fuisset qvam tale legum exemplar secum in Islandiam avehere. Eodem loco Arngrimus, Vir cæteroqvin meritissimus, alius erroris reus fit, narrando Thorleifum Sapientem legum (Islandicarum) conformationi præfuisse, adscitis collegis aliqvot, sicut apud Romanos Decemviros legibus scribendis olim creatos, qvæ omnia ex suo ingenio finxit; historiam legislationis Haconis Adelstenii cum hac Islandica mire miscuisse videtur, memoriæ suæ nimis fidens.*

****) *Verba Arii (c.* 3 *p.* 14*) ita sonant:* "En þau voro flest sett at þvi, sem þa voru Gola-þings Lög *etc.*" *Verba:* "sem þa voru" *Andreas Bussæus superflua male existimans non latine reddidit.*

fuisse eo minus credendum est, cum ipse paulo post dicat Ulfliotum primo vel secundo post mortem Haraldi pulchricomi anno decessisse. Sed verba ab ipso Ario addita, jamjam laudata "ut tum lex Gulensis erat" satis clare innuunt se non de lege Gulensi posteriori, qvam jam solam cognoscimus, a Rege Hacone Adelstenio lata, loqvi, sed de antiqviore, puta juris normis consvetudinibusque in ea Norvegiæ parte receptis, qvæ foro provinciali in insula Gulöe prope Bergas instituto suberat, qvas Haco postea revidi et emendari jussit.

*Hinc potius dicendum foret, si altera lex ex altera revera profecta fuisset, leges Ulflioti fuisse fontem legis a Hacone Adelstenio latæ qvam vice versa, cum hæc assertio justæ annorum computationi non adversaretur. At longe a me abest, ut hoc contendam, sed potius crediderim cum leges Ulflioti tum Haconis ex communi fonte originem suam traxisse. Cum autem et Ulfliotus et Rex Haco Thorleifi Sapientis consilio in legibus suis concinnandis usi sint, existimaverim, illos non omnia ex lege Gulensi antiqviore, sed plura ex lege Heidsiviensi, qvæ tum ex omnibus Norvegicis perfectissima censebatur *), mutuatos fuisse, qvam nemo Thorleifo melius cognoscere potuit, cum avus ejus princeps hujus legis auctor fuisset jurisque cognitio illa ætate a patre ad filium nepotemque sollicite propagaretur **). Qvantum autem alterutra lex legi Heidsiviensi debuerit hodie nemo indicare potest, cum multis abhinc seculis perierit, nisi qvatenus in leges Norvegicas recentiores migraverit.*

*Neqve comparatio inter leges Ulflioti et Haconis jam institui potest, ut earum affinitas accuratius definiatur, cum neqve leges Ulflioti hodie integras habeamus, neqve legem Norvegicam Gulensem ea forma, qva Rex Haco cognomine Adelstenius eam oretenus promulgaverit, cumque ea, quæ hujus Regis nomine hodie circumferatur, adeo a seqventibus Regibus mutata et aucta sit, ut vix ac ne vix qvidem qvid illi priori legislatori debeatur discerni possit ***).*

Id autem certo affirmari potest Ulfliotum neqve legem Heidsiviensem neqve Gulensem ad verbum secutum fuisse, sed multa qvæ Islandiæ minus convenirent reprobasse vel immutasse,

---

*) *Hinc Rex Haco cum legem Gulensem et Frostensem tulit, hanc Heidsiviensem intactam reliqvit.*

**) *In lege Gulensi, qvæ Haconis Adelstenii nomen fert, ea forma, qvæ nobis etiamnum servata est, nullibi qvod sciam Thorleifi nomen occurrit, sed qvidem* Atlii, *qvi ex satis probabili conjectura idem est, qvi Comitis s. Jarli dignitate tempore Halfdani nigri ejusque filii Regis Haraldi pulchricomi fruebatur.*

***) *Cave autem ne putes præter ea qvæ in lege hac Gulensi siglis O (qva Rex Olaus cum sanctus tum Kyrre indicatur) et M (qva Rex Magnus bonus indigitatur) reliqvum textum salvum esse et Haconi soli tribuendum, verba enim legis rite examinando plura reperies qvæ manifeste subseqventibus temporibus debeantur, qvæ accurate secernere et qvæ forte eorum loco olim statuta fuerint probabili conjectura indicare hoc opus, hic labor.*

qvod quoque Arius disertis verbis declarat *), *eundemque normas juris apud Islandos antea receptas novis non dissonas, neqve illi fini, qvem efficere studuit, repugnantes studiose servasse, cum illa ætas non æqve ac nostra juris mutandi pruritu ferreretur, qvæ tamen juris antiqvissimi reliqviæ cum Ulflioti legibus et jure recentiori adeo miscebantur, ut qvæ hujus juris pars Ulflioto assignanda esset tempore, qvo Grágás conderetur, Islandi accurate assignare non valerent, unde explicaverim cur nulla in hoc jure Ulflioti mentio fiat, sed omne jus hoc antiqvius communi ibi voce "forn lög" appelletur* **).

§. 4.

De qvibusdam legibus Islandorum post Ulfloti tempora, sed ante ethnicismi abolitionem receptis.

Postea qvædam subinde leges ethnicis sacris adhuc vigentibus receptæ sunt, inter qvas Arius modo memorat illam de computo anni corrigendo autore potissimum Thorkillo Mane *Nomophylace, qvo ad verum solarem qvodammodo redactus est, eamque qva tria fora in singulis insulæ qvadrantibus ordinarentur, qvæ tres "Godar" alternis vicibus administrarent præter septentrionalem, cui qvatuor fora assignabantur ob incolarum diversæ originis invidiam, qvi eidem jurisdictioni subesse noluere constitutumque, ut terni Godar ex singulis qvadrantibus, adeoque duodecim, ad forum universale delegarentur* ***).

Sed facile intelligitur statum reipublicæ in melius mutatæ postulasse, ut aliæ leges præter has duas ferrerentur, id qvod etiam narrationibus Islandorum, qvæ de hoc tempore agunt, abunde confirmatur. Inter plures ejus modi hic modo legem illam in memoriam revoco, qvæ

---

*) *Arius l. c.* Enn þau voro flest sett at þvi sem þá voru Gola-þings Lög eda rád Thorleifs ens spaca Horda Carasonar voro til hvarvid scylldi auka eda afnema, eda annan veg setia *etc. De conformitate legum antiqvarum Islandicarum cum Norvegicis Arius et alio loco loqvitur, capite qvidem* 8*vo* *p.* 52 *sed tantum ratione homicidii.*

Observari meretur Landnama-Bok l. c. p. 299 *de hac legum Ulflioti cum lege Gulensi convenientia altum servare silentium et potius ita loqvi ac si novæ hæ leges e solius Thorleifi consilio essent compositæ.* "Ulfliótr var sextugr at aldri, för han til Noregs oc var þar þriá vetur, þar settu þeir Þorleifr hinn Spaki modur-brodir hanns lög þau er sidan varo köllut Ulfliots lög, enn er hann kvam ut var sett alþing, oc höfdo menn sidan ein lög a landi her."

**) *Jus Islandicum commune jam olim Alzheriar-lög i. e. jus universi populi appellatum fuisse ex historia Nialis c.* 144 *et c.* 145 *p.* 240. 244 *textus Islandici colligere licet. Nomen legum Ulflioti olim postea qvidem usurpatum, sed jam ante ætatem Arii usu exolevisse Arius ipse innuit verbis l. c.* "oc voro þa Ulfliots-Lög köllod" *(qvæ tum lex Ulflioti dicebatur).*

***) *Vide Arii Schedas c.* 4 *p.* 20-26 *et c.* 5 *p.* 26-30 *ed. Bussæi; cfr. Landnama-B. P. IV c.* 7 *in fine.*

occasione cædis Arnkilli, qvæ pro dignitate viri non ita, ut par esset, expiaretur cædis auctorem fœminis, utpote proximis cæsi hæredibus, proseqventibus, cavit ne posthæc ulla fœmina in causis homicidii neqve puer sedecim annis minor actoris partes ipse sustineret *).

§. 5.

De publica adoptione religionis christianæ ex lege a Thorgeiro *lata ejusque legis articulis.*

Cum magna pars Islandorum Christiana sacra amplexa abolitionem ethnicismi lege publica postularet, adversantibus cæteris majorum sacris addictis, jamque in eo esset utraque parte arma capiente, ut bellum civile gravissimum oriretur et respublica ipsa dissolvi minaretur, Halli Sidensis eloqventia civium animos paululum sedavit obtinuitque, ut sibi negotium de civibus nova lege conciliandis mandaretur, qvo facto Thorgeirum *legiferum præmio allexit, ut talem legem excogitaret qvanqvam ille tum adhuc ethnicismum profiteretur. Hujus itaque Thorgeiri svasu lex Anno* 1000 *in Comitiis perlata fuit, qva cultus Christianorum publice receptus fuit, idolorumque vero cultus publicus prohibitus, occultus autem adhuc toleratus, cautumque, ut qvoad carnis eqvinæ usum infantiumque recens natorum expositionem jus pristinum obtineret* **). *Hæc autem ethnicismi vestigia qvibusdam annis interjectis, Rege Olao Sancto id enixe per legatos postulante, lege a* Skaptio *legifero lata Anno* 1016 *abolita fuere* ***).

Sacrorum christianorum publica adoptio optimatum Islandiæ potentiam vix minuit, cum qvi sacella templaque ethnico olim cultui dicata in ædes sacras transformarent vel nova sua pecunia exstruerent, jus patronatus sibi arrogarent et juvenes suis impensis ad sacrum ministerium qvodammodo instructos his præficerent, majores autem et lucrosiores dignitates ecclesiasticas ipsi ambirent civili magistratu nihilominus, ut jam supra observavi, sæpius simul fungentes.

---

*) *Vide Eyrbyggia-S. c.* 38 *p.* 195 *additque post legem laudatam:* oc hefir þat halldiz jafnan siþan *i. e. id qvod semper postea obtinuit. Annus autem qvo hæc lex lata est, annus nongentesimus nonagesimus qvartus fuisse existimatur.*

**) *Vide Arii Schedas c.* 7 *p.* 39-46. *Kristni-S. p.* 88-100. *Nials-S. c.* 105 *et* 106 *p.* 163-165 *textus Islandici et p.* 363-367 *versionis latinæ. Hæ tres narrationes in rebus gravioris momenti conveniunt, in iis autem, qvæ levioris sunt momenti aliqvatenus differunt. Niala autem addit eadem lege jam tum cautum fuisse, ut dies dominicæ, jejunii, majoresque dies festi Christianorum cultui religioso publico dicarentur; vide etiam Olafs S. Tryggv. P. II p.* 67; *cfr. Joh. hist. eccl. I. p.* 68.

***) *Teste Snorrone ed. Peringsk. p.* 435, 440 *et* 601 *et ed. G. Schöningii II. p.* 61. 179. *cfr. p.* 204 *in vita Regis Olai Sancti; cfr. F. Joh. hist. eccl. Isl. I. p.* 73-79, *ubi hæc omnia prolixius narrantur; vide qvoque notam* 42 *ad Gunl. Ormst. et Skalldi-Rafni S. p.* 62.

§. 6.

De diversis legibus Islandicis civilibus et ecclesiasticis paulo post Christiani cultus adoptionem in Islandia receptis.

Diversæ leges non ita multo post perlatæ sunt, inter qvas hic modo memorabo illam, qva duella (Holmgánga) ex tribunalium auctoritate inter litigantes olim in Islandia æqve ac in toto Septentrione instituta in posterum abrogarentur (anno 1011) *), *nec non qva novum tribunal, qvod "Fimtardómr" (judicium qvinarium) vocabatur, eo fine proxime institueretur ut qvi causa in foro universali ob errorem qvoad formam in actione admissum caderet, vel si sententia nullitatis vitio laboraret, ad hoc forum confugere possit et nihilominus victor discedere, (Anno* 1004) *deniqve eam, qva nullus homicida alium qvam seipsum hujus facti reum deferret* **).

Inter leges autem ecclesiasticas eminet illa de decumis ex omnibus bonis tam mobilibus qvam immobilibus juramenti fide ab ipsis dominis æstimatis præstandis, qvam Episcopus Gissur *ope* Sæmundi Frode *et* Marci Sceggii filii, *tum Nomophylacis, condiderat, qvæque per amorem, qvem omnes populares in eum ferebant, uno ore in comitiis adoptabatur, (anno* 1096) *qvæ lex hodie adhuc servatur* ***). *Cum hoc tributo aliisque bonis unus Islandiæ Episcopa-*

---

*) *Vide Gunnlaugi Ormst. et Skalld-Rafni S. c.* 11 *p.* 154. Ok annan dag *(die post duellum Gunnlaugi cum Rafno)* var þat i lög sett at af skylldi taka hólmgöngor allar her á Islandi ok var þat rád allra hinna beztu manna. *Qvæ dubia Finnus Johannæus (hist. eccl. Isl. T. 1 p.* 176) *contra hanc narrationem movit, ea in nota ad hunc locum refelluntur. Ex hac autem narratione elucet christiani cultus introductionem non duellorum abrogationi locum dedisse, ut nonnulli viri docti existimarunt.*

**) *Vide Arii Schedas c.* 8 *p.* 50-52. *De foro qvinario Nials-S. c.* 98 *p.* 149-151 *textus Islandici et p.* 322-330 *versionis latinæ prolixe agit, unde patet* Nialem *hujus novi tribunalis potissimum fuisse auctorem,* Skaptium *autem ut Nomophylacem, qvem* Arius *solum nominat, legem in comitiis tulisse.*

***) *Vide Arii Schedas c.* 10 *p.* 60-64. *Kristni-S. p.* 110. *Hungurvakam Havn.* 1778 *c.* 6 *p.* 47-50. *Sturlunga-Saga edr Islendinga-Saga hin mikla* 1 *B. Kpmhfn.* 1817 þ. 3 *K.* 3 *p.* 203; *cfr. Finni Joh. hist. Isl. eccl. I. Ptr. II. Sect.* 1 *§.* 11 *p.* 120-132.

Constitutio illa de decimis in F. Joh. hist. eccl. Isl. I. p. 120-132 *nota b Islandice et latine legitur variisque observationibus editoris illustratur. Hæc constitutio inserta est juri eccl. veteri qvod G. J. Thorkelin primus edidit Havniæ* 1775. 8. *c.* 36 *p.* 140-152. *In nota editoris observatur hanc Constitutionem ex exscripto Codicis pergameni B (i. e. Bibliothecæ regiæ) Anno Christi* 1096 *et decimo sexto Episcopatus Gissuri a clericis et laicis fuisse receptam. Capp. seqventia (c.* 37-43), *qvæ seriori tempore addita videntur, eandem constitutionem ulterius illustrant. Nihilominus hæc constitutio multis controversiis de ratione, qva bona æstimarentur decimæque proinde computarentur, ortum dedit, qvas F. Joh. suo modo tollere studuit.*

tus qvi a sede Episcopi qvam Gissurus *primus Scalholti fundaverat, Scalholtensis dicebatur adeo ditatus esset, ut deminutionem redituum facile sustinere posset, idem* Gissurus (*anno* 1105) *auctor fuit, ut præter illum novus Episcopatus erigeretur, Holensis dictus, in favorem incolarum qvadrantis septentrionalis hoc jam aliqvot annos flagitantium, decumæque et bona hujus insulæ partis ad ipsius sustentationem dicarentur* (*anno* 1104) *).

Multo antea cleri auctoritas jam adeo crevisse fertur, ut circa annum 1050 (*vel potius* 1053) *ediceretur ut jus civile semper cederet juri sacro* **), *qvod edictum repetitum fuisse perhibetur anno* 1080 (*rectius* 1081).

Hoc edictum autem modo intelligendum esse videtur de legibus et consvetudinibus præteritis, qvæ ethnicismum redolerent, non vero de futuris. Vix enim tam altas radices hierarchia tum egerat ut Islandi induci potuerint in id consentire ut suas leges vel in posterum arbitrio cleri submitterent. Hanc illius edicti vim neutiqvam fuisse cum ex silentio Arii in Schedis, tum auctoris Christni-Sagæ, tum denique eorum qvi Hungurvakam conscripserunt, colligere licet ***). *Accedit qvod talis prærogativæ in jure ecclesiastico vetustissimo Islandico non vola nec vestigium occurrat, sed potius jurisdictionem in pluribus causis, qvæ alibi ad fora ecclesiastica traherentur, veluti matrimonialibus, adhuc foris civilibus competisse. Ego potius crediderim talem potestatem clerum sibi tum demum arrogasse, ubi gravis illa pugna inter Episcopos et optimates de jure patronatus oriretur, adeoque labente Seculo decimo tertio* ****).

---

*) *Vide Arium, Christni-S., Hungurvakam, Sturlunga-Sagam locis citatis. Hic Episcopatus ad annum usque* 1801 *substitit, sed ex eo tempore unus modo Episcopus, ut primis temporibus, totam insulam in rebus ecclesiasticis regit. Descriptionem ecclesiæ cathedralis Holanæ forma cæteris præstantis exhibet: Iceland by Ebenezer Henderson. Vol. I. Edinburgh* 1818 *p.* 105–108.

**) *Sunt qvi putent hoc edictum Anno demum* 1253 *conditum fuisse moti auctoritate Annalium Flateyensium et juris eccl. Arnæani c.* 9, *sed* F. Johannæus (*hist. eccl. I. c.* 1 §. 12 *p.* 133 *not. b) docuit hanc lectionem esse vitiosam et in exemplaribus melioris notæ legi* 1053; *cfr. ed. juris eccl. Arn. cura Thorkelini p.* 54–56 *ubi nota ad textum p.* 56 *variæ lectiones circa annum hujus edicti adferuntur. Arngrimus in Crymog. p.* 109 *habet annum* 1050. *Attamen contra sententiam F. Johannæi pugnat qvod etiam in Arna Biskups S. c.* 28 *p.* 47 *legatur annus domini* 1253.

***) *F. Johannæus qvidem Hungurvakam testem advocat ad authentiam edicti Anni* 1053 *probandam, sed defugit autorem hoc testimonium; ibi enim narratur c.* 4 *p.* 40 *incolas Islandiæ promisisse* Gissuro, *ut eum adducerent ad Episcopatum, qvem deprecabatur, ambiendum, se in omnibus mandatis divinis, qvæ iis significaret, promtam obedientiam præstituros. Contra inde colligimus,* primum *hoc non antea in perpetuum fuisse sancitum, alias hoc promissum foret supervacuum,* dein *ne hoc qvidem plebiscito cives se in perpetuum talibus edictis servandis obstrinxisse, sed modo dum Gissurus huic episcopali muneri præesset.*

****) *Lis hæc qvidem incipiebat circa annum* 1180 *cum* Thorlacus *Scalholtinæ sedi præesset, sed*

§. 7.

De legum civilium Islandicarum tum exstantium collectione et correctione sub auspiciis Haflidi Mauri aliorumque, novique Codicis, qvi Grágás hodie vocatur, promulgatione.

Cum plures jam leges civiles normæque juris inde a prima civitatis constitutione subinde receptæ essent qvam qvas memoria civium vel tenax bene servare possit et inter has non ita paucæ, qvæ cultiori jam reipublicæ statui male convenirent, Nomophylax Bergthorus Rafni filius *) *primo muneris sui anno (anno Christi* 1117) *in comitiis Islandiæ vernalibus proposuit ut leges, qvibus respublica regebatur, in scripturam redigerentur ex consilio ipsius Bergthori, dein* Haflidi Mauri, *qvi et domum suam sumtusque huic operi suppeditavit* **), *nec non aliorum virorum prudentum ad hoc eligendorum, iisque potestas mandaretur novas leges ferendi, si veteres abrogandas esse judicarent, qvo opere perfecto æstate subseqventi leges ita compositas in comitiis recitandas easque solas, qvas major civium pars comprobaret, in posterum valituras idem edixit. Hæc omnia perlata sunt. "Tum," ut verbis utar Arii multiscii, testis hujus rei locupletissimi, "litteris mandatæ sunt cum lex de homicidiis (aliisque criminibus)* "Vigslódi" *dicta, tum aliæ multæ, cumque eæ, ut cautum erat, in comitiis anni subseqventis* 1118 *recitarentur, omnibus civibus hic congregatis adeo placuere ut uno ore in posterum adoptarentur"* ***). *Cum hac narratione relatio autoris Kristni-Sagæ cap. XIII (p.* 114) *ad verbum usque conspirat nisi qvod error nominis Nomophylacis hanc legem promulgantis annique qvo hoc plebis scitum conditum est, incuria, ut videtur, librarii, hic irrepserit* ****).

---

sub episcopo Arna *uno abhinc seculo (anno* 1280*) multo majori ardore denuo renovabatur; vide de hac gravi pugna F. Joh. hist. Isl. eccl. Vol. II. p.* 3. 7. 21. 27 *ff. cfr. V. I. p.* 411. 413. 471.

*) *Eidem Bergthoro Statuta qvædam de agrorum æstimatione eorumque cultura, navigatione, aliisque rebus vulgo tribuuntur, sed Arnas Magnæus, Paulus Vidalinus aliique hæc posteriorum temporum esse figmenta demonstrarunt, qvorum sententiam suam fecere Erici in opere Danmarks geistl. og verdsl. Stat p.* 511 *et Finnus Johannæus cum in hist. eccl. I. p.* 215 *tum in singulari commentatione non impressa, anatome Bergthoriana dicta, qvam laudat Halfdanus Einari in Sciagraphia hist. litt. p.* 193.

**) *Hic Haflidus fuit frater uterinus Bergthori, teste Sturlunga-Saga* Þ. 1 *c.* 5 *p.* 8. *Cæteroqvin vir ditissimus sui ævi in Islandia habebatur opesque suas ad publica commoda promovenda lubens commodavit. De* Haflido *multa habet Sturlunga-S.* Þ. 1 *c.* 1-27. *p.* 1-48, *sed nihil de hac legislatione, qvod sane mirum.*

***) *Vide Arii Schedas cap.* 10 *p.* 64-67 *edit. Bussæi. Fuit autem Arius coævus hujus novæ legislationis et qvidem jam senior; natus enim est Anno* 1068 *et mortuus* 1148. *Cfr. vitam Arii Polyhistoris Bussæi editioni præmissam et Diss. inaug. Werlauffii nostri de Ario, Hafniæ* 1808 *p.* 1-13.

****) *In Kristni-Saga enim legitur:* "Marcum filium Ulfhedinis *Marco Skeggii filio in munere No-*

Hic est ille legum Codex, qvem "Grágás" vulgo vocant, qvique hodie demum publici juris fit, non qvidem illa antiqvissima forma, qvam promulgationis tempore habuit, sed ea, qvam novis subinde edictis et Jureconsultorum iteratis studiis recepit, ut postea demonstrabo.

Qvanqvam ille Codex nihil contineat qvod diserte ad historiam hujus legislationis pertineat, nihilo tamen minus exhibet testimonium hucusque neglectum Hafliđum *hunc eundem Codicem perscribendum curasse, qvod exemplum authenticum declaratur aliisque omnibus præferendum, nisi in iis legis capitibus, qvibus postea derogatum fuerit (vide* Lögretto-þattr *Vol.* 1 *p.* 7 *hujus editionis).*

Finnus Johannæus *asserit,* Gissurem *Episcopum Islandiæ Bergthoro svasisse, ut rogationem de hoc Codice concinnando in Comitiis ferret* *), *sed cum neqve* Arius *neqve auctores Christni-Sagæ libriqve Hungurvaka dicti nec non Sturlunga-Sagæ aliqvid ejus modi innuant* **) *qvanqvam toti sint in meritis Cleri et potissimum* Gissuri *extollendis, hæc sententia viri cæteroqvin de historia Islandiæ meritissimi parum probabili conjectura nititur.*

§. 8.

De vulgari appellatione "Grágás" hujus Codicis nec non de illa "Gráfygla" a qvibusdam huic tributa.

Appellatio illa "Grágás i. e. anser cineraceus, qvæ hodie huic legum Codici tribuitur, olim fuit incognita. Neque in annalibus historiisqve Islandicis, neqve in Manuscriptis perga-

---

mophylacis successisse et qvidem anno vicesimo qvinto Episcopatus Gissuri i. e. Anno Christi 1108, *eodemque anno legem de Codice conscribendo tulisse, sed non solum ex Arii, sed et ex Sturlunga-Sagæ I. lib.* 3 *c.* 3 *p.* 204 *testimonio constat* Marco Skeggii filio, Ulfhedinem Gunnaris filium *successisse et muneri per novem annos præfuisse, qvibus elapsis adeoque Anno* 1117 Bergthorem Rafnis filium *ejus loco electum fuisse, qvi ipsis muneris auspiciis legem illam tulit. cfr. Ann. Isl. regios h. a. (Scr. rer. dan. III,* 50*). Talis autem crassi erroris non auctorem Christni-Sagæ, sed librarium reum esse inde patet, qvod paulo post* Bergthoro *insignes hujus legislationis partes* (at umráde Bergþors) *tribuat Ulfhedine omisso. cfr. notam ad Kristni-S. Hic autem error alium genuit; Arngrimus enim Jonæ affirmat (in Crymogæa p.* 82*) decretum de hoc Codice conscribendo conditum fuisse Anno Christi* 1094, *apographum, ut Erici V. Cl. conjicit, Kristni-Sagæ secutus qvo forte legebatur hoc statutum fuisse anno decimo qvinto Episcopatus Gissuri.*

*) *Vide F. Joh. hist. eccl. I. p.* 270.

**) *Eo minus hoc veri est simile cum Gissur senio et infirma valetudine confectus ne qvidem in foro Althing tum comparere potuit et unice de successore sibi designando occupatus fuit; cfr. Arii Schedas p.* 67-69, *Hungurvakam editam Hafniæ* 1775 8. *cap.* 7 *p.* 54, *et Sturlunga-S. Vol. I. p.* 204. *Hinc qvoque Hungurvaka in vita Gissuri nihil habet de hac civili legislatione.*

menis hujus Codicis occurrit præterqvam qvod recens manus hunc titulum apposuerit, sed in libris demum seculi decimi septimi apographisque legis recentioribus invenitur. Werlauff *Regiæ Bibliothecæ majori præfectus primarius V. Cl. amice mecum communicavit appellationem Grágás sibi non occurrisse in libro antiqviore opusculis ineditis* Biörnonis de Skardsá, *qvi mortuus est anno* 1665. *Hæc assertio eo confirmatur, qvod in specimine lexici runici ab* Olao Wormio *anno* 1650 *edito lex hæc Islandiæ antiqvissima hac appellatione designetur* *), *sed frustra qværatur in opere* Arngrimi Jonæ *de rebus Islandicis, qvod* Crymogæa *dicitur, jam anno* 1609 *Hamburgi typis evulgato; qvanqvam enim in hoc docto opere sæpius hujus legis mentio fiat, non nisi "Codex legum antiqvus" vel "jus vetus" vel "generalis juris corpus" vel "forn lög" vel simpliciter "Codex legum" vocatur* (*p.* 66. 72. 74. 75. 78. 82. 90. 93), *pluribusque in locis libri hujus Codicis iis, qvibus insigniuntur, inscriptionibus "Vigslodi", "Festar-Þattr", "Omaga-bálkr", "Kaupa-bálkr" laudantur* (*p.* 82. 83. 87. 97. 98).

Non tamen crediderim Biörnonem *hanc appellationem ex suo ingenio finxisse, sed eam huic legum Codici jam antea ab incolis fuisse inditam, ut a Codicibus recentioribus sibi a Regibus Norvegiæ obtrusis, cum a Háconar-Bók tum a Jóns-Bók, bene distingveretur.*

Vis autem hujus appellationis, si recte video, nulla alia est qvam Codex legum vetustissimus, cum anseres feros cinereos ad summam ætatem pervenire posse vetus fuerit fabula in Islandia a vulgo hominum recepta **), *qvæ potissimum traditur de illa anserum specie qvæ capite colloque nigro distingvitur hodieque Islandice, ut plurimum, "Hrota" in parte autem terræ australi "Margás" olim "Gagl" dicitur, de qva plura habet* Olavii *et* Paulsonii *Iter Islandicum Vol. I. p.* 548. 549.

Hæc vocis origo eo magis probabilis videtur cum Islandi semper metaphoricas locutiones amarunt, qvod exemplo partis Codicis, jus criminale tractantis, qvæ inde a tempore qvo condebatur "Vigslódi" nuncupabatur, nec non appellatione Codicis Haconis Haconidis "Járnsída" egregie confirmatur.

Errant viri docti, qvi hoc nomen a Codice illo Norvegico, qvi Regi Magno Bono debebatur qvique etiam Grágás vocabatur, Islandos mutuatos esse contendant. Si inde nomen originem suam traxisset, hæc appellatio primo hujus legislationis tempore Codici Islandico tributa

---

*) *In syllabo autorum, qvi in hoc Glossario citantur, legitur p.* 2 *"Grágás antiqvus est legum Norvegicarum et Islandicarum codex" et ubi loca hujus legis in ipso Glossario citantur appellatio "Grágás" quoque usurpatur v. c. p.* 8.

**) *Hinc, iisdem referentibus, Islandiæ rustici de sene loqventes dicere solent:* hann er ordin hrota *(vetus anser factus est).*

fuisset, non vero longe posthæc et qvidem eo Seculo, qvo lex Norvegica Grágás jam pridem in Norvegia usu exolevisset *). *Hic autem error alium tulit, qvasi Codex Islandicus Grágás ex Norvegico ejusdem nominis exscriptus fuisset, cujus erroris autorem ipsum* Thormodum Torfæum *fuisse doleo* **). *Abunde autem refutatur hæc assertio narratione et Arii et autoris*

*) *Codex Norvegicus Grágás adhuc regnante Hacone Haconide in usu fuit teste coævo Snorrone in Magnús. Góda S. c.* 17 *II. p.* 23 *ed. Hafniensis:* sidan let Magnús Konungr rita lögbók, þa er enn er i Þrándheimi oc köllut er Grágás. Magnús Konúngr gerdiz sídan vinsæll oc ástsæll öllo landsfólki; var hann fyri þat kalladr Magnús inn Gódi. *(cfr. Sverris S. c.* 117 *p.* 203*). Sed paulo post qvasi disparuit nec amplius seorsim exstat. Secundum b. Erici (Holbergs Stat edit.* 3[ia] *p.* 486*) aliorumque hypothesin hic Codex nil aliud fuisset qvam legis Gulensis a Hacone Adelstenii latæ jam ab Olao Sancto revisæ nova revisio, unde colligit hanc illa lege Gulensi, qvæ hodie sub nomine Haconis Adelstenii circumfertur, contineri. Sed qvanqvam non negaverim inter augmenta hujus legis sub nomine* Magni, *non pauca esse qvæ Regi* Magno Bono *debeantur, nonnulla autem alii Regi ejusdem nominis cognomine* Barfod *(nudipedi), nihilominus contendo hanc legem Grágás ab illa Gulensi omnino fuisse distinctam. Ex testimonio enim historiæ* Sverreri *nuper laudato apparet, hunc Regem in lite cum Archiepiscopo ad legem Grágás a Rege* Magno *Thrandensibus latam æqve ac ad legem Gulensem a Rege* Olao *reformatam provocasse:* "I þenna tima gerduz margar greinir milli þeirra Sverris Konúngs oc "Erkebiskops, skaut jafnan Konungr sino máli til landz-laga þeirra er sett hafdi hinn helgi "Olafr Konúngr oc til lögbókar þrænda, þeirrar er köllut var Grágás, ok rita hafdi látit "Magnus Konungr hina Gódi son Oláfs Konungs," *deinde verbis Snorronis, dicentis hanc legem Grágás suo etiamnum ævo summo a Thrandensibus honore fuisse habitam, idem extra omne dubium ponitur. Potius crediderim, hanc Magni Boni legem in Codicem Frostensem Haconis Haconidis migrasse, non solum cum hæc lex Thrandensibus proxime promulgaretur, æqve ac Grágás, sed et qvia summæ antiqvitatis vestigia præ se ferat, adeo ut totum seculum inter illam et Codicem filii Haconis Magni Lagabæter intercessisse videatur, cumque ipse Rex Haco in edicto, qvo lex Frostensis promulgabatur, diserte significet, hanc legem esse vetustam neque a se profectam, sed simul plura eodem edicto statuat, qvæ a legis præscriptis plurimum discedant (cfr. hoc edictum in Collectione legum danice a Pausio translatarum II. p.* 3-12). *Huc accedit, qvod auctor vitæ Haconis Haconidis non huic Regi legem Frostensem tribuat, sed modo edicta emendationesque qvasdam legis, qvæ verba cum edicto legi Frostensi præposito satis bene conveniunt (cfr. historiam Haconis Haconidis c.* 333 *p.* 381, *Hafniæ* 1818 *fol. Ibi et additur has Regis emendationes jam ævo scriptoris "novam legem" fuisse vocatas* ("hann lét þat setia i bókina sem nú ero köllut hin nyio lög").

**) *Vide* Th. Torfæi *historiam Norvegiæ P. III. lib.* 4 *p.* 329 *ubi de Rege* Magno Bono *narratur: "In Langasunda leges qvasdam ab antecessore Svenone latas vel abrogavit vel mitigavit. "teste Codice legum, qvi "Jarnsida" inscribitur. Sapientissimorum qvoque consilio leges con- "scriptæ inqve Codicem relatæ, qvi Scriptoris hujus tempore et longe post in Thrandia con- "servabatur titulo Grágás, id est, cinereus anser; nunc an ullibi exstet dubito: nam licet is "qvi excerptus inde Islandorum leges continet, qvæ, dum Aristocratia ibi viguit, in usu fue- "runt, sub eo nomine supersit, a me qvondam utcunque in Danicam lingvam translatus, com- "pendium tamen est." Cfr. P. IV lib.* 6 *c.* 6 *p.* 353 *ubi de Codice Islandico, qvi Haconi Haconis filio debetur, loqvens idem Torfæus addit: "His (sc. Islandis) auctoribus mutatione le- "gum Islandorum facta abrogatur Codex LL antiqvus Grágás dictur, compilatus ex Norvegico*

Christni-Sagæ, qvi diserte affirmant legem hanc Islandicam ex pristinis novisque esse conflatam; Arii autem testimonio eo major fides habenda cum non solum eo tempore vixerit qvo hæc lex conderetur, sed ipse qvoque ingenue fateatur leges Ulflioti e Norvegicis ex parte petitas fuisse. Confirmatur præterea silentio auctorum Sverris-Sagæ et potissimum ipsius Snorronis, olim nomophylacis Islandiæ jurisque patrii bene gnari, qvi, qvanqvam de Norvegica Grágás pluribus loqvantur, ne verbum qvidem addunt Islandicam legem nomen et materiam ex illa traxisse *).

Fuere tamen qvi authentiam Codicis Islandici defenderint, qvorum numero hic potissimum nominandi sunt Jo. Magnæus, *frater celeberrimi Arnæ Magnæi, qvi hoc patrocinium singulari commentatiuncula anno* 1720 *typis nunqvam mandata persecutus est* **), Finnusque Johannæus *historiæ ecclesiasticæ Islandiæ autor celeberrimus. Ut autem adversariorum sententiæ melius occurreretur, absonam distinctionem inter Grágás et "Gráfygla" qvidem in subsidium vocarunt Codici Norvegico a Magno Bono sive condito sive recognito nomen "Gráfygla" (avis cinereus) Islandico autem soli "Grágás" (tribuentes), sed tota hæc argumentatio eo magis vana est, cum vox "Gráfygla" vulgo Islandorum pæne incognita posterioribus demum temporibus inventa est, ut obscœna illa ambiguitas, qvam vox Islandica "Gás" habet, vitaretur* ***), *sed*

"illo homonymo, qvem Magnus primus *idemque* Bonus, *aliis qvoque* Potens *cognominatus con-"scripsit."*

*) *Vide Snorronis hist. Magni boni c.* 17, *ubi narrat hanc legem Grágás ex consilio optimorum Jurisconsultorum fuisse confectam (anno* 1039*) eaque Regem amorem incolarum sibi adeo conciliasset, ut cognomen* Boni *ei posthæc tribueretur. Idem summus historicus, qvi diu aulicus Regis Haconis Haconidis fuit, addit: "hanc legem dictam Grágás etiamnum (adeoque ævo Snorronis) a Thrandensibus servari." Ex hoc testimonio qvoque patet sententiam Pausii (in præfatione c 2 ad Volumen* 1[mum] *collectionis legum veterum Norvegicarum) hanc Grágás Norvegicam nihil aliud fuisse qvam corpus juris, ex qvatuor codicibus Norvegicis tum vigentibus, Regis Magni boni jussu et qvidem ad ipsius Regis modo usum concinnatum, omnino esse erroneam.*

**) *Qvanqvam* Kongslevius, *olim Prof. juris Academiæ Soranæ, singulari diligentia leges Islandicas in opere: den danske og norske private Rets förste Grunde Vol.* 1mo *indicaverit, hic tamen lapsus est cum* Jonæ Magnæo *eam sententiam tribuat qvasi hic negasset Codicem Grágás legem Islandicam fuisse ("Jonas Magnæi, den udödelige A. Magnæi Broder, har tordet mene, den ei har været Lov for Island" l. c. p.* 202*) cum contra totus sit in eo, ut hanc legem Islandis vindicet, qvi error ex male intellectis F. Johannæi verbis (hist. eccl. Isl. I. p.* 215 *nota a) fluxisse videtur. Hanc autem Commentatiunculam, qvam F. Johannæus eruditam vocat, nullo alio titulo significat qvam "diatribe de Codice Norv. Grágás";* Halfdanus *autem* Einari *in Sciagraphia hist. litter. Islandicæ Hafn.* 1777 *p.* 182 *accuratius indicat eam epistola ad Paulum Jo. Widalinum contineri; annum* 1720 *non nisi apud Kongslevium repperi. Commentationis autem ipsius exemplum, qvod inter Codd. manuscriptos legati Arnæ Magnæi servatur No.* 223 4. *et dono fratris anno* 1723 *ad Arnam pervenit, formam epistolarem non præ se fert, sed inscribitur: "notitia um Gráfyglu"; tota materia ibi* 3½ *paginis absolvitur.*

***) *Halfdanus Einari provocat in Sciagraph. hist. litt. Isl. p.* 182 *ad Diatriben* Joh. Magnæi *in*

paucis placuisse videtur; certe plurimi scriptores meliorisque notæ voce Grágás semper utuntur aliusque ne mentionem qvidem faciunt. Cum itaque hæc distinctio nihil faciat ad sententiam de origine Norvegica Codicis Islandici refellendam, ei immorari nolo.

Cum illa, qvam attuli, appellationis Grágás ad jus Islandicum vetustissimum applicatæ, explicatio sola mihi probabilis videatur, in refellendis aliorum explicationibus maxima ex parte insulsis non morabor *). *Neqve ea, qvæ pluribus viris doctis placuit, qvasi ex pelle anserina, qva codex legum tegeretur, originem traxisset, mihi arridet* **)*; talis enim pellis codici legum tantæ magnitudinis involucri loco neqvaqvam suffecisset; nec lex Islandica, ubi loqvitur de Codice authentico qvem* Haflidus *describendum curavit, qvi solus tali appellationi ansam præbere potuisset, (Vol. I, p. 7) tale qvid innuit, qvod profecto non neglexisset, si huic rei tantum pretium statutum fuisset. Omnino autem hæc explicatio reprobanda est ob causam jam supra allatam, qvod illa appellatio recentioris sit originis* ***).

Comparationem inter Islandicam et Norvegicam Grágás instituere non licet, cum Norvegica hodie non amplius seorsim exstet, sed non solum historia legislationis, qvam supra exposui, sed et criteria interna legis Islandicæ, qvæ ad instituta peculiaria Islandiæ et ad formam regiminis tum receptam ubique conformata est, discrimen utriusque legis satis superque demonstrant, ut jam dudum observavit celeberrimus Jo. Erici ****).

---

nota præcedente laudatam, cum hic autor legem Gráfyglu *Islandis vindicet,* Grágás *autem Norvegis tribuat, qvam a Rege* Olao Sancto *latam fuisse cum qvibusdam recentioribus existimat, nulla Snorronis ratione habita.*

*) *In brevi commentatione manuscripta de nomine et origine legis Grágás, danice circa medium Seculi præteriti conscripta, cujus auctor Stipendiarius Magnæanus* "Jonas Mortensen" *esse fertur, variæ hæ explicationes congestæ sunt, qvas sub censuram vocat, sed omne judicium subtilius desideratur.*

**) *Vide Arnesenium om den Islandske Rettergang in præf. Kofodii Ancheri f.* 3 *not. ubi hanc explicationem se autori Arnesen debere profitetur. Ille l. c. contendit anseres Islandicos majoris esse magnitudinis qvam alibi (qvod vero a Jona Mortensen in comment. not. præcedente laudata negatur) adeoque tali legis involucro inservire posse. Si hæc assertio vera esset, qvomodo origo nominis legis Norvegicæ explicanda foret? De hujus Norvegicæ legis appellatione nullam probabilem conjecturam afferre possum. Cæteroqvin Kongslevius l. c. p.* 205 *et Michelsen J. U. Dr. et Prof. Kiloniensis in docta commentatione: Ueber altnord. Armenrecht, Heidelb.* 1826. 8. *p.* 17 *illam explicationem probant.*

***) *Jam dudum hæc scripta erant cum ex commentatione nuper laudata Jonæ Mortensen, qvam V. Cl.* Werlauff *a Consiliis status mecum amice communicavit, disco Arnam Magnæum in notis manuscriptis ad Schedas Arii Frode etiam significasse legem Islandicam non ab initio Grágás fuisse appellatam, nulloque peculiari nomine fuisse insignitam, qvamqvam non accurate definiat qvo tempore illa appellatio recepta fuerit.*

****) *Vide Holbergii Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat p.* 486.

§. 9.

Eorum sententia, qvi hunc codicem Grágás nihil aliud esse qvam leges Ulflioti reformatas existiment, refellitur.

Qvi illam Codicis Islandici e Norvegico originem reprobant, iidem ad alium errorem labi solent qvasi legibus Ulflioti omnino fundaretur. Jam antea demonstravi (*cfr.* §. 3 *p. XVIII*) *has leges Ulflioti non ita multas numero fuisse nec non plurimis mutationibus obnoxias, adeo ut ne ipsi qvidem Islandi has leges a cæteris antiqvioribus et recentioribus juris normis procedente tempore accurate distingvere valerent, si vel maxime hæc distinctio iis curæ cordique fuisset. Appellationem legum Ulflioti, qvæ jam, ut supra monui, ante Arii ævum usu recesserat, recentiores iterum revocarunt eique tam amplam vim tribuerunt, ac si totum jus vetustum iis contineretur et Codicem Grágás nil aliud esse nisi leges Ulflioti collectas et reformatas*). Si autem ipsum Codicem Grágás evolvas, nomen Ulflioti nunqvam occurrit, sed ejusmodi phrases:* Sva er mælt *v. c. Vol. I Om. B. c.* 1. *p.* 232 *c.* 6 *p.* 243 *c.* 7 *p.* 251 *vel* Þat er mælt *ib. not.* 2 *Vol. II Vigsl. c.* 9 *not.* 7 *p.* 12 *c.* 17 *not.* 1. *p* 27 *c.* 18 *not.* 6 *ib. c.* 20 *p.* 34 *not.* 1 *c.* 22 *p.* 37 *c.* 39 *not.* 1 *p.* 77, *vel:* Sva er mælt i lögom *II. Vigsl. c.* 31 *p.* 60 *c.* 76 *p.* 119, *vel:* Sva er mælt i lögom varom *Vigsl. c.* 98 *II. p.* 137 *Kaupab. c.* 11 *Vol. I. p.* 414 *c.* 39 *p.* 443. *Ubi autem jus recentius opponitur juri veteri hoc dicitur* "forn lög" *v. c.* þat ero forn lög a Islandi *Vigsl. c.* 15 *Vol. II p.* 20 þat ero forn lög a landi voro *ibid. c.* 110 *p.* 166.

Neqve sibi hujus codicis conditores eam legem scripserunt, ut a laudandis veterum legum auctoribus semper abstinerent. Marci *enim Nomophylacis, qvi hoc munus gessit annis* 1084-1093 *et iterum* 1099-1108**) *mentio fit in Kaupa-b. c.* 6 *Vol. I p.* 402 *ubi in utrisque Codd. perg. legitur* Enn ef hann (*creditor*) leggr lögleigr a, oc kenz hann eigi meirr til at helldr enn til innstöþan; þat sagdi Marcos lög" (*id lex Marci definivit*) *nec non* Ulfhedinus *laudatur, qvo sine dubio intelligitur* Gunnaris sapientis *filius, qvi nomophylacis munere post Marcum functus est annis* 1109-1117 *v. c.* Þingskapa-þ. *c.* 52 *Vol. I p.* 137 "þat sagþi Ulfhedin."

---

*) *Hanc sententiam etiam Erici fovet in additamentis ad Holbergii Danmarks og Norges Stat cap.* 12 *p.* 511. *Kongslevii danske og norske priv. Rets förste Grunde I. p.* 204. *Arnesen om den Isl. Rettergang p.* 11.

**) *De hoc Marco Kristni-Saga habet c.* 12 *p.* 110: Enn er hann (*Episcopus Gissur*) hafdi einn vetur a Islandi verit, tok Markus Skeggiasun lögsögu, hann hefur vitrastr verit Lögmanna a Islandi annar enn Skapte *cfr. Arii Schedas c.* 10 *p.* 61 *et* 65.

§. 10.

De juris veteris ecclesiastici Isl. Thorlaci et Ketilli promulgatione.

Codice itaque legum civilium ita a populo comprobato non multo post de jure ecclesiastico condendo cogitarunt. Hoc jus Thorlacus Runulfi fil. *Episcopus Skalholtinus, Gissuri successor nec non* Ketillus *Episcopus Holensis (inde ab anno* 1122) *svadente Archiepiscopo Lundensi* Adzero, *cujus jurisdictioni Islandia cum universo septentrione tum subjecta erat, consilio usi* Sæmundi Polyhistoris *aliorumque virorum prudentum**). *Nec dubitandum, qvin Nomophylax* Gudmundus Thorgeiri fil. *operam suam huic juri præstiterit, quum summa juris ecclesiastici cum civili convenientia manifesta sit, formaque ordinis judiciarii eadem, episcoporum denique clerique jurisdictio intra certos fines cohibeatur, jusque patronatus privatorum in ecclesias a se conditas religiose servetur. Horum junctis studiis effectum est, ut hoc jus ecclesiasticum in comitiis anno* 1123 *habitis reciperetur.*

§. 11.

An ante illud jus eccl. aliud Grimkelianum dictum in Islandia obtinuit?

An Islandi antea jure ecclesiastico Norvegico usi fuerint, qvod Rex Olaus Sanctus *a* Grimkelo *Episcopo aliisqve viris doctis conscribi curaverat, qvodque hinc* Grimkelianum *vocant, est qvod dubitemus***). *Silentium enim Arii, autorumque Kristni-Sagæ et Hungurvakæ nec non Sturlunga-Sagæ contra hanc assertionem testatur.* Snorro Sturlæus, *qvem solum testem advocant, in vita Olai Sancti, si recte video, de hoc jure Grimkeliano non loqvitur, sed de legatis ab hoc Rege missis qvi Islandos ad reliqvias ethnicismi abolendas hortarentur****), *de*

---

*) *Hoc significatur in ipso hoc Codice eccl. c.* 35 *in fine a Thorkelino edito p.* 140. "Sva setto þeir Þorlákr biscop, oc Ketill biscop at rádi Autzorar erkbiscops oc Sæmundar oc margra kennimanna annarra cristinna laga þátt sem nu var tínt oc uppsagt." *Prima qvidem facie mirum videri potest hanc indicationem hoc loco nec in fine Codicis reperiri, sed tenendum constitutionem seqventem de decimis triginta fere annis ante hunc Codicem conditam non primitus ad jus hoc eccl. pertinuisse, sed serius demum huic annexam, unde in Cod. regio omissa est. De autoribus hujus Codicis vide quoque Hungurvakam p.* 76.

**) *Potissimi auctores hujus sententiæ sunt:* Joh. Erici *in Comm. de expositione infantum §.* 6 *p.* 210 *ed. 2dæ, qvæ annexa est Gunlaugi vermilingvis historiæ, et Finnus Johannæus in hist. eccl. Vol. I. p.* 74. 79. 106 *qvos secuti sunt Kongslevius in danske og norske pr. Rets første Gr. I. p.* 198 *et Thorkelinus in præf. ad jus eccl. Isl. vetus p. X et XI. Sed qvoad annum, qvo hoc jus eccl. Grimkelianum in Islandia introductum fuerit, dissentiunt, F. Johannæus enim existimat Islandos hoc jus anno* 1018 *adoptasse, Erici autem anno* 1024.

***) *Olafs-S. c.* 133 *p.* 204. Þat var þá eptir er Islendíngar höfdo fært lög sín oc sett kristinrett eftir þvi sem ord haldi tilsent Olafr Konungr. *Hæc verba si totum contextum bene perpendas modo*

qva re alio jam loco dixi (§. 5 *p. XXI*). *In jure ecclesiastico Islandico Thorlaci et Ketilli nullibi juris Grimkeliani mentio fit, neque ejus sancita cum eo jure ecclesiastico, qvod Codici Gulensi Haconis Adelstenii nomen præ se ferenti præmissum est, bene consentiunt* *). *Neque Codex*

---

spectant illas ethnicismi reliqvias, de qvibus abolendis Rex nuntium ad Skaptium Nomophylacem aliosque viros potentes in Islandiam miserat (ut ex c. 56 *ejusdem historiæ discimus, qvocum Arii narratio c.* 7 *p.* 46 *convenit). Vox "Kristinrettr" errori ansam dedit, sed sensu ampliori omnia edicta et constitutiones, qvæ ad ecclesiam christianam ordinandam tendunt, significat. Huc accedit qvod jus illud ecclesiasticum, a Grimkelo aliisque clericis ex jussu Regis Olai Sancti conditum, non in ipsa Norvegia introductum fuerit ante annum* 1020 *ut ex Olafs-S. c.* 56 *p.* 61 *apparet:* Enn christen rett setti hann vid rádi Grimkels Biscops oc annara kennimanna oc lagdi á þat allan hug at taca af heidni oc fornar veniur þær er honum þotti cristni-spell. Sva kom at bændr játto þessom lögum es Konúngr setti. *Jus hoc ecclesiasticum Norvegicum non amplius seorsim exstat, sed in legem Gulensem migrasse videtur, cum in libro* 1*mo qvi de jure sacro agit, Grimkelus Episcopus pluribus locis laudetur (c.* 9 *c.* 14 *c.* 16*). Multa autem in eodem jure posterioribus temporibus addita et immutata fuisse ex cap. de decimis, nec non ex cap.* 14, *ubi episcopo jus tribuitur, sacerdotes ad omnes ecclesias vocandi (cfr. Jus eccl. Vicensium c.* 12 *p.* 43, *qvo idem jus diserte incolis conceditur) aliisque sancitis colligere licet.*

*) *Jus eccl. Norvegicum, qvod* Vicensium *vocant, Pausio incognitum, primum a* Jo. Finnæo *editum Hafniæ* 1760. 4. *cui accessere Ej. curæ posteriores ib.* 1762 *(qvam editionem* Magnus Olavi Beronius *repetiit Upsaliæ* 1761. 4. *notas qvasdam criticas adjiciens) non pro fonte juris eccl. Islandici agnoscendum est, qvanqvam editor illud pro antiqvissimo Norvegiæ venditaverit. Neqve ejus fons esse potuit, si recte se habeat editoris doctissimi conjectura illud a Rege Sigurdo Hierosolimipeta, qvi regnavit inde ab anno* 1103 *ad* 1130, *fuisse conditum et qvidem post ejus reditum a Palæstina anno* 1111 *et decimarum solutionem postea ab ipso introductam, teste Snorrone in vita Sigurdi c.* 21. *cfr. j. eccl. Vic. c.* 11. *Si verus sit computus Volumini* 3*tio editionis hafn. historiæ Snorronis præmissus, ecclesiam Konghellensem, cujus mentio fit in j. Vic. eccl. c.* 8 *anno demum* 1127 *exstructam fuisse, hoc jus non ante annum* 1128 *condi potuit adeoque aliqvot annos post jus eccl. Isl. Thorlaci et Ketilli. Parum quoque hæc jura inter se consentiunt. Inter alia memoratu dignum est jure Vicensium cautum esse cap.* 3*io p.* 18 *matrimonium non ea de causa solvendum esse, qvod pater necessitate coactus ipse infantem moribundum baptizaverit, cum contra jus eccl. Isl. Thorlaci et Ketilli antiqvissima illa forma, qvam Cod. regius pergamenus servavit, præcipiat matrimonium sub poena exilii* (fiörbaugsgardr) *solvendum esse ob cognationem spiritualem ex baptismo ortam, et ex supplementis, qvæ in eodem Codice, finem versus, leguntur, appareat, hoc statutum recentiori demum tempore fuisse mutatum, eamque mutationem in recentioribus Manuscriptis loco veteris præscripti in ipso textu fuisse receptam. Ab altera parte pro majore antiqvitate juris eccl. Vicensium facit, qvod hoc jus baptismum sputo ob defectum aqvæ factum admittat (c.* 2 *p.* 15*) qvod ex jure eccl. Islandico non obtinuit (cfr. ed. Thorkelini c.* 3 *p.* 10-12*). Idem quoque cap.* 16 *de veneficiis confirmatur (p.* 59-61*). Forma quoque, qvæ sæpius personas litigantes loqventes inducit (cfr. c.* 14 *p.* 152 *c.* 17 *p.* 63*) nec non rationes proverbiales (v. c. ubi venia canem ad summam famem adacto comedendi tribuitur* "han scal helldr eta hund enn hundr eti hann" *(p.* 25*) antiqvitatem spirant. Ex epilogo juris Norv. Vicensium colligo hoc jus primum ore modo fuisse conceptum; hoc enim verba:* "Nú er Kristin-rettr taldr slicr sem ver komum minne á" *innuere*

ecclesiasticus Norvegorum ad statum ecclesiarum Islandicarum, ut tum erat, facile accommodari potuit. Islandi enim decimas Episcopis, ecclesiis earumque pastoribus nec non pauperibus solvendas jam diu antea lubentes promiserant; Norvegi autem hoc onus Regis Sigurdi demum Hierosolymitani tempore (intra annos 1120 *et* 1130) *susceperunt, teste Snorrone in vita Sigurdi c.* 23 (*p.* 262 *ed. Hafn.*) *Institutum qvoque eo tendens ut juvenes a patronis ecclesiarum suis impensis alendi ad sacra peragenda formarentur, de qvo jus eccl. Isl. vetustum c.* 13. (*p.* 56-60) *et jus civile ni fallor, qvodam loco loqvitur, Islandis erat proprium, Norvegis vero, qvantum scimus, prorsus incognitum, ut alia taceam.*

§. 12.

De veris fontibus juris eccl. Thorlaco-Ketillani.

Jus itaque hoc sacrum Islandorum magna ex parte ex fontibus domesticis cum sacris tum civilibus haustum fuit nec non ex normis canonicis ecclesiæ catholicæ tum receptis, qvas et Sæmundus, *qvi Parisiis litteras et, ni fallor, jus pontificium ibidem inprimis coluerat et Archiepiscopus* Adzerus *facile suppeditare poterant.*

---

videntur. Capiti 12mo *p.* 43 *jus ecclesiasticum antiqvius* (forn lög) *laudatur jam immutatum. Ad jus civile pluribus locis respicit, v. c. cap.* 16 *p.* 61. *Qvanqvam doctissimus editor hoc jus soli Regi* Sigurdo *tribuerit, dubia movent, cum qvod lex de Rege semper in tertia persona loqvatur, tum sancitum adversus ipsum Regem cap.* 8vo *p.* 34 *occurrens. Ego potius crediderim hoc jus fuisse pactitium inter incolas et Episcopum conditum (æqve ac jus Scaniæ eccl., de qvo dixi in Diss. de veteri Danorum autonomia, inserta Commentationibus Societatis regiæ Hafniensis Vol.* 3^{tio} *p.* 164*) cum jura incolis sat magna vel adversus ipsum Episcopum tribuat. Verba legis ultima (p.* 10 *not.):* "Scortir nockut á þa böti biscupar yvir meþ sinum rettindum" *non indicant, ut Cl. editori visum est, hoc jus neutiqvam ab episcopis profectum fuisse, sed modo illud ab iis solis non fuisse constitutum, dum auctoritatem eorum jus hoc augendi, non vero mutandi agnoscat. Neqve jus illud eccl. qvod Heidsiviense dicitur qvodque ex versione danica Pausii (in collectione legum Norvegicarum Vol.* 2do *p.* 271-310*) cognoscere licet, fons juris Islandici esse potuit. Errat qvidem Pausius dum hic jus ad ætatem* Magni Lagabæter *referat, ob eam solam causam qvod illud in apographo Codicis Heidsiviensis hujus Regis invenerit; multa enim majoris ætatis indicia habet. Neque ad* J. Erici *sententiam accedere possum, qvi idem jus Regi* Haconi Haconidis *tribuat (Holbergii Danmarks Stat in ed. a se curata p.* 499 *et in Comm. de expos. infantum ed.* 2da *p.* 212*) qvia cap.* 24 *jus Episcopum eligendi Regi tribuitur, non ad id animum advertens qvod primis christianismi in Norvegia temporibus Episcopi a Regibus creati fuerint. Non vero jure Vicensium antiqvius censendum, sed potius ejusdem ætatis, qvod ex ejus convenientia cum illo in multis locis colligo (cfr. c.* 4 *cum j. eccl. Vic. c.* 3 *p.* 18 *et cap.* 22 *cum j. Vic. c.* 6 *p.* 28 *etc.). Cum nullibi Archiepiscopi mentio fiat, illud ante annum* 1152 *conditum fuisse necesse est.*

§. 13.

De tempore, qvo hoc jus eccl. viguit.

Justis cleri et incolarum desideriis hoc jus adeo satis fecit, ut ad annum usque 1275 *vigorem suum in Islandia servaret, qvo qvidem anno jus ecclesiasticum recentius e jure tamen illo antiqviore ex parte haustum, qvod* Arnæanum *ab ejus conditore* Arna, *Episcopo Scalholtensi, appellatur, ex civium consensu qvibusdam capitibus tum exceptis, cui non solum Archiepiscopi Nidrosiensis* Johannis, *sed et regis Norvegiæ* Magni Lagabæter *primum refragantis auctoritas anno* 1277 *accessit, ex pacto inter hos Tunsbergæ eodem anno inito* *). *An jus illud eccl. Thorlaco-Ketillanum iterum in Islandia anno* 1280 *revixerit Rege Magno mortuo sub ejus filio* Erico *cleri Osore, qvi transactionem Tunsbergensem non amplius valituram declarasset, qvæstio est inter doctos Islandos multum diuque agitata; certum autem est jus eccl. Arnæanum in dioecesi Scalholtensi inde ab anno* 1297 *et in dioecesi Holensi ab anno* 1356 *ex edicto Regis* Magni *cognomine* Smek *semper obtinuisse* **).

---

*) *Jus eccl. Thorlaco-Ketillanum primum typis excudi curavit* G. Jo. Thorkelin *jam nobis literisque ereptus, Havniæ* 1775 *cum versione latina notisque.* 8. *In textu constituendo maxima ex parte secutus est Codicem pergamenum Magnæanum formæ maximæ in catalogo No.* 334 *fol. insignitum, eundemque qvem præsens editio juris civilis veteris Islandici potissimum exhibet qvique simul legem Islandicam recentiorem Haconis Haconidis, qvem "Járnsída" vocant, continet. Variantes tamen lectiones in notis addidit ex Manuscriptis, qvibus ipsum uti licuit, nec non ex iisdem qvædam capp. in ipsum textum recepit. Aditus vero ad Codicem regium Magnæano vetustiorem, qvi hanc legem una cum jure civili Islandico sistit, editori non patuit, sed apographo non per omnia satis fido ejus loco usus est, qvod in notis sigla E R (exscriptum regium) denotavit.*

Idem clarissimus Thorkelinus *jus quoque eccl. Islandicum recentius s.* Arnæanum *edidit cum versione latina, lect. var. etc. Hafniæ* 1777. 8.

**) *Historiam receptionis juris Arnæani litisque inde ortæ ad mortem usque Episcopi* Arnæ 1298 *accurate tradit: Arna biscops Saga, qvæ unacum Sturlunga-Saga edita est Hafniæ* 1820. 4. *Volumine* 4to. *Joh. Finnæus in historia Islandiæ ecclesiastica hanc litem docte usque ad exitum* 1336 *persecutus est pluraque instrumenta huc facientia imprimi curavit (vide inprimis Vol. I. p.* 445-448. 540-551 *et Vol. II. p.* 5-39. 141-164). *Edictum Regis Magni Smek Anni* 1356 *in textu laudatum legitur in eodem opere I. p.* 436. 437. *Idem auctor eorum sententiam qvi jus Arnæanum a Rege Erico Præstehader abolitum fuisse et vetustum iterum diu obtinuisse copiose refellere studet, sed non per omnia mihi satisfecit. Verum qvidem est, jus illud Arnæanum a Norvegico, qvod Archiepiscopus Jonas serius condidit, fuisse diversum, sed nihilominus etiam Arnæanum Archiepiscopo Jonæ tribuebatur, cum Arnas hoc jus ex ejus instinctu condidisset, isque illud, qvanqvam Regi Magno displiceret, confirmasset, conventioque Tunsbergensis anni* 1277, *qva Rex Archiepiscopo plenissimam auctoritatem res ecclesiasticas ordinandi concesserat, non solum ad jus eccl. Norvegicum, sed et ad Islandicum traheretur, unde in ipsis Manuscriptis Islandicis vetustissimis hoc jus eccl. Islandicum Jonæ Archiepiscopo tribuitur no-*

§. 14.

De augmentis juris eccl. Thorkillo-Ketillani.

Constitutio illa antiqvissima de decimis, de qva supra dixi (§. 6 *p. XXII*) *non primitus, ut vulgo creditur, Codici ecclesiastico Thorkillo-Ketillano inserebatur, sed posterioribus demum temporibus ei subjungebatur, ut omnia qvæ ad jus ecclesiasticum pertinerent eodem loco collecta essent, cui rei forte propiorem occasionem præbuit qvod hæc ipsa constitutio postea aucta et in melius emendata fuerit.*

Neqve hic silentio prætereundum qvod hoc pristinum jus eccl. emendationes et incrementa, dum viguit, subinde receperit, qvæ etiam in ipso Codice sæpius diserte indicantur, unde factum est qvod inter Codices manuscriptos satis magnum discrimen intercedat, dum alii pristinam formam cautius servaverint, alii autem ea qvæ succedente tempore recepta fuerint suis locis inseruerint vel instar supplementi addiderint.

Inter hæc augmenta novellæ constitutiones eminent, qvæ Magno *Gissuri filio Episcopo, qvi inde ab anno* 1216 *ad annum usque* 1236 *cathedræ Scalholtinæ præfuit, in Codice regio diserte tribuuntur, de qvibusdam noctibus posthæc jejunio transigendis, nec non de gradibus circa nuptias prohibitis, et de computo semestrium* (*misseris-tal*) *). *Cum autem Codex regius*

---

mine Arnæ suppresso, qvod ex ipsa editione Thorkelini hujus juris patet; membrana enim Magn. fol. (*No.* 350 *in catalogo*) *qvæ ut librarius ipse in fine testatur, scripta fuit anno Christi* 1363 (*vide præf. Thorkelini p. XIII*) *ita incipit:* her byriar upp hinn nyia Christendoms Rett, þann er Herra Jon erchibiskup saman setti ok lögtekinn er um Skálholtz biskupsdöme. *Non itaqve mirum est Regem Ericum existimasse se satis manifeste declarasse, ut jus Islandicum eccl. vetus pristinam auctoritatem recuperaret, edicendo ecclesiam Islandicam in eum statum restituendam in qvo fuit ante conventionem Tunsbergensem, Islandosque omnes, asseclis forte Arnæ exceptis, ita verba regis intellexisse* (*vide litteras Regis in F. Joh. hist. eccl. I. p.* 412 *lit. C*). *Urget vir doctissimus jus Arnæanum ab Islandis fuisse adoptatum prius qvam conventio Tunsbergæ inter Regem et Archiepiscopum iniretur et in ipsa conventione nullam juris Islandici mentionem fieri eamque solum jus Norvegicum respicere. Hæc autem omnis argumentatio eo refellitur qvod illa adoptio, in comitiis Islandorum* 1275 *facta, certis qvidem conditionibus adstricta ex ipsa et Episcoporum et incolarum sententia a consensu Regis et Archiepiscopi penderet et tum demum rata fieret cum obstacula, quæ a parte Regis opponerentur, pacto Tunsbergensi removerentur, qvod proinde cum Islandis ab ipso Rege communicabatur, qva re impetrata jus hoc Arnæanum vim in Islandia obtinuit anno* 1280 *novis populi suffragiis, præter illud caput qvod de præbendis* (*s. jure patronatus*) *agit.*

*) *Dubia qvæ F. Johannæus movet in Tr. de noctis præ die prærogativa p.* 213, *adversus harum constitutionum vim, ipsa earum receptione in Codicem refelluntur. Idem Magnus Episcopus auctor fuit constitutionis, qva liturgia et cæremoniæ ecclesiasticæ mutarentur, qvam F. Johannæus primus typis mandavit* (*hist. eccl. I. p.* 309-311 *not.*)

idemque antiqvissimus, qvi solus has constitutiones ut ecclesiasticas sistit, sed constitutionem celebrem de decimis aliaque sancita, qvæ alii codices manu scripti habent *), *neutiqvam pro parte juris Thorkillo-Ketillani agnoscit, inde colligere licet hæc omnia juris capita seriore ætate huic juri immixta fuisse.*

Neqve ipse textus legis, qvalis in editione Thorkelini triginta qvinqve prioribus capitibus sistitur, qvæ argumento et ordini septemdecem primorum titulorum codicis regii qvodammodo respondent, nativum colorem ubique servavit, sed hinc illinc novationibus et interpolationibus serioris ævi corruptus, ut ex comparatione cum codice regio apparet, v. c. cap. 3^io^ *de baptismo infantum plura Thorkelinus habet qvæ in codice regio hoc loco desiderantur, sed in ultimis foliis hujus Codicis, qvæ farraginem constitutionum ecclesiasticarum continent, juri civili addita leguntur* **).

---

*) *Manuscriptum, qvod potissimum secutus est* Thorkelinus *in editione hujus juris, octo capitibus de decimis agit (cap.* 36-44 *p.* 140-164*), qvibus accedunt duo ultima (cap.* 50 *et* 51 *p.* 172-176*), foetus forte posteriorum temporum. Manuscripto autem, qvo usus est* F. Johannæus, *eadem constitutio modo sex capita habet (ut ipse indicat hist. eccl. I. p.* 120 *not. l). Cum autem divisio legis in titulos s. capita non primitus obtinuerit ex horum numero nihil certi colligi potest, sed ipse textus comparandus.*

**) *Jus eccl. vetus, qvod Cod. regius exhibet, modo novendecim capita habet, si recte computentur, qvanqvam manus recentior, qvæ numerum capitum, qvam ipse codex ut omnes veteres ignorat, suis locis adscripsit, viginti numeret, caput* 14^tum^ *omittendo. Sed tenendum nonnulla capp. tantæ magnitudinis esse, ut singula pluribus capp. textus Thorkeliniani respondeant; v. c. cap.* 1^mum^ *Cod. regii æqvat tria capp. apud Thorkelinum, qvibusdam tamen omissis (p.* 12 *et* 13*)* Rett er at kona kenni honum at scíra barn — — — biscup á at rádi söc, *qvæ mutatis verbis in ultimis pagellis hujus Codicis leguntur sub titulo:* "Um barnscirn." *Cap.* 2^dum^ *de sepulturis* (um lik-förslor) *convenit cum qvatuor capp. in textu Thorkelini (cap.* 4-8 *p.* 18-38). *Materia huic cognata de cantu funebri* (um líksöng) *cap.* 46 *apud Thorkelinum tractatur (p.* 166*), sed in Cod. regio ultimo folio legitur. Duobus capp.* 3^tio^ *et* 4to*, in Cod. regio de ecclesiis earumque pastoribus agitur, sed eadem in ed. Thorkelini sex capp. continentur (c.* 8-14 *p.* 38-60*). Cap.* 15 *Cod. regii de jejunio longo respondet tribus capp. apud Thorkelinum (c.* 27. 28. 29 *p.* 122-128*) cap.* 16^tum^ *capp.* 30-33 *p.* 138-136. *Contra c.* 12 *de festo paschatis in codice regio convenit cum duobus capp. in ed. Thorkelini (c.* 20 *et* 21 *p.* 100 - 104*). Capita* 24. 25 *et* 26^tum^ *qvæ Thorkelinus textui ex uno Skalholtensi inseruit p.* 114 - 122*, et Cod. regius et Magnæanus ignorant, adeoque suspectæ sunt fidei. Duo ultima Capp.* 18 *et* 19 *Codicis regii, de qvibus in textu dixi, Thorkelinus ex hoc codice recepit c.* 44 *et* 45. *Cap.* 48 *ejusdem editionis, qvod inscribitur:* "um vapnaburd í kirkio" *(de armorum gestatione in ecclesiis) Cod. regius non habet nisi in supplemento ultimo folio, ubi tamen omittuntur verba:* Þa eina menn scal at kirkio grafa — — — fyri þat heimta *(non: adr) qvæ manifeste alieni sunt argumenti, sed absolvitur verbis:* "þá er nú væro taldir" *qvibus indicatur novellam hic constitutionem fuisse insertam. Inscriptiones capitum qvibusdam in locis in Codice regio desunt (c.* 1mo*,* 3^tio^ *et* 4to*) et ubi habentur sæpius ab iis, qvas editio Thorkelini sistit, discrepant.*

§. 15.

Jus hoc ecclesiasticum partem legis Grágás efficit.

Cum utrique Codices principes pergameni legis Grágás et regius et Magnæanus non solum hoc jus ecclesiasticum ante jus civile posuerint, ad imitationem, ni fallor, Codicum Norvegicorum qvorum primam partem "Kristinrettr" efficit, sed etiam in Codice ***regio*** *jus civile eadem pagina incipiat ubi jus ecclesiasticum desinit (p. 25) et qvidem sine minimo intervallo, Codex autem Magnæanus præfationem præmiserit, qvæ non ad jus ecclesiasticum, qvod seqvitur, sed ad totam legem manifeste spectat*), abunde patet librariorum utriusque codicis vel potius eos dirigentium judicio, jus ecclesiasticum partem indivisam legis, qvam Grágás vocant, efficere adeoque eos omnes errare, qvi hoc nomine solum jus civile contineri sibi aliisqve persvaserint**). Dolendum itaqve doctissimum* Sveinbiörnsen *hoc communi errore fuisse inductum, ut jus hoc eccl. prorsus negligeret, qvanqvam illud juri civili non parum lucis adferat, ut vi-*

Sed ejusmodi inscriptiones etiam in Cod. Magnæano et qvidem tredecim prioribus capp. non habentur, qvod Thorkelinus observare neglexit, capitaque ibidem æque ac in Cod. regio solis litteris initialibus pictis et exiguo intervallo distingvuntur; inscriptiones seqventium capitum neqve cum editione Thorkelini neqve cum codice regio conspirant. Nec in distinctione capitum editor cl., sed tum juvenis, Codicem Magnæanum, sed apographum minus fidum accurate secutus est, qvanqvam in præfatione p. XIII id asserat, v. c. in Cod. Magn. totus passus cap. 2^{di} ed. Thorkelini p. 6 inde ab initio: Þeir menn er barn föra — — *usqve ad* "er vatni náir fyrst" *ad 1^{mum} cap. pertinet et cap. 2^{dum} incipit verbis:* Prestr scal eigi svo heiman fara *etc. Cap. 3^{tium} ed. Thorkelini respondet tribus capp. Cod. Magnæani, qvorum 2^{dum} incipit verbis:* Ef barn er sva siukt *(p. 10 ad Thork.) et 3^{ium} verbis:* Ef fadir scírir barn sitt siúkt *(p. 120 ibid.); plura exempla afferre supersedeo.*

Jus hoc eccl. in Codice regio scriptum est unacum XI prioribus capp. juris civilis sectionis: "Þíngskapa-Þáttr" *manu inprimis eleganti et ut videtur antiqviore qvam tota reliqva pars legis Grágás.*

*) *Ex hoc Codice æqve ac Magnæano patet divisionem hujus juris eccl. in sectiones —* Þáttr*) *— fuisse antiqvissimam, qvæ posterioribus demum temporibus pro arbitrio librariorum ad usum faciliorem in capita subdistingvebantur inscriptionibus plerumque pro lubitu additis, unde hac ratione magnum discrimen codicum ortum est.*

**) *Qvanqvam nemo, qvod sciam, hucusque hunc errorem impugnaverit fuere tamen inter doctiores Islandos, qvi jus hoc eccl. ad corpus juris Grágás pertinere intellexerint. Ad horum numerum refero potissimum* Jo. Olavium, *qvi in consignatione jurium Islandicorum præmissa Diatribi de cogn. spir. Kristendomsbalkr i. e. hoc jus eccl. vetus, ut primam partem legis Grágás designat et in hoc Tract. passim laudat sub hoc nomine et* F. Johannæum *in Tr. de nectis præ die prærog. p. 177 cfr. p. 174 licet obscurius.*

*) *Vox* Þáttr *mox de majoribus sectionibus (qvæ libris —* "bókar" *— respondent) usurpatur, veluti* Þingskapa-Þáttr, arfa-Þáttr, *mox de minoribus, v. c.* Lögsögumannz-Þáttr, Logretto-Þáttr *et in jure eccl.* prest-Þáttr *etc.*

cissim hoc illi, idqve eo magis cum editio Cl. Thorkelini, *ad qvam solam jam lectoribus recurrendum est, pluribus mendis laboret* *).

Præfationem, qvæ in solo Codice Magnæano habetur, hucusque neglectam, qvam mihi hanc Codicem accuratius recognoscenti detegere contigit, huic editioni juris Grágás addendam curavi, ibique de ejus ratione ad alias ejusmodi judicum admonitiones, qvæ in Codd. scriptisque vetustis Norvegicis occurrunt, dicenda addidi, qvibus proinde hic immorari nolo.

§. 16.

De mutatione juris civilis Isl. opera Gudmundi *aliorumque circa annum* 1130.

Juris hujus ecclesiastici ordinatio mutationi quoque juris civilis Islandici occasionem præbuisse videtur **). *Certum autem est studiis* Gudmundi Thorgeiri filii, *qvi Nomophylacis muneri per duodecim annos præfuit (inde ab anno* 1123 *ad annum usque* 1135) *aliorumque juris peritorum, qvorum nomina ad nos non pervenerunt* ***), *plura Codici Islandico legum civilium capita addita fuisse et alia forte immutata. Lex ipsa Grágás hoc qvibusdam in locis testatur. In ea sectione, qvæ de pupillis et alendis agit (Omaga-balkr) Codex regius iique qvi illum presse seqvuntur* Gudmundo *diserte tribuunt præscriptum, ex qvo pater fraterve sororve, ad paupertatem redacti impuberis bonis, si sufficerent, æqve bene ac ipse impubes alendus* (þat sagþi Gudmundr lög at faþir barnomaga *etc.* Omaga-b. *c.* 29 *I. huj. ed. p.* 288 *not.* 1). *Idem* Gudmundus *in hoc Manuscripto antiqvissimo laudatur auctor constitutionis, qva cavetur si qvis consilium dederit de damno alii inserendo accolas novem ad locum rei gestæ advocandos esse, si damnum consummatum fuerit, sin minus modo novem et qvidem accolas delictum svadentis (Vol. II. Vigslodi c.* 75 *p.* 118 *not.* 2). *Forte dantur alia præterea loca,*

---

*) *In nota præcedente demonstravi editorem Codicem Magnæanum non accurate secutum fuisse, sed ex minus fido apographo aliisque Codicibus textum pro suo ingenio concinnasse, qvo effectum est, ut lector non intelligere possit qvænam fuerit hujus juris ecclesiastici forma antiqvissima et qvænam incrementa mutationesque succedente tempore acceperit.*

**) *Vide F. Johannæi hist. Isl. eccl. I. p.* 215. Arngrimus Jonæ *in catalogo nomophylacum illud munus hoc anno* 1122 *suscepisse affirmat eique ad annum* 1135, *qvo Rafnerus ei successit, præfuisse (p.* 82). *De ejus meritis qvoad leges civiles Arngrimus nihil habet.*

***) *Inter hos autem utrumque Episcopum fuisse crediderim, cum e legis Grágás præscriptis jus ipsis in senatu de novis legibus condendis deliberante considendi et suffragia ferendi tributum sit* (Lögsögo-Þ. *I. p.* 2) *eademque lex significet exempla Codicis legum authentica eorum fidei fuisse commissa (ib. p.* 7). *Hungurvaka c. XI. p.* 76 *idem quoque innuere videtur.*

qvæ me fugerunt Gudmundi nomen præ se ferentia. Qvousque autem hæc legum Islandicarum tum obtinentium sive mutatio sive augmentum processerit non constat.

Finni Johannæi *V. Cl. conjectura tum demum qvædam ex Magni Boni Regis Grágás Norvegico recepta fuisse ipsumque nomen* Grágás *legi Islandicæ inditum, nullo argumento confirmatur* *), *iisque, qvæ supra dixi, de sera adoptione hujus appellationis in Islandia refellitur* (§. 8 *p. XXV seqv.*)

§. 17.

De mutationibus Codicis Grágás post Gudmundi tempora.

Nec mutatio Codicis Grágás cum Gudmundo, ut vulgo creditur, substitit, sed certissima exstant serioris mutationis indicia, qvanqvam autorum talium constitutionum non in textu partis Codicis civilis nulla mentio fiat. Hinc sæpius in inscriptiones capitum incidimus, qvibus additur vox "nymæli" i. e. novella constitutio. Tales sunt v. c. Omaga-b. c. 26 nymæli um framförslor (*I.* 282; Festar-þattr *c.* 3 (*de gradibus prohibitis*): "þat er nymæli at jafnnait scal byggia sifiar oc frændsemi at fimta manni hvart," *cum qva lege comparandus est locus in codice regio supra laudatus* (*p. XXXV*) *c.* 18 (*sed in ed. Thorkelini c.* 44 *p.* 164) *ex qvo discimus hoc edictum Magno Gissuri filio Episcopo* (*Scalholtensi*) *deberi, qvi fatis cessit* 1226 *adeoque hoc caput Codici legum initio demum seculi decimi tertii additum fuisse* **). *Ad*

---

*) *Vide F. Joh. hist. eccl. Isl. I. p.* 215. *"Huic (Gudmundo) tribuitur qvod leges Islandicas* de-"nuo *recognoverit et ad formam Codicis legum Norvegici, dicti* Grágás aliqvatenus *reformaverit "novellas seu recentiores, antiqvis legibus Ulfliotanis suis locis insertas, unde nomen libro le-"gibusque hæsit, ita ut a posteris Grágás dictæ fuerint." In comment. de noctis præ die prærog. idem autor celeberrimus modo id diserte contendit Codicem Islandicum* Grágás *anno* 1130 *eum in finem reformatum fuisse, ut leges civiles cum ecclesiasticis melius convenirent, nihil de origine nominis Grágás nec de hujus legis cum Norvegica convenientia addens. Idem habet p.* 172: *primus Islandorum publicus et antiqvissimus Legum Codex, dictus primo Ulflióts-Lög, sed subseqvente tempore ad Christiana sacra accommodatus Grágás vocatus, qvem Codicem Islandi ab anno* 930 (*sc. a tempore* Ulflioti) *ad* 1270 *per annos plus minus* 340 *pro lege obligante unanimiter agnoverunt. Autorem meritissimum ad duplicem hic errorem delapsum esse, dum innuat hunc Codicem* Ulfliotinum *dictum fuisse usque dum nomen Grágás ei inditum fuerit et nihil aliud esse præter leges Ulflioti reformatas, ex iis qvæ supra* (*§.* 9 *p. XXX seqv.*) *attuli manifestum est. Alio loco* (*p.* 176. 177) *de eadem re ita loqvitur: Tandem in leges relato Codice juris ecclesiastici Thorlaco-Ketillano, horum præsulum auctoritate nova a* Gudmundo *Nomophylace et utriusque ordinis ad id denominatis viris sapientissimis instituta est antiqvi legum Codicis reformatio, cujus idem ac priorum scopus fuit, ut omnia, qvæ in antiqvis legibus humanis reperirentur cum divinis legibus pugnantia, prorsus inde ejicerentur, qvod circa annum* 1130 *factum esse perhibetur ex qva reformatione natus esse videtur antiqvus legum Codex, communiter* Grágás *vocatus, qvalis nunc est et ad nos pervenit.*

**) *Memoratu dignum est Cod. Magnæanum h. l. in parte civili legis Grágás satis accurate re-*

dit Cod. Magnæanus l. c. nuptias in gradu septimo cognationis o l i m *fuisse prohibitas,* "en n ú er þat aftekit," *qvod in Cod. regio omittitur* *). *Ad eandem constitutionem spectat* festa-þ. *c.* 11 *et c.* 55 (*Vol.* 1. *p.* 321 *et* 379) *qvæ capita non nisi in Codice Magnæano ejusque exemplis leguntur* (*cfr. not.* 1 *ad p.* 376). *Eodem libro* — festa-þattr — *c.* 53 *qvod inscribitur:* "of hiona-scilnaþ" (*i. e. de divortio conjugum*) *continetur novella constitutio, ut ex voce "nymæli" inscriptioni adjecta patet; ad hanc qvoque constitutionem caput seqvens* (54) *pertinere videtur.*

Interdum qvidem jus novum non voce "nymæli" designatur, sed nihilo minus tale esse tuto colligitur sive ex verbis, qvibus id in ipso textu innuitur, sive ex indiciis internis, sive ex collatione Manuscriptorum principum, sive ex historiis Islandorum fide dignis, de hoc vel illo novo edicto passim dicentibus.

In libro de successione ab intestato (arf-þattr) *cap.* 23, *qvod solus Codex Magn. habet, sancitur fœminas, qvæ vel graviditatem dissimulassent, vel patrem mentitæ essent, vel cum consobrinorum filiis hisve proximioribus rem habuissent, antea poenæ loco a successione exclusas* j a m *ad eam admittendas esse, additque leges, qvæ huic edicto adversa statuerent,* j a m *esse abolitas* (þat er nu aftekit i lögum) **). *Eadem lex declarat sancitum* p r i o r i s C o d i c i s *literis mandatum stupra foeminarum spuriarum mitiore poena coërcens qvam earum qvæ ex legitimis nuptiis natæ essent jam revocatum esse.* (Þat er oc aftekit er r i t a t var i fornum lögbócum); *cfr. Vol. I. p.* 228. *Cum autem hic de scriptis codicibus legum antiqvioribus sermo sit, supra autem demonstratum sit eos non ante promulgationem legis Grágás exstitisse* (*p. XVII*), *nemo non videt hæc verba de antiqvioribus scriptis exemplis intelligenda esse. Cum deinde hoc legis caput nec non duo seqventia in solo Manuscripto Magnæano occurrant, inde colligere licebit hæc addita fuisse postqvam Codex regius vel certe ejus archi-*

---

spondere Codici regio in parte ecclesiastica, sed Cod. regium in parte civili hanc mutationem non adoptasse, cfr. notas ad Festa-þ. *cap.* 3 *I. p.* 308 *ubi lect. var. ex hoc Cod. in medium afferuntur. Cum summus Pontifex anno* 1215 *nuptias in qvinto gradu cognationis primus permiserit, hæc constitutio circa annum* 1220 *condita videtur.*

*) *Inde colligo partem civilem legis Grágás in Cod. regio ex alio Manuscripto fuisse descriptam qvam partem ecclesiasticam, eoque antiqviore, qvam illud unde Cod. Magnæanus sua hausit, qvod aliis indiciis postea ulterius demonstrabo.*

**) *Vide Arna biskups S. c.* 28 *p.* 46 *ubi inter gravamina contra novum Codicem Islandis a rege Magno Lagabæter missum etiam illud adfertur, qvod filiam in domo paterna stupratam successionis incapacem declaret, nec non illam, qvæ sine ejus consensu nubat (vel filium sine tali consensu uxorem ducentem).*

typus scriptus fuerit, adeoque sat recenti tempore, qvod ipso hujus sanciti argumento confirmatur.

In Manuscripto Codicis Magnæano Kaupab. c. 82 (*Vol.* 1 *p.* 497. 498) *leguntur præscripta de ulnis* *), *qvibus in tota Islandia in commerciis sive cum civibus sive cum peregrinis utendum esset ad normam ejus mensuræ, qvæ in ecclesia Thingvallensi* (*i. e. prope forum universale*) *suspensa erat* **), *discimus autem ex vita* Pauli *Episcopi Scalholtensis* (*qvæ typis impressa est una cum Hungurvaka Hafniæ* 1778. 8.) *c.* 9 *p.* 189. 190 (*qvi hoc munus gessit inde ab anno* 1194 *ad annum* 1211) *hujus potissimum Episcopi monitis talem legem a Nomophylace* Gissure Halli filio *fuisse latam, ut iniqvitati inæqvalis mensuræ tum grassanti occurreretur illudque edictum in leges fuisse relatum et postea semper servatum. Annus, qvo hoc edictum factum est, non diserte indicatur, cum autem non verisimile sit eum sub ipsis muneris auspiciis* (1194) *hac de re cogitasse, illud circa annum* 1200 *fuisse conditum adeoqve paulo ante discessum* Gissuri *Nomophylacis a munere, qvi* 1201 *obtinuit, probabilis est conjectura* ***).

§. 18.

De augmentis Codicis edictis Nomophylacum.

Præter leges ab universis civibus receptas etiam edicta Nomophylacum vi muneris promulgata locum inter sancita hujus Codicis obtinuere. Ut hoc intelligatur tenendum Nomophylacem a senatu, comprobante populo, rite electum vi muneris per triennium, qvo eo fungeretur, potestate edicta condendi munitum fuisse, qvæ ut Prætorum apud Romanos qvamdiu ma-

---

*) *Rectius: mensura bicubitalis, qvæ "Sticka" lingva vernacula vocabatur; lex enim Grágás significat l. c. decem tales "Stickor" æqvare viginti ulnas (cfr. vocabularium Codici nostro annexum p. 79). Errat itaque vir cæteroqvin doctissimus* Arnesen *in Isl. Rettergang p.* 525 *ubi "sticka" dimidium modo ulnæ æqvasse ait, ut jam dudum observavit F. Johannæus in hist. Isl. eccl. I. p.* 304 *not. a.*

**) *Qvanqvam lex non voce "nymæli" utatur, hoc tamen præscriptum novum esse colligi potest ex verbis:* þat er mælt, at nu scolo menn mæla vaþmal oc lerept oc klædi öll meþ stikium *etc.*

***) *Secundum indicem Nomophylacum ab Arngrimo Jona in Crymogæa editum p.* 82. Hallerus (*rectius:* Hallus) *patri Gissuro successit anno* 1201. *Páls biscups S.* (*Hungurvakæ subjuncta*) *c.* 12 *p.* 196 *indicat Gissurum anno* 12mo *episcopatus Pauli decessisse adeoqve anno Christi* 1206, *qvi annus etiam in Annalibus Islandicis, ut ejus emortualis designatur, adeoque si vera est Arngrimi indicatio, qvinque vel sex annos munere Nomophylacis deposito privatus vixit. Idem Gissurus, in præfatione ad Hungurvakam, ut vir doctissimus laudatur, ex cujus narratione orali hoc opus inprimis compositum esset* (*cap. I. p.* 1).

gistratum gessit legum instar ab incolis servarentur, munere autem deposito omnem hanc vim perdiderint. Hoc diserte affirmat jus vetus Isl. ecclesiasticum c. 45 (*p.* 166 *ed. Thorkelini* *), *cum autem Nomophylax triennio elapso iterum eligi possit et sæpissime reeligeretur adeo, ut exempla non desint eum ad vitæ exitum hoc munere functum fuisse, non est qvod miremur ejus modi edicta triennalia vim edicti perpetui demum obtinuisse et in Codicem, ut talia fuisse recepta. Idem accidere potuit si vel alius nomophylax successerit sed edictum antecessoris populo gratum primis comitiis, qvibus præsideret, repeteret* (*edicto tralatitio*).

Plura ejusmodi Nomophylacum edicta in Codice Grágás occurrunt, suppresso auctoris nomine, qvæ eo interdum sese produnt qvod prima persona edicentis hic, æqve ac in reliqviis edicti Prætoris in Digestis Justiniani jussu collectis, servata sit. Consulatur sectio de ordine judiciario (þingscapa-b.) *c.* 25 (*I. p.* 73) "þær sacar allar er nu hefir ec talþar" *nec non ib. c.* 28 sem nu hefi ec tint (*I.* 77) *et c.* 37 (*ib. p.* 101) en nu hefi ec talit, *dein sectio de fundis reluendis* (Landabrigda-b.) *c.* 1 (*II p.* 211) "sem nu man ec telia" *denique sectio de homicidiis s. potius jure criminali "Vígslódi" dicto c.* 37 *n.* 3 (*II.* 76) "er nu hefir ec talit."

Primum mihi hæc loca obiter legenti in mentem venit his verbis indicari privatum scriptorem normas juris veteris Islandici colligentem, adeoque ea documento esse non verum legum codicem, sed privatam juris collectionem in manibus nostris versari; repetita autem accuratiorque lectio me melioris docuit. Formula enim solemnis et qvidem in fine edicti: "en nu hefi ec talit" *potius summi est magistratus obedientiam edicto a se proposito civibus inculcantis. Longe aliter verba similia concepta sunt in codicibus danicis veteribus, qvos Siellandicum veterem s. Regis Valdemari et recentiorem sive Regis Erici vocant et hac ipsa conceptione privatum normarum juris collectorem clare indigitant, ut alibi demonstravi* **).

---

*) *Locus ille ita sonat:* Lög öll scolo vera uppsögd á þrimor sumrom, scal þá lögsögo madr af hendi bióda lögsöguna. Nymæli ecki scal vera lengr ráþit enn þriú sumur, oc scal at lögbergi it fyrsta sumar uppsegia á vorþíngum helguþum edr leiþum. Laus ero öll nymæli ef eigi verþa uppsögd et tridia hvert sumar *i. e. Omnium legum recitatio tribus æstatibus absolvetur, tum enim Nomophylax se ad munus suum deponendum paratum esse declarabit. Novum edictum non diutius obtinebit qvam tres æstates, idque ad rupem juri dicundo dicatam; prima æstate vel in foro vernali solemniter constituto vel in foro promulgatorio recitabitur. Omnibus his edictis finis (ad verbum: claustrum) tertia æstate, nisi illa hoc tempore denuo proclamentur. Cfr. omnino qvæ habet hac de re* Lögsögomannz-þattr *p.* 2.

**) *Vide commentationem meam:* om de gamle Danskes Retssædvaner og Autonomie Kbhvn. 1827 *insertam commentariis philos. et hist. Societatis regiæ Scientiarum danicæ Vol. III p.* 130 *not. XX p.* 144 *not.* * *et in impressione, qvæ illam seorsim continet p.* 70 *et p.* 84. *Memorabilis*

In jure eccl. Isl. veteri similis quoque formula occurrit c. 22 p. 104 ed. Thorkelini: Þá er nú man ec segia (*al.* telia), *sed qvæ edictum præcedit, non claudit, sed salva res est, cum hic quoque nomophylax de diebus festis* (messu daga) *in Islandia servandis e consilio Episcoporum statuat.*

Cæteroqvin hic locus nec non alius in libro de ordine judiciario c. 25) probat hac formula non semper edictum temporarium propria Nomophylacis auctoritate conditum indicari, sed veræ et perpetuæ legis rogationem ad populum ab ipso factam, qvam codicis conditores interdum servarunt et loco legis a populo comprobatæ receperunt.*

§. 19.

De rebus judicatis, ut fonte emendationum legis Grágás.

*Sententiæ in causis litigiosis latæ non solum jus faciebant inter partes, sed et in posterum pro normis in causis similibus habebantur. Hinc olim memoria accurate servabantur a Jureconsultis, potissimum jurisdictionem exercentibus patronisve causarum, sed postqvam scriptura ad leges normasque juris adhiberi coepit perscribebantur, ut judicum nova statuendi pruritus justis finibus contineretur**). In Islandia vero hoc singulare institutum obtinuit, ut ubi de jure inter partes disceptaretur eaque controversia legibus vigentibus dirimi non posse videretur, ex desiderio unius alteriusve partis litigantis Nomophylax omnes judices natos tribunalium in qvadrantibus Insulæ formatorum* (Godar) *convocare teneretur, ut in rupe judiciali fori universalis cum Assessoribus, qvorum singuli judices binos eligebant, una cum se ipso ut Præside considerent,*

---

in primis locus est lib. 3 c. 6 legis Siellandicæ recentioris ex editione Ghemenii et lib. 3 c. 12 p. 220 ed. Rosenvingii: Æn um andræ wæghæ skogh wægh ællær mællæ toftær, thet wil jak frestæ til flera kumæ wethær. *In editione Ghemenii nec non Wingaardii vox* "jak" *s.* jæk *omissa est, qvam Manuscripta antiqva et melioris notæ habent. De jure veteri Siellandico s. Valdemari cfr. disqvisitionem meam:* om den Skaanske og gamle Siellandske Lov med Rettetillægges Valdemar den förste, *in opere periodico a me edito, dicto* Astræa *Vol. II p. 232 indeqve editioni historiæ juris Kofodi Ancheri a me curatæ insertam Vol 1 p. 260.*

*) *Hic locus de formatione judicii qvinarii* (Fimtardómr) *agit et qvidem, ut videtur, eam rogationem, qvam* Skaptius *Nomophylax in foro universsali hac de re fecit, anno 1004 Codici inseruit; (vide notam meam ** p. XXII). Hinc suspicari licet hanc rogationem ex uno alio ve opere historico jam deperdito legis compilatores sumsisse. In Niáls-S. p. 150 verba qvidem hujus legis capiti satis respondent sed non accurate.*

Utraque loca in textu laudato modo in Manuscripto regio non in Magnæano leguntur, qvod præter cætera argumenta pro majore ejus antiqvitate loqvitur.

**) *Plures ejusmodi sententiæ in litibus inter personas illustres latæ in iis historiis Islandicis occurrunt, qvæ tales lites uberius narrant.*

ad sententiam de qvæstione juris proposita ex pluralitate suffragiorum ferendam *) *argumentis utrinque prolatis et accurate perpensis eaque sententia a Nomophylace statim solemniter proclamaretur pro lege in posterum servanda* **); (*cfr. sectionem Codicis Grágás, qvæ* "Lögrettoþáttr" *i. e. de dicasterio inscribitur Vol. I. p.* 7–11).

Hinc nullus dubito, qvin multæ ex his decisionibus in hunc Codicem nostrum migraverint, qvamvis jam difficillimum sit has a cæteris juris sanctionibus accurate distingvere.

At Codicem Grágás, qvalem jam manibus tractamus, non solum ex legibus, edictis Nomophylacum, rebusque judicatis fuisse concinnatum, sed et ex alio fonte plura hausisse, postea demonstrabo.

§. 20.

Qvæstio: an Codex, qvi sub nomine Grágás hodie venit, verus et genuinus sit ille legum codex olim promulgatus? disceptatur.

At prius disqvirendum erit: an hic Codex noster genuinum antiqvum textum sistat, qvem Halfdanus Mauri *aliique primi concinnarunt qvemque non ita multo post* Gudmundus *Nomophylax reformavit et auxit. Hæc qvidem qvæstio a nemine, qvantum scio, hucusque mota est, multo minus discussa; omnes enim appellationi "Grágás", qvæ huic Codici vulgo tribuitur sive "Gráfygla," qvæ qvibusdam placuit, fidentes hac de re neutiqvam dubitandum esse crediderunt* ***). *Sed nihilo minus rem accuratius examinanti dubia sat gravia adversus hanc assertionem sese offerunt.*

Primum non unus idemque huic Codici color est. Plurima qvidem loca, qvibus sive formulæ actionum sive ipsa qvidem legum sancita proponuntur canam antiqvitatem spi-

---

*) *Si vota paria essent Nomophylax, ut præses tribunalis, prærogativam dedit secum facientibus.*

**) *Hoc lex Grágás in Sectione laudata Vol.* 1 *p.* 7 *in fine et p.* 8 *initio significat:* Enn sua scal at þui fara, at beiþa meþ vatta goþa alla at lögbergi, oc lögsögomann at þeir gange i lögretto oc i setor sinar, at greiþa lögmal þetta, sua sem heþan fra scal vera; *(lite de qvæstione juris orta) magistratus* (Godar) *et nomophylax testibus adhibitis provocandi (ad rupem judicialem), ut in dicasterium eant sedes suas occupaturi ad legem explicandam, qvæ explicatio dehinc semper obtinebit.*

***) *Unus qvi de hoc dubitasse videtur est* Michelsen *J. U. Dr. et Prof. hist. Kiloniensis, qvi in commentatione jam laudata: "Ueber altnordisches Armenrecht" Codicem Grágás non legem, sed librum juris ("Rechtsbuch") appellat, sed nullas rationes hujus appellationis suggessit. In errorem autem incidit vir doctissimus, cum p.* 19 *et Járnsida et Jónsbók ad eandem classem referat ac Grágás eosque communi appellatione "Volksrecht" appellet, hi enim veri legum sunt Codices e Norvegicis qvoad proximam partem hausti et novorum Regum voluntate Islandis impositi, incolis sive reluctantibus sive vix ac ne vix qvidem consentientibus.*

rare videntur, aliis autem systema qvoddam juris legere crederes vel codicem ad formam modulumque multo recentioris ævi compositum, meras regulas juris continentem subtilitatibusque refertum, vitali autem illo sangvine et spiritu, qvi codices medii ævi non minus septentrionales qvam alios mire commendat, destitutum.

Brevitati non multum studet Codex noster et prolixitas, qvæ in ejus locum successit, non ea est, qvæ etiam in aliis veteris juris Codicibus occurrit, ex multis utpote juris casibus obvenientibus orta, qvi vivis coloribus sistuntur eorumque decisionibus, qvæ felici potius inspirationi qvam profundiori argumentorum disceptationi debentur, sed magna ex parte inde profecta esse videtur qvod non solum veri casus, sed et ficti auctori sub umbra privata hanc illamve juris materiam subtilius discutienti animo obversati sint, cfr. qvæ in hoc Codice de successione ab intestato Islandorum extra patriam proficiscentium et in itinere defunctorum sanciuntur, Arva-þáttr *c.* 13–18 *Vol. I. p.* 206–224, *ut unum e multis exemplis afferam.*

Præterea Codex noster multis locis ad alium Codicem legum se referre videtur, et hinc phrasibus antea allatis: þat er mælt i lögum vorum, *sive* "segia lög" *aliisque similibus qvam sæpissime utitur, qvæ si nihil aliud esset ac exemplum genuini veteris juris Islandici minus convenirent. Locus autem in Vigslode c.* 21 *Vol. II p.* 37 *jam supra laudatus* "sem atqvedr i upsögo, ef þat er rett scilt, sem þar qveþr at" *si verba ita intelligenda sint, ut interpres* Sveinbiörnsen *illa latine reddidit: "prout in libro promulgato constituitur, modo præcepta ejus recte percipiuntur* *)" *hoc extra dubium ponere videtur.*

§. 21.

Hæc qvæstio ulterius discutitur summum discrimen, qvod inter duos Codices principes obtinet, exponendo.

Huc accedit argumentum non minoris momenti, qvod ex Manuscriptorum τῶν Grágás, qvæ nobis relicta sunt, summo discrimine peti potest. Omnia hæc Manuscripta ad duas classes omnino distinctas referri posse jam dudum viri docti observarunt neqve tamen de authentia libri Grágás hac de causa dubitantes **). *Altera classis Codicem Bibliothecæ regiæ*

---

*) *In explicatione vocum huic juri Islandico adjecta idem ulterius hæc verba ita explicat p.* 86 *sub voce:* "Uppsaga," *videtur esse nomen libri cujusdam continentis edicta et constitutiones comitiales, promulgatas a nomophylace qvodam primario.*

**) *Vide Erici V. Cl. in Holbergii Dannemarks og Norges geistlige og verdslige Stat cap.* 12mo *a se addito p.* 510. 511 *et qvæ inde sumsit Kongslevius in libro: den danske og norske private Rets förste Grunde I. p.* 204.

majoris, altera Codicem legati Arnæ Magnæi, utrumque pergamenum et vetustum ducem agnoscit. Discrimen inter Codices manuscriptos architypos utriusque classis et reliqvis qvi transsumta horum existimantur adeo leve judicavit Th. Sveinbiörnsenius, *qvi hujus juris Islandici antiqvi transscriptionem et versionem latinam curavit, ut illud ex sola librariorum incuria hinc illinc profectum esse judicans prorsus neglexerit. Qvidqvid sit tanto gravius est discrimen qvod inter Manuscripta architypa obtinet.*

Omnibus hos duos Codices inter se comparantibus sua sponte sese obtulit illa differentia, qvod solus Codex regius librum amplum de jure processuali (þingscapa-þáttr) *nec non duas sectiones breviores de nomophylace* (Lögsögomannz-þáttr) *et de dicasterio* (Lögretto-þáttr) *habeat* *), *qvi prior defectus tamen in Codice Magnæano qvodammodo eo suppletur qvod plura præscripta qvoad formam procedendi formulasque actionum in Vigslodi cæterisque libris suis locis insertæ sint* **). *Sed aliæ qvoque sectiones in Codice Magnæano desiderantur, qvæ in Codice regio occurrunt. Hic solus codex habet sectionem singularem de re nautica* (um scipa-meþferþ) *Vol. II. p.* 394-407 *additamentumque memorabile de Norvegiæ regis in Islandia privilegiis nec non Islandorum in Norvegia p.* 407-410.

Sed neutiqvam hic differentia subsistit. Mitto qvod distinctiones in capita, sive titulos, qvin et in sectiones sive libros in utroque Codice principe non bene congruant ***); *talis enim distinctio non primitus obtinuit multumque hic æque ac in aliarum legum Codicibus arbitrio librariorum relictum fuit, qvare et librarii recentiorum temporum, qvanqvam Codicem principem cæteroqvin presse secuti sint, nihilo minus hac in re ingenio suo indulserunt.*

---

*) *Errat* Erici *statuens has duas sectiones breviores additas esse libro* Þingscapa-þattr; *in codice enim regio demum post "Vigsloda" positæ sunt, cfr. tab. I. Kongslevius l. c. non solum hunc errorem repetiit, sed et novum commisit cum ex duabus illis sectionibus unam faciat.*

**) *Non autem cum* Erici *Viro Cl. contendi potest l. c.* o m n i a *qvæ in Cod. regio in libro de jure processuali legantur in Cod. Magnæano alibi esse inserta; plura enim desiderantur. Vulgaris error est solum librum Vigslodi hanc lacunam supplere; in cæteris enim Codicis libris talia quoque occurrunt v. c. in Kaupa-B. in Manuscripto principe Magnæano a cap.* 53 *ad cap.* 69 *usque (Vol. I. p.* 464-484*) leguntur, qvæ accurate* Þingscapa-b. *c.* 56 *ad cap.* 61 *(Vol. I. p.* 146-167*) respondent.*

***) *Qvorundam capitum juris civ. inscriptio in utroque Codice principe prorsus deficit v. c.* Þingsc. b. *cap.* 20 *c.* 25 *c.* 36 *c.* 37 *c.* 40 *c.* 47 *c.* 55 *c.* 60. Arfa-þ. *c.* 1. Omaga-b. *c.* 1. Vigsl. *c.* 115. Landab. B. *c.* 60 *c.* 65. Scipa-meþferþ *c.* 4.

Neqve elenchus capitum singulis libris præfixus inscriptionibus singulorum capitum semper convenit.

At de gravi discrimine in ipso argumento per totum opus loqvar, qvod tantum est, ut sæpe unus alterve qvin plures tituli in uno Codice occurrunt, qvi in altero prorsus deficiant, adeo ut alter alterum vicissim suppleat, et ubi utrique Codices eosdem Titulos continent raro qvoad omnia conspirent, sed sæpius in altero omittantur qvæ in altero obveniant.

Qvod ut melius intelligatur hic duas tabulas adjungam, qvarum prima ordinem librorum sive sectionum ante oculos qvem uterque Codex princeps servat, sistet, secunda diversitatem eorum qvoad argumentum exhibebit. Cum autem meum non sit consilium ad discrepantias levioris momenti, qvæ inter utrumque Codicem intercedunt, descendere, eas sedulo omisi.

§. 22.

Tabulæ exhibentes conspectum, discriminis inter utrumque Codicem juris Grágás qvoad ordinem et materiam.

Tab. I.

sistens seriem librorum sive sectionum in utroque Codice principe.

Codex regius pergamenus formæ maximæ No. 1157 *continens folia* 93 *et paginas* 185.

Obs. Desunt in hoc codice duo folia pluribus jam inde seculis post paginam 73, *ut A. Magnæus jam in Cod. hac pagina notavit, et qvidem in Vigslodi cap.* 86 um brennor; (*vide hanc editionem II. p.* 128); *sed ille qvi numerum paginarum adscripsit, ad hanc lacunam animum non advertit, pagina enim seqvens nihilominus numerum habet* 74.

p. 1–17 Kristinrettr hinn gamli
sine inscriptione

p. 17 Þingskapa-þattr

p. 60 Vigslodi

Codex Arn. Magnæi pergamenus formæ maximæ No. 334 *constans ex* 107 *foliis nullo numero designatis.*

folio 1 *p.* 1 *duabus columnis sine inscr.:* Præfatio

eod. p. 2 Kristinrettr hinn gamli

fol. 12 Arfa-þattr *)

fol. 20 Omaga-balkr

fol. 28 Festa-þattr
(*cum elencho capitum præcedente*)

fol. 37 Kaupa-balkr
(*cum elencho capitum præcedente*)

fol. 51 Vigslodi
(*cum elencho capitum præcedente*)

---

*) *Inscriptiones librorum s. sectionum non occurrunt in hoc Codice, si excipias qvod in elencho capitum juris criminalis legantur verba:* "Upphaf vigsloda" *et rubrum* Reka-þattr *in cap.* 51 *in* Landabrigda-B. *Recens manus hinc inde librorum inscriptiones addidit in margine superiore. Inscriptiones capitum plerumque desiderantur, et capita modo litteris initialibus pictis distingvuntur.*

NB. Ultima linea pag. 59 *habet verba:* "her hefir up vigsloda"

p. 83 Lögsögomannz-þattr

p. 84 Lögretto-þattr

p. 87 Erfþa-tal

NB. inscr. addita est manu Sec. XV

p. 99 Omaga-balkr

p. 109 Kuenna-Giptingar

NB. inscr. manu Sec. XVI

p. 121 *diversæ materiæ:* um hross reidir

NB. manu Sec. XVI observatur: heyrir til þiofabalks

p. 122-27 um scipa meþferþ 4 *capp.*

NB. Hæc inscriptio in Cod. regio non habetur, sed in apographis addita est a librariis *)

p. 127 Landabrigda-þattr

p. 146 Rekabalkur (*inscr. manu Sec. XVI*)

continet X capp. qvorum I^{mum} vetusta manu inscr. um veidar, *X^{mum}* um vagrek

p. 151 Leiglendinga-þattr. (*inscr. manu vetusta*)

Obs. p. 113 *in margine superiore c.* um fiar leigor; *manus Sec. XV addidit rubrum:* Kaupa-balkur *et p.*156 *c.* um fiar domingar *rubrum:* wr Erfda balki

fol. 71 Landabrigda-balkr *ad fol.* 93½ *cum elencho capitum LI*

Obs. 1. *Qvatuor ultima capp. a*) of reka, *b*) of hualmal, *c*) of flutningar, *d*) of uagrek *in elencho ad* Landabrigda-balkr *recensentur, sed in textu cap.* 52 *inscribitur* Reka-þattr *et rubrum cap[is]* 55 "um hvale" *qvæ materia continuatur usqve ad cap.* 69; *hoc caput inscr.* "um flutnig" *seqvens vero caput agit de* "vagrek", *sed inscr. hujus cap. desideratur.*

Obs. 2. *Textus addit XVII capp. huic sectioni, qvæ elenchus non indicavit et in apographis chartaceis singularem sectionem efficiunt nomine:* Landsleia-Balkr *s.* Bua-balkr **).

---

*) *In hac legis editione hæc sectio e codice regio desumta longe alio loco posita est. Vol. 2do* p. 394-407.

**) *Inde colligo librarium elenchum capitum ex alio codice sumsisse qvam eum, unde ipsum textum exscripsit.*

p. 162 Þiofa-balkur
(*inscr. manu Sec. XV ti*)
p. 166 um hreppa-scil
manu vetusta
(*ead. pag. inscr. manu Sec. XV* Framforslu-balkur)
p. 169 *farrago diversarum materiarum, qvales*
a) um fiargafir *p.* 169
b) ef madr fidr (finnr) grip *p.* 169
c) um almenningr her á landi *p.* 172
d) um hundzbit *p.* 173
e) um sattir manna
f) um fiárlag manna *p.* 174 *cfr. hanc edit. I. p.* 500-505.
g) fra rett Noregs konungs á Islandi *p.* 175
h) um rett Islendinga i Noregi *p.* 176
i) um fiárheimtur *p.* 177
g) et h) cfr. hanc editionem Vol. II. p. 407-410.
p. 180-85 *continet Additiones ad jus eccl. vetustum, de qvibus vide hanc Diss. p. XXXVI*
Obs. Hæ additiones scriptæ sunt eadem manu vetusta ac præcedens textus sed intervallo p. 179 *relicto, qvo ab hoc textu distingvitur.*

Reliqvis 16 *foliis lex recentior Haconis Haconidis, qvæ vulgo Járnsida vocatur, continetur sed in medio textu manca.*

Tab. II.

exhibens discrimen duorum Codd. principum qvoad argumentum.

NB. littera A in hac tab. Cod. Arnæ Magnæi et B Codicem bibliothecæ regiæ majoris designat. Qvoad ordinem non secutus sum ipsos Codd., sed illum qvi in hac editione impressa servatus est ad qvem et numerus paginarum se refert.

Præfatio *in solo Codice A*

Kristinrettr hinn gamli *in utroque Cod. sed in A multo prolixior*

Lögsögomannz-þattr *p.* 1
Lögretto-þattr *p.* 4
Þingscapa-þattr *p.* 15
} *Has tres sectiones solus Cod. B. habet*

Arfa-þattr *p.* 169–230

c. 1 *sine inscr. var. lect. finem omittit B p.* 169

c. 2 *B qvædam omittit p.* 172

c. 3 *B qvædam studio omittit idque indicat voce: "usque" alia contra addit p.* 175

c. 4 *plura omittit B potissimum p.* 180. 181. 184 *nonnulla autem studio* (*p.* 183)

c. 6 *B plura om. potissimum p.* 188, *alia autem addit, variantesque lectiones exhibet p.* 186

c. 7 *B partem hujus cap. habet in* þþ. *plura studio om. p.* 190

c. 8 *B qvædam om. p.* 191

c. 9 *B qvædam studio om. p.* 193. *contra qvædam habet qvæ A male omisit. p.* 195

Obs. Cum Codices chartacei, qvi alias cum A conveniunt, lacunam in A obvenientem p. 195 *suppleverint, (cfr. not. ead. pag.) inde colligitur librarios interdum comparationem cum Cod. B sive ejus apographis instituisse et aliqvam crisin adhibuisse.*

c. 10 *A qvædam habet p.* 198 *seriorem ætatem prodentia* (*cfr. p.* 197), *qvæ in B non occurrunt.*

c. 11 *B initio capitis et in fine plura om.* (*p.* 201. 204); *alibi plura addit p.* 201. 202. 203

c. 12 *B qvædam om. p.* 205 *et in fine p.* 206

c. 13 *B qvædam om. p.* 207. 208. 209. *alia aliter exprimit p.* 208

c. 14 *B plura studio om. p.* 211

c. 15 *B qvædam om. p.* 212–218

c. 16 *B qvædam addit p.* 218

c. 17 *B qvædam studio om. p.* 220. *p.* 221 *totumque finem. B innuit* (*p.* 221 *not.* 1) *novum edictum hic legi*

c. 18 *B duas pæne pagg.* (222. 223 *et* 224) *om. recentioris forte ævi*

c. 19 *B qvædam habet aliter p.* 225

c. 20 *B finem om. p.* 226

c. 22 *B qvædam om. p.* 227

c. 23, *c.* 24, *c.* 25 } *hæc tria capp. B omittit p.* 228–230.

Omaga-balkr *p.* 230.

c. 1 *sine inscr. B qvædam in fine om. p.* 234

c. 2 *totum hoc caput B nescit p.* 235

c. 3 *priorem et qvidem maximam partem hujus cap. B ignorat* (*p.* 236-38)
c. 6 *B qvædam add. p.* 244
c. 7 *B qvædam om., qvædam addit, qvædam aliter exprimit p.* 244-248
eod. cap. B plura om. p. 248. 249. 250. 252. 253 *qvædam addit p.* 248
c. 8 *B qvædam om. p.* 259 *in Msc. B novus Tit. incipit p.* 261 um gongomenn
c. 9 *B qvæd. om. p.* 262. 263
c. 13 *B hoc cap. om. p.* 266
c. 14 *B plura om. p.* 267. 268
c. 15 *B qvædam om. p.* 269
c. 20 *B hoc cap. om. p.* 275
c. 21 *B plura om. p.* 276
c. 23 *B maximam partem om. p.* 278
c. 24, *c.* 25 } *B hæc capp. om. p.* 279-282
c. 27 *B maximam partem om. p.* 283-285 *et in reliqva parte magnum discrimen inter A et B intercedit p.* 285
c. 28 *initium capitis in B desideratur p.* 286
c. 29 *B magnam partem hujus cap. om. p.* 287. 288. *et reliqva aliter habet*
c. 30 *B maximam partem hujus cap. om. p.* 289-291 *nec non p.* 292 *usque ad finem capitis*
c. 31 *hoc caput B om. p.* 294-296
c. 32 *itidem p.* 296-298
c. 33 *qvædam B aliter et melius habet.*

Festa-Þattr *p.* 302 —

c. 2 *B qvæd. om. p.* 306. 307
c. 3 *B qvæd. om. p.* 308. 309
c. 6 *B qvæd. om. sive bene sive male p.* 314. 315. *NB. qvædam et studio p.* 316
c. 7 *B qvæd. om. p.* 317
c. 11 *B totum h. c. om. p.* 321-23
c. 13 *B qvæd. om. p.* 327
c. 20 *B totum h. c. om. p.* 332. 333
c. 23 *B finem omittit p.* 337

c. 24 *B qvæd. om. plura add. p.* 338

c. 28 *B plura add. p.* 342

c. 30 *B qvæd. om. plur. add. p.* 343

c. 31 *B finem huj. cap. om. p.* 344

c. 33 *B initium h. c. om. p.* 346

c. 35 *B qvæd. om. p.* 349. 350

c. 39 *B om. p.* 354–56

c. 41 *B finem om. p.* 356

c. 43 *cap. suspectum, sed in utr. Cod. occurrit p.* 357

c. 45, *c.* 46, *c.* 47 } *tria hæc capp. B om.*

c. 48 *B maximam partem huj. cap. om. p.* 363. *Novellam const. procul dubio continet. Finis huj. cap. maxime memorabilis p.* 364

NB. hic A qvædam studio omittit idque notat voce: "usque" ob eam causam qvod hæc lex jam cap. 33 *legatur.*

c. 49, *c.* 50, *c.* 51 } *B hæc tria capp. om.*

c. 52 *B maximam partem hujus cap. om. p.* 372–375

Obs. qvædam A modo indicat v. "usque" (p. 374) *cum hæc jam eadem sect. c.* 33 *legantur.*

c. 53 *usque c.* 59 } *B omnia hæc capp. om. ad finem hujus sect. p.* 376–385

Obs. Manusc. Arnæani cap. 53 *inscribitur* "nymæli" *qvod de cæteris quoque capp. valere videtur.*

Kaupa-balkr.

c. 6 *B qvædam addit p.* 398 *plura om. p.* 405

c. 9 *B qvædam male om. p.* 408. 411 *qvæd. bene addit p.* 412

c. 10 *B h. c. om. p.* 413

c. 11 *B qvædam om. qvæd. aliter habet p.* 414

c. 12 *B qvæd. om. qvædam aliter habet p.* 415. 416

c. 13 } *B plura aliter p.* 416-18
c. 14 }

c. 15-23 *B plura aliter p.* 418-426

c. 24 *B h. c. om. p.* 426

c. 26 *B initium cap^is om. p.* 427. 428

c. 28 *B qvædam aliter p.* 429

c. 32-38 *unam Sect. efficit in B qvæ inscribitur* "um hrossreiþir" *et sec. not.* 4 *p.* 432 *sectioni de foedere conjugali immediate annectitur*

c. 34 *ult. partem huj. c. B om. p.* 435. 436

c. 35 *B plura om. p.* 437

c. 36 *B plura in fine om. p.* 440. 441

c. 41 *B qvæd. om. p.* 449. 450

c. 47 *B h. c. om. p.* 456-458

c. 48 }
c. 49 }
c. 50 } *hæc qvinqve capp. B om. p.* 458-464
c. 51 }
c. 52 }

c. 53 }
ad } p. 464-487 *h. l. B om. sed habet in* Þingsk. b. *c.* 56 — *c.* 61 (*Vol. I p.* 146-167)
c. 69 }
usque }

c. 70 }
c. 71 }
c. 72 } *B hæc qvinqve capp. om. p.* 487-492
c. 73 }
c. 74 }

c. 75 *p.* 492-494 *B primam partem hujus cap. hic om. sed habet in* Þingskapa B. *c.* 50 *Vol. I p.* 135. 136, *ex reliqva parte qvædam habet alia om.*

c. 82 *B h. cap. om. p.* 497-99

c. 84 } *B habet sed A om. p.* 500-505.
c. 85 }

II Vol. Vigslodi.

c. 1–5 *var. lect. B qvædam om. p.* 1–10

c. 6 *B om. p.* 11

c. 7 *B var. lect. finem om. p.* 12

c. 8 *var. lect.*

c. 9 *var. lect. B finem om. p.* 13. 14

c. 11 *B magnam partem h. c. om. p.* 15

c. 12 *B multa om. p.* 16. 17

c. 13 *B var. lect. qvæd. add. p.* 18

c. 15 *B totum h. cap. om. p.* 21–24

c. 16 *var. lect. qvæd. B om. p.* 25. 26

c. 17 *qvæd. B om. p.* 27

c. 18 *B plura om. p.* 28

c. 19 *var. lect. B qvæd. om. p.* 29. 30

c. 20 *var. lect.*

c. 21 *B plura om. p.* 35. 36

c. 22 *var. lect. p.* 37. 38

c. 23 *B h. c. om. p.* 39

c. 24 *B plura om. p.* 40. 41

c. 25 *B qvæd. om. p.* 42

c. 26 *var. lect. p.* 43. 44

c. 27 *B var. lect. plura om. p.* 45–51

c. 28 *B plura om.*

c. 29 *var. lect. p.* 53–56 *finem cap^is^ B om. p.* 57

c. 30 *var. lect. B plur. om. p.* 58. 59

c. 31 *var. lect. pauca B om.**) *p.* 60–62

c. 32 *var. lect. pauca B om. p.* 63

c. 33 *var. lect. p.* 64

c. 34 *B qvæd. om. qvæd. add. p.* 65

c. 35 *var. lect. B qvæd. om.*

c. 36 *B plura om. p.* 70. 71

---

*) *Inter omissa notandum jus Episcopo concessum p.* 62.

c. 37 *B quæd. add. plur. om. p.* 71-76

c. 38 *B plura in fine om. p.* 77

c. 39 *B quæd. add. p.* 78

c. 40 *B. h. c. om. præter sanctionem initio et in fine cap. paucis expressam p.* 79 *not.* 3

c. 41 *B h. c. om. p.* 80. 81

c. 44 *B quæd. om. p.* 84

c. 45 *var. lect.*

c. 49 *B magnam partem hujus cap. om. p.* 88. 89

c. 50 }
c. 51 } *B om. p.* 90. 91

c. 52 *B magnam h. cap. partem om. p.* 92

c. 53 *B h. c. om. p.* 93

c. 54 *B hic maxime differt ab A p.* 94

c. 55 *p.* 95 *B h. c. hic om. at habet alio loco (cfr. c.* 69); *in Msc. A idem cap. iterum legitur c.* 69 (*p.* 110)

c. 56 *ad* c. 61 *usque* } *B hæc sex capp. om. p.* 95-100

c. 62 *B longissimam partem, quæ formulam denunciationis cædis continet, om. p.* 100

c. 63 *B plurimam partem om. p.* 101

c. 64 *var lect. p.* 102-104

c. 65 *var. lect. p.* 105-108

c. 66 *B aliter et plura subjungit p.* 108. 109

c. 67 }
c. 68 } *B hæc capp. om. p.* 109. 110

c. 69 *A cap.* 55 *hic repetit. B idem cap. h. l. tantum habet p.* 110

c. 70 *B aliud habet initium; plura postea om. p.* 110-113

c. 71 *B finem om. p.* 113

c. 72 }
c. 73 } *B hæc tria capp. om. p.* 113-115
c. 74 }

c. 75 *var. lect. B qvædam add. p.* 116-119
c. 76 *var. lect. B qvæd. om. p.* 119-121
c. 78 *B qvæd. om. p.* 122
c. 80 ad c. 84 incl. — *p.* 123-127 *B hæc capp. om.*
c. 85 *B plura om. p.* 127
c. 87 ad c. 103 incl. — *B om. p.* 128-143
c. 104 *B qvæd. om. p.* 143-146
c. 105 *B plura in fine om. p.* 147
c. 107 *B qvæd. om. p.* 152
c. 108 *B plura om. var. lect. p.* 153-156
c. 109, c. 110 — *In B hæc duo capp. desunt.* (156-58) *sed ratio nulla alia est qvam qvod duo folia in Msc. regio interierint. cfr. p.* 159 *not.* 2
c. 111 *Initium cap. ob rationem jamjam laudatam deest, reliqva pars capitis adest. Qvædam B om. qvæd. add. lect. var. p.* 159-163. *Finem cap[is] om. p.* 164
c. 112 *duas formulas pacis præliminaris* (Griþamal) *om. p.* 167. 168
c. 113 *primam formulam pacis finalis* (Trigþa-mal) *om. B p.* (168); *secundam habet ampliorem qvam A p.* 170 *not.* 1
c. 114 Baugatal *ignorat A sed habet B p.* 171-188
c. 115 ad c. 118 incl. — Rannsocna-þattr *legimus in B, in A desideratur p.* 188-195
c. 119 um Gripatac *habet tantum B p.* 196
c. 120 um reizlör (*de stateris*) *p.* 197. *In B h. l. occurrit, sed in A alio loco et qvidem in* Kaupa-B. *c.* 83 *p.* 499 *ubi h. c. inscr.* of pundara
c. 121 um verplacast (*de alearum jactationibus*) *B habet, sed desideratur in A p.* 198.

Landabrigþa-balkr *s. potius:* Landabrigþa- *et* Bunadarbalkr (*ut in qvibusdam Mscr. v. c. No.* 118 *Arn. Magn.* 4 *inscribitur*)

c. 1 *var. lect.* (*vide omnino pag.* 203 *not.* 5 *et* 207. 208 *not.* 5) *qvædam add. B multa om. p.* 205. 206. 210. 211

c. 2 *maximam partem cap. B om. p.* 213-216

c. 3 *B qvæd. om. p.* 217

c. 4 *plura B om. qvæd. aliter p.* 218-223

c. 6 *B longe aliter cfr. p.* 224. 225 *not.* 6

c. 7 }
c. 8 } *hæc capp. B om. p.* 226-228

c. 9 *plurimum differt B ab A cfr. p.* 229 *not.* 2

c. 10 *var. lect. p.* 230

c. 11 *var. lect. magnam partem cap. B om. p.* 233

c. 12 *B plura om. p.* 235. 236. 237. 240

c. 13 *B plurimum differt ab A p.* 242 *not.* 1, *p.* 246 *qvæd. add. p.* 248 *magnam cap. partem om. p.* 249-253

c. 14 *B plura om. p.* 259

c. 15 *B plura om. p.* 261. 62. 64. 65

c. 16 *B magnam cap. partem om. p.* 267. 68

c. 17 *B initium cap. om. in seqv. qvæd. aliter, alia om. p.* 269. 272. 73. 74. 75

c. 21 *B h. c. om. p.* 279

c. 22 *B multum differt ab A p.* 280 *cfr. not.* 1

c. 25 *B magnam partem h. cap. om. p.* 282

c. 26 *B qvæd. om. p.* 284

c. 27 *B h. c. om.*

c. 28 *B qvæd. om. p.* 285

c. 30 *B maximam partem h. c. om. p.* 286

c. 31 *div. lect. p.* 288

c. 32 *magnam partem B om. p.* 289

c. 33 *itidem p.* 290

c. 34 *plura B om. p.* 292

c. 35 *qvædam passim et finem om. var. lect. p.* 293-301

c. 36 *variæ lect.*

c. 37, c. 38, c. 39, c. 40 *hic eadem sive repetuntur qvæ uterque Cod. princeps habet in* Kaupa-B. *c.* 11. 12. 13. 14. 20. 21. 22 *et* 23. *Vol. I. p.* 414-418. *p.* 422-426. (*cfr. Vol. II. p.* 303 *not.* 4)

c. 41 *B plura om. p.* 315. 316

c. 42 *B qvæd. om. p.* 322. 325

c. 43 *B finem h. c. om. p.* 327

c. 44 *A h. c. om. qvanqvam in indice Msc. prius inscr. occurrit. In B duo capp.* 34 *et* 35 *efficit; cfr. p.* 330 *not.* 2

c. 45 *B hic novam incipit sectionem, qvæ inscr.* Leiglendinga-þattr *cfr. p.* 332 *not.* 1. *B qvæd. om. p.* 333. 34. 37. 39. 40. 41 *qvæd. add. p.* 335 *passim var. lect.*

c. 46 *B primam h. c. partem om. p.* 342. 343

c. 47 *B plura om. p.* 346. 347

c. 49 *var. lect. p.* 349

c. 51 *B h. c. solum habet p.* 351 *not.* 1

c. 52 Recaþattr *p.* 352, *ad qvam sectionem omnia reliqva capp. hujus libri pertinent, B qvæd. om. p.* 353. 54. 55 *var. lect. passim inprimis p.* 357

c. 54 *B h. c. om. qvædam tamen substituit; cfr. p.* 358 *not.* 5

c. 56 *B plura initio om. p.* 362 *var. lect. p.* 363. 64

c. 58 *var. lect. p.* 365 *plura in fine om. p.* 366 *qvæd. add. ib. not.* 1

c. 59 *B magnam partem cap. om. p.* 367. 68

c. 60 *sine inscr. var. lect. p.* 369

c. 61 *B qvæd. om. p.* 371

c. 62 *B priorem cap. partem om. p.* 372

c. 63 *var. lect.*

c. 65 *sine inscr. B multum differt ab A cfr. not.* 2 *p.* 376

c. 66 *B h. c. om. p.* 379

c. 68 *B plura om. p.* 381 *totamqve ultimam partem p.* 382

c. 69 *var. lect. plura B om. p.* 384. 85

c. 70 *var. lect. p.* 386 *finem B om. p.* 387

c. 71 *var. lect. plura om. p.* 390. 91

c. 72 *var. lect.*

Um scipa-meþferþ (*de re nautica*). *Hæc sectio ex IV capp. constans II. p.* 394-407 *tantum in B invenitur.*

Fra rett Noregs Konungs a Islandi *et* Um rett Islendinga a Noregi } *p.* 407-410 *non nisi in Msc. B invenitur.*

Obs. Plura ad jus eccl. pertinentia Cod. B in fine habet qvæ A h. l. omittit sed juri eccl. ejusdem Codicis inserta sunt, ut jam antea observavi.

§. 23.

Qvæstio, qvo modo discrimen illud, qvod inter duos hos Codices principes intercedit, explicandum sit ventilatur.

Cum tantum inter hos duos Codices principes discrimen intercedat, idque per totum juris corpus procedat, adeo ut interdum dubitare possis utrum, qvantumois ejusdem legis nomen præ se ferant, revera eandem legem exhibeant, an potius diversas licet similes, qvæ assumtio tamen non admitti potest, qværitur, qvo modo hic dissensus explicandus sit?

Jam mature discrimen inter Codices manuscriptos legis Grágás obtinuisse ex sectione de dicasterio (lögretto-þáttr) *I. p.* 7 *constat, ubi regulæ in tali conflictu servandæ diserte præscribuntur. Primum enim ipse Codex authenticus* Haflidi Mauri *inspici debuit ejusque præscripta servari, nisi qvatenus posterioribus edictis mutatus esset, dein Codices utrorumque Episcoporum, Scalholtensis et Holensis, ex qvibus tamen ille præferendus qvi ampliorem et prolixiorem textum sisteret, sed si sanctiones æqve amplas continerent, Codicem Scalholtensem Holensi ante ponendum jubet* *).

Ex hac sanctione intelligitur reipublicæ Islandicæ inde a primis hujus legislationis temporibus curæ fuisse, ut exempla authentica legis Grágás in locis publicis adservarentur, ad qvæ, si dubium de ipsis legis verbis oriretur, tuto recurrere possint. Architypum crederem nomophylaci, ut summo insulæ magistratui, cvi muneris fuisse commissum, ut discedens successori et sic porro traderet custodiendum, et utrique Episcopo duo transsumpta authentica, forte demum ævo Gudmundi, qvippe qvo Codex revideretur, mandata fuisse in arcis ecclesiæ cathedralis, ut tum moris erat, asservanda indeque non nisi ad publicos usus depromenda. His Codicibus adscribebantur (*qvod ipsum statutum innuit*) *leges comitiales successu temporis con-*

---

*) *Hanc esse mentem sanctionis laudatæ crediderim, qvanqvam verba legis hoc loco aliqva obscuritate laborent.*

ditæ, nec non edicta Nomophylacum legum instar valitura *), *sed cum hoc mandatum non semper accurate servaretur ab iis, qvi hoc perficere debuissent, oriebatur dissensus Codicum, ad qvem tollendum lex laudata tendit.*

Hi Codices authentici interiere sive incendio (qvod ecclesias cathedrales pluries consumsit), sive neglectu Nomophylacum et Episcoporum, postqvam ipsa lex Grágás vim suam novæ legis promulgatione perdiderat. Neque, ni vehementer fallor, ullum qvod hodie habemus, exemplum adeo sincerum est incorruptumque, ut legem Grágás, qvalis illis tribus exemplis authenticis continebatur, accurate referat.

Verba utriusque Codicis membranacei Arnæani et regii non solum diserte qvibusdam in locis ad alium Codicem authenticum lectorem ablegant (vide supra §. 17), *sed et fere ubique phrasibus utuntur, qvæ si ipse esset Codex legis authenticus minus convenirent v. c.* "þat er mælt i lögum vorum," *sive simpliciter* "þat er mælt" *aliisque similibus (vid. p. XXX).*

Huc accedit qvod uno loco auctor ad ea, qvæ in exteris terris septentrionalibus juris sint, respiciat (Vigslodi *c.* 112, *II. p.* 166. En þat ero lög i Noregi oc a alla danska tungo *etc.*)

Obstat quoque qvod auctor hujus collectionis pluribus locis notitiæ causa adferat pristinum jus aliter statuisse (vide Festa-þ. *c.* 3 *I.* 309. 310 Vigslodi *c.* 15. *II. p.* 201 þat ero forn lög a landi voro *etc.* **).

Nec cum illa assumtione hos Codices manuscriptos pristinum legis textum exhibere purum et incorruptum ulla ratione conciliari possit, ut in utroque Codice non modo singula sancita, sed et plura capita bis legantur; v. c. cap. 120 um reitzlor *qvod legitur in Cod. A (II.*

---

*) *Medio ævo, postqvam leges in scripturam redigi coeperunt, moris fuit edicta majoris momenti, jubente principe vel populo in comitiis congregato, in Codicem legum referre, ut æqvalis iis ac ipsi Codici auctoritas hac receptione tribueretur. Hinc* Carolus Magnus *capitularia majoris momenti ipsis legibus Salicis adjungi curavit; idemque in Septentrione servatum esse videtur, ut ex lege Norvegica Gulensi, qvæ* Haconis Adelstenii *alumni nomen fert, potissimum constat, cui additiones sub diversis Regibus factæ passim subjunctæ sunt. Eundem morem etiam in Islandia obtinuisse vel lex Magni Haconidis, qvæ nomine "Jónsbók" hodie adhuc viget demonstrat talibus augmentis "Rèttarbætur" dictis referta cum in iis, qvæ exstant, Manuscriptis, tum in editionibus impressis. Non itaqve est qvod miremur, eandem consvetudinem etiam sub libera republica in Islandia obtinuisse, sed hæc augmenta hodie difficilius a reliqvo textu distingvuntur, cum neglectum fuerit significare qvo anno et sub qvo Nomophylace singula præscripta subjuncta fuerint.*

**) *Conferatur cum his locis jus eccl. Island. vetustum cap.* 44 *p.* 164 *editionis Thorkelini ubi ex Cod. regio adferuntur verba:* þat var fornt lögmál þar er þriggia breþra er meþ mönnum at frendsemi at þar scylldi til ómegdar leggia tiu aura; enn nú er þat aftekit.

p. 197) *iterumque habetur in* Kaupa-b. *c.* 83 (*I. p.* 499) *sed sub inscriptione* "of pundara". *A bis quoque habet cap.* "um vapna abyrgd" *et qvidem in eadem sectione*, Vigslodi *cap.* 56 (*II.* 95) *et cap.* 69 (*II. p.* 110), *sed ultimum caput aliter inscribitur.* Kaupab. *c.* 11 of einkunnir *nec non capita* 12. 13. 14. 20. 21. 22 *et* 23 (*Vol. I. p.* 303-313) *iterum leguntur in* Landabr. B. *c.* 37-40 *incl.* (*I.* 414-418. 422-426).

Nec tum explicari possit, cur in utroque Codice loca occurrant, qvibus modo legis præscripta primis ultimisqve verbis inserta voce: "usque" indicantur, cæteris suppressis *).

Duo exempla pergamena legis Grágás maximæ formæ et melioris notæ, qvibus adhuc frui licet, incertæ sunt ætatis, cum peritissimi harum rerum æstimatores ita dissentiant ut alii Codicem regium, qvem Magnæano antiqviorem esse omnes agnoscunt, exeunte Seculo decimo tertio exaratum fuisse contendant, Magnæanum autem ante medium Seculi decimi qvarti, alii autem Codicem regium initio Seculi decimi qvarti et Magnæanum versus finem ejusdem Seculi scriptum fuisse censeant **).

---

*) *Hæc abbreviatio in Cod. A (Arnæ Magn.) rarius v. c.* Festa-þ. *c.* 48 *I. p.* 364 *et ibid. c.* 52 *p.* 374, *sed in Cod. B (Bibliothecæ regiæ) sæpissime occurrit v. c.* Þingf. þ. *c.* 40 *I. p.* 119. Arfa-þ. *c.* 3 *I.* 175 *et c.* 19 *ib. p.* 219 *not.* 4. 220 *not.* 1. 221 * *etc.*

Qvod ad Cod. Arnæanum attinet ratio hujus abbreviationis in locis laudatis est in promptu; ea enim qvæ hic verbis primis ultimisque modo innuuntur, jam antea textui alibi inserta sunt. Festa-þattr *c.* 52 *I,* 374 *cum* Fest. þ. *c.* 33 *p.* 347. *(cfr. etiam* Festa-þattr *c.* 48 *I, p.* 364 *cum cap.* 33 *jamjam laudato eod. libro ib. p.* 347*). Sed qvoad Codicem regium ratio non æqve liqvet, cum qvæ uno loco in hoc Codice tali abbreviatione indicentur, ea ex regula non alio loco plene adferuntur. Primum mihi succurrebat librarium (vel ejus auctorem) qvæ omiserit memoria adeo tenuisse, ut ea exscribere superfluum existimaret, sed cum ejusmodi loca accuratius examinans nullam rationem subesse judicassem cur illa memoriæ potius infigerentur qvam cætera, formulas enim actionum, qvas homines illius ævi verbotenus ediscere solebant non continent, hanc opinionem rejeci eamque potius amplexus sum librarium alium legis Codicem ad manus habuisse, ubi loca ista accurate perscripta essent qvæque proinde heic repetere ipsum piguit.*

**) *Recentiorem ætatem his Codicibus tribuunt Præfectus Archivis Regis secretioribus et Prof. Antiqv. septentrionalium* Finn Magnussen *Eqves O. D. nec non* Rafn *Prof. hon. Eqves O. D., qvi illos junctis viribus accurate me rogante hunc in finem sub examen vocarunt; censura autem prolixior horum Codicum, a Professore* Rafn *V. Cl. confecta, qvam mecum amice communicavit, ad calcem hujus commentationis in usum lectorum typis imprimi curavi.* Grimus *autem* Thorkelinus *Codicem regium, qvem tamen non ipse vidisse sed modo ex apographis accuratis nosse fatetur, jam sub finem Sec. decimi tertii exaratum fuisse existimavit, Codicem autem Arnæ Magnæi, qvo usus est, circa vel ante medium Seculi decimi qvarti (vide Præfationem ipsius ad jus eccl. Isl. vetus p. XI. XVIII. XIX), cui sententiæ accessit* Thordo Sveinbiörnsen, *qvi huic editioni curandæ operam dedit, in notis qvas Seviris Magnæanis communicavit. Eandem quoque sententiam fovet V. Cl.* Werlauf *Præfectus bibliothecæ regiæ majori, Prof. historiæ, et Eqves Ord. Danebr.*

Librarii, qvibus hos Codices debemus, procul dubio non nisi dextera manu usi sunt, ad alios Codices, qvi iis subministrabantur, exscribendos. Virtutes vitiaque, qvin et abbreviaturæ non itaque his librariis, sed auctoribus eorum Codicum, qvas exscribendo presse secuti sunt, tribuenda sunt. Hi autem auctores, sive unus aliusve Nomophylax sive magistratus alicujus toparchiæ (Godi) *fuerit, non Codice Grágás accurate exscribendo acqvieverunt, neqve consilio suo, ut omnia præscripta in hoc Codice occurrerent qvæ ad munus publicum sibi demandatum bene absolvendum scitu essent necessaria, satis fieri existimarunt, si leges solas edictaque recentiora, ad qvæ aditus ipsis pateret, legi antiqvæ suis locis adderent, sed glossas commentariumque simul conficiendum esse duxerunt ope rerum judicatarum sententiarumque de rebus dubiis et optimorum Islandiæ jurisconsultorum qvascunque nossent et suarum, qvæ omnia ex suo ingenio digesserunt atque disposuerunt. Qvam assertionem ne qvis temere a me prolatam putet, sciat ad Nomophylacis officium pertinuisse omnes legum sectiones in comitiis universalibus singulis æstatibus recitare ita ut per triennium totum Codicem absolveret**), *hoc autem non de simplice recitatione ad verbum facienda intelligendum esse, sed eum simul obstrictum fuisse ad leges dubias exponendas et interpretandas, inde colligitur, qvod sectio legis qvæ de munere Nomophylacis agit* (Lögsögomanz-þattr *Vol. I p.* 2 *et* 3) *non solum ei officium imponat eo munere ita defungendi, ut nemo facile reperiatur, qvi id melius expedire possit, sed et præscribat, si tali legum peritia non gaudeat, ut qvinque optimos jureconsultos* (lögmenn) *convocet uno pluribusve diebus ante cujusvis legis sectionis recitationem, qvo ab iis veram sancitorum mentem discat, qvale officium vocati si detrectassent, trium marcarum mulctam incurrebant. Idem Nomophylax obstrictus erat cuilibet civi, cujus intererat, de jure patrio sive in comitiis universalibus sive domi qværenti vi muneris respondere sine ulla tamen ad factum controversum applicatione; vide* Lögretto þattr *Vol. I. p.* 11 *cum qvo loco conferendus* Landabrigþa-b. *c.* 1 *ex Codice regio Vol. II. p.* 203 *not.* 5: "Lögsögomaþr er scyldr at segia mönnom lög til" **). *Hinc ad hoc munus non facile admovebatur nisi qvi insigni juris peritia æqve ac morum integritate se civibus commendasset. Qvantumvis inferiores magistratus jure*

---

*) *Ob hanc recitationem legum nec non illam qvæ obtinuit qvando novæ leges ferebantur et promulgabantur Nomophylax "Lögsögomadr" i e. legum recitator appellabatur. Vox "lögmadr" qvæ in Norvegia et Svecia de Nomophylace s. legifero adhibebatur rarius in Islandia de eodem usurpabatur, sed sæpius qvemlibet jurisconsultum designat; cfr. indicem verborum, sub his vocibus.*

**) *Idem vita Nialis confirmat p.* 24. 237 *textus Islandici et p.* 46. 521. 522 *versionis latinæ, adeoque hanc potestatem Nomophylax jam ineunte Seculo undecimo longe ante confectionem Codicis Grágás exercuit.*

hæreditario ad jurisdictionem (Godord) *exercendum pervenirent, ad hanc summam in Islandia dignitatem non nobilitas generis sed sola merita libera civium electione agnita aditum aperiebant. Maximum itaque civibus fuit incitamentum jurisprudentiam summo studio colendi, ut se tanto munere aliqvando dignos redderent, et si illud adipiscerentur cum in edicendo tum in consulendo, specimina eximiæ doctrinæ ederent qvibus existimationem suam augerent et suffragia sibi ad novam electionem conciliarent. Neqve munus inferioris magistratus* (Godi) *ab alio qvam a cive juris perito administrari poterat, cum multiplicia negotia judicialia et extrajudicialia in ea parte qvadrantis, qvæ ipsi subjecta fuit, qvotidie fere expedienda essent, actorque necessarius ex legibus esset si communitas toparchiæ, cui præesset, hoc illove delicto læsa censeretur; idemque præterea in foro universali vi muneris Assessoris munere fungeretur cum ubi sententiæ in causis litigiosis pronunciandæ essent, tum ubi qvæstiones juris dirimendæ noveque leges discutiendæ; ad hæc in judiciis qvinariis* (Fimtar-dóm) *considebat, qvæ penitiorem juris cognitionem desiderabant cum in illis inde a prima eorum formatione causæ ob defectum formæ a summo tribunali* (Alþíng) *huc remitterentur, succedente vero tempore aliæ causæ difficiliores ibi quoque disceptarentur.* (*cfr.* Þingscapa-Þ. *c.* 24 *et potissimum c.* 25 *I. p.* 72 *nec non capp. seqv. c.* 26–28 *incl. p.* 73–80 Festa-Þ. *c.* 44 *I. p.* 360); *deniqve post reditum e comitiis in foris extraordinariis, qvæ* Leidar-Þíng *vocabantur, edicta et decreta ibi reddita tribulibus promulgabant simulque jurisdictionem aliqvam in delictis levioribus iisque causis, qvæ rectoribus pagorum* (Reppstiórar) *proxime subjectæ erant, exercebant; neqve dubitari potest qvin de jure dubitantibus tribulibus patronorum instar suis clientibus æqve respondere tenerentur ac Nomophylax omnibus civibus cujuscunque sortis. Sin hi magistratus illis negotiis rite implendis non pares essent, ignominiam sibi contrahebant pœnasque facile incurrebant* *), *aliisque peritioribus munus suum demandare cogebantur, qvi jurisdictionem ipsis competentem alieno nomine exercerent.*

Cum Episcopi vi muneris inter consiliarios in foro universali primo loco considerent juris prudentia carere neutiqvam potuere. Alii Clerici, potissimum majoris dignitatis, in comitiis sedulo comparere tenebantur adeoque sua sponte penitiorem juris patrii cognitionem sibi comparare studuere, ut majorem sibi in negotiis publicis auctoritatem conciliarent. Cum præterea causæ ecclesiasticæ nec non matrimoniales ab Episcopis et tribunalis ecclesiastici Assessoribus non solum ex jure pontificio sed et ex jure patrio dijudicandæ essent, hujus juris cognitione imbui necesse ducebant.

---

*) *Vide* Þingskapa-Þ. *c.* 6 *I. p.* 32. 33 *c.* 35 *p.* 94 *c.* 44 *p.* 130 *c.* 61 *p.* 166.

Qvanqvam pagorum rectoribus (repp-stiórar) *ad munus bene gerendum non nisi accurata legum de pauperum sustentatione* (Omaga-balkr) *opus esset, non tamen defuere in hac civium classe, qvi juris studio in universum operam navarent.*

*At sine ratione muneris publici gerendi haud pauci solo amore disciplinæ juris ducti atque ut civibus de jure caverent partibusque litigantibus qvin' et jus dicentibus succurrerent *), summo studio hanc scientiam colebant. Eo autem magis sese huic disciplinæ totos tradebant, cum nulla disciplina majore penes Islandos honore haberetur, ne historia qvidem excepta, qvæ tamen ipsa potissimum, si in rebus patriæ tradendis versaretur, accuratam juris notitiam desiderabat, cum illæ in litibus heroum forensibus ante oculos lectorum vivis coloribus sistendis magna ex parte constarent, si auctor eorum desideriis satis facere studeret. Curæ autem his Jureconsultis fuit, ne talis juris scientia longo usu propriaque arte comparata cum ipsis interiret, adeoque scholas adolescentibus optimæ spei jam ethnicismi tempore more Romanorum aperiebant, qvi ex eorum ore non solum omnes actionum exceptionumque formulas vulgo Ictorum incognitas totamque jurisprudentiam cautelarem sed et sententias opinionesque jus interpretantium resque judicatas haurirent, qvorumque judicium casus juris perplexos ipsis a clientibus propositos resolventibus assistendo mature acueretur **).*

Qvæ cum ita sint intelligimus ex qvo fonte corpus istud Islandicum antiqvum qvod nomine Grágás insignitur, sententias magistratuum jurisconsultorumque subtilitatesque juris, ex qvibus magna ex parte manifeste constat, hauserit.

Inde porro colligo Codicem nostrum, ut jam supra innui, neqve legem proprie dicendam esse neqve librum juris (Rechtsbuch, dan. Retsbog) privata modo opera confectum recte vocari, sed utrumque revera esse, legem nempe cum commentario, cui tamen eadem fere vis

---

*) *Pleræqve historiæ Islandicæ talia exempla suppeditant, sed potissimum vita Nialis p.* 1. 31. 32. 40. 100. 219. 222. 236. 237 *textus Isl. et p.* 57. 77. 170. 204. 377. 481 *versionis latinæ. Hoc autem patrocinium ex jure antiqvo gratis præstandum erat, ut ex Niali historia patet p.* 225 *p.* 251 *textus Islandici p.* 493. 555 *versionis latinæ. Inde enim discimus in comitiis decretum Anno Christi* 1012 *Eyolfum Bölverki filium jure cæsum fuisse in pugna Flosii cum adversariis incendium Nialis filiorumque perseqventibus ob eam causam, qvod armillam auream a* Flosio *clam accepisset, ut variis juris calumniis excogitandis ipsi in hac difficili lite consuleret.*

**) Niáll, *qvi a scriptore vitæ ejus adeo juris consultus prædicatur ut ei par nemo inveniretur (c. 20) cujusque consilia adversariis maxime noxia proverbiali sermone* Niáls bita rádin *(i. e. consilia Nialis mordent) dicebantur cfr. præf. ad vers. latinam p. XI, eo quoque inclaruit qvod plures juvenes jus optime docuisset, inter qvos* Höskulldur *Thrainis fil. postea pontifex Hvitanesius et* Arngrimus *Ellidagrimi fil. potissimi fuere, l. c. p.* 147. 151. 169.

ac ipsi legi in foro tribuebatur. Cum huic corpori lex Grágás dicta revera inesset idem nomen huic ac ipsi codici legum authentico inditum est.

Qvi hanc farraginem, sit venia verbo, legum jurisque accurate perlegerit, leges ab iis, qvæ qvovis loco addita fuerint, fere ubique distingvet, tum ubi scriptor formulis "Þat (*s.* sua) er mælt *s.* þat er mælt i lögum varum *) *usurpaverit, tum ubi hanc notam characteristicam omiserit, cum hoc ex aliis indiciis plerumque satis eluceat* **).

Ejusmodi codicem ex legum præscriptis jureconsultorumque augmentis conflatum librarius vel potius is, cujus mandato hic operam suam præstitit, non potuit non authentico legum codici dum adhuc is servatus fuit ob insigniorem usum præferre, unde explicatur cur nulla transscripta codicis legum genuini amplius hodie exstent, sed modo hujus corporis juris qvod jam typis evulgatur. Cum autem hæc Ictorum augmenta nunqvam, qvantum scimus, solenniter confirmata fuerint, facile oriebatur dissensus Codicum, dum unus augmenta receperit qvæ alter neglexit sive respuit.

§. 24.

Codicem regium antiqviorem textum sistere qvam Magnæanum ex criteriis internis demonstratur.

Qvæstio illa, qvinam ex duobus Codicibus principibus, regio et Magnæano, antiqviorem textum sistat, non eo ipso solvitur, qvod ex criteriis externis, orthographia litterarumque compendiis, pateat, Codicem regium Arnæano semiseculo esse antiqviorem. Cum enim neuter sit, ut supra demonstravi, authenticus, accidere potuit, ut casu aliqvo librarius Codicis regii in recen-

*) *Cfr. §. 9 p. XX ubi plura ejus modi loca afferuntur. In Cod. A talis formula multo freqventius occurrit qvam in Codice B. In Vigslodi non modo singula capita in Cod. A sæpius ita incipiunt, sed et si ejus modi caput plura sancita complectatur, qvælibet sancita eadem formula distingvuntur v. c. Vigsl. c.* 5 *II. p.* 10 *not.* 1 *et* 5 *c.* 13 *p.* 17 *not.* 3 *et p.* 18 *not.* 7 *c.* 16 *p.* 25 *not.* 4 *et p.* 26 *not.* 4 *c.* 17 *p.* 27 *not.* 1. 6. 7 *c.* 19 *p.* 29 *not.* 2. 4 *p.* 30 *not.* 4 *c.* 20 *p.* 31 *not.* 2. 6 *p.* 33 *not.* 6 *p.* 34 *not.* 1 *c.* 22 *not.* 2 *etc. Idem in Landabrigda-b. v. c. c.* 46 *ubi qvinqvies II. p.* 342. 344. 345 *occurrit. Qvibusdam tamen in locis vice versa Cod. A hanc formulam addit, Codex vero B eam omittit. Festa-b. c.* 13 *I.* 324. *Vigsl. II. c.* 14 *II. p.* 19 *c.* 76 *p.* 119. *Kaupa-b. c.* 39 *I.* 443. *Landabrigda-b. c.* 71 *II. p.* 387. *In iis capitibus, qvæ Msc. B omnino omisit A nihilo minus formulam:* "Þat er mælt" *interdum habet v. c. Vigsl. c.* 109 *II. p.* 156.

**) *Cfr. §. 9 p. XXX. Idem qvoque ex solenni ratione, qva unum aliudve caput incipit, recte colligitur; v. c. Sectio libri "Vigslodi", qvæ inscribitur "Rannsocna-þattr" (Vigsl. c.* 115 *II. p.* 188) *ita incipit:* Þat scal hverr maþr hafa a landi osso er a; nema gefit vili hafa eþr golldit *i. e. qvilibet in terra nostra habeat qvod ipsius est etc. nec non in Þingscapa-þ. c.* 27 *I. p.* 99: "Ver scolom eiga varþing a landi varo."

tiorem, librarius vero Codicis Magnæani in antiqviorem Codicem inciderit, qvem fida manu exscriberet. At ex criteriis internis elucet, non solum Codicem regium per se esse antiqviorem, sed et eum, qvem librarius transscripsit, ætate eum, qvo librarius, cui Codex Magnæanus debetur, usus est præcessisse.

Si qvæstio hæc de mutua Codicum antiqvitate ex illa sola thesi dirimenda esset: qvi Codex plura augmenta habet, idem et recentior, Codex utiqve regius pro recentiore habendus esset, cum plures sectiones, ut supra (§. 11) *ostendi, in hoc Codice inveniantur, qvæ in Codice legati Arnæ Magnæi desiderantur. At talis omissionis ratio idonea suggeri potest. Hic enim librarius aut suo consilio aut potius ejus, qvi hoc opus ei demandavit, librum de ordine judiciario nec non minores sectiones de nomophylace et de dicasteriis prudens prætermisit, cum hæc fere omnia sancita jam nova lege Jónsbók, qvæ ordinem in judicio servando penitus mutaverat, irrita reddita essent. Qvod autem ad illam sectionem attinet, qvæ jus nauticum sistit, idem librarius hoc qvoque superfluum judicavit, cum novus Codex Islandicus tum vigens jus nauticum multo locupletius complecteretur. Huc accedit qvod hi libri sectionesque prætermissi antiqvum colorem præ se ferant, adeoque nulla suspicio adsit, qvod posterioribus demum temporibus augmenti loco legi Grágás superinducti fuerint. Ne autem qvis credat librarium, si ad usum practicum legis Grágás respexisset, omnem hunc laborem reliqvisset; primum enim hanc legem antiqvam in aliis libris præter eum, qvi jus processuale sistit, fontem legis Jónsbók non exiguum fuisse agnoscitur a viris doctis; deinde ad legem Grágás longo post tempore ut multa ferunt testimonia, recurrebatur ubi in lege Jónsbók sancita qvædam desiderabantur, qvæ terræ incolarumque ratio exigeret* *).

Alia autem est ratio sectionum et capitum in qvibus uterque Codex pergamenus conspirat. Si textus in his comparatur manifestum fit Codicem Arnæanum plura sæpius addidisse, qvæ recentioribus temporibus debeantur. Inter plura hujus rei testimonia hic modo adferam Codicem Arnæanum multo magis ecclesiæ et Episcopis favere qvam regium (*cfr.* Arfa-þattr *c.* 18 *I. p.* 223, Festa-þ. *c.* 20 *ib. p.* 332), *præceptumque de donationibus filiabus præstandis, qvanqvam filii adsint* (Arfa-þattr *c.* 11 *I.* 204).

Memorabile discrimen inter utrumque Codicem occurrit qvoad sancita si Islandus in Oriente decesserit (Arfa-þ. *c.* 13 *I.* 208), *ubi Cod. regius l. c. not.* 5 *habet bona defuncti consobrinorum filiis vel cognatione propinqvioribus cedere si ea inter tertias natalitiorum vigilias vindicent, alias autem destituta fieri, Codex autem Arnæanus edicit, hæc bona ab hæredibus nullo*

---

*) *Vide itinerarium Olafsonii et Paulsonii pluribus locis.*

non tempore vindicari posse. Dubium oriretur qvale statutum antiqvius esset, nisi Codex Arnæanus omne dubium tolleret verbis utens: enda er nu heimting til fiarins hvegi lengi sem þat liggr *i. e. jam hæc bona ab hæredibus vindicari possunt qvamdiu jacent, inde enim patet præscriptionis brevis tempus scriptoris ævo in favorem hæredum fuisse abolitum.*

Additamentum de privilegiis, qvibus Islandi in Norvegia fruebantur probat hujus Codicis auctorem ex priscis monumentis haurire potuisse, qvæ nobis jam interclusa sunt (II, 407-410).

Ad hæc accedunt verba phrasesque Codicis regii majorem antiqvitatem spirantes, qvam qvibus Codex Arnæanus utitur *). *Hoc adeo verum est, ut Cod. regius uno loco* (Festa-þ. *c.* 43 *I.* 357 *not.* 2) *formam ethnicam juramenti servaverit:* Þeim se goþ gramt er þvi neitar *i. e. idolum (numen) irascatur neganti.*

§. 25.

Ex qvibus partibus lex Grágás antiqvitus constiterit, disqviritur.

Qvoad ordinem sectionum qvilibet compilator utriusque Manuscripti pergameni suo ingenio indulsisse videtur (cfr. Tab. I qvæ §. 22 *sistitur).*

Antiqvitus autem crederem sectionem "Vigslodi" primam et principem partem Codicis Grágás constituisse, verbis Arii Polyhistoris *suffultus. Hæc tamen sectio non totum jus criminale Islandicum, qvod hodie nobis relictum est, complectebatur. Præter alia inprimis illa particula, qvæ "Rannsocna-þattr" in Codd. Manuscriptis inscribitur (II. p.* 188-197 *in hac nostra editione) multo serius addita est, qvod ex eo manifestum est, cum in Codice regio, qvi solus hanc exhibet, longo intervallo a sectione "Vigslodi" distet (cfr.* §. 22 *p. XLIX). Qvin et affirmandum est magnam partem ipsi sectioni "Vigslodi" posterioribus temporibus additam fuisse, cum Codex regius multa capita penitus omiserit qvæ Codex Arnæanus habet multaque capitibus, qvæ uterque sistit, Codici Arnæano inserta sint (cfr.* §. 22 *Tab. II. p. LIV-LVI)* **), *adeoque hanc sectionem olim nomini suo melius qvam postea respondisse.*

Cum autem Arius *eodem loco addit multa alia juris capita tum lege comitiali (anno MCXIX) recepta fuisse, nulla ulteriore explicatione addita* ***), *hodie modo conjectura asseqvi possumus, ex qvibus aliis partibus præter Vigslodi jus Grágás dictum antiqvitus constiterit.*

---

*) *Hoc discrimen ex lectionibus variantibus multo clarius apparuisset nisi editor Sveinbiœrnsen diversam verborum structuram ex Cod. B in notis studio indicare prætermisisset, ne opus jam prolixum nimis extenderetur.*

**) *Contra Codex regius qvædam habet, qvæ Magnæanus ignorat ut eadem tabula observatur.*

***) Þa vas scrifadr Vigslodi oc margt annat i lögom *c. X p.* 66 *editionis Bussæi.*

Dubitari autem non potest sectionem Arfa-þattr *jam tum saltem ex parte exstitisse, cum omnes leges veteres in delictis coërcendis jureque hæreditario certis regulis determinando potissimum versentur.*

Qvæ tum viguere juris normæ circa civium matrimonia eas antiqvitus sectioni de hæreditatibus insertas fuisse crediderim, inprimis cum illæ paucæ numero fuerint ob eam causam, qvod pleraque huc spectantia ex arbitrio pactisve conjugum ejusque, cui uxorem despondendi jus competebat, omnino penderent.

Idem forte de libro, qvi "Omaga-balkr" inscribitur, dicendum, cum regula generalis obtinuit impuberes pauperesque a cognatis eo ordine sustentandos esse, qvo ab intestato ad defuncto succedendum vocarentur.

Sed cum jure ecclesiastico plures regulæ circa sponsalia et matrimonia adoptatæ fuerunt arbitriumque civium hac in re intra arctiores limites restringeretur, ut ecclesiæ catholicæ præceptis qvodammodo satis fieret, necesse habebatur regulas juris civilis de conjugiis adeo augere ut justum librum efficere viderentur. Cum pauperum dein numerus indies augeretur, crescente utiqve civium numero, statusque politiæ insulæ melius ordinaretur, normæ de alendorum sustentatione adeo augebantur ut in sectionem singularem justæ magnitudinis colligerentur opus esset.

Sectionem de commerciis (Kaupa-balkr) jam antiqvitus adfuisse existimaverim, sed vix singularem de fundorum reluitione (Landabrigda-balkr), qvod eo confirmatur, qvod fines harum sectionum non accurate designati sint, adeo ut Codex regius insignem hujus sectionis partem sectioni de commerciis inseruerit, qvam Codex contra Arnæanus idemque recentior alteri libro assignaverit.

Sectioni de commerciis brevem de re nautica (um skipferd) *appendicis loco additam fuisse existimaverim, serius an maturius non pronunciare ausim.*

Qvanqvam sectio de ordine judiciario vetustissimas regulas manifeste servaverit, qvod ex comparatione cum historiis de Islandorum rebus gestis vel antiqvissimis constat, dubito tamen nihilo minus an ab initio singularem Codicis partem constituerit, cum id analogiæ juris in toto septemtrione servatæ qvam maxime adversaretur; in Codicibus enim legum septentrionalium aut nullus talis liber de jure processuali seorsim agens exstat aut brevissimus, veluti in Norvegia, nihil fere continens qvam præscripta, qvibus necessitas civibus certo numero ex diversis regni regionibus comparendi imponitur.

Antiqvitus itaque hæ juris processualis regulæ aut soli memoriæ tradebantur aut in libris, qvi de aliis materiis agunt, legebantur. Ex qvo autem nomophylaci injungebatur, qvovis

anno formulas actionum remque, ut videtur, judiciariam universam populo recitandi, necesse existimabatur, ut hæc omnia in unum librum colligerentur, sed cum ignoremus qvando illud officium nomophylaci impositum fuerit, tempus quoque qvo hæc juris civilis immutatio efficeretur definire non possumus.

Cæterum, ut hæc obiter moneam, recitatio totius legis Grágás Nomophylaci per triennium præter lectionem annuam juris processualis absolvenda facile ansum præbere potuit ut ille Codex in certas sectiones justæ magnitudinis divideretur.

At multum nihilominus arbitrio librariorum, ut jam supra innui, relictum fuit. Qvin Codex Arnæanus demonstrat librarium, qvem hic Codex presse secutus est, consilium in his ipsis materiis distribuendis mutasse, cum ea capita, qvæ jam in libro de commerciis exscripsisset, iterum in eo qvi de fundis reluendis agit repetat, nec non qvædam alia capita mox ad hunc mox ad alium librum referat, qvanqvam laboris exscribendi pertæsus altera vice hanc repetitionem paucis modo verbis indicet. Præterea singula sancita in diversis capitibus sæpius repetuntur v. c. id qvod de balænæ translatione in fundo communi statuitur in Landabrigda-b. *c.* 69 *in fine* (*II. p.* 385) *et denuo c.* 72 *in fine* (*ib. p.* 394) *legitur. Similis vacillatio qvoad ordinem in Codice regio licet non æqve magna observatur.*

In eo uterque Codex cum regius tum Arnæanus conveniunt, qvod jus ecclesiasticum civili præmissum sit. Ad hunc ordinem servandum exemplum Codicum Norvegicorum, qvi ad unum omnes juri civili Kristin-Rettr *præmittunt, librarios tanto magis adduxit, cum evidens nexus inter leges Islandiæ ecclesiasticas et civiles obtineret. Codex autem regius omnes has leges ad unum idemque juris corpus pertinere agnoscens præfationem communem iis præposuit* (*cfr. p. XXXVIII*).

§. 26.

De locis legis suspectis.

Non reticendum partem capitis in Festa-þattr *c.* 43 (*I. p.* 357) *non Islandicæ sed potius Norvegicæ originis videri, cum ibi et de Rege et de Comite* (Jarl) *sermo sit. Nihilominus hic locus suspectus in utroque Codice principe occurrit. Fieri tamen potest ut hæc legis dispositio referenda sit ad illa privilegia, qvæ secundum Codicem regium Islandis a Rege* Olao Sancto *tributa fuere, inter qvæ ante omnia nominatur, qvod Islandi in Norvegia iisdem juribus insignibus Odelicorum ac ipsi Norvegi fruantur* (Islendingar eigar at hava hauldsrett i Noregi; *Vol. II.* 407); *unde forte collegerunt libertis prima juventute manumissis utpote pleno jure civium gaudentibus eadem jura ac ingenuis qvoad mulctas ob injurias sibi illatas competere.*

Minori suspicioni subjecta est una alterave formula του Griþamál *in Vigslodi c.* 112 (*II.* 165) *occurrens ubi Rex æqve ac Papa et Patriarcha nominatur. Cum ejusmodi formulæ pacificationis, qvæ inter privatos usu jam inde a remotissimis temporibus receptæ essent, Christianorum autem sacris adoptatis aliqvam immutationem subiissent, in toto pœne septemtrione essent eædem, nihil ex hac similitudine tuto colligi potest ad originem harum formularum indicandam* *).

§. 27.

De vestigiis antiqvitatis in lege Grágás occurrentibus.

Qvanqvam sancita recentiora multo antiqvioribus interspersa sint, reverentia tamen antiqvitatis effecit, ut qvæ olim majores statuissent, ea in Codice Grágás religiose servarentur, si aliqva ratione cum jure recentiore conciliari possint. Hinc v. c. notio matrimonii eadem fere ratione concepta est ac ethnicismi tempore; hæc enim sunt verba legis in Arfa-þattr *c.* 3 (*Vol. I. p.* 175) þa er kona mundi keypt, er mörk VI alna aura er golldin at munde eþr handsaloþ eþr meira fe ella. Þa er brullaup gert at lögum, ef lögraþandi fastnar kono, enda se VI menn at brullaupi et fæsta oc gangi bruþgumi i liosi i sama sæing kono **); (*Tum uxor pretio rite coëmitur, si marca e sex ulnarum unciis constans ad minimum præstita fuerit majorve argenti summa, aut stipulata; nuptiæqve ineuntur si pronubus legitimus uxorem sponderit et sex testes nuptiis adfuerint, sponsusque eundem cum uxore thorum palam conscenderit*). *Huc quoque pertinet descriptio testium oculatorumque inspectorum in causa homicidii, cum homicida pacem a proximis hæredibus et cognatis necati expetierit in Vigslodi c.* 15 *II. p.* 20 *et* 21 "sva heilan oc hraustan at han se bæþi vegandi oc veriandi fiörs sins oc fiar, scyldi at valda eþa sciota af bendum boga (*i. e. tantæ valetudinis viriumque, ut se corpus suum protegere reique suæ familiari consulere valeat, parmamque portare et arcu adducto jaculari possit*) *nec non descriptio fatui* Arfa-þ. *c.* 3 (*I. p.* 175) *qvi nescit qvænam pars ephippii eqvo impositi antrorsum vel deorsum vergat etc.*

Hæc antiqvitatis observatio non solum res internas civitatis sed et circa res exteras obtinet. Ita v. c. Rex Britannorum i. e. Rex Waliæ (Breta-Konungr) *nec non Rex Irlandorum* (Ira-Konungr)

---

*) *In Manuscripto, qvod Pausius in lege Gulensi Haconis Adelstenii alumni danice vertenda secutus est, Trygdamál inveniebatur sed mancum, qvod Pausius proinde ex lege vetusta Islandica Grágás supplevit (vide collectionem legum veterum Norvegicarum Pausii. Vol. I. p.* 255. 256). *Sed monendum hanc pacificationis formulam non proprie ad legem Gulensem pertinuisse sed appendicis loco a librario fuisse additam. Neqve partem legis Grágás antiqvitus effecit.*

**) *Eadem fere verba occurrunt in* festa-þattr *c.* 54 (*I. p.* 378); *cfr. et cap.* 6tum *ejusdem sectionis.* (*I.* 311).

ut diversus a Rege Anglorum (Engla-Konungr) *in Vigslodi c.* 150 (*II. p.* 141) *laudatur; Rex quoque Hebridum* (Sudreyinga-Konungr) *locum inter Reges occupat. In Omaga-b. c.* 34 (*I. p.* 299) *non solum de insulis Færoënsibus, Hetlandensibus, et Orcadibus, sed et de Katanesia, regione Scotiæ, sermo est et qvidem ut terris ad Norvegiam pertinentibus.*

Reliqvias juris antiqvissimi in hoc Codice servati verba obsoleta et veteri forma concepta ostendunt, seriora contra statuta mox ex verbis lingvæ recentioris mox ex flectione vocum veteribus non incognitarum cognoscuntur. Sic vox "brudkaup" *passim occurrit ubi de matrimonio ex jure antiqvissimo agitur* Festa-þ. *c.* 6 *et c.* 12 (*I. p.* 311 *et* 313, *nec non p.* 324), *alibi autem potius forma recentior* "brullaup" *usurpatur. Obsoleta illa hujus vocis flectio ad tempus spectat, qvo matrimonium vera erat coëmtio, respondetque phrasi* "mundi keypt" *qvæ de uxore legitima usurpatur in* Arfa-þattr *c.* 3 *et c.* 18 (*I. p.* 175. 223) *).

Hinc veteres appellationes criminum in Codice nostro ad ea designanda ubivis adhibentur additis verbis: "þat heita" *sive:* sa maþr heitir *sive:* calla menn þat *e. c.* "Ef menn setia mann i utsker, sa maþr heitar s æ r - n a r." Ef maþr er settr i gröf oc heitir sa g r a f - n a r *etc. vide* Vigslodi *c.* 90 (*II. p.* 131) *nec non ib. c.* 108 (*II. p.* 152) *ubi legitur:* "þat heita h y v i g." *cfr. etiam* Landabr. b. *c.* 5 (*II. p.* 224) calla menn þat e g n i n g a r q v i þ Þingf. þ. *c.* 16 (*I.* 56).

Qvanqvam mutationes additionesqve, cum publicæ tum privatæ, qvas jus qvod hodie Grágás vocatur, subiit, effecerint, ut non adeo multa alliterationum et terminationum vocum leoninarum sive æqve sonantium (*Riim-Endelser*) *exempla inveniantur ac si hoc jus priscam formam penitus servasset, nihilo tamen minus plura loca afferri possunt qvæ tales voces exhibeant majoribus nostris olim acceptissimas, non solum qvia genio populi bene conveniebant sed et qvod multo facilius sancita actionumque formulæ memoriæ his subsidiis infigerentur. Hinc V. Cl.* Jacobus Grimm *Præpositus bibliothecæ electorali Hasso-Cassellanæ, qvi cum in commentatione: Ueber die Poësie des Rechts* **) *tum in doctissimo opere de antiqvitatibus juris Germanici* (*Gottingæ* 1828) *plures ejus modi alliterationes et terminationes unisonas in legibus Germanicis et*

---

*) *Vide Thorkelini jus eccl. Isl. antiqvum c.* 24 *p.* 114 *ubi et vox* Brúdkaup *in inser. et textu occurrit, et p.* 117 *in nota, ubi locus memorabilis in Hávards-S.* at kaupa kono mundi *laudatur, ubi vox* "mundi keypt" *qvodammodo voci* "guld-fest qvinde" *in lege Scanica III,* 17 *respondet.* (*Cfr. notam meam ad Ancheri historiam juris danici II. p.* 200-203). *In eadem historia vox* "kaupa" *etiam absolute de matrimonio inito adhibetur.*

**) *Hæc inserta est: v. Savigny Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft, 2ter Band. Berlin* 1816. *S.* 25-99.

septemtrionalibus occurrentes sollicite congessit in Codice nostro Grágás non ita paucas ejusmodi voces inveniet, qvibus istam copiam novis exemplis augere poterit. Hic modo qvædam loca maxime memorabilia unius alteriusve generis adferam: festa-þ. *c.* 7 þu handsaler mer heiman fylgio meþ inningo oc efningo — — at vellauso oc breclauso *) (*Vol. I. p.* 316 *et* 317) heilt raþ oc heimilt *ib. p.* 317 til socnar oc til sectar Omaga-b. *c.* 50 (*I. p.* 370) luka hurþ oc hiarra Festa-þ. *c.* 6. Ver ec þer allar landznytar a þvi landi, ifalausom lyriti fullom oc föstum (*fuldt og fast*) Landabr. b. *c.* 4 (*II.* 220) (*I.* 313) nas niþ eþr nefa Landabrigd. b. *c.* 13 (*II.* 247) heilan oc hraustan Vigsl. *c.* 13 *II. p.* 20) vegandi oc veriandi *ib.* (*ib. p.* 21) fegriþ oc fiörgriþ (*ib.*) til farnaþar oc til ferþar — til happs oc heilla satta (*ib.*) hyggiendr eþr hollendr (*ib.*) til heilla satta oc hollrar veizlo (*ib.*) *Notæ sunt proscriptionis formulæ alliteratæ:* oölan, oferiandi, oraþandi Omagab. *c.* 49 (*I.* 369); *sæpius occurrit* lögom oc lofom (Lögr. þ. *I.* 4) godorþ fullt oc fornt (*ib.*) *et* Þingsk. þ. *c.* 1 (*I.* 15).

Hanc rem mitto et ad alias antiqvitatem redolentes transeo. In denunciationibus, interdictis, actionibus, exceptionibus, actibusque ad jurisdictionem pertinentibus formulæ verborum ita concipiebantur, ut vox princeps sæpius et cum novis adjectis sive cum alio substantivo adjectivi vice fungente repeteretur, ut vis hujus vocis augeretur v. c. Hann scal nefna ser vatta aþr hann före lyrit fram i þat vetti at ec ver lyriti, goþa-lyriti, lög-lyriti fullom domendom at döma um söc þa *etc.* (Þingsk. þ. *c.* 38 (*I. p.* 111) ec vinn eiþ — — vefangs eiþ *c.* 23 (*I.* 70) ec vinn eiþ at bok, fimtardoms eiþ *ib. c.* 26. 27 (*I.* 74 *et* 75) ec lysi söc, omaga söc (Om. b. *c.* 7 (*I. p.* 252) stemni ec til alþingis oc lögstefno (*alio loco*) *nec non:* ec spyr Goþa alla i heyrandi hlioþi at lögbergi — spyr ec lögspurning (Þingf. þ. c. 3 *p.* 19) **).

Eodem tendit etiam cumulatio adjectivorum v. c. in juramento actoris; hialpe mer sva guþ i þvisa liosi oc auþro sem ec mun sva sökia söc mina a hendr hanom — — sem ec hygg sannast oc rettast oc hellzt at lögom Þingf. b. *c.* 27 (*I. p.* 75); *nec non comprobatorum eodem loco ut et rei ib. c.* 28 (*ib. p.* 76) *cfr. c.* 6 *p.* 28. (*Vide* Niáls S. *p.* 252 *et passim*). *Eandem vim habet cumulatio substantivorum æqvivocorum v. c.* lysi ec (omaga) til varþveizlo oc viþtöko oc framförslo (Omagab. *c.* 7 (*I.* 252).

---

*) *Eadem formula* "vellaust oc breclaust" *etiam occurrit in* Þingf. þ. *c.* 52 (*I.* 137).

**) *In formulis, qvæ in Niáls-S. et aliis narrationibus vetustis occurrunt, hæc eadem repetitio servatur, qvod demonstrat tales formulas antiqvo usu longe ante fuisse receptas qvam in Codicem legum translatæ fuerint. (Vide Niála c.* 136 *p.* 118 *c.* 143 *p.* 232. 233 *et centies).*

Maxime autem faciebat ad formulas forenses augustiores reddendas, qvod vox princeps initio singularum periodorum repeteretur v. c. ec stefni N. N. um þat er hann toc eigi vid barni —— stefni ec hanum til gialda — stefni ec hanum til þings; Omagab. *c.* 49 (*I.* 368). *Similiter in alia formula ejusdem capitis verbum* "ec qved" *qvater eodem modo repetitur, nec non in alia formula verbum* "ec tel" *qvater ib. p.* 369 *et verbum* "ec lysi" *itidem qvater ibidem occurrit. Vigslodi c.* 23 (*II. p.* 39) *formulam sistit, qva verbum* "ec qved" *qvater simili ratione occurrit et itidem* "ec lysi" *).

Formulæ Islandicæ non solum usum primæ et secundæ personæ cum aliis medii ævi communem habent, sed et hoc peculiare ut pronomen substantivum "ek" (*ego*) *in singulis commatibus primo loco positum semper recurrat, qvo non potuit non nova vis talibus formulis accedere, ubi in comitiis forisve in maxima hominum freqventia ederentur, ut ex locis jamjam allatis patet, qvæ facile qvam plurimis exemplis augere potuissem, nisi hoc supervacuum duxissem.*

Servavit et hunc priscum colorem jus nostrum qvod et tempus et spatium observationibus, qvæ in sensus hominum vel rudium incurrunt, definiatur.

In jure veteri eccl. Isl. c. 7 *definitur locus, in qvo homines sepultura honesta interdictos sepelire licet ita, ut saltem jactu sagittæ a fundo area septo distet ubi nec ager est, nec pratum, nec unde aqva ad villam fluit,* scal þar grafa er firr se túngardi manz enn i örscotz helgi oc þar er hvartki se akr ne eng oc egi falli vötn af til bólstada. (*vide edit. Thorkelini p.* 38 *c.* 18) *die Saturni sarcinas portare licuit donec sol adhuc hastæ magnitudine a terra distet* (Ef maþr ber klyfiar Þvattdag .... oc á at bera til þess er sól er scapthá *ib. p.* 94); *idem eodem loco de conviviis nuptiarum edicitur. Descriptio autem accurata hujus postmeridiani temporis occurrit eod. cap. p.* 96 þá er sól scapthá ef maþr stendr i fiauro þar er mötiz siár oc land at hálfföllnom siá, oc mætti hann siá i haf ut þá er sol gengr at vatni. Enda syniz honom sva ef spiót væri sett undir sólina þat er sva væri scept at maþr mætti taka hendi til fals, at oddrin töci undir sólina, enn spiótzscaptz halinn i siáinn nidr ef i heidi mætti siá, oc mætti hann niú fet fra (*i. e. ex versione Thorkelini: Sol hastile altus est si cui, littore, in terræ marisqve ad dimidium refluentis confinio insistenti, solemqve ad oceanum appropinqvantem* (*i. e. ad occasum vergentem*) *prospicienti videatur, qvod hastæ adeo longi manubrii, ut cuspidem manu asseqvi possit, si sub sole erigeretur, cuspis solem,*

---

*) *Cfr. Niáls-S. diversis locis sed potissimum p.* 232 *ubi qvater repetitur verbum* "ec nefni" *et p.* 233 *ubi* "ek lýsta" *similiter qvater et iterum ead. pag. qvinqvies occurrit.*

pars vero hastilis inversa mare contingeret, si solis ab oceano distantia sudo coelo observari possit isqve novem pedes ab hasta retro metiretur). Huc etiam facit qvod eodem cap. statuatur, omnem laborem tempore, qvod "Eycd" *dicitur, cessare debere, sed* "Eycd" *ibidem definitur cum sol cursus sui diurni in tres partes divisi duas percucurrerit, tertia autem supersit* *). (*p.* 92. *cfr. p.* 94).

In parte civili juris Grágás simili ratione tempus definitur. Sic v. c. in sectione de judiciis c. 5 *edicitur judices ad rupem juris dicundi serissime accedere debere ad assessores tribunalis rejiciendos, cum sol e nomophylacis sede in hoc tribunali occidentali chasmatis rupi superinstare videtur.* (Ver scolom fara til lögbergs a morgin oc færa doma ut til hruþningar, sva it siþarsta, at sol se a giahamri enum vestra or lögsögumannz rumi til at sia a lögbergi; *Vol. I. p.* 26). *Idem edicitur c.* 9 (*p.* 37) *qvoad judicia formata. Cap.* 6*to* *præscribitur rejectionem judicum non plus temporis absumere debere qvam dum sol campo comitiali alluceat* (Eigi scal dom ryþia lengr enn sol komi a þingvöll *l. c. p.* 34). *Eadem sectione cap.* 17 *cavetur judices die Saturni ad rejectionem Assessorum ob exceptiones a partibus litigantibus oppositas exire debere et in loco judicii permanere, donec sol campo comitiorum (die dominica) illucet, si tum siccis pedibus in insulam (ubi judicium habebatur) non eatur.* Domar scolo utfara þvattdag oc vera uti til hruþningar unz sol kemr a þingvöll (drottinsdag), ef þa ma eigi ganga þurt i holminn *c.* 16 (*p.* 54). *Cap.* 53 (*I. p.* 138) *statuitur: Si actor evocatos* (qvidr) *producere moretur donec sol campo comitiali allucet* (unnz sol kömr a þingvöll) *reus a veridicis absolutus censendus est.*

Landabr. b. *c.* 41 *p.* 322 *edicit qvoad judicium circa lites de compascuis ortas habendum, qvod auctoritates proferendæ sint anteqvam stella oritur* (aþr stiarna komi a himin) *sed eadem nocte sententiam ferre licebat.*

"Hirdis rismál" *ex Landabr. b. c.* 5 *ita definitur:* Han scal fundit hafa fe sitt er sol er i austri miþio, þat heita hirdis rismal *i. e. pecudem pastor colligere debet anteqvam sol est medio oriente; hoc vocatur tempus surgendi pastoris* (*II. p.* 224).

In nostro codice sæpius spatium definitur ex jactu sagittæ (Örscot). *Sic* "Vetvangr" *definitur in Vigsl. c.* 14 (*II. p.* 19) *omne spatium qvorsum sagitta loco, qvo aggressio primum fiebat, emissa ad qvatuor plagas ferri poterat* (þat scal vettvangr vera er öro ma sciota a IV vega or þeim staþ er et fyrsta laupit varþ *etc.*) *Serius ut videtur hoc spatium ita de-*

---

*) *Hinc qvi operi rustico vel alii labori incumbunt a poena lege præscripta ex hoc jure liberantur si probare possint coelum adeo nubilum fuisse ut solem iis videre non licuerit.*

terminabatur, ut semper 240 *orgyæ* (*s.* 720 *ulnæ*) *a loco rei gestæ ut centro qvoqvo versum computarentur, ut litibus de numero passuum qvorsum sagitta ferri possit in posterum occurreretur* (*Vigsl. c.* 51 *II. p.* 91 Örscotz hælgi er nu tvav hundroþ lögfaþma XII röþ a slettum velle) *). *Hinc dimicantes tum demum a se invicem ope succurrentium separati declarantur si alter alterum sagitta non amplius petere possit* (*Vigsl. c.* 14 *II. p.* 19). *Similiter tria illa loca, qvibus relegato* (fiörbaugsmadr) *commorari licuit, ex jactu teli definiuntur* (Þingsk. þ. *c.* 33 *I. p.* 89). *Eodem loco relegato injungitur, ut, si aliis civibus occurrat, via ita discedat ut alter eum cuspide hastæ ferire non possit* (at þeir umtaki eigi spiota oddom til hans). *Ex teli jactu definitur qvoqve spatium qvo exsul et relegatus securitate frueretur dum peregre proficiscendi causa cum nautis in tentorio commoratur* (Þingsk. þ. *c.* 34 *ib. p.* 91). *Eadem ratione locus judicii, qvod de litibus ex compascuis ortis pronunciare debuit, definitur* (Landabr. b. *c.* 46 *II. p.* 324). *Si domus condominorum a compascuis nimis remotæ fuerint judicium habebatur intra terminos teli jactus a prati stercorati sepimento et ubi nec ager nec pratum* (*ib.*)

Tempus qvoqve ex ictu sagittæ interdum definitur. Exemplum præbet Vigslodi c. 68 *II. p.* 110 *ubi relegationis poena statuitur ei qvi alterum tamdiu detinuerit ut eo tempore telum jaci potuisset.*

Mireris autem juris proverbia in toto hoc codice vix occurrere, qvam omissionem eo minus explicare valeo, cum ejusmodi dicta eaqve vi verborum se maxime commendantia non solum in aliis legibus septemtrionalibus sed et in historiis Islandorum sint freqventissima.

§. 28.

Comparatio hujus juris cum jure Islandico vetustiore qvoad modum procedendi, potissimum in causis criminalibus.

Si jus, qvod in Grágás continetur, cum jure vetustiore, qvod ex historiis Islandorum de iis rebus, qvæ ante hanc legislationem acciderint, conferamus, manifestum fit, veteris juris regulas, qvantum fieri potuit, sollicite fuisse servatas, adeoqve illam vocem, qvam Angli inde a remotissimis temporibus in ore habent, "jura mutari nolumus" per multa etiam secula in Islandia æqve ac in toto septentrione fuisse auditam. Cum ejusmodi comparatio faciat non solum ad eorum sententiam penitus refellendam, qvi legem Grágás ex fontibus peregrinis, potissimum jure Norvegico, derivare student, sed etiam explicationi cum legis Grágás tum historia-

---

*) *Observandum est qvod Codex regius hanc definitionem omiserit* (*cfr. II.* 90 *not.* 1), *id qvod hanc determinationem serioris esse originis confirmat.*

rum veterum Islandicarum inserviat, hic eam collationem qvodammodo instituam. Lector autem ne talem comparationem ad ungvem factam hic exspectet, cum illa plus temporis exegisset qvam huic rei impendere potui. Qvævis fere ex historiis de rebus Islandicis huic usui inservire potest, nulla autem magis qvam Niáls-Saga, cum hæc magna ex parte in actionibus forensibus exponendis versetur auctorque hujus historiæ ipse juris patrii optime gnarus fuisse videatur.

Si illam actionem forensem, qvam hæc Nialis historia præter alias accuratissime exponit, contra Flosium ejusque socios ob incendium mortemque Nialo ejusque uxori filiisque universæque domui illatam instituta exceptionesque, qvibus rei utebantur ad hanc actionem qvalitercunque elidendam, replicationes et duplicationes partium litigantium cum iis qvæ in Codice Grágás leguntur, partim in ea sectione, qvæ de jure processuali agit (Þingskapa-þattr) *partim in illa, qvæ jus criminale* (Vigslodi) *sistit, apparebit qvantum ordo judiciorum in causis criminalibus in hoc Codice præscriptus cum eo, qvi longe ante apud Islandos obtinuit, conveniat, et præterea intelligetur eum, qvi hinc illinc occurrit, dissensum non ita magnum inde ortum fuisse ut tricis cavillationibusque forensibus, qvibus, ut usus docuerat, omne jus sæpius penitus evertebatur, obviam iretur.*

Ex hac comparatione discimus causam homicidii jam initio Seculi 11*mi* *) *eadem ratione fuisse præparatam ac Seculis* 12*mo et* 13*io*. *Jam tum ejusmodi causa ab actore competente viro juris consulto et præpotenti sæpius mandabatur ab actore competente adeo ut dominus litis fieret* **). *Hinc illam mandati formulam, qva Mördo Valgardi filio tota causa a Kario et Thorgeiro, ut proximis e lege actoribus, committebatur duobus testibus præsentibus (nec non legitimam mandatarii responsionem) legimus in Niáls-S. p.* 217 (*p.* 478 *versionis latinæ*), *qvæ satis bene convenit cum illa qvam præscribunt* Þingsk. þ. *c.* 40 (*I. p.* 118) *et* Vigslodi *c.* 41 (*II. p.* 80). *Deinde novem accolas ciebat****), *qvorum saltem major pars in loco*

---

*) *Eundem ordinem exeunte Seculo* 10*mo obtinuisse in causis homicidii ex eadem historia Nialis patet potissimum ex cap.* 74, *qvod de actione a Gizure Albo adversus Gunnarem anno ex computo* 992 *instituta ob cædem Thorgeiris Otkelis filii* (*p.* 109-111 *vers. lat. p.* 226-230).

**) *Tale mandatum in Islandia multo freqventius erat qvam in regnis septemtrionalibus cum ob multo majorem difficultatem omnes solennitates jure præscriptus sive in actione sive in defensione rite peragenda observandi, qvæ singularem juris peritiam desiderabant, tum ut pars litigans patrocinium viri potentis et popularis sibi conciliaret. Illi autem ad causas graviores suscipiendas erant eo paratiores, qvo majorem celebritatem adipiscebantur, si exitus votis responderet, qvantumvis præmium laboris sibi stipulari non licuit; cfr. p. LXIV not.* *).

***) *Ex Eyrbyggia-S. c.* 22 *p.* 100 *discimus olim (sub finem Seculi* 10*mi) in causis homicidii juris fuisse reum coram vel saltem domi citare nec accolas prius advocare qvam causa in foro*

criminis commissi (vetvang) *proxime habitabat* *), *ut de crimine sententiam suam in foro, cum causa ageretur, legitime pronunciarent testesque duos, qvi de hac evocatione testimonium ferrent* (*Niáls-S. p.* 218 *et p.* 479 *vers. lat. cfr. Vigsl. c.* 14. 22. 23; *II. p.* 19 *p.* 37-40). *Jam inde ab antiqvissimis temporibus exigebatur, ut cognatio vel affinitas etiam tertio gradu cum actore vel reo accolas ab hac functione excluderet nec non post christianorum sacrorum adoptionem cognatio spiritualis primo gradu, qvod æqve in lege Grágás cautum est* (*Niáls-S. p.* 235. 236, *p.* 516-518 *versionis lat. Þingsk. Þ. c.* 16, *I. p.* 50). *Ex hoc jure æqve ac ex Niáls-S. admittebatur inter evocatos qvi comitiale tributum solvebat etiam inqvilinus si simul fundi dominus esset vel pecore lactario uteretur vel famulum haberet* (Þþ. *c.* 16 *I. p.* 50) *Vigsl. c.* 25 (*II. p.* 42) *et inprimis Niáls-S. p.* 236 *et p.* 518-520 *vers. lat.*

Eadem historia innuit, qvod necesse jam tum duceretur, ut singula vulnera lethalia in occiso obvia, si homicidium a pluribus patratum fuisset, ejus auctoribus nominatim alta voce ab actore principali sive ejus mandatario deferrentur primum accolis evocatis, dein in foro cum causa ageretur; vide inprimis Niáls-S. (*c.* 113 *p.* 172, *p.* 382 *versionis latinæ*) *in relatione de accusatione ob cædem Höskuldi, pontificis Hvitanesii.*

Seqvebatur dein denunciatio actionis eadem pæne formula ex jure antiqvissimo ac ex Vigslodi. (*Niáls-S. c.* 142 *p.* 229. 230 *vers. lat. p.* 503-506. *Vigsl. c.* 46 *II. p.* 85. *Þingsk. Þ. c.* 2 *I. p.* 18).

Cum dies in foro actioni constitutus esset et ex sortilegio causa deducenda **), *primum*

---

domicilii ageretur; (þvíat þat voro þá lög at stefna heiman vígsök sva at vegendur heyrdi edr at heimili þeirra oc kvedia egi búa til fyrenn á þíngi).

Qvod novem evocati antiqvitus æqve in causis civilibus gravioribus sub poena nullitatis adhibendi essent ac in causis criminalibus ex Niáls-S. c. 60 *p.* 93 (*vers. lat. p.* 186) *colligere licet, cum Asgrimus Ellidagrimi filius, vir cæteroqvin ob jurisprudentiam inclytus, propter hujus præscripti neglectum justissima hereditatis petitione in foro pæne cecidisset, nisi Gunnar adversarium ad duellum provocando ipsum ab hac jactura vindicasset.*

*) *Hic observandum, qvod Grágás diserte statuat legi satis fieri si modo qvinque ex his novem accolis loco delicti proxime habitarent, qvod qvidem etiam eo tempore juris fuit, qvo actio adversus Flosium ejusque socios ob incendium Nialis institueretur, sed tum hoc jus adeo incognitum fuit ut legifer Skaptius miraretur, Niale summo in Islandia Jureconsulto mortuo, esse etiamnum qvi hoc scirent præter se* (*cfr. Niáls-S. c.* 143 *p.* 238 *et p.* 523 *vers. lat.*) *Præterea eadem lex in favorem actoris sanxit, ut si vel major pars accolarum non juste vocati fuissent, actio tamen procederet, si actor juramento affirmaret se credidisse accolas evocatos fuisse proximos, sed ob culpam commissam tres marcas solvere tenebatur. Sine ulla ratione existimat* Johnsonius *in vers. latina historiæ Nialis p.* 521 *not.* 9 *hoc jam antiqvitus juris fuisse.*

**) *De hac sortitione loqvitur Niáls S. c.* 143 *p.* 232 (*vers. lat. p.* 509) *cum qvo loco conferenda*

actor reum vel ejus mandatarium invitavit ut juramento a se præstando suæque causæ deductioni aurem præberet (Niáls-S. p. 232 cfr. þþ. *c.* 11, *p.* 39, at hlýda til eiþspiallz mins oc til framsögo sakar); *dein calumniam cum ejurasset*); actionem instituebat eadem solemni formula, qvam cum in denunciatione causæ judiciali et in citatione prius adhibuisset, eamque super capita ejus assessoris tribunalis, qvi a parte actoris causa perorata eam ad totum tribunal referre debuit, recitavit. (Niáls-S. c. 143 p. 232 vers. lat. p. 507 et* þþ. *c. 12 p. 39. Vigsl. c. 21 II. p. 34-37). Hoc tamen temperamentum Grágás addidit, ut reum et aggressionis violentæ et damni dati una eademque formula insimulare liceret, cum olim ut ex Nialis historia loc. cit. nec non c. 74 p. 110 seqv. apparet, eadem qvidem actione, sed diversis formulis fieri deberet. Sin autem actor hoc novo beneficio uti neglexisset duasque formulas adhibuisset, duæ inde causæ oriebantur. Cum facile in formulis recitandis peccaretur, talisque error ipsam actionem inutilem redderet, actor cautus facultatem errorem admissum corrigendi sibi diserte reservavit. (Cfr. Niáls-S. l. c.)*

Testes tum produxit qvi denunciationem rei et in loco criminis et in judicio ab actore rite factam fuisse nec non denominationem novem accolarum ipsamque actionem recte institutam jurati assererent, et qvidem super capite Referendarii tribunalis a parte actoris. Testium effato his congruo prolato actor novem accolas considere jussit reum simul provocans ut exceptiones, si qvas haberet, contra eos proferret (at ryþia qvid) *cfr.* þþ. *c. 16 et Niáls-S. p. 234 et vers. lat. p. 514 **). Reo exceptiones opponente, actori eas refellere licuit, et si ille iis non renunciasset, judices de earum vi pronuntiabant ***). Tum accolæ evocati, si admitteren-*

---

lex Grágás þþ. *c. 10, qvod cap. inscribitur* um hlutfoll *(de sortitionibus) Vol. I. p. 37, ubi accurate definitur qvomodo hæc sortitio procedere debuit.*

*) *Hoc juramentum calumniæ actoris accurate indicatur in* þþ. *c. 27 (I. p. 74. 75) ratione judicii qvinarii* (fimtarþings-dom) *nec non defensoris rei (c. 28 p. 76). Hic observandum, qvod cum tribunal qvinarium formaretur totus ordo judiciarius adeo accurate definiebatur, ut etiam cæteris tribunalibus exemplar esset. Hinc intelligitur, cur in Niáls-S. c. 45 p. 242 dicatur de novem accolis:* "þeir haufdo allir vunnit fimtardoms eid" *et postea:* báru þeir þá sva scapadan fram qvidin i fimtardom *etc. qvanqvam ea causa adversus Flosium in foro qvadrantis judicii universalis non vero in foro qvinario ageretur. Inde quoque explicatur, cur plura qvæ ad ordinem judiciarium in universum pertineant neqve judicii qvinarii proprie erant, in Grágás nihilominus in iis capitibus occurrunt qvæ de hoc judicio agunt; qvæ enim ab initio de hoc tribunali statuta erant, ea usu postea ad cætera fora trahebantur.*

**) *Hæ omnes actoris partes in Niáls-S. plus una vice enumerantur (vide cap. 74 p. 110) vers. lat. p. 229 et c. 145 p. 243 vers. lat. p. 534.*

***) *Reo exceptiones proferente, qvæ manifeste eo tendebant, ut actio inutilis redderetur* (þings afglapan), *neqve eo fine ut coram tribunali qvinario causa melius ventilaretur Grágás poenam*

tur, jurejurando præstito qvæ acta essent coram tribunali exposuerunt suamque de accusatione sententiam ad actionem attemperatam pro reo vel contra reum proferebant, ita ut unus verba præcineret cæteris eadem succinentibus (samqvædi); *sed, si dissentirent, illi, qvi potiores numero essent, hoc munus implebant* *). *Non vero iis licuit qvid juris esset definire* (þþ. *c.* 62 *I.* 167). Eigi eigo buar enn at bera um þat hvat lög ero a landi her) **). *Reus juramento calumniæ præstito actionem qvoad ipsam causam impugnaturus qvinqve e novem accolis ab actore productis ad suam defensionem evocavit, qvi* "biargqvidar" *nuncupabantur* (*cfr. Niáls-S. c.* 75 *p.* 110. 111 *vers. lat. p.* 230 *ubi hoc luculenter exponitur*); *si autem actor eos non rite evocasset reus alios eorum loco substituere poterat, sed actorem ad exceptiones contra illos proferendas antеqvam effatum proferrent provocare tenebatur* þþ. *c.* 16 (*I.* 55) *et cap.* 19 um vörn (*de defensione; ib. p.* 60. 61). *Cum partes litigantes perorassent e qvatuor judicum dodecadibus sex a parte actoris et sex a parte rei eximebantur, ne amplius qvam tres dodecades sententiam ferrent; si autem reus sex e numero judicum eximere detrectaret, actor solus duodecim excludebat, cum ex juris rigore sententia a pluribus qvam triginta sex judicibus lata nullitate laboraret; vide Niáls-S. p.* 244, *vers. lat. p.* 536 *qvocum Grágás omnino convenit* þþ. *c.* 28 (*I. p.* 78) Ef hann (*reus*) vill þa eigi or taca dominn þa scal socnarinn taka þa or hvaratveggio. Enn ef socnarinn vill þa eigi or taca dominom þa er onyt söc hans.

Causam cum utraque pars perorasset et judicio rite formato alius e judicibus, qvi Referendarii partibus pro actore, aliusque qvi eodem munere pro reo fungebatur (sive a partibus litigantibus sive sorte electus) totam causam tribunali exponebat. þþ. *c.* 21 um reising (*de recitatione causarum*) *I. p.* 63. 64 *qvod olim qvoque obtinuisse ex historia Nialis* (*p.* 243 *vers. lat. p.* 534) *aliisque patet. Anteqvam judices suffragia tulere illi, qvi forte juramentum judiciale nondum in alia causa præstiterant, prius jurare tenebantur se juste et ex intima persva-*

---

statuit relegationis et actore tum postulante ut in causa principali sententia ferretur, judices ita pronunciare tenebantur ac si probationes actoris non impugnatæ fuissent (þþ. *c.* 22 *I. p.* 67). *Ejus rei vestigium in Niáls-S. c.* 145 *p.* 240 *et* 241 (*vers. lat. p.* 529. 530) *et forte etiam alibi occurrit. Contra olim actor ob ineptam cumulationem causæ ad se non pertinentis cum sua relegatione puniebatur; Niáls-S. c.* 56 *p.* 87. 88 (*vers. lat. p.* 174. 175).

*) *Actor ipse tenebatur hos evocatos provocare ut sententiam suam libere proferrent.*

**) *Eatenus tamen juris rationem habuerunt, qvod si actor ex eorum opinione incompetens esset hanc actionem instituendi, sententiam suam de delicto commisso tribunali aperire jure detrectabant. Exemplum suppeditat Niáls-S. c.* 56 *p.* 87 (*vers. lat. p.* 172) *in lite inter Gerem Pontificem et Gunnarem, in qva evocati de cæde Odolfi nihil pronunciare voluere, cum actor principalis solusque competens in Norvegia esset.*

sione sententiam laturos. Si in diversa judices suffragia irent, ea sententia prævaluit, a qva plurimi stitissent; si discessio judicum (véfang) *fieret duæque sententiæ contrariæ ferrentur causa ad forum qvinarium deferebatur* þþ. *c.* 23 (*I. p.* 69-71) *cum qvo Niáls-S. c.* 145 *p.* 240 (*vers. lat. p.* 528) *comparanda* *). *Si actor vicisset, ipsi exsecutio sententiæ mandabatur in judicio bonorum occupandorum* (feransdomr) *a judice competente* (Godi) *inde ab antiqvissimis temporibus formato peragenda.* (*cfr. Niáls-S. c.* 145 *p.* 240 *vers. lat. p.* 530).

§. 29.

Comparatio juris antiqvissimi et Grágas qvoad competentiam actoris, probationis instrumenta, litiumque forensium compositionem, transactionem partium et effata arbitrorum.

Jam jure Isl. antiqvissimo constitutum erat, ut is actionem adversus delicti reum institueret, qvem ea res proxime tangeret (sakar-aþili), *adeoque in causa homicidii filius occisi, si sui juris esset, alias proximus agnatus et eo deficiente cognatus, cui in præmium actionis dimidia pars bonorum rei ob crimen commissorum obveniebat præter eam, qvæ ad ipsum ut agnatum vel cognatum occisi ex mulctis* (baugr vel nefgilde) *pertinebat Vigsl. c.* 41 (*II.* 81). *Foeminæ autem a tali actione instituenda excludebantur vi legis jam occasione homicidii in* Arnkillum *commissi ethnicismi tempore anno* 993 *latæ* (*Eyrbyggia-S. c.* 38 *p.* 195), *sin autem nupta fuerit ejus nomine marito actio competebat. Vigsl. c.* 35 (*II. p.* 195).

In causis stupri is, cui jus stupratam despondendi inprimis competebat, proximus actor censebatur.

Si plures actores adessent, qvi competentes viderentur, divinatio qvædam ut olim apud Romanos obtinuit **), *actioque principalis illi tribuebatur, cui jus maxime interesse censebatur, ut delictum pro merito puniretur.* (þþ. *c.* 40 *I.* 119) *cfr. Niáls-S. c.* 66 ***).

Prævaricationi actoris sollicite occurrebatur þþ. *c.* 55 (*I. p.* 242) *poena relegationis in hujus delicti reum statuta.* (*cfr. Vigsl. c.* 41 (*II.* 81).

---

*) *Vide omnino de hac judicum discessione, qvæ veri nominis erat, cum judices eandem sententiam foventes mutatis sedibus una sederent, ejusqve discessionis vi notam ad versionem latinam historiæ Nialis p.* 325-328. *Assessor judicii qvi suffragium ferre detrectaret ob turbationem judicii* (þings afglöpun) *poenam relegationis incurrebat.*

**) *Cfr. M. T. Ciceronis in Qv. Cæcilium Orationem de accusatore adversus Verrem constituendo, qvæ divinatio dicitur. Ad hunc morem respicit l.* 16 *D. de accus. et inscript.* (*lib.* 48 *Tit.* 2).

***) *Qvid obtineat si alius qvam actor principalis actionem instituisset, sive errore sive studio, ex* þþ. *c.* 55 (*I.* 144) *discimus.*

Si illi, ad qvos causa proxime pertinet, actionem instituere sive non possint, sive nolunt, magistratus læsi (goði) *ex officio agere tenebatur, cum is omnes suæ jurisdictioni subjectos contra injurias defendere debuit* *), *tandem omnibus civibus ejusdem toparchiæ vel qvadrantis, qvin et cuicunque civi totius insulæ accusatio, Romanorum actioni populari respondens, competebat. Hinc sæpius occurrit locutio non solum in parte civili juris Grágás sed et in parte ecclesiastica* sá á söc er vill; (*cfr.* Kristinréttr hinn gamli *c.* 10 *p.* 48 *c.* 18 *p.* 98 *ed. Thorkelini*). *Si communitas immediate læsa censeretur actio popularis non solum in subsidium sed statim obtinuit. Qvod hujus actionis ex lege Grágás multo sæpius qvam ex aliis legibus septemtrionalibus usus esset, exinde facile explicatur qvod in Islandia status popularis, in cæteris autem regionibus septemtrionalibus monarchicus obtineret. Ab altera parte accusati absentis defensionem cuivis suscipere licuit, qvamvis nullo mandato ab illo munitus esset* (*Vigsl. c.* 84 *Vol. I.* 126), *cujus rei plurima vestigia in historiis Islandicis occurrunt.*

Extra ordinem socius socii occisi vindex erat legitimus, qvod ex indole talis societatis septemtrionalium more formatæ fluxit nec non ex eo, qvod alter socius alteri ex lege succederet. Vigslodi c. 37 *Vol. I. p.* 72. *Niáls-S. p.* 94 (*p.* 189 *vers. lat.*) *Peregrinorum d a n i c a lingva utentium* **), *id est, Danorum, Svecorum et Norvegorum cædem omnibus cæsi propinqvis, si in Islandia adfuerint vel postea advenerint actione perseqvi licuit, sed barbaries medii ævi effecit, ut aliis peregrinis, non nisi patri, filio et fratri adversus cædis auctorem accusandi facultas competeret, neqve hanc qvidem veniam impetrabant nisi antea nati essent* ***). *Sin autem exteri in Islandia matrimonium contraxissent sedemqve ibi fixissent uxoris cognati proximi ejus nomine, qvin et prætor actionem intentabant;* (*cfr. Vigsl. eodem cap. p.* 72. 75. 76). *Exteri autem nave ad Islandiam proficiscentes sub protectione peculiari legum erant per itineris cursum et usqve dum ad certum domicilium pervenissent, et nauclerus deficientibus aliis ad poenam exigendam propius lege vocatis actor fuit legitimus, ipso autem nauclero sive occisore sive occiso*

---

*) *In causis ecclesiam concernentibus Episcopus actor ex regula erat necessarius* (biscup á at ráda fyri söc) *vel actorem constituebat* (biscup scal ráda hverr þá sök scal sökia); Kristinréttr hinn gamli *c.* 3 *p.* 14. 18. *c.* 14 *p.* 68 *et sæpius ed. Thorkelini.*

**) *Voce D a n i c æ lingvæ hic ut in aliis locis legis Grágás intelligitur communis lingva, qva trium regnorum septemtrionalium incolæ nec non Islandiæ aliarumque regionum ad Norvegiam pertinentium utebantur, ob rationes qvas hic exponere a consilio meo nimis alienum foret. Id ipsum autem indicio est qvod Codices manuscripti legis Grágás veterem appellationem servaverint, Seculo enim decimo tertio vergente hæc lingva demum "Norræna" dicta est.*

***) *Edictum hic in Grágás occurrere ex verbis Codicis regii colligere licet:* en af þeim tungom er e c t a l þ a nu (*Vigsl. p.* 72 *not.* 2) *cfr. hanc Comm.* §. 18 *p. XLII.*

alii naucleri ejusdem navis si adfuerint, et in subsidium magistratus loci, ad qvem navis appulisset ad causam peragendam ex lege tenebantur (Vigsl. eod. c. p. 72-74).

Transactioni etiam in delictis gravissimis locus erat, sed ea lege fieri solebat, ut arbitri ex civibus integerrimis et honoratissimis nominarentur, qvorum laudo æqve ac si res judicata esset reo vel ad poenam proscriptionis condemnato sine ulla tergiversatione obtemperandum fuit, si modo fines mandati non excesserint. Talis transactio, cujus in historiis Islandorum vetustissimis sæpissime mentio fit, etiam extra comitia olim iniri poterat, sed lex Grágás hoc ob abusum metuendum diserte interdicit, qvin et in causis homicidii exigit, ut comitiorum venia prius obtineatur. Vigsl. c. 114 (*II. p.* 173). *In historiis Islandorum sæpius quoque narratur reum læso, cujus integritati fidebat vel cujus potentiam vindictamque maxime metuebat, omnino reliqvisse, ut ipse satisfactionem pro injuria sibi illata competentem ex æqvo et bono definiret, qvod* "siálfdæmi" *vocabatur; cfr. Niáls-S. p.* 54. 71. 77. 80 *et p.* 103. 152.

Gravius autem homicidia aliaque delicta ex pacto transactionis qvam ex legum præscriptis expiabantur; leges enim modo regulam generalem sistebant, nulla fere sortis conditionisque læsorum ratione habita adeoque non securitatem reo a vindicta vivi læsi potentis occisique proximo hærede cognatisque præstabat, nisi tantam satisfactionem mulctamque solveret poenamque sponte subiret, qvæ ex eorum sibique genere et potentia æqvalium judicio pro dignitate viri justa et reatui congrua censeretur.

Dum res ita ventilaretur, "Grid" *reo ejusque agnatis et cognatis tribuebatur, qva a vindicta hæredis occisi ejusque agnatis cognatisve interea tuti præstabantur, sed plenariam et perpetuam securitatem, qvæ peculiari nomine* "Trygd" *vocabatur**), *demum obtinuere ubi transactio inter partes litigantes earumque socios inita fuerit et pecunia iis soluta (vide formulas in Vigsl. c.* 112 *qvod inscribitur* "Griþamal" *et c.* 113 *qvod* "Trigþa-mal" *inscribitur Vol. II. p.* 165-171). *At si aliqvod membrum familiæ huic transactioni non adstipulasset, periculum reo qvin et ejus cognatis semper ab hac parte imminebat, fidem autem legitimo modo datam violare atrocissimum crimen in Islandia æqve ac in universo septemtrione censebatur.* (Gridnidíngr).

Qvod ad probationes forenses attinet, qvibus partes litigantes utebantur, illæ erant vel ordinariæ vel extraordinariæ. Ad ordinarias referendæ qvæ per testes, inspectores oculares nec non evocatos et veridicos efficiebantur. T e s t i u m usus multo freqventior in Islandia qvam in reliqvo sep-

---

*) *Non qvidem nego voces "Grid" et "Trygd" interdum in historiis et legibus promiscue usurpari, sed ubi accurate loqvuntur ad illud discrimen semper attenditur, qvod ipsis formulis juri Grágás l. c. insertis omnino confirmatur.*

temtrione, cum non solum ad ipsum factum probandum sed et ad singulos actus forenses adhiberentur. Hinc distingvebantur in lýsíngar-vætti, sakartöko-vætti, stæfnu-vætti *etc.* (*cfr. Niáls-Saga p.* 26. 36. 233). *Si illi, qvi tributo comitiali solvendo pares essent, ad testimonium in summo tribunali* (Alþíng) *proferendum evocarentur, profectionem suis impensis sustinere tenebantur; sin secus eqvum et victum evocans ipsis præbere debuit. Vigsl. c.* 29 (*II. p.* 54) *cfr. c.* 61 (*ib. p.* 109). *Testis ægrotus testimonium edere potuit coram evocante cæterisque testibus, his vero deficientibus coram duobus aliis ad effata ejus audienda nominatis, qvæ ab iis in foro postea repetebantur eadem vi ac si ipse testis in foro comparuisset.* (*Vigsl. c.* 30, *p.* 58). *Testis in navem se recepturus simili beneficio gaudebat* (*ib.*) *Evocatorum* (qvidr) *) *numerus in gravioribus causis major in vilioribus minor, ita tamen ut ille nunqvam ultra duodecim ascenderet, qvi diversa nomina ex causæ indole sortirentur et prouti vel ab actore vel a reo evocarentur. Veridici* (Sannaþarmenn) *semper duo numero erant, eorumque usus præcipuus in foro qvinario qvi bonam fidem justumque procedendi ordinem actoris si ab illo reique si ab hoc producerentur jurati affirmabant, dein ubi qvis asserebat alium proximorem esse ad alendum recipiendum et sustentandum, et tandem si dominus jaculum in balænam ejectum a domino fundi reqvireret ad justitiam petiti confirmandam* þþ. *c.* 27. 28. *Om. b.* c. 7. *Landabr. b. c.* 58. *Nialis historia ostendit veridicos in judicio qvinario inde ab hujus tribunalis prima institutione fuisse adhibitos* (*p.* 241 *vers. lat. p.* 531. 532).

Cum testes, tum evocati, tum veridici partesque ipsæ in causis levioris momenti per civilem suam existimationem affirmabant, (leggi under þegnscap sinn **), *interdum:* at tengþum, Arfa-þ. *c.* 7), *in gravioribus jusjurandum præstabant et in gravissimis manu sive cruci sive libro sacro et qvidem majori qvam collari admota* taca bok i hönd ser meiri enn halsbok þþ. *c.* 27 (*I. p.* 75) *eodemque cap. in fine:* Menn scolo a boc vinna eiþa þa alla at fimtardomi,

---

*) *Qvos ego auctoritatem juris Islandi secutus "evocatos" voco, alii inter qvos etiam interpres noster "veridicos" latine appellant similitudine veridicorum (Sandemænd) cum iis de qvibus lex Jutica plura habet in errorem abducti; cfr. indicem verborum huic nostræ editioni adjectam sub voce:* "Qvidr" *(p.* 65*) qvanqvam plurimum ab his differant, potissimum autem eo nomine, qvod veri essent judices a magistratu ad plures causas maxime criminales graviores dirimendas per annum occurrentes constituti, "qvidr" autem in singulis causis cum civilibus tum criminalibus ab ipsis partibus evocarentur. Eo minus vox "Qvidr" per "veridicos" reddenda est, cum ex jure Islandico vetusto etiam interdum "Sannaþarmenn" i. e. veridici adhiberentur in causis litigiosis, sed hi quoque ab iis veridicis, de qvibus lex Jutica agit, re differebant, qvos proinde idem interpres "comprobatores" (rectius: confirmatores) vertit. Catalogum evocatorum in diversis causis sistit Arnesen in opere: Islandske Rettergang p.* 190-212.

**) *Hæc phrasis quoque ipsi jurisjurandi formulæ interdum inserebatur; vide Nialam p.* 242.

þeirri er heilög orþ ero a ritin oc meiri enn halsbok (*p.* 76) oc scal hann hafa hvartz er hann vill cross eþr bok, meiri enn halsbok*) *Om. b. c.* 7 (*I.* 247 *cfr. p.* 245). *Cum his conferenda est historia Nialis p.* 150 *et* 242 (*p.* 327 *et* 532 *vers. lat.*)

Consacramentalium autem nullus usus apud Islandos obtinuit, qvod eo magis mirum cum iis cæteræ gentes septemtrionales olim æqve ac aliæ medio ævo sæpius uterentur.

*Nulla quoque instrumentorum scriptorum in toto hoc jure mentio fit, qvod antiqvitatem ejus comprobat. Nihilominus hanc probationis speciem ope cleri etiam receptam fuisse eo minus dubitamus, cum tale instrumentum a celebri Snorrone Sturlæo editum hodie etiamnum exstet***).

Ad probationes extraordinarias, qvas Codex Grágás agnoscit, referenda est potissimum illa, qvæ per ferrum candens fiebat, abrogatis vel non usu abolitis jam dudum cum duello partium litigantium sive earum mandatariorum (hólmgángr) *tum ritu subeundi tres cespites in fornicem formatos, ut probationis speciebus****), *qvarum in historiis Islandicis, qvæ majorum res ethnicismi tempore gestas enarrant, mentio fit* (*cfr.* §. 6. *p. XXII*).

---

*) *Ex hac phrasi sæpius in Grágás occurrente intelligitur olim Islandos librum collarem amuleti instar portasse, cui verba sacra inscripta essent loco runarum ethnicismi temporibus. Hæc autem verba potissimum ex formula professionis fidei: credo etc. nec non "Pater noster" constitisse crediderim, cum omni Islando duodecim annos nato sub gravi poena injunctum fuerit hæc memoria tenace ad verbum complecti (cfr. jus eccl. Isl. vetustum c.* 3 *p.* 18) *qvanqvam doctissimus Joh. Johnsonius in notis ad Niális historiam p.* 328 *alia habeat. Cfr. indicem vocum ad hanc nostram edit. sub voce: "hálsbók" p.* 30 *nec non Eddæ Sæmundi T. II,* 195 *et sq.* 925. *Cum autem juramentum tacto libro collari sæpius præstaretur, qvippe qvi semper ad manus esset, gens variis superstitionibus dedita necesse duxit ut jusjurandum in gravissimis causis ad librum sacrum majorem præstaretur, qvo jurans majori religione obstringeretur. Hic tamen liber non universus Codex sacer fuit, qvippe qvi in his plagis qvam rarissime reperiebatur, sed Psalmi Davidis, unum alterumve Evangelium, vel Missale.*

**) *Hoc, qvod antiqvissima membrana Islandica lingva exarata hodie exstans censetur, imprimi curavit Finnus Johannæus in hist. eccl. Islandiæ Vol. I. p.* 206 *not. a.*

***) *De hac probationis specie vide inprimis Viri summe venerabilis* P. E. Müller *Commentationem de vi formulæ:* at gánga undir Jardarmen *editioni Laxdæla-Sagæ a seviris legati Arnæ-Magnæani curatæ adjecta p.* 397. *Locis autem ab ipso laudatis addenda est glossa qvæ habetur in libro de occupatione Islandiæ (Landnama-bok) partis* 3*iæ c.* 4 *ed. Havn.* 1774 4*to p.* 196 *in nota ubi eadem res ac in Vatnsdæla-S. p.* 184 *narratur, sed paucioribus. Conferri qvoque meretur index vocum ab editore* Joh. Finnæo *conspectus sub voce: "Jardar-men" (p.* 491) *cum explicatione Mülleri, ubi observatur qvod "Jardar-men" "cespes virens" respondeat Danico: "Jordmon" nec non sub voce: "men" (p.* 496). *Qvantumvis unus modo locus, ubi de "jardarmen" ac probatione sermo fit, sit Laxdæla-S. c.* 18 *p.* 58-61 *et qvidem in lite de jure succedendi ab intestato, ex eo ipso tamen certe colligitur hanc probationem sæpe fuisse adhibitam. Occurrunt enim verba:* Þorkell þykist einn eiga oc bad gera til skírslu at sid þeirra (*Thorkillus sibi*

De probatione per ferrum candens non tamen in Grágás nisi paucis in locis sermo est; primum in festa-þ. *c.* 55 (*I. p.* 381) *si illicitæ consvetudinis in certis gradibus prohibitis poenam accusatus evitare studeret exceptione ignorantiæ talis cognationis vel affinitatis; dein ubi qvis adulterii cum uxore alterius insimulatur,* festa-þ. *c.* 33 (*I. p.* 347), *præterea si foemina ob defectum alius probationis ad hanc recurrat, ut stupratorem de paternitate infantis a se denegata convinceret ib. c.* 45 (*I.* 361). *Accedit, ni fallor, locus qvartus Om. b. c.* 34 (*p.* 299) *si Norvegus absens pater fuerit infantis extra matrimonium geniti, ubi verba:* "at scirslom" *de hac probationis specie non vero de juramento, ut vult interpres, intelligenda videntur; vox enim* scirsla *etiam a Snorrone Sturlæi de ferro candente usurpatur* (*cfr. Arnesenii Islandske Rettergang p.* 175).

Cave tamen ne existimes præter hos casus lege definitos non licuisse ad candentis ferri usum confugere. Ex relationibus enim Islandorum discimus reum sæpius sua sponte transactione cum accusatore se obstrinxisse ut ferrum candens gestaret, qvo accusationem adversus se motam poenamque imminentem, si qvidem illæsus ex hoc experimento discederet, a se averteret. Plura ejusmodi exempla congessit Erici *V. Cl. in notis ad Arnesenium p.* 181 *not.* 138 *eaque ex historia Seculi duodecimi desumta. Talis transactio sæpius quoque in Norvegia obtinuit legibus hoc concedentibus; cfr. jus eccl. Norv. antiqvum c.* 30 *apud Pausium II. p.* 300.

Rationem qva hæc probatio instituenda esset, Grágás non indicat, qvippe qvæ omnibus tum temporis satis nota esset. Uno tantum loco indicat a mare ferrum candens gestandum, a foemina manum lebeti aqva fervente repleto immittendam, festa-þ. *c.* 55 *I. p.* 381 (eþr berr hann jarn, eþr tekr hon i ketil) *qvod cum qvibusdam legibus Norvegicis convenit.* (*vide jus municipale* Biarkeyar-Rétt *apud Pausium II.* 268 *et jus eccl. ib. p.* 300). *Nihilo minus non semper hoc discrimen observatum fuisse crediderim, et neutiqvam a foeminis illustrioribus, cum manus lebeti immissio minus decora censeretur; hinc ex historia Norvegiæ discimus cum matrem Regis Sverreri tum Ingam matrem Regis Haconis Haconidis ferrum candens ad jus filii in regno succedendi asserendum gestasse. Idem quoque statuit lex Fro-*

---

soli hæreditatem competere contendens tecmerion usu receptum obtulit). Þat var þá skirsla i þat mund at gánga skyldi undir jardarmen *(tum temporis fuit tecmerii loco habitum: civus fuit cespes subeundus etc.) nec non seqventia:* Ecki þóttust heidnir menn minna eiga i ábyrgd, þá er slika luti scyldi fremia, en nú þykiast eiga kristnir menn, þá er skirslur eru gervar. *(Nec pagani tum minoris æstimabant qvando talia negotia peragerentur, qvam nunc putant Christiani si juramenta perficiantur).*

stensis Haconis Haconidis (*apud Pausium II. p.* 23. 42) *et jus eccl. vetustum c.* 3 (*apud Pausium II. p.* 273).

Torturæ nullum vestigium in toto nostro Codice occurrit præter unum casum, si foemina, qvæ partum extra matrimonium edidisset, nulla alia ratione adigi possit, ut patrem indicaret. Lex tamen cavet ne actor qvæstionem ita adhibeat, ut damnum corpori oriatur, qvod ut eo certius vitetur qvinqve accolis præsentibus instituebatur. Festa-Þ. *c.* 33 (*I. p.* 347). *Barbara hæc exceptio ex sollicita modo cura explicari potest, ne familia satisfactione sibi debita privetur neque totum infantem alendi onus in illam cadat* *).

§. 30.

De tribunalium in Islandia forma et jurisdictione ex lege Grágás cum monumentis historicis comparata.

Tribunalia in Islandia jam ante qvam Grágás promulgaretur eadem fere ratione formata fuere ac ex hac lege. Ordinaria erant vel inferiora Varþíng *dicta, vel superiora* Alþíng *et* Fimtardòmr.

Judiciorum inferiorum in singulis toparchiis qvadrantum Islandiæ, qvæ antiqvitus tredecim numero erant **) (*ut supra innui p. XX*) *ad forum universale relatio eadem mansit ex lege Grágás qvæ antea obtinuit. Non ab illis tribunalibus ad hoc ex regula appellare licuit* ***), *neqve ut in reliqvo septemtrione causæ graviores foro universali reservabantur. Sed electio competebat partibus litigantibus præter causas viliores utrum causam potius coram foro domicilii sive actoris* — (Varþíng) — *sive rei an coram superiore perseqvi vellet* ****) Þþ. *c.* 37 (*I. p.* 103) *nisi causæ mulctatitiæ leviores fuerint. Sin autem duo essent actores in eadem causa,*

---

*) *Non tamen dubito qvin servi qvæstioni ad verum elicendum sæpius subjecti fuerint, qvippe qvi a communis juris beneficio essent exclusi. In historiis Islandorum occurrunt exempla qvæstionem in servos alienos in maleficio deprehensos fuisse adhibitam, nec hoc torqventi vitio datum fuisse; multo magis tale jus domino in proprios servos competebat.*

**) *Potuit tamen hic numerus consensu incolarum et magistratuum accedente auctoritate senatus in Althing congregati vel augeri vel minui* Þþ. *c.* 39 (*I. p.* 116).

***) *Assertio* Jacobi Grimm *V. Cl. in docto opere: deutsche Rechtsalterthümer p.* 836 *appellationem stricte sic dictam apud Germanos et Septemtrionales a foris inferioribus ad superiora jam antiquitus obtinuisse saltem qvoad gentes septemtrionales erronea esse videtur.*

****) *Singulare est qvod* Þþ. *eodem cap.* 37 (*I. p.* 100) *actori relinqvat jus reum citandi ad suum (actoris) forum præ foro domicilii rei:* Manni er rett at stefna i þat þing, er hann er sialfr i, enda er rett at stefna til þess þings, er sa er i, er hann hefir sacir a hendi.

qvorum alter actionem coram foro domicilii alter coram foro Alþíng *instituere vellet, huic ob hanc ipsam postulationem jus agendi illo excluso tribuebatur, qvin et sententia jam in judicio inferiore lata suo jure exigebat ut rescinderetur* þþ. *c.* 40 (*I.* 119). *Si sententia præter hunc casum in tribunali inferiore a judicibus consentientibus lata esset, huic a partibus obtemperandum, sed si assessores judicii in diversas partes abiissent* (vefáng) *vel judicium turbatum fuerit, causa ad tribunal superius deferebatur.* þþ. *c.* 38 (*I.* 107).

Qvilibet ex tribus illis magistratibus qvi eidem jurisdictioni simul præerant, ob hanc mutuam relationem "Samgodar" *dicti, duodecim judices sibi adsciscebat, ut in causis ad se pertinentibus una secum tribunal formarent sententiamqve pronunciarent, sed si qvosdam ex iis partes reprobassent alios eorum loco substituebat.* þþ. *c.* 37 (*Vol. I. p.* 103). *Judicium illud qvod qvatuor primis æstatis* (*i. e. veris*) *septimanis elapsis habebatur, qvatuor ad minimum diebus continuis sed non ultra septimanam in causis dirimendis versabatur. Cfr.* þþ. *c.* 37 (*I.* 99-101) *qvod caput manifeste continet edictum incerti temporis de formatione hujus tribunalis, ut apparet cum ex verbis initio hujus cap.* "Ver scolom eiga varþing a landi voro" *et ex verbis qvibus hoc edictum* (*Nomophylacis*) *absolvitur:* en nu hefi ec talit (*cfr. hanc Diss. p. XLII*) *).

Qvilibet civis jurisdictioni cuilibet magistratui ejus qvadrantis ubi habitabat nomen dare tenebatur, (*cfr.* þþ. *c.* 57 um þingfesti, *Vol. I. p.* 158 *ss.*), *sed ex jurisdictione ejus magistratus, cui subjectus erat, in aliam transire potuit modo hic transitus palam fieret idque vel in comitiis vel in foro vernali manifestet* (þþ. *c.* 60 (*I. p.* 164) *nec non tempore legitimo præterlapso ib. c.* 59 (*I. p.* 163) **), *qvo illi calumniæ, qva Flosius usus est ad actionem adversus se ob incendium Nialis institutam elidendam, clam forum domicilii mutando, in posterum obviam iretur* (*Niáls-S. c.* 142 *p.* 231 *vers. lat. p.* 505. 506) ***). *Ab altera parte*

---

*) *Reliqva pars hujus capitis continet qvæ posteriori tempore addita fuerint* (*Vol. I. p.* 101-104).

**) *Cum enim magistratus* (Godi) *præter illam jurisdictionem non solum imperium in suos curiales in omnibus rebus ad politiam pertinentibus exerceret, sed et patrocinium curialium lege suscipere obstrictus esset, æqvum censebatur, ut singuli curiales inter plures* Samgodar *ejusdem tribunalis, cui subjecti essent, eum sibi potissimum patronum eligerent, in qvo maximam fiduciam collocarent, nec non ei pro arbitrio se subtraherent, si forte tali fiduciæ minus responderet. De auctoritate hujus magistratus late patente, vide* Gunnlaugs-S. *p.* 36. 37.

***) *Ipso facto tamen curiam pristinam relinqvebat, si colonus in alium qvadrantem migrasset. Hic in lege Grágás exceptionis loco additur, qvod qvamvis emigrans in tractu* "Hrútafjörþr" *sinum transvehat, nihilominus ad eandem curiam pertineat, cum hic tractus ab utraque parte sinus situs esset, qvod demonstrat qvantum hoc jus Islandicum vetustum opportunitates locorum respexerit.*

autem magistratui jus tribuebatur curialem suum e curia sua removendi, modo id qvatuordecim diebus ante forum vernale curiali indicaret et deinde in eo foro manifestaret (*ib. p.* 165). *Cum magistralis potestas in bonis esset et jure hæreditario proximis cognatis, qvin et foeminis obveniret, leges statuunt qvando hæc potestas per alios exercenda esset* þþ. *c.* 61 (*I. p.* 166) *caventque ne abusus hujus potestatis fieret detrimento curialium sive dolo sive culpa. Tum demum curialibus alium magistratum eligendi facultas competebat, si ob nimium abusum munere suo in poenam omnino privaretur* *), *sed electi patrimonium æqve ac olim fiebat adeo ut cognatis jure successionis obveniret, possessorque hoc munus in alium qvovis titulo transferre posset.* (*I. p.* 166).

Ordo judiciarius idem fere erat ac coram foro universali cfr. þþ. *c.* 37 (*I. p.* 100 *et* 104), *nisi qvod testes hic semper suis impensis comparere tenebantur. Licuit tamen huic ordini forensi foripetarum consensu plura addere modo ea non constitutionibus in foro universali receptis adversarentur.* (þþ. *l. c. I. p.* 103).

Judicium ordinarium superius "Alþíng" *dictum æqve ac cætera fora Islandiæ nec non totius septemtrionis sub dio habebatur in loco edito* (at lögbergi) **) *in tractu Arnesiensi* (*Arnes-Sýsla*) *prope fluvium* Öxará *huic usui inde a prima hujus tribunalis formatione destinato; Codex tamen Grágás innuere videtur, ut tempestate orta in ecclesia, qvæ inde a christianorum sacrorum introductione hic exstructa erat, haberi possit* ***). *Signum habendi judicii, qvod intra circulum qvendam* (Domhríng) *sanctitate munitum* ****) *formabatur, æqve ac in*

---

*) *Nihilo minus pretium hujus muneris rependere tenebantur incolæ trientis. Hæc enim videtur esse sententia legis ita statuentis:* Nu verdr goþi secr, oc eigo þriþiungsmenn þa goþorþit en virþa scal þat at feransdomi, (*I.* 166); *qvo enim alio fine hæc æstimatio hujus magistratus in judicio bonorum occupandorum fieret?*

**) *Judicia inferiora etiam in locis editis habebantur. Sed ex usu loqvendi distingvebatur inter* þingbrecka *et* lögberg, *altera enim vox de tribunalibus inferioribus, altera de foro* Alþing *simpliciter usurpabatur.*

***) Lögretto-þ. *I. p.* 11 oc þott i kirkio se ef vedr er osvast ute. *Hoc qvidem l. c. proxime edicitur de casu ubi lex proclamanda foret, sed ob paritatem rationis etiam obtinuisse videtur, si jus inter partes litigantes dicendum esset. Antiqvissimis autem temporibus judices in Islandia æqve ac in reliqvo septemtrioni saxis insidebant. Cfr. præf. ad Eyrbyggia-S. p. X.*

****) *Circuli hujus judicialis in Grágás non nisi uno loco fit mentio nempe* þþ. *c.* 28 (*I. p.* 78) *ratione judicii qvinarii. Vix tamen dubitandum qvin et in cæteris tribunalibus Islandiæ idem mos servatus fuerit, potissimum cum etiam in Norvegia obtinuerit, ut Egils-S. c.* 57 *p.* 340 *et* 350 *ed. Hafn. docet nec non ipsæ leges Norvegicæ vetustæ cfr. legem Frostensem Haconis Haconidis c.* 2 (*apud Pausium II. p.* 14. 15) *ubi significatur hoc esse "jus vetustum" qvod præfecti provinciarum talem circulum forensem* (Vebönd) *in loco foro destinato formare deberent. Idem quoque*

Norvegia tintinnabulo edebatur þþ. *c.* 5 *p.* 27 *cfr. legem Frostensem Haconis Haconidis c.* 3 (*apud Pausium*) *II. p.* 16. *Magni Lagabœter legem Gulensem Norv.* (*apud Pausium I. p.* 11) *et jus municipale Bergense c.* 3 (*ib. p.* 3 *nec non edit. a* Fougner Lundh *curatæ Hafniæ* 1829 *p.* 8). *Dicasterium ipsum tribus subselliis includebatur iisque tam amplis ut in eorum singulis qvaternæ hominum dodecades præter nomophylacem facile sedere possent. In subselliis intermediis e qvovis qvatuor qvadrantum insulæ una Assessorum dodecas magistratu* (Godord) *domi fungens considebat, in duobus autem cæteris subselliis, superiore et inferiore, judices, qvos illi Godar ex tribulibus* (*singuli qvidem duos*) *sibi ut collegas adscivissent, locum ita tenuere, ut alter ante alter post suum electorem collocaretur* *). *Aditus intra subsellia, postqvam fori sanctitas verbis solemnibus proclamata fuerat, nemini præter partes litigantes earumque mandatarios tresque asseclas tribuebatur; si qvi in dicasterium ex petulantia incurrerint æqve ac illi qvi tumultu aut vociferatione ordinem in judicio servandum turbaverint relegatione* (fiörbaugsgardr) *puniebantur.* (Lögr. þ. *c.* 4. 5).

Olim partes litigantes cum asseclarum grege armati ad tribunal procedebant, sed hoc, ut videtur, auctoritate Episcopi Gissuri *adeoque inter annos* 1083 *et* 1107 *abolitum fuit* (*cfr.* Kristni-S. *c.* 13 *p.* 116); *hinc* vapnatac *cum in lege Grágás tum in historiis Islandicis pro fine comitiorum usurpatur, qvia tum demum forum freqventantibus arma deposita iterum gestare licuit* (*cfr. indicem h. v.*); *sed negari non potest contra hanc legem sæpius ab Islandis reipublicæ tempore peccatum fuisse, qvare eorum historiæ plenæ sunt perturbationum judiciorum ob pugnas partium et amicorum numerosæque clientelæ vi et armis, non jure, litem dirimere conantium.*

Olim quoque partes magno comitatu stipatæ ipsum judicium adiere, sed lex Grágás hunc numerum ad triginta restrinxit, ex qvibus non nisi tribus venia cancellos fori intrandi concedebatur.

Cum magna vis hominum ad Alþíng *stato tempore confluxit, interque eos plures infimæ plebis lucri captandi causa, necesse fuit ut custodia morum justique ordinis magistratui*

---

in jure Islandico recentiore cautum est. (*Vide Arnesen om den Islandske Rettergang p.* 575-578). *In Vigsl. c.* 57 *p. II. p.* 96 *distingvitur inter* "þingmark" *et* "þingvöllr". *Illa voce totum campum comitialem, hac eam partem, qvæ tribunali assignabatur, denotari videtur; sed in* þþ. *c.* 39 *I. p.* 116 *nec non c.* 60 (*ib. p.* 164) *vox* "þingmark" *manifeste significat totam toparchiam certis finibus definitam, qvam explicationem solam admittit interpres; cfr. indicem vocum p.* 95. 96.

*) *Errat auctor notæ ad Nialis historiam p.* 329 *asserens omnes hujus tribunalis assessores judicesque electos in uno eodemque scamno consedisse, cum hæc assertio verbis legis Grágás manifeste repugnet.*

cuidam mandaretur. Hic dicebatur "Allsherjar-Godi" *i. e. magistratus universi populi (in comitiis congregati) et in toparchia Arnesensi semper residebat, cujus in historiis Islandorum sæpius mentio fit.*

Universi qvidem magistratus judicesque delegati senatum sub præsidio Nomophylacis, cui uterque insulæ Episcopus proxime assidebant, senatum efficiebant ut legibus corrigendis et interpretandis nec non aliis placitis privatos vel totam rempublicam concernentibus formandis operam darent, sed in litibus dirimendis illi soli Godar *judicesque erant occupati qvi ad illum qvadrantem pertinerent unde causa orta esset, ne nemo suis judicibus natis et legitimis defraudaretur, adeoque* Alþíng *ex qvatuor diversis tribunalibus constabat suam divisam jurisdictionem exercentibus.*

Judicium qvinarium (Fimtardomr) *inter tribunalia ordinaria et extraordinaria fluctuabat. Hoc tribunal, ut supra* (§. 6 *p. XXII*) *dixi, inde a prima ejus formatione, ineunte Seculo undecimo (anno* 1004) *ex consilio* Nialis *legem ferente* Skaptio *tum Nomophylace (Niáls-S. p.* 149-151 *vers. lat. p.* 322-330) *), *eandem fere servavit formam, adeo ut potissimum eæ causæ hic terminarentur, qvæ ob discessum judicum* (vefang) *exitum in* Alþing *non habuissent vel ob corruptionem judicum partiumque litigantium perversum modum procedendi erroremque in formulis nullitate laborarent* (þþ. *c.* 25, *I. p.* 72, *cfr. Niáls-S. l. c. nec non c.* 145 *p.* 240. 241 *vers. lat. p.* 527 *ss.); hinc lis ex pluralitate suffragiorum dirimenda neque discessioni judicum eadem vis ac in foro* Alþing *cæterisque tribunalibus tribuebatur* (þþ. *c.* 28 *I.* 79. 80). *Posterioribus tamen temporibus qvædam causæ huic foro præterea assignabantur, qvæ a prima ultimaque instantia hic dirimendæ essent, v. c. de opitulationibus proscriptis præstitis* **), *de hominum injusta domi retentione, qvi ob æs alienum creditori se addixissent nec non qvædam sacerdotes concernentes.* (þþ. *c.* 25 *in fine*) ***).

---

*) *Arii Schedæ c.* 8 *p.* 50 *ed. A. Bussæi) nihil aliud hac de re habent qvam verba:* "Hann *(Scapti)* setti fimtardóms lög."

**) *Idem quoque edicit jus vetustum eccl. Isl. c.* 13 *p.* 58 *ed. Thorkelini.*

***) *Sectio legis Grágás de jure processuali* (þingscapa-þattr) *c.* 24. 25 *(I. p.* 72. 73) *manifeste edictum de foro qvinario vel primum formando vel in melius mutando continet, ut ex verbis* "er nu hefir ec talþar" *(I. p.* 73) *elucet. Cum autem ex ampla illa relatione, qvam historia Nialis, de prima fori qvinarii institutione nec non ex fine, qvem in illo formando sapientiores Islandi tum ante oculos habuere, pateat, causas illas peculiares, qvas enumerat lex Grágás, tum non in hoc foro fuisse agitatas, credendum est aut hoc edictum non in Codice nostro legi iisdem verbis ac primitus a Skaptio in comitiis fuit propositum, sed vel corruptum posterioribus placitis vel recentiorem legem hic fuisse insertam, qva prior lex Skaptii in meliorem formam redigeretur. Has vero additiones mutationesque jam initio Seculi duodecimi*

Hoc tribunal in eodem loco, qvo Alþing, *habebatur, ex triginta sex Assessoribus constans, exemtis duodecim a partibus litigantibus**) *ex universo qvadraginta octo judicum numero, qvi ex qvatuor insulæ qvadrantibus, e singulis novem, electi essent.* (þþ. *c.* 24 *I.* 72 *c.* 28 *I.* 78. *Niáls-S. p.* 243. 244 *vers. lat. p.* 534-536). *Tot judices in omnibus causis, qvæ hujus tribunalis judicio submitterentur, sententiam ferebant nulla habita ratione, qvæ in foro* Alþing, *utrum lis inter unius an alterius qvadrantis incolas intercederet. Lites autem, qvæ a foro* Alþing *huc deferebantur, statim dirimi poterant, nisi ipsæ partes causæ tractationem ad proximam æstatem differri malebant, qvod jam antiqvitus obtinuisse ex Nialis historia discimus* (*c.* 145 *p.* 241 *vers. lat. p.* 530). *Reconventioni etiam hic ut in cæteris foris dabatur locus, sed ad eam demum recurrebatur cum causa actoris peracta esset Niáls-S. p.* 241. 244 *vers. lat. p.* 531. 536. *Totum hoc institutum, qvod Islandis erat proprium tanta solertia erat excogitatum ut finis, qvem sibi hujus inventores proposuerant, vim tricarum calumniarumque juris qvantum fieri posset opprimendo obtineretur, ut ex eo vel solo pateat ad qvalem culturæ gradum jus jam ineunte Seculo undecimo, in hac insula remotissima, qvo Islandos æqve ac cæteras gentes septemtrionales summæ barbariei immersos fuisse ajunt, pervenerit. Cum Gallorum summo tribunali aliqvot annis abhinc instituto, ut causæ nullitate aliqva laborantes ad forum competens remitterentur qvo justior sententia ferretur* (*tribunal de cassation*) *judicium qvinarium Islandorum eatenus conveniebat, ut eædem potissimum causæ ejus jurisdictioni subjicerentur, sed ea ratione differebat qvod hic definitive simul pronunciaretur.*

Præter hæc duo tribunalia superiora erat adhuc aliud, qvod in singulis qvadrantibus formabatur (Fiordungs-þing), *cujus autem accuratam notitiam nemo hucusque suppeditare po-*

---

factas esse inde colligo, qvod jus eccl. Isl. antiqvissimum Thorlaco-Ketillanum l. c. eadem habeat circa opitulationem manumissis præstitam qvam pars civilis legis Grágás; neqve sumi potest hæc verba serius juri eccl. fuisse interpolata, cum codex regius vetustus, qvi hoc jus antiqvissima forma sistit, ut antea docui (p. XXXV), hac in re cum textu Thorkelini conveniat. Cæterum cap. 28*, qvod agit de defensione* (um varnir) *a reo coram hoc tribunali legitime instituenda verbis:* "sem nu hefi ec tint" (*I. p.* 78) *fragmentum edicti hic quoque insertum esse demonstrat. Idem quoque de reliqva parte hujus capitis sentio, qvanqvam non eadem formula repetatur, sed totus verborum tenor et potissimum qvæ versus finem leguntur:* "Um sacir þær allar er her hafa giorz a þingi *etc.*" (*I. p.* 80) *pro hac sententia loquuntur.*

*) *Exemtos autem nihilominus referendarii munere pro una alterave parte litigante fungi potuisse semel et iterum in* þþ. *c.* 28 *p.* 79 *significatur, qvam repetitionem ex errore librarii fluxisse opinor. Cæterum Niáls-S. indicat Mordum Valgardi filium in causa contra Flosium cæterosque incendiarios instituta eundem referendarium in foro qvinario adhibuisse, qvem antea in foro* Alþing *adhibuerat (p.* 242. 243 *et vers. lat. p.* 533. 534*)* "báru þeir þá sva skapadan fram qvidinn i fimtardóm yfir havfdi þeim manni er Mördr hafdi savk sina framsagt, *et postea:* þa stod sá upp er savkin hafdi yfir höfdi verit framsavgd oc reifdi málit.

tuit. In Grágás non nisi uno loco hujus fori mentio fit verbisque adeo obscuris ut inde elici non possit qvalis ejus jurisdictio fuerit (Vigsl. c. 58 *I.* 96), *ubi vocatur* heradsþing, *nec ex historiis novam lucem petere licuit. Vix alias ad hoc tribunal confugiebatur nisi ob causarum multitudinem causa aliqva in foro* Alþing *ea æstate terminari non potuit, ne ad seqventem annum differretur, utraque parte litigante in id consentiente, et tum fere iidem judices judicabant qvi in* Alþing *sententiam pronunciassent* *).

Sed plura fora inferiora extra ordinem in certis causis ob peculiarem earum indolem habebantur. Inter hæc "Leidar-þing", *qvod etiam simpliciter* "Leid" *appellatur* **), *maxime me-*

---

*) *Erici V. Cl. pluribus hac de re disputat in Arnesenii Islandske Rettergang p.* 362–369 *et in Holbergii Danmarks og Norges Stat p.* 512. *Ibi docet eundem Thordonem Gellerum, qvi judicia* "Varþing" *in melius formaverit, etiam hoc forum superius in qvadrante occidentali formasse* (Landnama *p.* 94) *dubitatque an in omnibus qvadrantibus tale forum ordinatum fuerit. Eodem loco eorum sententiam refellit qvi hoc judicium inferius fuisse contendant.*

**) *Vocem* "Leid" *sive* "Leidar-þing" *a* "Leid" *via originem ducere vulgaris est sententia, qvia magistratus a foro* Alþing *redeuntes vel in ipso itinere hoc forum promulgatorium haberent, sed Episcopus* Finnus Johannæus *contra hanc sententiam monuit hanc explicationem minus esse idoneam cum hoc forum semper haberetur qvatuordecim dies post exitum fori universalis, ut diserte edicit lex Grágás* þþ. *c.* 41 *(I. p.* 122). *Hinc existimat hanc vocem hoc sensu cognatam esse græcæ* λῄιτον *qva significatur curia sive locus publicus, ubi magistratus convenit (vide: indicem ad* Landnamabók *p.* 494), *sed aliud etymon mecum amice communicavit jam defunctus* G. Thorkelinus, *qvod præferendum mihi videtur, nimirum verbum* "at leita", *i. e. qværere, inqvirere, adeo ut* "Leidar-þing" *accipiendum esset pro foro ad investigandum formato. Leges Norvegicæ Regis Magni Lagabæter statuunt qvidem ut procuratores toparchiarum* (Syslomenn) *intra tres septimanas postqvam a foro provinciali* (lavgþing) *redierint, forum habeant, in qvo publicarent incolis qvid ibi actum sit et potissimum sententias in causis ipsos concernentibus latas (cfr. leges Gulathingenses hujus Regis ed. Hafn.* Þingfarar-B. *c.* 5 *p.* 23), *sed neqve singulare nomen* "Leidarþing" *huic foro tribuitur, neqve omnes ibi res tractabantur, qvæ in ejusmodi foris in Islandia. Cum præterea in legibus Norvegicis antiqvioribus Haconis Adelstenii nec non Haconis Haconidis nullum hujus rei vestigium occurrat, non est qvod credamus Islandis hoc institutum a Norvegis mutuatos fuisse. Contra in Anglia diu forum habebatur* "Court-leet" *dictum, de qvo Blackstone plura habet in Commentaries on the laws of England IV. cap.* 19 *tenth ed. p.* 273 *cfr. p.* 411. 424, *ubi Regi* Alfredo magno *hoc institutum deberi contendit, sed qvantum sciam in desvetudinem in toto hoc regno abiit præter Monam. Ex decreto enim Parlamenti condito anno Regis Georgii* 3tii 23io, *qvo prius anni qvinti ejusdem Regis de translatione dominii territorialis dominorum de Derby in hanc insulam ad coronam Angliæ immutabatur, jurisdictio qvæ exercetur in Court-Leet his Comitibus præter alia diserte reservatur. Tentamen qvoddam factum fuit talem jurisdictionem renovandi anno hujus Seculi vicesimo sexto in tractu Comitatus "Sommerset", qvi dicitur "Glastonbury" a Henrico Hunt ut domino tali auctoritate instructo (Lord of the Manor), cujus conatus rationes reddunt ephemerides Londinenses dictæ: "the Sun" ejusdem anni diebus* 28vi *Octobris et* 3ii *Novembris, sed, ut videtur, sine successu. Beatus* G. Thorkelinus, *qvi hanc rem accuratius investigavit, credidit fora Anglica "Court-leet" omnino respondisse Islandicis* Leidar-

morabile est. Hoc institutum egregium eo fine primitus formatum fuit, ut novæ leges nec non decreta in foro universali adoptata sententiæque ibi latæ ratioque anni et inprimis qvinam dies ut festi seu semifesti colendi (cfr. jus eccl. Isl. vetustum ed. Thorkelini c. 29 *in fine p.* 128) *pluraque qvæ scitu essent necessaria a singulis magistratibus ab illo foro redeuntibus incolis cujusvis toparchiæ huc convocatis promulgarentur.* (*Cfr.* Þingsk. þ. *c.* 41 *potissimum in fine capitis I.* 122, *et* Lögþ. þ. *I.* 2) *). *In hoc foro proclamationes et denunciationes æqve legitime fiebant ac in foris qvadrantum inferioribus; v. c. creditoris adversus debitorem de pecunia sibi stipulata* þþ. c. 65 (*I.* 140) *de vulneribus et injuriis realibus Vigslodi c.* 43 (*II.* 82) *nec non si civis alii se jurisdictioni subjicere vellet* Þingsk. þ. *c.* 59 (*I.* 163). *Ibi qvoque res alienæ, qvæ inventæ fuerint, ab inventore proclamari poterant* (Landabr. b. *c.* 51, *II. p.* 352). *Si forum vernale transferretur vel mutaretur, hoc in foro* leiþ *incolis toparchiarum publicabatur* þþ. *c.* 39 *I. p.* 116. *Si magistratus domicilium post* Alþing *habitum mutaret, id hic qvoque manifestare tenebatur* þþ. *c.* 68 (*I. p.* 160) *et* Kaupa-b. *c.* 63 (*II.* 478). *In jure veteri ecclesiastico hujus fori plus una vice mentio fit c.* 7 (*p.* 32) *c.* 29 (*p.* 128). *In hoc foro, qvod eodem loco habebatur ac judicium vernale* (i þingbrecko), *magistratus* (Godar) *æqve ac in illo et* Alþing *alternis vicibus fungebantur* (þþ. *c.* 61, *I.* 165). *Hæc fora æqvali sanctione munienda erant a magistratu tum fungente ac ordinaria* þþ. *c.* 41 (*I.* 122), *qvare læsiones hic civibus illatæ graviores exilio, minores dupla poena luebantur* (*Vigsl. c.* 52, *II. p.* 92 *et* þþ. *c.* 37, *I. p.* 100). *Qvanqvam hoc forum seu potius conventus publicus fine peculiari institutum fuerit obque eam causam ad fora extraordinaria referendum videatur, nihilo minus in legibus foris ordinariis* varþing *et* alþing *æqviparatur et* "skapþing" *diserte vocatur* þþ. *c.* 59 (*I.* 163) *et* Kaupab. *c.* 66 (*ib. p.* 482), *cum semper stato tempore certoque loco haberetur verbisque solemnibus qvavis vice proclamaretur, adeoque magistratus per annum fungens tum demum suis partibus defunctus censebatur ubi cum in foro vernali et* Alþing *tum* Leidar-þing *munus obiisset.* þþ. *c.* 61 (*I. p.* 165). (Ef þeir eigo II goþorþ saman, oc scal hinn sami meþ fara III þing, varþing, alþingi oc leiþ).

þing; *sed qvamvis nomina omnino conveniant, re tamen valde differunt, cum finis Anglici instituti nunqvam fuerit leges et decreta nec non sententias in foro superiore latas cum incolis tali jurisdictioni subjectis communicare, sed unice delicta cujusvis generis inqvirere et minora coërcere, Islandici vero potissimum ut legem et decreta aliaqve res scitu necessariæ omnibus incolis notæ fierent. Cfr. quoque Specimen Calendarii gentilis ad calcem Eddæ Havniæ* 1828 *T. III p.* 1105.

*) *Hinc c.* 61 (*I.* 165) *dicitur:* þa scolo þeir scipta a leiþ haþri, þa er leiþ haiþ, er upp er sagt, *i. e. peractus dicitur conventus promulgatorius cum omnia promulganda promulgata sunt.*

Hoc forum promulgatorium jam antiqvitus ethnicismi tempore obtinuit. In Landnamabók (*p.* 340 *ed. Hafn.*) *jam occurrit:* "Leidarskeid" *i. e. tempus, qvo forum* "leid" *habebatur et indicatur eo Gunnarem occisum fuisse, ex qvo colligimus hæc fora jam circa annum millesimum in Islandia fuisse instituta. Idem quoque patet et* Liósvetninga-S. *c.* 2 *ubi de exsulis libertatis recuperatione in tribus diversis* Leidar-þing *in qvadrante septemtrionali agitur nec non in* Bandamanna-S. *c.* 2 *ubi legitur de redditione muneris magistralis a mandatario ad mandantem, aliisque.*

Hoc institutum qvidem serioribus legibus Járnsída Þíngf. b. *c.* 5 *et codice dicto* Jónsbók *adhuc vigente* Þíngfara-b. *c.* 7 *qvodammodo confirmabatur, sed nihilo minus usu exolevit, qvod Islandi cordatiores etiamnum dolent, cui desvetudini ansam dedisse videtur primum pestes in Islandia grassantes sub Erico Pomerano, nec non sub Rege Johanne, dein et maxime edictum, ut omnia, qvæ in* Alþíng *et foris superioribus peragerentur, actis insererentur qvorum exempla in communem usum inde a Seculo decimo septimo* (1630) *reportarunt toparchæ* (Syslomenn) *).

Conventus, qvi in singulis pagis "hreppr" *dictis cujusvis toparchiæ* **) *qvolibet anno sæpius cum statis temporibus tum in casibus subito emergentibus* ***) *habebatur in causis ordinandis de pauperibus a pago alendis aliisque ad politiam spectantibus, regebatur a qvinque colonis prædiatis a paganis electis, qvi et actorum vicibus fungebantur adversus eos, qvi improbe in pago agerent. Sed ubi lis oriretur de ejusmodi causis judicium formabatur in loco extra domum rei, ubi nec ager nec pratum esset, e decem viris pagi incolis, qvos qvælibet partium litigantium secum adduxerat; tres enim ab actore et tres a reo judices nominabantur, qvorum si pars adversa qvosdam rejiceret alios ex eodem pago substituere licuit* (Kb. *c.* 44) ****). *Ex historiis Islandorum patet ejusmodi fora jam ethnicismi tempore obtinuisse et lege Grágás modo fuisse confirmata et forte in melius formata; cfr.* Ljósvetninga-S. *c.* 6. *De hoc foro litibusque, qvæ ex constitutionum has res tan-*

---

*) *Extra ordinem tamen* Leidar-þíng *adhuc Seculo præterito habita sunt; cfr. Arnesenii opus om den Islandske Rettergang p.* 378. 379. *Qvi plura cupit de foro* Leidar-þing *adeat potissimum idem opus p.* 369–380 *cfr. p.* 460. *Vide quoque indicem vocum ad Thorkelini editionem juris veteris Isl. eccl. s. v.* "Leid".

**) *Singuli tractus* "löghreppr" *dicti e viginti ad minimum colonis tributum comitiale solventibus consistebant,* Kaupab. *c.* 39 *(I.* 443*). Simile institutum in India olim sub nomine: "Puncheat" obtinuit et adhuc ibi in qvibusdam tractibus montanis obtinet (v.* R. Heberi *journey through the upper provinces of India.* 3d *Ed. London* 1828. *Vol. I. p.* 275.

***) *In tali casu signum emittebatur in formam crucis sculptum* (skera kross) *ad proximum vicinum et ab hoc iterum ad sibi proximum pagi incolam et sic porro definito ordine portandum, qvo omnes pagi incolæ ad hoc forum extraordinarium convocarentur,* Kaupab. *c.* 40 *(I.* 446*); cfr.* Landabr. b. *c.* 72 *II. p.* 393.

****) *Pluralitas suffragiorum in hoc judicio valuit, sed si æqvalia essent suffragia reus condemnabatur (I.* 450*).*

gentium violatione oriebantur, agit Codex noster Kaupab. *c.* 39 *et c.* 41 - *c.* 47 (*Vol. I. p.* 443 *et p.* 448-458) Omagab. *c.* 7-13 (*I.* 244-267) *nec non jus Isl. eccl. vetustum c.* 37 *et* 38 (*p.* 142-150) *qvoad decimarum ecclesiasticarum distributionem causasque litigiosas inde ortas* *).

Si qvis exsilii vel relegationis condemnaretur vel transactione huic poenæ se sua sponte subjiceret judicium bonorum occupandorum (ſeransdomr) *formabatur, qvo actor in possessionem rerum et mobilium et immobilium ad reum pertinentium mitteretur, detractis prius qvæ creditoribus, uxori, aliisve competerent. Habebatur ex regula qvatuordecim dies post sententiam latam a qvinqve rei accolis proximis sive ejusdem sive alius toparchiæ in fundo extra ipsius domum ubi nec ager nec pratum* þþ. *c.* 29-33 (*I.* 80-90). *Hoc forum etiam antiqvissimis temporibus obtinuisse ex Hrafnkeli Freys-Godi vita nondum typis impressa et ex pluribus locis Sturlungæ, qvæ doctissimus Erici collegit, discimus* (*vide opus: om den Islandske Rettergang not.* 215 *p.* 362-368).

Similis fuit ratio fori, qvod "Skulda-Domr" *vocabatur, sive ubi defuncti bona relicta æri alieno solvendo non suffecerint. Hæredes proximi vel eorum curatores creditores provocare tenebantur in foro debitoris ordinario* Varþing *ut ad hoc judicium duas septimanas post conclusionem hujus fori in domicilio defuncti habendum comparerent. Creditoribus jure pignoratitio legitimo gaudentibus pignus, si valorem debiti non excederet, pro dominio cessit, cæteris vero, qvi testibus aliave legali ratione jus suum probare poterant, pro rata e bonis relictis solvebatur a judicibus æqvaliter ab hærede et creditoribus electis.* (Kaupa-b. *c.* 7 - *c.* 11 *I. p.* 406-414) **). *Cum hac procedendi ratione convenit qvodammodo illa qvam præscribit Haconis Adelstenii alumni lex Norvegica* Kiöbe-b. *c.* 4 *et* 5 (*apud Pausium*) *I. p.* 54-57 *nec non* Arve-b. *c.* 2 *ib. p.* 120. 121); *cfr. legem Frostensem Haconis Haconidis parte* 12ma *c.* 26 (*ib. II. p.* 156).

Singulare quoque judicium obtinuit, cum si unus e pluribus fundi condominis ad fundi divisionem provocasset; Landabr. b. *c.* 14 (*II.* 253-260) *tum ubi unus alterum ad sepem exstruendam adigere vellet c. l. c.* 15 (*II.* 260-265), *tum ubi lis de prati communis finibus oriretur* (Engidómr) *eod. libro c.* 17 (*II. p.* 268-275) *nec non de aliis rebus ad oeconomiam ruralem pertinentibus* (*c.* 16 *c.* 18 *c.* 21), *cum qvibus conferendum qvod hic de rebus in sectione de fundis reluendis statuitur;* Landabr. b. *c.* 45 *et* 46 (*II. p.* 340. 341 *et* 342-345) ***).

---

*) *De tota hac materia consule Arnesenii opus p.* 351-359 *p.* 439-443 *p.* 467-470. *Finni Johannæi hist. eccl. I. p.* 117-120 *p.* 130-132 *nec non Michelsenii Altnordisches Armenrecht p.* 19 *ss. et potissimum p.* 33 *seqv.*

**) *Cfr. Arnesenii opus p.* 343-345 *ubi tamen* Landsleyebalk *loco* Kaupabalkr *laudatur.*

***) *Cfr. idem Arnesenii opus p.* 326-343.

Si peregrinus Islandum læserit forum hospitii obtinuit, qvod habebatur in domo magistratus actoris, evocatis novem rusticis prædiatis loco delicti proximis, a duodecim colonis conductitiis ad jurandum omnino habilibus post rei citationem trium noctium Kaupab. *c.* 50 (*I.* 461).

Horum quoque judiciorum, nisi memoria me fallit, subinde in historiis Islandorum mentio fit.

Maxime autem memorabilis est inqvisitio circa res furtivas a læso eadem fere ratione ex jure Grágás instituenda ac illa, qvæ in historiis veterum Islandorum describitur, summam vetustatem redolens. Cfr. Rannsocna-þattr *c.* 118 (*II. p.* 193-197) *qvocum comparanda* Eyrbyggia-S. *c.* 18 *p.* 56-59. *Inqvisitionem qvidem Thorbiörnus tum aliter instituebat ac Grágás præscribit, sed ex ipso Thorarini responso patet hoc juri tum vigenti repugnasse**). *Denegatio talis inqvisitionis ex parte domini fundi tum quoque æqve ac ex lege Grágás pro confessione furti commissi habebatur et exsilio puniebatur. Olim qvidem ipsum judicium inqvisitione absoluta ex duodecim Assessoribus ab inqvirente et inqvisito pariter eligendis ante f o r e s inqvisiti, qvod inde* "Duradómr" *vocabatur* (*ut ex eadem* Eyrbyggia-Saga *l. c. p.* 58 *apparet*) *qvod institutum procul dubio a Norvegis ex parte mutuatum fuit* (*cfr. legem Haconis Adelstenfostre Kiöbeb. c.* 4 *apud Pausium I.* 55 *it. Frostensem Haconis Haconidis parte* 12*ma* *c.* 1 *apud Pausium* 143 *ss.*), *sed Islandi usu edocti talem causæ ventilationem in ipso loco rei gestæ inter partes litigantes earumque asseclas sangvinis effusioni sæpissime locum dare, hoc judicium abrogarunt causamque ad tribunalia ordinaria peragendam et dirimendam ablegarunt, ut jam doctissimus* Erici *monuit in opere: Islandske Rettergang p.* 348. 349.

§. 31.

Comparatio juris criminalis, qvod in Grágás continetur, cum iis, qvæ hac de re in historiis Islandicis occurrunt.

Si præscripta Codicis Grágás de delictis eorumque poenis cum jure vetusto compares, intelliges vetera instituta hic quoque tenaciter servata fuisse. Poenæ præcipuæ hic quoque sunt eædem, qvales exsilium s. proscriptio (skoggangr *hinc* skogarmadr *exsul s. proscriptus*), *relegatio* (fiörbaugsgardr, *hinc* fiörbaugsmadr *relegatus*)**) *et mulcta pecuniaria* (útlegd, *hinc* útlægr *mu-*

---

*) *Hinc errare videtur clarissimus Erici cum in opere Arnesenii p.* 347 *ex hac relatione colligat inqvisitionem circa res furtivas tum ab illa qvam Grágás præscribit fuisse diversam.*

**) *In versione latina textus Islandici* fiörbaugsgardr *semper per "exsilium" redditur, sed cum ei, qvi talem poenam subiret saltem tribus prioribus annis post sententiam latam in Islandia in certis locis commorari licuit (cfr. II.* 160*), eos cum relegatis Romanorum potius comparan-*

litatus) et eodem fere juris effectu. Proscripti olim non solum a qvolibet impune etiam in terris exteris occidebantur *), *sed præmium quoque occisori majus minusve solvebatur prouti ille magis minusve metuendus esset, olim qvidem ab actore principali, cui exsecutio sententiæ mandata fuit,* Grettis S. *c.* 48, *sed postea a communitate sive toparchiæ sive qvadrantis præstandum modo homicidium primum colono aliive qvi personam in judicio standi haberet, dein in foro statim denunciasset* (Vigsl. *c.* 47, *II. p.* 86). *Qvin et imperfectus reipublicæ status et potissimum firmi imperii defectus effecit, ut proscriptus alium proscriptum maxime periculosum occidens ab omni poena æqve ac olim liberaretur, sin minus noxium poena in exsilium simplex mutaretur, hoc autem in relegationem si duos, si tres deniqve, poena omnis evanesceret* Vigsl. (*c.* 111 *II. p.* 162). *Ex Mantissa operi* Landnámabók *addita* (*p.* 381 *ed. Hafn.*) *discimus, jam ethnicismi tempore, Hacone Comite in Norvegia regnante, e consilio Eyiulfi filii Valgerdæ legem conditam fuisse* (þat var lögtekit), *ut proscriptus tres proscriptos* (skógarmenn) *occidens securitatem acqvireret, qvo latrones tum in Islandia grassantes exstingverentur. Qvi talem proscriptum alebat, vel vehebat vel consilio adjuvabat, gravi poenæ subjiciebatur, qvam ob causam formulæ proscriptionis verba* óalandi, óferjandi, órádandi öllum bjargrádum *diserte inserebantur,* (*cfr.* Niáls-S. *passim;* Vigsl. *c.* 62, *II. p.* 100). *Bona proscripti cum mobilia tum immobilia committebantur eorumque altera pars communitati altera actori cedebat* **), *cfr.* Niáls-Saga (*p.* 233 *et vers. lat. p.* 510) þþ. *c.* 52 (*I. p.* 137). *Jura conjugii ipsa proscriptione adeo solvebantur, ut proles inde a lata sententia nihilominus suscepta illegitima censeretur et omnis successionis incapax fieret.* Arfa-þ. *c.* 4 (*I. p.* 178) ***). Vigaglums-S. *c.* 19 (*p.* 110).

Qvod proscriptos plenæ poenæ addictos (i. e. neqve alendos neqve vehendos) in coemeterio sine speciali Episcopi venia non sepelire liceret, jus eccl. Isl. Thorlaco Ketillanum juri pontificio conformiter statuit c. 6 *p.* 36 *cfr. p.* 38.

Proscriptos vicennio elapso veniam in patriam redeundi suo jure postulare potuisse, ex lege a Nomophylace Stenone Thorgesti filio anno Christi 1030 *vel* 1031 *lata, docet* Grettis-

---

dos crediderim qvam cum exsulibus, qvanqvam non negaverim omnem hanc comparationem claudicare.

*) *Humanitatis ratio tamen tantum valuit, ut lex statueret qvod qvi foeminam gravidam qvamvis proscriptam sciens occideret', poenam homicidii incurreret.*

**) *Cum hoc jure onus alendi liberos proscriptorum nec non relegatorum erat conjunctum; Grágás* Omagab. *c.* 22 *(I.* 227*).*

***) *Qvi ex tali contubernio genitus fuit dicebatur* "vargdropi" *si maritus, sed* "bæsingr" *si uxor proscripta fuerit (Grágás l. c.) cfr. indicem vocum p.* 88 *et* 12.

Saga *c.* 82 (*p.* 150 *ed. Isl.*), *sed Grágás hujus rei nullam mentionem facit, contraque statuit veniam redeundi ex consensu Senatus omnino pendere et illam eo difficiliorem reddit qvod reqvirat, ut omnes Senatores in eam veniam consentiant nemoque ex judicium circumstantibus interdictum interponat.*

Gravissimorum criminum manifestorum rei ipso jure proscribebantur adeo ut statim occidi possent et nemini eos hospitio recipere liceret (verdr þegar oöll oc oheilagr fyrir hveriom manni), *veluti latrones* Vigsl. *c.* 95 (*II. p.* 134) *nec non incendiarii, si homines hoc incendio periissent ib. c.* 86 (*II. p.* 128). *Sententia judicialis horum modo proscriptionem confirmavit.*

Relegato olim tria domicilia concedebantur, qvibus proximisque inter ea viis *) *securus degere potuit, cum marca argenti* (fiörbaugr) *toparchæ suo intra qvatuordecim dies a lata sententia præstanda, unaque ora potissimum, qvæ partem hujus marcæ efficiebat, Alads s. Adalfestur dicta, vitam redemisset* **), *ut Nialis historia c.* 145 *p.* 240 (*p.* 529 *v. l.*) *nec non historia Vigaglumi testantur, cum qvibus Grágás omnino convenit* þþ. *c.* 32. 33 *et c.* 48 (*I. p.* 88. 90 *et p.* 132) *inter alia cavens:* þar scal gialdaz mörc lögaura at feransdomi goþa þeirra er feransdominn nefndi; þat fe heitir fiörbaugr enn eyrir þess fiar heitir alaþsfestr. Ef þat fe gelldz eigi þa verdr hann scogarmaþr oæll. *His autem tribus annis elapsis in comitiis universalibus exsul sive proscriptus declarabatur et fere omnibus horum malis fuit ob-*

---

*) *Cavendum tamen ei fuit, ne alicui in via occurreret, sed ita illa excederet ut obviam veniens ipsum cuspide ferire non posset; vide Cod. nostrum I.* 89.

**) *Pro hac marca argenti vacca vel taurus qvadrimus toparchæ ex lege Grágás obveniebat, si bona relegati huic præstationi sufficerent, sed tum marca illa argenti bonis judicii bonorum occupandorum recidebat. Cum in formula Mördi adversus Flosium prodita in historia Nialis i. c. diserte declaretur:* þvi at eins ferjanda ne festum helganda nema fiörbaugr eda adalfestr komi fram at feransdomi en alsekian skógarmann elligar *i. e. dico illum relegatione puniendum et hoc unica lege vehendum et fixorum domiciliorum jure fruendum, si annulus pro capite redimendo sive primarium pignus in judicio bonorum occupandorum exhibeatur, idemque Grágás l. c. aperte innuat, nihil impedit, qvo minus* fiörbaugs-gardr *) *per præsidium vitæ pro mulcta toparchæ præstita obtentum reddamus. Illa originis vocis explicatio, qvam jam dudum* Johannes Arnæus, *Episcopus Scalholtensis proposuit, sed* Eyjulfus Johnsonius *primus protulit, qvod tali condemnato hæc appellatio eam ob causam tributa fuisset, qvod a templorum ethnicorum finibus nec non judiciorum, qvæ olim prope templa habebantur, prohiberetur, a qva illa, qvam doctissimus Erici in notis ad opus Arnesenii p.* 630-632 *nec non F. Johannæus in hist. eccl. I. p.* 140-142 *comprobant, non multum discedit, huic demum præferenda videtur, si probari possit ethnicismi temporibus mulctam* "fiörbaugr" *in Islandia non fuisse præstitam et nihilominus appellationem* "fiörbaugsgardr" *de relegatis fuisse adhibitam. Illa autem hujus vocis explicatio, qvam doctus interpres in indice vocum p.* 20 *commendat, mihi ea de causa minus arridet, qvod erronea lectione* "fjörbeygsgardr" *nitatur.*

*) "Gardr" *proprie sepem denotat, sed* Fiörbaugs-gardr *improprie tutamen seu præsidium vitæ.*

noxius, nisi forte gratiam læsi interea sibi conciliasset veniamque commorandi a senatu impetrasset (*Grágás l. c.*) *Lege autem nautis injunctum fuit relegatum intra justum tempus peregre proficiscentem recipere si testibus comprobaretur annulum vitalem toparchæ fuisse solutum. Cum per triennium in exteris terris exsul degisset, ipsi ad patriam redeundi venia competebat adeo ut æqve insons haberetur ac si nunqvam deliqvisset omniumque jurium civilium denuo compos fieret, sed si ante hoc temporis spatium sua sponte revertisset proscriptis accensebatur.* Þþ. *c.* 34 (*I.* 90–94) *cfr.* Niáls-S. *p.* 111 *et* 251 (*vers. lat. p.* 231. 555) Vigaglums-S. *c.* 19.

Jam ethnicismi tempore receptum fuit qvod si duæ causæ relegationis in unum eundemque reum concurrerent idemque esset actor, qvi poenam reo infligendam postularet, reus proscriptionis obnoxius fieret, ut ex Niáls-S. *c.* 145 *p.* 240 (*vers. lat. p.* 529. 530) *apparet. Idem etiam diserte statuitur in lege Grágás.* Þþ. *c.* 40 (*I. p.* 120).

Sed poenæ cum proscriptionis tum relegationis inde ab antiqvissimis temporibus sive transactione sive judicum sententia sæpius temperamentum additum fuit, qvo illæ poenæ sive mitigarentur sive exasperarentur. Hinc exules interdum vehere et alere licuit, qvod quoque Grágás diserte admittit Þþ. *c.* 33 (*I. p.* 80) *ubi hæc verba leguntur:* Ef feransdomr er attr at þann mann er secr er orþinn scogarmadr feriandi (*i. e. si damnatus proscriptus vehendus factus est*), *additque ut tum ei veluti relegatis tria domicilia in judicio designanda essent, cfr. cap.* 36 (*I.* 98 *et* 99). *Tales securi in exteris terris degebant cum contra cæteros proscriptos Islandis ibi æque ac in ipsa Islandia occidere licuit* Þþ. *c.* 36 (*I.* 99). *Similiter ex sententia vel transactione relegatio in iter ad exteras terras transmutabatur, cum nullis aliis malis qvæ relegationem alias ex lege comitabantur conjunctum, cujus rei historiæ Islandicæ plurima exempla suppeditant. Vide inter alia* Niáls-S. *c.* 75 *p.* 111) *vers. lat. p.* 231). *Ex sectione de ordine judiciario patet neqve proscriptorum neqve relegatorum bona semper publicata fuisse adeoqve, si in hoc statu decessissent, bona eorum hæredibus obvenisse* Þþ. *c.* 35 (*I.* 97). *Contra autem poena relegationis interdum adeo augebatur ut relegato nunqvam in patriam redire liceret, qvanqvam cæteroqvin proscriptis non æqviperaretur. Exemplum præstat* Vigaskuto-S. *c.* 13. *Aliud poenæ arctæ documentum habet* Droplaugarsona-S. *ex cujus narratione heroi Helgio Droplaugæ filio infligebatur exsilium trium annorum, ita ut usque dum peregre proficisci posset nullibi ultra unam noctem in eadem domo commorari liceret;* (*cfr. opus Arnesenii p.* 626. 627).

Mulcta (útlegd) *trium marcarum sæpius in Codice nostro statuitur ob leviora delicta, veluti minores injurias, violationemque ordinis judiciarii; vide* Kaupa-b. *c.* 47 (*I.* 456). Vigsl. *c.* 79. 92. 103. 104. 106 (*II. p.* 148) *c.* 109 (*ib. p.* 156 *c.* 117) *p.* 194 *pluribus-*

que aliis locis. Eandem mulctam et jus eccl. Thorlaco-Ketillanum sæpius adhibet v. c. cap. 2 *p.* 6 *c.* 4 *p.* 25. 26. 27. *Ea mulcta sæpius quoque in historiis Islandicis occurrit v. c. in vita Nialis c.* 8 *p.* 15 (*vers. lat. p.* 27) *pro injusta detentione dotis.*

De his mulctis Sectio de judiciis ordinandis legis Grágás in universum statuit c. 45 um utlegþir (*I. p.* 131) *alteram semissem harum mulctarum actori alteram incolis toparchiæ, cui reus subesset, competere additqve cap. seqventi ut, si mulcta ne in judicio qvidem bonorum occupandorum præstaretur, condemnatus in subsidium proscriptione plecteretur* (*I. p.* 132). *Interdum mulcta ad sex qvin et ad duodecim marcas adscendebat* þþ. *c.* 9 (*I. p.* 319)*). *Accidit etiam aliqvando, ut poena exsilii et relegationis in poenam pecuniariam et qvidem gravem transformaretur* (*cfr.* Laxdæla-S. *c.* 51 *p.* 230). *Adeo vehementer errant, qvi poenas arbitrarias huic ævo incognitas fuisse putent* **).

Mutilationem corporis in qvibusdam casibus ut vindictam privatam sive ut medium, qvo damnum averteretur, Codex noster permittit (qvod barbariem sapere non negaverim); idem autem illam nunqvam ut poenam publicam præscribit. In parte enim ejus criminali venia tribuitur actori ubi servus parricidium in dominum ejusve liberos commiserit, manum vel pedem amputandi anteqvam vita privetur, adeoque iis qvi talem proscriptum comprehenderint, reum actori sub poena relegationis tradere injungitur (Vigsl. *c.* 111 *p.* 161). *At lex de alimentariis etiam mendicantem qvi justo labore vitam sustinere possit, evirare incolis permittit, neqve iis vitio vertendum esse edicit, si mendicus exinde semper invalidus fieret, qvin et si moreretur;* Om. b. *c.* 35 (*I. p.* 301).

Ex verbis in sectione de ordine judiciorum obviis þþ. *c.* 28 (*I.* 80) "Engi maþr dræpr fyrr en sva sem domr dömir hann eptir vapnatac" *i. e.* "*nemo ante armorum sumtionem (s. finem comitiorum) morti sit obnoxius, qvantumvis hæc ei secundum sententiam tribunalis infligatur*" *colligi posse videtur, reum a judicio capitis damnari potuisse, sed cum nullum, qvod sciam, hujus poenæ exemplum in toto Codice Grágás occurrat, hoc de proscriptione ita intelligendum est, ut proscriptum non immediate post latam sententiam sed demum post comitiorum conclusionem trucidare liceret.*

---

*) *Additur interdum minor mulcta majori v. c. colonus justo tempore ad fundum conductum non adveniens præter mulctam trium marcarum sex uncias domino fundi solvere tenebatur ob stipulationis violationem* (handsals slit) Landabr. b. *c.* 45 (*II. p.* 334).

**) *Numerus evocatorum* (qvidr) *ex poenæ qvalitate, qvam actor intendebat, pendebat. Regulam generalem* Landabr. b. *c.* 46 (*II. p.* 345) *suppeditat, qvod novem (interdum duodecim) accolæ evocandi essent si actor ad proscriptionem vel exsilium reo infligendum procederet, qvinqve autem si ad poenam pecuniariam.*

Codex noster non nisi ob duo crimina reum qvantumvis ingenuum servituti in satisfactionem læsi addicit, primum ob furtum, si fur res furtivas duarum ad minimum unciarum per annum occultaverit simulque omnia ejus bona novo hero cedebant Vigsl. *c.* 117 (*II. p.* 192), *dein ob stuprum sed modo sub ea lege si mulctas pecuniarias jure ob hoc delictum definitas præstare non potuisset, qvæ sors etiam debitorem mansit, qvi solvendo non esset;* Festa-þ. *c.* 47 *I.* (*p.* 362) *cfr. c.* 48 (*p.* 363).

Delicta justis poenis coërcenda potissimum qvidem in sectione legis Grágás, qvæ Vigslodi inscribitur, recensentur, sed plura in cæteris sectionibus occurrunt qvæ proxime eas juris relationes tangunt, qvæ in his exponuntur, veluti qvæ juris sacri violationes censebantur in jure ecclesiastico, transgressiones contra judiciorum ordinem in sectione juris processualis, delicta carnis in sectione de sponsaliis et conjugio, violationes pactorum pluraque politiæ delicta in sectione de commerciis, nec non illæ qvibus jura dominorum fundi læduntur cum in illa tum in sectione de fundis reluendis et sic porro. Qvanqvam plurimis delictis poenæ in hoc codice statutæ sint, non id consilium juris conditoribus fuisse videtur, ut omnia facta punienda hic accurate enumerarentur, sed qvod ea qvoque justa poena ex judicum arbitrio nihilo minus coërcita fuerint, qvæ delictorum numero non diserte accenseantur, nulli dubitamus. Civium hostiles conatus ad rempublicam evertendam tendentes, nefariæ conjunctiones cum extero principe ad patriam prodendam initæ hic nullibi ad delicta relata sunt; qvis autem crederet talia scelera impunita fuisse? *).

Cum clerus curam omnes ethnicismi reliqvias artesque superstitiosas eradicandi sibi soli impositam esse duxerit non est qvod miremur ejusmodi delicta non inter crimina civilia locum obtinuisse, sed eorum modo in jure veteri ecclesiastico et constitutionibus ab ecclesiæ moderatoribus emissis mentionem fieri. Hinc in jure eccl. Thorlaco-Ketelliano c. 16 *agitur de idoloatria* (um blótskap) *p.* 76-78 *ed. Thorkelini. Ibi litatio Diis facta relegatione, crimen autem magiæ, si qvidem talibus incantationibus damnum sive mors animalibus, qvin hominibus illata fuerit, proscriptione punitur. Hæc poena olim incantationibus, qvæ levius damnum attulissent, statuebatur* Laxdæla-S. *c.* 35 (*p.* 142 *ed. Hafn.*), *sed ob majores, unde mors insonti proveniebat, mago sagæve mors gravissima infligebatur, adeo ut lapidibus obruerentur et dein cadavera vel igni vel mari traderentur, ne ex superstitiosa hominum opinione eorum manes damnum civis in-*

---

*) Eyrbyggia S. *pluribus locis narrationes habet de apparitione manium et de damno ab iis illato p.* 173. 267. 271. 275. 279, *qvin et de actione agit manibus infestis intentata, ut e domo expellerentur iisdemque formulis et solemnibus acsi actio in foro instituta esset ib. c.* 55 *p.* 278. 280 *qvanqvam incolæ jam tum christianorum sacris nomina dederant.*

ferre possent; eademque de causa eorum adjutores mari submergebantur cum lapide collo suspenso. Laxdæla-S. *c.* 38 *p.* 152. 154. Eyrbyggia-S. *c.* 20 *hoc confirmat narrando Katlam ethnicismi tempore ob crimen magiæ maxime hominibus damnosum lapidatam fuisse* (*p.* 98) *).

Qvantumvis clerus perjuria ad sua fora traxerit, nihilominus lex Grágás perjuria testium et evocatorum ad delicta civilia refert exsilio punienda. Þþ. *c.* 18 (*I. p.* 60) *et cap.* 39 (*p.* 117).

Sectio Codicis Vigslodi dicta circa homicidia injuriasque cum reales tum verbales potissimum est occupata. Qvod ad præscripta de homicidiis attinet, ea cum relationibus, qvas hac de re in historiis Islandicis legimus, bene congruunt. Homicidium simplex "Vig" *hic ut illic a qvalificato "Mord" accurate distingvitur, sed in hoc transibat non solum ob atrocitatem, qva perpetratum esset, sed et si homicida cædem saltem eo ipso die, qvo committeretur, denunciare neglexisset* Vigsl. *c.* 49 (*II. p.* 87. 88). *Hæc denunciatio adeo necessaria censebatur, ut si vel proscripti cædem occultasset homicida, cædis qvalificatæ (Mord) reus haberetur* Vigsl. *c.* 111 *p.* 159. *Eadem lex antiqvissimis quoque temporibus servata fuit; qvin olim ei potissimum homicidium perpetratum indicandum fuit qvi inprimis hoc facinore læsus esset et pax statim ab eo ejusque cognatis expetenda, ut historia Nialis passim v. c. p.* 58. 60. 71. 171. 263. 281 (*vers. lat. p.* 111. 115. 138. 381. 579. 625) *et pæne omnes historiæ Islandicæ testantur.* Laxdæla-S. *c.* 49 *p.* 222.

Si corpus interfecti homicida tegendum non curasset ne ab animalibus consumeretur (sva at hvartkí eti dyr ne fuglar) *hanc ipsam ob causam relegatione puniebatur præter poenam ob homicidium commissam* **), *adeoque si homicidium ut simplex modo relegatione puniendum fuisset jam proscribendus, cum duæ relegationes in eadem causa proscriptionem adferrent* Vigsl. *c.* 20 (*II.* 32). *Qvin et proscripti cæsi cadaver sub poena trium marcarum tegendum sed in locis remotioribus, ubi nec ager nec pratum. ib. c.* 109 (*II.* 156).

Reatus quoque augebatur si cæso homicida caput vel aliud membrum in ejus contumeliam amputasset. (Niáls-S. *p.* 71 (*vers. lat. p.* 138). Laxdæla-S. *p.* 244.

---

*) *De vi magiæ, qva efficeretur ne maritus cum uxore rem habere possit, qvæ superstitio inde ab ethnicismi ævo Islandis æqve ac aliis gentibus pæne ad nostra usque tempora hæsit, habet nonnulla epistola Erici Archiepiscopi Nidrosiensis ad Brandum et Thorlacum, Islandiæ Episcopos, versus finem Seculi duodecimi emissa, qvam primus Finnus Johannæus publici juris fecit in hist. eccl. Isl. Vol. I. p.* 244 *seqv. et qvidem p.* 247.

**) *Sed occultare cadaver homicidæ non licuit; eo enim reatum homicidii qvalificati sibi contraxit* Vigsl. *c.* 49 *II. p.* 87 *cfr.* Niáls S. *c.* 12 *p.* 19 (*vers. lat. p.* 20) *c.* 17 *p.* 27 (*vers. lat. p.* 51).

*Ad homicidia qvalificata præter clandestinum leges diserte referunt in comitiis generalibus perpetratum, nec non incendiariorum, qvi hoc nefario fine domos accendissent**), *denique servorum et hominum libere natorum sed ob æs alienum creditori addictorum in dominum, dominamque eorumque liberos nec non alumnos admissum. Horum homicidiorum rei proscripti primæ classis fiebant, qvorum cædes summo præmio trium marcarum ex legum præscriptis compensabatur* Vigsl. *c.* 47 (*II.* 86). *Vix tamen dubitandum qvin et ii qvi sive pacem intermediam sive transactionem inter homicidam ejusque asseclas et proximum occisi hæredem ab altera parte initam ejusque cognatos violassent etiam homicidii qvalificati rei fierent, cum talis foedifragus* (gridniþingr) *ex ipsis pactorum verbis præ aliis nefarius haberetur et vindictæ omnium ubicunque terrarum et locorum expositus declararetur* Vigsl. *II. p.* 168. 170, *idemque ex aliis juribus septemtrionalibus, maxime Norvegicis cum hoc Islandico cognatis pateat.*

De parricidio nihil in hac lege statuitur præter hoc unum qvod homicida nec non is qvi alium ad homicidium in cognatum perpetrandum excitasset ab hereditate occisi omnino excludendus esset Vigsl. *c.* 71 *in fine II.* 113.

Poena ingenui eadem legibus est definita sine ratione sexus et ætatis. Transactione autem si poena determinaretur magnum discrimen servabatur, adeo ut homicidium in eum admissum qvi ex claris majoribus ortus esset majorique existimatione frueretur majori poena expianda esset qvam qvi inferioris conditionis esset neqve factis ipse inclaruisset.

Cum codex noster singulari cura nascituris prospiciat non solum vetuit, ne mulier proscripta dum uterum ferret occideretur (*cfr. p. XCVII**), *sed et statuit ut qvi foeminam insontem gravidam sciens interficeret duplicis homicidii* (tvær vigsakar) *reus fieret* Vigsl. *c.* 35 *I.* 69. *De infanticidio autem vel partus abactione a matre commissa nihil cautum legimus.*

Homicidii a domino in servos ancillasve perpetrati nulla poena nisi forte cum diebus festis vel intra jejunium qvadragesimale occidisset Vigsl. *c.* 108 *II. p.* 154; *sed si ab alio sine justa causa occideretur, satisfactio domino præstanda fuit pro ejus pretio juxta æstimationem ab accolis faciendam, qvin et reus relegatione puniebatur, sed si domino præsente id perpetrasset adeoque in ejus contumeliam, exsilio* Vigsl. *eod. cap. II. p.* 152–154. *Parentum cum*

---

*) *Odio talis criminis statutum fuit, ut si vel maxime sontes cum insontibus concremarentur illi non pro jure cæsis haberentur, adeoque satisfactio plena pro illis æqve ac pro his deberetur* Vigsl. *c.* 86 (*II. p.* 128). *Hoc olim quoque obtinuisse ex historia Nialis patet, cum Skarphedini Nialis filii mors ex incendio domus Nialis orta secundum pacificationem expianda censeretur, qvanqvam cædis in Höskuldum pontificem commissæ potissimus auctor fuisset, qvin et illa cædes huic æqviparetur* Niáls S. *p.* 251 (*vers. lat. p.* 555).

liberis inimicitiæ exempla in historiis sunt prodita, non autem talis parricidii mentio fit, fratrum autem aliorumque proxime cognatorum et affinium mutuæ cædes hinc illinc enarrantur, sed nullibi, qvod sciam, significatur, eas graviore poena qvam si in alios ingenuos commissæ fuerint vindicatas fuisse.

Si plures ejusdem homicidii rei essent, actori licuit qvemcunque ex iis homicidam designare et plenam ab eo poenam exigere, Vigsl. *c.* 48 (*II.* 86. 87) *qvod demonstrat discrimen inter auctorem principalem ejusque comites qvoad homicidia a turba commissa eorumque poenas non accurate fuisse observatum, qvod olim quoque obtinuisse historiæ Islandicæ veteres testantur* (*cfr.* Laxdæla-S. *c.* 51 *p.* 231). Niáls-S. *p.* 189 (*v. l.* 415).

Ex pluribus Codicis locis colligere licet homicidium attentatum eadem poena coërceri ac consummatum Vigsl. *c.* 89 *et* 90 *II. p.* 180. 181.

Svasores homicidii non minus qvam ipsi homicidæ proscriptione plectebantur, si homicidium consummatum fuerit; sin minus relegatione. Vigsl. *c.* 75 (*II. p.* 116). *Idem et olim obtinuisse videtur; cfr.* Niáls-S.

Homicidam protegens in loco rei gestæ proscriptione, sed extra hunc locum qvantumvis sciens modo relegatione puniebatur Vigsl. *c.* 9 (*II. p.* 12 *et* 13) *c.* 73 (*II. p.* 114. 115).

Nullam autem poenam sustinuit homicida cum si se adversus injustum aggressorem defendisset, sed et qvi ulcisceretur gravem injuriam autem perpessam, modo talis esset ut ipso jure auctor læsionis exlex fieret. In tali casu actio ab occisore adversus juste occisum institui potuit. Vigsl. *c.* 65 (*II. p.* 105).

Homicidium vere culposum non puniebatur, sed satisfactionis nomine pecunia cognatis occisi præstabatur. Vide Grágás c. 34 um vaþaverk (*II.* 65) *cfr. c.* 75 (*ib. p.* 117).

Qvo modo mulctæ *) *ob homicidium inter hæredem cognatosque occisi masculos ratione proximitatis dividendæ essent et qvatenus matrimonium aliudve vinculum jus olim conferret harum mulctarum participem fieri, cum titulus qvi dicitur* Baugatal *c.* 114 (*II. p.* 171–188) *tum alia legis* Vigslodi *capita singulari cura definiunt, nec non qvantum ex his mulc-*

---

*) *Hæ mulctæ* "Baugar" *i. e. annuli in lege Grágás nec non antiqvissimis Norvegicis vocantur (unde* "Baugatal" *i. e. recensus annulorum), qvia olim ejusmodi mulctæ ope annulorum aureorum, qvos circa bracchia gestabant septemtrionales ditiores, magna ex parte præstabantur. Tales annuli quoque non solum dono dabantur a principibus iis poëtis qvi facta eorum dignis corminibus illustrassent, et ab amicis inter se invicem, sed et pecuniæ loco ad res pretiosas emendas. Hinc non est qvod miremur ejusmodi annulos in tumulis mortuorum ethnicismi tempore exstructorum sæpius reperiri pro more gentilium, qvi res pretiosissimas una cum mortuorum illustriorum cinere sepelirent.*

*tis cum ipse homicida tum ejus agnati cognative præstare tenerentur**). *At homicidiorum simplicium poenæ sæpius transactione in foro definiebantur, et tum hæ mulctæ pro dignitate occisi metuque vindictæ ab occisi cognatis potentibus plurimum augebantur, ut jam supra observavi (p. LXXXII)* **). *Si in conflictu hostili civium cædes utrinque illatæ fuissent hæ tali transactione compensari solebant, si pares dignitate censerentur. Nialis historia plura ejusmodi exempla suppeditat;* Niáls-S. *p.* 250 *vers. lat. p.* 554. *Transactio autem in terris exteris qvin regnis septemtrionalibus de homicidiorum læsionumque satisfactione non ut satis libera spectabatur adeoque non impediebat, qvo minus actio in patria adversus homicidam institueretur. Sola exceptio qvoad Grænlandiam obtinuit, qvæ inde explicari potest, qvod in hac terra, primum ab Islandis detecta, plurimi Islandi domicilium fixerint et ob eorum prævalentiam, qvanqvam hæc terra postea regibus Norvegiæ paruerit, studium partium in justitia exercenda non metuendum esset.* Vigsl. *c.* 99–103 (*II. p.* 138–143).

Si actio ob homicidia institueretur mulctis solutis reliqva rei bona inter actorem et toparchiam sive qvadrantem æqva lance dividebantur; cfr. hanc Comm. p. LXXXI.

Neqve sancita de injuriis realibus ab iis discedunt, qvæ jam ethnicismi ævo in Islandia usu recepta fuere. Accurate inter vulnera (sár) *et ictus* (drep) *aliasque corporis læsiones distingvit jus nostrum. Vulnera autem si graviora vel etiam lethalia fuerint ex lege Grágás æqve ac antiqvioribus temporibus proscriptione puniebantur, qvorsum potissimum referebantur ea, qvæ* "heilund oc holund oc mergund" *dicebantur, i. e. qvæ læsionem cerebri adtulissent, vel in cava corporis penetrassent vel qvibus os ad medullam usqve rumperetur, ut ex definitionibus legalibus in* Vígslódi (*II. p.* 11) *nec non c.* 51 (*ib. p.* 91) *occurrentibus colligere licet, qvocum formulæ actionum in* Niáls-S. *c.* 136 *p.* 217 *c.* 142 *p.* 230 (*vers. lat. p.* 479.

---

*) *Cfr. tabulas a toparcha Sveinbiörnsen confectas, qvæ distributionem annulorum mulctatitiorum sistunt, ad calcem legis Grágás. Præter ipsam mulctam solvendum erat augmentum qvoddam nomine* "baugþac", *qvod "annulinstratum" vertit interpres, majus minusve pro magnitudine mulctæ pecuniariæ primariæ; cfr.* Vigsl. *c.* **114** (*II. p.* 171. 172). *Hujus rei vestigium occurrit in vita Nialis p.* 190 (*vers. lat. p.* 417) *ubi Niall syrma sericum et creas promit acervoque pecuniæ congestæ in satisfactionem cædis Höskulli Hvitanesii superimponit, qvod nihilo minus Flosius in malam partem accipit, forte qvia id minoris pretii æstimasset sibique ignominiæ causa adjectum.*

**) *Hinc ex arbitrorum sententia cædis Höskuldi pontificis Hvitanesii satis fieri debuisset sexcentis argenti oris, pro summa viri dignitate et æstimatione, qva mulcta nulla major, ut ibidem asseritur, hucusque præstita* Niáls-S. *p.* 189 *vers. lat. p.* 415. 416. *Ordinaria satisfactio ingenui tum fuere ducentæ oræ. Pro cæde Nialis incendio domus pereuntis postea ex arbitrorum sententia triplum viri pretium solvendum erat ab incendiariis et pro ejus uxoris Bergthoræ cæde eodem incendio duplum;* Niáls-S. *p.* 250 *vers. lat. p.* 554.

503) *omnino conveniunt, qvin et æqve ac si cædes commissa fuerit ipso facto reus non alendus fiebat, læsionesque acceptæ cæde in ipso loco vindicari poterant; cfr.* Vigsl. *c.* 51 *p.* 90. *Ob membrorum amputationem eadem poena qvæ ob vulnera majora, ut dixi, infligebatur nullo membrorum ut in cæteris legibus septemtrionalibus facto discrimine. Vulnera etiam leviora proscriptione* (scóggang) *sed, ut videtur, non pleno effectu puniebantur;* Vigsl. *c.* 6 *II. p.* 11 *si autem eventus consilio non respondisset modo relegatione ib. c.* 1 *II. p.* 7. *Ictus graviores, qvibus ossa frangerentur, auditus visusve amitteretur, deliqviumve causaretur, proscriptione quoque plectebantur* Vigsl. *c.* 10 (*II. p.* 14) *nec non c* 74 (*II. p.* 116). *Eadem poena eos mansit qvi ictu qvidem corpus neutiqvam læserint, sed ignominiam alteri inferre conarentur ib. c.* 3 *p.* 8 *c.* 11 *p.* 15 *c.* 91 *p.* 131 *c.* 93 *p.* 133. *Hinc plagam inferens non solum ab ipso læso sed et ab omnibus eum seqventibus, qvin et a qvocunque alio per diem vertentem cædi jure potuit;* Vigsl. *c.* 13 (*II. p.* 18). *Idem et olim obtinuisse ex historia Nialis apparet c.* 56 *p.* 87 *et* 88 (*vers. lat. p.* 172. 176). *Qvi animo præmeditato sed potissimum si cum sociis alium adortus fuerit* (til áverka) *poenam proscriptionis luebat, cum consilium perfecisset, sin minus relegationis;* Vigsl. *c.* 8 (*II. p.* 12)*; nec minori poena is plectebatur, qvi alium ad civem lædendum sollicitasset ib. c.* 75 (*II. p.* 116) *nec non c.* 85 (*ib. p.* 127). *Si plures junctis viribus aliqvem aggredientes plura vulnera ei inflixissent singulis singula vulnera assignabantur, qvod tamen in Codice nostro ad tres restrictum est;* Vigsl. *c.* 16 *p.* 25 *et* 26, *id qvod olim non obtinuisse ex Nialis historia patet c.* 113 *p.* 172 (*vers. lat. p.* 382). *Injuriæ reales in comitiis judiciisque sacratis alicui illatæ exsilium adferebant et satisfactio debita in duplum augebatur. Actio hac de re, evocatis proximis accolis, statim institui potuit, modo judicium nondum omnino clausum esset.* Vigsl. *c.* 52 *p.* 92. 93 *). *Qvanqvam suicidii nulla poena in hoc Codice statuatur, nihilo minus cavetur, qvod is qvi sua sponte se vulnerasset vel se vulnerari vel male haberi curasset uno aliove malo consilio, relegatione puniendus esset* Vigsl. *c.* 53 (*II. p.* 93. 94). *Si transactione poena et satisfactio definiebatur, a legum præscriptis haud raro discedebatur. Tum ut in homicidiis inter pugnantes commissis vulnera ab utraque parte data et accepta compensabantur dignitatis et natalium eorum, qvi læsi erant, justa ratione habita; cfr.* Eyrbyggia-S. *p.* 246.

Qvoad ***injurias verbales*** *Codex accurate distingvit inter dicta, qvæ non nisi in*

---

*) *Ex hoc loco discimus ultimum actum legitimum in comitiis* Alþíng *susceptum computi semestrium promulgationem fuisse* (medan eigi er upsagt misseristal). *Ex codice tamen regio ultimus actus foret novorum edictorum promulgatio:* er nimæli ero uppsögþ; *vide II. p.* 93 *not.* 2.

*malam partem accipi possunt**) "fullrettis orþ" *s.* "aþellar orþ" *relegatione et mulcta juris personalis violati punienda et dicta ambigua* "hálfrettis orþ" *qvæ a poena immunia erant si ingenui inter se invicem iis usi fuissent, sed dimidia juris personalis mulcta expiabantur, si iis servus liberum vel operarius herum suum lacessiverit.* Vigsl. *c.* 104. 105. *Injuriatus præsens an absens fuerit nullam qvoad poenam vim habuit; præsenti autem æqve graves injurias retorqvere licuit, potissimum si nulli testes adessent et hac probatione injuriarum proinde læsus destitueretur* Vigsl. *II. p.* 145. *Jus hoc nostrum eo nomine cum jure Romano convenit, sed ab aliis septentrionalibus discedit, qvod veritas convicii reum non excuset (qvod tamen eo usque non porrigendum est, qvasi nemini delictum nondum expiatum, qvo ipse se vel rempublicam læsam merito censeret, alteri exprobrare licuisset)* Vigsl. *c.* 105 (*II. p.* 146). *Singulare id quoque est, sed ex acerrima existimationis intactæ servandæ Islandorum cura explicandum qvod is relegatione puniretur, qvi alicui cognomen addidisset usu apud septemtrionales satis recepto, qvamvis per se non contumeliosum esset, modo alter eo indignaretur, sed semper hanc poenam sustineret si re vera ignominiosum;* Vigsl. *c.* 105 (*II.* 146). *Exempla talium cognominum ad maculam infligendam tendentium, qvæ etiam cæde injuriantis vindicabantur, suppeditat* Niáls-S. *p.* 67-71 (*vers. lat. p.* 126-141). *Si injuriæ verbales in foro prolatæ essent illarum mulcta æqve ac realium in duplum augebatur;* Vigsl. *c.* 104 (*II.* 145). *Qvædam injuriæ atrocissimæ, qvæ in* Vigsl. *c.* 105 (*II. p.* 147) *recensentur, proscriptione puniebantur cædeque eas ulcisci licuit***).

*Summa cura Codex noster cavet, ne qvis alterum carmine famoso lacessat, qvin eo usque procedit, ut etiam prohibeat carmen in alicujus laudem (utiqve sine ejus venia) pangere, qvæ prohibitio inde fluxisse videtur qvod interdum accidisset ut alteri, qvem lædere studerent, eas virtutes carmine tribuissent, qvibus vacabat, vel verbis usi fuissent qvæ qvidem prima facie ad laudem ejus tenderent, sed accuratius inspicienti ad ejus ignominiam****). *Cum ab una parte apud septemtrionales receptum fuerit, ut qvo longius carmen ad ejus honorem compositum esset eo honorabilius*****), *ita ab altera judicarunt, ut qvo longius carmen famosum conderetur eo majorem*

---

*) *Excusatio illa non admittebatur verba adhibita sensu poëtico esse explicanda* (en ecki scal at scaldscapar mali raþa); Vigsl. *c.* 104 *II. p.* 144.

**) *Memoratu tamen dignum est qvod totus hic locus in Code regio antiqvissimo desideretur, vide II. p.* 147 *not.* 2.

***) *Hoc confirmatur additamento, qvod Codex regius continet: p.* 148 *not.* 2 eþr lof þat er hann yrkir til háðúngar *i. e. vel laus in alterius infamiam allata.*

****) *Hac de causa* Gunlaugus Vermilingvis Rafnio *Poëtæ objiciebat qvod poëma, qvod in laudem*

ignominiam adferret. Hinc poena in hoc jure Isl. qvodammodo pro magnitudine carminis definitur. Si qvis qvartam versus tetrastichi partem de aliqvo condiderit a poena immunis erat nisi aliqvid contumeliosum contineret, sin majus trium marcarum mulctam præstaret, qvin si dimidium carminis (hálfa viso) *de aliqvo cecinerit relegatione puniebatur, si nihil per se ignominiosum contineret, sed si ad alterius ignominiam aperte tenderet proscriptione puniebatur; si alium tale carmen famosum docuerit ob id ipsum tali poenæ subjectus erat; eadem quoque poena et illum mansit qvi tale carmen didicisset et in alterius ignominiam pronuntiasset. Si plures carmen famosum confecissent, singuli eandem poenam sustinebant. Qvi adversus aliqvem in foro* Alþíng *carmen famosum cecinisset ipso jure statim proscribebatur, adeo ut non solum ipsi læso, sed et omnibus ejus fautoribus et amicis jus talem injuriam cæde vindicandi competeret usque ad proxima comitia, tumque injuriatus actionem adversus cæsum instituebat qva injuriam sibi factam novem accolarum ope demonstraret injuriantemque adeo jure cæsum fuisse pronunciaret. Si qvis carmen condidisset non adversus certam personam, sed qvod ad diversos applicari possit* (víþátto-scáldscap), *illudque per tribum* (heraþ) *spargeretur, cuivis, qvi hoc ad se applicare vellet, actionem instituere licuit et auctor tum proscriptione plectebatur, qvanqvam evocati existimassent verba non ad actorem trahenda esse.*

Plura carminis famosi exempla in historiis Islandicis occurrunt eaque sangvine sæpius expiata et si ita non vindicata fuissent, id majori approbrio offenso vertebatur; vide vitam Nialis p. 183. 185 *vers. lat. p.* 404. 408. Kristni-S. *c.* 4 *p.* 22.

Qvæ de carmine famoso in universum statuta sunt magna ex parte quoque leguntur in Codice Norvegico Regis Magni *legum emendatoris*, Mannhelgi-Bálkr *c.* 25 um kvedscap *ed. Hafn. p.* 196. 197, *sed facile intelligitur hæc jus Norvegicum ex Islandico pluribus seculis vetustiore hausisse, qvod etiam eo confirmatur qvod jura Norvegica vetustiora hac de re nihil aliud statuant qvam qvod qvi lingva ad alteri infamiam inurendam abuteretur, is pace publica privandus esset; cfr. legem Gulensem Haconis Adelstenii alumni apud Pausium I. p.* 135. *Lex Islandica recentior qvæ* Jónsbók *dicitur plura qvam Codex Magni Norvegicus ex veteri jure Isl. desumsit; cfr.* Jónsbók Mannhelgi-B. *c.* 27.

Olai *Regis Speciæ composuerat, brevioris generis esset qvod* "flockr" *dicebatur, non majoris et heroici qvod* "Drápa" *sonabat, qvasi tali carmine Rex indignus censeretur; cfr.* Sagan af Gunnlaugi Ormstunga ok Skáld-Rafni, *Hafniæ* 1775, *p.* 112. *Regem autem Daniæ Canutum Magnus vehementer in Thorarinem Loftungam accensum, qvod ejus laudes tantum Flocco qvodam, non justa* "Drapa" *celebrasset, Snorronis Sturlæi hist. Norv. II.* 297 *et Knytl. S. c.* 19 *testantur.*

Cura existimationis civium non ad vivos restricta fuit, sed etiam ad mortuos extendebatur. Hinc Grágás edicit, ut qvi carmen famosum de cive christiano *mortuo condidisset vel pronunciasset extorris fieret;* Vigsl. *c.* 106, *II.* 149.

Curæ qvoque reipublicæ fuit, ne cives Islandiæ carminibus famosis reges septemtrionales sive Daniæ, sive Sveciæ, sive Norvegiæ offenderent, qvod in hujus civitatis perniciem vertere potuisset; hinc proscriptionis poena adversus hujus delicti reum in Codice statuitur ib. p. 149. 150. *Ansam forte huic edicto præbuit, qvod Islandi olim sibi iram regis Daniæ Haraldi cærulidentis contraxissent ob qvædam carmina famosa adversus eum condita, ut occupationem rerum naufragarum ad se pertinentium a Rege factam ulciscerentur, teste Snorrone in Heimskringla I.* 241. *De aliis principibus non agitur.*

Carmen amatorium severa qvoque poena coërcebatur, actioque ipsi foeminæ qvæ se eo læsam censeret competebat, si vicennaria fuerit, sin minor natu ejus tutori legitimo II. 150.

Injuriæ symbolicæ poena relegationis castigabantur, qvo referuntur si qvis ligno characteres inciderit (de qvo loqvitur Vigaglums-S. *c.* 26 *p.* 156), *nec non si perticam exsecrationis* (niþstöng) *adversus aliqvem erexerit (II.* 147). *De tali* "niþstöng" *in pluribus veteribus historiis Islandicis sermo est v. c. in* Gísla Súrssonar-S. *nec non in* Vatzdæla, *ex qvarum relatione erigebatur in ejus contumeliam, qvi non justo tempore comparuisset ad locum qvo duellum conventum incundum esset, sed maxime memorabilis est narratio de* Egillo Skallagrimi *filio talem perticam, cui runæ exsecrationem continentes insculptæ essent, adversus ipsum Regem Norvegiæ* Ericum Blodöxe *reginamque* Gunnhildam *in rupe hujus regni figente, ut hoc modo vindictam sumeret de injuria qvam sibi ab his illatam contendebat (vide* Egils-S. *cap.* 60 *p.* 389). *Etiam in Codice Gulensi Haconis Adelstenfostre loco supra citato ejus fit mentio reumque pacis damnat.*

De injusta alicujus detentione, obstructione ædium effecta, nec non violenta ejus retentione in via per breve licet tempus agit Vigsl. *c.* 68 *poenamque exsilii ibi statuit. De obstructione ædium, eo fine ut alter ignominia afficeretur, occurrit exemplum memorabile in* Laxdæla-S. *c.* 47 *p.* 208.

Jus nostrum ad furtum (þiofscap) *constituendum non solum reqvirit ut qvis sciens*) rem alienam clam abstulerit, sed et ut res ad minimum pretio semiunciæ æstimanda sit**). Sin*

---

*) *De casu, si qvis culpa rem alienam abstulerit prolixe agit* Vigsl. *c.* 119 um gripatac *(II.* 196*).*

**) *Cibariorum ablatio nihilominus ut furtum puniebatur, nulla valoris ratione habita;* Vigsl.

minoris pretii, sed tamen saltem nummuli (penning) *fuerit* "gjörtæki" (*ad verbum: totalis rei ablatio*) *dicebatur, qvod respondet Norvegico* hvinn *s.* hvinska *eique delicto, qvod furtum rei minimæ dici solet et modo duplo rei ablatæ pretio mulctaque trium marcarum plectebatur;* Vigsl. *c.* 115 (*p.* 188). *Fur manifestus in ipso loco furti commissi deprehensus a domino ejusque asseclis jure cædebatur, sed si vitam forte servasset proscribebatur, nullam pro vulneribus sibi illatis satisfactionem obtinens;* Vigsl. *c.* 97 *p.* 136. 137. *Si non in actu fuerit deprehensus non furti eum insimulare licuit, nisi rem ablatam studiose celasset; si enim hujus culpæ reus non esset de injusta ablatione modo actionem instituere licuit; in utroque tamen casu reus proscriptione plectebatur, sed actio furti maxime contumeliosa fuit, altera ignominiam non adferebat* (Vígsl. *c.* 115). *Hæc conveniunt cum iis, qvæ in* Laxdæla-S. *p.* 350 *ss. narrantur de actione furti a* Helgio *colono contra* Bollium *instituta. Si qvis rem furtivam per annum occultasset domino venia tribuebatur postulandi ut talis fur sibi in servitutem adeo plenam ac si verna esset addiceretur una cum bonis qvæ possideret;* Vigsl. *c.* 117 *p.* 102. *Actio furti saltem tertiis comitiis a domino instituenda erat* (*qvod tamen non ad eum, qvi furti ignarus esset, trahebatur*)*; illa autem qvæ ex bonorum ablatione nascebatur non præscribebatur.* (Vigsl. *p.* 190). *Non solum furis comites, sed et qvi mala fide rem furtivam custodirent sibive compararent furti poenam incurrebant* (*vide* Vigsl. *c.* 115 *p.* 190).

Rapina (rán) *tum æqve ac hodie eo a furto differebat qvod manifeste committeretur et hanc ipsam ob causam viro ingenuo non prorsus indigna censeretur. Cæterum jus hoc nostrum inter* "handrán", *si res manibus vel corpori domini eriperetur et* "raudarán" *) (*rapina rubra*), *qvæ cum tali offensione domini conjuncta non fuerit accurate distingvit, qvanqvam proscriptionem utrique rapinæ generi pariter statuat* Vigsl. *c.* 116 *p.* 191. *Cfr. tamen c.* 92 *p.* 132.

Si rapina peregre commissa fuerit eadem actio raptori competebat ac si domi. Vigsl. *c.* 101 *p.* 141.

Neqve rapina possessionis impunita fuit, potissimum si ei auferretur, qvi bona fide justo titulo nixa eam teneret. (*ibid.*)

---

c. 116 *p.* 192. *Rei ne nummulo* (penning) *qvidem æstimatæ ablatio nullam post se poenam traxisse videtur.*

*) *Origo vocis inde repetenda videtur, ut conjicit interpres in indice vocum p.* 67, *qvod raptor rem tali modo auferens ruborem i. e. pudorem aliqvem ostenderet, cum a persona simul lædenda abstinuisset,* "handrán" *autem committens hunc pudorem penitus exuisset. Ceteroqvin vix hæc vox in Sagis occurrit qvanqvam de re ipsa ibi legatur; vide* Laxdæla-S. *c.* 19 *p.* 63 *ss. c.* 37 *p.* 148.

Prædatores latronesque, qvorum numero omnes censebantur, qvi ex latebris, ubi residebant exsilientes bona vi abstulerint eorumque dominos male qvacunque ratione habuerint (licet eos non occiderint) ipso jure proscribebantur, qvin et sine prævia denunciatione fama publica ejus vices supplente a qvolibet occidi poterant occisorque præmium constitutum octo unciarum argenti (i. e. octo veterum Joachimicorum) reportavit; Vigsl. *c.* 93 (*II. p.* 134. 135). *Ex horum bonis damnum passis satisfactio ante omnia præstabatur c.* 96. *Hæc ex lege ab Eyiulfo jam ethnicismi tempore lata fluxisse veri est simillimum (cfr. h. Diss. p. XCVII). Ceteroqvin de latronum insidiis eorumque legitima persecutione in historiis Islandicis sæpius agitur; e qvibus hic modo laudo* Laxdæla-S. *c.* 38 *p.* 155 *c.* 57 *et* 58 *p.* 230-235.

Incendium voluntarium etiam cum nullo homicidio conjunctum proscriptione plectebatur, si ignis eum in finem allatus fuerit, sed tum reum ad latam usque sententiam alere licuit; cfr. p. CIII. vide Niáls-S. *p.* 74 (*v. l.* 146), Eyrbyggia-S. *c.* 31 *p.* 133. *Svasores hujus criminis relegationi erant obnoxii;* Vigsl. *c.* 86 *II. p.* 128.

De falso reali nihil in hoc jure occurrit[*]*, præter præscriptum de staterarum illegitimarum usu injustaque mercium mensura, qva qvis defraudaretur, mulctam trium marcarum infligens actionemque adversus reum non solum læso, sed in subsidium etiam aliis civibus tribuens;* Vigsl. *c.* 120 (*II. p.* 197. 198); *cfr.* Kaupab. *c.* 82 (*I.* 497. 498). *Hoc statutum ex consilio Paulli Episcopi Skalholtensis circa annum ducentesimum conditum fuisse alibi notavi (h. Diss. p. XLI).*

Falsi autem, qvod jurisconsulti personale vocant, plura in hoc jure exempla obveniunt. Sexus alterius ac veri simulatio sive vir mulebribus vestimentis sive foemina masculinis se induisset, relegatione castigabatur; v. festa-þ. *c.* 24 *I. p.* 338 *cum textum tum notam* 4, *ubi supplementum memorabile ex Cod. regio adfertur. Cum hoc statuto comparari merentur, qvæ habet* Laxdæla-S. *c.* 34 *p.* 134 *unde apparet vestium alieni sexus gestationem justam olim divortii causam æstimatam fuisse.*

De alia hujus falsi personalis specie agit festa-þ. *c.* 37 (*I.* 353) of mannvillo. *Qvanqvam enim capitis inscriptio plura polliceatur, tantum tamen de iis casibus ibi sermo est, si qvis se patrem mentiatur vel foemina suppositionis partus rea sit, qvod relegatione punitur (cfr. c.* 48 *I. p.* 369) *qvæ poena et eos mansit, qvi his falsariis opem præstiterint.*

Sectio de matrimoniis pluribus delictis carnis poenam statuit, amplexibus illicitis (c. 24), *stupro, (c.* 25, 30 *et* 34), *sponsaliorum violationi (c.* 8), *sollicitationi nuptiarum et adulterio,*

---

[*]) *Arbitrio toparcharum* (godar) *relictum fuisse ut justis poenis eos coërcerent, qvi in mercium venditionibus cives fallere studerent, crediderim pro summa auctoritate, qua hi magistratus in mercatores exercebant.*

(*c.* 24. 25), *conjunctionibus incestis* (*c.* 44), *bigamiæ* (*c.* 49), *raptuique foeminarum* (*c.* 29 *c.* 38 *ad* 42).

Qvanqvam mores Islandorum non sese castitate admodum commendarent, leges juraque tamen adeo severa erant, ut etiam svaviis poena durior statueretur. Si enim qvis ingenuam foeminam alterius potestati subjectam clam oscularetur, ea licet consentiente, trium marcarum mulctam solvere tenebatur, sin ea nolente relegatione plectebatur, qva poena is semper castigabatur qvi uxori alienæ sive volenti sive invitæ oscula dederit; fþ. *c.* 24 (*I.* 337).

Stuprum ("legord") *cum ingenua certo domicilio utente* (*i. e. non vaga s. circulatrice*) *commissum proscriptione puniebatur, actione ab eo cognato, cui jus eam despondendi competebat instituta;* fþ. *c.* 24 *et* 25 (*I.* 338. 339). *Stuprum libertinæ illatum relegatione, ancillæ servæ mulcta trium marcarum ejus domino præstanda plectebatur. Stupri cum foemina circulatrice perpetrati nulla poena, si reus paternitatem confiteretur et stupratam aluisset usque dum partum enixa esset pristinamque sanitatem recuperasset;* fþ. *c.* 25. 26 (*I.* 339. 340). *Actio stupri non solum contra stupratorem dum in vivis esset instituebatur, sed et eo mortuo cum in finem ut paternitas probaretur mulctaque obtineretur, sin actio stupratore qvidem vivo coepta sed post ejus mortem demum absoluta esset, omnia rei bona committebantur c.* 28 *ib. p.* 342.

Foemina ingenua stupro ipsa ansam præbens ad mulctam octo unciarum condemnabatur, qvam si solvere non posset, actor competens exigere potuit ut ob hoc legale debitum sibi serviret; fþ. *c.* 36 (*I.* 351). *Hæc mulcta ad sex marcas crevit si cum servituti ob æs alienum addicto rem habuisset optioque simul dabatur actori mulctæ loco postulandi ut sibi ancillaretur ib. c.* 48 (*I.* 363) *et c.* 49 (*ib. p.* 368). *Si peractis sponsalibus sponsa fidem datam fregerit sponso actio stupri adversus stupratorem competebat, sed desponsatori foeminæ actio de jure personali violato, sin sponsus illam ob fidei violationem repudiasset hæc actio ipsi, illa tutori tribuebatur;* fþ. *c.* 8 (*I.* 318).

Sollicitatio nuptiarum relegatione puniebatur, adulterium proscriptione c. 24. 25 (*I.* 338-340, *cfr. p.* 347). *Sed cum hoc delicto non solum maritus sed et proximi cognati se graviter læsos existimarent, leges præter maritum et patri et filio et fratri jus per cædem adulteri hanc injuriam vindicandi tribuunt;* Vigsl. *c.* 31 *p.* 60. *Memoratu quoque dignum est ut vel servus adulterium cæde vindicare possit, sed neutiqvam ingenuus si ancillam suam matrimonio sibi junxisset. In adulterii odium qvoque statutum fuit, non solum ut actio marito peregre profecto ab ejus cognatis institui posset sed qvoque marito mortuo;* fþ. *c.* 36 *I. p.* 352.

Si qvis cum foemina in tertio vel propinqviore gradu sibi cognatione vel affinitate conjuncta rem habuisset proscribebatur, sed si modo gradu remotiore relegationi obnoxius erat; ſÞ. *c.* 32. *c.* 33. *c.* 44 *et c.* 49 (*I. p.* 346. 358. 364-368).

Coitus cum virginibus sacris) eadem poena ac incestus plectebatur c.* 33 (*I. p.* 346).

Bigamiæ crimen sive a mare sive a foemina commissum mitius puniebatur, nimirum relegatione, Arfa-Þ. *c.* 4 (*I. p.* 178. 179. 181), FÞ. *c.* 49 (*I.* 367), *qvod forte ex summa facilitate fluxit, qva matrimonia ethnicismi tempore solverentur**), qvæ facilitas christianis diu hæsit clero licet repugnante. Liberi ex secundo matrimonio illegitimo suscepti omnis successionis incapaces erant; sed exceptio tamen obtinuit, si in Norvegia hoc matrimonium contractum fuerit,* AÞ. *I.* 181, *ne talis lex matrimoniis, qvæ Islandi in hoc regno sæpius inire studerent, obstaculo esset. Concubinatui nulla poena statuta.*

Si qvis foeminam solutam volentem extra patriam vel extra qvadrantem abducere conaretur relegationi, sed si invitam (qvenna-nam) *vel etiam sponsam cujusdam rapuerit proscriptioni obnoxius erat; eidemque poenæ subjiciebantur qvi opem ipsi ministrassent;* ſÞ. *c.* 29. *c.* 38-42. *I. p.* 342. 343. 353-356.

Actio ex omnibus his delictis orta intra tertia comitia a læsis instituenda erat cum comperissent, qvo tempore elapso a qvocunque institui potuit. Contra inscium nulla currebat præscriptio.

Transactioni sine venia judicii sive senatus sive episcopi his de rebus initæ poena statuitur, potissimum si illa poena legitima minueretur. Si is, cui causa ab actore mandata esset, prævaricationis reus fieret, relegatione puniebatur, actorque competens nihilo minus nova actione reum principalem criminis postulare poterat; ſÞ. *c.* 31. *c.* 33. *c.* 34 *c.* 35.

De delictis contra naturam Codex noster nihil habet qvanqvam de iis leges veteres Norvegicæ agant, sive qvod ejusmodi in Islandia fuerint rariora, sive qvod eorum coërcitio clero omnino relicta fuerit.

Delictorum carnis passim qvidem mentio fit in historiis Islandorum, non tamen adeo plena, ut accurata inde notitia juris tum obtinentis circa hæc delicta eorumque poenas actionesque inde ortas facile formari possit. Ex Niáls-S. *tamen apparet stuprum jam ethnicismi tempore relegatione fuisse punitum, et actionem adversus reum jam tum interdum alii fuisse mandatam nec non compensationem delictorum admissam fuisse;* Niáls-S. *p.* 99-101 (*c. I.*

---

*) *Qvod in codice Grágás monialium mentio fiat documento quoque est multa in hunc codicem recepta fuisse qvæ serioris sunt ætatis. Monasteria enim in favorem seqvioris sexus demum sub finem Seculi duodecimi in Islandia condita sunt; cfr. F. Johannæi hist. Isl. eccl. IV. c.* 1 *p.* 17. 78. 106

**) *Cfr. jus eccl. Isl. vetustum a Thorkelino editum p.* 116 *ss. not.* 69.

201 - 207. *Plura loca porro demonstrant gravissimam vindictam proximos cognatos ob stupra et adulteria a reis sumsisse ib. p.* 130 *v. l. p.* 276; Vigaglums-S. *c.* 20 *et* 21 *p.* 114. 116.

§. 32.

Delineatio juris Islandici veteris qvoad personas et res ejusque cum iis, qvæ in historiis Islandorum traduntur consensus sive dissensus.

Servorum in Islandia ab initio sat magnus numerus fuisse videtur cum Norvegi sedem hic figentes multos secum advexissent, sed paulatim manumissionibus imminuebantur. Servi aut nascebantur ex ancillis aut fiebant delictis qvibusdam, de qvibus supra dixi (*p. CXII*) *). *Servitus minus plena ex ære alieno oriebatur, nec non ex mulctis qvas reus solvendo impar esset;* fþ. *c.* 47. 48 (*I.* 362. 363); Vigsl. *c.* 36 *II.* 69-71. *Hæc autem servitus plena evasit, si ære alieno detentus prolem clanculum generasset, eaque domino suo onere illam alendi gravasset;* fþ. *c.* 48 (*I. p.* 363) **). *Non solum servi ut res in commercio privatorum spectabantur, adeoque venum dari, permutari aliisque donari potuere sed jus eos ob delicta noxæ dandi* (*II.* 155) *nec non jus et vitæ et necis in eos domino competebat* ***), *neqve aliqvid temperamentum huic juri additum præter hoc, ne servum diebus festis et jejunii qvadragesimalis tempore sub poena relegationis occidere liceret;* Vigsl. *c.* 108 (*II.* 154). *Nihilo minus jura conjugii a servo initi adeo sancta habebantur, ut adulterum jure suo cædere posset. Si servus læderetur non omnes semper mulctæ domino, sed pars earum interdum ipsi servo cedebant v. c. si ingenuus graves servo ictus infligeret, nec non si servus alienus ipsum verberasset ib. p.* 154. 155. *Servi bonis moribus sese commendantes bene habebantur peculiumque propria industria ipsis sibi comparare indulgebatur.*

Manumissiones apud Islandos fuere freqventes ****). *Servi ancillæve libertatem recuperabant ex liberalitate domini aut pretio huic præstito* *****). *Qvi sibi justo pretio libertatem*

---

*) *De mancipiis sive servis bello captis nihil in Codice nostro neqve, qvod sciam, in historiis Islandorum occurrit, forte qvia eos se lytro redimi patiebantur ne eorum transvectione onerarentur. Contra servorum in exteris terris emtorum sæpius mentio fit.*

**) *Plena et perfecta hæc servitus hic ut alibi explicatur:* verþr hann þa þræll hins — — sva sem hann veri ambattar sonr *i. e. tum servus fit — — ac si ex ancilla natus esset (verna).*

***) *Hoc jus inde qvoque elucet qvod lex arbitrio domini relinqvat poenam ipse statuere servis suis sibi invicem cædem infligentibus* Vigsl. *c.* 108 *II. p.* 155.

****) *Manumissio ex arbitrio domini pendebat præter eum casum ubi civis ancillam sibi duodecim oris (argenti unciis) vendumdari exigebat, ut eam uxorem duceret.* fþ. *c.* 43 (*I. p.* 358).

*****) *Non eo favor libertatis processit ac apud Romanos, ut libertas ancillæ gravidæ data etiam partum liberum efficeret, sed talis partus ad pristinum ancillæ dominum pertinuit.*

stipulabantur, non plenam ejus possessionem nanciscebantur ante qvam dimidium pretii præstitissent. Ritus a parte manumissoris observandos Codex non præscribit, sed modo innuit magistratum (Godi) *extra forum esse adeundum ut manumissum inter cives cooptet juramento per crucem præstito: se leges juraque civitatis sancte servaturum aut in foro manumissionem proclamandam. Medio tempore statu liberis Romanorum æqviparandi* "gresleysingr" (*i. e. a ligone s. ab operis servilibus* *) *liberi*) *dicebantur;* fþ. *c.* 43 *I. p.* 357. 358. *Manumissor manumissi patronus ipso jure fiebat juraque sat pingvia exercebat; interque ea jus ab intestato succedendi, si libertinus nullos filios filiasve reliqvisset, qvin et si liberi liberti sine prole decessissent, tantum ad patronum devolvebatur qvantum ad eos ex hæreditate patris matrisve manumissæ pervenisset;* Aþ. *c.* 5 (*I. p.* 184. 185) **). *Liberti pronepotes jura demum ingenuorum etiam hac ratione acqvirebant. Ab altera autem parte patronus ejusque hæredes libertum defendere et ad incitas redactum sustentare tenebatur;* Oþ. *c.* 11 *et* 17 (*I.* 265. 270); Vigsl. *c.* 36 (*II.* 70). *Qvanqvam libertini cives efficerentur, non tamen tantis juribus ac alii cives qvoad satisfactionem ob læsiones sibi illatas fruebantur;* Vigsl. *c.* 36 (*II.* 70). *Ob insignem ingratudinem adversus patronum denuo servus fiebat v.* Aþ. *c.* 11 (*I.* 203).

De servis eorumque conditione, meritis et demeritis plura in historiis Islandorum occurrunt, nec non de dominio in eos ad alios translato, de vindicta ab iis sumta, de satisfactione domino ob eorum cædem vel vulnera præstita ***), *de manumissionibus servorum pro justo pretio vel gratis concessis* ****), *de statu libertinorum patronorumqve iis succedendi jure, qvibus ea qvæ in nostro Codice hac de re leguntur, egregie confirmantur. Vide* Niáls-S. *p.* 58. 73. 83. 257 (*v. l. p.* 110-113. 143. 164. 569); Eyrbyggia-S. *p.* 160. 221. 222; Laxdæla-S. *p.* 13. 27. 36. 45. 100; Vigaglums-S. *p.* 38-42. 94-100. 134.

Neqve omnes ingenui, qvantumvis ex manumissis non descenderent, optimo jure cives

---

*) *Ad qvas operas servi adhiberentur ex jure eccl. antiqvo discere licet;* c. 17 *ed. Thork.*

**) *Liberti nepotes bona avi relicta ex æqva parte cum patrono ejusve hæredibus dividebant;* Aþ. *c.* 5 *p.* 185. *Singulare est qvod libertus servum manumittens non ei succederet, si hic improles decessisset, sed patronus manumissoris. (ib.)*

***) *Minima satisfactio pro cæde servi erat duodecim unciarum si qvidem ille huic cædi ipse ansam præbuisset; v.* Eyrbyggia-S. *c.* 31 *p.* 160 *et p.* 222 *ed. Hafn. qvod cum pretio legali ancillæ in Grágás* fþ. *c.* 43 *(I. p.* 338) *convenit. In* Gunnlaugs Ormstungu ok Skáld-Rafns S. *p.* 66 *occurrit casus, ubi ob singulares facti circumstantias modo una marca (i. e. octo unciæ) pro cæde servi præstabatur. Ex* Vigaglums S. *p.* 23 *nihilo minus discimus vulgare pretium servi ethnicismi tempore fuisse qvinqve marcas.*

****) *Qvin et heri liberales servo manumisso fundum omnino instructum dono cesserunt vel aliud munus insigne v.* Laxdæla-S. *p.* 13. 36. 100.

erant. Pleno civium jure modo ii gaudebant qvi proprium fundum possiderent et tributum comitiale solverent. Hinc operarii famulitii expertes (einvirki), *infimasque artes exercentes ad evocatorum veridicorumque nec non pagorum rectorum officium* Þþ. *c.* 8 *non admittebantur* Kaupab. *c.* 39. *Qvanqvam illis civibus, qvi e generosa stirpe orti fuerint vel opibus vel rebus gestis exteris qvoque acceptis vel doctrina inclaruerint suus honor non deesset, qvi non solum in commercio privatorum, sed et in conventibus publicis vim suam exseruit, moderatio tamen reipublicæ penes eos solos stetit, qvi munere nomophylacis, ad qvod omnibus civibus doctrina moribusque conspicuis aditus patuit, v.* Lögsögomannz-þ. (*I. p.* 1-4), *nec non toparcharum dignitate* (*qvæ hæreditaria fuit*), *fruerentur, et ex clero potissimum penes Episcopos, cæteris autem civibus exclusis nisi forte vices toparchæ ex mandato obierint,* Þþ. *c.* 4, *vel a toparchis ad sedem in dicasterio aliqvamdiu occupandam vocati fuerint* (*cfr.* Lögretto-Þattr *I. p.* 5).

Exteris potissimum lingva danica (*i. e. septemtrionale*) *utentibus jura civium adipiscendi venia data post trium annorum decursum,* Þþ. *c.* 1 *p.* 16, *domicilium fixum qværentibus et a toparcha nec non a tribus cujusdam rectoribus in municipium receptis.*

Seqviori sexui æqve magna jura in Islandia qvam in reliqvo septemtrione, qvin majora ex legibus competebant. Virgo enim vicennaria si ejus tutor sæpius matrimonio justo consensum suum impertiri detrectasset, illo inconsulto nuptias contrahere jure potuit; fþ. *c.* 6 (*I.* 316). *Nupta juribus peculiaribus ut mater familias gaudebat, magnam potestatem in liberos famulosque exercens. De bonis suis mobilibus ex arbitrio suo fere disponere potuit, nisi communio inter conjuges mutuo consensu constituta fuerit, tum enim maritus horum bonorum communium administrator fuit legitimus. Cum Codex enim prohibeat ne uxor fundi sui habitati partem dimidiam, neqve munus magistratus, neqve navem mercatoriam* (hafscip) *sine consilio curatoris legitimi alienet, eo ipso declarat minorem fundi sui partem resque mobiles a se alienari posse;* fþ. *c.* 21 (*I.* 333. 334). *Summa cura idem jus prospicit ne maritus auctoritate sua in uxorem abutatur.*

*Vidua pæne sui juris fuisse videtur nisi qvoad matrimonia ineunda. Si tutela liberorum ad eam devolveretur, sola illam suscipiebat neqve ut jure danico proximus post eam tutor legitimus prospicere debuit ut illam tutelam bene gereret**); Aþ. *c.* 9 (*I. p.* 192). *Qvin et uxori non solum æqve ac marito onus cognatos sibi proximos sustentandi deferebatur, sed Co-*

---

*) *Matri qvoque filiam jure despondere sola potuit, si neqve pater neqve fratres a parte paterna adfuerint, additque lex in hoc uno casu foeminam jure despondendi foeminam gaudere;* þar at eins fastnar kona kono fþ. *c.* 1. *I. p.* 305.

dex qvoque innuit eam curatelam bonorum alienorum suscipiendi habilem esse; Aþ. *c.* 4. (*I. p.* 179). *Qvanqvam pater ad liberorum legitimorum successionem prius qvam mater lege vocabatur, nihilo minus prima mater ad incitas redacta a filiis sustentanda erat, pater demum post hanc si opes suffecerint;* Om. b. *c.* 1 (*I.* 232). *Si filia stuprata fuerit matrem post patrem fratremve ad actionem adversus stupratorem instituendam lex vocat, eique partem juris personalis violati assignat;* fþ. *c.* 25 *I. p.* 339. *Sed id maxime memoratu dignum est qvod foeminæ jure hæreditario potestatem magistralem acqvirere possent, emolumentaque hujus muneris percipere, qvanqvam ipsis illud administrare non licuit sed aliis mandare tenebantur.*

Qvæ Codex de juribus matrum familias statuit, ea novam lucem ex historiis Islandorum accipiunt. Vita Nialis testatur summam auctoritatem et Bergthoræ uxoris Nialis et Hallgerdæ uxoris Gunnaris, qva hæc potissimum sæpius abutebatur ad lites fovendas et homicidia patranda, nec non Laxdæla-S. *de Gudruna Osvifi filia, uxore qvatuor maritorum semper imperiosa motusque perpetuos concitante. Herdisam autem, Pauli Episcopi uxorem, eadem fere autoritate domestica usam in meliorem partem vertisse docet* Páls Biskups S. *c.* 12 *et* 13 *p.* 200. 205. *De jure viduæ fundum avitum alienandi plura habet* Vígaglums-S. *p.* 29. 39-42 *ut alia exempla taceam.*

Nuptias præcessere jam ethnicismi tempore in Islandia ut alibi sive pactum minus solemne sive stipulatione firmatum, si qvidem matrimonium legitimo modo iniretur. Hinc distingvitur in historiis Islandicis inter "heit-kona" *sponsam pactam et* "festar-kona", *sponsam stipulatam, qvod discrimen eam vim habuit ut a pacto tempore statuto præterlapso sine ullo incommodo partibus recedere liceret, sed a sponsalibus non item. Hoc discrimen bene illustratur ex historiis Gunnlaugi et Rafnis Poëtæ p.* 80. 116; *cfr. p.* 150 *ed. Hafniensis. In Codice nostro ad hoc discrimen non attenditur, sed ille modo de sponsalibus stipulatione firmatis loqvitur, definitque hæc junctis manibus ineunda esse a sponso cum eo, cui jus foeminam despondendi competebat ex lege;* fþ. *I. p.* 305 *) *altero coram testibus pretium emtionis* (mundr) *promittente, altero fidem suam interponente sponsam ipsi una cum dote* (heimanfylgia) *tradi-*

---

*) *Hæc lex ordinem successionis ab intestato in hoc jure foeminam despondendi constituendo tam accurate seqvitur, ut primo loco nominet filium foeminæ despondendæ sedecim annos saltem natum, dein filiam maritatam ea tamen lege ut maritus hoc jus uxoris nomine exerceat, et tum demum patrem I.* 305; *cfr. hanc Diss. p. CXVI. Si plures ejusdem gradus fuerint v. c. fratres ex parte patris simul hoc jus despondendi exercebant, sed iis dissentientibus, majoris natu sententia prævaluit* fþ. *c.* 2 *I. p.* 307. *Anteqvam contractus sponsalitius iniretur accurate perpendebatur an sponsus sponsaque æqvalis conditionis* (jafnrædi) *essent, qvod Sagæ qvavis fere pagina demonstrant.*

turum nullo ejusmodi occulto vitio laborantem, qvod illam si servilis foret conditionis minoris pretii efficeret ib. c. 7, *I.* 316–318. *Si sponsus sine justa causa contractum sponsalitium rupisset, pretium emtionis nihilominus solvere tenebatur; si autem despondens fidem violasset, foeminam vitio laborantem scienter despondendo relegatione plectebatur c.* 7 *p.* 313; *sin idem consummationem matrimonii stato die impediret nullam qvamvis justam excusationem laudare possit, Codex non solum sponso plura juris remedia suppeditat, qvibus utens matrimonium perficere possit, sed et dotem stipulatam sumtusque nuptiarum nancisci I. p.* 313. *Foeminæ consensus non reqvirebatur ad sponsaliorum validitatem nisi vidua fuerit, sed de ejus qvoque matrimonio patri si in vivis esset, statuendi liberum fuit;* fþ. *c.* 2 (*I.* 306).

Sponsaliis rite peractis nuptiæ intra annum celebrandæ erant, nisi impedimentum legitimum v. c. morbus sponsi sponsæve obstiterit; tum tamen non ultra annale tempus differebantur, qvo elapso sponsalia dissoluta habebantur nisi mutuo consensu aliud statueretur; fþ. *c.* 5 *et* 6 (*I. p.* 310. 311).

Ad nuptiarum solemnia Codex modo reqvirit ut præcedentibus sponsaliis consentiente illo qvi sponsam jure despondere potuit initis, pretioque emtionis ad minimum marcæ argenti e sex ulnis constantis a parte sponsi sub stipulationis fide promisso, convivium nuptiale sex saltem testibus præsentibus haberetur, sponsus sponsaque eundem lectum palam conscenderent; Aþ. *c.* 3 (*I.* 175) *nec non* fþ. *c.* 54 (*I.* 378). *Pretium emptionis* (mundr) *antea qvidem contractu sponsalitio stipulatum tum demum acqvirebat uxor ubi matrimonium conscensione thori consummatum fuerit, ut edicit* fþ. *c.* 50 (*I.* 370), *qvod ostendit hoc* "mundr" *dono matutino, non vero largitati sponsalitiæ qvæ dicebatur* "bekkiargiöf" *qvæ statim solvebatur, respondisse* *). *Hæc solemnia, qvæ cum iis, qvæ historiæ Islandicæ innuunt, bene conveniunt, inde ab ethnicismi tempore tenaciter servata nullam christianorum sacris publice receptis mutationem subiere* **). *Benedictionis sacerdotalis nullibi mentio fit, neque ad cultum christianum in Codice nostro re-*

---

*) *Idem diserte affirmat* Laxdæla-S. *c.* 43 *p.* 188 *cfr. c.* 34 *p.* 132 *ib. c.* 20 *p.* 70. *Neqve mundum cum donatione propter nuptias Romanorum miscendum, semper enim præstandum qvantumvis nulla dos* (heimanfylgia) *stipulata fuerit; hinc in formula contractus sponsalitii* fþ. *c.* 7 *p.* 316 *ejus mentio fit et sæpius.* Kb. *c.* 9. *Cfr. Diss. meam de doni matutini origine et juribus secundum leges exteras, sed potissimum patrias cum antiqviores tum recentiores Hafn.* 1796 4. *danice redditam in Astræa a me edita Vol.* 2 *p.* 202–210.

**) *Cfr.* Eyrbyggia-S. *c.* 17 *p.* 48; Egils S. *c.* 7. 8. 9. *p.* 24. 26. 29. 30. 38. 40; Laxdæla S. *c.* 34 *p.* 132. *Dos* (heimanfylgia) *interdum in fundo satis ampla consistebat v.* Landnama-b. *P. V. c.* 4 *p.* 337. *Dos qvidem non necessario reqvirebatur, sed nihilominus tantum non semper promittebatur.*

spicitur qvoad matrimonium ineundum præter illud, qvod diserte prohibeatur ne nuptiæ fiant diebus festis et jejunio legali dicatis fþ *c.* 13 (*I.* 324. 325), *qvæ prohibitio ei, qvæ in jure vet. Isl. eccl. c.* 24 *) (*p.* 114-119) *continetur respondet, nec non præscripta Codicis circa matrimonia ob cognationem veram et ecclesiasticam et affinitatem prohibita et contra bigamiam* fþ. *c.* 11 (*I.* 322).

Præcipuum impedimentum sponsaliorum et nuptiarum christianis sacris receptis fuit cognatio vel affinitas inter marem et foeminam, qvæ jungi cupiebant. Prohibitio ob cognationis affinitatisve vinculum, cujus ethnicismi ævo non multum ratio habebatur, juri pontificio conformiter extendebatur præter lineam rectam, ubi nulli limites, ad qvintum usque gradum lineæ collateralis æqvalis et ad qvintum sextumque lineæ inæqvalis, ita tamen ut venia ab episcopo in his remotioribus gradibus solutis decimis majoribus **) *saltem centum ulnis obtineri posset, si utrique qvinto gradu vel alter qvinto alter sexto sibi juncti fuerint;* fþ. *c.* 3 (*I.* 308-310) *c.* 10 *c.* 11 (*ib. p.* 320-323) *c.* 55 (*ib. p.* 379. 380); *cfr. jus eccl. Isl. vetus c.* 44 *p.* 164 *ed. Thorkelini. Qvin et sexto gradu conjunctis decem unciæ* (aurar) *erogandæ erant ut matrimonium rite inirent* (*I.* 309) ***). *Cum vero ex præscripto Codicis cap.* X^{mo} (*p.* 320) *computus cognationis* (knérunnr) *non fiebat a stipite communi remotissimo, sed a fratre et sorore prohibitio hæc re vera ad sextum nec non sextum et septimum gradum extendebatur et venia tantum iis, qvi sexto gradu conjuncti essent, ab Episcopo tribuebatur. Cognationis qvoque spiritualis baptismo, primave christianismi signatione, confirmatione et confessione auriculari contractæ ratio ut impedimenti nuptiarum legitimi habebatur;* fþ. *c.* 4 (*p.* 310) ****).

Sed præter hæc impedimenta nuptiarum e christianis sacris oriunda erant alia juri Is-

---

*) *In versione latina hujus capitis benedictionis qvidem sacerdotalis mentio fit* (*p.* 115), *sed hæc non in textu Islandico leguntur. Præterea observandum est hoc cap. de nuptiis et divortiis neqve in Cod. regio neqve in Cod. Magnæano neqve in aliis veteribus Codicibus occurrere, sed modo in solo Cod. Skalholtensi sat recenti Seculi vergentis* 14ti; *vide notam ad h. cap. p.* 114 *ed. Thorkelini* * *cfr. præf. p. XIV.*

**) *Hæ decimæ ideo majores* (meiri tiund) *vocabantur, ut ab aliis decimis, qvæ singulis annis a bonorum possessoribus solvendæ erant eoque anno, qvo majores præstarentur, non excepto* (*cfr.* fþ. *c.* 55 *p.* 379), *accurate distingverentur.*

***) *Novella constitutio hac de re* fþ. *c.* 3 *p.* 308 *laudatur, sed ex j. vet. Isl. eccl. c.* 44 *p.* 144 *discimus hanc constitutionem Episcopo Scalholtensi Magno Gizuri filio deberi; cfr. hanc nostram Diss. p. XXXIX. Cæteroqvin hujus edicti in jure eccl. modo summa, sed in parte civili legis Grágás totum edictum, ut videtur, exhibetur* fþ. *cum cap.* 4 *tum cap.* 55.

****) *Cfr.* Jo. Olavii *Diatriben historico-ecclesiasticam de cognatione spirituali a nostris qvondam majoribus observata Hafniæ* 1771. 8.

landico magna ex parte propria. Huc referendum est qvod iis qvi non saltem centum uncias legitimas sex ulnarum (sc. panni vulgaris) ad minimum præter vestes qvotidianas possiderent, nuptiæ omnino interdicerentur; fþ. *c.* 12 (*I.* 323) *qvodqve matrimonium a viro octogenario citra consensum cognatorum initum pleno effectu caruerit;* Aþ. *c.* 4 (*I.* 178). *Fatuorum matrimonia sine heredum legitimorum consensu inita merito pro nullis declarantur* (*I.* 177). *Liber non cum serva sed qvidem cum manumissa matrimonium legitimum inire potuit; cfr.* fþ. *c.* 43 *p.* 358. *Foeminæ liberæ connubium cum servo a se hunc in finem manumisso injustum censebatur* (*I.* 178).

Ex arbitrio conjugum pendebat utrum qvilibet bona sua separata conservare vellet (*qvod olim præsumebatur*) *an communionem bonorum inire, qvæ tamen tunc ita instituebatur ut uxori modo triens bonorum communium marito autem bes competeret;* fþ. *c.* 22 *et* 23 (*I.* 334-337) *). *Sed qvanqvam communio inter conjuges non obtinuerit, uxor tamen ut materfamilias rebus domesticis consuluit.*

Ethnicismi tempore divortia inter conjuges vel ob causas leves erant freqventissima; sacrorum autem christianorum receptio effecit ut divortia rariora essent, sed sæpius ad separationem qvoad thorum et mensam recurreretur, qvæ olim fuit incognita **). *Neqve divortium neqve separatio pleno effectu a conjugibus obtinere potuit nisi prius episcopum, in cujus dioecesi vitam agebant, adiissent rationibusque expositis veniam ejus impetrassent;* fþ. *c.* 14 (*I.* 325) (*cfr. c.* 15 *p.* 328) *et c.* 20 *p.* 332 *et* 333) *c.* 53 *et* 54 (*p.* 376. 377). *Codex tamen ab hoc prævio Episcopi judicio diserte excipit eum casum, ubi utriusque vel alterius conjugis bona cognatis ipsorum alendis non suffecerint, nec non si alter alterum plagis graviter affecerit c.* 14 *p.* 325. 327. *Hæ eædem exceptiones etiam in iure veteri eccl. secundum exemplar Scalholtense le-*

---

*) *Sed ex iis qvæ in* Laxdæla-S. *c.* 34 *p.* 132 *narrantur colligere licet olim ex consensu partium pendisse plenam communionem bonorum* (til helmings) *statuere, cumque id in Grágás non prohibeatur crediderim hanc libertatem conjugibus non fuisse ademtam, sed hunc Codicem de illa inæqvali communione hac de causa solum edixisse, cum hæc fuerit usu maxime recepta. Conferri meretur qvæ de communione conjugum nec non de* mundur *et* heimanfylgia *s.* hemfærth *dixit S. T. Thorlacius in novis Actis Societatis Hafniensibus, T. IV, anno* 1793 4. *p.* 169-212.

**) *G. Thorkelinus in nota* 69 *ad jus eccl. Isl. vetustum p.* 116-121 *diversas causas collegit qvæ ex narrationum veterum Isl. testimonio matrimonio solvendo olim ansam dederunt, qvibus addidit qvæ in lege Grágás, ut tales recensentur. Qvod uxor divortium postulans duos testes advocare debuit domi hanc voluntatis suæ significationem audientes coram thalamo conjugum et pro foribus ædium primariis* (fyrir karldyrum) *ex* Niáls-S. *c.* 7 *p.* 14 (*v. l. p.* 25) *discere licet, qvi testes in foro producebantur actione divortii ibi instituta.*

guntur c. 24 *p.* 116-118 *ed. Thorkelini**). *Sed posteriore novella initio, ut videtur, Seculi* 13ii *lata, quæ quidem in Cod. Magnæano non vero in regio occurrit***); fþ. *c.* 53 *p.* 376 (*cfr. inscr. cap.* "nymæli" *et not.* 1 *ead. pag.*) *statutum fuit, ne posthæc ob sustentationem alendorum conjuges separentur, sed si alter conjux opibus pollens fuerit onus eos alendi ipsi, si utrique conjuges inopes eorum cognatis imponeretur. Eadem forte vel alia novella statuit, ne ob discordiam conjugum ipsum matrimonium dissolvatur, sed separatio modo venia Episcopi obtineatur c.* 54 *p.* 377. *Inter causas nullitatis quæ effecerunt, ut conjugii vinculum invitis licet conjugibus omnino rescinderetur, diserte recensentur cognatio naturalis et affinitas* (*sive matrimonio sive concubitu contracta*) *proximioribus gradibus non dispensandis* (frændsemis-spell *et* meira) *v. c. inter consobrinorum liberos;* fþ. *c.* 14 *c.* 33 *c.* 44 *c.* 55 (*I.* 326. 346. 358. 380-81) *nec non cognatio spiritualis c.* 55 (*I.* 381)***), *denique bigamia, unde tamen non colligere licet cæterarum causarum nullitatis, quas ecclesia Romana admisit, non debitam rationem fuisse habitam. Sed Codex divortiis magis favens, quam aliæ leges septemtrionales, diversas divortii causas laudat post conjugium demum ortas contra ecclesiæ Romanæ præscripta, easque ex parte leviores, quas tamen clerus potentia in Islandia crescens subinde abolere studuit. Ut aliæ præter nominatas causæ divortii recensentur desertio non localis per tres annos durans, quæ præterea poenam ad-*

---

*) *Ad hanc novellam G. Thorkelinus in nota jamjam laudata animum non advertit nec quod sciam alius. Inscriptio capis in ipso Codice Magnæano modo in catalogo capitum occurrit, sed ipsi textui adscripta est vetere manu* "nym" (nymæli).

**) *Quod hæc constitutio non in Codice regio reperiatur novum documentum est hunc Codicem ex vetustiore quam Codicem Magnæanum fuisse exscriptum. Cum cap.* 24 *juris eccl. veteris, quod inscribitur:* um Brúdkaupsgiörd oc skilnad hiona, *non in Cod. Magnæano, sed in solo Cod. Skalholtensi (cfr. not.* 67 *Thorkelini ad h. c.) legatur, non est quod miremur hujus innovationis in parte legis Grágás ecclesiastica Cod. Magnæani nullam mentionem fieri, quamquam alias mutationes eodem fere tempore factas indicet (cfr. c.* 44 *p.* 164).

***) *Cum sæpius contra has regulas ecclesiæ in Islandia peccaretur et Episcopi talia peccata ut actores competentes sæpius summo zelo prosequebantur, hoc gravibus litibus inter eos et proceres hujus culpæ reos ansam præbuit, potissimum cum nuptias ultra juris civilis prohibitiones quasi incestas rescindere studerent. Ita Thorlacus Præsul Skalholtensis, inde ab anno* 1178, *(post mortem sanctus habitus) nuptias Theodori cum* [illegible] *Bajensis filia ut incestas dissolvendas in foro* Alþing *pronunciavit, quod conjuges quarto cognationis gradu* [illegible] *inter se conjuncti essent; v. F. Johannæi hist. Isl. eccl. I.* 295; *cfr. Sturlunga-S. lib.* 3 *c.* 3. *Cum, ut observavit Johannæus, idem Episcopus Thorlacus jussu Eysteini Archiepiscopi Nidrosiensis effecerit, ut saltem pars mulctarum ex incestibus et adulteriis provenientium Episcopo tribueretur, (eod. opere I.* 291), *vero simile est quæ hac de re statuuntur in Codice Grágás ea demum versus exitum Seculi* 12mi *illi addita fuisse; cfr. Grágás* fþ. *c.* 55.

ferebat c. 16 (*I.* 329) *), *si maritus uxorem citra ejus voluntatem in terras exteras abducere conatus fuerit, c.* 19 *p.* 331, *qvod et tum obtinuisse videtur si bona uxoris clam secum avehere intendisset c.* 18. *Neqve tamen divortium ad memoratas causas restrictum fuisse initium capitis vicesimi indicat* (*p.* 332). *Desertionem localem malitiosam tribus annis peractis justam matrimonio solvendi causam conjugi deserto præbuisse ex eo, qvod de desertione non locale statuitur, seqvitur. Neqve dubitare licet fidem violatam a parte uxoris semper, sed mariti tum demum si cum foemina nupta rem habuisset vel cum incestu conjuncta fuisset, justam matrimonii solvendi causam æstimatam fuisse. Posteriore tempore clerus qvidem annisus est efficere, ut adulterium personæ læsæ modo jus tribueret exigendi ut cohabitatio cessaret, non autem ipsum matrimonium solveretur* **), *sed eorum conatus non omnino successisse videntur qvamdiu auctoritas legis Grágás viguit. Proscripti matrimonium qvamdiu proscriptio duravit laxatum fuisse alibi observavi* (*p. XCVII*).

Matrimonio autem sublato et interdum etiam ob solam separationem bona sua singuli conjuges obtinebant. Uxor si læsa fuerit cum "mundium" *tum dotem a se advectam* (heimanfylgia) *vindicabat* ***), *sed si bona conjugum communia fuissent uxor trientem sibi competentem maritus bessem, nisi aliter conventum, nec non hæreditatem, qvæ huic vel illi constante matrimonio obvenisset, suo jure exigebat;* fþ. *c.* 17 (*I.* 329-331) ****).

P a t r i a m p o t e s t a t e m in liberos justis finibus fuisse restrictam cum ex historiis Islandorum tum ex hoc nostro Codice patet. Eo tamen usque vergebat, ut pater obæratus liberos sui loco servituti minus plenæ creditori addicendi facultate gauderet; Om. b. *c.* 1 (*I.* 234). *Jus liberos exponendi paullo post ethnicismum abrogatum in Islandia cessasse alibi observavi; hinc nihil hac de re in Grágás occurrit. Patria hæc potestas in filias earum elocatione, in filios propria sibi domicilia qværentes emancipatione cessavit.*

---

*) *Sed Codex c.* 55 (*I.* 381) *diserte declarat ob hanc desertionem non matrimonium dissolvendum esse, si uxor deserens cohabitationem non detrectasset alieni erga maritum animi causa.*

**) *Cfr. epistolam Erici Archiepiscopi Nidrosiensis ad Episcopos Islandiæ Brandum et Thorlacum* (*post annum* 1188 *emissa*) *qvæ inserta est Johannæi hist. eccl. I. p.* 244-249 *et qvidem p.* 245 *v. quoque alteram ejusdem epist. ad Thorlacum, Loptium Jonæ fil. aliosque ibid. p.* 250 *nec non tertiam ad eosdem ib. p.* 252, *unde apparet Archiepiscopum nova qvædam* (nymæli) *circa adulteria in epist. præcedente et a consvetudinibus Islandicis aliena statuisse.*

***) *Hanc repetitionem inde ab antiqvissimis temporibus obtinuisse inter alia historia litis inter Mördum et Rutum demonstrat* Niáls-S. *c.* 8 *p.* 15 (*v. l. p.* 26-28) *cfr. c.* 24 *p.* 36 (*v. l. p.* 68 *ss.*); *vide etiam* Eyrbyggia-S. *c.* 17 *p.* 48.

****) *Hoc illustratur* Laxdæla-S. *c.* 34 *p.* 132. 134. *Cæteroqvin circa totam hanc materiam conferri meretur commentatio b.* Skule Th. Thorlacii *de matrimoniis borealium in præf. ad h. C. p. X laudata.*

Sub generali voce "Omagi" *non solum egeni, sed et impuberes aliiqve qvi tutelæ ex jure Islandico suberant, continentur.*

Ad annum usque duodecimum masculus nulla jura ipse exercebat, sed cum ad hanc ætatem pervenisset non plene impubes censebatur. Hinc duodecim annos natus testis habilis legibus declaratur, Vigsl. *c.* 13 (*II.* 20), *nec non loco coloni prædiati evocati* (qvidr) *munere in comitiis fungi poterat,* Vigsl. *c.* 27 (*II.* 45. 46), *qvin et filio hujus ætatis actionem homicidii adversus patris occisorem instituere licuit, si actor post hunc proxime competens eum sat magna prudentia præditum judicaret ut talis actio ei committi possit;* Vigsl. *c.* 35 (*II.* 68). *Mares cum sedecimum annum**) *compleverint plene puberes et sui juris fiebant;* Aþ. *c.* 10 (*I.* 197 *ss.*) *Hinc viri hujus ætatis ipsi hæreditatem adibant et administrabant c.* 4 (*I.* 179); *ii qvoque qvamlibet actionem ipsi instituere aliisque mandare poterant;* Vigsl. *c.* 35 *p.* 66. *Foemina quoque, si nupta fuerit eodem anno plura puberum jura nanciscebatur* (Aþ. *c.* 4 *p.* 179 *cfr. p.* 180). *Annum decimum octavum virginibus majora jura attulisse, qvam qvibus antea fruebantur, qvoad matrimonia et bonorum suorum administrationem discimus ex* fþ. *c.* 6 (*I.* 316) Aþ. *c.* 4 (*p.* 180) *cfr. h. Diss. p. CXVI. Si masculus annum octogesimum compleverit ob ætatem nimis provectam et præsumtam virium animi imbecillitatem sui juris esse desiit. Hinc matrimonium sine hæredum consensu non inire potuit, et si nihilominus iniisset, liberi inde forte nati illegitimi censebantur* Aþ. *c.* 4; *hinc qvoque neqve fundum neqve magistratum* (godord), *si eo gaudebat, ipsi alienare licuit nisi ære alieno oppresso;* Aþ. *c.* 18 (*I.* 224). *Qvin testis idoneus non habebatur.*

Codex noster non aliam ***tutelam*** *qvam* ***legitimam*** *agnoscit. Ei illa proxime defertur qvi ad impuberi succedendum fuerit propior* (sva scal til fiarvarþveizlo taca sem til arfs), *modo ille ipse ad ætatem legitimam pervenisset et ad tutelam gerendam cæteroqvin habilis. Primus omnium filii filiæqve impuberis bona propria habentis tutor legitimus pater lege vocatur, dein frater germanus et consangvineus* (*non uterinus*), *post hunc mater***). *Hi tutores ea prærogativa præ cæteris fruebantur, ut de reditibus bonorum nullam rationem finita tutela reddere tenerentur;* Aþ. *c.* 9 (*I.* 192). *Qvinam post eos ad tutelam suscipiendam vocarentur ex præscriptis de successione ab intestato* Aþ. *c.* 1 *discimus, unde quoque patet agnatos ejusdem gradus semper cognatis fuisse prælatos. Si qvis forte bona pupillaria* (omaga eyri) *curanda susceperit qvi remotiore gradu impuberi conjunctus fuerit, proximior illum anno post tutelam susceptam præterlapso ab hac tutela removere potuit, si adeo solvendo sit ut dimidio plus bonorum habeat qvam*

---

*) *Ad hunc usque annum masculus in Codice Grágás peculiari nomine* "ungi madr" *vocatur.*

**) *Si mater novas nuptias iniisset vitricus pro matre bona pupillaria administrare solebat.*

bona pupillaria efficiant, tutor autem præsens ne tantum qvidem possideat qvod rei familiari pupilli pretio respondeat, dein se offerat ut bona pupilli elocare et frugifera reddere studeat et resarcitioni alimentorum in impuberem erogandorum renunciare velit; Aþ. *c.* 9 *I.* 196 *) *cfr. c.* 10 (*I.* 197-200). *Plures etiam juncti hoc simul offerre poterant* (*ib.*), *qvo in casu nec non ubi plures ejusdem gradus simul lege ad tutelam vocati essent, tutelam hi omnes una suscipiebant. Bona pupillaria accurate statim a viris peritis æstimabantur secundum eas regulas, qvas* Aþ. *c.* 9 (*I.* 193-195 *cfr. p.* 196) *exhibet, et eadem tutor finita tutela restituere tenebatur; remotiores tutores insuper fructuum perceptorum rationem reddere tenebantur. Illa bona non extra qvadrantem deferre licuit ubi sita erant qvanqvam tutor in alio habitaverit, sed si in pluribus dissita fuerint eo transferebantur ubi eorum maxima pars esset* (*p.* 193). *Plures quoque regulas Codex sistit circa administrationem bonorum servandas* (*p.* 200). *Si egeni cognati sustentandi impuberi ob cognationis proximitatem obvenirent tutor prospicere debuit ne ultra vires rei familiaris gravaretur, sed alendorum juste impuberis bonis injunctorum ipse curam gerere tenebatur* (*p.* 193). *Si jus protimiseos pupillo in fundum competeret id servare tutor tenebatur, qvod si neglexisset pupillus cum ad ætatem legitimam pervenisset illud exercere nihilominus potuit;* Landabr. b. *c.* 12 (*II.* 239).

Eædem fere regulæ de iis qvi ob insaniam ætatemqve provectam tutelæ subessent servatæ fuisse videntur.

Qvi viduæ qvin et virgini sedecim annos natæ et inprimis vicennariæ provisor fuit legitimus, is potius ad curatores qvam ad tutores referendus esse videtur.

J u s r e r u m modo delibabo, ne fines hujus dissertationis nimis excedam.

Codex noster eadem jura r e a l i a, qvæ alia jura cultiora agnoscit, qvalia d o m i n i u m h æ r e d i t a s, s e r v i t u s (aúdæfi *s.* ítak) *et p i g n u s* (ved).

Qvoad m o d o s a c q v i r e n d i in pluribus qvidem cum aliis juribus medii ævi potissimum septemtrionalibus convenit, in aliis autem ab iis discedit.

De o c c u p a t i o n e fundorum Codex nihil statuit, cum omnes Islandiæ fundi jam diu occupati essent. In Landnáma *aliisque Sagis vetustioribus qvomodo hæc occupatio ab origine processerit accurate explicatur. Cum res publica Islandiæ dum stetit nunqvam bello externo implicita esset, nihil hic de occupatione bellica occurrit. Prædam inter pugnas domesticas acqvisitam civis civi restituere tenebatur, qvin et ut prædator poenæ reus erat, sed qvæ qvis apud*

---

*) *Hæc pluraque ex edicto qvodam Nomophylacis de bonis pupillaribus desumta fuisse vero est simile ex phrasi, qvæ I. p.* 196 *occurrit:* Ef oscylldri menn taca til fiarvarþveizlo enn aþr talþa ec.

exteros principes militans sive privatis expeditionibus piraticis sibi acqvisivisset, ea Codex non curat. De venatione autem, nec non de piscatione et rerum ad littus appulsarum atque naufragarum occupatione (vagrek) *plura hic leguntur.*

Fundi domino soli ex regula venari et piscari licuit. Exceptio obtinuit si alius justo titulo hoc jus acqvisivisset, nec non recta per fundum alienum proficiscenti aves vilioris pretii capere et occidere licuit *) *præter loca ad venandum et piscandum diserte a domino reservata avesque nota disjunctiva in membranis pedum signatas* **). *Animalia autem nocifera veluti vulpes et ursos* ***), *aqvilas corvosque in fundo alieno impune occidi potuere. Jus seqvelæ admittebatur. Retia per transversum amnem tendere prohibitum, nisi qvis totum amnem possideret. Si qvis has venandi et piscandi leges violaverit poena sæpius ex arbitrio læsi statuebatur; vide* Landabr. b. *c.* 47. 48. 49 *II. p.* 343–350. *Condominio qvoad jus venandi et piscandi Codex noster non favet, hinc vel uno postulante hæc communio tollenda erat; ib. c.* 49 (*II.* 349). *De jure venandi piscandi ad litus commune vid.* Lb. *c.* 72 (*II.* 392) *cfr.* Grettis S. *p.* 106 *et notam ad* Gunlaugi *et* Skald-Rafnis S. *p.* 61.

Omnia ad littus appulsa domino fundi cedebant, nisi hoc jus res ejectitias occupandi alii ex singulari titulo competeret ****). *Si dominus fundi, vel alius hoc jus rite exercens, notam disjunctivam rei ad littus suum appulsæ et qvinque accolis suis antea exhibitam impresserit, eam, si ad alienum fundum fluctibus appulsa fuerit, hujus domino occupare non licuit, sed signum suum demonstranti restituere tenebatur;* Landabr. b. *c.* 52 *p.* 352. *Si materies vel balæna trans sinus terminales in terram ferrentur, dominus fundi adjacentis eam pro parte sibi proxima acqvirebat ib. p.* 353. *Talis casus mentio fit in* Eyrbyggia-S. *c.* 57 (*p.* 290). *Res ejectitias in mari et finibus extra eam partem, qvam jus littoris exercens sibi jure vindi-*

---

*) *Jus ova in fundo alieno legendi intra eosdem fere fines restrictum. Sed in favorem hujus generis victus ab antiqvissimis inde temporibus lucrosi cavetur, ne qvis in proprio fundo anseres anatesque et boscades venetur intra teli jactum ab alterius ovifundio qvin et ultra, si etiam censeant ovifundium hac venatione corrumpi posse. II.* 347.

**) *Si qvas errore ceperit, eas domino restituere stricte tenebatur.*

**) *Ursus ei cedebat, qvi primus vulnus lethale ei inflixisset. Islandos olim et ursos cicures habuisse ex* Vigsl. *c.* 75 *nec non compedibus vinctos ib. c.* 77 (*II.* 121) *comperimus. Ex eod. c.* 77 *discimus ursos, lupos vulpesque in Islandiam olim interdum fuisse delatos, qvod severa prohibitioni huic capiti insertæ ansam dedit.*

****) Landabr. b. *c.* 54 (*II.* 358) *de eo casu agit, ubi qvis jus litoris sibi in alieno fundo emendo comparasset, nec non c.* 57 (*p.* 364) *si ad unum fundus ad alterum litus pervenerit, cap. autem* 58 (*p.* 365) *si jus litoris in condominio plurium fuerit; cfr.* Eyrbyggia-S. *c.* 57.

cabat *), *qvilibet occupare potuit, qvin ad fundum alienum advehere ibique eas figere licuit modo eas intra tempus lege definitum domum avcheret. Qvid juris sit ubi balæna mortua in mari deprehendatur, vel viva ad fundum impellatur, vel postqvam qvis eam jam jaculatus fuerit et inter qvos illa pro re nata partienda sit, accuratissime in Codice definitur;* Landabr. b. *capitibus* 55 *ad* 70 *usque* (*II. p.* 360-387), *ad qvæ lectorem ablegatum volo* **).

E priscis Islandorum narrationibus jus litoris resque ejectitias veluti materiem, balænam mortuam aliaque sibi vindicandi permagni semper fuisse æstimatum; vid. Laxd. S. *p.* 4. 97, Landn. b. *II. c.* 7 *p.* 75-77, *ubi lis inter dominum fundi ad qvem balæna primum devenit ejusque ad qvem postea delata fuit narratur, nec non c.* 23 *p.* 134 *ubi de materie per mare advecta agitur. Locus ante laudatus in* Eyrbyggia-S. (*c.* 57) *qvæstionem de partitione balænæ ad littora advectæ optime illustrat. Maxime quoque memorabilis est locus in vita Vigaglumi c.* 27 *p.* 162, *unde colligere licet jam tum juris fuisse, cum plures piscatores fundos ipsi haberent, balænam recens mortuam ad eum fundum vehere, qvi ex iis proximus esset, qvod utique cum sancito qvod legitur in* Landabr. b. *c.* 67 (*II.* 3) *bene convenit, ubi poena relegationis in eos statuitur, qvi hanc legem violarent. De balæna capta ad littus commune* (almenning) *plura habet* Lb. *c.* 72 (*II.* 393) *notatu digna.*

Res naufragæ, primum illæ pronunciantur qvæ cum mortuis ***) *ad littus appulsæ fuerint, deinde qvoque si cadavera non reperirentur, deniqve si naufragi qvantumvis vivi earum possessionem amisissent;* Landabr. *c.* 71 um vagrek *II. p.* 387. 388. 389. *Has res qvidem dominus fundi servare tenebatur illasque vel pretium earum si eas vendidisset, vel in suos usus convertisset, ex æstimatione a qvinque accolis facta vel ipsis prioribus possessoribus, si etiamnum viverent, vel eorum hæredibus restituere cum suum in eas dominium probassent. Ex contextu autem manifestum fit, Codicem semper præsumere has res naufragas ad Islandos pertinuisse. Non itaque affirmare ausim eandem humanitatem etiam erga exteros fuisse servatam.*

Si res (*inanimatæ*) *inventæ fuerint* Lb. *c.* 51 (*II.* 351) *id maxime lex curat ut promulgatione in conventibus et foris notum fieret domino, sed si nemo rem vindicaret, cedebat*

---

*) *Litus ex* Landabr. b. *c.* 53 *in fine* (*p.* 358) *a fundo eo usque sese porrigere declaratur, ubi loci retium ad phocas capiendas ponendorum definitæ magnitudinis extremi inveniantur.*

**) *Utrum venator balænam ad certum fundum vehere teneatur an ad qvemlibet ex ejus arbitrio, id pendebat e majore vel minore distantia qva a terra remotus esset, hæc autem peculiari piscatoria ratione definiebatur, ut e cap.* 67 (*II.* 380) *apparet.*

***) *Mortuos autem fundi dominus ex præscripto legis sepeliendos curare tenebatur qvin et missam* (liksaung) *cantandam sumtusque ad hoc erogatos ex bonis servatis, ubi restituebantur, ante omnia jure suo detraxit* (*II. p.* 388); *cfr. jus eccl. Isl. vetust. c.* 46 *p.* 166.

domino fundi, qvanqvam alius eam invenisset, ne heurctro qvidem inventori concesso Kb. *c.* 6 (*I.* 403); *sin in fundo ad toparchiam pertinente inveniretur inventori addicebatur, nisi is alienæ toparchiæ incola fuerit, tum enim omnibus toparchiæ participibus obveniebat, deniqve si in fundo in communione negativa constituto* (almenníngr), *semper inventori tribuebatur. De pecunia qvidem recens defossa loqvitur Codex non autem de thesauro antiqvitus recondito* *). *De inventione pecorum palantium Codex edicit alia omnia in* Lb. *c.* 37 (*II p.* 305. 306) *et c.* 39 (*II.* 311); *cfr.* Kb. *c.* 16 (*I.* 419) **).

De accessione, qvam naturalem vocant, hinc illinc plura edicuntur. Memoratu digna sunt qvæ circa alvei fluminis mutationem insulamque eo natam in Lb. *c.* 33 (*II.* 291) *nec non c.* 50 (*ib. p.* 350. 351) *caventur. Regulam circa foeturam cum ancillarum tum pecorum cum omnibus fere juribus communem, "partum seqvi ventrem" habet Codex noster; vide* fþ. *c.* 48 (*I.* 363), Kb. *c.* 14 (*I. p.* 418), Lb. *c.* 37 (*II. p.* 307). *De accessione industriali qvædam etiam hic leguntur. Qvanqvam tutori impuberis modicus sylvæ usus concessus fuerit ad domos suas nec non utensilia reficienda, diserte tamen cavetur nova utensilia qvæ e hujus sylvæ materie confecerit impuberi ut domino cedere;* Aþ. *c.* 39 (*I.* 200). *Qvod ad inædificationem Codex colono conductitio jus tribuit non solum novas domos e fundo ante diem migrationis avehendi, sed et propriam materiem, qvam domibus pristinis addidisset, dum modo has domos in pristinum statum restituat. Sed si non intra tempus definitum ea avexisset, domino fundi cedebant;* Lb. *c.* 45 (*II.* 336). *Justo titulo bonaque fide rem alienam possidens eam qvidem vero domino dominium suum comprobanti restituere tenebatur, sed fructus interea perceptos suos faciebat;* Aþ. *c.* 41 (*I.* 184), Vigsl. c. 115 (*II.* 190).

Usucapionem non admittit Codex noster, neqve hic acqvirendi modus in septemtrione antiqvioribus temporibus receptus fuisse videtur, neqve in Anglia veterum morum tenacissima ad hunc usque diem agnoscitur. Præscriptionem autem actionum forensium in plurimis causis cum civilibus tum criminalibus Codex constituit et qvidem annalem (tuö misseri) *sive biennalem sive triennalem, vel post prima, sive secunda sive tertia comitia* (alþing). *Hoc nomine tamen discrimen servabatur inter eum, qvi jus suum noverit et actione perseqvi valeret et eum, qvi juris violati inscius esset vel actionem ex legitimis rationibus prius instituere non posset*

---

*) *In historiis Islandorum interdum tamen talis thesauri in Islandia mentio fit. Aurum argentumve aliaqve cimelia in terra abscondere diserte prohibet Codex poenamqve relegationis statuens, jusqve actionem contra reum instituendi cuivis tribuens;* Kb. *c.* 6 (*I.* 403).

**) *De eqvis si re vel in fundo alieno sive in via palantibus Codex qvædam singularia statuit;* Kþ. *c.* 34 *c.* 36 (*I.* 434-436. 439).

adeoque regulam tritam: "præscriptio non currit contra eum qvi agere neqvit" qvodammodo adoptans. Hinc præscriptio juris retractus conventionalis impuberem non impediebat, qvo minus hoc jus exerceret et adversus possessorem actionem intentaret cum majorennis factus esset (*cfr. h. Diss. p. CXXII*). *Triennium intra qvod actio de injuriis verbalibus et carmine famoso adversus reum instituenda erat a tempore qvo læsus ea comperisset computabatur;* Vigsl. *c.* 101 *et* 104 (*II.* 140. 146). *Qvin odio furti cautum erat ut si furtum studiose celasset actio nunqvam præscriberetur* (aldreigi fyrniz leynd þiofsöc; Vigsl. *c.* 115 *II. p.* 190). *Idem de furto rei minimæ edicitur* (*ib.*) *Vetustæ leges Norvegicæ præscriptionem in causis criminalibus non agnoscunt secundum paroemiam juris qvam illæ ipsæ leges laudant: sale recondita jacet causa si actor habilis sit* (í salti liggr sök ef sækjendur duga) *v. l. Gulensem Haconis Adelstenii* Kb. *c.* 5 (*apud Pausium I. p.* 58).

Dominium Codex noster non nisi plenum agnoscit, si vel uni vel pluribus in communione constitutis competat. Sed illud inprimis si in fundis vel aliis rebus majori pretio habitis, v. c. nave ad cursum maritimum destinata (hafscip), *consisteret diversa ratione limitatum fuit ex lege vel pactis. Non hic de tributis v. c. comitiali, decimis* (*ex omnibus bonis solvendis*) *aliisve oneribus realibus loqvor, sed modo de servitutibus stricte sic dictis. Servitutum,* (ítak *s.* auþöfa) *prædiorum iis sive gaudentium sive oneratorum mentio fit in* Lb. *c.* 2 (*II.* 213) *et inculcat eas omnes in contractu emtionis-venditionis fundi accurate esse definiendas. De singularibus servitutibus veluti aqvæductus, foenisecii, lignandi aliisque hinc inde lex loqvitur* Lb. *c.* 24. 26. 35 (*II.* 283. 284. 295).

Regulæ, qvas sistit Codex noster Arfaþ. *c.* 1 (*I.* 170) *qvoad successionem ab intestato cum iis, qvas lex Norvegica Regis Haconis Adelstenii exhibet* (*v. coll. Pausii I.* 115 *ss.*), *ex parte qvidem conveniunt, sed non adeo, ut una lex ex altera petita videatur. Graduum proximitatem ex computatione canonica stricte seqvitur lex Grágás* (*id qvod summam antiqvitatem prodit*) *), *ita tamen ut in primo cognationis gradu descendentes præ cæteris ad successionem vocet et ascendentes præ collateralibus, dein in hoc et aliis proximioribus gradibus masculo jus tribuat foeminam ejusdem gradus nec non agnatæ cognatum a hæredi-*

---

*) *Jus repræsentationis eo sensu ut præmortuorum parentum loco liberi ipso jure una cum thiis succederent ad seculum usque decimum tertium in septemtrione ignotum fuisse crediderim. Jus qvidem Uplandicum jus repræsentationis qvoad nepotes in linea descendente ad qvintum usque gradum nec non in prima collaterali admittens* Arfd. b. *fl. XI et XII, præter alia qvædam Sveonum (non Gothorum) jura, excipiendum foret, modo bene constaret jus antiqvum serioribus Regum edictis non corruptum fuisse (cfr. edictum Regis Magni Erici anno* 1335 *Austrogothis latum). Alia sentit* C. F. Normann *in docta commentatione inaug. de jure repræsentationis, Havniæ* 1828. 8.

tate excludendi *). *Hinc filia patri matrive tum demum succedit ubi filii non supersint, pater liberorum hæreditatem capit præ matre, quin frater ex patre matrem excludit, mater autem sororem ex patre, hæc fratrem ex matre, hic denique ob prærogativam sexus prius ad succedendum vocatur quam soror ex patre* **).

Sed hi omnes ea modo lege hoc ordine ad succedendum vocabantur, si ex justis nuptiis sive in Islandia sive apud gentes Danicam lingvam loqventes contractis progeniti fuerint: Aþ. *c.* 3 *I.* 175 ***). *Legitimatio ex hoc jure non obtinuit, neqve ullum hujus rei in historiis Islandorum vestigium mihi occurrit* ****).

Sed qvamqvam liberis naturalibus (laungetin) *pater nulla arte jura liberorum legitimorum tribuere poterat, ex lege tamen ad ei succedendum vocabantur si fratres et sorores non reliqvisset, qvos excepere fratres et sorores defuncti spurii ea lege, ut frater ex patre sorori ex eodem, hæc autem fratri ex matre et hic sorori ex eodem anteponeretur; cfr. c.* 18 (*I.* 222) *ex Msc. Magnæano. Sed post eos olim unice legitime nati admittebantur, interque eos primi*

---

*) *Memorabile discrimen obtinet quoad successionem ab intestato inter hoc jus Islandicum et vetera Norvegica ab una parte, ex quibus in pari gradu masculi et potissimum agnati fœminas excludunt, et jura Suecica atque Danica ab altera parte, quæ fœminas unacum maribus ejusdem gradus ad succedendum vocant, sed ea lege ut mas duplam portionem præ fœmina capiat exceptis iis casibus ubi ex peculiari sanctione ad discrimen sexus non attenditur; vide Codicem juris Vestrogothici ex novissima editione, Stockholmiæ* 1827. 4. *p.* 133 *Uplandslagen* Ærfda-B. *XI fl. Stiernhöök de jure Sveonum et Gothorum vetusto p.* 181 *ss. Kofodi Ancheri samlede Skrifter Vol.* 2dn *p.* 378. 379 *measque ibi adjectas. Jus Norvegicum Magni legum emendatoris demum veterem succedendi ordinem [illegible] mutavit filias una cum filiis ad hæreditatem parentum vocando et illis simplicem sortem his duplam tribuendo,* Erfdab. *c.* 7 *p.* 282 *ed. Hafn. anni* 1817. *Idem Rex primus auctor fuit hujus mutati succedendi ordinis in Islandia; v. Cod.* Jonsbók *dictum.*

**) *Alium tamen succedendi ordinem ethnicismi tempore obtinuisse videtur Vita Vigaglumi p.* 2[illegible] *ed. Hafn. cum mater Hallfrida filio suo, paulo post patrem mortuo, cum ejus patruo Glumi hujusque matre Astrida, quæ avia defuncti fuit, bona relicta ex æquis partibus partiri [illegible]. Hoc ex computo anno* 940 *accidit. Ex lege Gragas mater superstes cum defuncti patruum tum aviam exclusisset.*

***) *Matrimonium illegitima ratione contractum non ratihabitione vel pacto posteriore justum fieri potuisse ex* Egils-S. *c.* 57 *p.* 343-349 *colligitur.*

****) *Errat interpres cum cap.* 45 *sectionis* Erfda-þattr (*I. p.* 341) *de legitimatione agere existimat; hoc enim caput quod tamen non nisi in Cod. Magnæano atque qui eum sequuntur legitur (cfr. not.* 1), *de paternitate et de partu agnoscendo modo loquitur. Jure autem Norvegico antiquo dabatur legitimatio per deductionem in gentem et familiam* (Ættleiding) *consensu heredum faciendam; v. legem Gulensem Haconis Adelsteni,* Leysingsbálkr *c.* 2 (*apud Paus. I.* 70).

adeoque regulam tritam: "præscriptio non currit contra eum qvi agere neqvit" qvodammodo adoptans. Hinc præscriptio juris retractus conventionalis impuberem non impediebat, qvo minus hoc jus exerceret et adversus possessorem actionem intentaret cum majorennis factus esset (cfr. h. Diss. p. CXXIV). Triennium intra qvod actio de injuriis verbalibus et carmine famoso adversus reum instituenda erat a tempore qvo læsus ea comperisset computabatur; Vigsl. *c.* 101 *et* 104 (*II.* 140. 146). *Qvin odio furti cautum erat ut si furtum studiose celasset actio nunqvam præscriberetur* (aldreigi fyrniz leynd þiofsöc; Vigsl. *c.* 115 *II. p.* 190). *Idem de furto rei minimæ edicitur (ib.) Vetustæ leges Norvegicæ præscriptionem in causis criminalibus non agnoscunt secundum paroemiam juris qvam illæ ipsæ leges laudant: sale recondita jacet causa si actor habilis sit* (í salti liggr sök ef sækjendur duga) *v. l. Gulensem Haconis Adelstenii* Kb. *c.* 5 (*apud Pausium I. p.* 58).

Dominium Codex noster non nisi plenum agnoscit, si vel uni vel pluribus in communione constitutis competat. Sed illud inprimis si in fundis vel aliis rebus majori pretio habitis, v. c. nave ad cursum maritimum destinata (hafscip), *consisteret diversa ratione limitatum fuit ex lege vel pactis. Non hic de tributis v. c. comitiali, decimis (ex omnibus bonis solvendis) aliisve oneribus realibus loqvor, sed modo de servitutibus stricte sic dictis. Servitutum,* (ítak *s.* auþöfa) *prædiorum iis sive gaudentium sive oneratorum mentio fit in* Lb. *c.* 2 (*II.* 213) *et inculcat eas omnes in contractu emtionis-venditionis fundi accurate esse definiendas. De singularibus servitutibus veluti aqvæductus, foenisecii, lignandi aliisque hinc inde lex loqvitur* Lb. *c.* 24. 26. 35 (*II.* 283. 284. 295).

Regulæ, qvas sistit Codex noster Arfaþ. *c.* 1 (*I.* 170) *qvoad successionem ab intestato cum iis, qvas lex Norvegica Regis Haconis Adelstenii exhibet (v. coll. Pausii I.* 115 *ss.), ex parte qvidem conveniunt, sed non adeo, ut una lex ex altera petita videatur. Graduum proximitatem ex computatione canonica stricte seqvitur lex Grágás (id qvod summam antiqvitatem prodit)* *), *ita tamen ut in primo cognationis gradu descendentes præ cæteris ad successionem vocet et ascendentes præ collateralibus, dein in hoc et aliis proximioribus gradibus masculo jus tribuat foeminam ejusdem gradus nec non agnatæ cognatum a hæredi-*

---

*) *Jus repræsentationis eo sensu ut præmortuorum parentum loco liberi ipso jure una cum thiis succederent ad seculum usque decimum tertium in septemtrione ignotum fuisse crediderim. Jus qvidem Uplandicum jus repræsentationis qvoad nepotes in linea descendente ad qvintum usque gradum nec non in prima collaterali admittens* Arfd. b. *fl. XI et XII, præter alia qvædam Sveonum (non Gothorum) jura, excipiendum foret, modo bene constaret jus antiqvum serioribus Regum edictis non corruptum fuisse (cfr. edictum Regis Magni Erici anno* 1335 *Austrogothis latum). Alia sentit* C. F. Normann *in docta commentatione inaug. de jure repræsentationis, Havniæ* 1828. 8.

tate excludendi *). *Hinc filia patri matrive tum demum succedit ubi filii non supersint, pater liberorum hæreditatem capit præ matre, qvin frater ex patre matrem excludit, mater autem sororem ex patre, hæc fratrem ex matre, hic denique ob prærogativam sexus prius ad succedendum vocatur qvam soror ex patre* **).

Sed hi omnes ea modo lege hoc ordine ad succedendum vocabantur, si ex justis nuptiis sive in Islandia sive apud gentes Danicam lingvam loqventes contractis progeniti fuerint; Aþ. *c.* 3 *I.* 175 ***). *Legitimatio ex hoc jure non obtinuit, neqve ullum hujus rei in historiis Islandorum vestigium mihi occurrit* ****).

Sed qvanqvam liberis naturalibus (laungetin) *pater nulla arte jura liberorum legitimorum tribuere poterat, ex lege tamen ad ei succedendum vocabantur si fratres et sorores non reliqvisset, qvos excepere fratres et sorores defuncti spurii ea lege, ut frater ex patre sorori ex eodem, hæc autem fratri ex matre et hic sorori ex eadem anteponeretur; cfr. c.* 18 (*I.* 222) *ex Msc. Magnæano. Sed post eos olim unice legitime nati admittebantur, interque eos primi*

---

*) *Memorabile discrimen obtinet qvoad successionem ab intestato inter hoc jus Islandicum et vetera Norvegica ab una parte, ex qvibus in pari gradu masculi et potissimum agnati foeminas excludunt, et jura Svecica atque Danica ab altera parte, qvæ foeminas unacum maribus ejusdem gradus ad succedendum vocant, sed ea lege ut mas duplam portionem præ foemina capiat exceptis iis casibus ubi ex peculiari sanctione ad discrimen sexus non attenditur; vide Codicem juris Vestrogothici ex novissima editione, Stockholmiæ* 1827. 4. *p.* 133 *Uplandzlaghen* Erfda-B. *XI fl. Stiernhöök de jure Sveonum et Gothorum vetusto p.* 181 *ss. Kofodi Ancheri samlede Skrifter Vol.* 2do *p.* 378. 379 *notasque meas ibi adjectas. Jus Norvegicum Magni legum emendatoris demum veterem succedendi ordinem eo nomine mutavit filias una cum filiis ad hæreditatem parentum vocando et illis simplicem sortem his duplam tribuendo,* Erfdab. *c.* 7 *p.* 232 *ed. Hafn. anni* 1817. *Idem Rex primus auctor fuit hujus mutati succedendi ordinis in Islandia; v. Cod.* Jonsbók *dictum.*

**) *Alium tamen succedendi ordinem ethnicismi tempore innuere videtur Vita Vigaglumi p.* 26 *ed. Hafn. cum mater Hallfrida filii unici paullo post patrem mortui cum ejus patruo Glumo hujusque matre Astrida, qvæ avia defuncti fuit, bona relicta ex æqvis partibus partiri teneretur. Hoc ex computo anno* 940 *accidit. Ex lege Grágás mater superstes cum defuncti patruum tum aviam exclusisset.*

***) *Matrimonium illegitima ratione contractum non ratihabitione vel pacto posteriore justum fieri potuisse ex* Egils-S. *c.* 57 *p.* 343-349 *colligitur.*

****) *Errat interpres cum cap.* 45 *sectionis* festa-þattr *(I. p.* 361*) de legitimatione agere existimet hoc enim caput qvod tamen non nisi in Cod. Magnæano iisque qvi eum seqvuntur legitur (cfr. not.* 1*), de paternitate et de partu agnoscendo modo loqvitur. Jure autem Norvegico antiqvo dabatur legitimatio per deductionem in gentem et familiam* (Ætteiding) *consensu hæredum faciendam; v. legem Gulensem Haconis Adelstenii,* Leysingslög *c.* 2 *(apud Pausium I.* 76*).*

avus paternus et maternus, nepos ex filio filiave simul, qvippe ejusdem gradus et mares *); *post hos avia et paterna et materna, neptis ex filio filiave, ejusdem qvidem gradus cum ante vocatis, sed foeminæ. Eadem de causa patruus et avunculus, neposque ex fratre vel sorore præferebantur amitæ et materteræ, patrueli et consobrino, neptiqve e fratre vel sorore; cfr. c.* 18. *Post hos consobrinorum liberi legitimi succedebant sine discrimine sexus, sed ita tamen ut si unus modo ab altero latere sive paterno sive materno adesset, plures vero ab altero bona inter hos et illum æqva lance dividerentur. Cæteri dein cognati ingenui et legitime nati secundum gradum cognationis hæredes olim fiebant, mare tamen in eodem gradu foeminam excludente. Sed hoc immutatum fuit Novella posteriore, qvæ procul dubio cap.* 25*to hujus sectionis continetur* (*I.* 229); *hæc enim cavet, qvod si is moriatur, qvi consobrini sui filium legitime natum vel proximiorem cognatum hæredem non reliqvisset, tum consobrinorum filii illegitimi vel his proximiores ei succederent.*

Jus autem succedendi solis liberis naturalibus ex concubina vel foemina satis honesta genitis tribuebatur, non vero adulterinis, incestuosis, ex bigamia ortis **), *neqve iis qvos mater ingenua cum servo licet manumisso, quosque serva, licet serius libertate donata, cum ingenuo procreasset, neqve liberis ab ingenuo cum foemina ingenua sed mendicatione vitam sustentante genitis;* Aþ. *c.* 4 *p.* 177 *ss.*

Proscriptorum qvantumvis matrimonii vinculo junctorum liberos proscriptione durante in ipsa Islandia natos nemini, neqve liberos e matrimonio octogenarii sine consensu hæredum inito procreatos patri (*sed qvidem aliis*) *ne qvidem ut naturales succedere potuisse, jam antea monui* (*p. XCVII*).

Cum matrimonium fatui sine consensu heredum legitimorum initum nullam vim haberet, proles e hoc matrimonio suscepta hereditario jure destituebatur; Aþ. *c.* 4 (*I.* 176).

Mendicans ignavus non solum ipse a hereditate capienda excludebatur, sed et proles ejus in hoc statu genita. Si autem adversæ valetudinis vel senectutis decrepitæ causa paren-

---

*) *Lex Gulensis Haconis Adelsteni alumni qvoad hos plurimum differt a lege Grágás, cum nepotes ex filio filiave secundo loco unacum filia defuncti ad hæreditatem vocet, avum autem paternum post liberos adeoque cum nepotibus si filia non adfuerit; hic autem tum fratribus et sororibus defuncti germanis et consangvineis tum matri præfertur. Pronepotes et abnepotes defuncti neqve in hac lege neqve in Codice Grágás ad successionem diserte vocantur; locus illis adeo non nisi ultimus assignandus post consobrinorum liberos.*

**) *Exceptio obtinuit qvoad liberos ex bigamia in Norvegia procreatos, hi enim legitimis annumerabantur;* Íþ. *c.* 4 (*I. p.* 180 *et iterum p.* 181) *cfr. h. Diss. p. XCIII.*

tes vitam ita sustentassent talis proles juris hæreditarii tum demum capax fiebat, cum per tria semestria fixo domicilio usa fuisset; Aþ. *c.* 20. *p.* 225. 226.

Posthumus non solum parentibus, sed et (ut videtur) aliis succedebat, modo vivus genitus fuerit et signum vitæ cibum comedendo edidisset; Aþ. *c.* 4 *p.* 177.

Cum aditio hæreditatis non reqvireretur, sed ipso jure hæredibus ab intestato bona obvenirent, translatio qvoque hujus juris statim a hærede ad sibi proximum fiebat, si modo hæres per brevissimum tempus defuncto hæreditatem primum deferenti supervixisset (cfr. Vigaglumi S. *c.* 5 *p.* 26).

Heredem autem prius defuncto revera supervixisse probandum fuit ab eo cujus intererat, neqve præsumebatur ex circumstantiis qvibusdam veluti jure Romano, si eodem naufragio, vel incendio vel alio infortunio una decessissent; Aþ. *c.* 4 *et c.* 18 *p.* 183. 223. 224. *Hoc principium in toto septemtrione receptum antiqvissimis quoque temporibus in Islandia viguisse ex ipso probationis abusu discimus;* Laxdæla S. *enim c.* 18 *p.* 58 *enarrat, qvomodo Thorkillus Trefillus, non solum Thorsteini sapientis, cujus filiam duxerat, sed et Thorarini, qvi etiam gener fuit Thorsteini, aliorumque eodem naufragio pereuntium universa bona relicta uxoris suæ nomine dolose vindicasset, Thorarini hæredibus qvamvis contradicentibus, Gudmundum, qvi solus e naufragio servatus fuit, corrumpendo, ut historiam effingeret ex qva colligeretur ac si eo ordine decessissent, ut Oska, qvæ et mater Thorsteini et proavia Hilduræ filiæ Thorarini fuit, ultima mortua esset adeoque morte sua omnium prius decedentium hæreditatem in neptem suam, uxorem Thorkilli, transmisisset, et huic testimonio per se minus probabili et prioribus narrationibus ejusdem Gudmundi adversanti eo fidem conciliatam, qvod ipse Thorkillus se paratum exhiberet ut experimento tum usu recepto cespitem vivum subeundo ad veritatem narrationis Gudmundi confirmandam se subjiceret (cfr. h. Diss. p. LXXXIV).*

Qvanqvam hic eventus Islandos docere debuisset relationi unius e naufragio superviventis non magnam fidem esse habendam, nihilominus Aþ. *c.* 18 *p.* 224 *edicit: "si qvis ex iis, qvi communi clade interierint, salvus evaserit, ejus relatio qvis e morientibus diutissime vixerit valeat."*

Collatio bonorum e legis præscripto obtinuit. Hinc si pater (s. mater) filio vel ad peregrinationem vel ad mundium uxori præstandum vel ad æs alienum solvendum pecuniam erogasset, vel bonorum qvorundam lucrum ei cessisset, reliqvi filii, qvi nihil vel non tantundem accepissent, tantum e patris defuncti bonis indivisis singuli præcipiebant, ut æqvalis omnium sors fieret, sed si bona relicta ad talem compensationem præstandam non sufficerent, illi qvi nimiam bonorum partem vivo patre (s. matre) obtinuissent, summam excedentem fra-

tribus injuriam passis restituere tenebantur; fþ. *c.* 2 (*p.* 173. 174). *Similiter si una ex filiabus e bonis patris matrisve dotata fuisset, his mortuis reliqvis filiabus æqvalem portionem dotis nomine præcipiendi jus competebat.*

Qvamvis mater qvoad jus succedendi patri cederet, tamen si filio filiæve mundium vel dotem contulerit vel aliud largita fuerit, hoc ut creditrix præ patre e bonis ejus, si improles decesserit, capiebat; Aþ. *c.* 2 *p.* 174.

Conjuges sibi invicem non succedebant. Sed uxori jus fuit e bonis mariti defuncti ut creditrix cum mundium tum dotem sibi vindicandi. Si bona jam tum adeo obærata fuissent, cum nuptiæ contraherentur, ut mundium stipulatum non sine detrimento creditorum solvi potuisset, ei pro rata detrahebatur, qvin uxor ejus jacturam faciebat, sed dos ei nihilominus restituebatur. Si plena communio inter conjuges obtinuisset hoc beneficio uxor non gaudebat; Kb. *c.* 9 (*I.* 411), *cfr.* þþ. *c.* 42 (*I.* 126).

De successione libertorum alio loco dixi. Codex autem cavet ne donationibus inter vivos vel mortis causa jus hoc patroni defraudaretur. Tali enim in casu ejusmodi donationes irritæ fiebant et libertus ob insignem ingratitudinem denuo servituti addicebatur; Aþ. *c.* 11 (*I.* 203). *Hoc autem olim lege non ita sancitum fuisse ex lite, qvæ inter Arnkillum ethnicismi tempore et filios Thorbrandi hac de re oriebatur, colligimus;* Eyrbyggia S. *c.* 31 *p.* 156 *et c.* 32 *p.* 160–168.

Qvæ Codex habet de successionibus extraordinariis, veluti hospitum, sociorum, mendicum alentis aliisque hic brevitatis causa omitto. (Aþ. *c.* 7. 8).

Pactis successoriis non favet Codex noster. Permittit tamen venditionem hæreditatis etiam speratæ si hoc æqvis conditionibus fieret iisque qvi jus suum transferenti proxime successissent hunc actum comprobantibus; Aþ. *c.* 24 *p.* 228. *Specialiter autem prohibetur venditio hæreditatis cum delatæ tum speratæ ab eo facta qvi in Oriente (puta Palæstinam) degerit ib. c.* 14 *p.* 211.

*Codex noster nullam aliam ultimæ voluntatis significationem admittit qvam donationes mortis causa**). *Inprimis autem decimam partem bonorum ad animam suam expiandam* (til salo-bota) *donare licuit sive pauperibus, sive ecclesiæ, sive monasteriis, sive piis corporibus, sed non amplius sine heredum legitimorum consensu;* Aþ. *c.* 11 *p.* 202 *c.* 18 *p.* 223.

---

*) *Nihilominus testamentorum in Sagis interdum mentio fit, qvod utique mirum, v.* Laxdæla S. *c.* 7 *p.* 13 *c.* 16 *p.* 50, Eyrbyggia S. *c.* 51 *p.* 262 *sed vix sine consensu heredum stricto jure tale testamentum validum fuit.*

Cfr. jus eccl. Isl. vetus c. 47 *p.* 166. 167. (*Lex quoque Frostensis Haconis Haconidis civi jus decimam partem bonorum hæreditariorum cuicunque voluerit donandi tribuit, qvin trientem bonorum acqvisitorum; v. legem Frostensem parte XI^ma c.* 18). *Filio filiæve suæ illegitimæ duodecim oras* (*uncias*) *argenti pater sine heredum consensu mortis causa donare potuit. Hoc jam antiqvissimis temporibus juris fuisse e* Laxdæla S. *c.* 26 *p.* 102 *patet. Cum enim Höskuldus morti propinqvus frustra legitimorum filiorum consensum postulasset, ut filius suus illegitimus Olaus hereditatis particeps fieret, eos monet sibi jus tamen eripi non posse duodecim argenti uncias huic Olao donandi* (ei munu þid vilia ræna mik lögum at ek gefi XII aura syni mínum *etc.*), *qvod utique fatentur. Cæteroqvin hæc cum lege Frostensi Haconis Haconidis P. XI. c.* 17 (*in Pausii coll. p. II. p.* 134) *conveniunt.*

De jure pignoris (ved) *Codex passim loqvitur. Ad illud legaliter constituendum reqvirit ut res oppignoranda testibus exhibeatur, nisi ea iis antea bene nota esset et pactum pignoratium* (vedmál) *coram qvinqve debitoris domicilii accolis publicetur, si enim partibus consentientibus occultaretur, talis oppignoratio, qvanqvam testes pacti pignoratitii producantur, lege irrita declaratur;* Kb. *c.* 10 (*I. p.* 413. 414). *De fundorum oppignoratione lex diserte agit. Traditionem rei cujusvis oppignoratæ lex non postulat, adeoque veram hypothecam, septemtrioni tum temporis alias ignotam, admittit in* Lb. *c.* 12 (*II.* 234-238). *Hinc fieri potuit, ut eadem res vel mobilis diversis creditoribus oppignoraretur; qvod si in utraque oppignoratione legis præscripta servata fuerint, prior creditor pignoratitius præferebatur posteriori;* Kb. *c.* 10 *p.* 412; Lb. *l. c.*

Qvanqvam Codex permittat, ut pro singulis oris (*unciis*) *res oppignorentur qvæ duabus oris ab accolis vel ipsis contrahentibus æstimentur, talesque res committantur si debitum non solutum fuerit, simul tamen cavet ne ejusmodi contractus cæteris creditoribus damnum adferat; hinc in judicio bonorum occupandorum et familiæ erciscundæ creditor e bonis oppignoratis non sibi ultra verum crediti valorem addicere potuit, reliqva autem restituere tenebatur;* Kb. *c.* 10, Lb. (*II. p.* 235. 236).

De pactis et contractibus nihil in hoc Codice in universum statuitur, sed regulæ generales ex iis, qvæ de singulis contractibus edicuntur, eliciendæ sunt. Pluribus autem locis innuit contractum non rite iniri nisi justis verborum formulis dextræque junctione (at handsala) *contrahentes utantur; hinc diserte statuitur qvod si vel maxime contrahentes de eo convenissent, ut hæc manuum junctio non adhiberetur, nihilominus ipse contractus vitiaretur;* Lb. *c.* 12

II. p. 236. *Arrhæ datio nullibi, qvod sciam, exigitur* *). *Ut contractus coram testibus inirentur aut lex jussit aut prudentia svasit, cum nulla instrumenta de contractu inito conficerentur. Hac de causa sæpius in Codice nostro inculcatur contractum tamdiu esse validum qvam testes adhibiti illum memoria tenerent. Ex sectionis de re nautica cap.* 14*to* (*II.* 406) *emtio venditio circa fundum vel navem mercatoriam vel præturam inita nihil valuit nisi testes adhibiti essent. Idem de sponsaliis edicitur. Sed hanc enumerationem non completam esse ex aliis Codicis locis patet; vide de contractu pignoratitio* Lbr. *c.* 12, Kb. *c.* 10. *Ex Sagis Islandicis apparet jam antiqvitus contractum de fundi emtione sine testibus initum pro nullo fuisse habitum Memorabilis est locus in* Laxdæla S. *c.* 47 *p.* 210. 211 *occurrens, qvi demonstrat contractum emtionis de fundo qvodam, inter* Thorarinum *et* Bollium *initum, eam ob causam non validum æstimatum fuisse, qvod tot testes non præsentes fuissent qvot e lege reqvirebantur* (at ei voro menn sva margir hiá, at þat þotti vera lögfullt) **) *qvamobrem* Kiartanus *Thorarino persvasit ut ipsi eundem fundum eodem pretio venderet. Sin contractus sine testibus initus ab altera parte jam consummatus fuerit, eatenus qvidem validus fuit, sed pacta adjecta, qvæ alter denegaret, nullam tamen vim habebant. Qvamobrem bona elocans s. creditor in tali casu* (at leigia vattlaust) *non locaria a debitore exigere potuit nisi qvæ forte legibus constituta fuerint;* Kb. *c.* 6 (*I.* 398. 399). *Cum autem res sæpius commodarentur vel deponerentur nullis testibus præsentibus, is, qvi rem se accepisse mala fide denegaret, furti vel* görtökis (*i. e. rei ablationis injustæ*) *ex optione læsi insimulari potuit;* Kb. *c.* 6 (*I.* 400. 401). *Dein contractus majoris momenti et qvos nosse aliorum intererat coram accolis qvinqve vel etiam novem manifestandi erant, qvin et in foro potissimum* Alþing *publicandi, qvæ proclamatio interdum ut jus sibi stipulatum servaretur stato tempore repetebatur; cfr.* Lb. *c.* 12 *p.* 237 *et* 239. *Ex pluribus locis manifestum fit contractum, ad qvem ineundum vi injusta vel dolo malo qvis impelleretur, nihil valuisse qvin et dolum adhibentem insuper gravem poenam incurrisse. Hinc si fundi dominus jure protimiseos gaudentem ut emungeret, emtorem plus justo pretio offerre simulantem subornasset, non solum ob talem dolum talis venditor non ultra verum pretium ex æstimatione qvinqve accolarum fundi proximorum accipiebat, sed si forte jam accepisset fundum reluenti summam excedentem resti-*

---

*) *Ob hanc ipsam causam vox* "handselia" *sæpius simpliciter pro contrahere adhibetur v.* Lb. *c.* 12 *p.* 234 *et* "handsalaslit" *usurpatur pro violatione contractus. Posteriore autem tempore interdum contractus validos habitos fuisse qvanqvam talis stipulatio non intercesserit, ex additamento Cod. Magnæani in Cod. regio non occurrente circa locationem conductionem prædiorum* Lb. c. 45 *(II.* 334*)* "ef handsalat var" *colligitur.*

**) *Eodem redeunt verba* Kiartani: ecki kalla ek þat landkaup, er ei er vattum bundit.

tuere tenebatur, qvin una cum simulato emtore relegatione puniebatur; Lb. *c.* 13 (*II.* 241). *Si contractus autem rite initus esset, subterfugiens ad illum implendum diversis remediis juris cogebatur et insuper mulcta aliaque incommoda in favorem alterius contrahentis lege definita ei infligebantur. Hinc conductor prædii contractum implere detrectans ad tres marcas domino fundi nec non sex uncias ob fidei violationem* ("handsalaslit") *præstandas condemnabatur;* Lb. *c.* 45 (*II.* 334). *Itidem debitor pecuniam non justo tempore solvens præter usuras moræ tres marcas et insuper sex oras sive ob fidei violationem sive in compensationem difficultatis creditori partæ* ("harþafang") *creditori præstare tenebatur;* Kb. *c.* 6 *p.* 399 *). *Qvin sectio de re nautica c.* 4 (*II.* 406) *in universum sancit, ut qvi stipulationem, sive de fundo sive de nave mercatoria sive de prætura emenda, violaverit vel fidem justis sponsaliis de matrimonio ineundo fregerit, is relegationis poenam subiret, qvi autem alias qvascunque stipulationes servare neglexerit trium marcarum mulctam præstaret.*

De singulis contractibus, qvos Codex agnoscit, plura in diversis sectionibus caventur, qvæ hic exponere nimis longum foret. Pauca modo hac de re monebo.

Contractum emtionis venditionis *lex Grágás non accurate a contractu permutatorio distingvit* **), *cum ob argenti inopiam rarissime sola pecunia, si res emenda non vilis esset, emebatur, sed merces loco pecuniæ præstabantur, adeoque ille contractus vel vera permutatio vel mixti generis erat* ***). *Ex simili ratione mutuum ad contractum locationis conductionis referebatur; huc accessit altera ratio qvod ita usuras locarii nomine sibi stipulari postularet creditor, qvas ex auro argentove mutuo dato ex juris pontificii præceptis hic ut alibi servatis non liceret. Hinc in* Kb. *c.* 6 (*I.* 397) *diserte cavetur, qvod si debitor argentum pro argento præstiterit, creditor non ultra sortem exigere possit.*

Qvanqvam in universum liberum cuique fuit, qvi plene de suis bonis disponere possit, vendere et emere, nihilominus, vel litium impediendarum vel oeconomiæ ruralis promovendæ causa,

---

*) *Singulare est qvod cap. cit. I.* 399 *distingvatur inter stipulationem junctis dextris factam et simplicem manuum dationem,* þott þeir handsaliz eigi, eþr þott þeir takiz i hendr *eaqve vi ut si dextræ contrahentium non rite junctæ fuerint, creditor non mulctam ob* handsalaslit *exigere potuit. Eo locus in nota pag. præcedente laudatus confirmatur.*

**) *Exempla veræ permutationis fundorum sæpius in historiis Islandorum occurrunt. Qvin* Landnámabók *p. I. c.* 21 *p.* 49 *exemplum suppeditat permutationis universorum bonorum cum immobilium tum mobilium, imo et uxorum, qvæ ethnicismi tempore facta est.*

***) *Ex eadem causa emtio venditio antiqvitus apud Romanos non a permutatione distingvebatur; posterioribus demum temporibus, aucta in dies pecunia, illa ad contractus nominatos hæc ad innominatos referebatur.*

Codex statuit ut alter socius alterum, nec non interdum qvoqve si alterius fundus alterius fundi limitibus includeretur, horum fundorum domini se invicem ad vendendum vel ad emendum cogere possent; v. Kb. *c.* 35 (*I.* 438), Lb. *c.* 8 (*II.* 227) *sectionemque:* um scipa medferþ *c.* 2 (*II.* 397)*). *Similiter idem agriculturæ promovendæ studium effecit, ut legislator caveret qvod ager, qvem dominus non ipse coleret, necessario elocandus esset et si alius se non obtulerit a vicinis communiter conducendus;* Lb. *c.* 20 (*II.* 278).

Pretium emtionis e contrahentium arbitrio pendebat neqve contractus ob læsionem, qvam vocant enormem, rescindi potuit. At si naves mercatoriæ merces peregrinas advexerint, tres taxatores in singulis insulæ tractibus constituti merces maxime necessarias æstimabant, qvæ æstimatio variabat cum plures naves iisdem mercibus oneratæ ad eundem portum forte advenissent, mulctaque trium marcarum ei solvenda fuit, qvi pluris emeret; v. sectionem de re naut. c. 3 (*II.* 403-406). *Id autem maxime cavet lex ne emtor a venditore sive cive sive extero potissimum Norvego* (Austmenn) *injusto pondere et mensura defraudetur;* Kb. *c.* 51. 52 **) (*I.* 462-464).

Qvod ad emtionem venditionem fundorum attinet, Codex accurate definit qva formula verborum contrahentes uti debeant inter se et coram testibus; Lb. *c.* 2 (*II.* 213). *Ex ipsa formula apparet cum venditorem ad evictionem adversus omnes præstandam se obstrinxisse* (*cfr. c.* 4 *p.* 220) *tum traditionem fundi circumeundo ejus limites omnino necessariam fuisse. Ad circumitionem istam* (merkiaganga) *finium regundorum causa* ***), *vicini, septem antea noctibus qvam institueretur, vocandi fuere, ut fines a venditore indicatos justos esse agnoscerent, potissimum ubi limites non arcifinii forent* ****), *si vero hac indicatione se læsos existimarent, interdictum legale ut opponerent sententia judiciali postea decidendum;* Lb. *c.* 3 (*II.* 216 *ss.*) *et c.* 4 (*ib. p.* 218) *c.* 7 (*ib. p.* 226). *De aliis ritibus circa traditionem fundi a parte venditoris et apprehensionem a parte emtoris servandis Codex qvidem non loqvitur, sed cum qvodam loco de colono innuat eum ferro et igne fundum apprehendere solere;* Lb. *c.* 45 (*II.*

---

*) *De necessitate vendendi ancillam civi, qvi eam emturus esset matrimonii ineundi causa v. h. Diss. CXIV not.* ****).

**) *Hæc capp. in solo Cod. Magn. iisque qvi eum seqvuntur leguntur; nihilo minus cap.* 52 *continet præscripta memorabilia de ratione, qva causæ inter cives et Norvegos hac de re aliisque ortæ perseqvendæ et dirimendæ essent.*

***) *Jus emtoris talem circumitionem exigendi non præscribebatur.*

****) *Ex ipsa formula emtionis venditionis nec non ex legum præscriptis intelligitur, ipsos limites pro parte dimidia ad fundum cessum, pro altera parte ad fundos vicinos pertinuisse; vid.* Kb. *c.* 1 *p.* 213, *c.* 2 *p.* 220.

334) *similis ritus multo magis ab emtore servatus est* *). *Qvi fundum ante diem migrationis vendebat ad hunc usque fructus omnes qvin et extraordinarios ex illo percipiebat, sed ex altera parte etiam periculum per hoc tempus suscipere tenebatur;* Lb. *c.* 2 *p.* 216.

Codicem, ubi de bonorum elocatione in universum agit, revera de mutuo agere, ut jam monui, inde apparet qvod debitor non ad eandem rem locatam restituendam obstrictus esset; v. Kb. *c.* 1 *ad* 10 *usque* (*I.* 390-414). *Ne qvidem exigebatur, ut res qvam debitor præstaret ejusdem generis esset ac illa qvam accepisset, sed modo ejusdem vel majoris pretii, nisi diserte ipsa conventione stipulatum esset ut certa merces ipsi rependeretur* (*cfr. I.* 392). *Qvod si lis hac de re inter creditorem et debitorem oriretur ab oculatis inspectoribus secundum taxam, qvam ipsæ leges continent, dijudicandum fuit, et si merces rariores essent a viris peritis. Regulæ autem in hac æstimatione seqvendæ in favorem potius creditoris qvam debitoris conceptæ esse videntur, potissimum si fundus loco solutionis cederetur; lex enim edicit fundum habitatum duarum orarum pro una esse præstandum* (*I.* 396). *Neqve debitori jus tribuit, rem ita solutam reluendi, nisi solutio in servis fieret* (*ib.*) *Codex permittit creditori e singulis decem oris sive earum valore unam sibi pro usu per integrum annum stipulari* (*adeoque X pro centum*) *sed si majora* l o c a r i a (*verius usuras*) *exegerit poenæ subjiciebatur. Eidem poenæ quoque obnoxius fuit, si rem creditam pretio vero majori æstimasset. Terminus solutionis accurate designandus fuit nec non locus, qvi potissimum si debitoris domicilium a domicilio creditoris nimis distaret coemiterium in comitiis, qvod mireris, esse potuit. Terminus solutionis* (eindagi) *ex arbitrio contrahentium pendebat, sed non ultra viginti et unam hiemes nisi contractus vel per sententiam judicialem vel partium stipulationem renovaretur. De debitore moroso alio loco dixi* (*h. Diss. p. CXXXV*). *De* o b l a t i o n e *debiti ejusque vi, nec non de* c e s s i o n e *nominis et* d e l e g a t i o n e *cum vera tum simulata plura habet Codex;* Kb. *c.* 4 *p.* 393 *c.* 6 *p.* 400.

De singulis contractibus locationis conductionis et rerum et operarum, veluti, de locatione prædiorum rusticorum Lb. *c.* 45 (*II.* 332 *ss.*); *de pecudum lactantium* (búfé) *elocatione*

---

*) *Apprehensionem solemnem fundi cessi in usu apud Islandos fuisse plura loca in historiis Islandicis demonstrant;* Laxd. S. *c.* 24 *p.* 96; *sed* Vigaglums S. *c.* 26 *p.* 158 *inprimis hac ratione est memorabilis; ibi enim* Hallbera *mater* Einaris, *cui* Glumus *ex necessitate fundum* Thverá *vendiderat, Glumo nunciat se hunc fundum filio* Einari *jamjam vindicasse, adeoque ipsi sine ulteriore mora ex eo jam excedendum* (komit hefi ek nú elldi á þverár land ok geri ek þik nú á brott med allt þitt ok er helgat landit Einari syni mínum). *Hunc qvoque fuisse antiqvissimum occupationis ritum a primis Islandiæ incolis servatum satis notum est; cfr.* Landn. *P. III. c.* 6 *p.* 207 *et inprimis P. V. c.* 1 *p.* 322, *ubi pactionis Islandorum hac de re, suggerente Rege Hacone Pulchricomo, mentio injicitur; cfr.* Eyrb. *c.* 4 *p.* 8.

nec non contractu de iis alendis, Kb. *c.* 25 *ad c.* 30 (*I. p.* 427-431); *de eqvorum elocatione c.* 33 (*p.* 433); *de pacto cum operariis inito* Kb. *c.* 54 *c.* 56. *c.* 61. 62 (*I.* 470. 474-476) *cfr.* Þþ. 56. 57 *I.* 147-158 *et* Lb. *c.* 69 (*II.* 383) *qvæ omnia oeconomiam ruralem in Islandia optime illustrant.*

Ex arbitrio contrahentium pendebat num contractus de prædio rustico a domino cum colono (Leiglendingr) *inito per plures aut pauciores annos iniretur, sed ex generali præscripto nuper laudato non ultra XXI annos, sed si intra tempus conventum moreretur colonus hæredis optioni relinqvebatur an ad reliqvum tempus contractum continuare vellet nec ne, nisi forte septima jam æstatis hebdomade præterlapsa decesserit, tum enim proximus hæres coloni officia ad terminum usque legalem fundum relinqvendi implere tenebatur;* Kb. *c.* 60 *p.* 473. *Qvanqvam colonus plenum usumfructum fundi nancisceretur, adeo ut fructus vel extraordinarios percipere posset, nisi eos dominus diserte reservasset* (*II.* 337), *tamen vel minimam fundi partem sublocando poenæ relegationis reus fiebat, qvæ et eum mansit qvi conduxisset;* Lb. *c.* 45 *II.* 334. *Locarium sibi a colono præstandum non ultra decem pro centum, si recte video, dominus sibi stipulari potuit. In favorem coloni exstitit priscum institutum, ex qvo si qvaterna majorve pars boum peste interiisset, pagus dimidium pretii ex justa æstimatione ipsi resarcire tenebatur;* Kb. *c.* 48 (*I.* 458) *).

Merces famulorum et operariorum secundum operum diversam qvalitatem lege fuit definita; nec eam hero sub poena trium marcarum augere licuit; Þþ. *I.* 147-149 *et* Kb. *p.* 464-468. *Ex jure vet. Isl. eccl. c.* 13 *apparet hero jus famulum, ante tempus conventum deserentem, a qvolibet vindicandi, qvod cum* Vigaglumi S. *c.* 13 *ss. bene convenit. Ex eodem capite colligimus jus modice castigandi hero in eos competisse* (*p.* 56 *ed. Thorkelini*). *Cæteroqvin Codex mira humanitate famulis morbo laborantibus consuluit,* Þþ. 154 Kb. *p.* 474, *nec non iis qvi matrimonio juncti diversis heris servirent;* Þþ. *p.* 151. 162 Kb. *p.* 476. *Neqve eos vili pretio habitos fuisse inde manifestum fit, qvod deficientibus rusticis prædiatis, cum ad rerum æstimationem nec non divisionem legalem adhiberi possent, qvin evocatorum munere fungi;* Lb. *capp.* 14. 17. 46.

Cum donationes inter vivos (vingiafir) *apud Islandos essent freqventissimæ, unde in eorum historiis fere qvavis pagina talium donationum mentio fit, iis plenam vim Codex tri-*

---

*) *Hoc tamen caput nec non seqvens cum in Cod. regio non inveniatur (v. not.), illud institutum serioris demum ævi esse videtur. Idem beneficium colonis prædiatis non solum qvoad pecudes sed et qvoad domos majoris pretii ex cap.* 49 *competebat.*

buit, ("engi madr a at ripta giöf sina"; Aþ. *c.* 11 (*I.* 203), *nisi forte sub conditione vel spe manifestæ remunerationis factæ fuissent et donatarius fidem datam spemqve excitatam fefellisset. Præterea si hæres demonstrare potuerit donationem eo consilio factam fuisse, ut suo jure hæreditario defraudaretur, optioni ejus relictum fuit utrum donatorem relegationis reum postulare* (*cui poenæ etiam donatarius doli conscius subjiciebatur*) *an ex sententia judiciali administratione bonorum suorum privare vellet* (*l. c.*) *cfr.* Aþ. *c.* 21 *p.* 226. *Si extraneus dotem virgini matrimonium inituræ donasset, qvod itaque doti adventitiæ Romanorum respondebat, is sibi stipulari potuit, ut si hæc improles decesserit, dos sibi suisve hæredibus recideret. De libertorum injustis donationibus nec non de iis qvæ mortis causa a civibus fierent alio loco dixi.*

Contractus alimoniæ (arfsal) *), *qvo qvis alteri bona sua omnia transferebat ea lege ut eum ad mortem usque bene sustentaret* **), *validus fuit, si æqvis conditionibus* (jafnmæli) *iniretur, at si iniqvis modo si heredes proximi consentirent, neqve eo consilio fieret ut se a cognatorum pauperum alendorum onere liberaret. Hereditas, qvæ hoc contractu inito ei qvi se alteri ita tradidisset, obveniebat, non alenti, sed alendi hæredibus deferebatur;* Aþ. *c.* 12 (*I.* 204-206) *et c.* 22 (*ib. p.* 227) *cfr. c.* 24 *ib. p.* 229; Ob. *c.* 23 *ib. p.* 278.

Mandati freqvens usus fuit apud Islandos non solum in causis forensibus, ut supra observavi (*h. Diss. p. LXXVI*), *sed etiam in aliis negotiis civilibus v. c. circa fundum vendendum;* Aþ. *c.* 21 *circa jus protimiseos* Lb. *c.* 12. *De mandato generali loqvitur* Aþ. *c.* 7 (*I.* 190) *qvod statuit proficiscentem bona sua cuicunque voluerit per tres hyemes mandare posse sed hoc tempore elapso custodiam eorum ad hæredes peregrinantis devolvi. Mandatarius ipse negotium suæ fidei creditum exseqvi tenebatur; licuit tamen causæ litigiosæ mandatario lites accessorias inde ortas aliis mandare, modo ipse causæ principali consuleret. Si mandatarius fines mandati excesserit, mandans intra certum tempus contractum suo nomine initum rescindere potuit;* Aþ. *l. c. p.* 227. *Dolus malus mandatarii et potissimum prævaricatio in causis judicialibus justis poenis coercebatur;* Vigsl. *c.* 66 (*II.* 109).

---

*) *Idem contractus jure danico* "Fletföring" *v. Kofodi Ancheri samlede Skrifter II. p.* 234 *ss. vocatur. Vox* "Arfsal" *primitus venditionem hæreditatis significat, sed dein peculiariter de contractu alimoniæ usurpabatur, qvia eam vim habuit ac si alias alendi hæres efficeretur; cfr. indicem h. v.*

**) *Ex codice Magnæano cap.* 22 *etiam pater hunc contractum in favorem liberorum inire potuit, qvi passus tamen non in Cod. regio habetur v. p.* 227 *not.* 1. *Hoc autem forte de eo casu intelligendum est, de qvo loqvitur* Ob. *c.* 21 (*I.* 276) *ubi nempe proles non solum ad nutriendum sed etiam ad educandum alteri transfertur pro certis bonis alimentariis semel solvendis, qvi autem contr. fine obtento exspirasse videtur.*

De societate, qva ejus participes vel omnia bona vel eorum partem in societatem contulerunt, pluribus locis agit lex Grágás, et inprimis de ea qvæ inter navigantes instituebatur; Aþ. *c.* 14 (*I.* 211), *nec non qvoad navem mercatoriam de jure nav. c.* 2 (*II.* 397). *Hæc efficiebat, ut socius superstes socio mortuo qvoad bona communia succederet, nisi aliter conventum;* Aþ. *c.* 6 (*I.* 186), Vigsl. *c.* 37 (*II.* 72) *). *Eadem de causa socius Islandus socii alienegenæ a tertio occisi vindex erat legitimus;* Vigsl. *l. c.* (*cfr. h. Diss. p. LXXXI*).

Regulæ, qvas Codex sistit circa commodatum et depositum, parum differunt ab iis, qvæ aliis juribus septemtrionalibus continentur. Hoc unum forte peculiare est, qvod cavent ne unus e pluribus condominis rem alteri commodet nisi reliqvis in id diserte consentientibus. Qvasdam res alteri commodare interdum prohibitum ob abusum inde metuendum, qvo pertinet; Kb. *c.* 22. *Rem commodatam commodatarius alii commodare non potuit. Hoc diserte de nave commodata cautum j. n. c.* 1 *p.* 391. *Nec re commodata ipse diutius vel aliter qvam concessum erat uti licuit* (*ib.*) *Periculum rei commodatæ ex eo momento, qvo rem commodatarius recepisset, suscepit. Eum æqve ac depositarium fuisse obstrictum omnem culpam sustinere, qvin et casum si mixtus fuerit ex eo, qvod* Kb. *c.* 6 *p.* 401 *de deposito statuit, colligitur. Qvod mala fides cum commodatarii tum depositarii severa poena coerceretur alibi monui* (*h. Diss. p. CXXXIV*).

Aleis tesserisque lucri captandi causa ludere etiam sub relegationis poena prohibitum actioque adversus reos popularis fuit; Vigsl. *c.* 121 *II.* 198. *Neqve, ut videtur, alii contractus aleam continentes admissi. Qvanqvam in Sagis sæpius ludorum et rixarum hac de re ortarum mentio fiat, non tamen de pecunia certatum fuisse memini.*

§. 33.

Comparatio Codicis Grágás cum jure Norvegico antiqvissimo.

Ex iis, qvæ jamjam allata sunt, seqvitur jus Islandicum, qvod codice Grágás continetur, cum iis bene qvin interdum ad verbum convenire qvæ historiæ Islandicæ ut jus antiqvissimum sistunt, et ubi immutationes occurrunt eas ex necessitate interna, qvam crescens indies cultus, emendati mores et religio catholica visque hierarchiæ affecerunt, factas esse, neqve est, cur credamus talem mutationem causis extrinsecis et exterarum civitatum inprimis Norvegiæ, utpote matris, leges imitandi studio fuisse provocatam.

---

*) *Cum cognatus cognato a se occiso non succedere potuit,* Vigsl. *c.* 71 *II.* 113, *multo minus socius socii in tali casu hæres fuit;* Vigsl. *c.* 37 *p.* 72.

Si deinde comparationem inter hoc jus Islandicum et Norvegicum vetustissimum, qvod lege Gulensi Haconis Adelstenii alumni continetur, recte instituamus, multum abest, qvod talis insignis similitudo inter utrumque Codicem adsit, qvæ eam sententiam nos amplecti jubeat ac si Codex Grágás peregrinæ originis esset, ut potius hæc ipsa collatio demonstret legem Islandicam jura Islandis propria pæne ubique constituentem et proprium colorem per totum ejus contextum servantem ex ingenio et institutis hujus populi singularibus fuisse enatam.

Primum accuratius hos Codices inspicientem non effugiet mira illa diversitas, qvod non solum illa sectio, qvæ Landvarnar-Bólkr *inscribitur, de expeditione navali et regni defensione multis agens, omissa sit, id qvod inde explicari potest qvod Islandia nunqvam bello externo implicita non simili ordinatione bellica ac Norvegia indiguerit, sed etiam, qvod sane mireris, ne verbo qvidem jus retractus gentilitii* o d a l i c i *) *nomine insignitum tangit, qvanqvam hoc institutum priscis Norvegis tantæ curæ cordique fuerit, ut cum ejus abrogatione Haraldus Pulchricoma triumphum suum universo populo durissimum reddidisset, Haco eo potissimum sibi ejus amorem conciliavit, qvod hoc jus avitum sub ipsis imperii sui auspiciis denuo restituisset, idemque jus plurimis sancitis Codici nomen ejus ferenti insertis sollicite confirmasset (cfr. l. Gul. apud Pausium I.* 206-227), *qva re moti successores regni graviores abusus licet reprimentes ipsum jus longo seculorum cursu incolis carius redditum abrogare non ausi sunt; in Islandiam autem tum demum una cum aliis institutis peregrinis receptum fuit jus odalicum cum Codex Jónsbók Islandis jam Regis Norvegiæ imperio subjectis obtruderetur.*

Qvantum distat jus criminale Islandicum (Vigslódi) *a Norvegico* (Mannhelgi-Bólkr), *si qvædam sancita qvoad mulctas homicidii earumque divisionem nonnullasque verborum formulas his in causis exceperis, nec non alia, qvæ potius ex moribus omnibus gentibus septemtrionalibus communibus qvam Norvegorum propriis descendunt! Conferantur inter alia qvæ in utroque Codice de injuriis verbalibus nec non de furto statuuntur; principia juris Islandici in his non solum a Norvegico sed, qvantum scio, etiam a cæteris septemtrionalibus discedunt. Sed multo magis omnis forensis ordo differt. Codex Norvegicus fere ubique ad juramentum rei purgatorium sive ejus solius sive cum consacramentalibus recurrit v. l.* Gul. Þingb. *c.* 2 *ad* 7 *usque (apud Pausium I.* 131-134 *et* Mannhelgi-B. *c.* 49. 60. 61. 64 *(ib. p.* 170. 175-177) *et multis aliis locis, Islandicus contra ad evocatos* (qvidr), *illius procedendi ordo*

---

*) *Jus qvidem retractus conventionale legem Grágás admittere alibi observavi, sed hoc ab illo jure retractus gentilitii legali, de qvo hic agitur, omnino diversum esse, facile intelligitur. De jure retractus conventionali etiam agit lex Gulensis, sed brevius sub nominibus:* "Maale-Jord" *et* "Stefne-Jord" *v. sect. de j. odel. c.* 19. 20. 22 *(apud Pausium I.* 220-224).

satis simplex, hic perplexus et solemnibus abundat. Judicium qvinarium (fimtardomr), *de qvo Islandi merito gloriantur, Norvegis ut cæteris gentibus fuit incognitum. Actiones populares in Islandia ex lege freqventes, in Norvegia rarissimæ. Jurisdictionem patrimonialem, qvam lex Grágás magistratibus* "Godar" *dictis tribuit, jus Norvegicum ignorat. Potestas judicis provincialis* (Lögmadr) *in Norvegia ab ea, qvam* Lögsögomadr *in Islandia exercebat, ratione et durationis et ambitus differebat.*

In jure qvidem civili privato potissimum in illa parte, qvæ personarum audit, plura qvidem occurrunt in qvibus uterque Codex conspirare videtur, sed fere æqve bene cum jure Svecico et e Danicis potissimum cum Scanico, sed si singula capita exactius conferas discrimen haud leve invenies. Ita v. c. ex jure Gulensi c. 1 *(apud Pausium I.* 73) *manumissio servi cum convivio* (Frelsis-Öl) *impensis liberti facienda ex jure Norveg.* Leysingslög *c.* 6 *et c.* 9 *(apud Pausium I.* 80. 83); *cfr. l. Frost. Haconis Haconidis P. XI. c.* 12 *(apud Pausium II. p.* 132) *conjuncta esse debuit, iis modo casibus exceptis, qvos cap.* 5*tum* *enumerat; ex jure Islandico non item, sed contra exigebatur ut a magistratu in civitatem reciperetur; libertorum conditio ex jure Norvegico multo durior fuit qvam ex Islandico; abnepotes liberti ex illo demum plenissimam libertatem conseqvebantur, ex hoc pronepotes (v. legem Frostensem Haconis Haconidis P. XI c.* 10 *et* 11 *apud Pausium p.* 130. 131). *Qvoad matrimonii impedimenta magna inter has leges regnat diversitas. Qvamvis qvoad mundium jus hoc Islandicum cum lege Gulensi Haconis Adelstenii in multis conveniat*), eo tamen nomine insigniter discrepant, qvod ex illo non uti ex hac teneatur tantum conferre mundii nomine, qvantum uxor dotis* (heimanfylgia) *causa secum attulerit v. l. Gul. in sect. de matrimonio c.* 4 *nec non in sect. de hered. c.* 11 *(apud Pausium I.* 70 *et* 128) **). *Qvod uxor ex utraque lege communione inter conjuges stabilita trientem modo capiat, prima facie videri possit ac si hoc ex lege Gulensi eod. libr. c.* 3 *p.* 70 *in Islandicam migrasset, sed idem quoque principium in legibus antiqvis Sveonum (non Gothorum) servatur veluti Uplandica, Westmannica, Sudermannica. In materia de tutela in aliis conveniunt, in aliis plurimum discrepant. Illud autem discrimen inprimis memo-*

---

*) *In utraque lege summa definita est qvæ ad minimum mundii nomine danda, sed ex lege Grágás erat una marca (argenti) sed ex Gulensi Haconis* 12 *auræ, adeoque dimidio major cum octo unciæ marcam efficiant.*

**) *Hoc qvidem serius additamentum est, sed tamen antiqvum qvippe qvod, ut ipse Codex innuit, sub regibus Olao et Magno conditum. Lex Uplandica idem principium aliter et origini mundii dotisque magis conformiter exprimit, dum vice versa statuat qvod dos dono matutino serius loco mundii recepto respondere debeat;* Arfdab. *fl. IV §.* 1.

rabile qvod ex lege Norvegica foemina æqve tutelam impuberis suscipere posset ac masculus v. Sect. de hæred. c. 2 (apud Pausium p. 121); cfr. l. Frost. Haconis Haconidis P. XIII c. 9 (apud Pausium II. 137 et 179), sed secus ex jure Islandico; cfr. h. Diss. p. CXXIII qvanqvam foeminæ alio nomine non majoribus juribus fruebantur ex jure Norvegico qvam Islandico. In sancitis de tutelæ administratione lex Haconis Adelstenii nihil fere habet, sed plura lex Haconis Haconidis, qvæ cum nostra Islandica satis bene conveniunt P. X c. 22 et c. 28 (apud Pausium II. 136 et 138).

Qvod ad jus rerum attinet adeo in præcipuis materiis differunt, ut nemo facile credere possit alterum Codicem ex altero qvæ præscribat petiisse. Conferantur loca de venatione, de inventione, de successione ab intestato. Qvatenus in materia de donationibus mortis causa conveniant alibi exposui (h. Diss. p. CXXIII). De servitutibus (rerum) in lege Gulensi qvantum sciam nihil occurrit. In materia de contractibus aliqvali qvidem ratione utraque lex convenit, sed tum plerumque ubi eadem fere etiam in aliis legibus septemtrionalibus leguntur, sed in multo pluribus differunt. Inter hæc discrimina illud maxime memorabile, qvod cum jam lex Gulensis Haconis Adelstenii diserte reqvirat ad fundi alienationem, ut scotatio fieret (v. sectionem de jure odalico c. 14. 15. 28, apud Pausium I. 220. 226) idemque præceptum cum in posterioribus legibus Norvegicis, tum in antiqvis Svecicis et Danicis occurrat, nihil tale lex Grágás sanxit. Ex adverso occupationem fundi sive emtoris sive coloni igne et ferro factam, qvam lex Grágás justam agnoscit, cfr. p. CXXXVI, lex Gulensis ignorat. Neque venditor ex lege Grágás vitia occulta rei vendendæ emtori indicare debuit uti ex lege Gulensi, nominatim qvoad servos, eqvos et pecudes resque fungibiles v. Leisingialög *c. 1 (apud Pausium I. 73),* Kiöbeb. *c. 7 c. 11 (ib. p. 58 et 62). Qvoad jus uxorum emtionem venditionem ineundi lex Grágás in universum ei modo jus tribuit intra annum de valore semiunciæ contrahendi* fþ. *c. 21 p. 334, cum Gulensis contra etiam uxori filii liberti idem jus concedat, ingenui autem rustici de ora et multo majoris si maritus majoris conditionis fuerit;* Kb. *c. 6 (apud Pausium I. 72). Qvæ singularia habet lex Islandica de jure viduæ restricto fundum suum alienandi; v.* fþ. *c. 21 (I. 334),* Lb. *c. 2 (II. 214), ea lex Gulensis ignorat, ut multa plura taceam.*

Ubi qvoad juris privati principia utræqve leges conspirant ea plerumque in jure Islandico multo magis singularibus sancitis sunt enucleata et ad diversas casus applicata. Exemplum elegans præbet qvod lex Grágás de alendorum sustentatione luculenter præscribit, si cum paucis præceptis de eadem re in lege Gulensi comparetur.

Qvoad regulas sive paroemias juris plures ejusdem indolis in utroque Codice occurrunt, qvales: qvilibet dignus est sententia judiciali de re sua v. l. Gul. Sect. de j. odal.

c. 1 *p.* 206 *decem testes non plus valere qvam duos ib.* Leysingsl. *c.* 3 *p.* 77 *), *qvod respondet legis Grágás* Lb. *c.* 2 (*II.* 213) "jamfullt er vattord at vattar II sem X."

Qvod ad juris terminos attinet, plurimis utitur lex Grágás, qvi omnibus vel pluribus gentibus septemtrionalibus sed potissimum Norvegicæ, unde Islandi originem suam deducebant, communes, sed multis quoque sibi propriis ex Islandorum singulari juris colendi studio ortis. Ad priorem classem referendæ voces: mundr, heimanfylgia, giptingarmadr, ómagi, vardveizla, vardveizlomadr, eindagi, heimild, dánarfé, jafnadr, hardafáng, Landabrigdi, rán, legord, vadaverk, frændsemispell, fullrettisord, grid, trygd, gridamál, mordvargr *et innumeræ aliæ. Ad secundam classem vocum huic legi propriarum pertinent;* adild, adili, þíngs-afglöpun, aladsfestr, áljótsrád, álög, arfskot, arftak, audæfi *nec non* ítak *pro servitutibus prædiorum,* fángakvidr, fiörbaugsgardr, frumhlaup, frumsök, gögn, gagnkvöd, gagnsök, gjörtæki, hývíg, lausakjör, lögvörn (*exceptiones*), hrudning, málaland, málamadr, málamundr, mannvilla **), raudarán, skapþíng, sóknargögn, úrnæmi, úvænishögg (*s.* klámhögg), vargdropi, vefang, þíngvært *aliæque. Qvod vero maxime demonstrat Codicem Norvegicum et Islandicum inter se plurimum differre sunt ii juris termini, qvi in utroque qvidem codice occurrunt, sed in uno significatione prorsus diversa ac in altero accipiuntur. Tales sunt:* drep *j. Isl. ictus, verberatio, sed j. Norv. leve vulnus, cfr. Pausium I.* 166 *not. a,* lýrittr *interdictum j. Isl.* (*hinc:* godalyrittr *interdictum magistrale*) *sed j. Norv. jusjurandum a tribus præstitum;* útlagr *j. Isl. mulctatus et* útlegd *mulcta sed j. Norv. exsilium, exsul;* vopnatak *j. Norv. et septemtrionali in universum, armorum concussio ad consensum suum in comitiis declarandum, sed jure Isl. finis comitiorum;* (*cfr. p. LXXXIX*). Hornúngr *quoque et* Hrisúngr *alio sensu accipitur in lege Haconis Adelsten* Arveb. *c.* 7 (*v. Paus. I.* 116) *qvam in lege Grágás* Aþ. *c.* 4. *Qvæ autem major affinitas inter Codicem Grágás et legem Gulensem Haconis Adelstenii alumni nec non Frostensem Haconis Haconidis intercesserit qvam cum cæteris legibus septemtrionalibus inde facile explicatur, qvod Codex noster ex eodem communi cum his fonte plura hauserit, ut jam supra innui (h. Diss. p. XIX).*

---

*) *Qvod autem addit unius testimonium non amplius valere ac si nullum editum fuisset, lex Grágás non adoptasse videtur, ut ex loco laudato apparet.*

**) *Contra verba jure Norvegico vetusto jam usu recepta* "fox" *et* "flærd" *falsum reale significantia et compositum* "vedfox" *in Codice Grágás nullibi occurrunt.*

§. 34.

De meritis Codicis Grágás ejusque multiplici usu.

Ad merita Codicis Grágás rite pensanda reqviritur ut ætatem qvando, terramque ubi compositus est ante oculos habeas, eumque cum aliis legibus ejusdem ævi et sub iisdem vel qvantum fieri potest proximis conditionibus concinnatis conferas. Si enim cordatus lector menti suæ bene inculcet in insula plagæ septemtrionalis remotissima, cum reliqvo terrarum orbe non nisi per singulos navigantes conjuncta, hunc Codicem initio qvidem Seculi duodecimi, sed ex juris normis usu jam longævo receptis in scripturam fuisse redactum, non satis mirabitur qvi factum sit, ut ex hac insula ævo adeo rudi tamque iniqvis conditionibus tale legislationis opus profectum sit, qvod tot tantaque solertis ingenii rarique acuminis documenta exhibeat. Nullo juris Romani, exiguo juris pontificii auxilio, solo fere justi honestique sensu ducti intellexerunt qvid in leges reipublicæ Islandorum recipiendum qvid reprobandum esset. Qvantum cultura distant a legibus veterum Britonum intra fines Walloniæ inclusorum, qvantum a Hibernorum legibus antiqvis, qvas "Brehon law" vocant, qvatenus eas novimus! hæ tamen gentes meliore olim sorte utebantur qvam Islandi et pro modulo ejus temporis satis cultæ ab origine fuere.

Qvod flos lectissima Norvegorum in Islandiam migraverit ad hoc explicandum non multum facere videtur, si universum hunc populum summæ adhuc barbariei tum adhuc immersum existimes. Sed hæc barbaries non adeo magna fuit qvam gentium septemtrionalium cum exteris tum domesticis detractoribus effingere placuit, dein jura et leges jam longe ante sacrorum Christianorum publicam adoptionem in his terris multo plus exculta fuisse qvam ii agnoscunt, qvi sibi historiam temporisque pristini descriptionem ex notionibus a priori suopte ingenio formant, ipsæ priscorum monumentorum reliqviæ etiamnum nobis servatæ satis superque testantur. Ex memoratis non sane contemnendis fontibus Islandica Grágás orta est, sed adeo aucta atque emendata non fuisset, ut coævas leges septemtrionales plurimum superaret nisi jurisprudentiæ studium ob majora incitamenta, qvibus in Islandia fruebatur, ut antea pluribus exposui, hic multo magis qvam alibi promotum fuisset. Hæc juris præstantia in plurimis juris normis, qvæ casus usu obvios vel excogitatos sistunt eosque subtiliter more Romanorum dirimunt qvibusque illa juris materia, in qva versantur, penitus pro gentis Islandicæ usibus, exhauritur). Hæc legislatoria prudentia non solum in jure civili sese exserit: sed etiam in iis, qvæ ad oeco-*

---

*) *Cave tamen ne existimes omnes juris normas in Islandia liberæ reipublicæ tempore vigentes in Codice Grágás accurate recenseri. Plures autem omissas esse multa adsunt indicia, ut in ipsa Diss. passim innui, neqve pro modo, qvo hic Codex confectus fuit, hoc evitari potuit, si vel maxime id vitare studuissent, qva de re valde dubito.*

nomiam ruralem spectant, nec non ad politiam, qvatenus hæc civium hujus reipublicæ intereral, manifestatur. Hinc Codex noster de notis disjunctivis pecorum (einkunnir), *qvæ in compascua montana et communia* (afréttr) *mittebantur, multis accurate edicit* Lb. *c.* 37 *c.* 42, Vigsl. 11 *), *cum contra lex Haconis Adelstenii alumni hujus rei vix mentionem faciat* **). *Unum idemque pondus atque mensura in Islandia Seculo pæne prius qvam in Norvegia introductum fuit;* Kb. *c.* 51. 72. 83, Vigsl. *c.* 120. *Ne mercatores cives emungerent multis modis provisum. Politia in portubus et nundinis accurate servabatur* (*cfr. jus navale c.* 2). *Uti ab altera parte providebatur ne canes aliaque animalia domestica in damnum vel contumeliam domini sine justa causa male haberentur, ab altera diversa statuta prudenter cavent ne qvis civis ab iis læderetur;* Vigsl. *c.* 75 *p.* 118 *c.* 76–79. *Optime cavetur ne inqvilini tabernarum* (búdsetomenn), Ob. *c.* 31 *vel mendicantes hominesque vagi civibus oneri essent,* Ob. *c.* 31 (*I.* 294), Kb. *c.* 46 (*I.* 456) *c.* 65 (*ib.* 482); *simul autem nulla civitas veris egenis melius consuluit, ut ex diversis statutis in sectionibus de alendorum sustentatione, nec non in illis de judiciis et de commerciis elucet. Viarum publicarum et pontium cura non neglecta, qvamvis multum hic privatorum diligentiæ relictum fuerit;* Lb. *c.* 15 *et* 16 (*II. p.* 264. 266 *ss.*). *Cum hospitia publica deessent colonis hospitium præbere peregrinantibus, potissimum funus ducentibus, matrimonium inituris eorumque comitibus, naucleris nautisque, civibus judicium petentibus legibus injunctum; v. jus Isl. eccl. vetus c.* 4 (*p.* 26) *c.* 17 *p.* 86. *Singulare agriculturæ promovendæ studium olim Islandis magis qvam hodie insitum effecit ut leges fundorum dominis plura vincula imponerent, qvam iis jam imponi soleant; v.* Lb. *c.* 19. 24. 32. *Ne qvis bona sua donationibus nimiis ludisque disperderet jura quoque provident, ut alia taceam. Qvod cura reipublicæ ad hæc omnia sese porrexerit eo magis mirandum, cum summus libertatis civium amor talibus statutis obstaculum haud leve opposuerit.*

Eo nomine quoque Codex noster laudari meretur, ut singulari prudentia prospectum fuerit qvo cives accurata juris vigentis notitia imbuerentur et huic sapienti civitatis moderatorum consilio eventum optime respondisse, historiæ Islandorum qvavis fere pagina testantur.

Sunt, qvi ordinem judiciorum in hoc Codice præscriptum culpentur eo nomine, qvod multifarius evocatorum (qvidr) *usus plurimæque formulæ, a qvarum stricta observatione cujusvis litis*

---

*) *Qvod notæ disjunctivæ pecorum jam ethnicismi tempore in usu fuerint in Islandia inter alia ex* Eyrbyggia S. *c.* 23 *p.* 106 *discimus, ubi agitur de nota ovis disjunctiva gregis a montanis compascuis collectæ et de lite gravi primum inter gregum custodes et dein inter ipsos dominos Vigfusum et Snorronem hac de re orta.*

**) *Hæc lex qvidem de notis, qvibus singuli tractus compascuorum* (Sel *vel* Sæter) *ad diversos pecorum dominos pertinentes distingvebantur, loqvitur, non autem de notis pecorum.*

*exitus pendebat, qvæque juris ab adversario denegati vindicationem maxime perplexam reddebant *). Sed hi reprehensores non animadverterunt qvam imperfectus aliarum gentium ordo judiciarius medio ævo fuerit, adeo ut si cum hoc rite comparetur Islandicus, admirationi potius qvam justæ reprehensioni locus foret. Id maxime laudandum qvod consacramentalium usus hoc Codice neutiqvam admittatur, qvi in aliis terris septemtrionalibus tot perjuriis ansam dedit, ut raro læsus justam satisfactionem obtinere posset, cum non solum amicus amico, vicinus vicino ex vulgari opinione, sed et omnia sodalitii* (Gildæ *dicti) membra sibi invicem ex ipsis hujus societatis legibus talem operam reo præstare tenerentur **). Solennitatum formularumque conceptarum in omni actu forensi usus per se commendabilis tricas qvidem et cavillationes ideo peperit, qvod minima ab his aberratio totam causam vel justissimam vitiaret, sed huic abusui qvantum fieri potuit egregio judicii qvinarii instituto obviam itum est. Sed Islandicum judiciorum ordinem præ aliis commendat qvod legum transgressores accusare pluribus vi officii vel peculiaris cum læso conjunctionis causa injunctum esset, et ubi res majoris momenti cenšeretur accusatio omnibus civibus pateret, justisque præmiis ad hoc munus obeundum excitarentur. Deinde detentio probatioque criminum eo facilior reddebatur, qvod non solum in homicidio, sed et in aliis delictis, veluti furto stuproque, mitior poena crimen manifestanti vel confitenti remque ablatam palam possidenti statuta esset qvam delictum occultanti et deneganti. Præterea variis mediis provisum fuit ne litium exitus nimis procrastinaretur, qvo pertinuit definitio brevis temporis intra qvod actio instituenda esset, brevissimusque terminus citationis, plerumque qvinque noctium, siculi in Norvegia, idemque peremtorius, adeo sine repetita renovatione in Dania usu legibusque recepta ***). Qvanqvam historiæ Islandorum sæpissime doleant, qvod vi a potentioribus procederetur atque juris præscripta impune violarentur, non tamen de ipso ordine judiciario qveruntur. Mutatio hujus ordinis cum Islandia Regibus Norvegiæ subjiceretur novis*

---

*) *Vide Arnesenii Islandske Rettergang p.* 19.

**) *Cfr. qvæ hac de re dixi in commentatione: Om de gamle Danskes Retssædvaner p.* 227 *ss. Mirum prima facie videtur, qvod hæc sodalitia in toto septemtrione medio ævo frequentissima in Islandia nunqvam obtinuerint, sed hujus instituti non usum inde ortum crediderim, qvod magistratus Islandici* (godar) *se eorum formationi opposuerint, ne iis eorum in curiales auctoritas imminueretur, qvodqve Islandia nullas urbes et municipia haberet, qvæ talium sodalitiorum, qvanqvam rure non incognitorum sedes fuere potissimæ.*

***) *Incommodo, qvod inde reo reprobationibus non statim instructo oriri potuit, eo occurrebatur, qvod actionum instituendorum præviam in foro denunciationem adhibere fas esset, utque ad interdicta sæpius primum recurretur.*

juris codicibus ad imitationem juris in Norvegia vigentis effecta non incolarum desideriis provocata fuit, qvod indicio est eum usibus Islandorum bene fuisse accomodatum.

Meliori jure Codici nostro vitio verti possunt qvædam barbariei et inhumanitatis reliqviæ nonnullis in locis occurrentes, sed cum earum in historiis Islandicis vix mentio fiat veri est simillimum hanc duritiem re vera non fuisse adhibitam, antiqvorum autem morum nimiam venerationem civibus sub libera reipublicæ formula viventibus propriam effecisse ut non diserte abolerentur. Si autem illas sanctiones cum lege Gulensi Haconis Adelstenii alumni conferas eas non eo inhumanitatis processisse intelliges, qvæ hanc legem qvantumvis a posterioribus Regibus christianis reformatam dedecorat, ut creditoribus adversus debitorem solvendo imparem jus pro lubitu membrum corporis supra vel infra amputandi tribueret, atque patrono liberti egeni defuncti infantes tenellos superstites foveæ in coemiterio arte factæ injiciendi facultatem daret ea lege, ut robustissimum qvi cæteris supervixerit solum mortis instantis periculo eximeret atque dein sustentaret (vide coll. legum Norv. ***Pausii*** Leisingsl. *c.* 7 *c.* 14 *p.* 82. 89). *Ab altera parte Codex noster plura sanxit, que humanitatem legislatoris testantur, veluti cura peculiaris foeminæ gravidæ partusque qvem utero ferebat. Hinc* Vigsl. *c.* 35 (*II.* 69) *cavet, si qvis talem foeminam occiderit, eum duplicis homicidii reum fieri, ipsam vero foeminam si vel crimen commisisset, qvod pacis securitatisque vitalis dispendium alias adferret, inviolabilem declarat, cfr.* fþ. *c.* 48 *in fine* (*I.* 364). *Eadem humanitas erga animalia bruta quoque sese exserit, dum diserte sub poena relegationis in posterum prohibet ne qvis notam distinctivam ovibus applicaturus aurem ei abscidat,* Kb. *c.* 23 (*I.* 426), Lb. *c.* 38 (*II.* 309).

Qvod poenæ in hoc codice statutæ delictorum indoli sæpius non bene sint attemperatæ commune legum medii ævi vitium est, in Islandia tamen magis qvam alibi excusandum ob optionem poenarum generum in hac terra per ipsam regiminis formulam omnisque vis armatæ inopiam admodum restrictam.

Rationes cur melior ordo in materiis disponendis in hoc Codice non servatus sit et eadem sancita interdum repetantur, jam antea suggessi (§. 23 *p. LX*)*; hinc his immorari nolo.*

In sententia autem de meritis hujus Codicis ferenda lectori semper ante oculos obversetur qvod hic neqve lex mera, neqve liber juris sistatur, sed lex antiqva cum commentario et additamentis ex edictis nomophylacum, rebus judicatis et sententiis jureconsultorum orto; vide hanc Diss. p. LXII. LXIV.

Ubi de usu et ***utilitate****, qvam hic Codex etiam nunc præstare potest, qværatur ante omnia agnoscendus est ille, qvem studium ejus exactum ei comparabit qvi jus septemtrionale antiqvissimum, mire pro ejus ævi modulo excultum, nosse velit novam inde lucem qvæsiturus*

ad alia jura antiqviora, potissimum regnorum borealium, melius intelligenda earumque sanctionum relationem intimam ad ingenium moresque et instituta horum populorum æstimandam. Juris Islandici hodierni cultores ex hoc fonte multa in Codicem Jónsbók migrasse comparando intelligent. Sed non solus juris consultus fructus ex nostri Codicis studio percipiet. Qvi Sagarum Islandicarum lectione delectatur hunc Codicem consulat, sine qvo multa earum loca ipsi erunt obscura (cfr. h. Com. p. LXXVI). Qvi formam regiminis olim in Islandia vigentem diversorumque magistratuum jura et officia nosse cupit, ex eodem codice melius qvam ex ipsis Sagis hanc notitiam hauriet. Qvi cognitionem vitæ domesticæ veterum Islandorum sibi comparare velint, hunc fontem ne negligant. Qvi historias Islandicas mera commenta narrare contendunt, dum agriculturam olim in Islandia satis pro terræ qvalitate florentem insulamque sylvis non destitutam, ipsosque incolas non solum venationibus et piscaturæ, sed navigationibus et commerciis quoque deditos, lautioremque civium conditionem nobis depingant, hoc legum codice egregie refelluntur. Inde præter multa alia discimus non solum veteres Islandos sementem fecisse, sed et tauros ad arandum habuisse, Kb. *c.* 85, *sues,* Lb. *c.* 11 (*II.* 231) *anseres et anates in suas usus convertisse, curribusque olim vectos,* Lb. *c.* 35 (*II.* 215), *qvæ omnia hodie incognita, ut alia taceam. De silvarum postea fere deletarum multiplici usu insignique legum cura ut serventur, vide* Lb. *c.* 34. 35) *cfr. c.* 1 *) (*II.* 211. 292–301). *Qvi oeconomiæ politicæ operam navant et pretia rerum diversis temporibus ex argenti majori vel minori vi pendisse putant ex justa æstimatione plurimarum mercium, qvæ in hoc Codice* Kb. *c.* 85 *I.* 500–505 *sistitur, accurate discent, qvo pretio hæ omnes Seculo duodecimo in hac insula æstimatæ fuerint ex constitutione comitiorum universalium et ex alio loco qvid operæ manuariæ eodem tempore constiterint;* Kb. *c.* 54 (*I.* 465) *et* þþ. *c.* 56 *I.* 147–149. *De argenti puri pretio et divisione in Islandia eo tempore, qvo sacra christiana primum hic introducta fuere, adeoque anno millesimo, maxime memorabilis notitia habetur in Codice regio, unde desumtum qvod in hac nostra editione legitur;* Kb. *c.* 84 (*I.* 500).

Ipsa historia Islandiæ et septemtrionis ex hac antiqva juris normarum collectione novam lucem hucusque neglectam accipiet. Hæc irrefragilibus testimoniis docet incolas Islandiæ, æque ac eos qvi trium regnorum borealium cives fuere, se olim ut unam eandemque gentem spectasse eandemque lingvam licet jam tum in diversas dialectos aliqvatenus divisam, qvam

---

*) *Ad majora autem ædificia trabes lignaque semper e Norvegia advecta fuisse, cum betulæ minores quæ in insula crescebant lignaque maris fluctibus huc appulsa talibus usibus non essent accommodata, cum e Sagis tum e* þþ. *I.* 149 *et* Kb. *c.* 55 *I.* 468 *apparet.*

unanimi consensu danicam vocabant, loqventem *) *et ob hanc intimam conjunctionem diversis prærogativis in hac remotissima septemtrionis parte fruentem, a qvibus cæteræ gentes, qvæ solæ ut exteræ tractabantur, erant exclusæ*, Vigsl. *c.* 37 (*II.* 76), (*cfr. h. Diss. p. LXXXI*). *Qvanqvam hic consensus animorum originis communis bene memorum peregrinationibus, commerciis, matrimoniis, ambitu munerum in aulis principum regnorum septentrionalium ab Islandis studiose alebatur, conjunctio tamen peculiaris inter Islandiam et Norvegiam nihilo minus semper substitit. Ignorarunt historici septemtrionales legem Grágás documentum maxime memorabile hujus rei continere, privilegia puta Islandorum in Norvegia a Rege Olao Sancto his concessa et testimonio judiciali ab Islandis tum temporis maxime illustribus, veluti Episcopo Gissuro, Teito ejus filio, Marco, Gudmundo aliisque confirmato; cum simul jura ipsius Regis Norvegiæ ejusque subditorum in Islandia qvoad incolas liberæ reipublicæ tempore definiantur, intelligitur hæc privilegia verum foedus fuisse* (*vide h. Cod. II.* 407-410 **). *Stricto officio Islandis hoc foedere imposito Norvegiam contra aggressiones hostiles in periculo imminenti tanta vi defendendi, ut ex singulis ternis viris armis ferendis paribus duo Norvegiæ succurrant et tertius modo domi remaneat* (*ib. p.* 408), *nunqvam satisfactum fuit, neqve huic facile satisfieri potuit cum ob copiarum auxiliarium navibus transvehendarum nimiam magnitudinem, tum qvia periculum anteqvam edictum ad insulanos pervenire potuisset et copiæ auxiliatrices dein congregari navibusque cum apparatu necessario transvehi jam cessasset. Hoc foedus tamen eo majoris est momenti, qvod cum Islandia, annis* 1261 *et* 1264, *Norvegiæ pacto unionis subjiceretur, ex illo foedere plura in hoc pactum fluxisse videntur.*

---

*) *Ex pluribus locis, qvæ hoc declarant, maxime memorabiles sunt:* Þþ. *c.* 1: Þann mann scal eigi i dom nefna er eigi hafi mal numit i barnæsku a danska tungu, aþr hann hefir verit III vetr a Islandi eþa lengr (*I.* 16) Vigsl. *c.* 37 (*II. p.* 71. 72). Ef utlendir menn verþa vegnir a landi her danskir eþr sönskir eþr norrönir or þeirra konga veldi III, er var tunga er, þar eigo frændr þær sakir, ef þeir ero ut her, en af öllum tungom öþrom enn af danskri tungu, þa a engi madr her vigsök at sökia af frændsemis sökom, nema faþir eþr sonr eþr broþir oc þvi at eino þeir ef þeir höfdo her aþr viþkennz *cfr. p.* 76. Aþ. *c.* 6: Norrönir menn oc danskir oc sönskir eigo her arf at taca eptir frændr sina þriþia-bröþra oc nanari, en at frændsemi af öllom avþrom tungum enn danskri tungo scal engi maþr her arf taca etc. (*I.* 188) *cfr. c.* 16. 17 (*ib. p.* 218. 220. 221). *Seculo demum decimo tertio usu receptum fuit ut pro* "dönsk tunga" *etiam appellatio* "Norræna" *i. e. septemtrionalis, non Norvegica, adhiberetur, sed "Islandica" vix ante seculum decimum sextum. Ex his datis facile dirimitur lis jam nuper denuo agitata num appellatio lingvæ danicæ ad fines regni Daniæ restringenda, an ad Norvegiam quoque pro usu vulgari extendenda.*

**) *Ad hanc peculiarem Norvagiæ cum Islandia junctionem respicit jus nauticum c.* 2 (*II.* 401) *qvod solos Norvegos a portorio in Islandia solvendo liberat.*

Codex quoque noster Islandorum non solum in exteras terras proficiscendi libidinem, sed terras quoque ignotas detegendi studium testatur; vid. Privilegia Islandorum II. 410: Ef þeir menn verþa sæhafa i Noreg er vart hafa til Grönlands eþr fara i landaleitan *etc.*

Idem abunde illustrat Islandiæ perpetuum cum Grœnlandia nexum, sed et fora in Grœnlandia bene tum fuisse ordinata, qva de causa sententiis ibi latis transactionibusque ab Islandis in hac colonia factis vim plenam tribuit, cum contra sententias in aliis terris licet septemtrionalibus latas impugnare liceret; Vigsl. *c.* 102. 103 (*II.* 142. 143) *cfr. c.* 101 *p.* 141.

§. 35.

Qvamdiu Codex Grágás viguerit, illustratur.

Codex hic legum Islandicarum antiqvissimus, qvi hodie voce "Grágás" *insignitur, pristinum vigorem servavit dum Islandi sub liberæ reipublicæ formula vixerunt. At hæc gens turbis domesticis et factionibus seculo decimo tertio plus qvam antea obnoxia, persvasionibus cleri cum clero Norvegico per hierarchiæ vinculum per secula conjunctissimi et qvorundam procerum donis et pollicitationibus Regis Norvegiæ corruptorum, post diuturnam cunctationem cedens annis demum* 1261 *et* 1264 *) *huic Regi sua sponte se subjecit, sub certis tamen stipulationibus in perpetuum servandis* **). *Qvanqvam inter has stipulationes et illa erat, ut Islandi suas leges jurisque normas, qvas summo pretio semper habuissent, nihilo minus servarent, paullo post Codex* Haconis Haconidis, *qvi a legislatore* Hakónarbók, *sed ob poenarum duritiem quoque* "Járnsída" (*i. e. latus ferreum*) *vocatur, iis ab hoc Rege obtrudebatur* ***). *Hic Codex typis nunqvam evulgatus est et ex paucis illis Manuscriptis, qvæ cum hodie nobis sistunt, nullum integrum esse videtur. Sed cum eadem lacuna, qvod sciam, in omnibus his Manuscriptis occurrat, fieri potest ut Codex iste nunqvam integer et perfectus fuerit, sed ex consilio legislatoris ea capita vacua relicta essent, in qvibus Codex Grágás etiam in posterum obtineret, sed cum*

---

*) *Qvadrans enim orientalis Islandiæ diutius qvam cæteri restitit, ille se demum post mortem Haconis subjecit. Cfr. Sturlungam lib.* 7*mo*, 8*vo*, 9*no et* 10*mo*.

**) *Cfr.* Arngrimi Jonæ *Crymogæam lib.* 3*io* *p.* 107; *Torfæi hist. Norv. IV. p.* 334; Finni Johannæi *hist. eccl. I. p.* 381 *et* 382; *nec non versionem danicam legis Isl.* Jonsbók, *Havniæ* 1763 *p.* 377, *ubi articuli hujus deditionis habentur, sed paullo diversa ratione.*

***) *Annus, qvo hic Codex receptus fuit, incertus, sed probabilior est sententia* P. Vidalini *qvi eum anno* 1265 *adoptatum fuisse existimat; vide Danmarks og Norges geistlige og verdslige Stat, ed.* 1762 *p.* 514.

historia hujus legislationis non satis illustrata sit, nihil certi hac de re statui potest. Islandis de hac nova lege ut intolerabili jugo qverentibus Haconis filius et successor, Rex Norvegiæ Magnus *cognomine* Lagabæter *eo qvidem nomine satisfecit, ut illum aboleret, non tamen iis, qvod voluissent, pristino jure iterum frui concessit, sed alium ex hoc qvidem aliqva ex parte, sed multo magis ex illo, qvem Norvegis eodem tempore dedit, formatum per Nomophylacem* Jon, *qvem in consilium adhibuerat, transmisit, atque post multas incolarum tergiversationes tandem ab iis obtinuit, ut reciperetur* *). *Idem legum Codex inde ab hoc tempore ad hunc usque diem pro jure Islandiæ communi habitus est, qvantumvis ei in pluribus materiis edictis posterioribus derogatum sit et Codici Norvegico Christiani qvinti in jure processuali et nonnullis aliis juris capitibus sola auctoritas tributa sit* **).

Cum autem hoc novo jure, Jónsbók *dicto, lex Grágás non diserte abrogaretur crediderim hanc legem nihilominus pristinam auctoritatem diu in iis rebus servasse de qvibus illud jus nihil statuit, adeoque potissimum in iis, qvæ ad oeconomiam ruralem spectant, qvod eo magis est veri simile, cum Islandi sub monarchico statu autonomiæ jure per secula aliqvatenus frui perseverarent, ita ut cum edicta in* Alþing *lata tum res judicatæ novum jus facerent* ***). *Hinc facilius intelligitur cur non defuerint, qvi munus antiqvam legem Grágás qvamvis majoris ambitus etiam post hanc novam legislationem accuratissime exscribendi susciperent, qvippe eo non solum antiqvitatis servandæ studio, sed etiam jurisprudentiæ usibus satisfacientes.*

---

*) *Vide amplam hac de re narrationem, in* Arna biskups S. *qvæ ultimam partem efficit operis* Islendinga S. hin mikla *II. p.* 2*da*, *ed. Hafn.* 1820 *c.* 9 *p.* 13. 14 *c.* 21 *c.* 27–31 *p.* 45–52, *unde patet qvasdam qvidem sectiones hujus Codicis inde ab anno* 1271 *legis vim obtinuisse, sed totum Codicem demum post obitum Magni Regis anno* 1281, *Erico ejus filio cui cognomen* "Præstehader" *jam sceptra tenente, neqve, ut vulgo asseritur, anno* 1280. *Ex eadem historia Arnæ Episcopi p.* 46. 47 *discimus, potissimas criminationes contra hanc novam legem, partim ab Episcopo Arna ejusque asseclis factas, partim a rusticis (qvo nomine omnes laici qvi magistratum non gesserunt continentur). Hanc ob causam aliqvam mutationem hic Codex statim subiit, sed multo majorem post repetitam petitionem Islandorum annis* 1293 *et* 1314; *cfr.* M. Stephensen *comm. inaug. de legibus qvæ jus Islandicum hodiernum efficiant etc. Havniæ* 1819 *p.* 111.

**) *Cfr. M. Stephensen comm. not. præc. laudatam p.* 3–20.

***) *Vide eandem comm. M. Stephensen p.* 158 *ss.*

Addenda et Corrigenda.

*Ad p. XXII *). Conferantur tamen qvæ hac de re F. Johannæus serius addidit in hist. eccl. Vol. IV. App. p.* 358-368.

Ad p. XXVI l. 2. *Ubi vero in ipso Codicis textu hujus legis in universum mentio fit laudatur:* "Allzherjar lög."

Ad p. XXXIV. Arna Biskups S. in Sturlúnga S. II. parte 2da *p.* 16. *Jonæ Archiepiscopo Nidrosiensi partem potissimam juris eccl. Isl. recentioris, qvod vulgo Arnæanum vocatur, tribuit, qvo testimonium membranæ p. XXXV in nota laudatum omnino confirmatur.*

Ad p. LXIV. Memorabile exemplum auctoritatis, qvam Icti Islandici exercuere, suppeditat Vigaglums S. c. 17 *p.* 96 *ubi de Hallio ethnicismi tempore narratur, eum qvamvis tum cæcum omnibus actionibus in territorio adfuisse upote prudentia et justitia in sententiis ferendis clarum. Qvi lubens alienarum causarum patrocinium suscepit in Laxdæla S. c.* 32 *p.* 124 *vocatur* "sakamadr (*al. tamen:* lagamadr) mikill."

Ad p. LXVIII. Cum eo, qvod hic de brevi sectione de re nautica dicitur, cfr. qvæ in not. ad conspectum Codd. a Th. Sveinbiörnsen confectum p. CLXI hac de re dixi.

Ad p. LXXIV. Exemplis de diversis modis spatium definiendi ex phænomenis physicis ex Grágás petitis addendum mirum illud, qvod occurrit in Lb. *c.* 67 *II.* 380; *cfr. h. Comm. p. CXXVI **).*

Ad eandem p. l. 18–20. *Cum loco hic laudato* Þþ. *c.* 53 *conferendum cap.* 24 *in Vigaglums S. p.* 146, *unde patet jam anno* 985 *actionem a Glumo irritam factam fuisse ea de causa, qvod sol oriens jam in campo forensi luceret.*

Ad p. LXXVI l. 5. *Adde: Hac autem opportunitate ita utar, ut simul principia juris in potissimis juris civilis et criminalis capp. exponam, qvibus sancita Codicis Grágás nituntur, mutationesque in his subinde factas, qvatenus hæ ipsius Codicis testimoniis confirmantur, commodis lectorum inserviturus, qvi alias in tanta singulorum sancitorum sæpius male dispositorum congerie, non nisi repetita lectione earumque assidua comparatione similem notitiam sibi comparassent, qvod tamen non ita efficere studebo qvasi omnia aliorum conati-*

bus prærepturus, cum, si vel vires sufficerent, per hujus Comm. angustiores limites, alia omittere, alia vero qvæ accuratiorem disqvisitionem desiderare videantur, modo delibare cogar.

Ad p. LXIX l. 16. *Hic seqvens nota addenda: Attamen observandum, qvod hinc illinc in textu ipsius sectionis qvin et nominis qvod ei inditum mentio fiat v. c.* Lb. *c.* 46 *II.* 345: Of þær einar sakar er þetta mal i þessom þætti er aþr er eigi aqveþit hve lengi sökia scal *et mox:* þat er oc mælt of þat allt er til laga afbrigþa göriz i landabrigþis þætti (*codex autem regius habet:* i þessu mali).

Ad p. XCI. L. post: "pervenerit" addenda hæc nota: Ne tamen credas in sola Islandia tales juris calumnias obtinuisse. Historia Snorronis Sturlæi T. III p. 257 *seqv. exemplum illustre suppeditat regis Eysteini juris cognitione inclyti, qvi ejusmodi cavillationibus Norvegum sibi charum a poena liberavit, qvam frater ejus Rex Sigurdus eidem maxime infensus a tribunalibus ob crimen in se admissum infligendam esse repetitis vicibus acriter postulaverat.*

Ad p. CIV. Ethnicismi tempore homicida, qvi occisum ob læsionem sibi illatam vel metuendam jure cæsum contendebat, eum exhumandum, si jam sepultus esset, curavit; vide Vigaglums S. c. 9 *p.* 52.

Ad p. C. l. 20. *Mendicantem in foro universali ex* Ob. *c.* 8 *I.* 261 *male tractare licuit, modo citatrices non inde orirentur. In odium talium mendicantium præterea statutum est qvod eorum tabernæ impune vastari possint, bonaque, quæ secum ferebant, iis eripi nec ab eripiente a pristino domino vindicari, nisi forte furto ablatæ fuissent.*

Ad p. CX l. 2. Gjörtæki *hic et qvibusdam aliis in locis interpretis sententiam secutus per furtum rei minimæ reddidi illudque delictum Norvegico* hvinn *s.* hvinska *respondere existimans, sed erroris me convicerunt cum loca ubi actoris arbitrio relinqvitur utrum actionem furti an* gjörtæki *commissi adversus reum instituere velit, v.* Kb. *c.* 6 (*I.* 400. 401), *tum qvæ præscriptionem in talibus causis obtinere negent v. h. Com. p. CXXVIII l.* 8. *Exempla hujus delicti qvæ rei navalis sectio c.* 1 (*II.* 396) *suppeditant, idem demonstrant. Gravius itaque delictum est cum a furto tum a rapina distingvendum.*

Ad p. CXIV. Qvæ hic dixi de manumissionum freqventia et insigni numero libertorum confirmantur inter alia testimonio historiæ Eyranorum c. 11 *p.* 26, *ubi narratur Thorsteinum Thorskabitum sexaginta libertos jugiter domi aluisse.*

Ad eand. pag. **). *Cum autem dominus pristinus infantem, qvem ancilla manumissa tum utero ferebat, manumittere teneretur ex* Aþ. *c.* 4 (*I.* 178), *qvodammodo hoc jus commodis ejus consuluit.*

Ad p. CXV l. 5. *Si patrono libertus alendus injungebatur in compensationem hujus oneris liberos liberti sibi addicere potuit* Ob. *c.* 11 (*I.* 265. 266).

Ad p. CXLI l. 19. *Sunt qvi contendant jus odalicum ne codicis qvidem Jónsbók promulgatione in Islandia introductum fuisse, sed ea capp. qvæ hac de re agunt, posteriori demum tempore huic Codici inserta fuisse; vide Commentationem M. Stephensen de LL. qvæ jus Isl. hodiernum efficiant ss.; Havniæ* 1819 *p.* 34 *ss.*

Hæc menda potissima accurate corrigenda sunt:

Præfatio p. *V l.* 10 *committendas l. committendos*
- *VI* **) *l.* 1 *Magnæ isecutus l. Magnæi secutus*
- *IX l.* 8 *locapletavit l. locupletavit,*

Comm. - *XIX* ***) *l.* 2 *post vocem: "indigitatur)" pone: notantur*
- *XX* §. 4 *l.* 1 *Ulfloti l. Ulflioti*
- — — *l.* 11 *ferrerentur l. ferrentur*
- *XXIII l.* 16 *post: "competisse" pone: demonstrat*
- *XXVI l.* 19 *post: "Hrotæ" pone: dicitur*
- — *l.* 20 *dele: dicitur*
- *XVII* *) *l.* 2 *dele punctum post: Magnus*
- *XXVIII l.* 12 *nomen Gráfygla l. nomen Grágás*
- — *l.* 13 *Grágás l. Gráfygla*
- — *e. l. dele signa parentheseos, qvibus "tribuentes" includitur*
- *XXX l.* 23 *post: "definivit" pone;*
- *XXXIII l.* 7 *post: jus civile pone,*
- *XXXVI* **) *l.* 2 *qvam l. qvem*
- *XXXVIII l.* 4 *hanc l. hunc*
- *XXXIX* *) *adde signum citationis " lineis* 7. 13. 19
- *XL* **) *l.* 3 *sine ejus consensu l. sine cognatorum consensu*
- *XLIII* *) *l.* 2 *universsali l. universali*
- *XLVII* §. 22 *l.* 1 *dele, post: conspectum*
- *LIX l.* 12 *qvantumois l. qvantumvis*
- *LXXVIII l.* 5 *capita l. capite*
- *LXXIX l.* 4 *implebant l. implerent*
- *LXXXI l.* 19 *impetrabant l. impetrarent*
- — *e. l. nati l. noti*
- *LXXXIII proximorem l. proximiorem*
- *LXXXIV* ***) *l.* 3 *adjecta l. adjectam*
- — — *l.* 5 *conspectus l. confectus*
- *LXXXVI* *) *elicendum l. eliciendum*
- *LXXXVIII* ***) *l.* 4 *septemtrioni l. septemtrione*
- *LXXXIX l.* 1 *tintinnabulo l. campana*
- *XCI* *) *Mordum l. Mördum*
- *XCII* **) *l.* 11 *redierint l. rediissent*
- — — *l.* 17 *Islandis l. Islandos*
- *XCIV l.* 4 *et l. ex*

*Comm. p. XCVIII**) l. 4 i. c. leg. eod. cap.*
- XCIX l. 22) ante "vers." pro: (
- — l. 27 arctæ l. auctæ
*- CI l. 19 signum * delendum et l. 27 e. p. post signum parentheseos ponendum*
- — l. 23 idoloatria l. idololatria
- — l. 28 ign l. igni
- CIV l. 17 autem l. antea
*- CVII**) Code l. Codice*
- CVIII l. 5 sed si l. sed tamen
- — l. 18 approbrio l. opprobrio
*- CXIV****) vedumdari l. venum dari*
- CXV l. 4 pone, ante: "aut"
- CXVII l. 13 post "concitante" pone, loco; et dein verba: multa habet
- — l. 22 ex historiis l. ex historia
*- CXXI***) l. 2 proseqvebantur l. proseqverentur*
- CXXII l. 22 qvæ l. ac
- CXXVIII Idem de furto rei minimæ edicitur l. Idem de injusta ablatione (Görtæki) edicitur
*- CXXIX****) post: "existimet" pone;*
- — — l. 2 post: "caput" pone,
- — — l. 4 Ætteiding l. Ættleiding
- CXXXIII l. 13 pignoratium l. pignoratitium
- CXLI l. 13 Pulchricoma l. Pulchricomus
- CXLV l. 9 miqvis l. iniqvis
*- CXLVII***) l. 2 instituendorum l. instituendarum*
- CXLVIII l. 14 que l. qvæ
*- CL *) l. 13 dele: "jam"*

Argumentum

commentationis historicæ et criticæ de Codicis Grágás origine, nomine, fontibus indole et fatis.

§. 1. *De prima reipublicæ Islandicæ constitutione et fatis* . . . . p. XIV.

§. 2. *De legibus Ulflioti forique univ. formatione* . . . . p. XVI.

§. 3. *De legum Ulflioti qvalitate, deque affinitate cum Norvegicis antiqvissimis, sed earum a lege Gulensi Haconis Adelstensfostre diversitate* . . . . p. XVII.

§. 4. *De qvibusdam legibus Islandorum post Ulflioti tempora, sed ante ethnicismi abolitionem receptis* . . . . p. XX.

§. 5. *De publica adoptione religionis christianæ ex lege a Thorgeiro lata ejusque legis articulis* . . . . p. XXI.

§. 6. *De diversis legibus Islandicis civilibus et ecclesiasticis paulo post Christiani cultus adoptationem receptas* . . . . p. XXII.

§. 7. *De legum civilium Islandicarum tum exstantium collectione et correctione sub auspiciis Haflidi Mauri aliorumque, novique Codicis, qvi Grágás hodie vocatur, promulgatione* p. XXIV.

§. 8. *De vulgari appellatione "Grágás" hujus Codicis nec non de illa "Gráfygla" a qvibusdam huic tributa* . . . . p. XXV.

§. 9. *Eorum sententia, qvi hunc Codicem Grágás nihil aliud esse qvam leges Ulflioti reformatas existiment, refellitur* . . . . p. XXX.

§. 10. *De juris veteris eccl. Isl. Thorlaci et Ketilli promulgatione* . . . . p. XXXI.

§. 11. *An ante illud jus eccl. aliud Grimkelianum dictum in Islandia obtinuit?* . . . . . ibid.

§. 12. *De veris fontibus juris eccl. Thorlaco-Ketillani* . . . . p. XXXIII.

§. 13. *De tempore, qvo hoc jus eccl. viguit* . . . . p. XXXIV.

§. 14. *De augmentis juris eccl. Thorlaco-Ketillani* . . . . p. XXXV.

§. 15. *Jus hoc eccl. partem legis Grágás efficit* . . . . p. XXXVII.

§. 16. *De mutatione juris civilis Isl. opera Gudmundi aliorumque circa annum* 1130 . . p. XXXVIII.

§. 17. *De mutationibus Codicis Grágás post Gudmundi tempora* . . . . p. XXXIX.

§. 18. *De augmentis Codicis edictis Nomophylacum* . . . . p. XLI.

§. 19. *De rebus judicatis ut fonte emendationum legis Grágás* . . . . p. XLIII.

§. 20. *Qvæstio: an Codex, qvi sub nomine Grágás hodie venit, verus et genuinus sit ille legum Codex olim promulgatus? disceptatur* . . . . p. XLIV.

§. 21. *Hæc qvæstio ulterius discutitur summum discrimen, qvod inter duos Codd. principes obtinet, exponendo* . . . . p. *XLV.*

§. 22. *Tabb. exhibentes conspectum discriminis inter utrumque Cod. manuscriptum juris Grágás qvoad ordinem et argumentum* . . . . p. *XLVII.*

§. 23. *Qvæstio qvo modo discrimen illud, qvod inter duos hos Codd. principes intercedit, explicandum sit, ventilatur* . . . . p. *LIX.*

§. 24. *Codicem regium antiqviorem textum sistere qvam Magnæanum ex criteriis internis demonstratur* . . . . p. *LXV.*

§. 25. *Ex qvibus partibus lex Grágás antiqvitus constiterit, disqviritur* . . . . p. *LXVII.*

§. 26. *De locis legis suspectis* . . . . p. *LXIX.*

§. 27. *De vestigiis antiqvitatis in lege Grágás occurrentibus* . . . . p. *LXX.*

§. 28. *Comparatio hujus juris cum jure Islandico vetustiore qvoad modum procedendi potissimum in causis criminalibus* . . . . p. *LXXV.*

§. 29. *Comparatio juris antiqvissimi et Grágás qvoad competentiam actoris, probationis instrumenta, litiumque forensium compositionem, transactionem partium et effata arbitrorum* . . . . p. *LXXX.*

§. 30. *De tribunalium in Islandia forma et jurisdictione ex lege Grágás cum monumentis historicis comparata* . . . . p. *LXXXVI.*

§. 31. *Comparatio juris crim. qvod in Grágás continetur, cum iis, qvæ hac de re in historiis Islandicis occurrunt* . . . . p. *XCVI.*

§. 32. *Delineatio juris Islandici veteris qvoad personas et res ejusque cum iis, qvæ in historiis Islandorum traduntur, consensus sive dissensus* . . . . p. *CXIV.*

§. 33. *Comparatio legis Grágás cum jure Norvegico antiqvissimo* . . . . p. *CXL.*

§. 34. *De meritis legis Grágás ejusque usu multiplici* . . . . p. *CXLV.*

§. 35. *Qvamdiu Codex Grágás viguerit illustratur* . . . . p. *CLI.*

Addenda et Corrigenda . . . . p. *CLIII.*

S e n t e n t i a

*Professoris F. Magnusen, Præfecti Archivis Regis secretioribus, Eqvitis O. Danebr. de origine appellationis "GRÁGÁS" Codici cum vetusto Norvegico tum Islandico indita *).*

(Cfr. Diss. Schlegelii p. XXVI-XXIX).

Appellatio "Grágás" Codici legum Norvegicarum antiqvissimo primum in scripturam redacto indita esse videtur eam ob causam, qvod scriptus esset penna anseris cineracei, qvæ etiamnum in Islandia optima ad scribendum æstimatur (cfr. itinerarium Olavsonii et Paulsonii I. 222).

*Legi Norvegicæ ecclesiasticæ serius ab Archiepiscopo Eysteino conditæ nomen contra "Gullfiödur" (i. e. penna aurea) **) tributum est sive propter litteras initiales aureas, sive, qvod potius crediderim, ut eo significaretur ob ejus præstantiam præ jure illo civili, qvod "Grágás" appellabatur. Eo enim tempore clerus contendebat jus civile juri divino semper cedere debere ***).*

Seculis decimo sexto et decimo septimo, qvibus Islandi vel docti credebant omnes leges Islandicas e Norvegia petitas fuisse, qvod modo aliqvatenus verum est, sibi persvaserunt Codicem legum Islandicarum vetustissimum eundem esse ac "Grágás" Norvegorum, adeoque illi idem nomen competere, qvod postea ei hæsit.

---

*) *Hanc sententiam, qvam danice conscriptam auctor mecum amice communicavit, in usum lectorum latine reddidi.* Schl.

**) *Ex hac tamen explicatione flueret, appellationem Grágás legi civili vere ob rationem physicam tributam fuisse, legi autem ecclesiasticæ modo metaphorice.* Schl.

***) *Alii tamen contendunt appellationem "Gullfiödur" huic legi ironice ab adversariis fuisse inditam, qvia hæc lex ob plurimas mulctas Archiepiscopo et Episcopis a legis violatoribus ex ea solvendas his largam auri messem comparasset.* Schl.

Conspectus Codicum manuscriptorum juris Islandici dicti "Grágás"

qvem confecit

Thordo Sveinbiörnsen,

toparchiæ Arnesiensi in Islandia præfectus;

*nec non de ratione, qvam in textu hujus juris constituendo idem secutus est *).*

Juris Islandici antiqvissimi dicti Grágás modo duo exstant Codices pergameni, unus in Bibl. regia majore asservatus, qvem littera B distinxi; alter ad legatum Arnæ Magnæi pertinens, qvem littera A significavi. Utrique valde inter se differunt, qvoad numerum sectionum, divisionem materiarum, verba phrasesque, et præscriptorum exactam difinitionem. Qvilibet horum Codicum pergamenorum qvasi dux sive typus est plurium Codicum manuscriptorum chartaceorum, partim ad legatum Arnæ Magnæi pertinentium, partim in aliis bibliothecis publicis, partim denique in privatorum collectionibus custoditorum. Ex apographis, qvæ ad collectionem A. Magnæi pertinent, No. 335, 336 *et* 337 *Membranam B (i. e. bibliothecæ regiæ), sex autem No.* 118. 120. 121. 122. 338 *et* 340 *omnes in fol. membranam A (i. e Arnæ Magnæi) seqvuntur. In bibliotheca regia etiam habetur apographum membranæ A. In Islandia nonnulla apographa apud privatos occurrunt. Illud, qvod possidetur a Magno Stephensen a Consiliis Conferentiarum et Justitiario tribunalis Islandiæ superioris, passim laudatur in ejus Comm. de legibus, qvæ jus Isl. hodiernum efficiant ss., Hafniæ* 1819, *sed qvamnam ex his membranis seqvatur definire non valeo. Apographum etiam habetur in Bibl. scholæ cathedralis Othinis in Fionia, qvod seqvitur membranam B, sed additis qvibusdam capitibus e sectione "Vigsloda" qvæ a membrana A desumta sunt. In Anglia apographum hujus juris in Bibliotheca qvadam publica custodiri ajunt, sed nihil de ejus qvalitate didici. Ipse apographum possideo a Sigurdo Vigfussen magistro Scholæ Holanæ scriptum, qvod cum membrana A convenit.*

Præterea in collectione Manuscriptorum legati A. Magnæi habentur excerpta qvædam et fragmenta legis Grágás, qvæ non magni pretii sunt, si exceperis No. 339 *et* 341 *qvæ modo ordinem judiciorum sistunt ex membrana B mutuatum, qvi hic in qvatuor minores sectiones distingvitur* þingskapaþattr, vorþingaþattr, fardagaþattr *et* lysingaþattr. *Professor F. Magnusen qvoque possidet fragmentum hujus legis, qvod continet, qvæ membrana A non habet, sed in membrana B leguntur.*

---

*) *Hunc conspectum danice scriptum latine reddidi. Schl.*

Omnium horum apographorum pretium admodum differt, prouti librarii diligentia habitusque membranas legendi major minorve fuerit. Msc. No. 335 e legato A. Magnæi, qvod cum B conspirat, ubique accurate ab ipso A. Magnæo collatum et correctum est. Msc. No. 338 qvod membranæ A respondet, pluribus locis perversas lectiones habet, qvæ a librarii Asgeiri Johnsenii incuria sive in legendo sive in scribendo profectæ sunt. Idem judicium fere de cæteris apographis ferendum. Si pretium manuscripto, qvod possidet M. Stephensen V. Cl. ex locis ab ipso in commentatione de ll. Isl. laudatis, statuere liceret, non satis accurate descriptum esset v. c. p. 79 legitur "ſyrir var" *pro* ſyrvir *(i. e. mare recedit)* *). *Apographum Othiniense multis locis iisdem erroribus laborat, et qvod ipse possideo non magis commendandum.*

Ætatem membranarum, qvæ Grágás sistunt me accurate non definire posse ingenue fateor. Criteria tamen et interna et externa eam sententiam maxime probabilem reddunt, qvod sint vetustæ et sive exitu Seculi decimi tertii sive initio Sec. decimi qvarti scriptæ. Membrana B sua hausisse videtur ex codice juris antiqviore qvam A, forsan ex codice Haflidi et Bergthori, sive alio paulo recentiore; sed A ex Codice, qvi ultimo tempore, qvo Grágás viguit, concinnatus fuit. Hoc inde potissimum colligo, qvod in B plura verba obsoleta phrasesque occurrant qvam in A, nec non pauciores constitutiones novellæ, qvod demonstrare videtur explicationes juris a Nomophylace et augmenta a dicasterio posteriori tempore addita fuisse. Utriusque membranæ scriptura correcta, sed Regiæ antiqvior **). *Memorabile tamen, qvod Codex B qvamvis minus prolixus plures tamen juris partes easque majoris momenti amplasque contineat, qvæ in A desiderantur, veluti totam sectionem de ordine judiciorum cum minoribus de dicasterio et Nomophylace; de divisione mulctarum ob homicidium admissum* (baugatal), *de inqvisitione rerum furto ablatarum, qvædam e jure nautico, de pretio argenti, nonnulla ad jus publicum Islandiæ pertinentia, privilegia puta Islandorum in Norvegia. Cum in his* "Biarkeyarréttr" ***) *Norvegicum, qvod a Magni Nudipedis filiis Si-*

---

*) *Ipse tamen doctissimus possessor huic Manuscripto, qvod in colloqvio mecum Hafniæ ante plures abhinc annos habito antiqvum, ni fallor, pronunciavit, satis magnum pretium statuit, qvare vellem ut specimen hujus Manuscripti adeo amplum, ut inde de vero ejus pretio certius judicium statuere liceret, lectionesque ejus a regio et Magnæano pergameno discrepantes majoris momenti typis mandari curaret. Schl.*

**) *Qvid veri falsive his assertionibus insit lector ope eorum, qvæ in commentatione mea de jure Grágás, potissimum §§phis 23 et 24 exposita sunt, ipse intelliget. Schl.*

***) "Biarkeyarréttr" *olim commune nomen juris municipalis fuit, adeoque non ex hac appellatione colligi potest hoc loco illud jus municipale significari, qvod a Regis Sigurdi filiis conditum dicitur. Sed hos tale jus condidisse minus probabile est, cum Snorro Sturlæus hac de re taceat et illud* Biarkeyarréttr, *qvod pro tali venditavit Erici V. Cl. in Danmarks Stat p. 489. a Pausio editum (vide ejus coll. p. 225–270) ob plura criteria interna, ipso Erici l. c. fatente ab his legislatoribus profectum esse non videtur. Sed si vel maxime dederim jus aliqvod ejusmodi tum conditum fuisse, vix in scripturam redactum est. Jus illud nauticum, qvod Codici Grágás in Manuscripto regio additum est domesticæ originis esse plena perfectaque convenientia principiorum poenarumque, idemque juris terminorum usus testantur. Qvanqvam*

gurdo, Eisteno et Olao annis 1103-1130 *conditum est, ut coætaneum laudatur, nec non Gissuri episcopi* († 1118) *filiique Teiti ante patrem mortui* (*cfr.* Hungurvaka *c.* 7 *et c.* 9) *Marcique Nomophylacis* (*qvi ante annum* 1118 *decessit*) *aliorumque testimonia advocantur de his privilegiis a Rege Olao sancto Norvegis, procurante Episcopo Isleifo aliisque, datis jurejurando confirmata, inde colligerem saltem hoc fragmentum Codicis antiqvius esse collectione Haflidi et Bergthori* *).

Ex allatis patet utramque membranam summi pretii esse et utramque plurimum conferre, ut hujus legum collectionis editio completa et accurata fiat. Codex A meliorem ordinem in distributione materiarum servat et sectiones accuratius distingvit qvam B, ex hac autem recipienda qvæ A omisit. Cod. B eo vitio laborat, qvod legis sancita, nulla argumenti ratione habita, commixta sint; hinc pars sectionis de commerciis initio, pars medio, pars exitu libri habetur interspersis capitibus ex sectionibus Vigslodi, Landabrigdabalkr *et* Arfaþattr **). *Sæpius modo prima et ultima verba sanciti late patentis citat qvæ in Cod. A plene leguntur et hœc fragmenta verbo: "hucusque" inter se nectuntur; librarius memoria totum textum tenuisse videtur eumque adeo hæc exscribere tæduisse; idem etiam duobus locis in Cod. A occurrit, sed qvæ hic desiderantur alio loco leguntur* ***).

In Cod. A desiderantur duo integra folia in sectione "Vigsloda" *eodemque loco in omnibus Codicibus chartaceis qvi illum seqvuntur, qvod certissimo indicio est, eos omnes ex illo Codice exscriptos esse, neqve ex aliis jam deperditis.*

His de causis membranam A in textu constituendo ut plenissimam in iis sectionibus, qvas habet, potissimum secutus sum, additis qvæ hinc inde in Cod. B copiosius leguntur, ex qvo Codice etiam ea depromsi, qvæ ille solus sistit.

Textus legis ex his partibus consistit:

1. Þingskapaþattr *s. jus processuale, cui* Lögrettuþattr *et* Lögsögumanzþattr *præmisi, cum ipsa tribunalia personæqve, qvæ ea constituebant, prius cognoscenda sint, qvam ipse ordo, qvo lites perseqvendæ sunt. Cæteroqvin hæc omnia ex Cod. A sumsi.*

2. Arfaþattr, *qvæ sectio primum locum tenet in Cod. B post jus eccl. qvod G. Thorkelinus edidit. Variantes lectiones ex Cod. B in notis transscripsi.*

3. Festaþattr *ex Cod. A cum lect. var. ex Cod. B.*

---

idem plura antiqvitatis indicia præ se ferat ex qvibusdam tamen locis colligo illud serius saltem ex parte litteris mandatum fuisse. Ita v. c. cap. 2 II. p. 401 *Norvegi* "Noregsmenn" *appellantur, cum alias ubique in toto Codice Grágás sub antiqvo nomine Islandico* "Austmenn" *veniant.* *Schl.*

*) *Hoc testimonium post mortem demum Episcopi Isleifi editum fuisse ex ipsis verbis hujus fragmenti II.* 410 *colligere licet, neqve declaratur hoc testimonium jam tum litteris consignatum fuisse. Porro satis manifestum, hæc ipsa privilegia non primitus ad Grágás pertinuisse, sed posteriore tempore a qvodam memoriæ causa huic juri additum.* *Schl.*

**) *Cfr. de tota hac re meam Comment. §.* 25 *et potissimum p. LXIX.*

***) *Vide meam Comm. p. LXI not *) ubi ratio hic suggesta refellitur.*

4. Kaupabalkr *ex Cod. A cum lect. var. ex Cod. B. Ex eodem Cod. B duo capp. de æstimatione argenti, pecorum et mercium legitima depromsi.*

5. Vigslodi *ex Cod. A cum lect. var. ex Cod. B. Huic sectioni addidi* "Baugatal" *et* Rannsoknaþattr *ex Cod. B.*

6. Landabrigdabalkr, *qvæ sectio ex pluribus partibus minoribus conflata est, æqve ac sectiones præcedentes ex Cod. A hic sistitur sed var. lect. ex Cod. B in notis.*

*Hanc sectionem excipiunt duæ minores de jure nautico et de privilegiis Regis Norv. in Islandia et Islandorum in Norvegia, qvæ ex Cod. B mutuatus sum *).*

*In lectionibus variantibus notandis hanc mihi legem scripsi, ut verba etiam, qvæ in Cod. B aliter ac in A scripta essent, descripsi (nisi error librarii manifestus in uno alterove Cod. hujus diversitatis causa esset) adeoque formam quoque verborum diversam genusque sedulo significavi. Variantes lectiones ex apographis chartaceis addere opus supervacuum duxi, cum illas ex incuria librarii ortas esse censerem, qvippe qvæ sive ex membrana A sive ex B originem trahant **).*

Cum autem in Cod. B capita sive tota sive magna ex parte nec non singulæ propositiones sæpissime diverso ordine ac in A legantur, qvanqvam sancita nihilo minus qvoad sententiam conveniant, non semper indicare potui, ubi hæc vel illa propositio in Cod. B occurrat, nisi copiam harum lect. variantium triplicassem; nihilominus asserere ausim, non dimidiam lineam inter variantes ut deficientem citari, qvæ hic revera occurrat, neqve verbum in Cod. B occurrens, sed in A desideratum, variantibus inserere me neglexisse.

---

*) *Comparetur cum his Comm. meæ §. 22 p. XLVI-IL sistentem tab.* 1ma *ordinem, qvem duo Codd. principes seqvuntur.*

**) *Qvantumvis hoc in universum verum sit, qvatenus hæc apographa pervolvere licuit, tamen hinc illinc variantes lectiones offendi, qvæ sive ex alio fonte sive ex crisi librarii ortæ esse videntur, adeoque non prorsus spernendæ. Schl.*

Descriptio Codicum pergamenorum, regii et Magnæani, jus Islandicum Grágás dictum complectentium

a Professore C. C. Rafn, *Eqv. O. D. et stellæ polaris Svec., danice confecta,*

et a J. F. G. Schlegel *latine reddita.*

A. Codex regius *pergamenus No.* 1157 *formæ maximæ. — Hic Codex scriptus est duabus diversis manibus; altera manu (eaque nitidiore) usque ad pag.* 25*tam*, *altera inde a pag.* 26*ta* *ad finem hujus Codicis.*

Hanc manuum differentiam characteres diversi demonstrant, v. c. littera islandica ð *perforata in priori parte Codicis semper scribitur* ð, *in posteriore sæpius* ð; *in illa priore Codicis parte* o *cum accentu* (ó), *qvæ vocalis pronunciatur ut:* "ov" *sæpius pingitur ut* ǫ, *veluti in nominibus:* móti, kirkiusókn, dóm, blóta, at Hólum, *qvanqvam eadem figura in hac Codicis parte quoque adhibeatur ad significandum* ö, hǫnd, sǫc, ǫll, *i. e.* hönd, sök, öll, *sed in posteriore parte distingvitur inter* ǫ (*i. e.* ö) *et* ó (*i. e.* ov), *v. c.* "hǫggscógr" *qvæ vox pronunciatur:* "höggskovgr"; *qvibusdam qvidem in locis nota* ö *indicans imponitur vocali* o, *sed hac forma* o̊, *non vero* ó *occurrit, nisi ut significetur* o *hic esse vocalem longam, v. c.* nón.

Membrana hujus Codicis albior est qvam aliorum veterum Codicum pergamenorum Islandicorum, qvod tamen a meliore tractatione pergameni a parte opificis codicisque minori usu profectum esse videtur, neqve pro signo recentioris ætatis habendum.

Scriptura autem ætatem vetustiorem hujus Codicis pluribus modis prodit. Utitur enim sæpissime ø *pro vulgari* æ *in vocibus, qvæ* o *primitus habent, v. c.* bøkr (*qvæ vox vulgo* "bækr" *scribitur*) *a* "bók", "bøndr (*vulgo:* "bændr") *a* "bóndi", "tømdist" *a* "tóm" (*vulgo:* tæmdist), *nec non* kømr, føra *etc., æqve ac in vetustissimis Codicibus Islandicis, veluti in* Sögubrot *de pugna Brovallensi inserta* Fornaldar Sögur Norðrlanda.

In passivis occurrit interdum forma pervetusta sk *pro posterius recepto* z, *i. e.* st, *veluti:* andask, andaþisk, *pro* andast, andaðist.

Interdum (sicut in Codice regio Eddæ Sæmundinæ) runa Ψ, *qvæ appellatur* maðr (*i. e. vir*) *adhibetur. Signum qvoque crucis* † *pro voce* kross *interdum usurpatur, v. c.* þóat eigi fylgði † boðinu.

Littera d *perforata* ð *indicatur aut littera* þ, *idque freqventius, aut* ð, *neqve solum, ut solitum, post vocales et litteras consonantes* r, f, g, *sed interdum quoque post* m *et* l, *v. c.* tØmðist, elði, *qvod in antiqvioribus Codicibus potissimum occurrit.*

Diphtongus "ei" *uno loco significatur per* é, *et qvidem in voce* "tveir", *qvæ hic scribitur:* "tvér", *ut in Codice Jómsvikinga-Sagæ, qvi medio seculo decimo tertio conscriptus esse æstimatur, qvique editus est in volumine undecimo operis:* Fornmanna-Sögur; *hic Codex etiam cum regio, de qvo loqvimur, eo nomine convenit, qvod* Ø *pro* æ, *et* sk *in passivis pro* st *adhibeat.*

Singulare est qvod hic Codex interdum "necverr" (*i. e.* nokkverr) *habeat, qvæ voc in Codicibus scribi solet* "nökkverr"; "búandi" *pro* "bóndi", "feet" *pro* "fèit" *).

B. Codex Arnæ Magnæi pergamenus No. 334 *forma maxima.* — *Hic Codex non eadem præ se fert vetustioris ævi indicia ac Codex regius.*

Interdum qvidem occurrit Ø *pro* æ, *v. c.* sØkja, dØma, fØra, kØmr, *pro* sækja, dæma, færa, kemr, *sed fere semper* nætr, *non vero* nØtr.

Ubique fere vocales accentu designantur, v. c. á *in vocibus* sár, hálfa, é *in vocibus* rétt, féit, ó *in* sóen, at hljóta, bóndi (*qvæ vox hic sæpius scribitur* bóandi, *non vero* búandi *ut in Codice regio*), ú *in* hús, *cum contra accentus in Codice regio rarius occurrant.*

Sæpius adhibetur v *pro* f, *veluti in vocibus:* hava, gjavar, liva, arvr, *pro* hafa, gjafar, lifa, arfr.

Recentiorem ætatem porro prodit freqvens usus τοῦ æi *pro* ei, *potissimum versus finem Codicis, æqve ac in Codice Flateyensi, v. c.* "æiga, væit, bæiða, æinkamál, mæin, læik, þæim, væizla, dæilld" *pro* eiga, veit, beiða, einkamál, leik, þeim, veizla, deild, *nec non interdum* rætt *pro* rètt, vær *pro* vèr, æða *pro* eða.

Uno loco mihi mira hæc singularitas occurrit: vkØypt *pro* úkaupt, *qvæ vox pronunciatur* uköipt **).

---

*) *Ad ætatem hujus Codicis melius illustrandam faceret, si pristinos ejus possessores cognosceremus, sed ignoratur qvo modo hic Codex ad bibliothecam regiam pervenerit. Eum autem jam inter cimelia Regis Friderici tertii asservatum fuisse a præposito bibliothecæ regiæ Werlauff didici.* *Schl.*

**) *Cum hac crisi conferenda est illa, qvam dedit G. J. Thorkelinus in præfatione ad jus eccl. Islandicum vetus, Hauniæ* 1775, *p. XI-XIII. — Conferantur cum hac descriptione specimina utriusque Codicis æri incisa, qvæ seqvens tabula exhibet.* *Schl.*

Præfatio hæc, qvam solus Codex Magnæanus pergamenus juri Grágás præmisit, (cfr. Diss. de hoc jure p. XXXVIII) etiam legitur in Codice Norvegico, qvem Rex Magnus Lagabæter promulgavit, in sectione dicta "Mannhelgabólkr" *cap.* 17, *qvod inscribitur:* um dóma alla *p.* 171-176 *editionis Hafniensis, nec non in Codice juris Islandici recentioris ejusdem Regis, qvi appellatur* Jónsbók, *in eadem sectione eodemque capite (cfr. versionem danicam hujus juris typis impressam p.* 69-71). *Inde veri est simile hanc admonitionem ad justitiam rite administrandam non Islandicæ esse originis, sed potius Norvegicæ, qvanqvam fatendum sit librarium, qvi Codicem Magnæanum transscripsit, eam loco magis opportuno posuisse dum in fronte totius Codicis eam instar præfationis collocavit, qvam eo, qvam eadem in textu legum Norvegicarum et Islandicarum Regis Magni Lagabæter tuetur. Hæc sententia eo maxime confirmatur, qvod hic æque ac in Codicibus Regis Magni Lagabæter legatur:* er æ þui betr sem þessi Kapituli er optar lesinn *etc., qvæ verba textui utriusque Codicis bene, sed præfationi Codicis Grágás male conveniunt.*

Similia autem monita de justitia ante omnia colenda gentibus septemtrionalibus semper placuere. In speculo autem regali, qvod seculo duodecimo scriptum esse existimatur, plures ejusmodi sententiæ morales leguntur, qvæ cum his ad verbum conspirant; ibi quoque de qvatuor illis sororibus, veritate, charitate, justitia et misericordia sermo est, qvarum personarum allegoricarum eloqvia proponuntur; vide pag. 500. 504-506. 508-515. *ed. Soranæ* 1768. 4.

Textus ex Manuscripto pergameno Magnæano accurate descriptus est, additis in notis lectionibus variantibus, desumtis ex Cod. legum Gulensium R. Magni Lagabæter, Hafniæ 1817 *impresso. Versionem latinam ex hoc Codice magna ex parte commodavi.*

Schlegel.

Nu af þui at lögbok vattar sua vida. at þa menn sem til refsingar hafa gört [1]). skal á þing föra ok döma ok eptir þeim dome refsing áleggia. þa berr þeim innvirdelega at ranzsaka er til doma ero

Qvoniam Codex juris passim docet homines criminum convictos in judicium ducendos, judicandos et ex lata sententia puniendos esse, diligenter examinandum est, et magna animi tranqvillitate æsti-

teknir ok med mikilli hofsemd at meta huart misgört er vid saklausan mann. æda firi littlar sakir ok þo firi [2]) nokorar. æda miklar [3]). ok þo eigi nogar æda sua nogar at full naudsyn þikki [4]) hafa til rekit [5]). sua ok huart nockor hafa laga bod imillum komit. eda ængi. eda þat sem hardazt er. at sa hefir bota bæiz er misþyrmt [6]) var. ok þo ængar fengit. Sua ok huart nockot var kiært firir rettaranum. er laga orskurdrinn er sialfr [7]) skipadr þæim sem á saklausum mönnum vinna. æn þui er domrinn nefndr til. at þa skal ranzsaka [8]). ok meta sakir ok misgiörningar. ok tempra suà dominn eptir mala vöxtom. sem þingmenn ok rettarenn [9]) sia retlegaz firir Gudi ok þæir vilia suara [10]) eptir sinni samvizku. æn æigi sem margr snapr hefir suarat her til at þæir döma ækki annat æn lög. þui at sannlega skolo þeir þui suara sem lög vatta þæim á hendr er vanda menn lata udömda a b r o t t f a r a [11]). ef vanrefst er af hende domarans. ok sua ef ofrefst er þæim er miskunnar ero verdir af þarnan [12]) þeirra tillögo. Finnaz ok nog döme til þess at þeir menn hafa lotet hardar hefndir af Gudi er vandömt hafa. æn þo þæir hardare er ofdömt hafa [13]) ok er m i a t t mundangshofet. En þui miara sem þat er. þa ero þæir þui sælle er sua fa höft þeirra fiugurra [14]) systra hofe sem i öllum rettum domum

mandum, qvid in insontem commissum fuerit, qvid factum sit ob causam levem vel aliqvalem, vel magnam, nec tamen sufficientem, vel adeo justam, ut auctor necessitate adactus egisse videatur. Eodem modo anqvirendum, an satisfactio oblata fuerit nec ne, aut, qvod æqvitati maxime repugnat, utrum læsus satisfactionem petierit, nec obtinere potuerit: et deniqve si coram judice competente actio injuriæ insonti illatæ instituta fuerit. Verum ideo judicia sunt ordinata, ut causæ et delicta æqva lance ponderentur, sententiæque pro re nata temperentur, prouti judex ejusque advocati teste Deo et sua conscientia veritati maxime congruum esse censent, fugientes stultorum morem, qvi strictum jus se in sententia ferenda modo seqvi contendunt. Etenim rationem, qvam leges exigunt, reddituri sunt, qvi postposito officio malos a judicio salvos dimittunt, aut patiuntur, minorem, qvam lex statuit, poenam de reo sumi, sive justo majorem misericordia dignis infligi. Namque occurrunt exempla, qvod ultione gravi Deus in eos animadverterit, qvi leviorem poenam, qvam par est, reis irrogarunt, graviorem tamen vindictam experti sunt judices, qvi sententias nimis rigidas tulerunt. Media qvidem via qvantumvis angusta servanda est. Qvo angustior autem est, eo magis beati sunt qvi modum qvatuor istarum sororum,

æigu at vera. at Gudi liki ok mönnum hæfir. Enn þat er miskunn ok sannynde. rettvisi ok fridsemi. Miskunn a at varaz. at æigi komi hæipt eda grund [15]) i doma. Sannyndi berr at gæyma at æigi verdi lygi fram borin. Rettvisi a at varaz at æigi verdi med rangyndum hallad rettom dome. Fridsemi a at vardvæita þar til er rettr domr fellr a. at æigi verdi med brædi akafr afelliss domr alagdr. En þui gæymi domarar þessa at þetta er þui þunglegra [16]) sem gerr verdr at hugt [17]) ræynt i ollum domum. Enn at menn variz þui görr [18]) ranga doma þa ma varla illt varaz nema vite. ok þui minniz menn at med fiorum hattum verda rangir domar. Annad huert med ræzlo. þar sem madr ottaz þann. er hann skal döma [19]). elligar fegirnd [20]). þar sem madr snikir til nokorrar mutu. eda med hæipt þa er madr hatar þann er han skal döma [21]). ella med vinattu. þar sem madr vill lidsinna [22]) felaga sinum. ok er þa illa skipat er þessum horbörnum er innvisat. enn hinar skilgetnu systr ero ibrott reknar [23]) þær sem adr varo taldar. þuiat illa man sa domr virdaz firi godum mönnum enn allraverst firi gudi. Er æ þui betr sem þessi kapituli er optarr lesinn þar sem um stor mal skal [24]) döma. Ei [ga] menn ok æinkannlega [25]) at fa þæim mönnum prest er til bana eda limalaz

qvæ omni judicio adesse debent, ita asseculi sunt, ut sit Deo gratum et hominibus utile: sunt vero illæ misericordia, veritas, justitia et charitas. Misericordia servanda est, ne ira aut odium judiciis se immisceant. Veritatis curam gerere decet, ne mendacium proferatur. Justitia colenda est, ne fraus justam sententiam immutet. Studio pacis incumbendum, ne nimio fervore et ambitioso judicio reus condemnetur. Judex hæc bene servet, qvo enim exactius causa excussa fuerit, eo justior qvælibet sententia erit.

Ut vero ab iniqvis eo melius sibi caveat unus qvisque in sententiis ferendis, siqvidem difficulter a delictis abstinebit, qvi ea ignoraverit, sciant homines: qvatuor modis fieri prava judicia, aut metu ejus, qvi judicandus est, aut avaritia, ubi judex donis inhiat, odio, ubi pars alterutra, cui judicium faciet, invisa est, aut amicitia, ubi qvis socio opem ferre voluerit. Et sane res male agitur, ubi proles ista adulterina hospitio recepta fuerit, ejectis legitimis sororibus, qvæ supra recensitæ sunt. Sententia enim iniqva valde offendet omnes bonos, sed maxime Deum. Qvocirca eo utilior erit hujus capitis lectio, qvo majoris momenti sunt causæ judicio dirimendæ.

Præsertim probe curent judices reis, capite aut membris plectendis, pastorem concedere, data sufficienti mora, ante-

ero dömdir adr þeim verdi refst [26]) ok gefi til þess goda stund oc tom þui at illt verk skal hata en ælska manninn at naturulego edle æn saluna allra hellzt sem sinn jafnlega [27]).

qvam sumatur poena, siqvidem delicto ut ut odio habendum, homo tamen, ut natura jubet, et maxime propter animam, ut æqvalis fovendus est.

---

[1]) Þá *addit l. Gul.* [2]) firi *omittit l. G.* [3]) "sakir" *addit l. G.* [4]) *l. G.* þyckir. [5]) hafa rekit þann sem gerdi. [6]) *textus impr. legis Gul. habet:* misgört, *sed plures Codd. manuscripti æqve ut hic:* misþyrmt; *cfr. not.* 4 *ad p.* 172. [7]) "sialfr" *omittit l. G.* [8]) ransaka *omittit textus l. Gul., sed plures Codd. manuscripti habent* ransaka ok meta saker, *cfr. not.* 5 *l. c.* [9]) "dómarinn" *loco τον* rettarenn *habet l. G.* [10]) ok þæir vilia suara *omittit l. Gul.* [11]) *l. G.* "undanganga." [12]) *l. Gul. habet* "þarfnan" *qvod procul dubio vera est lectio.* [13]) *Lex Gul. hic addit:* Oc þvi scal dóminn hvarvitna til hins betra föra, ef þeir vito jamnvist hvarttveggia. Þviat allmiótt er mundangs hófit. *Cum vero:* miátt er mundangshófet *(ad verbum: tenue est bilancis examen) reperiantur in Cod. Grágás, crediderim verba deficientia errore librarii esse omissa.* [14]) *l. Gul. habet:* fiaugra. [15]) *l. G. habet:* grimd *(al.* gyrnd) eda heift. "Grund" *videtur esse error librarii pro:* grimd. [16]) *l. G. habet:* þurftuligra. [17]) *textus legis Gul. omittit:* hugt. *Qvidam vero Codd. manuscripti habent:* athugat, *cfr. not.* 11 *p.* 174. [18]) *l. Gul. habet:* "meirr" *pro* "gorr." [19]) *l. Gul. habet:* sem hann scal umdöma. [20]) *l. Gul. habet:* elligar med fegyrne. [21]) *l. Gul.* "umdöma". [22]) *textus l. G.* "vill veita lid" *in pluribus autem Mscp. legitur:* lidsinna, *cfr. not.* 14 *p.* 175. [23]) *l. G. habet:* brottreknar. [24]) *l. Gul. habet:* er at. [25]) *l. Gul. habet:* Minnizt menn oc einkanliga á. [26]) *Verba:* adr — — — refst *postponuntur verbis:* "oc tom" *in l. Gul.* [27]) *Lex Gul. pro:* "sem sinn jafnliga" *habet:* "sem jafnkristina ser", *qvod discrimen majoris est momenti qvam cætera qvæ notavi.*

Homicidii multæ ordinariæ distributio inter cognatos, tam solvendæ qvam accipiendæ, juxta Vsl. 114 sev BAUGATAL sic dictum.

I. Annuli ordinarii:

- *a. annulus trimarcalis sev primarius.*
- *b. annulus viginti unciarum.*
- *c. annulus bimarcalis.*
- *d. annulus duodecem unciarum.*

II. Annuli extraordinarii, sev sequiores:

- *e. unica marca.*
- *f. qvinqve unciæ, ortuga una.*
- *g. tres unciæ cum dimidia.*
- *h. duæ unciæ.*
- *i. unica uncia cum dimidia.*
- *k. unica uncia.*

				b. *avus* 20 *unciæ* 4 *unc.* 32 *numm.*			
			a. *pater* 3 *marcæ* 6 *unc.* 48 *numm.*	c. *patruus* 2 *marcæ* 3 *unc.* 24 *numm.*	e. 2 *et* 3 *gradu* 1 *marca*	g. 3 *et* 4 *gradu* $3\frac{1}{2}$ *uncia*	i. 4 *et* 5 *gr.* $1\frac{1}{2}$ *uncia*
		occisor et occisus	a. *frater* 3 *marcæ* 6 *unc.* 48 *numm.*	d. *patrui filius* 12 *uncias* 2 *unc.* 16 *numm.*	f. 3 *gradu* 5 *unciæ* 1 *ortuga*	h. 4 *gradu* 2 *unciæ* 1 *ortug.*	k. 5 *gradu* 1 *uncia*
	a. *filius* 3 *marcæ* 6 *unc.* 48 *numm.*	a. *filius* 3 *marcæ* 6 *unc.* 48 *numm.*	c. *fratruelis* 2 *marcæ* 3 *unc.* 24 *numm.*	e. 2 *et* 3 *gradu* 1 *marca*	g. 3 *et* 4 *gradu* $3\frac{1}{2}$ *uncia*	i. 4 *et* 5 *gradu* $1\frac{1}{2}$ *uncia*	
b. *nepos* 20 *unciæ* 4 *unc.* 32 *numm.*	b. *nepos* 20 *unciæ* 4 *unc.* 32 *numm.*	b. *nepos* 20 *unciæ* 4 *unc.* 32 *numm.*					

Lögsögomannz þattr.

Sva er mælt at sa maþr scal vera nockorr avalt a landi oro, er scyldr se til þess at segia lög mönnom, oc heitir sa lögsögomaþr. Enn ef lögsögomannz missir viþ, þa scal or þeim fiorþungi taca mann til at segia þingscöp upp et næsta sumar er hann hafþi siþarst heimili i. Menn scolo þa taca ser lögsögomann, oc sysla þat föstodag huerr vera scal, aþr sacir se lystar. Þat er oc væl ef allir menn verþa sattir a einn mann. Enn ef lögrettomaþr nokorr stendr viþ þvi er flestir vilia, oc scal þa luta i huern fiorþung lögsaga scal huerfa. Enn þeir fiorþungsmenn er þa hefir lutr i hag borit, scolo taca lögsögomann þann sem þeir verþa sattir a, hvart sem sa er or þeirra fiorþungi eþr or auþrom fiorþungi nokorom þeirra manna er þeir mega þat geta at. Nu verþa fiorþungsmenn eigi asattir oc scal þa afl raþa meþ þeim. Enn ef þeir ero jammargir er lögretto seto eigo er sinn lögsögomann vilia huarir, þa scolo þeir raþa er byscop sa fellr i fulltiug meþ, er i þeim fiorþungi

Sectio Ima.

De nomophylace (titulus unicus).

Legibus cautum est, ut nostra in civitate semper aliqvis sit, cui legum incolis dicendarum munus injungatur; hic nomophylacis nomine venit. Si nomophylax defuerit (decesserit), qvidam, ad formulas processuales proxima æstate proclamandas, ex eo (civitatis) qvadrante desumendus est, in qvo nomophylax novissime domicilium habuit. Nomophylax tum eligendus, qvæ electio die jejunii (die Veneris) causis nondum denuntiatis (in comitiis generalibus) procedat. Res bene se habet, si omnes in unum consentiunt. Si vero dicasterii assessorum aliqvis plurimorum votis refragetur, jurisdicundi munus cui qvadrantum deferendum sit, sorte definiatur. Qvadrantis incolæ, qvibus sors exiit commoda, nomophylacem eligant, qvemcunqve inter eos convenerit, sive ex ipsorum qvadrante, sive alieno fuerit, (aliqvem nempe) eorum, qvos ad munus subeundum adducere possint. Si inter hujus qvadrantis incolas non convenerit, plurima valeant vota. Si vero, in dicasterio adsidendi jure gau-

er. Nu ero lögrettomenn nokorir þeir er uita þui er aþrir vilia, fae engi mann sialfir til lögsögo, oc eigo enscis þeirra orþ at metaz.

Lögsögomann a i lögretto at taka þa er menn hafa raþit huerr vera scal, oc scal einn maþr scilia fyrir, enn aþrir giallda samqvæþi a, oc scal III sumor samfast enn sami hafa, nema menn vili eigi breitt hafa.

Or þeirre lögretto er lögsögomaþr er tekinn, scolo menn ganga til lögbergs, oc scal hann ganga til lögbergs, oc setiaz i rum sitt, oc scipa lögberg þeim mönnom sem hann vill, enn menn scolo þa mæla malom sinom. Þat er oc mælt at lögsögomaþr er scylldr til þess at segia up lögþatto alla a þrimr sumrom hueriom, enn þingscöp huert sumar. Lögsögomaþr a up at segia sycnoleyfi öll at lögbergi, sva at meire lutr manna se þar, ef þvi um nair, oc misseris tal, oc sua þat ef menn scolo coma fyrr til alþingis enn X vicor ero af sumre, oc tina ymbrodaga halld oc föstoinganga, oc scal hann þetta allt mæla at þinglausnom. Þat er oc at lögsögomaþr scal sua giörla þátto alla up segia, at engi vite einna miclogi görr.

dentes et in diversum, qvoad nomophylacem eligendum, abeuntes, pares sint numero, eorum prævaleat sententia, qvorum partes episcopus hujus qvadrantis amplectitur. Dicasterii assessorum qvidam ubi aliorum voluntati obstinate reluctantur, nec ad jurisdicundi munus subeundum aliqvem eligere ipsis concedatur, nec eorum contradictio ullius pensi habeatur.

Nomophylax qvi eligendus sit postqvam decretum est, in dicasterio recipiatur, uno tantum verbis præeunte, cæteris iisdem concinentibus, idemqve hoc modo receptus per tres æstates contiguas jurisdicundi fungatur munere, nisi cives id mutari non optarint.

E dicasterio, ubi nomophylacem receperunt, ad jurisdicundi rupem eundum est, qvo ille etiam se referens, et in sede ipsi destinata residens, circa rupem jurisdicundi, qvoscunque voluerit, residere faciat; qvo facto causæ sunt proferendæ. Legibus qvoqve definitur, nomophylacem, omnes legum sectiones tribus qvibusvis æstatibus, formulas vero processuales unaqvaqve æstate pronuntiare debere. Nomophylax adhæc, maxima, si fieri potest, foripetarum parte præsenti proclamet: venias immunitatis, de computo semestrium, ut et si ad comitia generalia prius qvam decem æstatis hebdomadibus præterlapsis veniendum sit, de qvatuor adhæc temporum diebus celebrandis, et de initiis jejuniorum; qvæ omnia comitiorum

Enn ef hanom vinnz eigi froþleicr til þess, þa scal hann eiga stefno viþ V lögmenn, en næsto dögr aþr eþr fleire, þa er hann ma hellzt geta af, aþr hann segi hŭern þatt upp, oc verþr huerr maþr utlagr III mörcom, er olofat gengr a mal þeirra oc a lögsögomaþr söc þa.

dissolutionem allatura denuntiet. Nomophylax qvoqve omnes legum sectiones tam dilucide pronuntiare debet, ut accuratius sciens haud facile inveniatur. Si tanta legum peritia eum defecerit, proximis ante cujusvis sectionis pronuntiationem nycthemeriis, qvinqve pluresve, de qvibus potissimum discere possit, jurisperitos conveniat, triumqve marcarum mulctam sibi contrahit qvicunqve eorum colloqvium non permissus adeat; hanc causam agere nomophylaci incumbit.

Lögsögomaþr scal hafa huert sumar II hundroþ alna vaþmala af lögretto fiam fyrir starf sitt. Hann a oc utlegþir allar halfar, þær er a alþingi ero dömþar her, oc scal döma eindaga a þeim öllom annat sumar her i boanda kirkiogarþe, miþvicodag i mitt þing. Utlagr er huerr maþr er fæ lætr döma, ef hann segir eigi lögsögomanne til, og sua hucrir doms upsögo vattar hafa verit.

Unaqvaqve æstate ducentas panni vulgaris ulnas, e dicasterii reditibus pro labore suo reportet nomophylax. Pars adhæc dimidia mulctarum qvæ hic in comitiis generalibus judicantur, ei competit; harum mulctarum solvendi terminus peremtorius constitui debet, æstate proxima, hic in coloni cœmeterio, mediæ hebdomadis die (die Mercurii) et ad medium comitiorum habendorum tempus. Si qvis pœnam pecuniariam alicui infligere faciat, nec id, ut et qvinam testes sententiæ pronunciatæ adfuerint, nomophylaci indicat, trium marcarum mulctam ipse subeat.

Þat er oc þa er lögsögomaþr hefir haft III sumor lögsögo, oc scal hann þa segia upp þingscöp et fiorþa sumar, föstodag inn fyrra i þingi, þa er hann oc lauss fra lögsögo ef hann vill. Nu vill hann hafa lögsögo lengr, ef aþrir unna hanom, þa scal enn meiri lutr lögretto-

Nomophylax tandem, per tres æstates jurisdicundi munere functus, qvarta æstate pronuntiare debet formulas processuales, die jejunii, qvi prior in comitiorum habendorum tempore occurrit, et tunc a munere qvo functus est, si voluerit, liberetur. Si diutius, aliorum venia, jurisdicundi

manna raþa. Þat er oc at lögsögomaþr er utlagr III mörcom ef hann kömr eigi til alþingis, föstodag inn fyrra, aþr menn gangi til lögbergs, at nauþsynialauso, enda eigo menn þa at taca annan lögsögomann ef vilia.

munere fungi gestit, majoris dicasterii assessorum partis sententia valeat. Nomophylax demum, ad comitia generalia, priori eorum die jejunii, ad rupem jurisdicundi priusqvam itum sit, si non venerit, trium marcarum mulctam luat, aliusqve nomophylax, si placuerit, recipiatur.

Lögretto þattr.

Lögretto scolo ver oc eiga oc hafa her huert sumar a alþingi, oc scal hon sitia i þeim staþ avalt sem lengi hefir verit. Þar scolo pallar III vera ombhverfis lögrettona, sva viþir at rumlega megi sitia a hueriom þeirra fernar tylptir manna, þat ero XII menn or fiorþunge hueriom, er lögretto seto eigo, oc lögsögomaþr umfram sva at þar scolo raþa lögom oc lofom. Þeir scolo allir sitia a miþpalli, oc þar eigo byscupar varir rum. Þeir menn XII eigo lögretto seto or norþlendinga fiorþungi, er fara meþ goþorþ þau XII, er þar voro þa höfþ er þeir atto þing fiögor, enn goþar III i huerio þingi. Enn i öllom fiorþungom öþrom, þa eigo menn þeir IX lögretto seto or fiorþungi hueriom, er fara meþ goþorþ full og forn, þau er þa voro þriu i varþingi huerio, er þing varo III i fiorþungi hueriom þeirra þriggia, enda scolo þeir allir hafa meþ ser mann einn or þingi huerio eno forna sva at þo eigniz

Sectio IIda.

De dicasterio (titulus unicus).

Dicasterium etiam nobis est tenendum habendumqve singula æstate hic in comitiis generalibus; in loco ubi diu collocatum fuit semper maneat. Dicasterium circumcirca tria sint subsellia tam lata, ut in unoqvoqve eorum qvaternæ hominum dodecades facile residere possint; e singulo qvadrantum unica hominum dodecas, excepto nomophylace, adsideat dicasterio, qvæ et leges et dispensationes moderetur. In subsellio intermedio hi omnes resideant, ubi etiam episcopis nostris sedes est destinata. De qvadrante boreali ii tantum dicasterio adsideant, qvi præturas tenent duodecem, qvæ prisco tempore habebantur, cum hujus qvadrantis incolæ quatuor curias, tres vero prætores in qvaqve curia adhibuere. E cæteris qvadrantibus ii novem in dicasterio adsidendi jure gaudent, qvi præturis præsunt plenis et priscis, qvales tres olim in foro qvovis vernali fuerunt, in singulis vero qvadrantum tribus hisce foris constitutis. Hi (novem) e qvavis curia illa prisca unum adsumant,

XII menn lögretto seto or fiorþungi hueriom. En forn goþorþ norþlendinga öll ero fiorþungi scerþ, at alþingis nefno, viþ full goþorþ önnor öll a lande her. Þat er oc um þa menn alla er sva eigo lögretto seto sem nu var tint, at þeirra huerr a at scipa tueim mönnom i lögretto, til umraþa meþ ser, öþrom firir ser, en öþrom a bac ser oc sinom þingmönnom, þa verþa pallar scipaþir til fullz, oc fernar tylptir manna a hueriom palle.

qvo fit, ut dodecas hominum, e singulo qvadrante dicasterio adsideat, omnibus vero borealium præturis, si cum cæteris hujus civitatis præturis plenis conferuntur, qvoad assessores dicasterii denominandos, qvaterna pars revera detrahitur. Qvoad eos præterea, qvi, ut nuper memoratum, in dicasterio adsidendi jure gaudent, lex definit, eorum singulum duos viros sibi in consilium in dicasterio collocare debere, unum in subselliis anterioribus, alterum pone se suosqve curiales; tum demum subsellia rite instructa, et qvaternæ hominum dodecades in singulis subselliorum collocatæ sunt.

Engir menn scolo sitia fyrir innan palla þa er lögretta er rudd, nema þeir er mal eigoz viþ, en sitia avalt þess a milli, oc a lögsögomaþr at scipa rum þat. Ut fra pöllom a alþiþa at sitia. Þeim einom monnom er rett at standa upp at lögretto, þa er þar scal köra lög eþr lof, er um mal manna scolo mæla, oc þeim öþrom er yztir ero þeirra er þar ero comnir. Utlagr er huerr III mörcom er eigi görir sua, oc a sa söc er vill. Enn ef menn troþaz sua miöc at lögretto fyrir öndcöst, eþr göra þar hrang þat eþr hareysti, at fyrir þui afglapaz mal manna, oc varþar þat fiorbaugs garþ, sem öll þings afglöpon.

Dicasterio ordinato intra subsellia nemo, præter partes causarum, sedeat, qvod spatium, omnibus alias patens, a nomophylace in hoc casu disponitur. Extra subsellia sedeat multitudo. Ubi leges vel dispensationes proclamandæ exaudiuntur, ii tantum in dicasterio assurgunt juste, qvi vel causas agunt vel extremi sedent præsentium. Siqvis contra fecerit, trium marcarum mulctam luat, actioqve in eum datur cuicunqve agere placuerit. Siqvi vero contumaciæ causa in dicasterium irruerint, vel tumultu aut vociferatione causas hominum conturbarint, exilii pœnam hoc, ut omni judiciorum perturbatione, sibi contrahunt.

Ef þeir menn coma til lögretto er þar eigo setor, en aþrir hafa setz i rum þeirra, þa scolo þeir beiþa ser ruma,

Si in dicasterio adsidendi jure gaudentes, sedibus ipsorum ab aliis jamjam occupatis, advenerint, sedes suas reposcant; se-

oc er hinom vitislaust ef þeir ganga þa i brot, en ef þeir híra viþ, þa er rums er beitt, oc varþar þat III marca utlegþ. Þa scal eigandi beiþa seto sinnar meþ vatta, oc varþar þat fiörbavgsgarþ, ef þa er varnat. Þat ero allt stefno sacir, oc scal qveþia IX heimilis bua þess er sottr er, til fiörbavgs saca er V til utlegþar.

Þat er oc at lögretta scal utfara drottins daga baþa i þingi oc þinglausnadag, oc avalt þess imilli er lögsögomaþr vill, eþr meire lutr manna, oc i huert sinn er menn vilia ryþia lögrétto. Þar scolo menn retta lög sin, oc göra nymæli ef vilia, þar scal beiþa mönnom sycno leyfa allra, oc satta leyfa þeirra allra, er einca lofs scal at beiþa, oc margra lofa annara, sua sem tint er i lögom. Þat scal allt metast sua i logretto, sem lofat se, er engi maþr neitir, sa er lögretto seto a, enda vere engi lyrite fyrir utan lögretto. Huerr maþr þeirra er lögretto seto a scal göra annattveggia um leyfi huert, at iata eþr nita, utlagr er hann ella III mörcom.

Ef menn biþia lofa i lögretto sua at þeir menn ero ogörla þar comnir eþr a brot gengnir er lögretto seto eigo, en þo ero fernar tylptir manna eþr fleyri, þa

dentes vero si locum dederint, reatum effugiunt, si contra, sedibus reclamatis, morantur, trium marcarum mulctam subeant. Adsidendi jure gaudens sedem suam deinde, testibus adhibitis, reposcat, qvod si denegatur, exilii pœnam prohibenti infert; his in casibus dica adhibeatur, et novem ejus, in qvem agitur, domicilii accolæ evocandi, ubi in exilium agitur, qvinqve vero ubi pœna pecuniaria subest.

Dicasterii sessio adhæc, utraqve comitiorum temporis die dominica, ut et die qva comitia solvantur, procedat, semper etiam alias, si vel nomophylax vel major foripetarum pars optârit, vel si dicasterii assessorum sententiam erogitare inter eos convenerit; hic leges sunt reformandæ, novellæ ferendæ si placuerit; hic abolitiones sunt impetrandæ, omnesqve, de causis transigendis, veniæ, qvæ per dispensationem tantum acquiruntur, et permultæ insuper aliæ in legibus memoratæ. In dicasterio qvasi concessum habeatur, qvisqvid nemo justorum dicasterii assessorum denegat, nec extra dicasterium interdicto prohibetur. Qvicunqve in dicasterio jus habens adsidendi, dispensationes qvæ appetuntur vel concedere vel denegare tenetur, trium marcarum mulctam alias sibi contrahit.

Ubi in dicasterio dispensationes appetuntur, omnes adsidendi jure gaudentes priusqvam veniunt, vel si iterum abierint, qvaternæ tamen pluresve (foripetarum) ad-

má lögsögomaþr scipa þui liþi i rum þeirra manna er setor eigo til fullz, oc utlagaz huerr er syniar þess. Nu verþr miþpallr alscipaþr, þa scal lögsögomaþr nefna ser vatta. I þat vette, scal hann qveþa, at þessir sitia allir i lögretto at mino raþe, oc rettir til þess at fylla lög oc lof. Nefne ec þetta vette at lögom hueim er niota þarf, enda scolo þa verþa lof öll jafnföst þar, sem goþar sæti sialfir, oc fyrir þeim einom scolo hinir uprisa er aþr sato.

Þat er oc at þat scolo lög vero a landi her sem a scram standa. Enn ef scrar scilr á, oc scal þat hafa er stendr a scröm þeim er byscopar eigo. Nu scilr enn þeirra scrar a, þa scal su hafa sitt mal er lengra segir þeim orþom, er male scipta meþ mönnom. Enn ef þær segia jafnlangt oc þo sitt huar, þa scal su hafa sitt mal er i scala (holti) er. Þat scal allt hafa er finnz a scrö þeirri, er Hafliþe let göra, nema þocat se siþan, en þat eitt af annara lögmanna fyrirsögn, er eigi mæli þui igegn, oc hafa þat allt er hitzug leyfir, eþr glöggra er. Nu præta menn um lögmal, oc ma þa ryþia lögretto til ef eigi sceera scrar or. Enn sua scal at þui fara, at beiþa meþ vatta goþa alla, at lögbergi, oc lögsögomann, at þeir gange i lögretto, oc i setor sinar, at greiþa lögmal þetta,

sint dodecades, nomophylaci licet has, adsidendi jus habentium sedes, occupare jubere, ut justus assessorum numerus adimpleatur; pœna tenetur pecuniaria qvicunqve adsidere recusarit. Subselliis intermediis hoc modo instructis, testes nuncupet nomophylax; vos antestor, dicat, hos omnes, me auctore, dicasterio adsidere, jure gaudentes leges et dispensationes constituendi. Legitima antestor formula in usum cujuscunqve jure indigentis. His factis dispensationes hic datæ æqve validæ fiunt ac si ipsi adsederint prætores, qvibus solis assurgere debent antea collocati.

Hac præterea in civitate leges habendæ sunt, qvæ in legum codicibus scriptæ occurrunt. Si legum codices invicem differunt, tenendum est, qvicqvid codices episcoporum continent; si eorum codices differentia intercesserit, præferendus est, qvi pluribus, ad relationes hominum juridicas definiendas comparatis verbis utitur. Si totidem, diversis tamen verbis sint usi, prævaleat codex Scalholtinus. Codex ab Haflido concinnatus qvicqvid præscripserit, tenendum est, si non postea immutatum sit; de cæterorum nomophylacum præscriptis id unice valeat, qvod codici Haflidiano non adversatur; ille qvicqvid concesserit, vel si magis perspicuum sit (qvod præscribit) tenendum est. De lege ubi contenditur, dicasterii assessorum sententia erogitanda, si codices qvæstionem non deciderint; hoc vero

sua sem heþan fra scal vera; beiþe ec lögbeiþing, scal sa qveþa er reyna vill. Ef nokorir þeir menn er setor eigo, göra eigi ganga i rum sin, er þeir vito at lögretto scal ryþia, oc varþar þat fiorbavgsgarþ, sem önnor þings afglöpon, enda er rett at telia goþan þa huern utlagan III mörcom, oc or goþorþe sino. Þat varþar oc allt slict et sama, þeim mönnom öllom, er lögretto seto eigo at gegna at lögretto, þeirre sem þa scylda lög til.

Alengr er goþar coma i setor sinar, þa scal huerr þeirra scipa manni a pall firir sic, enn auþrom manne a enn ytzta pall a bac ser til umraþa. Siþan scolo þeir menn er þar eiguz mal viþ, tina lögmal þat, er þa scilr a, oc segia til þess huat i deilir meþ þeim, þa eigo menn siþan at meta mal þeirra, til þess er þeir hafa raþinn hug sinn um þat mal, oc spyria (l. biþia) siþan alla lögrettomenn þa er a miþpalle sitia, at scira þat huat huerr þeirra vill lög um þat mal. Siþan scal huerr goþi segia, huat lögin mun calla, oc meþ huarom huerfa at þui male, oc scal all raþa. Enn ef þeir ero jammargir lögrettomenn huarirtueggio, er sitt kalla lög huarir vera, þa scolo þeir hafa sitt mal er lögsögomaþr er i

modo seqventi fiat: prætores omnes nomophylaxqve, testibus adhibitis, ad jurisdicundi rupem provocandi, ut in dicasterium eant et sedes suas occupent, ad legem explicandam, qvalis semper dehinc talis valeat. Justa provoco provocandi formula, dicat, qvi de lege experiri cupit. Si aliqvi adsidendi jure gaudentes, cum resciunt dicasterii assessorum sententiam esse erogitandam, in sedibus suis considere detrectent, hoc iis exilii reatus contrahitur, æqve ac omni judiciorum perturbatione. Hoc casu etiam juste prætorum qvisqve, præturæ suæ cum dispendio, trium marcarum mulcta afficitur.

Prætores ubi in sedes suas deveniunt, unum in subselliis ante se, alterum in extremis pone se subselliis sibi consiliarios collocent. Dissentientes deinde legis, de qvo contenditur, articulum referant, statumqve forment controversiæ, qvo facto argumenta utrinqve ponderanda, donec unusqvisqve, qvid decidendum sit, tacite sibi proponat. Tunc omnes in intermediis subselliis sedentes dicasterii assessores rogandi ut declarent, qvid ipsorum singuli in hoc casu pro lege ratum habere velint. Qvisqve deinde prætorum denuntiet qvid pro lege habendum, cujusqve sententia amplectenda ipsi videatur; plurima valeant vota. Si utriqve dicasterii assessorum, diversam de lege (qvæstionis) sententiam amplexi, numero pares sint, eorum præferenda, qvorum

liþe meþ. Enn ef aþrir ero fleire, þa scolo þeir raþa, oc scolo huarirtveggio vinna vefangs eiþ at sino male, oc fela undir eiþ sinn, at þeir hyggia þat vera lög um þat mal, sem þeir fylgia at, oc qveþa a, af þui þat se lög.

Nu er nockorr lögrettomaþr sua siucr eþr sarr at sa ma eigi uti vera, þa scolo þeir huarirtueggio sökia orþ hans til buþar, oc segia huat i deilir meþ þeim, enn hann scal eiþ vinna slican sem aþrir, oc qveþa a þat meþ huarom hann vill huerfa. Enn ef þa er lögrettomaþr nockorr omale eþr ovite eþr andaþr, er þessa mals þarf, oc scal sa maþr i staþ hans er domnefno atte up at taca ef hans vere þa viþ mist.

Nu lysa lögrettomenn hug sinn, oc verþa þeir XII eþr fleire, er liþ hafa minna, þa scolo þeir, er fære ero saman vinna eiþa at sino male, þa verþa hinir er liþ hafa meira oc scylldir at vinna eiþa at sino male, sua at þeir suere manne fleire, eþr tveim et fæsta, ef lögsögomaþr er i enne minne sueit. Enn ef þeir metaz eiþa viþ i eno meira liþe, oc scolo þeir luta meþ ser, nema þeir vile allir sueria. Nu verþa þeir færri saman enn XII er liþ hafa minna, þa ero þeir þegar af sino male, oc ero engir menn or eno meira liþe þa scylldir at vinna

partes seqvitur nomophylax. Si reliqvi numerosiores, partem teneant superiorem. Utriqve discessionis jusjurandum sua de sententia præstent, juramento asseverantes, sententiam qvam amplectantur, justam esse legem, adjectis argumentis, cur hoc tenendum sit.

Si qvis dicasterii assessorum tam æger morbo vel vulneratus sit, ut sub dio agere neqveat, utraqve pars ejus sententiam in tentorio reqvirat, doceatqve cur diversam teneant sententiam, ille vero jusjurandum ut cæteri præstet, et in cujus partis sententiam abire velit, declaret. Siqvis dicasterii assessorum mutus, mente captus vel demortuus fuerit tempore, qvo ejus sententia reqvirenda foret, ejus loco recipiatur, qvi judicum, eo jamjam demortuo, denominationem suscipere debuisset.

Sententiis declaratis, si assessores dicasterii numero inferiores (sed consentientes) duodecem pluresve una fuerint, juramento sententiam suam firment, qvo facto, numerosiores in sententiam suam etiam jurare tenentur, ita tamen ut uno saltem vel duobus plures, si nomophylax cum numero inferioribus faciat, jusjurandum præstent. Si inter numerosiores qvi jusjurandum præstent non convenerit, sorte definiatur, nisi omnes simul jurare malint. Numero inferiorum, ubi dodecade sunt pauciores, sententia rejiciatur, nec numero superiorum ulli dodecade pauciorum qvamvis con-

eiþa at mote eiþom þeirra, er fære ero saman enn XII. Ef þeir ero nockorir lögrettomenn er meþ hvarunge lataz vera muno, eþr varna þeim annarra scila um þau mal, oc varþar þat allt slict sem aþr var tint, oc a sa þeirra sacir þær, er þar eiguz mal viþ, er helldr vill sökia til fullra laga. Enn ef huargi vill sökia, þa a sök þa huarr er vill, enda scal lögsögomaþr scipa rum þeirra manna, er þar göra lögscil fyrir sic, oc taca mann or varþingi þui, er glöpin kömr, ef þat má, enda varþar þa hueriom fiörbaugsgarþ er syniar þess. Enn ef lögsögomaþr kann þar eigi menn fyrir i þa sueit, þa scal hann beiþa samþingis goþa þess er scila varnar, at þeir fae hanom mann i staþ sua, at þa megi i þui fylla lögretto, oc varþar þa slict þeim er þess syniar, sem hinom er glöp görþe.

Nu vill engi samþingis goþi scil göra, þa scal beiþa manna i annat þing oc i et þriþia, ef eigi fæzc aþr, enda eigo þa jammicit þeirra orþ at standaz, sem annara lögrettomanna.

Þat er oc at huerr maþr scal tina viþ vatta lögmal þat er all fæsc til, en allir scolo samqvæþi gialda a, siþan scal upsegia at lögbergi. Þat er oc scyllt

sentientium juramentis, jusjurandum opponere tenentur. Si nonnulli dicasterii assessorum neutras se partes proseqvi velle indicarint, vel aliqvo modo legitima his in causis partibus præstare renuerint, reatum antea memoratum sibi contrahunt, eoqve partium competit actio, qvi ex legum rigore potius agere vult; si eorum neuter agere voluerit, cujuscunqve qvi optaverit actio erit; nomophylax tum (qvosdam) jus hic peragentium in eorum sedes collocet, desumtos si fieri potest e fori vernalis jurisdictione, unde legitima præstare renuentes fuerunt. Si qvis (eorum loco) se denominari recusarit, exilio mulctandus est. Si hoc in tractu neminem cognoverit nomophylax, prætores ei, qvi legitima præstare recusavit, contribules, petat, unum illico sibi tradere, ut dicasterii assessorum numerus hoc modo adimpleatur; siqvis hoc exeqvi denegaverit, eundem ac ipse legitimorum perturbator reatum sibi contrahit.

Prætorum contribulium ubi nemo justa præstare voluerit, e secunda vel tertia, si prius non suppeditantur, (fori vernalis) jurisdictione viri sunt reqvirendi; tali modo denominatorum suffragia eundem valorem habeant, ac aliorum dicasterii assessorum.

Legem præterea consentientium pluralitate recipiendam (in dicasterio) unus recitet, omnibus cæteris suffragantibus; (hoc modo recitata) ad rupem jurisdicundi de-

þeim mönnom öllom er lögretto seto eigo, at fylla upsögo avalt, er lögsögomaþr vill lög upsegia, huart sem þat er at lögbergi eþr i lögretto, oc þott i kirkio se ef veþr er osvast ute. Enn ef nockorir lögrettomenn hafa eigi tom til þess, þa scolo þeir menn II heyra a upsögo fyrir huern þeirra, er til þess ero tecnir af þeim, at sitia a pöllom i lögretto. Nu er at huaruge gaumr gefinn, þa mego ecki standaz þeirra lögrettomanna orþ er sua scipa a sama sumri, þar er um þat lögmal er þrætt, er þa var upsagt, enda varþar III marca utlegþ, oc eigo aþrir lögrettomenn söc þa, oc scal stefna at lögbergi, oc qveþia til heimilis bua V þess er sottr er. Enn lögsögomaþr a at scipa lögberg, oc utlagaz þeir III mörcom, er at olofe hans sitia þar.

inde proclametur. In dicasterio adsidendi jure gaudentes legum proclamationi, a nomophylace factæ, suffragari ubiqve tenentur, sive in dicasterio, sive ad rupem jurisdicundi vel etiam si in templo, tempestatis duritiei causa, ea fiat. Si dicasterii assessorum qvidam otium præsentiæ non habuerint, tum cujusvis eorum loco, duo illi viri legum exaudiant proclamationem, qvi ab iis, ut in dicasterii subselliis adsederent, recipiebantur. Ubi neutrum observatur, dicasterii assessorum negligentiæ reorum suffragia, si eadem æstate de jam proclamata lege disputatur, ne valeant; trium marcarum mulctam insuper ei luant, cujus causæ actio cæteris dicasterii assessoribus competit; ad rupem jurisdicundi dica dicenda est, qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii accolis (in testimonium) evocatis. Rupem vero jurisdicundi circumcirca assessores ex ordine collocet nomophylax, et eo non concedente qvi ibi resident trium marcarum mulctam luant.

Nu bioþa menn þau oscil lögsögomanni at lata hann eigi na seto sinni, eþr þa menn, er hann hefir einnefnda til þess at sitia at lögbergi meþ ser, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc scal þat sökia sem aþra þings afglöpon.

Si qvi in nomophylacem tam perverse egerint, ut vel ipsum, vel qvos ut ad rupem jurisdicundi cocum adsiderent denominavit, a sedibus iis destinatis prohibeant, exilii teneantur, et velut de judicii perturbatione actio instituatur.

Þess er lögsögomaþr scylldr, at segia öllom þeim er hann spyria lögmal bæþi her oc heima, enn erat hann framarr scyldr at sacraþa viþ menn.

Tum hic (in comitiis), cum domi, omnibus, qvid justum sit, qværentibus nomophylax respondere obligatur; de causis vero instituendis consiliis ulterius juvare non tenetur.

Hann scal oc upsegia þingscöp huert sumar oc aþra þatto alla, sua at þeir verþi uppsagþir a III sumrom hueriom, ef meire lutr manna vill hlytt hafa. Föstodag inn fyrra i þingi, scal þingscöp avallt upsegia, ef menn hafa tom til at hlyþa. Þat varþar avalt III marca utlegþ lögsögomanne, ef hann leysir eigi af hende þau scil öll, er hann er scyldr til, at nauþsynialauso, oc a sa maþr þa utlegþ halfa er sökir, enn halfa domendr. Enn ef lögsögomaþr görir þau ofiöt nokor, er meire lutr manna vill kalla þingsafglöpon, oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ.

Þat er oc at a þui eino varþingi a hann utlegþir, er hann heyr sialfr.

Unaqvaqve etiam æstate formulas processuales proclamet, reliqvas vero legum sectiones ita, ut tribus qvibusvis æstatibus omnes absolvat, modo major foripetarum pars exaudire cupiat. Die jejunii, priori comitiorum, formulæ processuales proclamandæ sunt, si foripetæ ad exaudiendum vacent. Trium marcarum mulcta semper tenetur nomophylax, ubi muneris sui officia, absqve necessitate, non juste exeqvitur, cujus mulctæ pars dimidia actori, pars altera vero judicibus competit. Si vero nomophylax tantum nefas commiserit, ut foripetarum plurimi id pro judicii habeant perturbatione, luat exilium.

In vernalibus demum comitiis mulctas tantum capiat, qvæ ipse agit.

Þingskapa-þáttr.

I Capituli: Um fiorþungsdoma.
II Capituli: um lysingar.
III Capituli: at spyria at þingfesti manna.
IV Capituli: hvorso goþar scolo koma til þings.
V Capituli: um lögbergisgaungu.
VI Capituli: domruþning.
VII Capituli: um vattorþ.
VIII Capituli: bua-qvaþir.
IX Capituli: doma utfærslor.
X Capituli: um lutföll.
XI Capituli: bioþa at hlyþa til eiþspiallz.
XII Capituli: um framsögu sakar.
XIII Capituli: ef vattar sitia heima.
XIV Capituli: at qveþia igegn.
XV Capituli: ef buar sitia heima.
XVI Capituli: at ryþia qviþ.
XVII Capituli: um qviþburþe.
XVIII Capituli: um vattorþ imoti qviþ.
XIX Capituli: um vörn.
XX Capituli:

Sectio IIIa.

De judiciis ordinandis.

Titulus I: De qvadrantum judiciis.
II: de causarum denuntiationibus.
III: qværendum, cui qvis toparchiæ adscriptus sit.
IV: qvomodo prætores comitia (generalia) freqventent.
V: de aditione ad rupem jurisdicundi.
VI: judicum rejectio.
VII: de testimoniis.
VIII: vicinorum in veridicos evocationes.
IX: judiciorum sub dium deductiones.
X: de sortitionibus.
XI: ad juramentum exaudiendum invitatur.
XII: de causæ deductione.
XIII: si testes domi remanent.
XIV: viaticum et eqvum ab evocante exigere.
XV: si vicini evocati domi remanent.
XVI: veridicos reprobare.
XVII: de veridicorum effatis proferendis.
XVIII: de testimoniis in collisione cum effatis veridicorum.
XIX: de defensione.
XX:

XXI Capituli: um reifing.	*XXI: de recitatione (causarum).*
XXII Capituli: um domendr.	*XXII: de judicibus.*
XXIII Capituli: um vefödg.	*XXIII: de judicum discessione in sententias.*
XXIV Capituli: um fimtardom.	*XXIV: de qvinionis judicio.*
XXV Capituli:	*XXV:*
XXVI Capituli: um domnefnr.	*XXVI: judicum denominationes.*
XXVII Capituli: at bioþa til lutfalla.	*XXVII: ad sortilegium invitare.*
XXVIII Capituli: um varnir.	*XXVIII: de defensoriis.*
XXIX Capituli: um feransdoma.	*XXIX: de bonorum occupandorum judiciis.*
XXX Capituli: um socn.	*XXX: de actione.*
XXXI Capituli: um doma.	*XXXI: de judiciis.*
XXXII Capituli: um feransdom.	*XXXII: (adhæc) de judicio bonorum occupandorum.*
XXXIII Capituli: heimilisfangsbuar.	*XXXIII: domicilii capiundi vicini (evocantur).*
XXXIV Capituli: beiþt fars fiörbaugsmanni.	*XXXIV: exuli peregrine commeatus expetitur.*
XXXV Capituli: ef eigi er attr feransdomr.	*XXXV: si bonorum occupandorum judicium non habetur.*
XXXVI Capituli:	*XXXVI:*
XXXVII Capituli:	*XXXVII:*
XXXVIII Capituli: um doma utfærslor.	*XXXVIII: de judicii sub dium deductione.*
XXXIX Capituli: um domendr.	*XXXIX: de judicibus.*
XL Capituli:	*XL:*
XLI Capituli: leiþarmal.	*XLI: constitutio de conventu promulgatorio.*
XLII Capituli: feransdomr.	*XLII: bonorum occupationis judicium.*
XLIII Capituli: um spellvirki.	*XLIII: de damno violento.*
XLIV Capituli: um goþa.	*XLIV: de prætoribus.*
XLV Capituli: um utlegþir.	*XLV: de pœnis pecuniariis.*

XLVI Capituli: ef eigi kömr fe fram.	*XLVI: si pecuniæ (mulctatitiæ) non expenduntur.*
XLVII Capituli:	*XLVII:*
XLVIII Capituli: beiþa feransdoms.	*XLVIII: ad judicium bonorum occupationis habendum provocare.*
XLIX Capituli: um skoggangs-menn.	*XLIX: de proscriptis.*
L Capituli: um handsöl.	*L: de stipulationibus manufactis.*
LI Capituli: um stefnr.	*LI: de citationibus.*
LII Capituli: um scoggangsmans biörg.	*LII: de opitulatione proscriptis præstita.*
LIII Capituli: um qviþo.	*LIII: de veridicorum effatis.*
LIV Capituli: um abyrgþ hross.	*LIV: de eqvis commissis s. concreditis (aliorum curæ demandatis).*
LV Capituli:	*LV:*
LVI Capituli: um heimilisföng.	*LVI: de domiciliis capiundis.*
LVII Capituli: um heimilisföng presta.	*LVII: de domiciliis a sacerdotibus capiundis.*
LVIII Capituli: um þingfesti.	*LVIII: de toparchiæ addictione.*
LIX Capituli: um göngomenn.	*LIX: de vagabundis.*
LX Capituli:	*LX:*
LXI Capituli: ef goþi ferr brott af landi.	*LXI: si prætor e civitate emigrat.*
LXII Capituli: um huat buar ero scylldir at bera.	*LXII: de effatis, ad qvæ proferenda vicini obligati sunt.*

Þingscapa-Þattr.

I. Capituli.

Um fiorþungsdoma.

Þat er mælt i lögum varum at ver scolom IIII eiga fiorþungs doma. Scal Goþi hverr nefna mann i dom er fornt goþorþ hefir oc fullt, enn þau eru full goþorþ oc forn er þing varo III i fiorþ-

Jus processuale.

Titulus I.

De qvadrantum judiciis.

Legibus nostris definitur, nos qvatuor (provincialia) qvadrantum judicia habere debere. Prætorum qvilibet, præturam tenens plenam & priscam, unum in judicium denominet. Plenæ vero & priscæ præturæ

ungi hverium, en Goþar III i þingi hveriu, þa varo þing oslitin.

Ef goþorþ ero smæra deilld oc scolo þeir sua til skipta er hlut hafa af fornum goþorþum, at sua se nefnt sem nu er talit, þa ero fiorþungs domar fullir.

Þat er mælt at domar scolo i dag vera nefnþir eþr raþnir, scal Goþi hverr nefna sinn þriþiungs mann i dom, nema hann hafi lögrettomanna lof til annars. Scal karlmann XII vetra gamlan eþr ellra nefna i dom, þann er fyrir orþi eþa eiþi kann at rada, frialsan mann oc heimilisfastan *). [Þann mann scal eigi nefna i dóm, er socnar aþili er, eþa varnar aþili, eþa hann hefir sök handselda eþa vörn handselda, sua at nu se buin til þings]. Þann mann scal eigi i dom nefna er eigi hefir mal numit i barnæsku a danska tungu, aþr hann hefir verit III vetr a Islandi eþa lengr.

Ef sa maþr lætr i dom nefnaz er nu var fraskiliþr, eþa selr hann auþrum manni sökina, af þvi at hann vill lata i dom nefnaz, oc verþr hann utlagr um þat III mörkum oc onytt mal hans, soknir

sunt, (qvales fuerunt) cum tres toparchiæ erant in qvavis qvadrante, tres vero prætores in qvavis toparchia; tum toparchiæ erant indivisæ.

Si præturæ minutius divisæ sint, præturarum priscarum partem tenentes ita ordinent, ut modo jam allato (judicum) procedat denominatio; tum qvadrantum judicia complentur.

Præscriptum est hodie judicia & denominata & instita esse debere. Prætorum qvilibet, pro sua (toparchiarum) triente unum in judicium denominet, nisi dicasterii assessorum venia contrarium ei concedat. Vir duodecem vel plurium annorum, verbo & juramento prospicere potens, liber & domicilium habens legitimum, hoc in judicium denominetur. Actor defensorve causæ competens in judicium non est denominandus, nec qvi actionem defensionemve habet mandatam, qvæ jam ad comitia instructa sit. In judicium (demum) ne denominetur, qvi in pueritia lingvâ danica verba facere non didicit, priusqvam per tres hyemes vel diutius in Islandia moratus sit.

Si jam exceptus ad judicium se denominari faciat, vel alteri causam suam tradiderit ad judicium denominari ambiens, trium marcarum mulctam luat, et præterea causa ejus, sive actio sive defensio sit, re-

*) Uncis inclusa fragm. 341 omittit.

eþa varnir ef hann atti, nema hann geti þann qviþ at hann vissi eigi at sakar varo bunar a hönd hanom.

Ef goþi nefnir þann mann i dom er fra var skiliþr, eþa nefnir i annan dom enn hann hafi hlotit, oc er hann utlagr um þat hvarttveggia III mörkom oc or goþorþi nema hann geti þann qviþ at hann vissi eigi at hinn hefdi sök eþa vörn handsellda, eþa hann væri soknar aþili eþa varnar. At lögbergi scal stefna Goþanum, oc qveþia heimilis bua hans, oc a hverr at sekia þa sök er vill.

Goþi scal ganga i hamra skarþ oc setia niþr þar domanda sinn, ef hann vill dom nefna, oc nefna ser vatta II eþa fleiri. Nefni ec i þat vætti at ec nefni þenna þegn i dom, oc nefna hinn a nafn, at dæma um sakar þær allar, er her koma i dom þenna, oc lög skylda hann til um at dæma, oc byþ ec til sækianda oc sakar verianda at ryþia dom þenna, oc ann ec honom i setu i domi, nema lögrengþ rett komi til, þa fæ ek annan rettan i staþ hans ef hann er or numinn at laugum, oc qveþa a i hvern dom hann nefnir, oc nefni ec lögdom.

Domar scolo utfara þvattdag, oc vera uti til hruþningar unz sol kemr a þing-

probetur, nisi veridicorum adferat testimonium, (probans) eum causas in se instructas nescivisse.

Si jam exceptum in judicium denominaverit prætor, vel si in aliud, qvam debet, judicium denominat, utrumqve trium marcarum mulctam cum præturæ dispendio ei adfert, nisi veridicorum probet effato, se alterum actionem defensionemve mandatam habere, vel actorem defensoremve esse competentem non rescivisse. Ad rupem jurisdicundi prætori dica manifestetur domicilii ejus vicinis citatis, ipsaqve actio competit cuicunqve qvi voluerit.

Si judicium denominare voluerit prætor clivum rupium adiens, judicem suum considere faciat, duobus pluribusve testibus evocatis; hos in testimonium evoco (dicat) qvod hunc civem [eo nominato] ad judicium denomino, ut ille de omnibus causis judicet, qvæ hoc in judicium deveniant et de qvibus judicandi officium legibus ei injungatur. Actorem defensoremqve causæ ad hoc judicium reprobandum invito, denominatum vero judicio adsidere volo, nisi legitime rejiciatur, qvo in casu alium legitimum (assessorem) ejus loco comparo, si juxta legum præscripta (judicio) eximitur; ad qvod denominat judicium indicet, legitimumqve denomino judicium dicat.

Judiciorum assessores die lavacri (Saturni) exeant, et ad rejectionem (perficiendam) foris maneant donec sol, die domi-

völl*) [drottinsdag,] ef þa ma eigi ganga þurt i holminn.

nica, campo comitiorum illucet, si tum siccis pedibus in insulam non itur.

II. Capituli.

Um lysingar.

Menn scolo i dag oc a morgin lysa sacar þær allar er til fiorþungs doms scolo, enda er jafnrett at lysa annan dag viku ef menn vilia þat i þingsköpum hafa. Oc sva ef menn vilia lysa um tiundarmal, þeir menn er til þeirrar soknar ero teknir eþa aþilar eru eþa þeir er af þeim hafa tekit, þa scolo þeir menn eigi hafa siþarr lyst enn nu er talit. En aþrir menn eigu at lysa um tiundarmal unz domar fara ut.

Ef maþr vill lysa sök a hönd manni hann scal nefna ser vatta III eþa fleiri. Nefni ec i þat vætti at ec lysi söc a hönd honom, oc nefna hinn a nafn oc qveþa a sökina, oc sva hvat hann telr honom varþa. Hann scal lysa at lögbergi sua at meiri lutr manna se hia oc lögsögomaþr oc lysa löglysing oc handselda sök ef sua er oc lysa til fiorþungs doms. Geta scal þess ef su er sauk er hann lysti fyrir**) sumar.

Titulus II.

De causarum denuntiationibus.

Hodie et cras omnes denuntientur causæ, qvæ in qvadrantis judicium parantur; æqve etiam legitimum est secundo hebdomadis die causas denuntiare, si in modum procedendi forensem hoc recipere placuerit. Si adhæc causas de decimatione illi denuntiare velint, qvi ad has agendas assumti vel competentes actores sunt, ut et qvi ab iis mandatas receperunt, ne posterius, qvam nuper memoratum est, denuntiatio perficiatur; alii vero decimarum causas denuntient, judicia donec exeunt.

Si qvis alteri litem denuntiare voluerit, tres pluresve testes evocet; hoc in testimonium (vos) provoco (inqviat) qvod litem illi, (qvem nominat,) denuntiem; genus causæ et qvalem reatum ei intendat, dein declaret. Ad rupem denuntiet jurisdicundi, plurimis foripetis ut et nomophylace præsentibus. Legitima denuntiandi formula, causamqve mandatam, si fuerit, et in (certum) qvadrantis judicium, denuntiet. Si hæc causa æstate priori denuntiata fuerit, id memorandum est.

---

*) Fragmenta 339 & 341 omittunt: drottinsdag.

**) pro fyrir ante, legendum videtur fyrra priori.

III. Capituli.

At spuria at þingfesti manna.

Menn eigu at spyria at þingfesti manna þeirra, er menn vilia sökia her a þingi, oc spyria i dag eþa a morgin ef menn vilia dom ryþia, enda er rett at spyria unz domar fara ut til soknar.

Sa maþr er hann vill vita þingvist annars hann scal nefna ser vatta. Nefni ec i þat vetti, scal hann qveþa, at ec spyr bönþr alla i heyranda hlioþi at laugbergi hverr löggriþ hafi handsalat N. N., er mic þat undir frett þeirri, at ek vil vita hveria bua ec scal qveþia til sakar þeirrar, er ec hefi höfþat a hönd honom; spyr ec lögspurning. Hann scal nefna vatta at svörum þeim er verda.

Ef maþr gengr viþ heimilisfangi þess mannz er hann spurþi at, oc sua þott engi gangi viþ. Hann scal enn nefna vatta i þat vetti at ec spyr Goþa alla i heyranþa hlioþi at lögbergi, hverr ser kenni N. N. at þingmanni eþa þriþiungsmanni, er mic þat undir frett þessi, at ec vil vita i hvern fiorþungs dom ek scal sækia söc a hönd honom; spyr ec lögspurning. Hann scal nefna vatta at svörum þeim er verþa. Enn ef maþr gengr viþ þingfesti þess mannz er at var spurt, þa a hann at segia i þann dom sök sina, er sa Goþi er i

Titulus III.

Qværendum, cui qvis toparchiæ adscriptus sit.

Qværendum est cuinam toparchiæ illi sint adscribendi, in qvos his in comitiis qvis agere vult; hodie et cras qværendum est, si judices rejicere voluerit actor; legitime etiam, judicia donec ad agendas causas exeunt, hæc qvæstio profertur.

Si qvis alterius toparchiam domesticam scire cupierit, testes evocet; ad hoc, dicat, testimonium ferendum provoco, qvod colonos omnes, in præsentium silentio, ad rupem jurisdicundi qværo, qvi legitimam mansionem stipulaverit N. N.? Hac qvæstione id volo, qvod scire optârim, qvosnam vicinos colonos evocem in causa, qvam in eum suscepi. Formulâ qværo legitima. De responsis, qvæ redduntur, testes antestetur.

Si qvis ejus, de qvo qværitur, legitimum agnoverit domicilium, et itidem si nemo agnoverit, (qværens tamen) iterum in id testimonium (proferendum) testes evocet, qvod, (dicat), prætores omnes in præsentium silentio ad jurisdicundi rupem qværo, qvinam N. N. pro suæ toparchiæ vel sui trientis incola agnoscat? Hac qvæstione id volo, qvod scire optarim, in qvo qvadrantum judicio in eum mihi agendum sit. Formulâ qværo legitima. De datis responsis testes antestetur. Siqvis vero, ejus de qvo qværitur, toparchiam domesticam agno-

fiorþungi, er i gegn geck þingfesti hans. Hann a þann goþa at qveþia XII qviþar, ef su sök er, er XII qviþr kemr til, þo er rett at hann spyri hann sialfan at griþfangi sinu oc þingvist sinni, oc verþr þat jafnfullt sem þa er Goþi gengr viþ þingfesti hans. Rett er at Goþi gangi viþ þingfesti hans, meþan eigi eru hlutaþar framsögur saka, enda se eigi aþr qvatt XII qviþar, enda er jafnrett at ganga viþ þingfesti mannz meþ vatta, þott eigi se at lögbergi, ef hann fiþr hinn sialfan.

Ef maþr hefir spurt mann heimilisfangs oc þingvistar i heraþi, oc þarf eigi sa spyria a þingi, þess mannz þingvistar, er hann spurþi vellaust i heraþi.

Ef maþr hefir stefnt manni fyrir fardaga þeirri sök er XII qviþr fylgir, oc hafi hann eigi spurt hann þingvistar i heraþi, enda se stefnt at heimili hans, þa scal hann spyria þingvistar hans a þingi, um þann fiorþung er sa atti heimili þa er hann stefndi, oc spyria goþa alla at lögbergi, hverr ser kendi þann mann fyrir fardaga at þingmanni eþa þriþiungsmanni; er mik þat undir frett þeirri, at ec vil vita hvern goþa ec scal

verit, in ejus qvadrantis judicium causam suam denuntiet, (actor) in qvo prætor, toparchiam domesticam agnoscens, habitat. Ab eodem prætore dodecadem postulet veridicorum, si causa sit cui dodecas veridicorum adhibeatur. Justum attamen erit ipsum, tum de domicilio suo legitimo cum toparchia domestica, qværere, qvod idem juridicæ certitudinis adfert, ac si prætor ejus toparchiam domesticam agnoverit. Prætor domesticam ejus toparchiam juste agnoscit, causarum enarrationibus nondum sortitis, si modo dodecas veridicorum non antea evocata sit. Pari modo recte se habet, testibus adhibitis, qvamvis non ad rupem jurisdicundi, alicujus toparchiam domesticam agnoscere, si nempe ipsum offenderit.

Si qvis alterum de domicilio ejus legitimo ut et toparchia domestica in tribu qvæsiverit, non necesse habet in comitiis (generalibus) de hujus toparchia domestica qværere, modo sine dolo in tribu qvæsitum sit.

Ubi qvis alterum ante dies migrationis, de causa cui dodecas veridicorum adhibeatur, citat, nec in tribu de citati toparchia domestica qvæsitum sit, sed ad ejus domicilium legitimum tamen citatum, tum in comitiis (generalibus) de ejus toparchia domestica qværat, circa qvadrantem in qvo cum citatus erat habitabat; ad rupem jurisdicundi omnes prætores qværat, qvinam eorum, ante dies migrationis, hunc pro suæ toparchiæ vel sui trientis incola agnoverit? Hac

qveþia XII qviþar um sök þa, er ec hefi stefnt honom. Spyr ec lögspurning.

Hvarvetna þess er maþr spyrr lögspurningar annan, eþa sva þo at hann spyri fleiri, þa scal maþr nefna ser vatta at spurningu oc at svörunum oc sva þo at öngu se svarat.

Um sakar þær er menn lystu fyrra sumar hingat til soknar, eþa stefndu fyrir fardaga sva at þeir vissu eigi heimili, þar scal at þvi spyria, hverr ser kendi þann mann fyrra sumar at þingmanni, nema hann spyrþi þa.

Þar er eigi er viþgengit þingfesti mannz, scal sökina segia i þann fiorþungs dom sem aþilinn er i fiorþunginum.

Ef eigi er gengit viþ heimilisfangi mannz þess er bua qviþr fylgir sökinni, þa scal qveþia til heimilisbua þess, er aþili var frumsakarinnar. Oc sva þar er eigi er gengit viþ þingvist mannz eþa heimilisfangi, eþa sva ef maþr svarar eigi, þar er maþr er sialfr spurþr, eþa sva þo at hann svari lögvillu, enn þat er lögvilla ef maþr svarar öþru enn er, eþa þegir hann viþ. Ef maþr er spurþr þingvistar oc svarar hann öþro enn er, oc varþar þat utlegþ, enda er rett at qveþia þann mann XII qviþar er hann lætze vera i þingi meþ, enda scal dæma sva sem a

(dicat) qvæstione id volo, qvod scire optarim, qvemnam prætorum ad dodecadem veridicorum præstandam provocem in causa de qva eum citavi; formulâ qværo legitimâ.

Ubicunqve unus alterum legitimâ formula adhibita qværit, et si plures eodem modo qvæsiverit, de facta qvæstione datisqve responsis testes antestetur, ut et, si nullum responsum reportat.

In causis qvæ æstate priori, hic (in comitiis generalibus) agendæ denuntiabantur, vel etiam ubi citantes ante dies migrationum, citati domicilium nesciverunt, qværendum est, qvi æstate priori hunc pro suæ toparchiæ incola agnoverit, nisi tum qvæsitum sit.

Toparchia alicujus domestica ubi non agnoscitur, causa edenda est in judicio qvadrantis, qvem actor competens inhabitat.

Ubi legitimum alicujus domicilium non agnoscitur in causa, cui vicini veridici adhibeantur, ejus domicilii vicini sunt evocandi, qvi actor fuit competens causæ principalis. Idem obtineat ubi cujusvis toparchia domestica vel domicilium legitimum non agnoscitur, vel si ipse interrogatus non responderit, vel si in respondendo tricas forenses adhibuerit. Pro tricis vero forensibus habeatur si a vero abhorrens responsum reddiderit, vel interrogatus tacuerit. Si qvis de toparchia sua domestica interrogatus a vero alienum responderit, pœnam pecuniariam luat; et juste tum etiam ab eo

hann se borinn qviþrinn ef hinn heldr, hvartz hinn fiþr viþ at hann se eigi þar i þingi eþa letzk hann eigi hafa goþorþ.

dodecas veridicorum postulatur cujus toparchiæ se inesse simulat, qvi si veridicos suppeditare negaverit, causa judicanda est, qvasi veridici reatum (accusato) injunxissent, (prætor) qvamvis eum vel suæ toparchiæ non inesse, vel seipsum præturam non tenere prætenderit.

Þar at eins er þaurf at spyria i annat sinn at þingfesti mannz, ef hann hefir spurt hann fyrir þing, enda komi sa eigi til þings er hann qvaz vera i þingi meþ, eþa i gegn geck ef hann spurþi it fyrra sumar, þa a hann at spyria hverr meþ goþorþ þat fari.

In unico tantum casu, vice secunda, de cujusvis toparchia domestica qværere opus est, si nempe eum (accusatum) ante tempus comitiorum qvæsiverit (actor), ille vero, cujus toparchiæ se inesse prætendit, in comitiis vel non apparuerit, vel æstate superiori ab actore interrogatus, negaverit; his enim casibus qværendum est, qvi præturam gerat absentis.

Ef menn hafa eigi gengit viþ þingfesti þess mannz, er at var spurt, fyrr enn domar fari ut, eþa viþ heimilisfangi, eþa sva ef maþr svarar einugi þar er hann er spurþr sialfr, eþa sva þott hann svari lögvillu, enda vili hann þat hafa til varnar fyrir sik, enn hinn segi i annan dom sökina enn koma eigi, eþa annar goþi beri XII qviþ um hann, enn sa er i þingi meþ, eþa eigi hafi hans heimilisbuar borit um hann, ef sa atti til at koma: þa scal sökiandinn lata bera vetti þat i dom þann er sökin er i sott, er hann spurdi at þingfesti hans eþa at heimilisfangi, enn þau aunnur er hann

Si non prius qvam judices exeunt, ejus, de qvo qværitur, vel toparchia domestica vel domicilium legitimum agnoscuntur: itidem si ipse interrogatus vel nihil responderit, vel tricis forensibus responsum involverit, sibi in defensionem id exceptionis captans, alterum causam judicio, cui non inferri debuisset intulisse, aliumve prætorem, qvam illum cujus toparchiæ inest, dodecadem veridicorum præstitisse, vel (tandem) sui domicilii vicinos, si adhibendi fuissent, testimonium non exhibuisse: actor, judicio, in qvo causa agitur, inferri faciat testimonium, se de ejus vel toparchia domestica vel domicilio legitimo qvæsivisse, et adhæc testimonia qvæ nuncupavit (ut

nefndi, at eigi var viþgengit, eþa sva ef hann hefþi nefnt, at lögvillonni.

Ef maþr spurþi at þvi hvar hann er i þingi, oc veit hann eigi, oc svarar hann sva rett at hann svari at ec em a vist meþ honom, oc nefna buandann. Ef maþr er spurþr at þvi hvar hann er i þingi oc eigu fleiri menn goþorþ þat, er hann fylgir, enn einn, oc svarar hann þo rett at hann svari sva, at ec em i þingi meþ*) þeirra sem goþorþ hefir, oc nefna þa er lut eigu i þvi goþorþi. Ef goþi gengr viþ þingfesti hans þa er hann er spurþr, enn hinn se eigi i þingi meþ honom, oc er hann um þat utlagr III mörkom oc or goþorþinu, nema hann geti þann qviþ at hann hefþi þar verit i þingi, oc væri sva farinn a braut at hann vissi eigi, þa versk hann sökinni. Ef Goþi dylsk viþ þingfesti þess mannz er i þingi er meþ honom, oc verþr hann utlagr um þat III mörkom oc or goþorþi sinu, nema hann geti þann qviþ at hinn hafþi sva farit i þing at goþin vissi eigi.

Lysa scal til framfærslo omaga meþan domar eru uti.

probarent) neminem hæc agnovisse, vel eum qvæsitum tricis forensibus respondisse.

Siqvis ab altero, cui toparchiæ insit, interrogatus id nesciverit, juste respondit si regesserit: mansio mihi est cum eo colono, qvem nominet. Siqvis, cui toparchiæ insit interrogatur, unoqve plures præturam, qvam seqvitur tenuerint, justum ei erit respondere: cum eorum [qvopiam] qvi præturam tenet, toparchiam habeo domesticam; nominet simul, qvibus pars præturæ competat. Si prætor interrogatus toparchiam ejus domesticam agnoverit, prætoris vero toparchiæ revera non insit, trium marcarum mulctâ cum præturæ dispendio tenetur prætor, nisi veridicorum adferre qveat effatum, (probans) eum (de cujus toparchia domestica qværitur) allatæ toparchiæ infuisse, et se insciente emigrasse; tali modo reatum effugit. Si toparchiam alicujus domesticam dissimulaverit prætor, in eadem qvamvis cum eo habitet toparchia, trium marcarum mulctam sibi contrahit cum præturæ dispendio, nisi veridicorum probet effato, alterum prætore insciente in præturam se contulisse.

Judicia dum foris manent, invalidorum alimentatio denuntietur.

---

*) Ba addit: noccorom qvopiam.

IV. Capituli.

Hvorso Goþar scolo koma til þings.

Goþar allir scolo koma til þings V dag viku er X vikur eru af sumri, aþr sol gangi af þingvelli, enn ef þeir koma eigi sva, þa eru þeir utlagir, oc af goþorþi sinu, nema nauþsyniar beri til ef þeir koma eigi.

Samþings Goþar eigu at raþa þvi hverr meþ goþorþ scal fara, oc upptaka, þriþiungs manna þess Goþa er heima sitr. Þingheyiendr scolo koma enn V dag viku til þings oc fara til buþar, meþ þeim Goþa, er þeir eru i þingi meþ, oc scal hverr þeirra hafa tialld um þvera buþ, þa scal hverr þeirra taka þingfarar kaup, enn gialda eigi, enda er hverr þeirra þingheyiandi, bæþi um sin mal oc annara manna. Goþinn er þa skyldr at fa honum buþar rum; ef hann fær honum eigi oc varþar þingmanninum eigi viþ lög at hann fari til annarrar buþar, oc a hann þo at heimta þingfarar kaupit.

Nu kemr maþr eigi til aundverz þings, enda komi hann drottinsdaginn fyrra i þingi, oc er sa þo þingheyiandi, bæþi um sin mal oc annara manna, oc scal hann eigi giallda þingfarar kaup,

Titulus IV.

Qvomodo prætores comitia (generalia) freqventent.

Prætores omnes ad comitia (generalia) veniant qvinto hebdomadis die, et decem æstatis hebdomadibus præterlapsis, anteaqvam sol campum comitiorum relinqvat. Si tali modo non veniant, mulctâ tenentur, præturæ cum dispendio, nisi necessitates subsint, cur stato tempore non compareant.

Ejusdem toparchiæ prætores definiant, qvinam incola e triente prætoris domi remanentis, præturam ejus sustineat, suscipiatqve. Comitia agentes, qvinto hebdomadis die in comitiis appareant, prætorisqve, cujus toparchiæ insunt, petant tentorium; velum per transversum tentorium qvisqve eorum habeat; (si ita comparuerit) eorum qvisqve profectionis comitialis mercedem capiat non solvat, justeqve agunt comitia tam qvoad causas proprias qvam alienas. (Sic venienti) prætor in tabernaculo spatium concedere tenetur, qvod si non concesserit, incola toparchiæ legis violatæ non reus erit, ad aliud tentorium qvamvis se contulerit, mercesqve profectionis comitialis ei tamen postulanda.

Ad initium comitiorum siqvis non venerit, sed die dominica comitiorum temporis priori appareat, hic qvoad causas tam proprias qvam alienas comitia juste agit, mercedem vero profectionis comitialis nec sol-

enda scal hann eigi taka, oc scal hann eigi fara af þingi fyrir þinglausnir, nema lofat se; ef hann ferr, oc varþar honom fiörbaugsgarþ. Rett er hann taki þingfarar kaup ef hann gengr i doma eþa berr qviþo. Rett er at nefna þa menn i dom er til þings koma fyrr enn domar eru nefndir.

Þeir menn allir er sakar hafa at sækia eþa veria, eþa menn ero qvaddir þingfarar, at þeir scolo koma drottinsdag inn fyrra i þingi. Ef þeir koma eigi sva, þa eru onytar sakar þeirra, oc sva varnir þær er þeir bera fram, enda virdaz einkis vætti þau er þeir bera, ef þeir voru heiman qvaddir.

Ef maþr kemr siþarr enn drottinsdag inn fyrra i þingi, oc er sa eigi þingheyiandi, hvartki um sin mal ne annarra manna, oc scal hann riþa af þingi þa er hann vill, oc scal hann giallda þingfarar kaup enn eigi taka.

Menn scolo svo gialda þingfarar kaup sem þeir eru asattir i þriþiungi hverium viþ goþann. Þingheyiendr scolo eigi vera um nott af þingi eþa lengr. Þa eru þeir af þingi er þeir eru or þingmarki.

Fara eigo menn um daga at leita hrossa sinna, sva at eigi dveli þat gögn fyrir maunnum eþa domnefnu fyrir Goþum, ef hann vill þa i dom nefna, eþa

vat nec capiat; comitia ante eorum solutionem ne derelinqvat, nisi ei concessum fuerit, si vero discesserit, exilii tenetur; comitialis profectionis mercedem juste capit, si vel judicis munus subierit vel veridici effatum elocutus sit. Judiciis nondum denominatis qvi in comitiis apparent, ad judicia juste denominantur.

Omnes qvi causas vel agendas habent vel defendendas, aliive ad comitialem profectionem provocati ut die dominica priori comitiorum appareant (definitum est legibus); tali modo si non apparuerint, actiones eorum et defensiones repudiantur, nec si domo sint evocati, testimonia ab iis prolata ullius pretii habentur.

Siqvis serius qvam die dominica comitiorum priori apparet, nec qvoad proprias nec qvoad alienas causas juste agit comitia, qvæ, cum placuerit, derelinqvat, mercedemqve profectionis comitialis solvat non capiat.

Merces profectionis comitialis expendatur ab unoqvoqve, prout inter eum prætoremqve in qvovis triente convenerat. Comitia agentes per noctem vel diutius a comitiis ne absint; a comitiis eos abesse censendum est, cum comitiorum excedunt territorium.

Interdiu eqvos suos ita qvæsitum eant foripetæ, ne causarum auctoritates proferendæ retardentur, prætorumve (impediatur) in judicia denominatio, ubi absentes ad

hafa þa i noccorum lögscilum meþ ser. Enn ef þeir fara, oc er þat þings afglöpun oc varþar fiörbaugsgarþ. Böndr eru þingheyendr oc goþar oc þeir menn er þingfarar oc gagna eru heiman qvaddir.

judicia denominare vel aliis legitimis modis secum eos adhibere voluerint. Si nihilominus abierint foripetæ, pro judicii perturbatione habendum est, et exilio puniendum. Tam coloni qvam prætores, aliiqve ad profectionem comitialem, auctoritatesve causarum proferendas domo evocati, juste agunt comitia.

Ef þingheyiendr fara eigi til buþar meþ Goþa þeim er þeir eru i þingi meþ, oc vill goþinn sækia þa um, oc scal hann stefna honom at lögbergi oc lata varþa III marka utlegþ oc stefna þar til doms. Ef hinn reþr at hlaupa or þriþiungi Goþans, fyrir þat er hann var sottr, þa varþar honom III marka secþ viþ goþann, oc scal þeirri sök stefna heiman, oc qveþia heimilis bua V a þingi þess mannz er sottr er, hvart sem hann föri af þvi a braut eþa eigi.

Comitia agentes ad prætoris, cujus toparchiæ insunt, tentorium si non venerint, prætorqve in eos hac de causa agere voluerit, ad jurisdicundi rupem reum citet, trium marcarum mulctam ei intendens; citatus si e prætoris triente eam ob causam aufugere paraverit, qvod in eum agebatur, trium marcarum mulctam prætori expendat; hæc causa domò citetur, et ejus, qvi citatur, domicilii vicini qvinqve in comitiis evocandi, (qvi probent) an hanc ob causam trientem reliqverit, nec ne.

V. Capituli.

Um lögbergisgaungu.

Ver scolom fara til lögbergs a morgin oc fœra doma ut til hruþningar, sva it siþarsta, at sol se a giahamri enum vestra or lögsögumannz rumi til at sia a lögbergi. Lögsögumaþr scal fyrstr utganga ef hann hefir heilindi til, þa eigu Goþar at ganga meþ domendr sina ef þeim er meinalaust, ella scal hverr þeirra geta mann fyrir sik; þa scal goþi setia nidr

Titulus V.

De accessione ad rupem jurisdicundi.

Cras rupem adeamus jurisdicundi, et ad reprobationem judicia efferamus, serissime cum sol, e nomophylacis ad rupem jurisdicundi sede, occidentali chasmatis rupi superinstare videtur. Omnium primus, nisi adversa valetudo prohibeat, exeat nomophylax. Prætores tum, suis stipati judicibus exeant, si iis sit possibile; alias eorum qvivis suo loco alterum substituat.

domanda sinn, oc scal hvers þeirra foraþ jafurett er þa er tiltekinn. Lögsögumaþr scal raþa oc at qveþa hvar hvergi domr scal sitia, oc scal lögsögumaþr lata hringia til doma utfærslu.

Þeim er rett sakar at sækia oc veria er her eru komnir drottinsdag, inn fyrra i þingi, enn öngum þeim er siþarr kemr, nema þeir atburþir verþi at sakar gerþiz sva siþarliga eþa uppqvemi, at þeir mætti eigi komaz fyrr til þings, enn eptir drottins daginn, oc verþa þeir menn þo saka sækiendr oc þingheyiendr um þau mal öll, er þeir höfdu meþ at fara, ef þeir qvomu sva snemma, at *) ganga mætti fyrr til qveþia enn domar feri ut. Þeir eigu eigi doma at ryþia um sin mal.

Prætor deinde judicem suum considere faciat, et substitutorum (hac de re) dispositio, non minus (qvam ipsius prætoris) justa habeatur. Ubi judicia sedeant destinare et definire debet nomophylax, qvi etiam ad judicia efferenda, tintinnabulo signum dari faciat.

Causas juste et agunt et defendunt, qvi hic, die dominica comitiorum prima comparuere, nemo vero serius adveniens, nisi accidat, causas tam serò vel evenire vel manifestari, ut prius qvam die dominica jamjam præterlapsa, comitiis interesse non possint; tum nihilominus justi causarum omnium qvas ipsi tenent actores erunt, et (circa eas) comitiis intersunt, modo tam mane appareant, ut judiciis nondum eductis causarum auctoritates conqvirere possibile sit. Suarum causarum respectu judices ne reprobent.

VI. Capituli.

Domruþning.

Sa maþr er hann vill dom ryþia hann scal ganga þar at er sa maþr sitr i domi, er hann vill ur ryþia, oc mæla sva at hann heyrþi eþa Goþi sa er hann nefndi i dominn; enn ef hvargi þeirra er þar, oc er honom þo rett at mæla ruþningar malum, þars hann hyggr at sa maþr hafi

Titulus VI.

Judicum rejectio.

Qvi judices reprobare vult, locum accedat, ubi in judicio sedet rejiciendus, eo, vel etiam prætore, qvi eum in judicium denominavit, exaudiente, verba faciens. Horum neuter si adfuerit, juste tamen rejiciendi formulas pronuntiet, ubi judicio eximendum sedisse opinatur, causamqve ulte-

*) Pro ganga lego gagna, prius enim absurdum est, qvamvis in omnibus B notatis Codicibus ut et fragmentis 339 et 311 inveniatur.

setit, er hann vill or domi ryþia, oc verþr honom þo rett at fara þvi mali, þott hann kynni valla þar at jafnt er rum hins hafþi verit. Saka sökiendr oc veriendr saka scolo dom ryþia ef þeir vilia oc vinna eiþa at.

rius proseqvi ei justum erit, qvamqvam vix eo usqve devenerit, ubi rejiciendus sedem habuit. Causarum tam actores qvam defensores, judices pro lubitu (juxta legum præscripta) reprobent, juramentis (calumniæ) tamen antea functi.

Ef maþr vill dom ryþia oc scal hann nefna ser vatta. Nefni ec i þat vætti at ec vinn eiþ at † lögeiþ, oc segi þat guþi, at ec man sva rengia mann or domi, sem ec hygg sannast oc rettast oc hellzt at logum. Ef hann (vill) eigi optarr eiþ vinna, þa scal hann þat lata fylgia, at ec mun sva sakar sökia, scal hann qveþa, oc veria oc vitni oc vætti bera, oc aull lögmæt skil af hendi leysa, þau er unþir mik koma meþan ec em a þvisa þingi.

Judices reprobare qvi vult testes nuncupet; hoc ad testimonium exhibendum antestor (dicat) qvod ad crucem juramentum præsto, lege definitum juramentum, Deoqve profiteor, me, qvam opinor verissimè, justissime et legibus convenientissime e judicio qvendam remoturum esse. Si jusjurandum sæpius præstare noluerit, his subjungat: me, dicat, (promitto) eodem modo causas acturum et defensurum, testimonia et veridicorum effata prolaturum, et omnia justa judicialia, qvæ ad me, dum his in comitiis moror, pertinent, absoluturum.

Maþr scal hefia frændsemis tölu at bræþrum eþa at systkinum, eþa at systrum oc scal telia knerunnum, unz þar kemr er sa maþr er, er i domi sitr, oc sa maþr er þar er aþili er soknar eþa varnar. Ef sa maþr talþi frændsemi er firnari er aþilia sacar eþa varnar aþilia enn næsta bræþra, þa þarf hann eigi annarra manna at leggia undir þegnskap sinn at sanna frændsemis tölu. Ef maþr telr sva at hann var einn eþa annarr, oc er hinn eigi þa skylldr at risa or domi. Ef maþr telr rangt eþa berr liugvitni a alþingi oc

Cognationis computus a fratribus, vel a fratribus et sororibus, vel a sororibus incipiatur, et per genua numerandum est, donec devenitur ad eum qvi adsidet judicio, eumqve qvi ibi causæ est actor defensorve competens. Si cognationis computator, remotiori qvam consobrini filii gradu cum actore vel defensore competente conjunctus sit, alterius non indiget, qvi, ad computum cognationis probandum, existimationem suam civilem interponat. Si computans, eum unum alterumve fuisse dicat (ɔ: in certum cognationis gradum adferat) judicio adsidens surgere non tenetur. Siqvis in

varþar þat skoggang. Viþ þa scal ryþia er sakar aþilia ero.

Rett er at hverr er vill qveþi biargqviþa þeim manni er fyrir söcum er hafþr, ef sa er eigi a þingi, oc hafi sa eingum manni selda vörn fyrir sik. Eigi (scal maþr) dom ryþia sa er eigi hefir vörn tekna af þeim er sottr er, enn ryþia scal hann qviþu alla sem hann vill.

Jafna rauþning eigo hvarirtveggio þeir (er) sekia oc hinir er veria. Næsta bræþra eigo upp at risa or domi, oc nanari menn at frændsemi oc at söcum, oc namagar III. Ef maþr a dottur manz eþa systur eþa moþur, hvarr sem annars frændkonu a, sa maþr er i domi sitr eþa aþili. Guþsifia III eigo or domi at risa, ef annarrtveggi hefir halldit auþrum undir primsignun, eþa undir vatn, eþa undir byskups hönd; eigi scal ryþia at guþsifium viþ sialfan sik. Menn scolo nefna ser vatta at þvi vetti, at ec legg þat undir þegnscap minn at su er frændsemis tala sönn oc rett meþ þeim, oc nefna þa baþa er or domi scal ryþia oc aþilia. Ef hann

comitiis generalibus vel mendose cognationem computaverit, vel falsum protulerit testimonium, proscriptionis pœnam luat. Eorum, in reprobatione judicum, respectus habeatur, qvi causarum vel actores vel defensores sunt competentes.

Juste, qvicunqve voluerit, ad eum defendendum evocat veridicos qvi incusatur, si nec ipse in comitiis adsit, nec alteri cuidam sui defensionem mandaverit. Judices ne reprobet, qvi defensionem ab incusato mandatam non accepit, veridicorum vero semper eximat qvemcunqve voluerit.

Jus reprobandi actori et defensori æqve competit. Consobrinorum filii et propinqviores qvoad tam cognationem qvam causas judicio exire tenentur; tres insuper affines proximi cum qvis nempe alterius filiam, sororem vel matrem uxorem duxit; (perinde valebit) qvinam alterius cognatam habeat, qvi adsidet judicio vel actor defensorve competens. Cognatorum spiritualium tres judicio sunt eximendi, si (nempe) unus alterum sub primam christianismi signationem, vel aqvam lustricam, vel manum episcopi susceperit. Sui ipsius respectu cognationis spiritualis causa (judices) nemo reprobet. Testes sunt nuncupandi; hoc ad testimonium ferendum (vos antestor, dicat,) qvod per civilem meam existimationem assevero, allatum eorum cognationis computum verum et justum esse, utroqve nominato, eximendo scilicet et actore defensorve competente.

ryþr at mægþum: at ec legg þat undir þegnscap minn, at su mægþ er meþ þeim, at hann a þa konu eþa atti er ec vissa; þa verþr honom þo þegnscapar lagning rett at hinn se skiliþr viþ konuna, enda erat honom þa skyllt at risa or dominum. Þar er maþr vill ryþia dom at guþsifium, oc scal hann þat þar undir þegnscap sinn leggia hveriar guþsifiar meþ þeim ero aþilia oc domanda, oc nefna hvarn þeirra. Ef at sökum scal dom ryþia, hann scal telia frændsemi meþ þeim er i domi sitr oc meþ veganda oc meþ aþilia oc hinum vegna, oc leggia þat undir þegnscap sinn at su er frændsemis (tala) sönn oc rett meþ þeim hvarumtveggiom er nu er talit, enn þær sakar meþ þeim aþilia oc hinum er i domi sitr oc nefna hvarntveggia þeirra a nafn. Viþ þann mann scal at sökum ryþia er körinn er til veganda at laugum, enn eigi viþ fleiri menn, þott at vigi hafi verit. Ef sa er eigi rettr teliandi er undir þegnscapinn lagþi, þa scal hann hafa II menn aþra er þat legþi undir þegnscap sinn, at su er frændsemis tala sönn oc rett er hinn talþi oc nefna hann. Sannaþar menn scolo eiþa vinna, þa er þegnscapar lagning eigo at fylgia. Scal sva sannaþar mann vanda at frend-

Si affinitatis respectu judices reprobaverit, meam, dicat, civilem interpono existimationem, hanc eos affinitatem intercedere, qvod ille hanc uxorem habeat in matrimonio, vel, qvantum nuperrime mihi innotuit, habuerit; talis ei asseveratio justa erit, alter qvamvis ab uxore divortium jam fecerit, in qvo casu tamen reprobatus e judicio surgere non tenetur. Siqvis cognationis spiritualis respectu judices reprobare voluerit, per civilem suam asseveret existimationem, judicem (removendum) actoremqve vel defensorem competentem, utrisqve nominatis spiritualem cognationem intercedere. Si causarum respectu reprobatio instituatur, cognationem inter eum qvi adsidet judicio et occisorem, inter actorem competentem et occisum computet, per suam civilem asseverans existimationem, jam allatum cognationis computum inter utrosqve verum et justum esse, hasqve (memoratas) causas inter actorem competentem et judicii assessorem (removendum), utroqve nominato, versari. Qvoad causas, ejus tantum, in rejectione instituenda, respectus habeatur, qvi juxta legum præscripta in occisorem electus est, non vero plurium respectu, cædi qvamvis interfuissent. Ubi civilem suam existimationem interponens non justus est cognationis computator, duos alios adhibeat, eodem modo asseverantes, cognationis computum, ab altero, qvem nominet, allatum, verum et justum esse. Cog-

semi viþ aþilia, at þeir se firnari enn næsta bræþra; hann a at nefna vatta at ec nem þik or domi, oc nefna hann, af þvi at nu er laugrengþ rett til komin, oc qveþa a hvart hann nemr hann or sinu ornami eþa annars mannz. Ef hann vill eigi or domi risa, oc vill þo sitia kyrr, oc er þat þings afglöpun oc varþar þat fiörbaugsgarþ.

Þa scal hann veria honom lyriti i setuna; ef hann goþinn hefir eigi sialfr aheyrt a hruþning hans, ne sa er or er ruddr, þa scal ganga til buþar goþans oc segia honom þat at hann hefir rengþann þriþiungsmann hans or domi, oc qveþa a dominn, oc nefna hinn a nafn, oc nefna föþur hans eþa moþur. Ef goþinn vill eigi trua, at hann hafi hann rett rengþan, þa er ryþiandinn skylldr at mæla þeim malum öllum fyrir goþanum, er hann mælti þa er hann ruddi hinn or domi, nema hann þurfi eigi eiþ at vinna. Ef hann nair eigi at ganga i buþ inn þa scal hann mæla fyrir buþar durum sva at hinir heyri inn. Ruþningar malum scal mæla þar er þeir koma framarst ef þeir na eigi at ganga til buþar. Ef þeir ganga i buþ inn; oc eigu menn viþ þa lyrit

nitores juramenta, ad asseverationem per civilem factam existimationem pertinentia præstent. In cognitore eligendo, qvoad ejus cum actore vel defensore competente cognationem præcaveatur, ut remotiore qvam consobrini filii gradu eocum conjunctus sit. Testes nuncupet; (hos antestor, dicat) qvod te, (qvem nominat) judicem reprobem, legitima enim improbandi ratio jam allata est; tum præfiniat num sui ipsius an alterius hominis respectu reprobationem instituat. Si e judicio surgere nolens, persedere voluerit, pro judiciorum perturbatione id habeatur, et exilio puniendum est.

Judicio porro adsidendi facultatem interdicto ei præcludat. Ubi nec ipse prætor nec reprobatus, verba reprobantis exaudiit, ad prætoris tentorium eundum est, eiqve nuntiandum, trientis ejus incolam e judicio rejectum esse; judicium definiendum reprobansqve tum ipse, cum pater ejus et mater nominandi. Si prætor sibi persvadere non possit, eum juste rejectum esse, tum reprobans, prætore coram, easdem (reprobandi) formulas repetere tenetur, qvas altero e judicio rejecto protulit, jusjurandum tamen denuo præstare ei non opus est. Si tentorium introire ei non concedatur, ad fores tentorii ita repetat, ut isti intus exaudiant. Si tentorium accedendi potestatem non habeant, formulæ reprobationis recitandæ ubi proxime accedunt. Si tentorium intraverint, cujus justi habitatores

nemar sacar, þeir er þar eru buþfastir, þa eigu þeir ut at ganga oc sa fyrstr er efstr gecc inn. Ef goþinn lofar ryþiandanum at mæla eigi ruþningar malum i annat sinn, þa scal ryþiandinn nefna vatta at lofinu, enda er goþinn skylldr at nefna annan i dominn, þegar sva at ryþiandinn siai ef hann vill vörþ hallda til. Ef ryþiandinn sa eigi hvern goþinn nefnþi i dom i annat sinn, oc er goþinn skyldr at segia ryþiandanum hvern hann nefnþi i dom ef hann spyrr, oc nefna domandann oc sva föþur hans eþa moþur ef þau voru Islendzk. Ef goþinn vill eigi segia, þa scal ryþiandinn nefna ser vatta, i þat vætti scal hann qveþa, at ec beiþi þic, oc nefna goþann, at segia hvern þu nefndir i dom, oc qveþa þa a dominn; beiþi ec þic laugbeiþing. Ef goþinn gerr eigi segia, oc verþr hann utlægr oc or goþorþi sinu. Ef hann fiþr eigi goþann, þa scal hann beiþa at rumi hans, oc segia hvar hann er i buþ. Ef goþinn forþazk fund hans til þess at hinn verþi eigi viss hvern hann hefir i dom nefndan, eþa dvelr domnefnu til þess, at þa verþi færi verþa ruddir, þa varþar honom utlegþ, oc or goþorþi sino.

Þar er menn ryþia doma, oc er sa þo skylldr at risa or domi er or er num-

iiscum habent causas interdicti capaces, (illico) exeant, et eorum primus qvi postremus introivit. Si prætor a formulis reprobationis secunda vice proferendis reprobantem dispensaverit, hic de data venia testes nuncupet, prætorqve alterum in judicium statim denominare tenetur, ita tamen, ut reprobans, num attentione debita utatur, videat. Reprobans si non animadverterit qvemnam altera vice in judicium denominaverit prætor, hic reprobanti, si interrogaverit, indicare tenetur qvemnam in judicium (denuo) denominaverit, ipso judice ut et patre ejus vel matre, si Islandi fuerint, nominatis. Hoc si declarare noluerit prætor, reprobans testes nuncupet, hos antestor, dicat, qvod a te, prætore nominato, exigo ut declares, qvem in judicium, qvod etiam indicetur, denominaveris. Legitimam postulandi formulam adhibeo. Prætor si non declaraverit, pœnam pecuniariam luat, præturamqve suam insuper amittat. Si prætorem non convenerit reprobans, ad sedem ejus proferat postulatum, simul indicans, cui tentorio ipse insit. Ubi prætor eum conveniendi occasionem fugit, ne ei innotescat, qvem in judicium denominaverit, vel judicum moratur denominationem, eum in finem, ut pauciores reprobentur, mulctam luat cum præturæ dispendio conjunctam.

Judices ubi reprobantur, exemtus e judicio surgere tenetur, si modo legitimæ reprobationis formulæ sunt adhibitæ, per ci-

inn ef*) ruþningar malum er mællt at lögum, þott rangt se undir þegnscap folgit, nema þar er menn leggia magsemþ þa undir þegnskap sinn, er sa er sciliþr viþ konuna er i dominum sitr, þa scal goþinn ganga ut oc nefna mann i dom, oc scal hafa nefnþann aþr sol er komin a þingvöll ef raþrum er at þvi.

Ef goþinn hefir eigi þriþiungs mann til at nefna i dom oc ganga ruþningar sva at, þa scal hann beiþa goþa þa er goþorþ hafa i þvi þingi, at fa honom þriþiungsmann sinn, oc nefna i dominn, hann er skyldr at fa honom ef hann hefir til. Ef annarr þeirra hefir til, enn annarr eigi, þa er sa skyldr til at fa honom er til hefir, oc eru þeir skyldir at ganga i dom, sva sem sa goþi nefndi hann i er hann er i þriþiungi meþ, enn ef hann gerr eigi i ganga, þa varþar honom þat fiörbaugsgard, enn ef hann er i dominum, þa scal hann þangat taka þingmenn meþ þeim goþa er hann nefnþi i dom.

Enn ef goþarnir metazk þat viþ, hvars þeirra scal fa honom, oc scolo þeir luta meþ ser, oc scal sa þeirra fa honom er hlytr ef hann hefir manna til.

Ef annarr hefir til oc er sa skyldr at fa honom, enn ef hann vill eigi fa þa er hann utlægr oc or goþorþi sino. Ef goþ-

vilem qvamvis existimationem false asseveratum sit; excipiatur tamen casus ubi tali modo de ejus affinitate asseveratur, qvi divortio ab uxore facto adsidet judicio. Prætor deinde exiens alterum (loco rejecti) in judicium denominet, qvod factum sit, si tempus ad deliberandum suppetit, sol anteaqvam campo allucet comitiorum.

Si judicum reprobationes ita urgent, ut prætori trientis sui incola in judicium denominandus non relinqvatur, prætores in eadem toparchia præturas tenentes postulet, ut eorum trientum incolam in judicium denominandum sibi tradant; qvi si habuerint suppetere tenentur. Si unus eorum, non vero alter præsto habuerit, habens ad præstandum obligatur; (hoc modo) traditi ad judicis munus subeundum æqve tenentur, ac si prætor, cujus trientem inhabitant, eos denominasset; si (traditus) judicis munere fungi recusaverit, exilii pœnam luat, si vero adsidet judicio, toparchiæ incolas in ejus prætoris favorem assumat, qvi ad judicium ipsum denominavit.

Si inter prætores non convenerit, qvinam eorum denominandum præstet, sors ducenda, et cujus prima exierit sors judicem supponendum ei tradat, si habuerit.

Alter (prætorum) si habuerit, ei, (cui denominando opus est) tradere tenetur, qvod si facere recusarit, pœnam pecu-

---

*) Ba habet qviþruþningar, testium rejectionis.

inn viþr eigi dom fullan aþr sol komi a þingvöll, þa er hann utlægr, oc or goþorþi, oc sva ef hann nefnir annan i dom enn hann eigi, þa a domr at döma um sacar allar, sem fullr se domrinn.

Eigi scal dom ryþia lengr enn sol komi a þingvöll. Sa scal sækia goþann er sott vill hafa til fullra laga, þeirra manna er sakar hafa i dom þann, enn ef þeir bregþazk um, þa scolo þeir luta meþ ser, oc scal sa sækia er lytr.

VII. Capituli.

Um vattorþ.

Maþr scal qvatt hafa vattorþa allra oc frumqviþa þeirra er sök hans eigu at fylgia aþr domr fari ut. Rett er at qveþia XII qviþa aþr domr fari ut oc sva at dome. Þa er rett qvatt ef hann heyrir sialfr a, eþa at rumi hans, ella sva at buþunautar hans heyri. Þar er maþr vill qveþia XII qviþar, hann scal nefna ser vatta at þvi vetti scal hann qveþa at ec spyr þic at þvi, oc nefna goþann, ef þu hefir goþorþ fullt, at þu nefnir doma fulla meþ oc berr XII qviþo. Spyr ec lögspurning. Ef hann lætzk hafa, oc scal hann nefna vatta at svörum hans, oc at þvi vetti, scal hann qveþa at ec qveþ þic

-niariam luat, et præturam suam insuper amittat. Si judicum numerum, anteaqvam sol campo comitiorum allucet, prætor non compleverit, mulctandus est et prætura privandus, ut etiam si alium qvam debet in judicium denominat; in qvo casu judices de omnibus causis (prolatis) decernant, qvasi numerum plenum habeant.

Judicum rejectio id tantum temporis absumat, dum sol campo comitiorum allucet. Causas in hoc judicio agendas habentium ille in prætorem agat, qvi ex pleno legum rigore agere vult; si vero inter eos non convenerit, sorte definiendum, et cujus sors exiit (prima, in prætorem) agat.

Titulus VII.

De testimoniis.

Omnia testimonia, veridicorumqve effata, qvæ principaliter ad causam pertinent, evocare debet qvisqve, prius qvam judicia exeunt. Tam anteaqvam exeunt judices, qvam coram judicio dodecas veridicorum juste evocatur. Legitime evocatum est, vel si ipse exaudiat (prætor) vel ad sedem ejus, et tandem ejus tentorii sociis exaudientibus. Si qvis dodecadem veridicorum evocare voluerit, testes denominet. Vos antestor, dicat, qvod ego te, prætore nominato, interrogo, num plenam habeas præturam, ex qva plena denominare judicia, veridicorumqve dodecadis effata proferre qveas. Legitimam interrogandi formulam adhibeo. Si

XII qviþar, oc nefna goþann, oc qveþa a hvat hann qveþr hann, oc bera meþ þriþiungsmenn þina XI, enn þu ser sialfr inn XII. Qveþ ec lögqvöþ.

prætor se habere annuerit, de responsis ejus testes antestetur qværens; in id testimonium, dicat, qvod a te veridicorum dodecadem reqviro; prætorem nominet, simulqve definiat qvid ab eo postulaverit; per undecem tui trientis incolas, duodecimus ipse, ut veridicorum effata proferas postulo. Legitima formula postulo.

VIII. Capituli.

Bua qvaþir.

Þar er maþr vill qveþia bua qviþar, hann scal ganga þangat til buþar er sa maþr er i er hann vill qvaddan hafa, oc er honom rett at qveþia þar er hinn heyrir sialfr a, enda er honom rett at qveþia at rumi hins, er hann vill qvaddan hafa sva at þar heyri buþunautar. Ef maþr veit eigi hvart hinn er buandi eþa griþmaþr, er hann vill qvaddan hafa, oc a hann at spyria hinn meþ vatta, hvart hann se buandi eþa griþmaþr, oc segia hvat honom er undir frettinni, oc spyria lögspurning, oc nefna vatta at svörum þeim er verþa.

Ef hann vill þann mann qveþia er þingheyandi er fyrir bu annars manz oc a hann at spyria meþ vatta, ef hann veit eigi aþr, hvart hann eigi þar laugheimili eþa eigi, eþa se hann þingheyandi fyrir bu þess mannz, oc nefna buandann. Hann scal sva gera um qvöþ

Titulus VIII.

Vicinorum in veridicos evocationes.

Ubi qvis vicinos veridicos evocare vult, ad tentorium eat qvod inhabitat evocandus, qvi si ipse exaudiverit justa erit evocatio; legitime etiam evocat ad spatium evocando in tentorio consessum, (si ipse abfuerit), modo ejus in tentorio socii exaudiant. Siqvis nesciverit, evocandusne colonus (paterfamilias) sit, an operarius domesticus, testibus adhibitis, eum interroget, colonusne sit an operarius domesticus, simul indicans qvem in finem hanc proposuerit qvæstionem; legitimâ qværat formula, testes de factis responsis antestans.

Siqvis e (coloni) cujusvis villa comitia agentem evocare voluerit, testibus adhibitis, si non antea qværenti innotuerit, evocandum sciscitetur, an loco indicato legitimum ei sit domicilium? et an e coloni, qvem nominet, villa comitia acturus sit? Qvoad

viþ hann sem hinn svarar honom er spurþr er.

Enn ef sa vill ecki tilsegia er spurþr er eþa lygr hann til, oc verþr hann sekr um þat III mörkum, oc a sa sök viþ hann er spurþi, eþa bui sa er qvaddr er i staþ hans ef hinn vill eigi sök hafa. Sök þeirre scal stefna at lögbergi, oc qveþia til heimilis bua hins V er sottr er.

Ef maþr qveþr griþmenn oc hugþi hann at buandi veri, eþa qveþr hann þann griþmann fyrir annars manz bu, er eigi atti þar laugheimili, oc verþr honom rett su qvoþ, þott menn vili aleita viþ hann, hvarvetna þess er hann getr þann qviþ at hann qvaddi þa, er hann hugþi at rettastir veri, enda atti hann eigi kost at spyria. Ef maþr qveþr griþmenn buaqviþar, eþa þann fyrir bu manz er eigi er þingheyandi, oc (scal hann) qveþia hann sva at þeir heyri a sialfir a qvöþ hans, oc eigi hann kost at spyria laugfrettar ef hann vill, oc onytir hann þa malit fyrir ser. Þar bergsk hann viþ biargqviþinn er hann qvaddi þa sva, at þeir heyrþo eigi a.

eum evocandum procedet, e ratione responsorum qvæ promit interrogatus.

Si interrogatus vel (de legitimo suo domicilio) declarare noluerit, vel mentitus fuerit, trium marcarum mulctam luat, qvam causam agere ei competit, qvi interrogavit, vel, si ipse interrogans causam suscipere noluerit, vicino, qvi istius loco evocatur. Ad rupem jurisdicundi hac de causa dica dicenda est, et qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicini in testimonium provocandi.

Si qvis operarium domesticum, colonum esse ratus, evocaverit, vel si e prædio qvodam vicino denominaverit operarium justum domicilium ibi non habentem, talis ejus evocatio, siqvis eam reprobare voluerit pro legitima habeatur; modo veridicorum adferre possit effatum, probans, se hos evocasse qvos maxime justos esse opinabatur, et supposito illum eos interrogandi facultatem non habuisse. Siqvis operarios, ut vicinos veridicos evocaverit, vel e villâ qvadam (vicina) comitia inde non legitime agentem denominaverit, ipsi tamen evocati eum evocantem exaudiant, eosqve habeat legitime interrogandi facultatem si voluerit, sui ipsius hoc modo causam labefactat, qvæ hic tantum servatur auxiliari veridicorum effato, (probanti) eum non exaudientes evocasse.

IX. Capituli.

Doma utfærslor.

Domar scolo fara ut þann dag er menn qveþa a oc eigi sidarr enn sol kæmi a giabacka inn hæra fra lögbergi or lögsögu manz rumi at sia. Þa er lögsögumaþr oc goþar allir skyldir til at ganga ut meþ domendr sina, oc sva þeir menn er meþ sakar fara. Sa maþr er meþ sök ferr, þa verþr hann utlægr ef hann gengr meþ fleiri menn en X til doms.

Titulus IX.

Judiciorum sub dium deductiones.

Judices die definita exeant, nec serius (hac die) qvam cum sol e sede nomophylacis ad rupem jurisdicundi, chasmati altiori ripæ instare videtur. Tum nomophylax et prætores cum suis judicibus ut et causas agentes exire tenentur. Siqvis causam agens, pluribus qvam decem viris comitatus judicium adierit, mulctetur.

X. Capituli.

Um hlutföll.

Ef VI domendr eru utkomnir eþa fleiri, at þat er rett þeim manni er meþ sakar ferr at bioþa til hlutfalla at domi þeim mönnum öllum, er sakar hafa i dom þann, oc qveþa a staþ þann er þeir scolo luta framsögur meþ ser.

Hverr maþr þeirra er sauk hefir meþ at fara i dom, þa scal lut bera i skaut einn, þott hann hafi fleiri sakar i dom þann.

Hverr maþr scal merkia lut sinn, oc bera alla saman i skaut, oc scal maþr taka IV luti senn upp.

Ef sa maþr kemr eigi ut er sök hefir at sökia, þa er sol er komin a giabacka inn vestra or lögsögumanz rumi at sia, oc verþr hann seer um þat III mörcum, oc

Titulus X.

De sortitionibus.

(Legibus cautum est) cuicunqve causas agenti justum esse, ubi sex pluresve judices jam exierunt, coram judicio, ad sortiendum omnes invitare, qvi eo in judicio causas acturi sint; simul locum definiat, ubi de causis deducendis procedat sortitio.

Unusqvisqve causam judicio subjiciens, sortem laciniis vestium injiciat unam, plures qvamvis hoc in judicium causas paraverit.

Sortem suam qvisqve signet, et omnes simul laciniis inferendæ, qvatuor vero (tantum) simul ducantur.

Siqvis causam agendam habens non exierit, cum sol, e sede nomophylacis, chasmati occidentali ripæ instare videtur, trium marcarum mulctam luat, qvæ causa

a sa söc er hann hefir mal a höndum. Scal sök þeirri stefna at lögbergi, oc qveþia heimilisbua V þess manz er sottr er, ef hann getr þann qviþ, at hann mundi fyrr utkoma ef sol um sæi, oc versk hann þa söcinni.

Þeir scolo fyrst segia sacar sinar fram sem liota, sua hverr at ödrum sem lotit hafa. Nu koma sumir eigi til lutfallzins, þa scolo þeir siþarst framsegia. Þat er oc rett at annarr maþr beri lut hanz i skaut oc scal þa at þeirra lutom framsegia. Þer sakar scal eigi luta er eigi varþ fyrra sumar umdæmt. Ef þer eru eigi fleiri enn IV enda eigi færi. Þa scolo þeir luta meþ ser sakarnar ef þer eru fleiri enn IV. Þer sacar scal allar fyrstar segia fram, enn þer sakar næst er her hafa görz a þingi. Ef sa verþr eigi buinn til er fyrstr hefir lotit þa scal s. biþia lofs til er siþarr hefir lotit at segia sök sina fyrri fram, enn hann scal lofa honom, enn ef hann lofar honom eigi, þa er honom rett at segia soc sina fram, ef hinn er eigi tilbuinn, ef domendr lofa.

agenda competit ei, in qvem ipse agere voluit. Ad rupem jurisdicundi hac de causa citatio manifestetur, qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicinis in testimonium provocatis. Si (actor negligens) veridicorum adferat effatum, se prius, si sol appareret, foras venturum fuisse, reatum effugit.

Qvorum sortes primæ exiere, causas suas primi deducant, unus deinde ex altero, prout sortes eorum exierint. Ubi qvidam ad sortiendum non veniunt, causas suas ultimi deducant. Juste etiam unus alterius sortem laciniis vestium infert, qvarum sortium ratione habita causæ nihilominus deducantur. Causæ, qvas æstate priori judicandi occasio non vacabat, ad sortem ne revocentur, si modo nec sint plures nec pauciores qvam qvatuor. Si plures sint, de iis deducendis, sortes ducendæ sunt. Tales causæ omnes primum deducendæ, deinde vero causæ qvæ his in comitiis instruuntur. Si ille, cujus sors prima exiit, ad agendum non paratus sit, hic, cujus sors posterius educebatur, postulet ut causam suam prius deducendi venia ei concedatur, qvod et iste ei permittere tenetur; si vero non permiserit, juste, judicum venia, et si alter non sit præparatus, causam suam deducat.

XI. Capituli.

Bioda at hlyda til eiþspiallz.

Sa maþr scal nefna ser vatta er sök sina vill framsegia, nefni ec i þat vetti at ec byþ þeim manni er ec vil her sökum sekia at lyþa til eiþspiallz mins oc til framsögo sakar, eþa þeim manni er vörn hefir fyrir hann, oc goþa þeim er XII qviþ scal bera um þa menn er hann hefir sök a hendi.

Titulus XI.

Ad juramentum exaudiendum invitatur.

Qvi causam suam deducere vult, testes nuncupet; vos antestor, dicat, me eum, cui reatum hic intendo, invitare, ut jusjurandum a me prolatum, causæqve deductionem exaudiat; vel: eum (invito) qvi pro reo defensionem suscipit, prætoremqve qvi veridicorum dodecadis effata de iis, inqvos agere parat (actor), proferre tenetur.

XII. Capituli.

Um framsögu sakar.

Hann scal vinna eiþ at þvi at hann segi sök sina fram, oc qveþa a þat hverium hann stefnþi eþa hvat han let honom varþa, oc qveþa a til hvers þings hann stefnþi, oc hann stefnþi lögstefnu oc hann segir sua skapaþa sök sina fram i dom yfir höfþi N. N. sem hann stefnþi honom. Þa scal einnhverr þeirra telia vetti fram, oc hafa þau orþ öll i vættisburþ sinum sem hinn hafþi i stefnu, enn þeir scolo aþrir gialþa samqveþi sitt at vitnisburþ þeim er hann hefir þar borit, enda er þeim rett at scynda meirr at vitnisburþ sinum. Þeir scolo qveþa a þat hverium hann stefnþi oc hvat hann talþi honom varþa, oc hann hafþi fram þau orþ öll, sem hann hafþi i framsögu sacar sinnar oc hann stefnþi lögstefnu, oc þat

Titulus XII.

De causæ deductione.

Jurejurando tunc contestetur, se causam suam deducere, definite indicans, cui, qvam ob causam, et qvem in reatum dicam dixerit. Expressis verbis adhæc declaret, qvod in judicium citaverit, seqve legitimam citationis formulam adhibuisse, et ita comparatam causam suam, ut in citatione memoratur, super N. N. capite pronuntiasse. E testibus nuncupatis qvidam deinde proferat testimonium, verbis omnibus in testimonio prolato adhibitis, qvæ alter citationi inseruit; cæteri vero testium ab eo prolato testimonio suffragari tenentur, qvi etiam legibus convenienter testimonium suum majori pronuntiant festinatione. Definite declarare debent: qvemnam citaverit actor, qvem ei reatum intenderit, omniaqve ea in citatione adhibuisse verba, qvibus in causa sua enar-

er vætti vort allra, scolo þeir qveþa, oc berum sua skapat vetti fram i dom. Enn ef þeir verþa eigi asattir þa scolo þeir luta meþ ser, hverr þeirra scal vætti frambera, oc scal sa þeirra framtelia sem lotit hefir.

Ef maþr segir sök sina sva fram, at maþr hafi eigi unnit eiþ at, oc er sva sem hann hafi osagþa sök sina fram, oc scal hann eiþ vinna oc segia fram sökina i annat sinn, oc lata stefnu vætti bera oc verþrat honom þat at sacar spelli ef hann ferr sva at, enda scalat honom verþa þat optarr enn um sinn.

Ef vetti er sua borit at eigi se eiþr unninn at, þa er sua sem oborit se, oc scolo þeir eiþa vinna, oc bera stefnu vætti alengr, oc verþrat honom at sacar spelli, ef eigi verþr þeim optarr enn um sinn.

Ef hann segir sva sök sina fram, at hann hefir eigi boþit at hlyþa til eiþspiallz sins, eþa til framsögo sacar, oc er sua sem þa se osaugþ sökin fram. Hann scal segia i annat sinn fram sökina oc fara sua öllo mali um, sem hann hafi aþr ecki um mælt, enn hann bergr þeim coste sökinne, ef eigi hafa aunnor gögn framfarit þarameþal.

randa usus est, et tandem legitima eum usum esse citandi formula. Nostrum hoc est commune testimonium, inqviant, qvod ita comparatum coram judicio proferimus. Si inter eos non convenerit qvinam testimonium proferant, sortiendo definiatur, cujusqve sors prima exierit, pronuntiet.

Siqvis jurejurando non functus, causam suam deduxerit, ita habendum est ac si causam suam neqvaqvam deduxisset, tum jusjurandum præstare, causamqve denuo deducere, necnon testimonium criminis denuntiati proferri facere tenetur; qvæ omnia si exeqvitur, (prior jurisjurandi defectus) causæ ejus vitium non adfert, si plus unica vice tali modo non delinqvat.

Si testimonium, jurejurando indicto, profertur, pro neqvaqvam prolato habendum est; jusjurandum (testes) denuo dicant, testimoniumqve factæ citationis proferant; neqve hoc ejus (agentis) causam afficit vitio, si unica vice sæpius iis (ɔ: testibus) non acciderit.

Si causam suam deduxerit (aliqvis), priusqvam ad juramentum suum causæqve deductionem exaudiendam invitet, causa pro neqvaqvam deducta habeatur. Causam denuo deducat, omnibus formulis tam penitus adhibitis, ac si prius non protulisset, hoc vero faciendo ea sub conditione causam reparat, si aliæ auctoritates interea non prolatæ sint.

Ef maþr segir söc þa fram er XII qviþr a at fylgia oc byþr hann eigi goþanom til at lyþa, oc er hann scylldr sökina fram at segia i annat sinn i XII qviþinn, nema goþinn lofi honom annat.

Si qvis causam, cui dodecas veridicorum adhibeatur, prætore (competenti) ad exaudiendum non invitato, deducit, altera vice coram dodecade veridicorum causam recitare tenetur, nisi prætor aliud ei concedat.

XIII. Capituli.

Ef vattar sitia heima.

Ef stefnu vattar hans coma eigi til þings sua sem i lögom er mælt, oc scal hann þa stefna þeim um heimasetuna at lögbergi oc lata þeim varþa fiörbaugsgarþ. Hanom er rett at stefna hvart sem vill annan dag vico inn fyrra i þingi eþa þa ella er hann scal til þeirra taca.

Hann scal söc sina framsegia i þann dom sem frumsökin atte i at coma. Hann scal vætti þat lata bera, þar er hann qvaddi hann heiman þingfarar. Hann scal qveþia heimilisbua hans V er hann sækir, hvart hann veri her cominn, drottinsdag enn fyrra i þingi eþa eigi; enn ef þeir bera þat at hann veri eigi cominn her drottins dag enn fyrra i þingi, þa verþr hann fiörbaugsmaþr um þat, nema hann fae lögvörn fyrir sik at hann se eigi þingfærr fyrir veilinde söcom, enn þat eigo at bera heimilisbuar hans V, enn sa scal þess qviþar qveþia er vörn hefir fyrir hann, enda er hann varþr sökinne ef hann fær þann biargqviþ neqvern er til þess er taliþr.

Titulus XIII.

Si testes domi remanent.

Si cujusdam factæ citationis testes, non ita, ut legibus definitur, in comitiis apparuerint, eos de domi remansione (contumacia) in jus vocet, exilii pœnam intendens. Legitime dicam iis dicat, sive voluerit secundo hebdomadis die, comitiorum priori, sive etiam cum eorum testimoniis utatur.

Hanc suam deducat causam coram judicio, in qvo causa principalis agenda sit. Testimonio probari faciat, se (contumacem) comitialis profectionis postulasse. Qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicinos evocet ad testandum, an die dominica comitiorum priori hic (in comitiis) adfuerit nec ne. Si testati sint eum die dominica comitiorum priori, hic (in comitiis) non adfuisse exilii ob hoc reus erit, nisi legitimi impedimenti adqvirat excusationem, se nempe adversæ valetudinis causa in comitia proficiscendi copiam non habuisse, de qvo ejus domicili i vicini qvinqve dispiciant; qvi vero ejus suscipit defensionem, hos de veridicorum effato edendo evocet. Reatum effugit incusatus, si qvoddam (legibus) memoratum a veridicis reportaverit effatum auxiliare.

Ef stefnuvattr er einn a þingi, þa scal sa þo bera stefnuvetti ef qvaþar vattar hans ero comnir, þeir er hann qvaddi stefnuvatta sina, enn V menn scolo styþia vetti hans, oc leggia þat undir þegnscap sinn at þeir voru i þat vetti nefndir er heima sitia er hann bar. Þeir menn scolo vetten styþia er rettir veri sacar aþilia i stefno vetti. Ef stefnuvattar hans sitia heima allir, eþa sua ef þeir hallda vette, enda se þeir qvaddir, oc varþar fiörbaugsgarþ, þa scal hann qveþia heimilis bua sina V at hlyþa framsögo sinni, oc bera qviþ um þat, hvart hann nefnþi vatta sina i þat vetti, þa er hann stefndi, er hann nefnde, þa er hann sagþe söc sina fram, oc huart hann hefþe sua scapaþri söc sinni stefnt, sem hann sagþi fram i dom.

Ef maþr missir qvaþar vatta, oc verþr hanom þat eigi at sacar spelli, hvervetna þess er hann lofar þeim eigi heimaseto oc beri þat qviþr at hann hefþi þa qvaþar vatta er hann hygþi at fara mundi til þings, oc heita þeir trunaþarvattar. Hann scal qveþia heimilisbua sina V i staþinn qvaþarvattanna, ef þeir ero eigi til þings comnir, at bera um þat, hvart hann hafþi sua quatt heiman þann er

Si citationis manifestatæ testis unicus tantum comitiis adsit, factæ citationis testimonium (hic) tamen proferat, modo testes adsint, de citationis testium evocatione nuncupati, qvinqve vero viri testimonium ejus corroborent, per civilem suam existimationem asseverantes, contumaces in idem, qvod ille (præsens) protulit, testimonium nuncupatos fuisse. Ad testimonia corroboranda ii tantum adhibendi sunt, qvi ab actore competente in citationis factæ testimonium legitime qveant nuncupari. Si omnes ejus (actoris) manifestatæ citationis testes domi remanserint, vel testimonium, qvamvis proferre postulati, retinuerint, exilii tenentur. Tum (actor) sui domicilii vicinos qvinqve, ad suam causæ deductionem exaudiendam provocet, et ut veridicorum nomine dispiciant, an, cum citavit, testes suos ad idem, ac causam suam deducens, testimonium proferendum nuncupaverit, anqve causam eodem modo comparatam, ac coram judicio deduxit, citaverit.

Ubi qvis testes de (citationis testium) evocatione præsto non habet, causa tamen ejus hoc non vitiatur, modo iis contumaciam non concesserit, veridiciqve pronuntiaverint, eum evocationi eos testes adhibuisse, qvos in comitia profecturos putaret; qvi etiam fiduciæ testes nominantur. Evocationis testium loco, si in comitiis non adsint, sui domicilii vicinos qvinqve provocet ad testandum, an modo declarato, con-

heima sitr, og nefna hann, sem hann segir, eþa hefþi hann eigi. Enir sömo buar scolo um þat scilia, sem þat baro at hinn veri eigi drottinsdag a þingi er qvaddr var.

Söc hverri er fram er sögþ, þa scal næst fylgia stefno vette, enn þa sciptir eigi male, hver gögn þa fara alengr. Ef maþr hefir þa söc at sækia er vattorþ fylgir, oc a hann at beiþa rettingar at oc framburþar. Vattar scolo vinna eiþa aþr, oc bera vette siþan. Þa bera þeir rett vette, ef þeir bera þau orþ öll er þeir voro at nefnþir; þot þeir beri þau orþ rett er þeir voro at nefndir, en lata sum liggia þau er mali eigo at scipta, oc er þat liugvitni.

Þot maþr beri þau orþ öll rett er hann var at nefndr, enda auki hann þvi orþi nockoro, er hann var eigi at nefndr þvi orþi er mali sciptir, oc er þat liugvitni. Þot maþr qveþi eigi sua at öllom orþom sem hann var at nefndr oc scipti eigi mali, oc er þo rett borit þot sua se. Lengr er þeir ero asattir scal einn framtelia vette, enn aþrir giallda a samqvæþi sitt. Nu verþa þeir eigi allir a eitt sattir oc scolo þeir hafa sitt mal er fleiri ero saman, oc scal maþr vette telia fram or þeirra flocki, hinir scolo giallda samqvæþi

tumacem, qvem nominet, evocaverit nec ne. Hac de re iidem dispiciant vicini, qvi alterum evocatum die dominica comitiis non adfuisse testati sint.

Deductionem causæ, factæ citationis testimonium proximè subseqvatur; nihil cæterum interest, qvænam deinde procedant auctoritates. Siqvis causam agendam habuerit, cui testimonium adhibeatur, ad hoc veritati convenienter corrigendum et (deinde) proferendum provocet. Testes primum juramenta dicant, testimonia deinde proferant. Testimonia proferunt legitime, si omnia adhibeant verba, ad qvæ proferenda sunt provocati. Verba qvamvis recte protulerint, ad qvæ proferenda evocantur, nonnullis tamen, ad causas decidendas idoneis, omissis, falsi testimonii crimine tenentur.

Verba ad qvæ referenda evocatur aliqvis qvamvis recte protulerit, nonnullis tamen additis, ad qvæ proferenda non evocatus est, in falsi testimonii crimen incurrit. Omnia eadem verba, ad qvæ referenda evocatus est aliqvis, qvamvis in testimonio non adhibeat, (verborum) modo (differentia) ad causam decidendam nihil faciat, recte se nihilominus habet testimonium. Inter testes postqvam de testimonio convenit, unus id referat, cæteris suffragantibus. Ubi in unum omnes non consentiunt, consentientium numero plurium relatio præ-

sitt a, er liþ hafa minna, af þvi at þeir hafa eigi afl til annars, enn þeir scolo þat mæla, þa er þat vette er borit, at þeir mundi annat vette bera ef þeir hefþi afl til, oc qveþa a hvert vette þeir mundi bera, oc verþr þeim ei at liugvette þott hinn se sottr um. Nu verþa þeir jammargir hvarirtueggio er sitt vilia bera hvarir, oc scolo þeir hafa sitt mal er lengra vette bera, þeim orþum er mali scipti meþ þeim, nema þat verþi at liugvette. Nu bera þeir jamlangt vette hvarirtuegg-io, enda eru þeir jammargir, oc scal sua meta þa sem þeim se i hag borit er vettis qvaddi. Ef maþr er qvaddr þes vettis er hann hygz eigi i vera, hann scal þo fara til þings oc beraz or at domi, oc vinna eiþ aþr, oc nefna ser vatta, oc qveþa sua at orþi, at ec berumz or þvi vetti oc qveþa a hvert þat er. Berumz (ec) af þvi or at ec var eigi i nefndr oc varþar honom þat sua sem hann hafi liug-vette borit, ef hann hefir i verit, enda bersc hann or; þeim varþar fiörbaugsgarþ, er hann hefir qvaddan, ef hann hefir eigi verit i vette, enda qvaddi hann eigi af þvi at hann ætlaþe hann i hafa verit.

feratur, et unus ex eorum parte pronuntiet testimonium; reliqvi (vero) numero inferiores suffragentur; contradicendi enim facultatem non habent; hoc tamen testimonio prolato declarent, se, si facultatem haberent, aliud laturos fuisse testimonium, qvod qvale sit simul definiant; nec falsi tenetur testimonii (testes producens) qvamvis hac de causa in jus vocetur. Ubi utriqve diversum ferre testimonium volentes, numero æqviparantur, eorum præferatur relatio, qvi pluribus ad litem partium decidendam comparatis verbis referunt, nisi hæc in falsum vertantur testimonium. Si utriqve numero pares, totidem etiam verbis constans testimonium referant, qvasi ei, qvi testes evocavit, in commodum latum sit testimonium, censeatur. Si qvis testimonii postulatur, ad qvod ferendum se ex jure non obstringi opinatur, in comitiis tamen appareat, et judicio coram testimonio se abdicet, et dicto prius jurejurando, nominatisqve testibus, hunc in modum verba faciat: hoc me abdico testimonio, (qvod definiet); eam ob causam eo me abdico, qvod ad hoc ferendum nunqvam denominatus fui. Eundem, ac si falsum tulisset testimonium, reatum sibi contrahit, si ad testimonium ferendum qvamvis obstrictus, eo tamen se abdicat. Exilii tenetur qvi eum non denominandum tamen denominavit, nec eam ob causam eum denominans qvod denominandum opinaretur.

Sa a cost, er vettis er heiman qvaddr, at stefna þeirri söc at lögbergi, oc sækia et sama sumar, enda er costr at sækia siþarr. Hvergi scolo færi menn hia ef maþr stefnir at lögbergi, eþa lysir sacar, enn XX, nema omaga sacir. Þar er vattar ero qvaddir, oc er þeim eigi scyllt at bera þar er hann nalgaz oc hann man, nema þeir hafi þvi iatt þa er þeir voro nemdir at þeir mundi þo bera at þeir veri II, þa scolo þeir þo bera.

Ad ferendum testimonium domo (injuste) evocatus eligendi gaudet facultate hanc causam vel ad rupem jurisdicundi citare eadem æstate agendam, vel etiam serius eam suscipere. Ubi qvis ad rupem jurisdicundi vel citat vel causas pronuntiat, viginti pauciores neqvaqvam, nisi in causis circa alendos, adsint auditores. Testes evocati (si omnes non adfuerint) testimonium pronuntiare non tenentur, ubi ille (ↄ: testes producens) veritatem circiter refert nec memoria ei labat, nisi denominati receperint se duos tantum testimonium esse prolaturos, qvo in casu referant.

Vattum er scyllt at bera vette þau öll er þeir hafa verit i nefndir, ef þeir ero sua qvaddir sem i lögom er mælt.

Si juxta legum præscripta testes sunt evocati, omnia in qvæ denominabantur testimonia proferre tenentur.

Maþr scal hafa qvatt vatta sina eþa bua heiman et siþarsta XIV nottum fyrir þing. Enn ef vattr manz verþr siucr eþa sarr, þa scal hann gera orþ þeim er hann qvaddi þingfarar, at coma til fundar viþ hann þar er hann qveþr a, eþa til heimilis ens siuca, ef hann þickiz eigi færr vera, hann scal giöra orþ um þeim er hann hefir qvadda þingfarar, oc scolo þeir fara til fundar viþ hinn, oc scal hinn siuki retta vettit fyrir þeim, oc eiþ vinna aþr þeir hafi rett vettit. Sva scal hann retta vettit sem þeir verþa asattir, oc sua öllum þeim malum mæla sem at domi. Scolo þar II menn taka viþ vetti hans, enn ef vattarnir verþa II siukir, þa er rett at

Testes suos vicinosve veridicos serissimo qvatuordecem ante comitia noctibus evocet qvisqve. Testis vero cujusdam, si morbo vel vulnere laboraverit, hoc ei notificet qvi eum profectionis comitialis postulavit, ut se conveniat (rogans) loco definito, vel in domicilio ægrotantis, si proficiscendi copiam se non habere opinatur. (Testes denominans) qvos ad profectionem comitialem evocavit hac de re certiores faciat, qvi ægrotantem conveniant, hic vero testimonium eorum, ut inter eos convenit, ad veritatem moderetur, juramento (tamen) functus, priusqvam testimonium componitur. Prout inter eos convenit testimonium moderetur omnibus, ut coram judicio, legitimis

III taci viþ vette þeirra tueggia, oc verþr þat þa jamrett er þeir bera sem hinir bæri er frumvattar voro.

Ef sa maþr kömr til scips meþ vöro sina er hann er vettis qvaddr oc þingfarar, oc se vara hanz comin a fliotandi furo, oc scal hann sua fara meþ malom sinom, sem hann se siucr, enn hann scal fara til fundar viþ hinn er qvaddan hefir hann, ef hann vill eigi til þings hafa farit, oc bioþa hanom at fara til fundar viþ vatta oc retta vettit.

formulis adhibitis. Hic duo ejus recipiant testimonium; si vero testes ægrotarint duo, tres legitime recipiendo testimonio adhibentur; qvi qvod testati sunt, æqve validum erit, ac si ipsi testes principales testimonium perhibuerint.

Si testimonii et profectionis comitialis postulatus cum merce sua ad navim devenerit, merxqve ejus in natantem abietem jam deportata sit, eodem modo, ac si ægrotaret, res suas moderetur; ipse vero si in comitia ire noluerit, se evocantem conveniat, eiqve ultro offerat, se testes conventurum ad verum testimonium iiscum concinnandum.

XIV Capituli.

At qveþia i gegn.

Ef sa maþr er vettis qvaddr, er hann er eigi þingheyandi þess vettis, enn hann atti eigi or at segiaz, enda vissi hann eigi at þingför mundi afgiöraz, hanom er þat rett at qveþia i gegn hestz oc matar, oc qveþa a hvar coma scal meþ þann mann er hann qvaddi. Hanom er rett at qveþia þar er hann heyrir sialfr a qvöþ hans eþa at heimili hans. Hanom er eigi scylt at fara til þings nema hanom se hestr förþr, sa er hanom se förr til þings meþ öþrum mönnum, enn hann scal þeim manni fylgia til þings oc til buþar er qvaddan hefir hann, ef sa vill

Titulus XIV.

Viaticum et eqvum ab evocante exigere.

Siqvis in testimonium evocatur, ad qvod proferendum comitiis interesse non tenetur, non tamen obligatus est testimonium (evocanti) denegare, nesciens (præterea) comitialem profectionem (hac de causa) eventuram fore: eqvum et victum juste reposcit ab eo qvi evocavit, simul definiens, qvorsum deferendum sit (qvod postulavit). Evocatus hoc postulatum, ubi evocans ipse exaudit, vel in ejus domicilio legitime profert; nec ad comitialem profectionem obligatur, nisi eqvus, ad iter comitiale cum aliis faciendum sufficiens, ei adferatur; tum vero evocantem, si ille voluerit, ad comi-

þat, en þa scal hann, er þeir coma til þings, beiþa hann meþ vatta matar þess er hann qvaddi hann. Enn ef hinn lætr hanom eigi uppi mat þann, þa scal hann stefna hanom um, oc lata hanom varþa utlegþ, enda a hann þo at giallda hanom matinn, enn þo scal hann a þingi vera, þoat hinn halldi matinom fyrir hanom, til þess er hann hefir þeim malom mælt er hann var qvaddr heiman; maþr scal meiri luta vatta sinna hafa qvatt heiman þeirra er hann man at nefna, nema þeir hafi þvi jatt, þa er þeir voro nefndir i vette at þeir mundi þo bera þat vette, þoat þeir veri eigi fleiri enn II oc hlyþir hanom þa, þoat hann hafi minna lut qvatt vatta sinna, þeir ero þa scylldir at bera þat vette, þoat þeir se qvaddir II; enn þar er bæþi fylgir einni söc vette oc qviþr, þa scal vette fara fyrr fram enn qviþr.

Ef stefno vattar manz andaz allir, eþa verþa omala, oc scal hann þa qveþia heimilis bua sina V, oc scolo þeir þa sanna stefno vette hans, sua sem vattar siti heima þeir er qvaddir ero stefno vettis.

tia et in ejus tentorium subseqvi tenetur. In comitia cum ventum sit, testibus adhibitis victum ab evocante antea postulatum, expetat (evocatus); ille cibum si non suppeditaverit, hic eum in jus vocet, pœnam intendens pecuniariam, et evocans tum cibum ei tradere tenetur; si vero retinuerit, evocatus tamen comitiis adsit, donec omnia, ad qvæ proferenda domo evocabatur, elocutus sit. Majorem partem testium suorum, qvorum nomina tenet memoria, domo evocet qvisqve, nisi in testimonium denominati receperint se, qvamvis duo tantum fuerint, testimonium tamen referre velle, qvo in casu minorem testium partem evocasse sufficit evocanti; tum enim illi, qvamvis duo tantum, testimonium præbere tenentur. Ubi vero eidem causæ tum testimonium cum veridicorum effatum adhibetur, hoc prius illud referendum est.

Si cujusdam manifestatæ citationis testes omnes demoriuntur vel mutescunt, domicilii sui vicinos qvinqve evocet, qvi probent eum manifestatæ citationi testes adhibuisse, (eodum modo) acsi testes, de facta citatione ad testandum provocati, domi remansissent.

XV. Capitult.

Ef buar sitia heima.

Ef buar sitia heima þeir er qvaddir ero heiman, þa er hanom rett at stefna eptir drottinsdag inn fyrra i þingi at lögbergi

Titulus XV.

Si vicini evocati domi remanent.

Si vicini domo evocati domi remanent, evocans post diem dominicam, temporis comitialis priorem, ad rupem jurisdicundi

oc lata hanom slict varþa sem frumsök ætti at metaz sönn oc ospillt. Þat er jamrett at stefna sua fremmi hanom er hann missir hans þa er qviþarins þarf. Hann scal lata söc þa fara a hendr hanom fyrst alengr er frumsökin er framsögþ, oc baþar i einn dom, oc qveþia heimilis bua V þess manz er sottr er, at bera um þat, hvart hinn veri at þingi drottinsdag enn fyrra i þingi eþa eigi; hann scal lata bera þar i dom vette, þat er hann qvaddi hann heiman, oc hanom er þat rett at qveþia annann fyrir til frumsacar. Sa maþr a biargqviþar at beiþa hanom er vill, heimilisbua V þess manz er sottr er, hvart hann hafi at nauþsyniom þeim heima setit, er til ero mæltar i lögom, eþa hafi hann eigi.

eum (ɔ: contumacem) legitime in jus vocat, tantum ei reatum intendens ac si causa principalis pro vera et incorrupta habeatur. Non minus justum erit eum (ɔ: contumacem) in jus vocare, ubi hic (ɔ: evocans) veridicorum effato indigens, domi remanentis officio destituitur. Hanc ei primum inferat actionem cum causa principalis deducta sit. Utraqve causa uni subjiciatur judicio, qvinqve ejus in qvem agitur, domicilii vicinis evocatis ad testandum, num iste contumax, comitiorum priori die dominica, comitiis interfuerit nec ne. In eodem judicio (evocans) produci faciat testimonium, probans se contumacem domo evocasse, sed ad causam principalem (probandam) alium ejus loco juste denominat. Qvicunqve voluerit, ad veridicorum effatum proferendum incusato auxiliaturum provocet ejus, in qvem agitur, domicilii vicinos qvinqve (qvi dispiciant) an ob impedimenta lege definita domi remanserit nec ne.

Ef maþr er qviþar qvaddr heiman eþr vettis, er hann ma eigi fullum dagleiþom fara, hvartke veilendr er hann fær þess er hann er eigi scyldr þingfarar, oc er þat lögvörn, eþa er hann rangqvaddr, sua at hann ætti eigi at fara fyrir þeim söcom, nema hann vildi, hvartke þess er þrytr at rettri qvöþinni, er hann er eigi scylldr þingreiþarinnar fyrir þeim söcom, enda er onyt sökin, su er hann hefir um qvatt, hvarz hann hefir farit til

Exceptio est legitima, si ad veridicorum effatum vel testimonium proferendum domo evocatus, cujusdam infirmitatis, eum a profectione comitiali liberantis, causa, completa unius diei itinera (qvotidie) emetiri non sustineat, vel si tam illegitime evocatus sit, ut eam ob causam ad profectionem comitialem, nisi ipse optaret, non obligaretur; (perinde est) qvicqvid ad justam evocationem defecerit, (modo) eam ob causam in comitia eqvitare non obstrictus

þess eþa eigi sa er qvaddr var. Enn þa er qviþr hefir borit a þann um heimasetona, þa scal hann qveþia annan istaþinn, þann bua er næstr byr, þar sem hann qvaddi um, þeirra manna er rettr se i qviþnom, oc er a þingi. Ef hann fær eigi þann biargqviþ at hann siti fyrir þeim nauþsyniom heima er til ero mæltar at, þa varþar hanom slict sem aþan talþa ec, oc scal sa sökena fyrst sökia, siþan er frumsökin er framsögþ oc stefno vette borit, oc scolo baþar i einn dom.

sit; causa vero cui (evocans) illegitimam adhibuit evocationem, reprobatur, sive evocatus in comitia profectus sit, sive non. Ubi vero domi remanens effatis veridicorum contumaciæ arguitur, ejus loco alterum denominet (evocans), colonum nempe loco, qvem circumcirca evocavit, proxime adhabitantem, (unumqve) eorum, qvi veridicorum numero juste adscribitur et ipse comitiis interest. Si id veridicorum effatum auxiliare in gratiam contumacis non proferatur, qvod aliqva lege difinita necessitate coactus domi remansisset, eodem ac antea commemoravi reatu tenetur; evocans vero, causa principali jamjam deducta, factæqve citationis testimoniis prolatis, hanc causam agat, et lis utraqve eidem judicio erit submittenda.

XVI. Capituli.

At ryþia qviþ.

Þar er qviþir eigo at scilia mal manna at, þa scal hann er hann hefir qviþ þann samansettan ganga til doms oc bioþa þeim manni, er hann hefir söc a hende meþ vatta, oc nefna hann, oc bioþa hanom at fara til oc ryþia qviþ þann er hann hefir samansettan, oc qveþa a hvar þat er, oc nefna bua alla, oc mæla sua at meiri luti domanda heyri ef þeir vilia hlytt hafa; enn sa maþr scal ganga þangat er ryþia vill qviþ þann; hann scal eiþ vinna, aþr hann take qviþ at ryþia, siþan scal hann nefna vatta, i þat vette, at ec legg

Titulus XVI.

Veridicos reprobare.

Ubi veridici litibus civium dirimendis adhibentur, (præfiniunt leges) ut ille qvi veridicos in unum composuit, accedat judicium, et testibus adhibitis nominatim invitet eum, in qvem agit, ut veridicos, qvos collegerat, reprobatum veniat; omnibus adhuc veridicis nomine nuncupatis, locum definiet ubi eos deposuit, qvæ omnia ita referat, ut pars major judicum attentione usi, exaudiant. Locum definitum accedat, cui veridicos rebrobare in animo est, juramentoqve, priusqvam reprobationem incipiat, functus, testes nominet, vos antestor, dicat, me per civi-

þat undir þegnscap minn at sa sitr nærri er oqvaddr er oc nefna hann oc segia hvar hann er i buþ.

Enn ef hann ryþr at frændsemi qviþ, oc scal næsta bröþra upprisa oc nanare menn oc namagar þeir III, ef maþr a moþr annars eþa dottur eþa systur; hann scal ryþia viþ sialfan sec at frændsemi oc at mægþum, hann scal ryþia at guþsifiom þeim þrimr er maþr hefir halldit auþrom undir vatn, eþa undir primsignon eþa undir biskups hönd; scalat maþr ryþia viþ sialfan sec at guþsifiom.

Ef sa maþr er qvaddr er sua er vanheill at hanom veri eigi þingför scylld, þott hann veri qvaddr, oc er hanom rett at ryþia hann up.

Ef sa maþr er qvaddr, er hann a fe minna enn gegni þingfarar caupi, eþr einvirke oc er hanom rett at ryþia þann up. Hann scal ryþia viþ socnar aþylia eþa varnar, huergi er meþ sök ferr. Þa er hann ryþr qviþ at guþsifiom eþa at frændsemi eþa at mægþom, scal hafa sannaþar menn II, nema sa teli er rettr veri i qviþnom. At hærom scolo sannaþar menn firnari aþilia socnar eþa varnar enn næsta bröþra; þar er hann ryþr qviþ at leiþar lengþ, oc scal hann þar leggia meþ

lem meam existimationem asseverare, qvod unus non evocatus (sed tamen evocandus) prope adsit, qvem nominet, simul indicans, cui insit tentorio (in comitiis).

Si qvis vero propinqvitatis respectu veridicos reprobare instituerit, consobrinorum filii et propinqviores e consessu excedant, ut et tres affines proximi, cum nempe unus alterius matrem, filiam, sororemve habet in matrimonio; propinqvitate vel affinitate secum conjunctos eximat. Triplicis spiritualis cognationis respectu reprobationem instituat, si unus alterum ad aqvam lustralem, vel primam christianismi signationem vel manum episcopi susceperit. Sui ipsius, cum veridicis, spiritualis cognationis gratia, reprobationem nemo faciat.

Siqvis tam adversa usus valetudine in veridicum sit evocatus, ut ad profectionem comitialem qvamvis evocatus non obligetur, juste eximitur.

Si evocatus fuerit, qvi rerum domesticarum tenuitatis causa ad mercedem profectionis comitialis solvendam non obligatur, vel colonus famulitio destitutus, juste reprobans eos eximit. Qvicunqve causam egerit, actoris vel defensoris competentis respectu rejectionem instituat. Cum cognationis spiritualis, propinqvitatis vel affinitatis causa reprobat veridicos, duos adhibeat comprobatores, nisi aliqvis veridicis juste adscribendus (propinqvitatem vel affinitatem) computaverit. Cum actore vel defen-

þriþia mann undir þegnscap, þot hann se rettr teliandi.

Ef sva ganga ruþningar at, at meiri lutr verþr rangqvaddr þeirra bua er heiman ero qvaddir, oc verþr hanom eigi at sacar spelli, ef hann viþr eiþ at þvi at hann qvaddi þa er hann hugþe at rettastir veri, enn secr verþr hann um III möreom viþ þann er hann hefir mal a höndom.

Sua scal mæla ruþningar malom at meiri lutr heyri þingheyanda. Hann scal nefna vatta siþan at þvi, at hann nemr hann or qviþnom, oc qveþa a hvart hann nemr hann or sino ornami eþa annars mannz.

Ef buar ero þar allir rangqvaddir, þa a hann cost at nema þa up alla senn, oc hafa til sannaþar menn II; þeir scolo þat leggia undir þegnscap sinn, at þeir se allir nerri þeim staþ, er bua ætti fra at qveþia, oc nemna þa alla til, oc segia hvar þeir ero i buþ. Hann scal þa qveþia i staþin, sem sa nefnir til er ruddi qviþinn, oc verþra hanom þat at sacar spelli, um þann buaqviþ er hann hefir a þingi qvatt, þo at hann hafi alla rangqvadda at nasæti, ef hann hefir rett at qvoþ farit. Ef sa griþmaþr er qvaddr, er þinghamaþr

sore competente remotius qvam consobrinorum filii gradu conjuncti sint comprobatores. Ubi (qvis) veridicos locorum distantiæ causa reprobat, duobus assumtis, civilem suam interponat existimationem, qvamvis ipse legitimus computator sit.

Si reprobationes tantopere urgent, ut pars major veridicorum domo evocatorum illegitime evocata probetur, id qvidem nullum in damnum actioni evadit, si actor jusjurandum interponat, sese illos evocasse in veridicos, qvos maxime legitimos opinabatur, sed eo nomine obnoxius erit, ei qvi reus agitur tres marcas solvere.

Formulam rejectionis referendæ ubi pars major foripetarum exaudit; testes nuncupatos (reprobans) deinde antestetur, se eum veridicorum consessu eximere, simul definiens, num sui ipsius an alius respectu reprobationem suscepisset.

Si omnes ibi veridici injuste sint evocati, omnes simul rejicere reprobanti concessum est, duobus tamen comprobatoribus adhibitis, qvi per civilem suam existimationem asseverent, (eos præsto esse) qvi locum, a qvo denominatio institueretur, proxime adhabitant; hos omnes nomine nuncupet, indicetqve in qvonam tentorio reperiantur. Hos a reprobante indicatos rejectorum veridicorum loco denominet evocans, neqve ejus causa labefactatur, omnes qvamvis, in comitiis evocati veridici, viciniæ localis respectu injuste denominati sint, modo

er rettr fyrir bu hans, oc er hanom rett at ryþia at þvi, ef hinn er eigi þar vistfastr. Nu vill hann eigi ryþia oc hafa þat til sacar spellz, at þar hafi sa griþmaþr qvoþ upborna er eigi er rettr i, oc vill hanom þat lata verþa at sacar spelli, oc verþrat hanom þat at sacar spelli, nema vattorþ komi þat fram, at hann hafi þvi suarat aþr hann var qvaddr at hann var þar heimilis-fastr er hann var rettr i qviþom eþa heimilis buar hans V bera þat at hann hugþi þat þa er hann qvaddi hann at hann veri þar heimilis-fastr, er hann veri rettr þinghamaþr oc rettr qviþo at bera. Ef hann fann hann eigi, þa er hann qvaddi hann, enda matti hann eigi spyria hann, hvervetna þess er sa maþr ferr til þings fyrir bonda er þinghamaþr er rettr fyrir bu mannz, þa er bondinn scylldr at fa hanom bæþi hest oc mat, þann hest er þingförr se, enda scal bondi eigi giallda þingfararcaup, enn hinn scal taca sem aþrir þingheyendr er ferr til þingsins.

ipsam evocationem formulis legitimis absolverit. Si operarius domesticus, alterius de prædio comitia juste agens, in veridicum evocatus sit, (reprobans) eum juste eximit, si legitimum in hoc prædio domicilium non habeat. Si (eum) reprobare noluerit, hoc vitii intendens causæ, qvod operarius domesticus, non legitime adhibendus, veridici effatum edixisset, tali modo (adversarii sui) causam labefactare captans, sed hujus causa tamen non vitiatur, nisi testimonium eveniat (probans), eum (ɔ: operarium) denominatum declarasse se legitimo ibi domicilio uti, unde in veridicum juste denominaretur; vel si domicilii ejus (ɔ: denominantis) vicini qvinqve testati sint, eum, cum evocaret, opinatum esse, operarium ibi legitimo uti domicilio, justeqve in veridicum inde evocari posse, unde comitia legitime acturus esset, si nempe evocans eum neqve ipse convenit, neqve de domicilio ejus legitimo sciscitandi facultatem habuit. Coloni loco ubi qvis petit comitia qvi de illius prædio ea juste agit, colonus tum eqvum cum viaticum ei subministrare tenetur, eqvum nempe profectioni comitiali qvi sufficiat, neqve colonus tum mercedem profectionis comitialis expendat, sed, ut cæteri foripetæ, ejus loco comitia petens capiat.

Sökiandi scal nefna vatta at þvi at hinn hefir lokit ruþningo, eþa hann lætz

Causam agens testes antestetur alterum vel veridicorum reprobationi finem fecisse, vel hos veridicos se reprobare nolle

eigi vilia ryþia qviþ þann, þa scal hann beiþa framburþar at þeim alengr.

Þat er mælt aþr qviþr se borinn, at þeir scolo eiþa vinna allir aþr at domi; þeir scolo allir fella saman orþ sin at þeir veri allir a eitt sattir. Þeir scolo luta meþ ser, huerr þeirra scal qviþ framtelia, enn sa þeirra scal framtelia er hlytr, nema þeir verþi a annat sattir, oc þurfa þeir eigi þa at luta. Þeir scolo aþrir giallda samqvæþi sitt a. Ef þeir verþa eigi asattir huern qviþ þeir scolo bera, þa eigo þeir at raþa er fleiri ero saman, enda eigo þeir fram at telia þann qviþ, enn þeir eigo allir samqvæþi a at giallda, enn þeir scolo þat segia at domi at þeir mundi annan bera, ef þeir hefþi afl til, oc qveþa a þat huern þeir mundi bera. Enn ef sa verþr at liugqviþ, þa varþar þeim þat ecki viþ lög er annat villdo bera, er þeir hafa þeim orþom mælt at domi.

Ef buar ero um þat sottir at qviþr se siþarr borinn enn i lögom se mælt oc er i þvi talit sem qviþ se haldit, þeir eigo at beiþa ser biargqviþar um þat ef afl þat hefir staþit fyrir qviþ þeirra ad þeir mattu eigi fyrir þvi bera, eþa þeir voru i frumqviþom auþrom sua fastir, at þeir gato eigi fyrir þeim söcom borit qviþ

declarasse, qvo facto eos effatum proferre postulet.

Legibus cautum est ut omnes veridici, effato nondum pronuntiato, judicio coram juramenta dicant. (Effatum suum referentes) omnia sua ita coaptent verba, ut in unum omnes consentiant. Sortiendo definiant qvinam eorum effatum referat, qvi sortitus est recitet effatum, nisi inter eos aliud convenerit, qvo in casu sortilegio non opus est. (Uno recitante) cæteri suffragentur. Si de effato ferendo in unum non consenserint, consentientium numerosiorum effatum valeat, qvi id etiam pronuntient cæteris omnibus suffragantibus; judicio coram (numero inferiores) nihilominus declarent, se, si paucitas non obstaret, aliud effatum pronuntiaturos fuisse, qvod qvale sit simul definiant. Si prolatum hoc effatum falsitatis postea arguitur, violatæ legis reatum effugiunt aliud effatum ferre volentes, si his verbis coram judicio utantur.

Si veridici, serius qvam legibus definitur, effatum (suum) pronuntiasse arguuntur, et qvasi de effato retento accusantur, veridicorum effatum auxiliare sibi expetant, (qvo dispiciatur) num vis qvædam turbulenta effato eorum obstitisset, qvominus proferretur, an tam valida principale qvoddam veridicorum effatum proferendi obligatio iis incubuerit, ut ejus rei causa effatum qvæstionis tempore legibus definito proferre

þann sem mælt er i lögom, þa ero þeir varþir mali ef þeir fa þann biargqviþ.

Ef buar ero þeir sumir er eigi ero sua i lögscilom auþrom fastir, þa scolo þeir ganga til doms oc nefna ser vatta at þvi, at þeir ero bunir at leysa qviþ þann af hendi, þegar er þeir hafa neyti at. Ef qviþar er sua siþ beitt, eþa boþit til ruþningar, at þeir geta fyrir þeim söcom eigi borinn qviþ þann sua snemma sem mælt er, þa varþar qviþmönnom ecki, enn onyt er söc hins, enda varþar honom fiörbaugsgarþ, oc er þat þings afglöpon. Ef sa dylr, er til ruþningar er boþit, eþa förir sua seint fram ruþningar eþa þau scil er hann vill fram hafa fört, at af þvi verþr eigi qviþrinn borinn rett sua snemma sem mælt er, þa varþar þeim mönnom fiörbaugsgarþ er i þvi giora þings afglöpon, enn qviþmönnom varþar ecki, enda scal slict, þa metaz qviþr þeirra sem þa at i mal yrþi borinn qviþrinn. Ef buar hallda frumqviþ til þess er sol kömr a þingvöll, þa a eigi at meta qviþburþ þeirra, ef þeir bera eigi a, er þeir bera siþarr, enda er þa eigi scyllt at sökia þa um haldit, ef þeir bera a, þo at þeir hafi eigi borit aþr sol kömr a þingvöll. En hvervetna þess er haldit er qviþ, er eigi scyllt at sökia fleiri bua enn einn, nema vili. Ef goþi er qvaddr XII qviþar þar er bua qviþr kömr til, eþa buar ero qvaddir buaqviþar um þa söc er XII qviþr

non potuissent; tale veridicorum effatum auxiliare si obtinuerint, reatum effugiunt.

Si veridicorum qvidam tali modo legitimis peragendis non sint occupati, judicium adeant, testes nuncupatos antestantes, se, qvandocunqve occasio vacaret, ad effatum proferendum paratos esse. Si tam sero, vel effatum veridicis expetitur, vel ad veridicos reprobandos invitatur, ut eam ob causam, tempore legibus definito effatum proferre non possibile sit, veridici qvidem reatum effugiunt, sed istius (ɔ: evocantis) causa reprobatur, qvi etiam exilii reatu et judiciorum perturbationis crimine tenetur. Si ad veridicos reprobandos invitatus dissimulando reprobationem vel alia legitima exeqvenda tam sero protulerit, ut eam ob rem effatum tempestive adferre impossibile sit, hoc modo judiciorum perturbationis rei exilii poenam subeant, veridici vero reatu liberantur, qvorum etiam effatum tantum valeat acsi tempestive allatum fuisset. Si veridici effatum principale, donec sol campo allucet comitiorum, retinuerint, eorum, si reum criminis non insimulant, qvod serius profertur effatum nullius habeatur; si vero (ei) crimen intendunt, effati retentionis reos agere non necessarium est, qvamvis sole campo comitiorum jamjam allucente non protulissent. Ubicunqve vero effatum retinetur, ex debito in plures qvam unum veridicorum non agitur, nisi (agenti aliter) placuerit. Si dode-

kömr til, oc scolo þeir ganga til doms oc nefna vatta at þvi at þeir lata þat standa fyrir qviþburþ sinom at þeir ero þess qviþar qvaddir er þeir eigo eigi um at scilia.

cadis veridicorum effatum a prætore expetitur ubi vicini veridici sint adhibendi, vel vicinorum veridicorum effatum postulatur de causa, per dodecadis veridicos dirimendam, judicium (utriqve) accedant, testes nuncupatos antestantes, se iis effato suo proferendo obstare velle, qvæ effati sint postulati (in causa) de qva dispicere non tenebantur.

Ef maþr þarf biargqviþo þar er buaqviþr hefir borit aþr a hann, þa scal hann qveþia V bua i þann qviþ er aþr hefir borit a hann, þot þa hafi IX buar borit a hann socnar qviþinn. Hanom er rett at qveþia þa þar er þeir ero allir saman. Hann scal bioþa þeim manni er söc hefir a hendi hanom at hryþia qviþinn, oc segia hanom hvar þeir sitia, enn hann a at þvi at hryþia ef þeir ero nærri er oqvaddir ero, þeirra manna er i frumqviþom voro. Enn ef hann þarf fleiri biargqviþo til þess mals þa scal hann þa beiþa framburþa at qviþom þeim öllom at domi. Enn þeir ero scylldir til at bera qviþo þa alla er þeir ero beiddir at lögom, er mali eigo at scipta meþ þeim.

Siqvis vicinorum veridicorum effato criminis pridem insimulatus, effatis defensivis indiget, qvinqve (tantum) in veridicos denominet, ex eorum numero desumtos, qvi prius crimen ei intendere, novem qvamvis vicini accusatorium effatum tulissent. Juste eos denominat ubi omnes simul adsunt. In se agentem ad (hos) veridicos reprobandos invitet, simul indicans ubinam locorum consideant, hic vero reprobationem instituat (eo nomine) si qvi præsto sint non evocati eorum qvi inter veridicos principaliter denominatos fuerunt constituti. Si pluribus effatis auxiliaribus in eadem causa ei opus sit, de his omnibus proferendis judicio coram eos postulet, illi vero legitime postulati omnia ad lites hominum dirimendas idonea effata proferre tenentur.

Ef haldit er varnar qviþom þeim er qvatt er at lögom oc mali eigo at scipta oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc a þa sua at meta sem i hag se borinn qviþrinn.

Ubi effata auxiliaria legitime postulata, et ad lites decidendas (obstinaciter) retinent veridici, exilio mulctentur, et ita censendum est acsi effatum in commodum incusati prolatum fuisset.

Ef maþr qveþr qviþar þess, huart er hann fylgir socn eþa vörn, er eigi a mali at scipta meþ þeim, oc verþr þa onytt mal hans oc calla menn þat egningar qviþ.

Þa er XII qviþr berr a mann ef hann þarf biargqviþar, þa scal hann qveþia heimilisbua sina V til.

Maþr scal bioþa til hruþningar um frumqviþo alla, hvarz er til socnar eþr til varnar, oc þurfot þeir þat optarr at giöra enn um sinn. Allir þeir menn er lögscil nockor scolo mæla at domom a alþingi, hvart er þeir scolo sökia sakir eþa veria, eþa bera vetti eþa qviþo, oc scolo þeir vinna eiþa aþr þeir mæli þeim malom, sua at domenþr heyri. Huar þess er maþr hefir þann eiþ unninn er hann hefir fleira undirscilit, oc verþi hann tortrygþr um eiþinn þa er hann scal þau fleiri gögn af hendi leysa, er eiþar eigo at fylgia, þa scal hann þar lata bera vetti þat, er hann nefndi at, þa er hann vann eiþinn, eþr vinna ella eiþ i annat sinn. Huarvetna þess er menn halda gögnum a alþingi, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc scal i þann dom sökia sem frumsökin er i sott. Enn menn scolo sakir hafa framfört allar, aþr sol se undir, þær er til ero bunar aþr domar fari ut til socnar; enn ef eigi ero framsagþar þa er þat vörn, enn frumgögn scolo borin aþr sol komi a

Si qvis veridicos postulat effati, qvod ad decisionem litis nihil facit, sive ad actionem sive ad defensionem pertineat, causâ cadit, et hoc veridicorum effatum irritationis cognominatur.

Si dodecadis veridici reatum alicui intenderint, hic effato auxiliari indigens qvinqve sui domicilii vicinos evocet.

Ad veridicos omnes principaliter evocatos, sive ad actionem causæ sive defensionem pertinerent, reprobandos, invitandum, qvod plus unica vice (actor defensorve) faciat non opus est. Omnes, qvibus in comitiis generalibus, judiciis coram, legitima sunt peragenda, qvæ ad causas vel agendas vel defendendas ut et ad testimonia vel effata veridicorum proferenda pertinent, hæc priusqvam absolvant, jusjurandum ita dicant ut judices exaudiant. Ubi qvis uno, qvo functus est, juramento, plures actus forenses complexus est, sed postea cum actus, qvibus jurajuranda adhibentur, absolveret, juramentum non dixisse suspicatur, testes, qvos de dicto juramento nuncupaverat hic adferat, sin minus, altera vice juramentum præstare tenetur. Semper ubi auctoritates (causarum) in comitiis generalibus retinentur, exilii pœna reus tenetur qvæ causa in eodem, ac lis principalis, judicio agenda est. Causæ omnes, priusqvam judices ad actionem (exaudiendam) exeunt paratæ, ante solis occasum (ejusdem diei) proferantur, qvæ si non

þingvöll inn næsta dag eptir, þau er þeim söcom eigo at fylgia.

Ef maþr hefir sacir i fleiri doma enn i einn, oc er hanom eigi at heldr scylt optarr at vinna eiþ enn um sinn, enn ef tortrygt þickir um eiþ-unning hans, þa scal hann vetti þat lata bera at domi auþrom er hann nefndi þa at er hann vann eiþ.

XVII. Capituli.

Um qviþburþi.

Ef maþr hefir XII qviþar qvatt oc scal goþi nemna þriþiungsmenn sina til qviþar þess meþ ser, oc er hanom rett hvarz þeir ero böndr eþa griþmenn; hann scal XI menn nefna adra enn sic. Goþi scal ganga til doms oc bioþa þeim manni til hruþningar er qvaddi hann XII qviþar, oc nefna hann, oc segia hanom hvar hann hefir samansettan qviþinn, oc hann a sua at hryþia XII qviþ sem dom.

Ef þeir verþa eigi asattir hvern qviþ þeir scolo bera, þa scolo þeir raþa er fleiri ero saman, enn ef þeir ero jammargir, þa scolo þeir þann bera er goþinn vill.

Ef su söc kömr a hendr goþanum er XII qviþr kömr til. Nu a hann ad nefna qviþ um sialfan sic, enn sökianþi scal

deductæ sint, exceptionem præbet, sed auctoritates omnes primariæ, ad has causas pertinentes, anteaqvam sol comitiorum campum die seqventi illustret, proferantur.

In pluribus qvam unico judicio causas agendas qvamvis aliqvis haberet, plus unica vice tamen jusjurandum præstare non tenetur; si vero eum juramentum non præstitisse suspicatur, testes in uno judiciorum de dicto juramento nuncupatos in altero etiam produci faciat.

Titulus XVII.

De veridicorum effatis proferendis.

Siqvis dodecadis veridicos evocaverit, prætor trientis suæ incolas in veridicos una secum denominet; juste eos designat sive sint coloni sive operarii, undecem vero præter semetipsum denominare tenetur. Judicium adiens prætor, qvi eum veridicorum postulavit, nomine nominatum ad reprobandum invitet, ei insuper indicans veridicos ubinam collocaverit, (invitatus) vero eorum reprobationem uti judicii assessorum solet, instituat.

Si de effato proferendo inter eos non convenerit, eorum prævaleat sententia, qvi plures simul in unum conspirant; si vero (dissentientes) numero pares sint, ferant effatum e voluntate prætoris.

Si lis, cui dodecadis veridici adhibeantur, in (ipsum) prætorem suscipitur, de seipso veridicos undecem prætor evocare de-

beiþa samþings goþa hans, þann þeirra sem hann vill, ef þeir ero baþir jamrettir at tengþum, enn þann þeirra ella er rettari er, at bera qviþ fram, en þeir scolo ganga til doms, oc vinna þar eiþ, enn goþi scal framtelia þann qviþ er þeir XI verþa asattir.

Ef goþi hefir þa söc a hönd þriþiungsmanni sinom er XII qviþr a um at scilia, hann scal þar þriþiungsmenn sina XI til qveþia, at retta qviþ þann, enn þeir scolo tilganga XI at retta qviþ þann meþ ser, oc scolo þeir raþa er fleiri ero saman, ef i deilir meþ þeim, enn goþi scal framtelia qviþ þann, er þeir urþo asattir aþrir enn hann.

Ef goþi helldr XII qviþ, þa verþr goþi utlægr um þat oc or goþorþi sino, enn hinn a cost þess huarz hann vill goþa sökia eþr eigi, enn sua a þat at metaz, er hann helldr qviþnom, sem a se borinn, nema hann fái biargqviþ þann at, goþi mundi qviþ þann bera eigi a hann, oc helldi hann af þvi qviþnom at hann vildi fara hanom, oc scolo heimilisbuar hans V scilia þat, hvart hann helldi til fars hanom, oc þeir mundo af bera ef þeir bæri.

bet, actor vero prætores ejusdem toparchiæ, si uterqve qvoad necessitudinem æqve juste se habet qvemcunqve voluerit, si contra, eatenus magis habilem, effati proferendi postulet. Veridici (undecem) judicium adeuntes juramentum dicant, prætor vero (ab actore comprobatus) effatum, ut inter undecem convenerat, pronuntiet.

Si prætor litem, de qva dodecadis veridici dispiciant, trientis suæ incolàm contra egerit, undecem suæ præturæ colonos denominet, ad effatum verum inter se construendum, qvod illi in unum congregati veritatem juxta componant, si vero invicem dissentiunt consentientium numero superiorum sententia prævaleat, prætori vero effatum ab aliis qvam eo comprobatum pronuntiare competit.

Si dodecadis veridicorum effatum retineat prætor, pœnæ pecuniariæ obnoxius sit, præturaqve sua privetur, sed alter (in cujus damnum abit retentio) eligendi facultate gaudet an in prætorem (de hoc) instituet actionem nec ne, prætoris vero effati retentio ita æstimanda, acsi reatus incusatum insimulàsset, nisi hic effatum acqvirat auxiliare (probans) prætorem ei crimen non illaturum fuisse, sed effatum ideo retinuisse, ut eum (qvamvis insontem) periclitari voluisset, ejus (ɔ: incusati) domicilii vicini qvinqve decernant, num prætor effatum retinendo ei periculum intendisset, et an veridici effato prolato eum absoluturi fuissent.

XVIII. Capituli.

Um vattorþ imoti qviþ.

Socn scal fara fyrr fram hvers mals enn vörn, nema þat se alt eitt, oc se þat ann ars mals vörn er annars er socn. Þar er qviþa er qvatt til socnar, enn sa hefir vatta til þess er veria scal, þa scal þar vetti fara fyrr fram enn qviþr þott þat fylgi vörn. Scalat hann þat sva dvelia at eigi se qviþrinn þa borinn er sol kömr a þingvöll. Ef eigi verþr allt eitt þat er buar vilia borit hafa oc vattar, enda eigi þeir um einn lut at skila, þa scal segia at hann hefir vattorþ til þess mals, sem þeir ero um qvaddir, enn siþann scal hann veria þeim lyriti qviþburþinn. Nu bera þeir þo qviþinn þo at lyriti se þeim varit fyrr enn vettit qvæmi fram, þa a þann qviþ enscis meta, enda varþar utlegþ öllom, en þa scal þo lata bera vettit. Nu ef eigi verþr at liugvetti, þa er costr at sökia hina um þat at þeir hafi borit liugqviþ.

Scolot menn andvitni bera oc her a þingi, enn ef menn bera, varþar þat utlegþ, enda a þat enscis at meta; enn þat er andvitni er menn bera i gegn þvi

Titulus XVIII.

De testimoniis in collisione cum effatis veridicorum.

Cujusvis causæ actio prius qvam defensio absolvatur, nisi utraqve ita conjuncta sit, ut defensio unius causæ in altera actionem efficiat. Ubi veridicis ad actionem evocatis, defensor testes (tantum) causæ adhibet, tum testimonium, qvamvis defensioni adhibendum, priusqvam veridicorum effatum proferatur. (Causam defendens) testimonium producere non ita cunctetur, ut veridici effatum suum, sole comitiorum campum allucente, non pronuntiassent. Si non unum idemqve sit qvod vicini testesqve prolatum voluere, de una eademqve re, qvamvis iis dispiciendum sit, defensor palam faciet se testimonium causæ, de qva veridici discernerent, adhibiturum, qvo facto effati pronuntiationem veridicis interdicto prohibeat. Interdicto qvamvis prohibiti, si effatum suum, testimonio nondum prolato, pronuntiaverint, hoc effatum nullius habeatur, et omnes (veridici actorqve) pœnæ pecuniariæ obnoxii sunt, testimonium vero nihilominus proferatur; hoc si falsitatis non arguitur, patet occasio, adversarios falsi effati reos agendi.

Testimonium contrarium his in comitiis ad hæc nemo ferat, qvod si latum fuerit, multam luat reus, idqve omnino rejiciatur. Pro contrario vero testimonio ha-

sem aþr er borit; vetti igegn qviþ, eþa qviþr igegn vetti, sua at eigi ma huartueggia rett vera, enn ef huartueggia verþr andvitni, þa varþar skoggang liugvitni enn fiörbaugsgarþ andvitnit.

beatur, si antea comprobatum postea refellitur, producendo vel testimonium contra veridicorum effatum, vel veridicorum effata testimoniis opponendo ita, ut utrumqve verum esse neqveat, qvod si utrumqve pro contrario testimonio habendum sit, falsum testimonium proscriptione, contrarium exilio puniatur.

XIX. Capituli.
Um Vörn.

Aþr maþr förir vörn fram, oc scal hann spyria þann mann meþ vatta, er söc hefir a hendi hanom sem hann hyggr, eþa hafi hann eigi, þa a hinn þvi at suara at hann hafi framförþa socn sem hann hyggr, nema nockot giöriz i vörn hins, þess er hann vili þa til socnar hafa tekit, þa er rett til varnar at taca er þeim orþom er mælt. Rett er at hann föri þo fram vörn, þot hinn giöri eigi suara þessum orþum, ef domendr lofa, oc litiz þeim sua at hann vili vörn hans glepia i þvi, oc er þat þings afglöpon ef sa dvelr vörn. Hinn scal taca til socnar þegar er hann vill, enn V buar scolo scilia um biargqviþo alla, heimilisbuar þess manns er sottr er, nema hann se sottr viþ IX bua qviþ, þa scal hann þa þann qveþia V af þeim buom

Titulus XIX.
De defensione.

Ad causam defendendam sese accingens, in se agentem, testibus adhibitis qværat, num tantum protulisset accusationis, qvantum sibi proposuisset, necne; tum actor regerat accusationis instrumenta, qvantum sibi in animo sit, jam esse prolata, nisi ille in sua defensione aliqvid protulerit replicatione elidendum; his dictis defensor litem juste contestatur. Hæc responsa accusator qvamvis non reddiderit, defensionis instrumenta legitime tamen producuntur, si judices concesserint; et si accusatorem hoc modo defensionem alterius interpellare voluisse autumarint, si taliter defensionem retardaret, pro judiciorum perturbatione habeatur. Actor replicationem, qvando voluerit, referat, de omnibus vero effatis veridicorum auxiliaribus, qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicini discernant, nisi per novem vicinorum veridicorum effata actio instituatur, qvo casu reus e novem his veridicis sibi in effatum auxiliare proferen-

IX, til biargqviþar ser, þa er næstir ero vetvang þeim er fra var qvatt.

dum denominet qvinqve, spatio testaminis, qvod circumcirca evocabatur, proxime accolas.

Ef bui verþr siucr i qviþ oc scolo þeir er i qviþ ero meþ hanom sökia orþ hans til buþar; hann a eiþ at vinna, hvar hann geldr samqveþi a, þeir scolo vatta nefna at orþom hans, oc telia qviþ fram at domi.

Si vicinus in veridicum denominatus ægrotarit, cæteri eocum veridici effatum ejus in tentorio recipiant; juramento dicto designet, cuinam sententiæ adstipuletur, illi vero in dicta ejus testibus compellatis, judicio coram, effatum referant.

Ef maþr verþr dauþr or qviþnom, eþa omali, þa scal qveþia annan i staþin fyrir. Þat a raþa um mal hans hvart þa er, er þeir spyria hann.

Siqvis veridicorum emoriretur vel mutesceret, alter ejus loco denominetur. Status ejus tempore qvo eum interrogant, maximum causæ alterius momentum adfert.

Sa maþr er vörn vill framföra, hann scal ganga til doms, oc nefna ser vatta i þat vetti, at byþr hanom, oc nefna hann, þeim manni er sök hefir framförþa a hendr hanom, oc hlyþa til eiþspiallz sins, ef hann hefir eigi fyrr unnit eiþ, oc til varnar þeirrar er hann mun þar framföra. En siþan scal hann framföra vörn fyrir sic, huarz hann hefir til þess qviþo eþa vetti. Þa er varnar gögn ero framcominn þa scal sökiandinn spyria meþ vatta, ef hann hafi vörn sua framförþa fyrir söc þa sem hann hyggr, en hinn a þvi at suara at hann hafi þa framförþa vörn sem hann hyggr, þegar er þat er. Enn þegar er hann hefir nockor varnar gögn framförþ, þa þarfat hann biþa til þess er hinn hefir vörn sua framförþa sem hann hyggr; þa a huartueggi þeirra at föra fram socn oc vörn alengr sua sem þeir ero bunir til.

Qvi defensionem proferre meditatur, judicium adeat testesqve nuncupatos antestetur, qvod reatum sibi intendentem, nomine nominatum, ad juramentum a se præstandum, si id prius non præstitit, defensionemqve qvam prolaturus est, exaudiendam, invitat. His factis defensionem, sive causæ adhibuerit veridicos, sive testes, proferat. Instrumentis defensionis productis, testibus adhibitis qværat actor, an (adversarius) qva voluit, in lite præsenti defensione defunctus sit? qvi, si res ita se habet, ex voluntate causam se dixisse regerat, qvibusdam vero defensionis auctoritatibus allatis, actor defensionem, qvam adversarius sufficientem ducit, opperiri non tenetur, sed replicatio & duplicatio in cæterum pro cujusvis commoditate adferatur.

XX. Capituli.

Þar scal hefia up viþ arftöco mann omaga. Þa söc scal lysa at lögbergi, a hönd arftöco manni til framförslo, oc varþveitslo omagans oc nefna huarntueggia omagan oc þann er a hönd er lyst, oc qveþa a til hvers doms hann lysir, oc lysa löglysing.

Sa maþr er sökir scal qveþia heimilisbua V þess er sottr er, at bera um þat hvart hann eigi arf at taca at þann omaga, eþa hvart hans omagi se eþa eigi, oc nefna hvarntueggia. Ef þat berr qviþr at þess omagi se, oc scal hanom döma omagann.

Sa er veria vill scal qveþia ena sömo V heimilisbua, at bera um þat huart hann eigi fe eþa föri til at föra þann omaga fram eþa eigi. Ef þar berr auþn oc er þa rett at lysa þeim a hendr er vill, oc nanastr er þeirra manna, er fe eþr föri eigi til at föra þann omaga fram.

Þar scal telia frændsemi meþ omaganum, oc þeim er a hönd er lyst, oc leggia þat undir þegnscap sinn meþ III mann at su er frændsemis tala rett oc sönn meþ þeim N. N. oc N. N., þa a þeim

Titulus XX.

Ibidem (ɔ: in comitiis generalibus) hæredi suo alendus addicatur; qvæ lis ad rupem jurisdicundi hæredi denuntietur ad alendi sustentationem conservationemqve suscipiendam; uterqve tum alendus cum ille cui hic injungitur nomine nominandus; (denuntians) adhæc cui judiciorum causam infert et legitima denuntiandi formula se usum esse indicet.

Causam agens qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicinos provocet ad declarandum, num hic alendi (defuncti) hæreditatis capax et ad eum sustentandum obligatus sit, nec ne, utrumqve eorum nomine nominet. Si veridici pronuntiaverint alendi sustentationem huic competere, ei adjudicetur.

Qvinqve eosdem domicilii sui vicinos provocet defensurus, qvi discernent an ei facultates resqve domesticæ ad alendi sustentationem suppeterent nec ne; qvod si negaverint, juste cui libet eorum injungitur alendi sustentatio qvi huic necessitudine maxime conjunctorum, opibus et domestica opportunitate gaudet ad alimoniam ei præbendam.

Cognatio inter alendum, eumqve cui hic obfertur ibidem computetur, per civilem existimationem asseveratione adjecta allatum inter N. N. & N. N. cognationis computum justum et verum esse. (His factis)

manni döma a hönd omagann nema lögvörn comi fram. Cost a sa er omaga vill lysa, at lysa þegar a hendr þeim er nanastr er þeirra manna, er se eþa föri hefir til, þott hann lysi eigi a hönd arftöcomanni aþr.

si legitima exceptio non adfertur, alendus necessario suo proximo adjudicetur. Alendum denuntiaturo concessum est, ei, proxime cognatorum statim deferre sustentandum, cui opes & domesticæ circumstantiæ præ aliis suppetunt, hæredi qvamvis non antea alendi sustentationem denuntiasset.

XXI. Capituli.
Um reifing.

Lengr er menn hafa socn framförþa oc vörn sem vilia i dom þann, þa scal hverr maþr hafa er socn hefir i dom þann eþa vörn reifingar-mann at mali sino, hvart sem hann þarf at socn eþa vörn. Þann er hanom rett at hafa er hanom vill veitt hafa þeirra manna er i þann dom ero nefndir.

Ef þeir veita hanom eigi þat at reifa mal hans þa scal hann beiþa þa meþ vatta at reifa mal hans*); þeir eigo at luta meþ ser hverr reifa scal mal hans, oc scal sa þeirra reifa mal hans er hlytr.

Ef þeir giöra eigi hluta meþr ser, oc varþar þeim þat fiörbaugsgarþ öllom er i þeim domi ero, enn þat er þingsafglöpon er þeir giöra er þeir taca eigi viþ mali hans. Þat er oc at sa a söc þa at sökia er meþ þat mal ferr, er domendr giöra eigi viþ at taca.

Titulus XXI.
De recitatione (causarum).

Actione et defensione (causarum) in judicio qvodam ex sententia prolatis, unusqvisqve actione vel defensione functus recitatorem causæ suæ, sive actio sit sive defensio, adhibeat. In judicium hoc denominatorum qvovis juste utitur, qvi suum (hac in re) officium ei commodare non recusat.

Si causam partis alterutrius recitare ultro non susceperint (adsessores judicii,) testibus adhibitis recitationis postulentur; illi vero causam ejus, qvi recitet, sorte inter se partiantur, et cujus sors prima exierit, recitatione fungatur.

Recitationem (ultro non recipientes) si ad sortem non revocarint tenentur exilii; si vero causam partis recitandam suscipere (obstinaciter) renuerint, pro judicii perturbatione habeatur, qvæ causa præterea ei agenda competit, cujus lis a judicibus fuit recusata.

---

*) Þa scal — mal hans Ba omittit.

Ef söc kömr a hendr þeim manni er i dom er nefndr, at hanom er rett hvart sem hann vill at veria söc þa eþa selia auþrom vörn fyrir sic. Ef söc kömr i þann dom þa scal (hann) þo eiga domsett, enda scal hann giallda samqveþi sitt a dom þann er þeir segia up. Þat er oc ef hann a söc at sökia þa er siþarr giörþiz enn hann veri i dom nemdr, þa er hanom rett hvart sem hann vill at sökia sialfom eþa selia auþrom. Ef su söc kömr i þann dom er hann er i, oc scal hann þo eiga domsett. Scolot mal hans standaz um þa söc, enda scalat hann til vefangs ganga um þat mal. Hann scal oc samqveþi sitt giallda a þann dom er þeir segia aþrir up.

Si in judicium denominato lis denuntiata sit, (definiunt leges) ei perœqve justum esse, sive ipse causam suam defendere, sive alteri defendendam committere voluerit. (Hæc) lis si in judicium, (cui ipse adsedit) devenerit, jus adsidendi qvidem habeat, et sententiæ ab illis (ɔ: cæteris judicibus) pronuntiatæ suffragetur. Itidem si causam, eo in judicium jamjam denominato enatam, agendam habuerit, eam pro lubitu sive ipse agat, sive alteri agendam committat; qvæ causa si judicio, cui ipse adsidet inferatur, adsidendi copiam tamen habeat. Hac de causa nec votum ejus valeat, nec voti sui respectu (cum cæteris judicibus) in sententiam discedat. Sententiæ vero ab aliis latæ suffragetur.

XXII. Capituli.
Um domendr.

Þat er oc, aþr þeir taci a domi sinom at þeir scolo eiþ vinna aþr, nema þeir hafi unninn aþr. Þeir scolo nefna ser vatta nefni ec i þat vetti, at ec vinn eiþ at crossi lögeiþ, oc seg þat guþi at ec mun þann dom döma, sem ec hygg lög vera. Þat er oc, at þeir scolo reifa mal þeirra, þau fyrst er fyrst ero framcomin. Þeir scolo socn reifa hvers mals fyrr enn vörn.

Titulus XXII.
De judicibus.

Sententiam adhæc priusqvam ferant, juramentum, si antea non præstitere, præstare tenentur. Testes nuncupent, vos antestor (inqviat qvisqve) qvod in cruce juramentum, legitimumqve juramentum, dico, deumqve contestor, me sententiam, qvam legibus maxime consentaneam opinor, laturum esse. Causas eorum (ɔ: partium) insuper recitent, et earum primas, qvæ primæ deducebantur. Cujusvis litis actionem defensione prius recitent.

Sa maþr er reifir socn eþa vörn, hann scal tina þat er reifir, hver gögn

Qvi actionis defensionisve momenta recitat, in recitatione sua auctoritates ad

fram hafa comit oc segia hveim a hendr var, hvart sem er til socnar eþa varnar. Enn socn scal fyrr reifa hvers mals enn vörn um hina sömo söc.

Sa maþr er vörn scal reifa, hann scal tina gögn þau öll er til varnar hafa framfarit.

Ef domendonom þickia menn ganga ofmioc at domi. Þeir scolo beiþa er at dominom sitia goþa þa III er i þeim fiordungi ero, er domrinn er viþkendr, oc beiþa þa meþ vatta, at fa þeim menn III til domvörzlo, enn goþar ero utlægir ef þeir giöra eigi sua, at fa menn til domvörzlo oc or goþorþi sino, oc eigo domendr söc þa viþ goþana. Þeir scolo sua scipta meþ ser at þeir scolo mann fa or þingi hverio eno forna.

Þeir menn er til domvörzlo ero tecnir, þeir scolo rista reito tva, fyrir utan þat er domendr sitia, enn ef menn ganga yfir inn, oc eigo þeir at nemna vatta at þvi er þeir ero geingnir yfir inn. Nu hleypr hann ut aptr oc er hann eigi þa utlægr; enn ef hann hyrir viþ, oc verþr hann þa utlægr oc eigo domvörzlomenn söc þa at sökia. Þeir scolo ganga til lögbergs, oc stefna þar söc þeirri, oc a i þann dom söc su at coma, sem domvörzlomenn þeir ero or fiorþungi, at þeir scolo meþ vatorþ þa söc sökia, oc eigo dom-

utramqve pertinentes recenset, simul definiens in qvem comparatæ fuissent, in una vero eademqve lite actionem defensione prius recitet.

Defensionis recitator omnes in defensione prolatas auctoritates recensere tenetur.

Si judicium alios plus justo urgere judicibus visum fuerit, assessores judicii a tribus qvadrantis, de qvo judicium cognominatur, prætoribus, testibus adhibitis expetant, ut tres viros ad judicium custodiendum iis suppeditent; prætores vero si ad judicii custodiam viros non præbuerint, præturæ dignitate exuti (insuper) mulctentur, qvæ causa in prætores agenda competit judicibus. (Prætores) ita inter se disponant ut unum e prætura qvavis antiqva virum suppeditent.

Ad judicii custodiam denominati duos extra sedes judicum circulos describant. Siqvi transgressi sint, eos transscendisse testes antestentur; si (transscendens) recurrerit mulctam evitat, si vero moratur poenam luat pecuniariam, qvam causam judicii custodes agendam suscipiant. Rupem jurisdicundi adeuntes custodes judicii hanc causam citent agendam in judicio qvadrantis, de qvo ipsi desumti fuere. Testimonia causæ agendæ adhibeant, mulctæqve pars

vörzlomenn halfa utlegþ þa, enn domendr halfa.

Ef maþr er i lögscilom fastr, sa er i domi sitr, þeim er i annan dom eigo at coma, hann a þat at mæla aþr hann gangi brot, at hann (segi) satt sina a þann dom er þeir verþa sattir a meþann hann er a brot.

Þær sacir scal fyrst döma, er fyrra sumar varþ eigi um dömt, ef þær ero. Enn um þær sacir næst er her *) hafa giorzc a þingi, ef þær ero i þeim domi sottar, þa scal um þær döma er fyrst voro reifþar, nema þat se at þær horfi til vefangs, þa scal um þær siþarst döma ef þær horfa til vefanga. Þeir scolo hafa manntal, at domr þeirra se fullr, oc scolo þeir at fullom domi segia dom sinn up, ef þeir eigo þess cost.

Ef maþr verþr siucr eþa sarr er i dom er nemndr, sua at hann ma eigi uti vera, þa scolo þeir ganga til buþar þangat er inn siuki er, oc scal hann vinna eiþ fyrir þeim, slican sem hann scyldi vinna at domi. Hann scal samqveþi sitt giallda a þann dom er þeir verþa sattir a, þa verþr þeim þat rett at döma um sacir allar nema til vefangs horfi.

Ef sa maþr andaz eþa verþr omale

dimidia judicii custodibus, altera vero judicibus competit.

Si judicio adsidens ad legitima in alio judicio absolvenda obstrictus sit, abiturus declaret, se sententiæ, a cæteris dum abest comprobatæ, adstipulari.

Lites qvas æstate priori decidendi facultas non fuit, primum, si adsint, dijudicentur; deinde vero causæ in comitiis præsentibus institutæ, qvæ si in eodem peraguntur judicio, primum recitatæ, primæ dijudicentur, nisi ad judicum in sententias discessionem spectare videantur. Causæ ad judicum in sententias discessionem comparatæ ultimo decernendæ. Assessores dinumerandi ut judicium eorum plenum esse constet; et pleno coram judicio, si fieri possit, sententiam suam pronuntient.

Si in judicem designatus morbo vel vulneribus ita laborat, ut sub dio agere neqveat, (cæteri ejusdem judicii assessores) ægrotantis tentorium adeant, hic vero iis coram tale dicat juramentum, qvale in judicio diceret. Sententiæ ab iis comprobatæ suffragetur, qvo facto, de causis omnibus, ad judicum discessionem nisi spectent, sententias juste ferunt.

Siqvis judex designatus decesserit,

---

*) Ba pro her hic habet þar ibi.

er i dom er nefndr, þeim er þa jamrett at döma sem fullr se domr þeirra. Þeir eigo at döma eptir gögnom þeim er þar hafa framfarit i dom þar til socna oc til varna. Þeir eigo at döma söc hveria annattveggia mæta eþa omæta. Ef a gögn þau verþr qveþit er i dom þann ero comin er mali sciptir meþ þeim, þa scolo þeir um aþrar sacir fyrr döma, at gögnom þeim er fram ero comin.

Nu hyggr sa þat er sökir at veriandi qveþi af þvi a gögn, at hann villdi dom i-dvelia, enn eigi af þvi at hann villdi reina i fimtardomi, þa a hann at stefna hanom um þings afglöpon at lögbergi, oc lata hanom varþa fiörbaugsgarþ, oc qveþia til heimilis bua IX, oc lata fara i þann dom malit, sem frumsöcin er i. Ef qviþr berr a hinn um þings afglöpon oc verþr hann þa fiörbaugs maþr, en þa scal döma um frumsökina, sem eigi veri a gögnin qveþit.

Ef domendr göra eigi döma um sacir manna, þa scal ganga til lögbergs oc beiþa domendr at ganga ut at döma um sacir þær, er þeir hafa eigi lok a felld, oc sua goþa þa, er þa menn nefndo i dom at föra domendr sina ut. Ef domendr ganga þa ut, er þeir ero beiddir at döma um mal hans, þa ero þeir varþir mali.

vel mutus fiat, cæteri judices non minus juste qvam si pleno adsederint judicio, lites dirimunt; juxta auctoritates tum in accusando cum in defendendo judicio coram prolatas, judicent, (et) qvamvis causam sive probatam sive reprobatam decernant. Si auctoritates in hoc judicio prolatæ, et ad litem partium dirimendam idoneæ infirmantur, de aliis causis (interea) juxta probationes comparatas judicent.

Si actor suspicatus sit defensorem ideo probationes suas improbasse, qvod sententiam judicum retardare, non qvod in qvinionis judicio experiri, voluerit, judicii perturbationis reum, ad rupem jurisdicundi eum citet, exilii pœnam ei intendens, novemqve domicilii (ejus) vicinis evocatis, causam (hanc accessoriam) in judicium, ubi causa principalis agitur, devenire faciat. Si veridici hunc (ɔ: defensorem) judicii perturbationis reum contenderint, exilii tenetur, tum vero lis principalis ita dijudicetur, acsi auctoritates (actionis) neqvaqvam improbatæ fuissent.

Si lites partium dirimere judices neglexerint, ad rupem jurisdicundi eundum est, et (ibidem) postulandum tum ut judices causas, in finem adhuc non deductas, dijudicatum exeant, cum ut prætores qvi hos in judicium designavere, judices suos foras deducant. Si judices ad causam ejus (ɔ: partis alterutrius) decernendam provocati exierint, reatum effugiunt.

Nu vilia domendr sumir döma, enn sumir eigi, þa varþar þeim fiörbaugsgarþ er eigi vilia um döma, enda er rett at stefna hanom um þings afglöpon þegar at lögbergi, oc sökia þat sumar i enn sama dom þegar er VI domendr ero utcomnir i setur sinar, eþa fleiri, enda verþr jamfullr þa domr þeirra, sem þeir dömi allir. Ef þeir göra eigi döma um mal hans, oc er rett at sökia hvart sem vill et sama sumar eþa annat viþ IX bua qviþ. Þeir scolo i þeim staþ döma, sem þeir hafa niþrsetz, ef þeir na fyrir ofriki manna, of sacir þær allar er i þeim domi ero.

Ef þeir umsitia eigi fyrir ofriki manna, þa er þeim rett at sitia þar er þeir þickiz hellzt mega luca domi sinom, oc verþr domr þeirra sa rettr.

Ef þeir umsitia eigi fyrir ofriki, þa scal sa er socn hefir reifþa, qveþa a hvar þeir scolo atfinnaz at þeir umluki hellzt domi sinom. Þeir eigo þangat at ganga oc luca þar domi sinom ef þeir mego.

Nu vilia þeir eigi allir þangat til ganga, þa verþr domr þeirra fullr, þo at þeir dömi eigi fleiri um þar enn VI, en hinom varþar þat fiörbaugsgarþ, er eigi coma til þangat, oc er þat þings afglöpon.

Nu hvarvetna þess er domendr göra þings afglöpon sumir, þa at þeir vilia

Si judicum alii sententiam ferre voluerint, alii vero non, judicare nolentes tenentur exilii; reus etiam confestim judicii perturbationis legitime citatur ad rupem jurisdicundi; causaqve eadem æstate agenda, eodem infertur judicio, sex pluresve judices in sedes suas postqvam devenere; judicium eorum adhuc, acsi omnes adessent judices, pro pleno habeatur. Si ejus (ɔ: partis) litem non deciderint, in eos pro lubitu sive eadem sive altera æstate, novem vicinis veridicis evocatis, agitur. Aliorum violentia si non impediuntur, de causis omnibus eorum judicio admotis, eodem, qvo resedere, loco, ferant sententiam.

Si ob vim alienam hoc loco remanere non sustinent legitime eo se referunt, ubi ferendæ sententiæ copiam maxime sibi fore autumant, qvæ eorum sententia (eatenus) pro legitima habeatur.

Si violentiæ causa locum tenere non possint, recitator actionis definiat, ubi ad sententiam tutissime ferendam conveniant; huc omnes se recipiant, ad sententiam, si possint, concinnandam.

Si omnes eo se referre noluerint, judicium eorum plenum habeatur, plures qvam sex (judices) qvamvis sententiæ ibidem ferendæ non interfuissent; reliqvi vero (se eo transferre recusantes) exilii reatu et judicii perturbationis crimine tenentur.

Ubicunqve judicum nonnulli, lites, ad qvas dijudicandas obstricti sunt, deci-

eigi döma um mal þau er þeir eigo um at döma, þa a jafnt domr þeirra at standaz, er um vilia dömt hafa, ef þeir ero VI menn eþa fleiri, sem domrinn se fullr.

Sa scal dom up segia er mal reifþi þar sem þeir ro asattir, oc scal sa upsegia er vörn reifþi, ef þeir vilia döma umæta söcina, enn sa er socn reifþi ef þeir vilia afall döma. Enn sa er dom segir upp hann scal sua mæla: Læt ec at þa dömi ver lögdom, ef ver þann dömom oc qveþa a hvat hann vill döma, er sa domr varr allra, scal hann qveþa; þeir eigo oc allir at giallda samqveþi sitt a þann dom er þeir ero asattir, oc svara at sa se domr þeirra allra.

Ef nokorr þegir viþ oc vill eigi samqveþi giallda a þann dom er þeir verþa asattir oc er þat þings afglöpon oc þegir hann sic þa i fiörbaugsgarþ.

dere recusantes, judiciorum perturbationem committunt, eorum qvi de causa decernere volunt, si sex pluresve adsint, tantum valeat sententia acsi pleno judicio adsedissent.

Ubi (judices) in unum consentiunt, ille, qvi causam recitavit, sententiam pronuntiet. Si causa reprobata sit, defensionis recitator, si vero reatus accusato injungitur, actionem repetens, sententiam pronuntians his verbis utatur: hanc si sententiam ferimus, legitimam nos sententiam ferre mihi persvasum erit; qvid judicatum voluerit hic definiet; hanc communem nostram sententiam pronuntio inqviat; omnes etiam judices in sententiam de qva inter eos convenerat, concordent, hanc sententiam iis communem esse dicentes.

Siqvis, suffragium sententiæ ab omnibus comprobatæ præbere recusans, conticuerit, judicii perturbationis crimine tenetur, et exilii pœnam tacendo sibi comparat.

XXIII. Capituli.

Um veföng.

Ef þær sacir ero nokorar er þeir verþa eigi asattir a dom sinn, oc scolo þeir þa vefengia. Scolot þeir færi til vefangs ganga enn VI. Þeir scolo rumum þa sciptaz viþ. Hverngi veg er þeir hafa aþr setit oc scolo þeir þa sitia allir saman er saman ero at vefangi. Þeir scolo sua ner sitiaz, at hvarirtveggi nemi orþ annara. Þeir scolo hvarirtveggio beiþa aþra

Titulus XXIII.

De judicum in sententias discessione.

Siqvæ sint causæ, de qvibus, qvoad sententiam ferendam dissideant judices, discessionem in sententias instituant; nec paucioribus qvam sex, (e parte utraqve) in sententias discedere licet; sedes deinde inter se mutent, et qvomodocunqve antea sederint, omnes in eandem sententiam transeuntes, una sedeant. Tam prope inter se considant ut alteri alterorum verba

samneytis, oc nefna vatta at þvi, at þeir bioþa samneyti sitt at þvi, sem þeir vilia döma, oc qveþa a hvern dom þeir vilia döma. Þeim malom scolo þeir mæla hvarirtveggio.

Ef nokorr þeirra er sua siucr er i dom þann er nefndr at eigi umves uti, oc ma hann þo mæla. Þeir scolo fara hvarirtveggio til fundar viþ hann oc segia hanom hvat þeir mano hvarir til vefangs bera. Hann scal vinna vefangs eiþ oc qveþa a þat meþ hvarom hann mun vera at vefangi. Þeir scolo ganga til ruma sinna. Þa scolo þeir domendrnir siþan, er socn fylgia, bioþa þeim til lutfallz at þeir luti huarir þeir scolo fyrri mæla vefangsmalom. Scolo þeir fyrri mæla vefangsmalom er hliota. Þeir scolo bioþa hvarirtveggio auþrom meþ vatta at hlyþa til er þeir vinna vefangs eiþ, eþa sua til annara vefangsmala er þeir scolo framföra, oc bioþa þeim samneyti, oc beiþa þa samneytis at þvi er þeir vilia dömt hafa, oc segia hvat þat er, sua scolo þeir mæla hvarir viþ aþra. Siþan scolo þeir vinna vefangs eiþ er saman ero at vefangi, þeir scolo taca cross i hönd ser, eþa boc þa er meiri se enn halsboc, oc nefna vatta i þat vetti, at ec vinn eiþ at crossi eþa at bok, vefangs eiþ, oc segi ec þat guþi, at ec mun þat vefengia er ec hygg lög vera, oc qveþa a þat hvat hann berr til vefangs,

percipere possint. Alteri alteros ad sententiæ consonantiam provocent, testesqve denominatos antestentur, se suum qvoad sententiam ferendam offerre consortium, simulqve exprimant qvalem ipsi laturi sint; tali modo utriqve verba faciant.

Siqvis eorum, qvi in idem lectus est judicium, (morbo) tam æger sit, ut foris adesse neqveat, loqvendi facultate tamen non destitutus, utraqve judicum pars eum conveniat, doceatqve qvænam utriqve discessionis faciundæ rationis sint prolaturi. (Ægrotus) jusjurandum de discessione dicat, declaretqve utrius discedentium partis sententiam accedere vellet. In sedes suas postqvam rediere judices actoris partes amplexi, cæteris sortium ducendarum conditionem offerant, ad definiendum utri priores solemnes discedendi formulas proloqvantur; qvorum sors prima exit, formulas discessionis priores dicant. Testibus (porro) adhibitis alteri alteros ad juramenta discessionis utrinqve præstanda, aliaqve discessionis verba solemnia exaudienda invitent. Consortium offerant imo rogent sententiæ qvam ipsi laturi sunt, qvæqve hæc sit indicent; his verbis invicem utantur. In eandem sententiam abeuntes jusjurandum de discessione deinde dicant; crucem librumve, libro collari majorem, in manus sumant, testesqve designatos antestentur, qvod (inqviat qvisqve) sacramentum ad crucem librumve dico, solemne discessionis sacra-

oc qveþa a af hvi hann berr þat til vefangs. Þeir scolo slican eiþ vinna hvarirtveggio. Siþan scolo þeir hvarirtveggio segia up dom þann er þeir vilia dömt hafa.

Sua scal sa mæla er socn reifþi: þat berom ver til vefangs, oc þann dom dömom ver, oc segium upp, at ver dömum afall hanom, oc nefna hann, oc qveþa a hvert afall þat er. Þeir scolo giallda samqveþi sitt a, er at vefangi ero meþ hanom.

Sua scal sa mæla er vörn reifþi: at þat berom ver til vefangs, oc þann dom dömom ver (oc) segiom up, at ver dömum N. N. mann sycnan, af þvi at oss þickir lögvörn framcomin. Þeir scolo giallda samqveþi sitt a, er at vefangi ero meþ hanom.

Sacar sökiandi oc sacar veriandi scolo ganga til lögbergs, oc nefna ser vatta i þat vetti at ec lysi söc a hendr þeim um þat at þeir hafa dömt olög, oc qveþa a um hvat þeir hafa dömt. Þeir scolo lysa til rofs dominom, oc lata þeim varþa utlegþ oc lysa til fimtardoms. Þat

mentum, Deoqve profiteor, me eam in discessione sententiam amplecti velle, qvam legibus maxime congruam arbitror, summam adhæc sententiæ in qvam discedit, enuntiet qvisqve, et qvam ob causam hanc in sententiam ierit indicet; juramentum his verbis conceptum utriqve dicant; his factis sententiam, qvam ferre volunt, utriqve pronuntient.

Qvi actoris argumenta recitaverat, hunc in modum verba faciat: has in discessione partes seqvimur, hanc sententiam ferimus & pronuntiamus, ut reus causa cadat, reumqve nominent, et qvomodo causa cadat exprimant; in sententiam eorum discedentes suffragentur.

Qvi defensionis argumenta recitaverat, his verbis utatur: has in discessione partes seqvimur, hanc sententiam ferimus & pronuntiamus ut reus N. N. absolvatur, propterea qvod justa exceptio nobis interposita videtur; in sententiam eorum discedentes suffragentur.

(His factis) actor defensorqve rupem jurisdicundi adeant testesqve nuncupatos antestentur, qvod ego (dicat uterqve) iis (ɔ: judicibus) crimen denuntio, eo nomine, qvod sententiam legibus contrariam tulere; qva de re judicaverint simul edant. Ad sententiam rescindendam, judicibus pœnam pecuniariam infligendam, litemqve in qvinionis judicio referendam denuntient. His

eigo hvarirtveggio at mæla viþ annars domendr.

verbis utriqve in judices adversario suo foventes utantur.

XXIV. Capituli.

Um fimtardom.

Ver scolom eiga dominn fimta, enn sa heitir fimtardomr. Mann scal nefna i dom þann fyrir goþorþ hvert et forna IX menn or fiorþungi hveriom. Goþar þeir er in nyio goþorþ hafa þeir scolo nemna eina tylftina i dominn. Þa verþa fernar tylftirnar, oc ero þa menn XII or fiorþungi hveriom meþ þeim. Enn fimtardomr scal þa raþinn er fiorþungsdomar ero nefndir oc scolo allir senn fara ut til socnar, nema lögrettomenn verþi a annat sattir, enn fimtardom scal setia i lögretto.

Titulus XXIV.

De qvinionis judicio.

Qvintum habeamus judicium, qvod qvinionis cognominatur; e prisca qvavis prætura unus, (sed) e qvovis (civitatis) qvadrante novem huic judicio adscribantur. Prætores qvi de novo institutas præturas gerunt, unam in hoc judicium dodecadem denominent; tum qvatuor dodecades adimplentur, et duodecem viri e singulo qvadrante adhibentur judiciis, iis (qvi e recentioribus præturis denominantur) sub hoc numero comprehensis. Qvinionis judicium, judiciis qvadrantum denominatis instituatur, et, nisi aliud inter assessores dicasterii convenerit, omnia hæc judicia ad causas agendas simul exeant. Qvinionis judicium in dicasterio collocandum.

XXV. Capituli.

Þær sacir scolo koma i fimtardom, liugqviþir þeir er her ero bornir a þingi, eþa liugvetti, eþa þat ef maþr leggr rangt undir þegnscap sinn, enda vefaung þau er her verþa, eþa feboþ þau er her verþa oc felökor þær er her verþa, eþa sua ef menn mæla ser fe her, oc um liugvitni þau öll er her verþa a alþingi, oc um scogarmanna biargir þeirra er her er sagt

Titulus XXV.

In judicio qvinionis seqventes causæ agantur: de falsis veridicorum effatis, et de falsis, his in comitiis prolatis testimoniis; adhæc siqvis false per civilem suam existimationem asseveraverit, ut et de judicum hic in sententias factis discessionibus; præterea siqvis (judicum) largitionem sibi stipulatus sit et de omnibus falsis testibus qvæ hic in comitiis generalibus producuntur; de pro-

til secþar at vellauso, oc til þess ero taldir, oc um innihafnir sculdarmanna, oc um þræla þeirra er til sculdfestis er sagt her a alþingi, oc sva þat er menn þiggia verc at þeim mönnum, oc um innhafnir kirkiopresta, eþa sva um samvistor viþ þa, þegar er þeir fara annan veg enn i lögum er mælt.

scriptorum porro opitulationibus, qvorum nempe proscriptio hic sine dolo est proclamata, et de qvibus ita constitutum est (ut eorum saluti prospicere ne liceat); tandem de domi retentione hominum qvi æris alieni causa creditori sese addixerunt, servorumqve qvorum hic in comitiis generalibus addictio est denuntiata, ut et si ab his operæ recipiuntur; de parochorum deniqve domi detentione, ut et de consortio iisdem cum si contra legum præscripta sese gesserint.

Þær sacir allar er nu hefir ec talþar scal lysa i dag oc a morgin, enda er rett annan dag vico oc um þriþia ef þeir ero rumhelgir.

Omnes, qvas jam enumeravi, causæ hodie & cras, juste etiam secundo et tertio hebdomadis die, si profesti sint, denuntiantur.

Ef maþr lysir til fimtardoms um biargir manna, oc scal aqveþa a söcina oc veita hanom i þvi laugmæta biörg. Engi scal ifa söc vera.

Si (proscriptorum) opitulationis crimen in judicium qvinionis defertur, causa definiatur, et opitulatio, ut legibus definita sit necesse est; talis causa nulla incertitudine obscuretur.

XXVI. Capituli.
Um domnefnr *).

Goþar scolo allir ganga til lögretto oc scal hverr þeirra setia niþr domanda sinn. Goþi scal nefna ser vatta at þvi vetti scal hann qveþa, at ec nefni þegn i fimtardom, oc nemna hann, at döma um sacir þær allar, er her coma i dom þenna oc lög scylda helldr til at döma um, oc ann ec hanom iseto nema hann (se) numinn or.

Titulus XXVI.
Judicum denominationes.

Prætores omnes dicasterium adeant, et eorum qvisqve judicem, qvem denominavit, residere faciat. Prætor testes nuncupet ad attestandum, dicat, se civem, qvem nomine nominet, in qvinionis judicium legere, ut (hic) de omnibus, in hoc judicium delatis, et ibi ex legum præscriptis dijudicandis causis sententiam ferat. Judicio ad-

*) Fragmenta 339 & 341 inscribunt: "Guþa-þattr" Sectio de prætoribus.

Nefni ec lögdom. Hann scal nefna vatta at þvi vetti scal hann qveþa at ec vinn eiþ at bok, fimtardoms eiþ, hialpi sva mer guþ i þvisa liosi oc auþro, sem ec hygg þat at ec hafa þann mann i dom nefndan, er eigi vili annarr maþr betr raþa fyrir lögum orum eþa landsbui enn sia maþr, oc nefna hann, þeirra manna er ec eiga cost i minom þriþiungi her a þingi. Slicann eiþ scal goþi hverr vinna er menn nefnir i fimtardom.

sidendi jus, nisi juste exemtus sit, ei competere volo. Legibus convenienter judicium denomino. Testes provocet ad attestandum, inqviat, qvod juramento fungor in libro, qvinionis judicii juramento, ita Deus in hac et altera luce mihi propitius sit, uti me eum, qvem nomine nominet, in judicium designasse opinor, qvo melius, legibus nostris et politiæ nemo prospicere vellet, eorum nempe mei trientis incolarum, qvos hic in comitiis denominandi facultate gavisus sum. Prætorum qvisqve in qvinionis judicium judicem legens tale jusjurandum præstare tenetur.

XXVII. Capituli.

At bioþa til lutfalla.

Þeir menn er sacir eigo i fimtardomi, oc scolo þeir ganga til doms, oc scal einnhverr þeirra nefna ser vatta, oc bioþa þeim mönnom öllom er sacir hafa i fimtardomi til lutfalla, oc qveþa hvert til scal ganga, oc bera þar luti i scaut, oc fara sva at lutfalli þvi sem at fiorþungs domi.

Þær sacir scal eigi luta er um veföng er sott, þær scal fyrstar sökia nema þær se fleiri enn fiorar. Enn ef þær ero fleiri þa scal þær luta.

Hann scal ganga til doms oc bioþa þeim mönnom at lyþa til eiþspiallz sins, er hann hefir söc a hendi, eþa þeim manni er vörn hefir fyrir hann, oc biþia

Titulus XXVII.

Ad sortilegium invitare.

In judicio qvinionis qvi litigant, ad hoc accedentes, omnes qvi qvinionis judicio causas suas subjiciunt, testibus adhibitis, ad sortilegium invitent; loco, qvo habeatur, definito, sortes gremio inferantur, iisdem, ac in judicio qvadrantis, observatis in ducendis sortibus.

Causæ de judicum in sententias discessione oriundæ ne sortiantur, sed primum agendæ sunt, nisi plures sint qvam quatuor; si plures fuerint, sorti subjiciantur.

(Actor causæ, cujus sors exiit prima,) judicium accedens ad jusjurandum suum exaudiendum eos provocet, in qvos litem movebat, eumve qvi hujus (horum) susce-

hann lyþa til framsögo sacar sinnar, oc nefna söcina. Enn hann scal taka boc i hönd ser, meiri enn halsboc, oc nefna ser vatta i þat vetti at ec vinn eiþ at boc, fimtardoms eiþ, hialpi mer sva guþ i þvisa liosi oc auþro, scal hann qveþa, sem ec mun sva sökia söc mina a hendr hanom, oc nefna hann, sem ec hygg sannaz oc rettaz oc hellzt at lögom, oc ec hygg hann sannan at söc þeirri er ec hefi a hendi hanom, oc qveþa a söcina, oc ec hefca fe bodit i dom þenna til lids mer um söc þessa, oc ec munca bioþa. Hefca ec fundit oc munca ec finna, hvarki til laga ne til olaga.

Sannaþarmenn II scolo hanom fylgia, scal hann sva vanda þa sem stefnovatta. Þeir scolo taca boc i hönd ser meiri enn halsbok, oc nefna ser vatta i þat vetti at ec vinn eiþ at boc, fimtardoms eiþ. Hialpi sva mer guþ, scal hann qveþa, i þvisa liosi oc auþro, sem ec hygg þat at N. N. myni sva sökia söc sina a hendr N. N., sem hann hyggr sannazt oc rettaz oc hellzt at lögom, oc hann hyggr hann sannan at söc þeirri, oc qveþa a söcina, er hann hefir a hendi hanom, oc hefirat (hann) fe boþit i dom þenna til liþs ser um söc þessa, oc munat hann bioþa oc hefirat

perat defensionem; qvi etiam rogandus est, ut causam, definite nominatam, deducendam exaudiat. (Actor) librum, libro collari majorem, manu prehendens, testes denominet ad attestandum, dicat, qvod libro tacto jusjurandum præsto, qvinionis judicii jusjurandum, ita Deus hac et altera luce mihi propitius sit, uti ego causam meam in hunc, qvem nomine nominet, qvam opinor verissime, rectissime et legibus convenientissime agam; (accusatum) criminis, qvod ei injungo reum esse mihi persvasum habeo; crimen intentatum etiam definiatur. Hac in lite mihi in advocationem, judicibus largitionem nec obtuli nec obferam, nec pecunias ipse inveni nec inveniam neqve juris (obtinendi) neqve calumniæ causa.

Comprobatores duo ei adsint, qvos citationis testium instar omni studio comparet. Hi librum, libro collari majorem, manu tenentes, testes nuncupent ad attestandum dicat (uterqve) qvod libro tacto juramentum, qvinionis judicii juramentum dico. Ita Deus hac et altera luce mihi opituletur, uti persvasum habeo: N. N. in N. N. tali modo acturum esse, ut verissimum, rectissimum et legibus convenientissimum opinatur. Actor (accusatum) criminis de qvo actionem ei intendebat, qvod etiam definiet, vere noxium esse arbitratur. Nec pecunias huic judicio ob advocationem, in causa præsenti, detulit, nec deferet, nec invenit, nec inve-

hann fundit oc munat hann finna hvarki til laga ne til olaga.

Slican eiþ scolo sannaþarmenn hans vinna, siþan scal hann segia fram söc sina a hönd hanom sva scapaþa sem hann lysti.

Menn scolo a boc vinna eiþa þa alla at fimtardomi, þeirri er heilög orþ ero a ritin, oc meiri enn halsbok.

XXVIII. Capituli.
Um varnir.

Sa maþr er hann hefir söc at veria, hann scal nefna ser vatta oc bioþa þeim manni er söc hefir a hendi hanom, at lyþa til eiþs er hann mun vinna at vörn þeirri, oc til varnar þeirrar er hann mun framföra fyrir söc þa er hann hefir a hendi N. N. En siþan scal hann taka boc i hönd ser oc nefna ser vatta, i þat vetti, scal hann qveþa, at ec vinn eiþ at boc, fimtardoms eiþ; hialpi mer sva guþ i þvisa liosi oc auþro, at ec mun sva veria söc þa fyrir mic, oc qveþa a sökina, er hann hefir a hendi mer, oc nefna hann a nafn, sem ec veit rettaz oc sannaz oc hellzt at lögom, oc ec em eigi sannr at söc þeirri, ef þess ero efni, oc qveþa a hvat hann hefir til varnar oc ec hygg at þat se lögvörn, oc ec hefca fe boþit i dom

niet neqve juris oblinendi neqve calumniæ causa.

Comprobatores ejus (ɔ: actoris) tale dicant juramentum. Litem suam deinde, iisdem ac denuntiavit momentis instructam enarret.

Hæc omnia, in qvinionis judicio qvæ adhibentur juramenta, præstanda sunt in libro, cui sacra verba inscripta sunt, et qvi magnitudine libellum collarem superat.

Titulus XXVIII.
De defensoriis.

I*n qvinionis judicio qvi causam habet defendendam, testes denominans, actione sese infestantem provocet ad exaudiendum tum juramentum qvod de defensione sua præstare ei in animo est, cum ipsam a reatu, qvam N. N. ei intendit proferendam defensionem. Librum deinde manu prehendens testes designet ad attestandum, dicat, se in libro præstare juramentum, qvinionis judicii juramentum; ita Deus hac et altera luce mihi propitius sit, uti causam, qvam indicet, mihi ab actore nomine nominato illatam, qvam scio rectissime, verissime et legibus convenientissime, defensurus sum; nec criminis in me delati noxius sum, si res ita fert, indicans adhæc, qvidnam habeat exceptionis; hanc, dicat, exceptionem legitimam esse opinor; nec pecunias huic judicio ad patrocinium in causa præsenti mihi acqvirendum detuli (nec deferam, nec*

þenna til liþs mer um þessa söc, oc ec munca finna, hvarki til laga ne til olaga.

Þar scolo oc sannaþarmenn II fylgia hanom at vörn, enda scal vanda þa jafnt sem stefnovatta. Enn þeir scolo taka boc i hönd ser, meiri enn halsboc, oc nefna ser vatta i þat vetti, at ec vinn eiþ at boc, fimtardoms eiþ; hialpi mer sva guþ i þvisa liosi oc auþro, at ec hygg þat at hann mun sva veria söc fyrir sic sem hann hyggr sannaz oc rettaz oc hellzt at lögom, oc nefna hvarntveggia þeirra, oc ec hygg at hann se eigi sannr at söc þeirri er hann hefir a hendi hanom, oc qveþa a söcina, oc hefirat hann fe borit i dom þenna til liþs ser, oc munat hann bioþa, oc hefirat hann fundit oc munat hann finna, hvarki til laga ne til olaga. Hann scal nefna ser vatta at þvi vetti, scal hann qveþa, at ec föri vörn fram fyrir mic her i dom þenna, oc qveþa a hvat hann heyrir *) til varnar oc hver vörn su er, oc calla ec þat lögvörn. Slikan eiþ scal hvartveggi sannaþarmanna hans vinna, sem nu hefi ec tint.

Ef maþr hefir fleiri sacir i fimtardom enn eina, hvart sem hann hefir einom manni a hendr eþa fleirom, oc scal hann slican eiþ vinna at sökinni hveri, sem

ipse inveni) nec inveniam neqve juris obtinendi neqve violandi causa.

Inter defendendum duo eocum appareant comprobatores æqve ac testes citationis diligenter eligendi. Hi librum, libro collari majorem, in manus assumant, testesqve provocent ad attestandum, me, (dicat uterqve) in libro juramento, qvinionis judicii juramento, fungi; sic Deus hac et altera luce mihi propitius sit, qvam persvasum habeo, accusatum causam suam ita defensurum esse, uti verissimum, rectissimum et legibus convenientissimum ducit. Utrumqve (tam actorem qvam defensorem) nomine nominet, (ita pergens) nec criminis, in qvod ab actore vocatur, eum reum esse puto; crimen etiam exponat; nec largitione patrocinium in hoc judicio sibi qvæsivit, nec qværet, nec invenit, nec inveniet neqve juris obtinendi neqve violandi causa. (Causam defendens) testes provocet ad præbendum, dicat, testimonium, me hic judicio coram defensionem dicere; exponat etiam qvidnam ad excipiendum habeat, et qvænam sit exceptio, qvam legitime peremtoriam ducit. Tale jusjurandum uterqve accusati comprobatorum dicat.

Siqvis in qvinionis judicio plures, qvam unicam, causas agendas, sive uni sive pluribus intenderit reatum, jurejurando, qvod antea adtuli, in causa singula fungatur.

*) pro "heyrir" forsitan legendum "hefir."

aþan tinda ec, oc scolo sva sannaþarmenn fylgia söc hverri, sem aþan var tint, oc sva eiþa vinna.

Sa er söc hefir at veria i fimtardomi hvart sem hann hefir eina eþa fleiri, þa scal hann slican eiþ vinna, varnar eiþ, at sökinni hverr, sem aþan tinda ec, oc sva sannaþarmenn hans.

Sa maþr, er hann hefir söc at sökia i fimtardomi, hann scal taca VI menn or domi, oc nefna vatta at, oc nefna þa alla, oc ec nem yþr or domi, oc ann ec yþr eigi iseto um söc þa, oc qveþa a söcina, enn þeir scolo or risa dominom, enn ef þeir vilia eigi or risa dominom þa ero þeir utlægir, enda omæt orþ þeirra.

Sa maþr er hann hefir söc at veria i fimtardomi, hann scal oc taca aþra VI menn or domi oc nefna þa alla a nafn; ann ec yþr eigi iseto um söc þessa er hann sagþi a hönd mer, oc nemna hinn a nafn er sökina hefir a hendi hanom, oc qveþa a sökina. Enn þeir eigo at risa or dominom, oc sitia i domhring innan, meþan um söc þa er dömt. Eigi scolo þeir a brott ganga nema nauþsynia örendi se. Enn ef þeir vilia eigi risa or dominom, þa varþar þeim utlegþ, enda onyt orþ þeirra.

Ef hann vill þa eigi or taca dominom þa scal socnarinn taca þa or hvaratveggio. Enn ef socnarinn vill þa eigi or taca dom-

Comprobatores, ut antea memoratum, in causa qvalibet et adhibeantur et jurajuranda præstent.

Qvi causam in qvinionis judicio tuendam habet, qvale antea memoravi, defensionis juramentum in causa singula, sive una pluresve fuerint, et ipse dicat et ejus comprobatores.

In judicio qvinionis qvi causam agendam habet, testibus admotis, VI judices, qvos nomine nominet, eximat judicio. Vos, inqviat, e judicio removeo, neqve vobis jus adsidendi concedo, dum hæc causa, qvam indicet, pertractatur. E judicio resurgere tenentur exemti, qvod si non resurgant, mulctam luant, nec eorum vota pensi habeantur.

Qvi in qvinionis judicio causam tuendam habet, alios sex judices eximat, qvos omnes nomine appellet; vos, (inqviat,) adsidendi jure gaudere nolo, ad causam ab isto mihi delatam pertractandam. In se agentem nominet litemqve exponat; judicum vero consessu exire, et intus in circulo judiciali, dum hæc lis dijudicatur considere debent. Non nisi negotiis necessariis adacti abeant. Si e judicio exire nolunt, pœnam sibi pecuniariam contrahunt, et vota eorum insuper reprobanda.

Si (defensor) eos judicio eximere non voluerit, utrosqve sex eximat actor, qvi si noluerit cadit causa. Ad causas partium

inom þa er onyt söc hans. Þeir ero þo rettir til at reifa mal þeirra, er or dominom ero numnir, enn eigi eigo þeir um döma.

Domendr allir aþr þeir taci at döma scolo vinna eiþ, fimtardoms eiþ, um þat, at þeir muno þann dom döma er þeir hyggia lög vera. Domandi scal nefna ser vatta at þvi vetti at ec vinn eiþ at boc, fimtardoms eiþ, hialpi sva mer guþ i þvisa liosi oc öþro, sem ec mun þann dom döma er ec hygg lög vera, oc ec hefca fe mælt mer i dom þenna, oc munca ec mæla, oc hefca ec tekit, oc munca ec taca, hvarki til laga ne til olaga.

Þeir scolo reifa mal manna bæþi til socnar oc til varnar, jamt sem i fiorþungs domi. Enn þeir ero rettir at reifa mal manna, er or ero numnir dominom. Þa er um er dömt eina söc, at þa eigo þeir aptr at ganga i dominn, enn þeir eigo XII menn at nema or dominom, at hverri sökinni, enn þeir eigo cost at nema or domi hvart sem þeir vilia ena sömo, eþa aþra.

Þeir scolo döma um sacir þær allar er i fimtardom coma; um þa fyrst er fyrst er framsögþ, enda er vel ef þeir verþa vel asattir.

Nu verþa þeir eigi asattir, þa scal enn meiri lutr raþa domanda. Enn ef

recitandas exemti juste adhibentur, sed sententiam ne ferant.

Judicum qvisqve, causas dijudicare priùsqvam aggreditur, juramentum, qvinionis judicii juramentum, dicat, se sententiam qvam legibus congruam opinatur laturum esse. Judex (qvilibet porro) testes nuncupatos antestetur, qvod, (inqviat), juramentum in libro, qvinionis judicii juramentum dico, ita Deus in hac et altera luce mihi propitius sit, uti sententiam, qvam legibus congruam esse duco laturus sum; pecunias in hoc judicio nec mihi stipulatus sum nec stipulaturus, nec recepi nec recipiam, neqve justitiæ servandæ, neqve violandæ causa.

Sicut in qvadrantis judicio, causas partium tam qvoad actionem qvam defensionem repetant. Judicio exemti ad lites hominum recitandas sunt idonei. Una lite jamjam decisa (exemti) in judicium redeant, partes vero singulas causas acturæ unicam dodecadem judicio auferant, sed eorum arbitrio relinqvitur num eosdem (in causa jam decisa exemtos) an alios eximere velint.

Omnes in qvinionis judicium delatas lites decidant judices, et earum primam qvæ prima deducta est. Bene res se habet, si omnes in unam sententiam conspirant.

Si inter eos non convenerit, partis judicum numerosioris sententia prævaleat. Si

þeir verþa allir jammargir þa eigo þeir at döma afall, enn þar er veföng ero, þa eigo þeir at luta, enn ef þeir ero allir jammargir i öllom stöþom þeim er domendr hafa vefengt, oc hafa hvarirtveggio farit rett at vefangi, oc a þeirra domr at rofna er siþr hafa a lögom dömt. Enn ef aþrir hafa farit rett at vefangi en adrir rangt, þa a þeirra domr at standaz er rett foro at vefangi, þott adrir hafi mala efni betri fyrir öndverþo.

Enn ef hvarigir hafa farit rett at vefangi, þa a þeirra domr at rofna, sem fyrr hafa farit þvi at vefangi sem lög ero, oc a sa domr at rofna, er þeim hefir þott fyrr lögom dömþr.

Um sacir þær allar er her hafa giorz a þingi, þa (scal) beiþa doms ut, meþan osagt er misseristal up. Enn ef domendr vilia eigi döma um sacar þa varþar þeim fiörbaugsgarþ.

Engi maþr dræpr fyrr enn sva sem domr dömir hann eptir vapnatac.

XXIX. Capituli.

Um feransdoma.

Feransdomr scal vera eptir hvern mann þeirra er secr er orþinn, þa er XVI nætr ero liþnar fra þvi þingi er hann varþ secr a.

e qvavis parte totidem steterint, crimen accusato injungendum; ubi judicum facta est discessio sortiantur; si totidem judices ubiqve in sententias discessere, et discessio (qvoqve) juxta legum præscripta sit instituta, eorum rescindi debet sententia, qvi legibus minus convenientem sententiam tulere. Si alii juste discessionem instituere, alii vero non, eorum valeat sententia qvi legitimis discedendi formulis usi sunt, causam probatiorem qvamvis reliqvi in initio haberent.

Si in discessione instituenda neutri legum præscriptis satisfecerint, eorum sententia repudietur, qvi in discedendo a legitimis longius aberravere, et sententia a legum regulis remotior rescindatur.

Qvoad causas his in comitiis natas (attendendum) ut computo semestrium nondum proclamato, judices foras evocentur; si vero judices causas dijudicare recusarint, exilio mulctentur.

Nemo (reus judicatus) neci obnoxius sit ante armorum sumtionem, si nempe judicum sententia talem ei reatum infligeret.

Titulus XXIX.

De bonorum occupandorum judiciis.

Judicium bonorum cujusvis proscriptionis vel exilii rei occupandorum habeatur, qvatuordecem noctibus præterlapsis a comitiis ubi damnatus est.

Dom þann scal eiga þar er heimili hans var, þa er söc var höfþuþ a hönd hanom aþr hann yrþi seer.

Nu veit sa eigi er hann secþi, hvar þat er, þa scal vera at heimili goþa þess er sa er i þingi meþ, er hinn görþi secan.

Nu hefir hann handsalaþa secþ sina heima i heraþi, eþa verþr hann at satt seer, þa scal feransdoms qveþia a alþingi eno næsta eptir þat er hann var seer görr.

Sa maþr er hann secþi scal spyria at lögbergi at heimilisfangi hans, oc sva at þingfesti hans, ef hann veit eigi aþr. Nu gengr engi viþ heimilisfangi hans, enn goþi gengr viþ þingfesti hans, þa scal at þess goþa eiga feransdominn oc beiþa hann at nefna. Hann scal eptir doma beiþa at lögbergi, eþa þar er goþi heyri sialfr a; ef hann var eigi at lögbergi, þa scal hann segia hanom til, enn ef hann beiþir i öþrom staþ, þa scal hann segia til at lögbergi.

Sa maþr er feransdoms vill beiþa, þa scal hann nefna vatta i þat vetti at ec qveþ oc beiþi N. N. at nefna feransdom eptir N. N. XIV nottom eptir vapnatac. Hann scal qveþa a staþ oc biþia hann

Hoc judicium agatur, ubi, cum lis in eum suscipiebatur, priusqvam condemnatus fuerit, domicilio usus est.

Si is, qvi (proscriptionis vel exilii) reum damnari fecit, hoc (domicilium) ubinam locorum sit nesciverit, (judicium bonorum occupandorum) habeatur in domicilio prætoris, qvocum ille, qvi reum condemnari curavit, eadem toparchia utitur.

Si reatum suum in tribu stipulatus sit, vel si per transactionem reatum subierit, in comitiis generalibus, postqvam reus factus est, proximis, ad judicium bonorum occupationis habendum provocetur.

Qvi reum condemnari curavit, ad jurisdicundi rupem de ejus domicilio legitimo, ut et cui toparchiæ insit, si id non antea sciverit, sciscitetur. Si domicilium rei legitimum nemo, prætor vero ejus toparchiam agnoverit, in illius domicilio judicium bonorum occupandorum habeatur, qvi etiam judices designare rogandus est. (Qvi hoc judicium instituere vult) prætorem ad rupem jurisdicundi, vel ubi ipse exaudit, roget; si ad rupem jurisdicundi non adfuerit prætor, eum (postulationis faciundæ) certiorem faciat; alibi vero postulans, ad rupem jurisdicundi nihilominus indicet.

Qvi ad judicium bonorum occupandorum provocare vult, testes nuncupet ad attestandum qvod, (inqviat,) N. N. posco postuloqve, ut N. N. bonorum occupandorum judicium qvatuordecem post arma sumta

þar coma sva at domr se nemndr fyrir miþian dag.

Dom þann scal nefna utan garþz, þar er hvarki se acr ne engi, oc eigi firr garþi enn i örskotz helgi viþ garþinn oc þangat fra garþi er sa a heimili er sotti, ef þar ma vel vera.

Scyldir ero menn at fylgia goþa til feransdoms, allir þeir er næstir ero, ef hann vill þa qvatt hafa, hvarz þeir ero hans þingmenn eþa eigi. Þriggia marka utlegþ varþar þeim er synia, ef hann viþr dominn fullann, enn fiörbaugsgarþ ella.

Hann scal þar coma fyrir miþian dag, oc nefna sva dominn, oc sva scolo þeir menn coma er þar scolo lögscil af hendi leysa. Þar scal vera XII þegna domr. Dom þann scal ryþia sem XII qviþ.

Sa er doms beiþir scal þangat hafa qvatt bua V, III nottom fyrr eþa meira meli, þa er næstir bua þvi er domrinn scal vera. Ero þeir scyldir at bera qviþo þa alla er þar þarf, hvergi er þa beiþir. Hann scal oc hafa qvatt doms upsögo

noctibus denominet. Locum (in qvo hoc judicium habeatur,) definiat, prætoremqve roget tam mane ibi comparare, ut judicium ante diem dimidiatam denominatum sit.

Hoc judicium extra septum constituatur, ubi nec ager nec pratum sit, nec a sepimento remotius qvam intra terminos per jactum teli definitos, et a latere septi, qvod ad agentis domicilium vergit, si ibi sit locus opportunus.

Omnes hujus loci proxime accolæ prætorem ad judicium bonorum occupandorum subseqvi tenentur, sive ejusdem toparchiæ incolæ sint sive non, si (forsitan) eos in judicium denominare voluerit. Prætor si judicum justum numerum adimplere possit, in judicium designari recusantes mulctæ obnoxii sint, sin minus, negantes exilii tenentur.

Ante diem medium appareat prætor, judicesqve deinde designet; qvi ibi legitima qvædam persolvenda habent itidem veniant; civibus duodecem hoc judicium constet, et pari modo ac dodecas veridicorum reprobetur.

Qvi judicium bonorum occupandorum appetit, tribus vel pluribus antea noctibus, vicinos qvinqve locum, ubi judicium habeatur, proxime adhabitantes eo citet; hi omnia veridicorum effata, qvibus hic opus est, qvicunqve ea postularit referre obstricti sunt. Pronuntiatæ sententiæ, vel si per transactionem reus factus sit alter, factæ

vatta, eþa sattargiörþar vatta, þa er nefndir voro, ef hann varþ at satt secr.

Þeir menn er fe atto at hinom, þa er hann varþ secr, scolo qvatt hafa vatta sina, eþr bua, ef þeir hafa eigi vatta til, oc scal til qveþia gagna þeirra allra, er þar þarf, XIV nottom fyrr eþa meira meli.

transactionis testes, (judicium expetens) itidem citet.

Qvi debita a reo exigenda habuere, testes suos vel vicinos, si testium copiam non habent, quatuordecem vel pluribus ante (judicium) noctibus, citare debent, (qvo temporis momento) omnes ibidem utendæ auctoritates comparentur.

XXX. Capituli.

Um socn.

Sa maþr er feransdoms beiddi scal ser nefna vatta i þat vetti, at ec vinn lög eiþ at boc, oc segi ec þat guþi at ec mun sva föra möl öll fram her at feransdomi þessom a hendr N. N., sem ec veit rettaz oc sannazt oc hellzt at lögom.

Titulus XXX.

De actione.

Qvi judicium bonorum occupandorum postulavit, testes provocet ad testandum, dicat, me legitimum in libro dicere juramentum, Deumqve testem invoco, me in hoc bonorum occupandorum judicio, adversus N. N. omnia causarum momenta ita prolaturum esse, uti rectissimum, verissimum et legibus convenientissimum esse scio.

I dom scal bera doms upsögo vetti, eþa sattar vetti er hann var secr görr.

Þa er domr er ruddr scal lata þar bera vetti þat, hve fyrir secþ hans var mælt eþa fyrir hvat hann varþ secr eþa hvar hann varþ secr.

Þa scolo menn luta hve þar scolo sacir framföra.

Jamt scal þangat bua femal öll, sem til sculda doms, oc sva of lanzvirþingar, oc sva döma cono sitt fe ef hon atti eþa

Pronuntiatæ sententiæ vel transactionis testimonium, cum reus condemnabatur, in judicio proferri debet.

Judicio ordinato, testimonium proferri curetur (probans) qvibus clausulis rei condemnatio concepta fuisset; qvam ob causam et ubinam reatum subiisset.

His factis, sorte definiatur, qvomodo in hoc judicio causæ procedant.

Causæ omnes de commerciis pecuniariis oriundæ, huic judicio æqve ac judiciis debitorum (exigendorum) subjiciantur, lites etiam de prædiorum taxationibus; hic adhæc uxori, qvod in ejus bonis fuit, adju-

veþmala ef voro, oc hveriom sina aura fulla, ef sva ma, enn ella jamt skerþa sem at sculda domi. Rett scal döma or feno, ef rettar-söc er, enn fola-giölþ ef þiof-söc er. Enn ef fe vinnz betur, þa scal döma goþa þeim er dominn nefndi ku eþa uxa IV vetra gamlan. Enn ef fe er meira, þa scal döma halft þeim er hinn secþi enn halft fiorþungs-mönnom ef hann varþ a alþingi secr, enn þingonautom ef hann varþ a varþingi secr, þeim er i þvi þingi ero, er feransdomr er i attr. Þeim scal döma varþveizlo fiar þess er hinn secþi, er fiorþungsmenn scolo hafa, enn þvi scal scipta a varþingi eno næsta. Hanom scal oc döma varþveizlo þott þingonautar eigi. Enn hann scal hafa þat til leiþar ennar næsto þeirrar er hann heyr sialfr.

dicetur; jura porro pignoratitia, si fuerint, cuivis competunt, et unicuiqve deniqve summa, qvæ ei debetur, integra, si fieri possit, sin minus, cuivis solvendo, ut in judiciis debitorum (exigendorum), pro rata detrahatur. Si causa præjudicialis sit, (injuriato) e bonis rei adjudicanda est satisfactio personalis, sed rei furtivæ reparatio si causa sit furti. Si rei bonorum pars qvædam, (his detractis) adhuc reliqva sit, prætori judicium denominanti vacca vel taurus qvatuor annos natus tribuatur. Si jamjam bonorum aliqvid restet, pars reliqvi dimidia ei adjudicetur, qvi reum condemnari curavit, pars vero altera incolis provinciæ (ɔ: qvadrantis), cum (nempe) in comitiis generalibus reus damnabatur; qvod si in foro vernali factum est, (hæc altera pars) incolis toparchiæ, in qva judicium bonorum occupandorum habebatur, adjudicanda est. Custodia bonorum, provinciæ incolis adjudicatorum, ei injungenda est, qvi reum condemnatum curavit, qvæ vero (bona) in foro vernali proximo distribuantur; eidem etiam custodia irrogetur, res qvamvis sub toparchiæ incolas devenerint, qvæ ille tum in conventum promulgationum, cui ipse interest, et proxime habendum, deferri faciat.

Ef þeir ero samþinga, þa scal allt fe þat er hann hefir þa heimt scipta þar viþ þa. Enn þat er hann hefir þa eigi heimt at viþtökom eþa at handsölom, þa scal

Si ejusdem toparchiæ incolæ sint, (qvibus bona condemnati adjudicata sunt et qvi eorum gerit custodiam), omnia qvæ tum coëgit bona (in hoc conventu) inter eos di-

þvi scipta at varþingi. Enn ef sa er utanþingsmaþr er hinn secþi, þa scal scipta a alþingi eno næsta. Scipta scal þvi öllo at feransdomi er ma, oc selia i hendr goþa þeim er dominn nemdi.

Fe þat er þingonautar eigo, scolo þeir hafa til omaga biargar þess er secr er orþinn sem vinnz, ef hann atti omaga enn ellegar scal hafa til þyrftar þeim omögom öþrom er þar eigo at fara i þvi þingi eþa um þau þing. Fiörbaugsgarþ varþar ef maþr leynir secþar-fe, oc scal qveþia til heimilisbua IX a þingi þess er sottr er.

XXXI. Capituli.
Um doma.

Ef omagar coma til feransdoms, þa scal beiþa til tolftar-qviþar, hvart þeir se omagar ens sekia, eþa eigi. Enn þa a hans omaga at döma, er hann a arf eptir at taca, oc þa aþra er buar bera, at hann hafi fe meþ tecit, sva at þat væri jamnmæli. Ef fleiri menn ero jamscyldir omaga, þa eigo buar þeir V er til feransdoms ero comnir at scipta þvi oc scal döma för öllom at þeim luta er hanom

videntur, qvæ vero nec accipiendo nec stipulando congessit (tempore conventus), in foro vernali distribuantur. Si reum condemnari faciens alienæ toparchiæ incola sit, in proxime habendis comitiis generalibus procedat divisio. In judicio bonorum occupandorum omnia, qvatenus fieri potest, dispartienda, qvæ deinde prætori judices designanti tradantur.

Incolæ toparchiarum, bona condemnati iis designata, qvantum suppetunt, ad alendorum ejus sustentationem adhibeant, si nempe huic tales fuerunt; sin minus, ad aliorum alendorum necessitates subministrandas insumantur, qvi in hac toparchia vel in his toparchiis ut (mendicantes) circumirent constitutum est. Exilii tenetur, qvi bona commissa occultat, et novem ejus, qvi accusatur, domicilii vicini hanc in causam provocandi sunt.

Titulus XXXI.
De judiciis.

Si alendi bonorum occupandorum judicio adferuntur, dodecadis veridici provocandi sunt, ut discernant, an reo sustentatio eorum injungenda sit nec ne. Rei vero alendi habeantur, qvorum demortuorum hæreditatem ille ceperit, et ii prætere ad qvos sustentandos eum pecunias, qvantum par fuit, accepisse vicini veridici testantur. Si plures in eodem (ac reus) cognationis gradu cum alendo conjuncti sint, tum vicini illi

byriar til handa, um fiorþung þann, er feransdomr er i attr, ef hann varþ a alþingi secr.

Ef fiorþungsmenn hafa scipt fiorþungi til omaga framförslu, þa a þat at halda allt er þeir urþo asattir.

Nu ero þing II a einom þingvelli, þa scolo þeirra omagar fara um þau þing bæþi er i þvi öþro þingi urþo secir enda sva attr ferausdomr at.

Þat (er mælt), at eigi er scylt til ferausdoms at föra barn þat er maþr varþ secr um faþerni, ne qveþia gagna til, oc a þvi för at döma.

Nu göra þeir menn eigi omaga föra til feransdoms er scyldir ero til at lögom, þa raþa þeir ser a hendr omaga, ef þeir visso at feransdomr scyldi vera, oc matto tilcomaz fyrir nauþsyniom. Nu fela menn fyrir þeim omaga, oc raþa þeir ser a hendr omaga enn eigi (ero) erfingiar þeirra scyldir til.

Nu verþa menn eigi varir viþ at feransdomr scyldi vera, eþa matto þeir

qvinqve, qvi in judicio bonorum occupandorum adsunt, sustentationem alendorum ita partiantur, ut omnibus his, qvantum ad reum pertinent, decernatur circulatio (mendicabunda) per qvadram, in qva judicium bonorum occupandorum habebatur, si nempe reus in comitiis generalibus condemnatus sit.

Si qvadrantis incolæ circa sustentationem alendorum provinciam partiti sint, omnia eorum consensu sancita valeant.

Si in uno eodemqve campo forensi duarum toparchiarum forum (vernale) habetur, ex altera toparchia reorum alendi utramqve (mendicantes) circumambulent, modo damnati bonorum occupandorum judicium peragatur.

Leges definiunt, ne judicio bonorum occupandorum adferatur infans, cujus paternitatis causa reatus cui infligebatur, nec de eo autoritates evocandæ, sed (mendicabunda) circulatio ei decernatur.

Si alendos ad judicium bonorum occupandorum ferre legibus obligati, id neglexerint, eorum sustentationem in seipsos transferunt, modo et judicium bonorum occupandorum habendum esse resciverint, et ei interesse necessitatibus non impediantur; qvi alendos ab iis occultant, eorum sustentationem in seipsos recipiunt, qvæ obligatio tamen in occultantium hæredes non transmittitur.

Siqvi judicium bonorum occupationis habendum esse non animadverterint, vel

eigi tilcomaz meþ omaga, þa scal lysa et næsta sumar eptir a hendr þeim fiorþungsmönnum, eþa þingonautom, er sa goþi er i þingi er nefna let feransdominn, oc qveþia hann til XII qviþar, hvart N. N. veri omagi ens sekia manz eþa eigi, enn heimilisbua sina V at scilia um þat hvart hann mætti comaz til feransdoms eþr eigi fyrir nauþsyniom. Ef qviþir þeir ganga i hag sökianda oc coma eigi lögvarnir fram, þa scal döma för omögom i alþingis domi jamt sem feransdomr atti at döma ef þeir hefþi þar til comit.

alendos judicio adferendi copiam non habuerint, æstate proxime subseqventi (alendi) denuntientur incolis qvadrantis vel toparchiæ, cui prætor judicium bonorum occupandorum denominans inest; hic etiam provocetur ad dodecadis veridicorum effatum proferendum, (qvo dispiciatur) num N. N. damnati necessario alendus fuerit nec ne; (actor) etiam qvinqve sui domicilii vicinos provocet ad discernendum, an in judicio bonorum occupationis, negotiorum necessario exeqvendorum causa, comparere sustinuisset nec ne. Si hæc veridicorum effata actori commoda proferantur, nec exceptiones legitimæ evenerint, alendis per sententiam in comitiis generalibus latam, circuitio (mendicabunda) adsignetur, judicium bonorum occupandorum prout judicare debuisset, si alendi huic allati fuissent.

XXXII. Capituli.

Um feransdom.

Jafnt scal eiga feransdom eptir fiörbaugsmann sem eptir scogarmann oc gögn öll tilföra, oc sva scolo menn fe sin þar heimta þeir er att hafa at hanom, oc sva scal döma för omögom þeim er hann atti.

Nu varþ maþr secr um domrof, eþa um fe, þa scal fe þat allt gialdaz at feransdominom, sva micit sem gögn baro

Titulus XXXII.

(adhæc) de judicio bonorum occupandorum.

Tam de exulis qvam proscripti bonis occupandis judicium habeatur; omnes necessariæ auctoritates hic etiam proferantur; debita ab exule exigenda ibi etiam recipiant creditores, et circuitio (mendicabunda) alendis ejus, eodem modo (ac proscripti) adsignetur.

Siqvis contemtus rei judicatæ vel solvendæ pecuniæ retentionis reus, exul damnatur, omnes pecuniæ, qvæ restare com-

til, enn ef fe þat gelldz eigi þar, þa verþr hann secr scogarmaþr, oferiandi. Nu verþr hann secr um spellvirki oc gialdaz eigi scaþa-bætr at feransdomi, þa verþr hann oc scogarmaþr oæll.

Þar scal gialdaz mörc lögaura at feransdomi, goþa þeim er feransdominn nefndi; þat fe heitir fiörbaugr, en einn eyrir þess fiar heitir alaþs festr. Ef þat fe gelldz eigi þa verþr hann scogarmaþr oæll.

Nu gelldz þar fiörbaugr oc alaþsfestr þa scal sva döma secdar fe sem scogarmannz fe. Þar a goþi oc at hafa ku eþa uxa IV vetra gamlan oc a þa fiörbaugr at fara sem annat fe, ellegar eignaz goþi þa mörc. Þat er rett at gialda mörc þa þar at feransdomi, enda er rett at maþr handsali at gialda a XIV natta fresti at heimili goþa, oc scal þa eindagi a þvi fe. Kostr er at gialda i gripom, sva sem lögmetendr virþa til lögaura.

probant auctoritates, in bonorum occupationis judicio expendantur; si vero ibi non solutæ sint, exilii reus, proscriptus fit non vehendus. Ubi qvis de vi privata exul damnatur, nec ad judicium bonorum occupandorum damnum illatum resarcitur; hic etiam proscriptus non alendus evadit.

Coram judicio bonorum occupandorum una rerum lege definitarum marca expendatur prætori, qvi judices designavit; hæc marca annulus vitalis dicitur, sed unica hujus marcæ uncia alimoniæ pignoris nomine venit. Hæ pecuniæ si non expenduntur, exul proscriptus non alendus fit.

Annulo vitali, pignoreqve alimoniæ expensis, de reliqvis bonis exulis, eodem modo ac proscripti, judicium definiat. Prætor hic etiam vaccam aut taurum qvatuor annorum capiat, qvibus expensis annulus vitalis cæteris bonis publicandis accedat, si vero non expensa sint, (annuli vitalis) marca ad prætorem devenit. Bonorum occupandorum judicio coram hæc marca juste persolvitur, sed legibus etiam convenit ut reus intra noctes qvatuordecem in prætoris domicilio hanc expendere stipuletur; hic terminus ejus solvendæ peremtorius sit. (Annulum vitalem) per cimelia persolvere licèt, juxta justorum æstimatorum ad legum præscripta factam taxationem.

XXXIII. Capituli.

Heimilisfangsbuar.

Þa er feransdomr er attr at fiörbaugsmann, þa scal segia til heimila hans; hann scal eiga þriu heimili; þeirra scal eigi lengra i miþlom vera, enn fara megi um dag a annan veg. Hann scal heilagr vera at þeim heimilom, oc i örscotz helgi viþ a alla vega, oc a götonni a millom heimilanna, ef hann ferr eigi optarr enn um sinn a manaþi, oc i örscotz helgi viþ götona. Nu fara menn a moti hanom, þa scal hann fara af götonni sua at þeir umtaki eigi spiota oddom til hans.

Oheilagr verþr fiörbaugsmaþr, ef eigi er sagt til heimila hans at feransdomi. Þar scal nefna vatta at fiörbaugr galldz eþa annat þat fe er hann yrþi secr scogarmaþr, ef eigi qvemi fram.

Ef feransdomr er attr at þann mann, er secr er orþinn scogarmaþr ferianþi, þa scal nefna vatta þar at allri secþ þeirri er gögn baro at hanom veri mælt, oc a su öll at halda. En ef hann er jamvandhæfr oc fiörbaugsmaþr, þa a þar at feransdomi at kiosa hanom heimili III jamt sem fiörbaugsmanni.

Titulus XXXIII.

Domicilii capiundi vicini (evocantur).

Judicio exulis bonorum occupandorum habito domicilia (ei destinata) indicentur. Tria habeat domicilia, qvæ non longius distent, qvam ut unica die viam interibi emetiri possibile sit. (Reus) in his domiciliis vitæ securitate utatur ut etiam intra terminos, domicilia circumcirca per jactum teli definitos, necnon in semita qvæ domicilia intercedit, et intra teli jactum ad utrumqve semitæ latus, si (nempe) eam tantum unica vice singulis mensibus terat. Siqvi ei obviam eant, ille ita semitâ excedat, ne cuspidibus hastarum eum ferire possint (occurrentes).

Noxiæ expositus erit exul, si domicilia ei destinata ad judicium bonorum occupandorum non indicantur. Testes ibi antestentur, annulum vitalem expensum esse, aliasqve mulctas, qvæ si non persolverentur, exul in proscriptum evaderet.

Si judicium ejus bonorum occupandorum habetur, qvi proscriptus, vehendus (tamen) damnatus est, testes, de recta qvam ei inflictam fuisse auctoritatibus comprobatum est, antestentur; qvæ condemnatio etiam, omnibus suis punctis valeat. Si vero hic, exulis instar, caute in domum recipiendus sit, judicio bonorum occupandorum coram, tria ei, tanqvam exuli, domicilia designentur.

Ef fiörbaugsmaþr görir fiörbaugs söc oc varþar hanom scoggang. En engi maþr scal banna för fiörbaugsmanni eþa scogarmanni ferianda, þott fe eigi at þeim.

Si exilio (jamjam) damnatus, exilii pœna coercendum facinus (denuo) committat, proscriptionis tenetur. Nemini vero exulis vel proscripti vehendi creditorum, peregre commeatum interdicere licet.

XXXIV. Capituli.

Beiþt fars fiörbaugsmanni.

Sa maþr er fiörbaugsmanni fylgir til scips, scal beyþaz fars meþ vatta, at þeir taci viþ hanom oc lata bera vettisvetti þau er nefnd voro at feransdomi, hve fyrir sect hans var mælt, oc sva þau er fiörbaugr galdz, ef hann var fiörbaugsmaþr, eþa þau fe önnor er hann yrþi scogarmaþr ef eigi gyldiz. Ef vettisvetti þau coma fram, þa varþar þeim utlegþ III marca, bæþi styrimanni oc hasetom, ef þeir toco eigi viþ hanom, ella er vitilaust þeim. Hann er jamheilagr a göto er hann ferr til scips, sem hann fari amillom heimila.

Titulus XXXIV.

Exuli peregre commeatus expetitur.

Qvi exulem ad navim (peregre abituram) comitatur, testibus admotis expetat, ut eum recipientes (nautæ), liberum commeatum ei præbeant. Testes etiam, ad judicium bonorum occupandorum antestatos de testimoniis (principalibus,) qvibus rei condemnationis clausulæ comprobabantur, produci faciat; testimonia adhæc qvæ probant annulum vitalem, si reus exul damnatus sit, expensum esse, aliasqve mulctas, qvæ si non persolverentur, exul proscriptus fieret. Hæc de testimoniis (principalibus) testimonia si prolata sunt, tam gubernator navis qvam nautæ, si reum non recipiunt ferendum, trium marcarum mulcta tenentur; sin minus, reatum evitant. In semita qvæ ad navim ducit eadem ac in domiciliis (ei destinatis) a noxia immunitate gaudet reus.

Hanom scal beiþa fars at scipi öþro, oc lata bera vetti þat hinneg var nefnt. Ef hanom er syniat þar, þa scal beiþa at enom sama hætti a et þriþia scip, enda er eigi scylt, þa at beiþa a fleiri scip a þvi sumri þott þeir syni. Enn þeim

(Qvi reum comitatur si ad primam navim repulsam ferat) ad secundam liberum peregre commeatum ei expetat, prius memoratum testimonium proferri faciens. Hic si repulsam acceperit, ad tertiam navim eodem modo postulet, cujus nautæ si reum

varþar jamt öllom synionin. Þa ero þeir oc eigi utlægir, ef þeir hafa tekit viþ III fiörbaugsmönnom eþa scogarmönnom aþr þeir hafa beiddir verit, þo at þeir syni þessom. Hann scal þa fara til vista sinna enna sömo. Hann er oc jamheilagr i þeirri för, til þess er hann kömr aptr til heimila sinna, oc sva a gistingom, ef hann ferr fullom dagleiþom.

recipere recusarint, ad plures naves eadem æstate ei vecturam expetere non debet; omnes vero recusantes eidem mulctæ obnoxii sint. Reum qvamvis recipere denegarint, pœnæ pecuniariæ non tenentur, si nondum postulati tres exules proscriptosve excepere. Ad easdem (ei destinatas) domesticas mansiones tum redeat reus, qvo proficiscens, antea memorato salvo conductu utatur, ad domicilia sua donec veniat; in hospitiis nocturnis itidem, si unius diei iter, singulis diebus peregerit.

Enn annat sumar scal hann oc sva et sama viþ för leita, oc sva verþa þeir enn utlagir, er þa synia. Enn et III sumarit varþar fiörbaugsgarþ öllom þeim er þa synia, enda helpr hanom þat ecki at vetri ef hann er her staddr.

Æstate subseqventi (reus) eodem modo peregre proficiscendi occasionem qværat, et eum vehendum recipere qvi tum recusant, iisdem mulctis coerceantur; tertia æstate vecturam imploratam denegantes exilii reatum subeunt, nec tamen reus, hyeme subseqventi his in terris constitutus a noxia immunis erit.

Ef þeir taca viþ hanom, oc er hann at scipi meþan þeir hafa buþir a landi, þa er hann heilagr i örscotz helgi a alla vega a land viþ buþina. Enn þo at scip liggi firr buþ enn sva oc er hann þo heilagr þar amilli.

Si nautæ (peregre navigaturi) reum receperint, ille, dum in terra continenti habent tentoria, ad navim agens, intra jactum teli tentorium undiqvevorsum inviolabilis sit; navis vero a tentorio qvamvis remotius posita fuerit in spatio qvod tentorium et navim interjacet salvus agat.

Enn alengr er þeir hafa buþir a scipi, þa er hann heilagr i örscotz helgi a land upp alla vega, þaþan fra fiöro er scemst er til landz fra scipi, enda scal sva hvargi er þeir liggia viþ Island a þvi sumri, eþa viþ þær eyar er bygþar ero.

Tentoriis in navim translatis, a terræ continentis loco, cui navis proxime adjacet, undiqvevorsum intra jactum teli securitas a noxia ei conceditur; si vero eadem æstate Islandiam, insulasve (ejus) habitatas alibi appellant, talis securitas ei non

Enn avallt er þeir liggia i bryggio lægi viþ Island, þa er hann heilagr i örscotz helgi fra bryggio sporþi a alla vega.

Ef þeir verþa aptrreka, eþa hallda þeim veþr i enni sömo höfn, oc comaz þeir eigi a brot, oc scal hann eigi ganga fyrr af scipino, en scip er brotit, sva at eigi er i för buanda a þvi sumri eþa eytt sva ella, at þeir hafa eigi liþ til bröt at hallda.

Ef þeir verþa aptrreka oc coma þeir til þeirrar hafnar, er þeir vilia scipi til hlunnz raþa, þa er slic helgi hans mælt þar at scipi, sem þa er hann com til scips meþan buþir haldaz at scipi, oc styrimenn ero þar, enda er hann avalt jafnheilagr at scipi, enda scal hann jafnt leita viþ brotförna þeirra þriggia, enda er hvert sumar fra öþro slic helgi hans mælt. En þegar er hann leitar nöckort sumar eigi sva viþ brotförna sem mælt er, þa er hann haust þat secr maþr, at vetri dræpr oc oöll.

Ef hann verþr aptrreka, þa scal hann til vista sinna fara enna sömo, ef hann kömr samsfiorþungs viþ þær. Nu kömr hann eigi i þann fiorþung, þa scal taca ser vist þar er hann vill, a þeim halfum manaþi er þeir verþa landfastir,

competit; ubivis vero in Islandia pontem navalem (navigaturi) adjacent, a summa hujus parte (terram versus) undiqve intra terminos teli jactu definitos vitæ securitate gaudeat.

Si navis (qva fertur) tempestatibus vel repellitur, vel in eodem portu ita detinetur, ut navigandi copiam nautæ non habeant, reus navi ne prius exeat, qvam hæc ita contusa sit, ut eadem æstate ad peregre profectionem non sufficiat, vel nautis tam destituta, ut ad navigandum vires deficiant.

Si navis (qva fertur tempestatibus) repellitur, portumqve appellit, ubi eam subducere nautæ constituunt, talis reo ad navim, dum tentoria in ea habentur, gubernatoresqve adsunt, ac cum ad navim advenit, a noxia securitas conceditur; ad navim semper tali fruatur securitate, si per tres illas (contiguas æstates) pariter peregre proficisci conatur; et ab una harum in alteram eodem modo eum inviolabilem esse leges constituunt. Si æstate qvadam juxta legum præscripta peregre proficisci (exul) non conatur, autumno subseqventi (proscriptionis) reus, et hyeme proxima neci obnoxius neminiqve alendus fit.

Si navis (qva fertur tempestatibus) repellitur, ad domicilia sua redeat reus, si qvadrantem in qvo jacent appellit, sin minus, ubi placet, proximo postqvam terram advenit tempore semestri (decemqvatuor diebus) mansionem sibi domesticam eligat, et

enda er hann jafnheilagr a þeirri göto, oc a gistingom, sem þa er hann for til scips. Cost a hann at fara til enna sömo vista sinna ef hann vill þat, enda er jöfn helgi hans, meþan hann ferr sva meþ ser sem mælt er. Hvart er hann ferr fullom dagleiþom, þa er slic helgi hans, enn et þriþia sumar verþr hann scogarmaþr at vetri ef hann komz eigi a brot þa.

Ef hann kömr fyrr ut hingat enn hann hafi III vetr a brot verit, oc verþr hann scogarmaþr.

Nu fær hann XII qviþ þann at hann varþ sæhavi ut hingat, oc hann villdi til annars landz farit hafa, þa scal hann sva viþ brotför leita, sem þat sumar yrþi hann fiörbaugsmaþr.

Ef hann cömr ut hingat, þa er hann hefir III vetr a brot verit, þa er hann sva sycn, sem aldri qvemi su secþ a hendr hanom. Hann scal þa taca erfþir allar slicar, sem þa berr til handa hanom, oc sva scal hann taca viþ omögom þeim er at feransdomi voru fyrir hans sacir a för dömþir, oc sva viþ þeim er þa berr til handa hanom, oc sva giallda sculldir sinar, ef vanlocnar voro, er hann for heþan, ef hann hefir fe til.

Rofnar secþ fiörbaugsmanz ef eigi verþr at lögom attr eptir hann feransdomr, oc scal sökia þa um oc göra þa sanna at þvi er feransdom scyldo eiga, oc a hverr at sökia þa söc er vill, enda

eadem, ac cum ad navim devenit, a noxa immunitate gaudeat, tum in semita cum in hospitiis. Ad domicilia destinata ei redire licet, et modo definito qvamdiu res suas moderatur, æqve inviolabilis sit. Qvocunqve proficiscens si unius diei itinera qvotidie emetitur inviolabilis sit. Tertia vero æstate si non peregre abire possit, hyeme subseqventi pro proscripto habeatur.

Si tribus hyemibus peregre non peractis redeat, proscriptionis reatu tenetur.

Per dodecadis veridicos si comprobare possit, se alias terras petentem, huc errore delatum esse, ita hinc reverti conetur ac si eadem æstate exul damnatus sit.

Post trium hyemum (peregre) absentiam huc rediens tam insons habeatur, acsi reatu neqvaqvam obnoxius fuisset; tunc hæreditates ad eum ex lege devenientes capiat, alendosqve, in judicio bonorum occupandorum ejus caussa ad mendicationem circumeundo damnatos, ut et alios, qvos sustinere ei tum injungitur, suscipiat; debita sua etiam, cum peregre abiit non soluta, si pecuniæ ei suppetunt, persolvat.

Reatus exulis evanescit, si legibus convenienter bonorum ejus occupandorum judicium non habetur; qvi vero judicium convocarint, in jus de hoc vocati, reatu insimulandi sunt; cuicunqve voluerit, hæc

rofnar secþ fiörbaugsmannz, hvergi er þa sökir.

XXXV. Capituli.

Ef eigi er attr feransdomr.

Ef menn eigo eigi feransdom eptir þa menn er þeir hafa secta, eþa eigo þeir eigi at lögom, þa varþar fiörbaugsgarþ, hvatci er þess þrytr, at þvi er eigi verþr at lögom feransdomr attr, er hanom liggr a hendi, enn þeir menn eigo söc þa, er til omaganna standa þeirra er för atte at döma at feransdomi ef attr veri. Nu vilia þeir eigi, þa eigo þeir er fe atto at hanom, þa er hann varþ secr. Enn ef þeir vilia eigi, þa a hverr er vill.

Ef goþinn gerr eigi nefna feransdom, enda se hann at lögum beiddr, eþa hvarigar vanlycþir er þær coma a goþans hendi, at eigi se attr feransdomrinn at lögom, þa varþar goþanom fiörbaugsgarþ, oc a sa söc er feransdoms beiddi.

Goþa er rett at selia öþrom manni i hönd at nefna feransdom, ef fleiri menn hafa beiddan hann en einn, oc sinom þriþiungsmanni, enda varþar þeim oc fiörbaugsgarþ er goþinn seldi at nefna feransdom, ef af hans völldom verþr eigi attr at lögom feransdomrinn.

causa agenda competit, et qvicunqve in reos egerit, exulis reatus evanescit.

Titulus XXXV.

Si bonorum occupandorum judicium non habetur.

Si condemnati bonorum occupandorum judicium vel omnino non habetur, vel legibus non convenienter, exilii reus agatur, qvi hoc judicium instituerit, qvidcunqve ad judicium legitime institutum defecerit; hæc vero causa agenda competit iis qvibus alendi, in judicio bonorum occupandorum, si haberetur, ad mendicationem circumeundo judicandi, injungerentur. Hi si nolint creditoribus ejus jam condemnati actio competit; qvibus agere recusantibus, actio pro publica habeatur.

Prætor, judicium bonorum occupandorum, legibus convenienter qvamvis postulatus, si non denominarit, et qvalemcunqve negligentiæ culpam commiserit, qva efficitur hoc judicium non juste haberi, exilii tenetur, et actione petatur ab eo qvi ad (hoc) judicium habendum provocavit.

Prætor, a pluribus simul ad judicium bonorum occupandorum habendum provocatus, alteri sui tamen trientis incolæ judicium instituere legibus convenienter committit, qvi vero in judicio instituendo prætoris vices agere suscepit, exilii pænam luat, si ejus culpa judicium legitime ordinandi facultas defuerit.

Goþinn secz ef hann getr engi til at nefna feransdom, oc abyrgiz hann þott fleire menn hafi qvaddan hann enn einn.

Ef sa maþr verþr sottr, er hinn hafþi sectan, um þat, at eigi hafi verit feransdomr attr at lögom, at þann mann er hann secþi, þa scal hann þat hafa til varnar fyrir sic, at söcia goþann um, oc göra hann sannan at völldonom, þess er feransdomr varþ eigi attr at lögom.

Ef goþinn er umsottr, enda hafi hann öþrom manni i hönd sellt, at lögom, at nefna feransdominn, þa scal hann oc sökia þann um oc veria sva fyrir sic. Sa þeirra secz um er völldin beraz a hendr. Þat ero stefno sacir oc scal qveþia IX heimilis bua a þingi þess er sottr er.

Of þa menn er fe þat hafa at varþveita er sa maþr hafþi att er secr er orþinn: Nu ef þeir fregna hvar hinn hafþi beiþt feransdoms, þa ero þeir scyldir at coma þangat, oc segia þar til fiar þess, hvarz þar tecz feransdomr eþa eigi. Nu verþr þar eigi mannafundr eþa fregn hann eigi hvar feransdomr scal vera, eþa matti hann eigi tilcomaz fyrir nauþsyniom, þa scal hann segia til a leiþ þeirri er hann heyr, hvat hann hefir þess fiar at varþveita, oc sva a varþingi oc sva a

Prætor ad judicium bonorum occupationis habendum neminem comparans puniatur; et qvamvis uno plures cum simul ad judicia instituenda provocaverint, ipse sibi prospiciat.

Si alium condemnari faciens, ipse condemnati bonorum occupandorum ex legum proscriptis non habiti judicii reus agitur, prætorem actione perseqvendo, et ejus culpa judicium ex lege non institutum fuisse probando, exceptionem ad se defendendum qværat.

Prætor, ubi ei actio (de judicio bonorum occupandorum non habito) intenditur, et supposito eum alteri judicium habendum, legibus convenienter commisisse, hunc ad seipsum defendendum actione infestet; qvicunqve eorum culpæ arguitur pœnam luat. His causis citatio (domi) adhibeatur, novem ejus, in qvem agitur, domicilii vicinis in comitiis (ad probandum) evocatis.

Condemnati pecunias custodientium respectu (legibus cautum est) ut certiores facti de loco ab actore ad judicium bonorum occupationis habendum definito, et eo venire, et bona condemnatorum indicare teneantur, sive judicium institutum peragitur sive non. Si conventus hominum ibi non habetur, vel (bona condemnati custodiens) locum ubi judicium peragatur non resciverit, vel eò negotiorum necessario peragendorum causa venire non possit, in conventu promulgationum, qvem ipse fre-

alþingi eptir um sumarit, enda er rett at hann segi til a alþingi, þat sumar er hann veit at hinn varþ secr, sva at þat heyri meire luti manna oc þingheyanda.

Þat er mælt um þa menn er þeir atto fe at þeim er secr er orþinn scogarmaþr enda se eigi attr feransdomr at, þa scolo þeir stefna þeim mönnom er þeir vita at feen hafa þau er sa atti inn seki til alþingis, oc til þess fiorþungsdoms, þeim öllom er hinn varþ secr i. Enda er rett, at lysa at lögbergi, oc sökia et sama sumar utan fiorþungsmönnom, eþa þeim er sva siþ fregna, at eigi um stefnir. Scolo þeir menn allir föra þangat gögn sin er fe höfþo att at hanom, jamt sem til feransdomsins, enda scal sva döma fiorþungs domr þeim öllom sina aura, sem feransdomr ætti at döma ef attr veri at lögom.

Ef sa maþr leypz a brot af landi er secr er orþinn, meþ fe þat er hann atti, eþa er hann austr, þa er secþ kömr a hendr hanom, meþ þat fe er hann a, oc secþ ætti at vera her at feransdomi. Nu cömr hann ut meþ fe þat, eþa þat er hann hefir af þvi öxt, enda verþi þat tekit af hanom her, hvarz hann verþr

qventat, bona ejus curæ demandata indicet, ut et in foro vernali, comitiisqve generalibus eadem æstate habendis. Juste etiam hoc denuntiat in comitiis generalibus, æstate, qva reum condemnatum fuisse certior factus est, habitis, ita tamen ut pars major hominum et foripetarum exaudiat.

Qvod ad proscriptionis damnati creditores attinet, cujus nempe bonorum occupandorum judicium non habetur, leges præfiniunt, ut omnes, qvos condemnati bona tenere sciunt, in comitia generalia judicumqve qvadrantis in qvo proscriptionis damnabatur, citent. Alienæ qvadrantis incolis, et iis qvi tam sero (rei bonorum custodes) indagant, ut citandi facultate sint destituti, causam eadem æstate agendam ad rupem jurisdicundi denuntiare licet. Judicio qvadrantis non minus qvam bonorum occupandorum judicio proscripti creditores probationes suas adferant; judiciumqve qvadrantis æqve ac judicium bonorum occupandorum legitime institutum his omnibus debita sua persolvenda adjudicet.

Siqvis (exilii vel proscriptionis) damnatus cum bonis suis civitate (nostra) clanculum emigraverit, vel tempore condemnationis unacum bonis suis, hic ad judicium bonorum occupationis publicandis, peregre constitutus sit, (præfiniunt leges ut) cum iisdem pecuniis, vel earum proventibus rediens, his spolietur, et sive neci datus sit

drepinn eþa eigi, oc a sa heimting þess fiar, er hann hefir sectan.

Þeir menn er sva verþa sekir görvir, at eigi er sect feit þeirra, þa eigo erfingiar at taca arfinn, ef þeir andaz, meþan þeir hafa eigi farit sycno sinni, þeirri er þeim var mælt, enn hinn a heimting fiarins alls er hinn secti, þegars hann hefir sycnonni þeirri sinni farit, er hanom var mælt aþr hann yrþi secr scogarmaþr oæll oc oferiandi, oc scal þat þa fara sem sectar fe annat.

sive non, hæc ille capiat, qvi eum condemnari curavit.

Qvi ea sub clausula condemnantur, ut bona eorum publicatione exemta sint, si moriuntur, dum immunitatem iis concessam non perdidere, hæredes eorum bona derelicta capiant; sed statim ac condemnatus hanc ei priusqvam proscriptus nec alendus nec vehendus fiebat, datam immunitatem amittit, omnia ejus bona, qvi eum condemnari fecit, sibi vindicare potest, qvæ ut bona commissa solent tractentur.

XXXVI. Capituli.

Þat er mælt um þa menn er secir verþa scogarmenn, at eigi komr or alþingis domi sect þeirra upp full, þa scal stefna um biörg þeirra, oc lata varþa fiörbaugsgarþ, oc stefna til fiorþungs doms, oc qveþia til tolftar qviþar goþa þann er sa er i þingi meþ er sottr er, enda scal þar lata bera i dom vettisvetti, þau er nefnd voro at feransdomi, hve fyrir sect hans var mælt.

Nu hefir eigi attr verit feransdomr, þa scal lata bera vetti þau i fiorþungs domi, sem i feransdom scylldi ef attr veri.

Nu alengr er nockorr maþr er sottr um biörgina þess scogarmanz a þessa lund sem nu er talit, oc vetti þau hafa

Titulus XXXVI.

Si pœnæ pecuniariæ proscriptis in comitiis generalibus judicio indictæ non omnino persolvuntur, cautum est legibus, ut de ope iis lata reus in jus vocetur, pœnaqve exilii in qvadræ (competentis) judicio ei intendatur. Prætor, qvi eadem ac incusatus toparchia utitur, dodecadis veridicorum effati postuletur; testimonia adhæc judicio coram provinciali proferantur, de testimoniis in judicio bonorum occupandorum prolatis, qvibus proscriptionis sententiæ clausulæ comprobatæ sunt.

Judicium bonorum occupationis si non peragitur, testimonia huic judicio, si haberetur, adferenda, coram judicio provinciali proferantur.

Modo jam indicato cum qvis de auxiliis proscripto præstitis in jus vocatus est, testimoniaqve nominata judicio qvadrantis

framfarit i fiorþungsdominn, þa varþar þeim mönnom öllom scoggang, er þa biarga þeim scogarmanni siþan, oc scal þa menn sökia i fimtardom, enn in sama socn viþ, þa er fyrr hafa borgit hanom, sem aþr var tint.

Þeir scogarmenn er farning er mælt, enda verþr eigi attr feransdomr eptir, þa scal kiosa þeim heimili eitt, oc segia buum V þeim er næstir bua heimilino, enda verþr hann þar heilagr alengr at þvi heimili sem þa er körit veri at feransdomi, oc sva scal a göto til scips þaþan fra þvi heimili, enda scal hann lata bera þau vetti fram, er hanom er fars beiþt, sem i feransdominn scyldi ef attr veri, nema hanom veri helgi meiri mælt, enn fiörbaugsmanne, oc þarf eigi þa at kiosa hanom heimilit.

Þeir menn er sycna er lofut at lögretto oc uppsögþ siþan sva at lögbergi, at þeir scyli vera feriandi, þa scal þeim sva beiþa fars sem fiörbaugsmanni, eþa þeim scogarmanni er at satt verþa secir, oc lata bera þau vetti til er nefnd voro at uppsögonni, hver sycna hanom var lofuþ. Ef þeir menn fara sycno sinni, þeirri er þeim var lofuþ, þa scal sva sökia um

allata, proscriptionis omnes tenentur qvi posthac proscripto opitulantur; in judicio qvinionis in eos agendum est; qvi vero antea proscripto opem ferebant, modo prius declarato criminis insimulentur.

Proscriptis, qvibus peregre abeundi copia conceditur, et posito bonorum ejus occupandorum judicium non haberi, domicilium unum designetur, qvod etiam colonis qvinqve huic domicilio proxime accolis indicetur; proscriptus vero in hoc domicilio constitutus, qvasi in judicio bonorum occupandorum designatum fuisset, culpæ immunis sit; in semita, qvæ ab hoc domicilio ad navim ducit, idem obtineat. Proscripto vero cum peregre navigandi occasio expetitur, ille testimonia, judicio bonorum occupationis, si haberetur, adferenda proferri faciat, nisi major ei qvam exuli securitas concessa sit, in qvo casu domicilium ei designare non necesse est.

(Proscriptis) qvibus in dicasterio concessa immunitas, ut nempe pro vehendis habeantur, ad rupem juris dicundi proclamatur, eodem modo ac exulibus, vel per transactionem factis proscriptis, peregre navigandi occasio expetatur. De sententia proclamata nuncupatorum testium effata proferenda sunt, ut comprobetur qvibus clausulis determinata immunitatis venia ei promissa fuerit. Hoc modo proscripti, si immunitatis veniam sibi concessam perdide-

biörg þeirra, sem scogarmanna er at salt verþa secir.

Ef mönnom er sycno lofs beþit at lögretto, scogarmönnom eþa fiörbaugsmönnom, oc a þat þviat eins standaz, ef allir lögrettomenn leyfa, enda veri engi maþr lyriti, fyrir utan lögretto, sva at þeir menn heyri, er i lögretto sitia. Enn ecki eigo annara manna orþ at standaz þott i gegn mæli, enn lögrettomanna ef eigi veria lyriti.

Þeir menn er secir fara utan heþan feriandi menn, þa ero þeir hælgir erlendis sem engi sect se a hendi þeim her fyrir þeim söcom.

Ef þeir menn er her ero görvir scogarmenn, oölir oc oferiandi, þa ero þeir jafnt dræpir oc ohælgir erlendis, sem her fyrir orum löndom.

XXXVII. Capituli *).

Ver scolom eiga varþing a landi varo. Scolo goþar III eiga þing saman. Þeir scolo eigi eiga þing lengra enn viko þing, oc eigi scemra enn IV natta þing, nema lofs se at beþit i lögretto. Varþing scolo þeir eigi eiga siþarr enn VI vicor se af sumri, er locit er socnar-þingi. Varþing

rint, opitulationis ipsis latæ rei eodem modo ac si per transactionem proscriptis opem tulissent, criminis insimulentur.

Immunitatis venia in dicasterio proscriptis vel exulibus expetita, tantum valeat, si omnes dicasterii assessores concedunt, et si extra dicasterium nemo ita interdixerit, ut dicasterio adsidentes exaudiant, aliorum vero qvam dicasterii assessorum recusatio nihil valeat.

Condemnati sed vehendi tamen, peregre hinc abeuntes, tanta extra Islandiam, commissi criminis respectu, vitæ gaudeant securitate, acsi hic nullo reatu tenerentur.

Qvi proscripti nec alendi nec vehendi fiunt, tam peregre qvam hic neci et noxiæ a nostratibus subjecti sint.

Titulus XXXVII.

In civitate nostra comitia vernalia habeamus. Tres prætores simul (hæc) comitia agant. Conventum septimanâ longiorem, et qvatuor noctibus breviorem, nisi in dicasterio aliud concedatur, ne habeant. Comitia vernalia ne serius instituantur qvam ut sex æstatis hebdomadibus præterlapsis, causæ agendæ ad finem perductæ sint; nec prius qvam ut (prætoribus) comparentibus

*) Hic fragm. 339 & 341 incipiunt sectiunculam, qvæ inscribitur: Varþinga þattr, Sectio de comitiis vernalibus.

scal eigi fyrr vera enn IV sc af sumri, er þeir coma til.

Eigi scal nær stefna varþingi enn II vicor se til þess varþings, er sökinni er tilstefnt en gagna scal tilqvatt vera vico fyrir þing eþa meira meli, nema siþarr comi upp sökin, þa scal stefna sva ner varþingi sem vill, nema heiman qvöþ se til, þa scal stefnt et syþarsta viko fyrir þing oc qvatt gagnanna.

Þeim söcom scal stefna til varþings er menn ero samþinga. Manni er rett at stefna i þat þing, er hann er sialfr i, enda er rett at stefna til þess þings, er sa er i, er hann hefir sacir a hendi.

Goþar þeir allir, er i þvi þingi ero, scolo coma til þings öndverþz. Goþi sa er þinghælgi a þar, hann scal þar þing hælga enn fyrsta aptan, er þeir coma til þings, scal rettr mannz halfo aukaz meþan a þvi þingi er i orþom, oc i öllom önnom verkom. Enn goþi scal qveþa a þingmörc hver ero, oc scal hann sva þing hælga, sem alþingi, oc scal hann qveþa a hve þing heitir.

qvatuor æstatis septimanæ sint consummatæ.

Comitiis vernalibus ne propius citetur, qvam ut (citatione manifestata) duæ supersint hebdomades ad comitia vernalia, in qvibus hæc causa agatur; auctoritates vero caussarum unâ septimanâ, si non ultra, ante comitia habenda evocentur. Si post hos temporis terminos lis oriatur, comitiis vernalibus tam prope qvam placet citare licet, nisi domicilii vicini sint evocandi, in qvo casu non minus qvam unâ ante comitia habenda hebdomade et citatio manifestetur et auctoritates evocentur.

Lites toparchiæ cujusdam incolas intercedentes, ad comitia ejusdem vernalia deferantur. Legitime citat actor, tum in forum toparchiæ qvam ipse seqvitur, cum in comitia ejus toparchiæ qvam adversarius inhabitat.

Omnes hujus toparchiæ prætores ineuntibus comitiis (vernalibus) compareant. Prætor vero qvi securitatem judicialem præstare debet, (et in cujus prætura forum positum est) hanc primo, a qvo advenerint, vespere indicet. (Qvo facto) cujusvis, dum comitia aguntur, jus personale in duplum augetur, tum qvoad verba (contumeliosa) qvum facta omnia violenta (qvibus petitur). Prætor adhæc, termini comitiorum qvinam sint, definiat, et nomine fori manifestato, securitatem judicialem, eodem modo ac in comitiis generalibus solet, indicet.

Ef goþar coma eigi til þings önd-verþz, þa varþar þeim þat utlegþ, oc or goþorþi sino, nema sacar se til þings; þa varþar fiörbaugs-garþ. Ef sacir ero til þingsins, oc sva þott þar gioriz, oc eigo þeir menn sacir þar at sökia er sacir hafa bunar til þings þess. Nu vilia þeir eigi, þa eigo samþingis goþar hans, sa þeirra er helldr vill sott hafa oc a þingi er ef eigi ero baþir. Nu vilia þeir eigi þa eigo innanþingsmenn fyrst, enn þa hverr er vill.

Si prætores (qvi securitatem judicialem indicere debent) comitiis ineuntibus non adfuerint, prætoriâ dignitate privati pœnam (tantum) pecuniariam luant, nisi lites ad comitia paratæ sint; in qvo casu exilii tenentur; et lites qvamvis (in his comitiis) decidantur, idem valeat. Prætores hac de causa reos agere iis competit qvi lites in hæc comitia paravere; hi si recusaverint, actio competit prætoribus, qvi eidem ac incusatus toparchiæ præsunt, et inter eos in primis ei qvi causam suscipere vult, et comitiis interest, si non uterqve adsit. Si horum neuter in reum agere voluerit, incolis toparchiæ actio primum deferenda, et deinde popularis evadit.

Varþingom öllom scal namn gefa, enn þingheyiendr scolo eigi siþarr coma til varþings enn nott se af þingi, oc sva þeir menn er meþ sacir fara, oc sva scolo þeir menn eigi siþarr coma til þings, er gagna ero heiman qvaddir, en nu hefi ec talit.

Comitia omnia vernalia certo nomine nuncupentur. Hæc comitia agentes, ut et causarum hic agendarum partes, ne unica comitiorum temporis nocte serius compareant. Post tempus, qvod jam definivi, nec veniant, qvi ad auctoritates causarum proferendas evocati sunt.

Enn ef þeir menn coma siþarr, er sacir hafa til þings, eþa sacir vilia veria, oc verþa onytar sacir þeirra, oc sva varnir, ef þeir coma siþarr til varþings, enn nott se af.

Si in comitiis (vernalibus) causas vel agere vel defendere parantes, stato tempore non adfuerint, eorum et actiones et exceptiones reprobentur, si (nempe) serius venerint, qvam unicâ comitiorum vernalium nocte præterlapsâ.

Rett er at varþing se scemra enn IV natta þing, ef þingonautar ero allir asattir, oc se lokit söcom öllom, þeim er bunar voro til þings þess.

Comitia vernalia petentes si consenserint, et causæ omnes ad hæc comitia paratæ ad finem deductæ sint, qvatuor noctibus brevius comitia vernalia habere liceat.

Enscis ego vattar at qveþia igegn til varþings, nefna scal þa menn alla i dom, er fyrr coma til þings enn dom scal nemna. Ef söc kömr upp siþarr enn II vicor ero til varþings, enda se heiman qvatt til, þa scal stefnt vico fyrir þing, oc sva qvatt gagna til. Nu cömr siþarr up söcin enn vica se til þings, þa scal qveþia bua til a þingi.

Testes evocati ad comitia vernalia ituri ab evocante nihil reposcant. Judices legitime designantur qvi judicum denominatione nondum instituta in foro comparent. Ubi lis, cui auctoritates domi evocandæ adhibeantur, intra duas ante comitia vernalia hebdomades evenit, tum unicâ ante ea hebdomade et citandum est, et auctoritates evocandæ; si causa serius qvam unica ante comitia hebdomade oriatur, veridici in ipsis comitiis denominentur.

Rett er bonda at senda mann til þings at heya þing fyrir sic, þann mann er samþingi er viþ hann, enda ef sacir ero bunar til varþings, þa varþar goþa fiörbaugsgarþ ef hann kömr eigi til önd-verz þings, oc sva þo at þar giöriz.

Colono eum, ad comitia (vernalia) sui locô agenda, mittere liceat, qvi eandem ac ipse toparchiam seqvitur; et si causæ ad hæc comitia paratæ fuerint, prætor iis ineuntibus non comparens, litibus qvamvis ibi decisis, exilii tenetur.

Stefna scal um eindagat fe um ena hælgo vico, ef hon er um þing, til alþingis ef maþr vill.

De pecuniis, termino solutionis peremtorio non expensis, in sancta hebdomade, in tempus comitiorum vernalium si inciderit, ad comitia generalia, si placuerit, citare liceat.

Ef þeir menn coma siþarr til þings, en nott se af þingino, er lögscila ero heiman qvaddir, oc verþa onyt lögscil þeirra manna ef þeir vilia framföra.

Si ad legitima forensia peragenda domo evocati, vel primâ comitiorum temporis nocte serius advenerint, vel (omnino) non comparuerint, legitima judicialia qvæ (serius) proferre volunt, reprobantur.

Ef þingheyendr coma siþarr til varþings enn nott se af þingino, eþa coma eigi til varþings, oc verþa þeir utlagir um þat viþ goþann.

Si comitia agentes vel prima comitiorum vernalium nocte præterlapsa venerint, vel omnino non comparuerint, mulctam pecuniariam prætori, (securitatem judicialem indicanti) expendant.

Rett er at bondi fai griþmann sinn

Colonus operarium suum domesticum,

fyrir sic oc verþr sa jamrettr þingheyandi sem bondinn. Hann scal segia goþa at hann mun þing heya fyrir þriþiungsmann hans, oc nefna þann annan.

Goþar scolo þar dom nefna, oc scal hverr þeirra XII menn nefna i dom at döma, um sacir þær allar er þar coma i dom þann er þa scylda lög til. Hann scal bioþa til sacar sökianda, oc sacar verianda at rengia þa menn or domi, oc eınc buinn annan i at nefna, ef þessir verþa or rengþir at lögom. Þat er oc rett, at þeir hafi þingscavp þau er þingheyendr verþa asattir, hvervetna þess er þeir taca eigi af alþingis mali, enn þeir eigo cost at auca er þeir vilia. Meiri lutr goþa scal raþa hvenær domr scal utfara. Of sacir þær allar er samþingismenn eigo saman, þa eigo þeir cost at vinna hvarz sem þeir vilia at hafa sacir til alþingis, eþa til varþings nema þar er utlegþir fara einar saman. En þeir scolo fara til varþings, en utlegþar sacir scolo eigi standa um varþing, þar er þær fara einar saman, ef þær coma up fyrir stefno daga.

Þat er mælt um omaga sacir, at þær scal vinna, hvarz er vill, at lysa til framförslo omaganom at varþingi eþa stefna heiman ella. Þviat eins er rett at lysa omaga a hönd manni a varþingi, ef sa er sialfr a þingi er a hönd er lyst, oc scal

sui ipsius loco ut in foro compareat, legitime substituit, et hic tanqvam ipse colonus juste agit comitia; prætori vero, pro ejus trientis incola, qvem nomine nominet, se comitia agere indicet.

Prætores in judicium viros legant; qvisqve eorum unam denominet dodecadem, qvæ causas omnes huic judicio subjiciendas et debito decidendas, dijudicet. Actorem defensoremqve causæ (prætor) invitet ad reprobandos judices, qvos denominavit. Unoqvoqve horum legibus convenienter reprobato alium substituere paratus sum (inqviat). Forensem procedendi modum, a foripetis comprobatum servare possunt, modo comitiorum generalium constitutionibus non deroget, his vero subrogando aliqvid adjicere licet si placuerit. Pars major prætorum qvando judices exeant, definiat. Qvoad lites ejusdem toparchiæ incolas intercedentes, eligendi facultas partibus conceditur, utrum in comitia generalia an vernalia eas parare velint, nisi causæ sint, pœnas solummodo pecuniarias adferentes, qvo casu in comitiis vernalibus agantur, qvæ neqvaqvam transeant causæ tantum multaticiæ, si ante justum citandi terminum sint ortæ.

De causis circa alimonias versantes præfiniunt leges, actoris arbitrio concessum esse, utrum alendum ad sustentationem suscipiendam in comitiis vernalibus denuntiare, an domi citare velit. Ea sub conditione in comitiis vernalibus alendus cui-

segia hanom sialfom meþ vatta, ef hann heyrir eigi a lysing.

En ef menn vilia bua vigsacir eþa legorþzsacir til varþings, þa er rett hvarz sem vill at stefna heiman eþa lysa i þingbrecco.

Ef lysa scal sacir, þa scal qveþia bua halfom manaþi fyrir þing eþa meira meli. Þat er oc mælt at qvatt scal qviþa allra, oc frumgagna aþr domr fari ut sem a alþingi.

XXXVIII. Capituli.
Um doma utförslor.

Domar scolo fara ut sva at sacir comi i allar fyrr en sol se undir. En menn scolo sva sacir luta jamt sem a alþingi, oc sva eiþa vinna oc fara at söcom öllom oc sva at vörnom sem a alþingi.

Ef menn halda gögnom, þa varþar þeim slict, sem a alþingi haldi þeim; enn þeim a þar at stefna um i þingbrecco til doms.

Ef (menn) ero bua qviþar qvaddir þar er tolftar qviþr atti til at coma, þa eigo þeir þat at lata standa fyrir qviþburþ

dam juste denuntiatur, si is, cui alendi sustentatio injungitur, ipse in comitiis adsit, si vero denuntiationem non exaudiat, testibus adhibitis ei indicetur.

Si in homicidii vel stupri criminis reos in comitiis vernalibus qvis agere voluerit, penes agentem sit arbitrium, sive domi citare velit, sive in clivo comitiorum causam denuntiare.

Ubi causæ denuntientur, vicini veridici semimense, vel prius, ante comitia habenda evocandi sunt. Legibus cautum est, ut veridici omnesqve (causis adhibendæ) auctoritates principales, ut in comitiis generalibus solet, priusqvam judices exeant (ad judicandum), evocentur.

Titulus XXXVIII.
De judicum sub dium deductione.

Judices tam mane exeant, ut ante solis occasum causæ omnes in judicium devenire possint. Hic lites ad sortem revocandæ, juramenta dicenda, omniaqve actionis et defensionis momenta ita proferenda, ut in comitiis generalibus fieri solet.

Proferendas causarum auctoritates retinentes, eundem reatum incurrunt, acsi in comitiis generalibus retineant, in clivo vero fori vernalis de hoc in jus vocandi sunt.

Siqvi viciniæ veridicorum effati postulantur, in causis, qvibus dodecadis veridici adhibeantur, id suo effato proferendo ob-

sinom, at þeir ero þess qviþar qvaddir er þeir ero eigi rettir um at scilia.

Ef goþi er qvaddr tolftar qviþar, þar er bua qviþr a um at scilia, oc scal hann lata standa fyrir qviþburþ sinom, ef hann er eigi rettr um at scilia.

Ef maþr helldr gögnum, sa er utanþingsmaþr er, oc a hinn cost hvarz hann vill, stemna hanom þar i dom eþa til alþingis.

Ef þingheyiandi ferr þaþan a brot or þing marki oc er a brot um nott eþa lengr, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc er rett at stemna þeirri söc i þingbrecco oc þar til doms. Scal qveþia til heimilis bua IX a þingi þess er sottr er. Öll þingsafglöpon, su er menn giöra þar, oc varþar slict þar, sem menn göri a alþingi, oc sva scal sökia at öllo um varþings afglöpon, sem a alþingi veri giört.

Ef varþing verþr sva afglapat, at eigi mego mal lukaz þar fyrir þeim söcom, þa scal sa er þær sacir atti at sökia, stefna þeim er vallda um þings afglöponina, oc lata varþa fiörbaugsgarþ. Nu ef qviþr berr a þa, þa ma hann sökia þær sacir a alþingi, oc i þann fiorþungsdom sem þing var i, oc eigo þær sva þar at metaz, sem þær voro tilbunar, enda ero gögn þau öll sialfqvödd til alþingis er þar verþa eigi af

stare prætendant qvod effati postulantur (de causa) de qva dispicere non obligati sunt.

Si prætor ad dodecadis veridicorum effatum exhibendum provocatur, ubi viciniæ veridici de causa decreturi sint, effati retenti, se ad hoc proferendum non idoneum esse, causam interserat.

Si alienæ toparchiæ incola auctoritates (in comitiis vernalibus proferendas) retineat, (qvi his utatur) ex sua voluntate, reum vel ibi vel in comitiis generalibus in jus vocet.

Si comitia agens, per unam pluresve noctes terminos fori (vernalis) egressus, abfuerit, exilii tenetur; de qva causa ibi dijudicanda in clivo comitiorum citatio manifestetur, novem incusati domicilii vicinis (ad probandum) evocatis. Comitiorum vernalium perturbatio eadem pœna coërcenda est, et de hoc delicto actio eodem modo instituatur, acsi in comitiis generalibus facta fuerit.

Comitiis vernalibus ita perturbatis, ut eam ob rem lites (partium) componendi facultas defuerit, actores causarum competentes, auctores perturbationis, ad exilii pœnam subeundam in jus vocent. Si per effatum veridicorum perturbationis rei arguuntur, causæ perturbatæ in comitiis generalibus agantur, inqve judicio qvadrantis, cui forum vernale (perturbatum) adscribitur; qvasi ad hoc ab initio paratæ fuissent, ibi censendum est; omnesqve auctoritates

hendi leyst, oc aþr var tilqvatt, oc sva gagna gögn.

Ef þing berr a ena helgo vico, at þat a eigi fyrir þeim malom at standa, er þar þarf at hafa a þingi, hvarki fyrir eiþom ne fyrir stefnom, enn eigi scal þa stefna til alþingis nema um eindagat fe.

Ef innanþings-menn bera annattveggia liugqviþo eþa liugvætti, oc scal þeim stefna þar i dom, oc lata þeim varþa fiörbaugsgarþ, oc qveþa til tolftar qviþar goþa þann er sa er i þingi meþ er sottr er. Ef sa maþr berr liugqviþo eþa liugvetti er utanþingsmaþr er, oc er rett hvart sem hann vill, at stefna hanom þar i dom, eþa til alþingis ella, oc scal qveþia goþa þann er sa er i þingi meþ er sökir a varþingi.

Hvervetna þess er a gögn er qveþit, oc er stefnt til alþingis oc a sva domr at döma, sem rett borin se gögnin. Ef a gögn er qveþit a varþingi, þau gögn er mali þickir scipta meþ mönnom, þa scal

principales, antea qvidem comparatæ, sed in foro vernali proferri prohibitæ, ut et harum auctoritatum probationes secundariæ, pro reapse in comitia generalia evocatis, habeantur.

Si comitiorum vernalium tempus in sanctam hebdomadem inciderit, (præfiniunt leges) hoc causis, qvæ in his comitiis agendæ sint, nil impedimenti adferre, nec qvod ad jurajuranda nec qvod ad citationes pertinet, sed hac hebdomade, nisi de pecuniis stato tempore persolvendis ne citetur.

Si toparchiæ, ad forum qvoddam vernale pertinentis, incolæ falsa vel veridicorum effata vel testimonia protulerint, his, in comitiorum vernalium judicium vocatis exilii pœna irrogetur, prætor vero, cujus trientem incusatus seqvitur, ad dodecadis veridicorum effatum exhibendum provocetur. Si alienæ toparchiæ incola falsum vel veridici effatum vel testimonium (in comitiis vernalibus) protulerit, actoris arbitrio relinqvitur, reum vel ibi, vel in comitiis generalibus in judicium arcessere, prætorqve, cujus jurisdictionem in comitiis vernalibus agens seqvitur, postuletur, ut dodecadis veridicorum effatum exhibeat.

Ubi auctoritates causarum in comitia generalia delatarum improbantur, judices ita sententiam ferant acsi auctoritates legitime prolatæ fuissent. Si in comitiis vernalibus auctoritates, ad lites partium diri-

domr döma sva sem gögn se rett borin. Þa scal domi stemna til rofs, sa er a gögnin qveþr, oc a domr at rofna ef at liugvitni verþr; ef domrinn rofnar, þa scal sva fara at reifingom oc at öllo sem at alþingis domi. Enn þeir scolo döma um sacir manna, oc er þa vel ef þeir verþa samdoma. En ef þeir verþa eigi samdoma, þa scolo þeir vefengia oc ganga til vefangs eigi færi enn VI, oc fara sva at vefangi sem i alþingis domi. Þar scal stemna mönnom a þingi eptir doma um vefaung, oc lata þeim varþa utlegþ, oc stemna til þess fiorþungsdoms er þingit er i fiorþungi, oc stefna til rofs domi þeirra, enda er rett at stefna þeim um vefaung heima i heraþi at heimili hvers þeirra.

Þau mal er menn hafa vefengþ a varþingi, þa scolo þau lucaz i fiorþungsdomi þeim sem þingit er i fiorþungi, ef þar mego lucaz. En ef þar verþr enn eigi (?) vefengt, þa scal lucaz i fimtardomi.

Vætti þau scal lata bera öll i fiorþungsdom er þeir nefndo at hve þeir foro at vefangi hvarirtveggio.

mendas comparatæ improbantur, judices qvasi justæ allatæ sint probationes judicent. Auctoritates prolatas improbans ad sententiam judicum rescindendam (tum) provocet, qvæ etiam probationum allatarum falsitate comprobata rescindatur. Si lata (sed falsis probationibus superstructa) sententia rescinditur, recitationes causarum cæteraqve ut in judiciis comitiorum generalium procedant. (Judices) vero (deinde) causas partium judicent; res bene se habet si in unam sententiam (omnes) consentiunt; sin minus, in sententias non vero sex pauciores, discedant, hanc discessionem modo in judiciis comitiorum generalium solito instituentes. Sententiis in comitiis vernalibus latis de facta discessione judices in jus vocandi ad judicium qvadrantis, ad qvod forum vernale, (ubi in sententias ivere) pertinet; pœna pecuniaria iis intendatur, et ad sententiam eorum rescindendam citetur. Ad eorum in tribu domicilia de discessione in sententias iis etiam dicam dicere liceat.

Lites, per judicum in comitiis vernalibus discessionem ampliatæ, in judicio qvadrantis, qvem hæc comitia seqvuntur, ad finem, si fieri possit, perducantur; si vero ibi de novo judicum discessio instituitur, in qvinionis judicio dirimendæ sunt.

Effata testium, de modo qvo utraqve judicum pars discessionem instituebat nuncupatorum, coram judicio qvadrantis proferenda sunt.

Eigi scal stemna innanþings mönnom, þeim stemnom er eigi scal sökia þar a þingi, meþan socnarþing er laust. Enda er rett at stemna innanþings mönnom til alþingis lengr er socnarþing er laust, þo at sculda þing se fast. Hanom scal sva stefna at hann heyri a sialfr, enda er rett at stefna hanom at buþ, ef þeir finna hann þar at mali. Enda er rett at stefna ef hann heyrir uphaf, er vattar ero nemndir, þo at hann renni undan, enda er rett at stefna utanþingsmönnom a varþingi, þo at socnar þing se fast, oc sva utanþingsmönnom, er rett at stemna innanþingsmönnom, þo at socnar þing se fast.

Ejusdem toparchiæ incolis dica non dicenda est de causis in foro non agendis, dum tempus comitiorum (non) peractum est. Ad comitia generalia ejusdem toparchiæ incolam citare liceat (ipsis) comitiis vernalibus peractis, sed conventu debitorum exigendorum non habito. Actor reo exaudiente citationem manifestare debet; juste etiam ad rei tabernaculum si eum ibi conveniunt (vocatores) dica dicitur; imo si testium (de facta citatione) nuncupationis initium exaudierit, sufficit, (his auditis) qvamvis pedem referat. In comitiis vernalibus, actionibus nondum peractis, et alienæ toparchiæ incolæ legitime citantur, et ipsi, ad comitia pertinentis toparchiæ habitatores in jus vocant.

Ef utanþingsmanni er stemnt til varþings, oc eigo domendr at döma um þa söc ef eigi kömr lyrit fyrir þa söc. En hanom er þat rett, hvart sem hann vill, at lata fyrir coma fyrir söc þa er hanom er a hendi eþa stefna domi til rofs. Þat er hanom rett, hvart sem hann vill at stefna einom eþa fleirom, oc stefna um þat, at þeir hafi dömt um utanþings mann, oc scal stemna til rofs dominom. Þa scal hann qveþia ser biargqviþar, heimilisbua sina V at bera um þat, hvart hann var þa þar i þingi, eþa eigi meþ goþa þeim er hann qveþr a þa er hanom var stefnt.

Ubi alienæ toparchiæ incola ad comitia vernalia citatur, judices hanc causam, si non interdicto prohibentur, dijudicare (qvidem) debent, illius vero arbitrio relinqvitur eligere sententiam vel ferendam interdicere vel latam reprobare. Unum pluresve judicum pro lubitu in jus vocare potest, id criminis iis intendens, qvod de alienæ toparchiæ incola tulerint sententiam, ad qvam annihilandam simul provocetur. Qvinqve sui domicilii vicinos deinde evocet, qvi effatum ei auxiliare proferant testificando, num tempore citationis toparchiam prætoris, qvem nomine nominet, secutus fuerit nec ne?

En ef hann fær þann qviþ, at hann

Si (vicini veridici) effato suo proba-

veri þar i þingi, þa er hanom var stefnt, þa rofnar domrinn, oc verþr onyt sökin.

Ef hann spyrr sva siþ, at hann getr eigi stemnt a stefnodögom, þa er hanom rett hvart sem hann vill, at stefna sva nær alþingi sem hann vill, eþa lysa at lögbergi til socnar et sama sumar. Nu cömr hann eigi til þings, þa er rett at sa taki til er vill at veria fyrir hann, sva sem sa se rettr aþili ef hann hefir eigi aþr spurt.

Manni er rett at lata lyrit coma fyrir söc þa, er hanom er a hendi. Hann scal fara til fundar viþ goþa þann, er hann er i þingi meþ, enda er rett at annar maþr taki lyritin af goþanom. Hann scal nemna ser vatta i þat vetti, at ec spyr þic eptir, oc nefna goþann, hvart þu hefir goþorþ þitt, þat er þu nefnir doma meþ, eþa berr tolftarqviþo, eþa hafir eigi. En goþi scal svara hanom. En hinn scal nefna vatta at svörom þeim er verþa, oc goþinn svarar hanom. En ef goþi svarar þvi, at hann hafi goþorþ þat, þa scal hinn nefna ser vatta i þat vetti, at hann tekr lyritit af goþanom, en goþinn selr hanom goþa lyrit, löglyrit fullan at veria domendom at döma um söc þa, oc nemna söcina, oc nemna mann

verint, eum tempore citationis ibidem (ac nunc) toparchia usum fuisse, annihilatur sententia lisqve reprobatur.

Si (litem sibi intentatam esse) tam sero cognoverit, ut justo citandi tempore dicam dicere neqveat, ejus arbitrii erit eligere, vel tam prope ad comitia generalia, qvam ei placet, citare, vel causam eadem æstate agendam ad rupem jurisdicundi denuntiare. Si in comitiis generalibus (ipse) non adsit, cuicunqve qvi voluerit, qvasi defensor competens esset, ejus defensionem suscipere liceat, modo (reus principalis causam in se paratam) ante comitia non resciverit.

Cuiqve licet interdictum actioni, qvæ in eum instituitur, opponere. Prætorem cum qvo toparchia utitur conveniat; liceat etiam ut alius (qvam incusatus) jus interdicendi a prætore accipiat. Testes denominet (reus vel ejus mandatarius) ad attestandum (inqviat:) qvod ego te, simulqve prætorem nomine appellet, interrogo, an præturam geras, cujus auctoritate judicia constituas, aut dodecadis veridicorum effatum proferas, nec ne? Prætor respondere debet percontanti, hic vero de responsis datis et a prætore redditis testes antestetur. Si prætor responderit, se præturam talem gerere, testes contestetur, qvi adserant eum jus interdicendi a prætore accepisse, prætoremqve ei jus interdicti, interdicti nempe prætorii, legitimi et absoluti tradidisse, cu-

þann er hanom hefir stemnt, oc sva gögn öll fram at föra þau er lyrit a fyrir at coma. Enn ef sa maþr tecr lyritinn, er eigi a sökin a hendi at vera fyrir hinn, er sökin er a hendi, oc scal þa nefna þann a nafn, er sökin er a hendi, oc fara þvi male alengr, sem aþr var tint.

jus vi prohibeat tum judices causam qvam definiat dijudicare, cum actorem, qvi eum in jus vocavit, qvem etiam nomine nominet, qvidqvam auctoritatum, qvas interdicto destruere liceat, producere. Siqvis vero actione non infestatus, jus interdicti pro ipso incusato receperit, ille nominetur, et in cæterum hoc negotium, ut nuper memoratum est, geratur.

Nu vill goþi eigi selia lyritit fyrir þriþiungsmann sinn, oc a hinn þa at beiþa hann meþ vatta lögbeiþing, oc varþar hanom þa fiörbaugsgarþ, oc scal sökia viþ vattorþ, þat er hann var beiddr.

Si prætor trientis sui incolæ jus interdicti dare detrectaverit, hic (vel ejus mandatarius) testibus advocatis, et legitima postulandi formula id ab eo expetat. Prætor vero (si jam tradere recusat) exilii tenetur, testesqve eum (interdicti) postulatum fuisse probantes, actioni (in eum instituendæ) adhibeantur.

Goþi a at beiþa ser biargqviþar, bua sina V, hvart hann vissi at sa maþr veri þar þriþiungsmaþr, er sökin var a hendi, eþa vissi hann eigi. Nu ef þat berr qviþr, at hann vissi eigi, oc hann mundi selia lyritinn, ef hann vissi vist, at sa maþr veri þar i þriþiungi, oc versc hann þa sökinni.

Vicinos suos qvinqve provocare debet prætor, ut veridicorum effato ei auxiliari discernant, an actione infestatum sui trientis incolam esse agnoscat, nec ne? Si veridici eum hoc nescivisse, et incusato si eum pro sui trientis incola agnoverit, jus interdicti traditurum fuisse asseruerint, prætor reatu liberatur.

Hann scal fara til þings er lyritinn hefir tekinn af goþa, enn hann scal ganga þangat til, er domrinn er settr, enn hann a þar at veria lyriti, þat er domendr heyra a.

Qvi jus interdicendi a prætore adeptus est, comitia adeat, eoqve ubi judicium est constitutum, accedens, judicibus exaudientibus proferat interdictum.

Hann scal föra fram hvart sem hann vill aþr söc se framsögþ a hendr hanom, eþa siþan. Hann scal nefna ser vatta aþr

Ejus arbitrio relinqvitur, sive ante peroratum in se crimen, sive postea interdictum adferre voluerit. Interdictum prolo-

hann föri lyrit fram, i þat vetti, at ec ver lyriti, goþa lyriti, lög-lyriti fullom, domendom at döma um söc þa, oc qveþa a sökina, þa er hann hefir a hendi hanom eþa mer, oc nemna goþann, oc sva þann mann er sökin er a hendi, ef hann verr fyrir annan mann, enda scal hann sva veria qviþmönnom lyriti at bera qviþo um hann, ef hann vill, oc sva öll gögn nema stefno vetti, nema fleiri gögn se framcomin aþr.

Ef menn bera þa ofliþi, oc lata þa eigi ganga til doms, þa eigo þeir at nemna ser vatta, oc beiþa þa at þeir gangi til doms. Enn ef þeir na eigi at ganga til doms, þa scolo þeir þar veria lyriti, er þeir coma framast, oc mæla þar þeim malom öllom, sem at domi.

Þat vetti scal lata bera, ef hin toc af goþanom lyritin, en þeir scolo hafa öll orþ slic i vættisburþ sinom, sem þeir voro at nefndir, þa er hinn toc lyritin af goþanom. Þeir scolo eiþa vinna aþr þeir beri vætti, jamnt sem a alþingi.

Ef goþi förir lyrit sinn sialfr fram, hvart sem hann förir fyrir sic eþa fyrir annan þriþiungsmann sinn, oc scolo þar engi töcovetti fylgia. Hann scal nefna ser vatta i þat vætti, at ec ver lyriti min-

cuturus testes advocet qvi adserant, qvod (inqviat) interdicto prætorio, interdicto (inqvam) legitimo et absoluto, judices de causa, eamqve indicet, judicare veto, qvam actor adversus incusatum vel me instituit; prætorem simul nominet ut et ipsum accusatum si pro altero interdicit. Eodem modo veridicos, si velit, effatum contra accusatum (vel sese) proferre prohibeat. (Actorem) etiam auctoritates omnes præter factæ citationis testimonium inducere vetet, nisi plus instrumentorum jam antea productum sit.

Si vi, qvominus judicium accedant (interdicentes) prohibentur, testibus adhibitis judicium adeundi copiam sibi postulent. Si (nihilominus) judicium adeundi facultas iis non conceditur, ubi ad judicium proxime accedunt, proferant interdictum, omnibus, uti coram judicio, formulis adhibitis.

Hic adferatur testimonium (qvod probat) interdictum a prætore acceptum esse. Testes vero iisdem verbis conceptum testimonium proferant, ad qvæ, interdicto a prætore accepto, referenda provocati fuere. Testimonia prolaturi juramentum, ut in comitiis generalibus moris est, dicere tenentur.

Ubi prætor ipse, vel pro seipso vel pro sui trientis incola, interdictum suum profert, interdicti accepti testimonium ne adhibeatur. Testes provocet (prætor) ad attestandum (dicat) qvod meo interdicto, legi-

om, lög-lyriti, domendom at döma um söc þa, þar þurfo engi töco-vetti at fylgia ne eiþar.

XXXIX. Capituli.
Um domendr.

Domendr scolo nefna ser vatta, oc lata þat standa fyrir domi sinom at goþa lyrit er comin fyrir söc þa, oc nefna sökina, oc sva ef fleiri ero.

Ef qviþar er qvatt til sacar þeirrar, oc eigo þeir at nemna ser vatta i þat vætti at þeir lata þat standa fyrir qviþburþ sinom, ef þeim var varit at bera qviþinn, at goþa lyriti er cominn fyrir söc þa. Ef vetti fylgir sökinni, þa eigo þeir þat at lata standa fyrir vættisburþ sinom at goþa lyritr er cominn fyrir söc þa.

Sa maþr er lyrit hefir framförþan, hann scal nefna vatta at þvi, hver gögn ero framcomin til varnar, oc tina þau, oc nemna hinn er sökin er a hendi. En sa maþr er sökina hefir at sökia, hann scal nefna ser vatta i þat vætti, hver gögn ero framcomin til socnar, hann scal þat vætti lata bera i alþingisdomi.

Of sakir þær allar er lyritr kömr fyrir a varþingi, þær scolo fara til alþingis, oc i þann fiorþungsdom er þingit er i fiorþungi, oc gögn þau öll, er oborin

timoqve interdicto judices de hac causa sententiam ferre veto. Nec de (interdicti) acceptione testimonia nec juramenta hic adhibere necesse est.

Titulus XXXIX.
De judicibus.

Judices, testibus compellatis, id sententiæ suæ proferendæ obstare declarent, qvod interdicto prætorio, causa, qvam definiant impedita sit; itidem valeat, causæ qvamvis plures fuerint.

Ad causam hanc evocati veridici testes nuncupent ad testificandum, qvod ab effato suo proferendo prohibiti, id huic obstare prætendunt, qvod interdicto prætorio actio causæ est inhibita. Testimonium ubi causæ huic adhibetur, testes testimonii retenti causam esse interserant, qvod prætorio interdicto lis impedita sit.

Qvi interdictum causæ adhibuit, testes contestetur, de auctoritatibus ad defensionem prolatis, qvas etiam enumeret, nominatim eum in qvem agitur nominans. Actor causæ, (e contrario) testes contestetur ad probandum, qvænam in actione prolata sint instrumenta; hoc testimonium (postea) coram comitiorum generalium judicio proferri faciat.

Causæ in comitiis vernalibus interdicto prohibitæ in comitia generalia transferantur, et judicio qvadrantis, cui hoc vernale forum adscribitur, admoveantur; omnes

verþa a varþingi, þa ero þau sialfqvödd til alþingis oc sva gagna gögn.

Ef goþi selr lyrit, fyrir annars þriþjungsmann, oc er hann utlagr um þat, oc or goþorþi sino.

Ef maþr förir lyrit fram annan enn goþa lyrit, oc varþar þat fiörbaugsgarþ hvaromtveggia, oc er þat stefno söc hvartveggia, oc scal qveþia til heimilisbua IX a þingi þess, er sottr er, at bera um þat hvart hann toc lyrit af goþanum eþa eigi. Þa a hann at beiþa ser biargqviþar bua sina V, hvart hann hugþi at sa maþr föri meþ goþorþ er hanom seldi lyrit. En ef sa qviþr verþr borinn a goþann, at hann hefþi eigi goþorþ þa meþ at fara, er hann selldi lyritinn oc sekz hann þa.

Ef goþi er sottr um þat at hann hafi lyrit sinn latiþ coma fyrir annars goþa þriþjungsmann, oc a hann ser buaqviþar at beiþa, bua sina V, at bera um þat hvart hann var þar þa i þingi eþa eigi er hanom var stefnt. Enn ef þat berr qviþr at hann var þar þa i þingi, þa versc hann sökinni.

Ef maþr er spurþr, meþ (vatta), hvar hann var i þingi eþa i þriþjungi. Nu

vero auctoritates in comitiis vernalibus non allatæ, ut et auctoritatum (principalium) probationes (secundariæ) pro reapse ad comitia generalia evocatis habendæ sunt.

Si prætorum aliqvis alieni trientis incolæ jus interdicendi concesserit, prætoris dignitate exutus mulctetur.

Siqvis interdictum, sed non a prætore (competente) concessum protulerit, exilii tenetur uterqve (tum proferens, cum prætor qvi incompetens ei jus interdicendi concessit). Utriqve causæ citatio adhibeatur novem ejus in qvem (de prolato interdicto) agitur, domicilii vicinis in comitiis evocatis, qvi dispiciant, num a prætore jus interdicendi receperit nec ne; ille vero qvinqve eorum, effati auxiliaris postulet, (qvo probetur), eumne, a qvo jus interdicendi accepit, præturam gerere opinatus fuerit, nec ne? Si effato veridicorum comprobatur, prætorem, cum jus interdicendi alteri traderet, præturam non gessisse, (injustum proferens interdictum) criminis insimuletur.

Prætor si ea de re reus agitur, qvod jus suum interdicendi alieni trientis incolæ concessisset, vicinos suos qvinqve provocet, qvi decernant, an (interdictum accipiens) cum citabatur prætoris jurisdictionem secutus fuerit, nec ne; si veridici probaverint, rem ita se habere, prætor reatu liberatur.

Siqvis testibus contestatis interrogatur, qvanam toparchia vel prætura utatur? et

svarar hann þvi, at hann var þar i þingi sem hanom var stefnt til. Ef maþr förir lyrit fyrir söc þa, oc a sa lyritr eigi at standaz er vætti þau comu i dom fram, þar er sa var spurþr þingvistar er sottr er.

Ef maþr spyrr mann meþ vatta, hvar hann er i þingi, enda hittir hann einn hann i haga uti, oc er hanom rett þat at hann svari þvi, at þeir gangi til huss, oc hann muni þar svara hanom, er hann hefir vatta viþ, ef hann vill eigi þeim vattom hlyta er hinir hafa.

Ef maþr svarar einogi, er hann er spurþr meþ vatta, hvar hann er i þingi, oc varþar hanom þat utlegþ, enda scal hann til þess þings stefna hanom, er hann er sialfr i, er meþ sökina ferr, oc a eigi lyritr fyrir þa söc at coma.

Ef þeir eigo fleiri goþorþ þat saman er hann hefir þriþjungsvist meþ, oc er hanom rett at hann svari þvi: meþ þeim þeirra em ec er meþ goþorþ þat ferr, oc nefna þa.

Ef maþr stefnir auþrom i þat þing er hvargi þeirra er i, oc verþr hann utlagr um þat oc onyt söc hans.

Boanda er rett at senda annan mann til at heya þing fyrir sec, þann mann er samþinga se viþ hann, enn hann scal fara enn fyrsta aptan, er hann kömr til þings at finna goþann, oc segia hanom at boandinn hefir hann sendan þangat til at

ille responderit se illam toparchiam seqvi, ad cujus forum vernale citabatur, interdictum qvamvis hac de causa prolatum ne valeat, cum nempe testimonia, qvæ probant citatum de toparchia sua interrogatum fuisse, in judicio producuntur.

Siqvis alterum in pascuis solum offendens, testibus ipse stipatus, de toparchia ejus interrogat, hic regerens juste postulat ut domum eant, se respondere velle dicens, ubi testes ipse adhibere potest; si nempe qværentium testibus satis habere noluerit.

Si, testibus advocatis, qvam toparchiam seqvatur interrogatus nil responderit, pœnam luat pecuniariam; causamqve agens eum ad comitia sui ipsius toparchiæ citet nec actio hujus causæ interdicto impediatur.

Si plures simul præturam qvam seqvitur (interrogatus) gerant, respondere ei liceat: hanc præturam tenentium illum, nomine nominato, seqvor.

Qvi alterum ad toparchiæ forum, sed eorum neutrius citat, mulctam expendere tenetur, et causa sua cadit.

Colono alterum, sed ejusdem toparchiæ incolam, ad comitia sui loco agenda mittere liceat; missus vero, primo, qvo in comitiis comparuit, vespere, prætorem conveniat declaratum, qvod colonus eum ad partes suas in comitiis agendas eo miserit;

heyia þing fyrir hann, oc verþr sa rettr at nemna i dom, oc sva tolftar qviþo at bera meþ goþanom. Enn goþi a þess cost hvart sem hann vill at sökia bondann um heima setona, eþa ella heimta þingfarar caup at hanom halfan eyri, ef hann sendir engi mann til at heyia þing fyrir sic.

Ef bondinn gengr or þingi goþans, fyrir þær sacir, at hann var sottr um heima-setona, oc varþar hanom þat III marca secþ oc a goþinn þa söc at sökia.

Ef þingheyiendr ero um nott af varþingi eþa sva at þat standi fyrir gögnom, þa varþar þeim fiörbaugsgarþ, oc qveþia scal bua IX a þingi hvara sem hann vill, heimilisbua þess er sottr er, eþa hina er næstir bua þingvellinom, enn hverr a at sökia þa söc er vill.

Ef maþr er qvaddr vattorþa til þinga tveggia, þa scal hann fara til þess þings er hann er i, en hann scal retta vættit, þat er til hins þingsins scal.

Ef hann er buaqviþar qvaddr til annars þings, enn til annars þings vattorþz, oc scal hann retta vættit, oc fara til þess þings er hann er buaqviþar qvaddr. Ef hann er qvaddr buaqviþar til tveggia

sic faciens legitime tum in judicii adsessorem denominatur, cum ad veridici effatum unacum prætore proferendum evocatur. Si vero colonus neminem ad comitia ejus loco agenda miserit, prætoris arbitrio relinqvitur, eum vel domi remansionis reum agere, vel profectionis comitialis pretium semiunciam ab eo exigere.

Si colonus eam ob causam, qvod domi remansionis reus agebatur, e prætoris jurisdictione migraverit, trium marcarum mulctam expendat, qvam prætor actione exigere debet.

Comitia vernalia agentes cum vel integram noctem comitiis abfuerit, vel per tantum temporis spatium, ut auctoritates causarum proferendæ impediantur, exilii rei sunt, causamqve (in eos) agens, novem in comitiis provocet veridicos, qvoscunqve voluerit, vel ejus in qvem agitur domicilii vicinos, vel campi comitiorum proxime accolas; actio vero causæ popularis est.

Siqvis testimoniorum in diversis comitiis proferendorum postulatur, forum petat toparchiæ, qvam ipse seqvitur, in altero vero foro, qvod proferatur, testimonium, (veritati adcommodatum, testibus ibi producendis) tradat.

Si ad altera comitiorum, veridicorum effati, ad altera vero testimonii postulatur, hoc tradat, forumqve petat ubi illud ei erat proferendum. Si veridicorum effati profe-

þinga, oc scal hann til þess þings fara, er hann er fyrr qvaddr.

Goþinn a þat at göra ef hann vill, at ganga i þingbrecco a varþingi, oc nefna ser vatta i þat vætti, at hann scal beiþa alla þingheyiendr er þar ero i þriþjungi meþ hanom, at þeir scolo fara meþ hanom til alþingis, oc þeir scolo luta eþa scipta annan veg meþ ser ella; enn fara scal inn niundi hverr þingmanna hans oc þingheyienda.

Þing scal laust segia a miþiom degi, þann dag er menn hafa IV nætr verit, enn eigi fyrr, nema þingonautar verþi allir a eitt sattir, enda se settar sakir þær allar eþa dömþar, er þar voro bunar til þess þings.

Þing scolo standa sva öll, sem nu ero sett varþing. Enn ef menn vilia muna varþingi oc scolo samþingis goþar þat handsalaz oc segia til þriþiungsmönnom sinom a leiþ. Þess eigo þeir oc cost ef þeir vilia, at slita sva þingi, at þeir föri tvau saman, ef þo veri aþr slitin, oc verþi þeir allir a þat sattir, þeir goþar er i þeim þingom ero, en þeir scolo biþia lofs at i lögretto oc segia upp at lögbergi, oc scolo þeir nafn gefa þingino, oc qveþa a þingmörkin.

Ef menn verþa sekir a varþingi oc scal

rendi gratia ad duo comitia citatur, qvo prius citatus est, eat.

Prætor, si ei ita visum fuerit, clivum fori vernalis adeat, testes nuncupans ad testificandum qvod omnes comitia agentes, sui trientis incolas provocet, ut comitia generalia eocum freqventent. Sortibus ductis (qvinam eat) inter se distribuant, sed nonus qvisqve (prætoris) toparchiæ incolarum et ad comitia agenda idoneorum proficiscatur.

Comitia (vernalia) solvantur die medio, cum foripetæ per noctes qvatuor in foro egere, nec prius, nisi omnes comitia agentes in unum consentiant; (ita tamen) ut omnes in hæc comitia instructæ lites vel compositæ vel decisæ sint.

Toparchiæ, ut jam est institutum, fora sua vernalia semper seqvantur; si vero forum vernale transferre placuerit, prætores ejusdem toparchiæ, hoc invicem stipulati, in promulgationum conventu suorum trientum incolis indicent. Qvorum arbitrio insuper relinqvitur, si voluerint, fora vernalia prius qvidem diversa, in unum conferendo, (justos) toparchiarum terminos turbare, modo omnes earum toparchiarum prætores in id consentiant, veniaqve (sic faciendi) in dicasterio iis concessa sit; (factam mutationem) ad rupem jurisdicundi proclament, nova toparchia nomine signata, et finibus ejus distincte definitis.

In comitiis vernalibus siqvi (vel exilii

qveþia feransdoms, dag þann er soknar þing er laust, goþa þann er, sa er i þingi meþ er sekr er orþinn, at eiga (a) XIV natta fresti at heimili þess er sekr er orþinn, oc fara sva at feransdomi þeim sem þa at hann yrþi sekr i alþingis domi.

vel proscriptionis) condemnantur, prætor, cujus toparchiam reus seqvitur, ad bonorum ejus occupandorum judicium provocetur, die qvo tempus comitiorum ad causas agendas constitutum finitur, ut (hoc judicium) intra noctes qvatuordecem in rei domicilio habeatur. Hoc bonorum occupandorum judicium eodem modo instituatur acsi reus in comitiorum generalium judiciis condemnatus sit.

Ef menn verþa sekir a varþingi oc ero þeir menn alnir þaramilli, er feransdomr er attr at þeim oc til secþar þeirra er sagt at lögbergi, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, en þeirri söc scal stemna heiman, oc qveþia til XII qviþar goþa þann er sa er i þingi meþ er sottr er. En þeim einom mönnom varþar elþi þeirra manna er sekir verþa a varþingi er fregna.

In comitiis vernalibus condemnatos, temporis intervallo inter judicium bonorum occupandorum peractum, et eorum ad rupem jurisdicundi proclamatam condemnationem, alentes exilii tenentur. Causa hinc orta, per domi factam citationem, et prætore, cujus toparchiam incusatus seqvitur, ad dodecadis veridicorum effatum proferendum provocato incipiatur; tantum vero de reorum in comitiis vernalibus condemnatione certiores facti, criminis (hac de causa) tenentur.

Of liug-gögn þau öll er borin verþa a varþingi, eþa a heraþs-domom heima i heraþi, þegnscaparlagning, eþa qviþburþi, eþa vetti, þat varþar fiörbaugsgarþ. Þat ero stefnosakir oc scal qveþia til tolftar qviþar goþa þann er sa er i þingi meþ, er sottr er.

De omnibus, qvæ in comitiis vernalibus, vel (aliis) judiciis tribuariis proferuntur, falsis auctoritatibus; de (falsa) per civilem existimationem facta contestatione; de (falsis) veridicorum effatis, ut et de (falsis) testimoniis (rei) exilium luant. Causis hinc ortis citatio adhibeatur, prætore, cujus toparchiam reus seqvitur, ad dodecadis veridicorum effatum proferendum provocato.

XL. Capituli.

Ef maþr verþr sekr at satt. En þa verþr maþr sekr at satt, er hann hannsalar sect sina, eþa sva hannsalar hann, at hinn scal göra sect hans ef hann vill. *) Þat er mælt at eigi görir einn maþr sect mannz nema a se qveþit a sectina, þa er hann hannsalar secþina, oc scyli þeir þa fyrir þegar.

Ef hann hefir sva hannsalat at hann scyli göra secþ hans ef hann vill, þa ma hann eigi umgöra secþ hans annan veg enn nefna til XI menn, en hann se sialfr inn tolfti. En ef a var qveþit a secþ hans, þa er secþin var hannsöloþ, oc mego þeir eigi giora aþra secþ hans þa enn til var scilit fyrir vöttom. En bera scal vætti þat aþr sattin se upsögþ sva at sattarmenn heyri er at var nemnt, þa er hann hannsalaþi secþena.

Ef annar maþr hannsalaþi sect hans en hann sialfr, þa scal vætti þat lata bera þar, aþr sattin se upsögþ, er hann hafþi hanom i hönd secþar hannsalit selt. Þeir scolo eiþa aþr vinna, oc sva vinna eiþa oc vætti bera, at sættarmenn heyri.

Ef maþr hannsalar manni satt slika

Titulus XL.

Si qvis per transactionem vel exul vel proscriptus fit — qvod fieri censendum est si stipulando condemnationem subierit, vel si stipulatus sit, ut alter ex voluntate sua ei pœnam irrogaret — definiunt leges, ne uni alteri condemnationem irrogare liceat, nisi jam pridem in transactione, suæ condemnationis clausulas definite determinatas reus stipulatus sit.

Reus qvamvis stipulatus fuerit, ut pœnam ex voluntate sua ei alter irroget, huic tantum ea sub conditione reo condemnationem infligere liceat, si ipse duodecimus, undecem viros ad illam definiendam assumserit. Si pœna reo irroganda, per factam ejus stipulationem definita sit, aliam qvam testibus exaudientibus stipulatam ei adsignare his (duodecem) ne liceat, sed transactione nondum enuntiata, ita ut exaudiant transactores, testimonium de facta stipulatione nuncupatum proferatur.

Ubi alius qvam ipse (reus) condemnationem ejus stipulatur, transactione nondum enuntiata, testimonium proferatur probans, eum alteri de pœna sibi irroganda stipulari mandasse. Testes producti juramenta primum præstent, qvæ ita dicant et testimonia sua proferant, ut transactores exaudire possint.

Siqvis alteri transactionem qvam ipse

*) B hujus phrasis loco habet figuram þ, qvæ ibidem in margine exponitur per "þat er mælt."

sem hann vill giörva hafa — *usqve in finem* — oc a þat at halda *).

Ef maþr hannsalar manni aqveþna secþ sina scirt, þa þarf eigi at döma, segia scal þa til at lögbergi. Eigi umgörir secþ manz ella, nema a se qveþit a secþina, þa er hann hannsalar sattina, enn hann umgörir eigi ella secþina, nema hann göri meþ XII mann. Enn þat vætti scal lata bera aþr annars maþr hannsali secþ hanns, þeir scolo eiþa vinna oc vætti bera, at sattarmenn heyri.

optarit stipulatus fuerit — usqve ad finem — servandum est.

Siqvis alteri pœnam sibi irrogandam accurate definitam distincte stipulatus fuerit, lata sententia eam infligere non necesse est; ad rupem jurisdicundi tantum proclametur. Non vero pro definita habeatur nisi transactione stipulata simul determinetur. Sin aliter factum, ut ipse duodecimus condemnationem rei definiat, licitum est. Testimonio vero probentur (clausulæ transactionis), priusqvam rei mandatarius condemnationem ejus stipulando accipiat. (Testes) et juramenta dicant et testimonia sic proloqvantur, ut transactores exaudiant.

Þær ero lögsecþir III a landi varo, ef maþr er görr scogarmaþr oferiandi eþa fiörbaugsmaþr, en su en þriþia at auka sva fiörbaugssecþ at hann scyli eigi ega fört ut hingat.

Tres in civitate nostra dantur condemnationes legibus definitæ, (prima nempe) cum qvis proscriptus non vehendus fit, (secunda) cum in exulem evadit, tertia vero si pœna exilii ita intenditur, ut huc peregre reverti reo interdictum sit.

Ef menn verþa II aþilia at einni söc, oc vill annar bua til varþings, en annar til alþingis, oc a sa at raþa er til alþingis vill bua. En ef hinn hefir buit til varþings sökina, þa a hinn cost hvart sem hann vill hafa til alþingis at lata lyrit

Si ejusdem causæ duo actores sint competentes, qvorum alter ad comitia vernalia, alter ad generalia litem parare voluerit, ejus prævaleat sententia, qvi in comitia generalia causam optat transferendam. Si unus eorum comitiis vernalibus causam jamjam admoverit, alterius, qvi in comitiis generalibus agere cupit, arbitrio

*) Hujus sectionis caput 50, ut et sectionis de emtione venditione caput 75 hic consulendum, ubi constitutio, cujus prima tantum et ultima verba hic adferuntur, ab initio in extenso legitur.

coma fyrir sökina, eþa stefna ella dom-inom til rofs.

relinqvitur, sive causæ (in foro vernali) actionem interdicto prohibere, sive latam (ibi) sententiam ad rescissionem revocare voluerit.

Ef fiörbaugs sakir ero II a hendi manni einom, oc i einom domi oc scal þa döma hann scogarmann, ef einn er aþili at baþom.

Si unus idemqve duorum exilio coërcendorum criminum reatu infestatur, proscribendus est, modo utriusqve causæ actor competens unus idemqve sit.

Ef þær sakir ero tvær a hendi manni, fiörbaugssöc, oc scoggangssöc i einom domi, þa scal döma eptir scoggangssökinni, oc a sa feransdomi up at hallda.

Siqvis in eodem judicio una causa exilii, altera proscriptionis reus agitur, proscriptionis nomine damnetur, (actorqve causæ prævalentis) judicium (ejus) bonorum occupandorum instituat.

Enn ef scoggangs sakir ero tvær a hendi einom manni, oc hafa II menn þær sakir meþ at fara, oc scolo þeir luta meþ ser, hvarr þeirra scal feransdomi uphallda, enn hvartveggi þeirra scal föra gögn sin til feransdoms, oc lata þat bera hve mælt er fyrir secþ hans, en þeir eigo baþir jafnt secþar fe oc sva at sökia um biörg hans. En ef II menn hafa sakir a hendi einom manni oc scolo þeir luta meþ ser hvarr þeirra scal uphalda feransdomi.

Ubi e causa duplici et a diversis actoribus proscriptionis pœna cuidam irrogatur, sortibus ductis actores definiant, qvinam eorum judicium bonorum occupandorum habeat; uterqve vero auctoritates suas huic judicio adferat, ut probetur, qvibus clausulis condemnatio rei adstricta fuerit; utriqve etiam tum bona proscripti commissa, cum de suppeditata ei opitulatione, actio competunt. Si vero duo in unum agunt, sortibus ductis definiant, qvinam eorum judicium bonorum occupandorum instituat.

Nu hverigi vanlycþir er hann atti sekr um at verþa viþ baþa, þa scolo þeir sva scipta meþ ser, sem þeir hafi baþir görvan scogarmann. En ef viþ annan þeirra verþr muna vant, þa er sem sa hafi einn secþan hann, en scipta scolo þeir secþar-fe, oc öllo avþro meþ ser sem aþr. Hvartz vant er meiri bota eþa

Qvæcunqve delicta commiserit (reus), qvorum nomine ei ab utroqve actore condemnatio infligenda esset, hi (ejus bona) ita inter se distribuant, acsi uterqve eum proscribi fecisset; si vero aliqvid ad reum condemnandum ex alterius parte defecerit, qvasi unus eum condemnari curasset censendum est, sed bona ejus commissa cæte-

minni a secþ hanz, þo at hann se scogarmaþr oferiandi, enda comi scoggangs söc a hendr hanom, þa scal sökia hann sem syknan mann oc sökia hann fullri secþ.

aqve nihilominus inter se distribuant. Sive magis minusve (modo aliqvid ex alterutrius actoris parte) defecerit, qvominus proscriptus non vehendus judicaretur (reus), modo reatus proscriptionis ei (ab altero actorum) intendatur, in eum qvasi (antea) insontem sed (jam) condemnandum agendum est.

Ef maþr verþr fiörbaugsmaþr, oc eigo menn hanom eigi farar at banna, enda a eigi secþ hans at aukaz, nema hann göri þær sakir at hann verþi scogarmaþr um at vera.

Peregrinandi occasio ne ei præripiatur, qvi exul damnatus est; nec pœna ei irrogata intendatur, nisi proscriptione punienda delicta commiserit.

Hvartz sem maþr verþr secr at satt, eþa a varþingi, oc standa sacir a hendi hanom annattveggia fiörbaugssöc eþa scoggangssöc, oc scal sa maþr er þær sacir a at sökia, stefna hinom, er secþan hefir hann oc lata hanom (varþa) fiörbaugsgarþ, þat er hann secþi hann brecsecþ, oc hann vildi hans mal i þvi eyþa, oc hann mundi eigi sökia hann ef eigi stöþi su secþ a hendi hanom oc scal hann qveþia til heimilisbua IX þess er sottr er, at bera um þat, hvart hann mundi sökia hann til secþar þeirri söc eþa eigi, oc hann vildi i þvi eyþa þa söc er hann ferr meþ. Ef þat berr qviþr at hann vildi i þvi hans söc eyþa, oc varþar þeim þat fiörbaugsgarþ er secþan hefir hann, oc heitir þat þa brecsecþ, enda a domrinn þa at rofna.

Ubi vel transactione, vel in comitiis vernalibus condemnato, exilii proscriptionisve pœna intenditur, in eum agens, sed ipse ab altero (dolose tamen) actione infestatus, hunc in jus vocet exilio puniendum, qvod condemnationem calumniosam sibi inferendo, actionem suam in alterum supprimere voluisset, addens præterea: hunc in se non acturum fuisse, nisi in alterum actionem suscepisset. Novem adhæc ejus, qvi incusatur, domicilii accolæ evocandi sunt ad comprobandum: an (alia ratione) agenti condemnationem intendisset, nec ne; et anne causam ejus susceptam supprimere voluisset. Si veridici comprobaverint, hunc ad alterius causam annihilandam, ad eum condemnandum egisse, exilio puniatur; factumqve ejus culpatio calumniosa dicitur, et (juxta eam) lata sententia tum rescindatur.

XLI. Capituli.

L e i þ a r m a l.

Ver scolom leiþir eiga, oc scolo goþar þeir eiga leiþ saman, er þing eigo saman, oc scal þar leiþ þeirra vera, sem þingstöþ þeirra er, nema þeir fai lof til annars.

Leiþ scal eigi vera siþarr enn drottinsdag þann er laugardaginn aþr lifa VIII vicor sumars, enda scal eigi leiþ vera fyrr enn XIV nætr ero fra alþingi. En leiþ scal eigi vera skemr enn dagstundar leiþ, oc eigi lengr enn tveggia natta leiþ.

En leiþ scal sva helga jamt sem þing, enda eykz rettr mannz þar a leiþ helgaþri sem a þingi.

Þar scal nymæli öll upsegia a leiþ, oc missiristal oc imbrodaga halld, oc langafösto igang, oc sva ef hlaup-ar er eþa ef viþ sumar er lagt, oc sva ef menn scolo fyrr coma a alþingi enn X vicor ero af sumri. Enn sa goþi scal þat tina, er þinghelgi a, nema þeir hafi þvi scipt annan veg meþ ser.

Titulus XLI.

Constitutio de conventu promulgatorio.

Conventum promulgatorium (hac in civitate) habeamus. Ejusdem toparchiæ prætores hunc conventum una instituant, loco, ubi forum eorum vernale est constitutum, nisi aliud iis concessum fuerit.

Conventus promulgatorius ne serius instituatur, qvam die illa dominica, cum die lavacri (proxime) præcedente, octo æstatis hebdomades restant; nec prius, qvam decemqvatuor a comitiis generalibus noctibus præterlapsis. Nec diurno tempore (vel hora diei) brevius, nec duabus noctibus diutius hic conventus habeatur.

Conventus promulgatorius, comitiorum instar, juridica sanctitate muniatur; et in hoc conventu sacrato, jus præsentium personale in duplum adaugetur.

Hoc in conventu promulgentur: novellæ omnes et computus semestrium; de celebrandis qvatuor temporum diebus; de jejunii longi (ɔ: qvadragesimalis) initio. Hic præterea proclametur, si vel annus sit intercalaris, vel augmentum æstati adjiciatur, et, (tandem) si prius qvam decem æstatis hebdomadibus peractis, in comitiis generalibus apparituri sint cives; prætor vero, qvi securitatem judicialem hic præstare debet, (et in cujus prætura forum vernale, ubi conventus habetur, positum est) hæc omnia referat.

Þingmenn allir eigo at göra ser buþir, þar er þeir ero i þingi, ef þeir vilia. Þeir eigo hrossin þar at hafa meþan þeir ero a leiþ eþa a þingi, eþa buþir göra ser. Ef þeir eigo buþir er farnir ero or þingi þaþan, þa scolo þeir eigi optarr þar göra buþir, en þeir eigo botsama um þær buþir, ef þeir vilia. En ef þeir göra þar buþir, þa ero buþirnar utlagar viþ þann er landit a undir, hvart sem þar a þingmaþr eþa annarr, en hann secz a görþinni.

Ef buþir manna falla annattveggia a alþingi eþa a varþingi, oc falla til jarþar oc liggia niþri sva III sumor, þa a hverr at göra ser þar buþir, er vill.

Incolæ toparchiarum, in foro, qvod seqvuntur, si libet, tabernacula sibi faciant. Conventum promulgatorium vel comitia vernalia dum agunt, ut et tabernacula sibi exstruentes, eqvos suos ibi pasci facere iis liceat. Si tabernacula reliqverint, qvi toparchia emigravere, nova exstruere iis non licet, sed antiqva tantum restaurare, si velint. Si vero (de novo) tabernacula ædificant, ædificia, sive ad ejus toparchiæ incolam sive alium pertinentia, fundi domino decedant; ipse vero ædificans pœnam sibi contrahit.

Tabernacula in comitiis vel generalibus vel vernalibus (incuria domini) labefactata si in terram corruerint, et per tres (contiguas) æstates humi jacent, cuicunqve, qvi optaverit, ea de novo restaurare liceat.

XLII. Capituli.

Feransdomr.

Þat er mælt, at hverr þeirra manna er secr er orþinn, þa scal eiga feransdom eptir, enda scal qveþia feransdoms at þinglausnom goþa þann er sa er i þingi meþ, er secr er orþinn, oc eiga XIV nottom eptir vapnatac a heimili þess er secr er orþinn, i örvarscotz hælgi þar er hvarki se acr ne engi. En ef hann veit eigi heimili ens seka manz, þa scal hann eiga feransdomin at heimili goþa þess er sa er i þingi meþ er hinn secþi. Enda

Titulus XLII.

Bonorum occupationis judicium.

Legibus cautum est, ut cujusvis condemnati bona judicio occupentur. Comitiis solutis, ad judicium bonorum occupationis agendum provocetur prætor, cujus jurisdictionem condemnatus seqvitur; qvatuordecem post armorum sumtionem noctibus præterlapsis (hoc judicium) habeatur in domicilio condemnati, intra terminos per teli jactum definitos, ubi nec ager nec pratum est. Si condemnati domicilium nesciverit (actor), bonorum occupationis judicium ha-

a sva at fara þa ef hann veit eigi þingvist hans, sem þa at hann viti eigi heimili hans, at hann scal qveþia til doms upsögo vatta, III nattom fyrir feransdominn eþa meira meli, ef hinn verþr i domi secr, en ellegar þat vætti, er var nefnt, þa er hinn var i satt secr görr, oc scal lata bera vettisvetti þat er at þvi var nefnt, er hinn handsalaþe sect sinni.

Þeir menn er fe eigo at þeim manni er secr er orþinn, þeir scolo qvöþo-vatta sina hafa til, en þeir bua er eigi hafa vatta til IV nottom fyrir eþa meira meli.

Sa a bua at qveþa til er secþi hinn III nottom fyrr eþa meira meli at scilia um þat, hvat þar er secþar fiar; ero þeir buar jamscyldir at scilia, um allra þeirra mal, er fe hafa att at þeim er secr er orþinn, oc eigi hafa vatta til.

Ef omagar coma til feransdomsins, oc scal beiþa tolftar qviþar, at bera um þat, hvart þeir voro hans omagar eþa eigi ens seka manz. Þat a hans omaga at bera, er hann a arf eptir at taca, eþa þeir aþrir er buar hafa þat borit, at hann hafi þa omaga meþ fe tecna, sva at þat

beatur in domicilio prætoris, cujus jurisdictionem seqvitur ille, qvi reum condemnari fecit. Si condemnati curiam nesciverit, idem obtinet, acsi domicilium ejus non cognoverit. Tribus vel pluribus ante hæc judicia habenda noctibus evocandi sunt testes de pronuntiata (condemnationis) sententia; si nempe reus in comitiis condemnatus est; sin minus, testes de facta transactione nuncupati producantur. (In judicio bonorum occupationis) adhæc proferendum est testimonium de primariis testimoniis nuncupatum, cum reus condemnationem suam stipulatus est.

Condemnati creditores, debiti postulati testes, et, si testes non habent, vicinos (veridicos), qvatuor vel pluribus ante judicium habendum noctibus, præsto habere debent.

Qvi reum condemnari fecit, tribus vel pluribus ante (judicium habendum) noctibus evocet veridicos, qvi dispiciant qvid bonorum commissorum adsit. Iidem veridici de omnium condemnati creditorum, qvi testibus destituti sunt, postulatis discernere tenentur.

Si alendi bonorum occupationis judicio adferuntur, dodecadis veridici provocandi sunt ut dispiciant: num condemnatus ad hos sustentandos obligatus fuerit, nec ne? Pro ejus alendis habeantur, qvorum demortuorum hæreditatem ceperit, ut et ii ad qvos sustentandos eum pecunias, qvantum

hafi jamnmæli verit. En ef þeir ero fleiri jamscyldir omaganom, oc eigo þeir buar at scipta meþ þeim; scal at þeim lut för döma, sem hans verþr or omaganom þeim.

Barn þat er eigi scylt at föra til feransdoms, er maþr verþr secr um faþerni. En ef þeir menn föra eigi omaga til feransdoms, er scylldir ero til at föra, þa raþa þeir ser a hönd omagana, en eigi erfingiom sinom.

Ef maþr leynir secþarfeno, oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ, oc scal stefna heiman þeirri söc, oc qveþia til heimilisbua IX a þingi þess er sottr er, hvart hann hafi þvi fe leynt eþa eigi, er hinn hefir umstefnt.

Scal þar sinn eyri hveriom döma, ef sva vinnz fe til, enn döma scal rett or feno ef rettar söc er, enn þa fola giöld ef þiofsöc er. Ef fe vinnz betr til, þa scal döma goþa þeim er dom nefndi ku eþa uxa IV vetra gamlan. Ef aurar vinnaz eigi til, þa scal scerþa jamt alla aura.

Ef sa maþr atti kono er secr er orþ-

par fuit, accepisse, vicini (ejus) veridici testantur. Si vero plures eodem (ac condemnatus) cognationis gradu cum alendis conjuncti sint, iidem vicini (horum sustentationem) inter illos distribuant. Pro rata condemnati alendis mendica circuitio decernatur.

Infantem, cujus paternitatis nomine qvis condemnatur, judicio bonorum occupandorum adferre non debet. Si alendos bonorum occupationis judicio adferre obligati, id neglexerint, eorum sustentationem in seipsos, sed non hæredes suos, recipiunt.

Bona condemnati commissa occultans, exilio puniatur; de causa hinc oriunda citatio domi manifestetur, novem ejus, in qvem agitur, domicilii vicinis in comitiis evocatis ad probandum, utrum bona commissa, de qvibus in jus vocatur, occultaverit, nec ne?

Unicuiqve qvod debetur ei adjudicandum est, modo bona (condemnati) suppetant. Si causa præjudicialis sit, e bonis (condemnati) satisfactio personalis (injuriato) adjudicetur, sed rei furtivæ reparatio, si causa sit furti. His expensis si aliqvid bonorum commissorum superfuerit, prætori judicium denominanti adsignetur vacca taurusve qvadrimus. Si (ad omnia hæc expendenda) bona (condemnati) non suppetunt, cuivis debito, pro rata, detrahatur.

Si condemnatus uxorem habet, de hu-

inn, oc scal svo dōma um fe hennar sem at sculldadomi.

Jamt scal þangat öll femal til bua, sem til sculldadoms, oc sva um landzvirþingar, oc um veþmala, ef menn eigo, oc at öllom femalom fara sem at sculdadomi, þeim er menn otto aþr fe at hanom, aþr hann yrþi secr.

Oc scal eigi hennar scerþa oc eigi mundinn ef hann atti þa sialfr aura til mundar. En ef hann atti eigi sialfr fe til mundar, þa scal scerþa mund jamt sem aþra aura.

Ef þau hafa sva gört sculldir at beggia þeirra raþ hafi at verit, þa scal at þeim lut, hvart þeirra giallda þær sculldir, sem þau höfþo nytiar af þvi fe.

Ef þat fe er þar nockot er menn hafa veþmælt, oc scal sa þeirra hafa veþmala sinn er hann hefir at lögom at farit. En ef II menn hafa enn sama lut veþmæltan, oc scal sa maþr hafa þann grip, er fyrr hefir veþmæltan, nema sa fari at olögom at. En ef hinn hefir at lögom at farit er siþarr veþmælti, þa scal hann hafa þat fe en hinn eigi er at olögom for at. En þa er at lögom at farit er synt er vattom veþmali, enda er þo rett, ef þeim er sva kunnt þat fe er veþmælt er (sem) at þeir hafa (hafi) set. En lysa scal veþmalo

jus bonis, ut in judiciis debitorum (exigendorum) solet, decernatur.

Omnes de commerciis pecuniariis oriundæ lites, huic judicio, non minus qvam judiciis debitorum (exigendorum), admoveantur; lites etiam de prædiorum taxationibus, et jure pignoraticio, si cui competierit. Hæ lites de commerciis pecuniariis, æreqve alieno a reo, priusqvam condemnaretur, exigendo, ut in judiciis debitorum solet, instituantur.

Nec bonis ejus (ɔ: uxoris) qvidqvam detrahatur, nec doti, si mariti (cum matrimonium contraxit) ad dotem dandam bona suppetant, sin minus, dos, ut alia solvenda, pro rata imminuatur.

Si communi consensu æs alienum contraxere (conjuges), tantum uterqve expendat debitorum, qvantum in cujusvis eorum rem versum est, qvod mutuabatur.

Si pars qvædam bonorum commissorum oppignorata fuerit, hæc eum seqvatur, qvi legibus convenienter jura pignoraticia in bona acqvisivit. Una eademqve res duobus oppignorata, ei adscribatur, qvi prius pignori cepit, nisi modo legitimo non fecerit, (in qvo casu) qvi serius qvidem, sed legibus convenienter rem pignori cepit potior sit jure, qvam ille, qvi prior qvamvis tempore, legitimas oppignorandi formulas posthabuit. Tum vero legibus convenienter res oppignoratur, si contractus pignoris testibus exhibetur, sufficit tamen si res op-

fyrir buum V, þess manz buum er fe sitt let veþmæla. Ef aþrir aurar ero scerþir, oc scal hann eigi hafa meira fe, enn hann atti at hanom, fyrir öndverþo, þoat hann hafi meira veþmælt.

pignorata iis tam nota sit, acsi oculis inspexissent, (in qvo casu) contractus pignoris nihilominus qvinqve debitoris pignoraticii vicinis annuntietur. Si debitis aliis solvendis aliqvid detrahitur, creditor pignoraticius ne plus, qvam debito principali respondet, capiat, res oppignorata qvamvis majoris pretii fuerit.

Þeir menn allir scolo eiþa vinna er þar scolo lögscil mæla, jamt sem at þingadomi. En þeir eigo at döma þeim manni varþveizlo fiar þess, til alþingis ens næsta, er secþi. Enn þeir eigo helming at döma aþilia, en helming fiorþungsmönnom. Þeir eigo at döma för omögom þeim er þar coma til feransdoms, er sa atti er secr er orþinn um þat þing sem feransdomr er attr. Nu ero þar þing II a einom þingvelli, oc scolo þeir þa fara um þau þing bæþi.

Omnes, qvi in judicio bonorum occupandorum legitimis absolvendis perfunguntur, jurajuranda dicant, ut in judiciis comitialibus solet. Judices vero custodiam bonorum commissorum ad proxima usqve comitia generalia, ei, qvi reum condemnari curavit, injungere debent. Dimidia bonorum pars actori competenti, altera vero incolis provinciæ adsignetur. Alendis, qvi a condemnato sustentandi erant, et ad judicium bonorum occupandorum allati sunt, per toparchiam, ubi judicium habetur, circuitio mendicabunda decernetur. Si forum duarum toparchiarum in uno eodemqve campo forensi habetur, alendi utramqve toparchiam mendicantes circumeant.

Ef fe vinnz bætr enn nu var talit, þa scal þat fe döma halft þingonautom þeim, sem feransdomrinn er i attr, oc omagarnir eigo at fara ef ero, en halft þeim er secþi; þeim scal döma varþveizlo fiar þess, er secþi, er þingonautar scolo hafa. En hann scal hafa fe þat til leiþar þeirrar, er hann heyr, ef þeir ero samþinga er hann hefir heimt þa, oc scipta þar viþ

Antea nominatis expensis, si aliqvid (condemnati) bonorum supersit, hujus pars dimidia deferatur incolis toparchiæ, in qva judicium bonorum occupandorum instituebatur, et qvam alendi, si fuerint mendicantes, perambulant; pars vero altera eum seqvatur qvi reum condemnari fecit; ei etiam custodia bonorum, incolis toparchiæ adjudicatorum, injungatur. Si hi eadem

þa. En þvi er hann hefir þa eigi heimt at viþtöcom, eþa at handsölom, þa scal hann scipta viþ þa a varþingi.

En ef sa er utanþingsmaþr er secþi, þa scal hann scipta a alþingi eno næsta.

Scipta scal þvi öllo at feransdominom er þar ma oc selia i hönd þeim goþa, er feransdominn nefndi.

Þat fe er þingonautar hliota, þat scal til þess hafa, at staþfesta omaga meþ, ef ero, meþan þat vinnz til. En ef fe er meira, þa scal hafa til þyrfta þeim omögom öþrom er þar eigo at fara i þvi þingi.

Ef hann a eigi feransdominn sva sem mælt er i lögom, oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ, oc a sa maþr þa söc at sökia, er til omaga varþveizlo þeirrar stendr, er þar scyldi för döma ella. En ef sa maþr atti eigi omaga er secr er orþinn, oc a sa maþr sökina er feit atti at hanom. En ef hann atti engar sculdir, þa a hverr þa söc er vill, oc scal stefna þeirri söc heiman oc qveþia til heimilisbua IX a þingi þess, er sottr er.

ac ille toparchia utuntur, ad conventum promulgationum, qvem ipse agit, bona eo tempore coacta transferat, et ibi inter eos distribuat, qvæ vero tum nec accipiendo nec stipulando congessit, in comitiis vernalibus (proximis) inter eos dividantur.

Si reum condemnari curans alienam toparchiam seqvitur, in proximis comitiis generalibus (bonorum commissorum) partitio procedat.

Qvantum fieri potest in judicio bonorum occupandorum bona commissa omnia distribuenda, prætoriqve hoc judicium ordinanti tradenda sunt.

Bonorum commissorum pars qvæ incolis toparchiæ adsignatur, qvantum suppetit, ad fixam mansionem alendis (condemnati), siqvi fuerunt, comparandam adhibeatur; siqvid supersit, aliorum, eandem toparchiam perambulantium alendorum necessitatibus subministrandis insumatur.

Si (actor competens) legum præscriptis convenienter, bonorum occupandorum judicium non instituit, exilio puniatur; cui vero alendorum, qvibus hoc judicio, si actum fuerit, mendicatio decerneretur, sustentatio injungenda fuit, causam hanc agere (inprimis) competit. Si condemnato alendi non fuerint, ejus creditori actio deferatur. Si (tandem) ære alieno non teneatur, actio popularis evadit. Domi citatio (reo) manifestetur, novem ejus, in qvem agitur, domicilii vicinis in comitiis evocatis.

Enn menn scolo sva coma til domsins, at nefndr se fyrir miþian dag oc scal sva gögn öll, oc sva þeir menn allir er þar eigo fe at heimta, oc sva þeir menn allir er omaga eigo þangat til at föra meþ þa omaga.

Ef menn verþa eigi sva viþr varir at þeir megi til feransdomsins comaz meþ omaga, hann scal lysa et næsta sumar til framförslo þess omaga at lögbergi, a hendr þeim þingonautom er sa goþi er i þingi, er nemna let feransdominn, oc qveþia til tolftarqviþar hvart þat var hans omagar eþa eigi, þess mannz er secr varþ; enn heimilis-bua sina V at bera um þat hvart hann matti til feransdoms comaz fyrir nauþsyniom eþa (eigi); enn omagar scolo fara.

Omnes tam mane compareant, ut bonorum occupandorum judicium ante meridiem ordinatum sit. (Hæc regula etiam valet) tum qvoad eos qvi auctoritates ibi proferre vel debita exigere volunt, cum eos, qvibus alendos judicio admovendi obligatio incubuit.

Si bonorum occupationis judicium habendum esse non tam mature innotescat, ut alendos ei adferre possibile sit, qvi eos sustinet, æstate proxima ad rupem jurisdicundi eorum sustentationem denuntiet incolis toparchiæ, qvam prætor, judicium denominans, seqvitur; dodecadis veridici evocandi sunt (ad probandum) num hi condemnati alendi fuerint nec ne? (denuntians vero) qvinqve sui domicilii vicinos provocet, qvi dispiciant, an necessario faciundis a bonorum occupationis judicio peragendo impeditus fuisset nec ne? Alendi vero mendicabundi perambulent.

XLIII. Capituli.

Um spellvirki.

Þar er maþr er dömþr fiörbaugsmaþr um spellvirki at hinom er sotti, scolo gialldaz scaþa bötr at feransdomi slicar sem buar V virþa viþ boc. Nu gialldaz hanom eigi scaþabötr, sem mælt er, at feransdomi, þa verþr hann jamsecr þegar er feransdomi er lokit, sem hann verþi dömþr

Titulus XLIII.

De damno violento.

Ubi qvis damni violenti nomine exul condemnatur, (præfiniunt leges) qvod actori (injuriato) damni illati resarcitio ex qvinqve vicinorum ad librum (sanctum) factam taxationem, in judicio bonorum occupandorum expendatur. Si damnum illatum legum præscriptis convenienter non resarcitur, reus hoc judicio peracto, eadem noxia tenetur, acsi in judiciis comitiorum

scogarmaþr, i alþingis-domi, oöll oc oferiandi.

XLIV. Capituli.

Um goþa.

Ef goþi kömr eigi til varþings öndverz, þa verþr hann um þat utlagr, oc er hann or goþorþi sino, oc eigo þeir menn söc þa, er sacir hafa þangat hafþar til þings þess.

Nu vilia þeir eigi, þa eigo samþingis-goþar hins, sa þeirra er helldr vill sott hafa oc a þingi er, ef eigi ero baþir.

Nu vilia þeir eigi, þa eigo innanþings menn fyrst, enn þa hverr er vill.

Ef su söc kömr upp er heimanqvöþ fylgir, þa scal þvi at eins til varþings bua, ef qvaddir ero buar vico fyrir þing eþa meira meli, oc sva stefnt.

Ef maþr sökir utanþingsmann a varþingi um þat, at hann hafi borit liugqviþ, þa scal qveþia goþa þann er hann er sialfr er i þingi meþ.

Ef maþr göriz illvirki sa, at hann spillir fe manna sva, at hann görir i þvi kugylldis scaþa eþa meira, oc varþar þat scoggang, scal qveþia til IX bua a þingi þaþan fra um þann staþ, er illvirkit var gört. Enn þat er illvirki er maþr vill spilla fe manna fyrir önncost, oc fyrir

generalium proscriptus nec alendus nec vehendus condemnatus sit.

Titulus XLIV.

De prætoribus.

Prætor ineuntibus comitiis vernalibus non comparens, pœnam pecuniariam luat et prætura privetur. In hæc comitia causas parantes in eum agant.

Qvi si noluerint, prætoribus, qvi eadem ac incusatus toparchia utuntur, actio competit, et ei primum, qvi potius agere vult et comitiis interest, si non uterqve adsit.

Hi si recusarint, incolis toparchiæ actio primum deferatur, et tandem in popularem evadit.

Si lis, e citatione domestica ordienda evenerit, ea ad comitia vernalia tantummodo referatur, ubi unica, si non pluribus, ante comitia habenda, hebdomade et vicini evocati sunt et citatio manifestata.

Si in comitiis vernalibus alterius præturæ incola falsi veridicorum effati crimine insimulatur, prætor, cujus jurisdictionem reus seqvitur, provocandus est.

Qvi pecora aliorum, vi corrumpendo, tantum committit maleficium, ut vaccæ valoris damnum plusve iis intulerit, proscribendus est, novem accolis loci, ubi maleficium committebatur, in comitiis evocatis. (Tale) maleficium vero habeatur, cum qvis sola neqvitia et malitia perductus aliorum

illgirnis sacir. Þa söc scal lysa at lögbergi um illvirki, oc söka et sama sumar.

bona corrumpit. Causa de maleficiis ad rupem jurisdicundi, eadem æstate agenda, denuntietur.

XLV. Capituli.

Um utlegþir.

Ef utlegþir fara einar samm, þa scal döma gialld þess fiar þar a þingstöþinni, sem þingonautar verþa asattir, XIV nottom eptir socnar þing. Utlegþir halfar allar oc sva secþar fe, þau er a varþingom verþa dömþ, þa eigo þingonautar hælming, enn hælming sa er sökir.

Ef maþr handsalar secþ sina heima i heraþi eþa verþr hann at satt secr görr, sa scal qveþia feransdoms a alþingi eno næsta, eptir þat er hann var secr görr. Hann scal spyria at lögbergi, ef hann veit eigi aþr, at heimilisfangi hans oc sva at þingfesti. Nu gengr engi viþ heimilisfangi hans, en goþi gengr viþ þingfesti hans, þa scal at þess goþa eiga feransdom, oc beiþa hann þa at eiga dominn.

Nu er viþ hvarogi gengit, þa scal at þess goþa eiga er hann er i þingi meþ sialfr, oc beiþa hann þa at nefna dominn.

Titulus XLV.

De pœnis pecuniariis.

Si pœnæ tantum pecuniariæ irrogantur, pecuniæ multaticiæ in foro (comitiorum vernalium) expendantur, ubi incolæ toparchiæ constituunt, et post causas actas decemqvatuor noctibus peractis. Mulctarum ut et bonorum commissorum, juxta sententias in comitiis vernalibus latas, pars dimidia incolis toparchiæ, altera vero actori competit.

Siqvis vel domi in tribu stipulando, vel per transactionem condemnatur, ad judicium bonorum occupandorum provocet (actor) in comitiis generalibus, qvæ condemnationem rei proxime subseqvuntur. Ad rupem jurisdicundi de rei et domicilio legitimo et curia, si actori non innotuerint, sciscitandum est. Si rei domicilium legitimum nemo, curiam vero prætor agnoverit, hic ad judicium bonorum occupationis habendum provocetur, et in ejus domicilio tum instituatur judicium.

Si nec domicilium rei nec prætura agnoscitur, judicium habeatur in domicilio prætoris, qvem ipse agens seqvitur, et hic judicii denominationis postuletur.

XLVI. Capituli.

Ef eigi kömr fe fram.

Ef þat fe kömr eigi fram at feransdomi, er þar scal gialdaz, þa verþr hann secr oöll, oc oferiandi. Nu geldz þar fiörbaugr oc alaþsfestr, þa scal döma sva secþar fe hans sem scogarmanz. Þat scal oc döma or secþar fe hans, ef sva vinnz, ku eþa oxa IV vetra goþa þeim er dominn nefndi, oc scal þa sva fara fiörbaugr, enn þat er mörc, sem annat secþar fe, enn ellegar eignaz goþinn þa mörc eina.

Rett er at gialda mörc þa at feransdomi, enda er rett at maþr handsali at gialda a XIV natta fresti at heimili goþa, oc scal þar lög-eindagi a þvi fe; scal gialda i gripom ef maþr vill, oc scal taca til sinn lögmetanda hvarr.

Þa er feransdomr er attr at fiörbaugsmanni, þa scal segia til heimilis hans; hann scal eiga III heimili, þeirra scal eigi lengra i milli vera, en fara megi annan veg um dag. Hann scal heilagr at þeim heimilom, oc i örscotz-helgi a alla vega fra. Hann er oc heilagr a þeirri göto oc i örscotz helgi viþ þa göto, ef

Titulus XLVI.

Si pecuniæ (multaticiæ) non expenduntur.

Si pecuniæ (multaticiæ) qvæ in judicio bonorum occupandorum expendendæ essent, non solvuntur, reus fit condemnatus, nec alendus nec vehendus. Annulo vitali et pignore alimoniæ expensis, reliqva rei bona commissa ut proscripti tractentur. Si hæc bona suppetunt, vacca adhæc vel bos qvadrimus prætori judicium denominanti adsignetur, in qvo casu annulus vitalis, qvi marcam unicam adæqvat, cæteris bonis publicandis adjiciatur, sin minus, hæc marca ad prætorem sola deveniat.

Hanc marcam judicio bonorum occupandorum coram expendere liceat; intra noctes qvatuordecem has pecunias in prætoris domicilio solvere legibus etiam congrue stipulatur, et hoc temporis momentum pro termino solutionis juste peremtorio habeatur. In cimeliis, si placet, solvere licet, ex utraqve tamen parte legitimo æstimatore adsumto.

Exulis bonorum occupationis judicio peracto, domicilium ejus indicandum est. Tria habeat domicilia unius diei iter invicem distantia. In his domiciliis, ut et intra terminos, domicilia circumcirca per jactum teli definitos, vitæ securitate fruatur (exul). In semita, qvæ domicilia intercedit, et intra terminos, qvi ex utroqve latere per jactum teli definiuntur, salvus agat, si

hann ferr eigi optarr, enn um sinn a manaþi.

Nu fara menn a moti hanom, þa scal hann fara af götonni, sva at þeir taki eigi spiotz oddom til hans. Hann verþr eigi heilagr, ef eigi var sagt til heimilis hans at feransdomi, oc eigi verþr hann heilagr, ef eigi geldz fe þat er þar scyldi gialdaz.

(nempe) singulis mensibus unice tantum hoc iter absolverit.

In semita siqvi ei (iter facienti) occurrerint, ipse ita secedat, ut cuspidibus hastarum ipsum ferire non possint. Vitæ securitate cadit, si domicilia ejus in judicio bonorum occupationis non indicantur, et itidem, si mulctæ ibi solvendæ non expenduntur.

XLVII. Capituli.

Griþmenn eigo at qveþia i gegn hestz oc matar oc allrar reiþo þeirrar, er hann scal hafa a þingi. Slict scolo oc böndr allir, þeir er oauþgari ero enn þingfarar caupi eigo at gegna. Þess scolo þeir oc qveþa, at hestr comi til heimilis hans.

Hestr scal coma til heimilis þess, er qvaddr er, sa er vel se þingförr, þa eigo þeir i gegn at qveþia, ef þeir ero i þat vætti nefndir, er þeir visso eigi von þingfarar sinnar, þa er þeir voro nefndir af þeim sökom, eþa þeir ætti eigi or at segiaz. Qveþia scal igegn sem fyrst ma, sva at sa heyri er qvaddr er, eþa at heimili hans.

Jamrett er at qveþia hvarn er vill þann er qveþr, eþa þann er hanom seldi qvöþina.

Þar at eins scal qveþia XII qviþar, er arftöco-maþr er erlendis þess omaga er

Titulus XLVII.

Operarii domestici (ut ad comitia eant provocati) eqvum cibumqve, et omnem, dum in comitiis moratur (evocatus) ei necessario habendam supellectilem reposcat. Coloni omnes paupertatis nomine a pretio profectionis comitialis solvendo immunes, itidem faciant. Ut eqvus evocati domicilio adferatur, insuper postulandum est.

Eqvus ad iter comitiale sufficiens domicilio evocati adferatur. Hæc omnia postulent, si ad testimonium proferendum evocantur in causis, de qvibus sese ad iter comitiale provocandos esse nesciverunt, vel si testimonium provocanti denegare iis non liceret. Qvam primum fieri potest hæc postulatio proferatur, eo, a qvo postulatur, exaudiente vel in ejus domicilio.

Tum ipsum evocantem, cum eum, cui evocatio demandata est, præstandorum postulare liceat.

(Qvod ad causas de alimoniis oriundas attinet) eo tantum casu dodecadis veridici

a hendr er lyst. Ef þeim manni er lyst a hendr, er her a landi er, scal qveþia V heimilis bua þess er a hönd er lyst, hvart hann se arftöco maþr hans eþa eigi, eþa hann se hans erfþa-omagi.

evocandi sunt, si hæres alendi ad sustentationem denuntiandus, peregre degat. Si his in terris constitutus sit, cui sustentatio alendi injungatur, qvinqve illius domicilii vicini provocandi sunt, (ad probandum) num alendi hæres sit nec ne? et num hujus sustentatio hæreditate ad eum delata sit.

XLVIII. Capituli.

Beiþa feransdoms.

Eptir doma scal beiþa feransdoms goþa at lögbergi, oc segia goþa, ef hann er eigi hia, eþa þar er hann heyri, þa segia til at lögbergi, at hann hefir beiddan goþa, at nefna feransdom, oc segia hvar vera scal.

Sa maþr er feransdoms vill beiþa, hann scal nefna ser vatta, i þat vætti at ec qveþ þic N. N., eþa beiþi, at nefna feransdom eptir N. N. a XIV natta fresti, at biþia hann coma sva, at nemdr se fyrir miþian dag. Þar scal XII menn nemna i þann dom, oc scal ryþia tolftar qviþ.

Sa maþr er feransdoms beiddi, scal nefna ser vatta i þat vetti, at ec vinn eiþ at boc, lögeiþ, oc seg þat guþi, at ec

Titulus XLVIII.

Ad judicium bonorum occupationis habendum provocare.

Latis sententiis, prætor ad rupem jurisdicundi, judicii bonorum occupationis habendi postuletur. Si prætore nec præsente nec audiente hoc postulatum prolatum sit, ei vel indicandum est, vel ad rupem jurisdicundi proclamandum, qvod (in condemnatum agens) prætorem judicii bonorum occupationis instituendi postulavit. Locus ubi judicium habeatur simul definiatur.

Qvi ad judicium bonorum occupationis habendum provocare vult, testes nuncupet ad testificandum, qvod (inqviat) N. N. ad N. N. bonorum occupationis judicium intra noctes qvatuordecem habendum provoco postuloqve; tam mane diei adsit opto, ut judicium ante meridiem ordinatum sit. Huic judicio duodecim adsessores designentur, et dodecadis veridicorum (instar qvi inhabiles sunt,) rejiciantur.

Qvi ad judicium bonorum occupationis habendum provocavit, testes nuncupet ad attestandum, qvod (inqviat) in libro (sancto)

mun sva föra mal öll fram her at feransdomi at hönd N. N., sem ec veit rettaz oc sannaz oc helzt at lögom.

I dom scal bera doms upsögo-vetti eþa sattar-vetti, þat er fyrir secþ hans var mælt, oc fyrir hvat hann varþ secr, oc hvar hann varþ secr. Þa scolo menn luta meþ ser, hve þar scolo sacir framföra.

XLIX. Capituli.
Um scoggangsmenn.

Ef menn föra þann mann ut hingat er sama sumar varþ secr scoggangsmaþr, oc varþar þat scoggang; ef þeir visso eigi at hann var secr, oc varþar þeim þa eigi, nema þeir hafi hann III nætr siþan er þeir spurþo, oc varþar þa scoggang.

Nu feria menn ut hingat þann mann er fyrr varþ secr scoggangsmaþr annat sumar, þa scolo þeir göra annattveggia at drepa hann, eþa at föra hann þeim er hann secþi a þeim halfom manaþi, er þeir spyria at hann varþ secr. Nu vilia (þeir) hvarki þeirra, þa varþar þeim scoggang.

L. Capituli.
Um handsöl.

Ef maþr handsalar manni satt slica sem hann vill giorva hafa, oc scilia þeir þat

juramentum, justumqve juramentum præsto, deumqve contestor, me qvam scio rectissime, verissime et legibus convenientissime in hoc judicio bonorum occupationis, in N. N. acturum esse.

Coram hoc judicio proferatur testimonium de lata sententia vel facta transactione, (qvo simul illustretur) qvibus clausulis adjectis, qvam ob causam et ubinam reus condemnatus sit. Ductis deinde sortibus definiatur, qvo ordine causæ ibi proferantur.

Titulus XLIX.
De proscriptis.

Qvi e terris exteris, proscriptum eadem qva condemnatus est æstate, huc transferunt, proscriptionis tenentur. Reatum effugiunt, si condemnationem ejus nesciverint, nisi per tres postqvam resciverint, noctes eum tenuerint, in qvo casu proscriptionis condemnandi sunt.

Qvi proscriptum sed non eadem, qva proscribebatur, æstate, huc transferunt, si de ejus condemnatione certiores facti sunt, aut eum trucidare, aut intra tempus qvatuordecem dierum ei deferre debent, qvi condemnationis pœnam reo infligere fecit. Neutrum facientes proscriptionis tenentur.

Titulus L.
De (transactione) stipulata.

Si unus alteri transactionem qvalem hic ipse facere vellet, nec conditionibus accu-

mal eigi görr enn sva, þa ma hann eigi giora secþ hans ne eina, oc a enga a hann at qveþa gripi hans, ef þat var eigi scilit til i handsali þeirra.

ratius definitis, stipulatus fuerit, stipulanti condemnationem infligere, vel ejus cimelia sibi assignare alteri ne liceat, si in stipulatione non ita definitum fuit.

Fe-salt scal hann göra slica er hann vill, oc qveþa a aura hve marga hann scal gialda, eþa hve stora, eþa hve margir aurar scolo i gripum, eþa hve margir friþir.

In transactione de pecuniis solvendis ut lubet definiatur, simulqve præfiniendum qvot uncias et qvantas, qvot in cimeliis et qvot in pecoribus reus expendat.

Ef maþr görir a annan veg þa satt, er sva er fyrir mælt, enn nu er tint, hvart sem hann görir secþ hans, eþa þat at hann scyli land sitt gialda eþa goþorþ, eþa qveþr hann a gripi hans nockora, oc scal þat enugi halda. Þat a alt i sattargiorþ at hafa er þeir scilþo fyrir vattom til, ef hann vill oc a þat alt at halda.

Siqvis transactionem, his clausulis circumscriptam, alio qvam jam allato modo componat, alteri vel condemnationem infligendo, vel prædia aut præturas ab eo exigendo, vel qvædam ejus cimelia sibi vindicando, hoc nullius habeatur. In transactionem omnia referantur, qvæ testibus coram partes sunt stipulatæ, qvæ etiam diligenter servanda sunt.

LI. Capituli.

Um stefnr.

Ef manni er stefnt fyrir fardaga at lögheimili sino, um þat lögheimili scal qveþia bua, þott um alþingi se qvatt, oc þa menn, er þa bua næstir þeim staþ er um er qvatt.

Ef sa bui berr qviþ, en annan dag viko kömr til varþings, þa verþr þat at sacar-spelli.

Titulus LI.

De citationibus.

Cum qvis ante dies migrationum in domicilio suo legitimo in jus vocatur, evocandi sunt vicini hujus domicilii, qvamvis tempore comitiorum generalium instituatur evocatio; et ii evocentur, qvi proximi accolæ sunt loci, tempore qvo evocatio suscipitur.

Si vicinus, secundo hebdomadis die in foro vernali comparens, veridicorum effatum proferat, causa vitiatur.

LII. Capituli.

Um scoggangs-mans biörg.

Þat sagþi Ulfheþinn lög, ef maþr vill sökia um scogarmanz biörg eþa fiörbaugsmanz, er farning er mælt, ef þeir leita eigi viþ brotför, sem mælt er i lögom. Heiman scal stefna manni um biörg þeirra til alþingis oc til fiorþungsdoms telia fiörbaugsgarþ varþa.

Söc scal framsegia sva scapaþa sem stefnt var, oc bera stefno-vetti. Þat vetti scal næst, er nefnt var at feransdomi, er domr dömþi hann scoggangsmann ferianda, oc sva vandhæfan sem fiörbaugsmann, oc eigi utqvæmt, ef sva var mælt.

Ef maþr sökir um fiörbaugsmanz biörg, þa scal fylgia stemno vetti söc, en þvinæst þat vetti, er at vettino var nemnt i feransdom, hver secþ hans var dömt i domi þeim, er hann varþ fiörbaugsmaþr.

Þat scal et þriþia vetti, er sagt var til secþar hans at lögbergi vellaust oc breclaust, slicrar sem hann var dömþr, eþa slicrar sem sattarmaþr görþi a hönd hanom. Þat scal þat vetti bera, er at

Titulus LII.

De opitulatione proscriptis præstita.

Siqvis de opitulatione proscripto vel exuli deportando præstita in alium agere velit, cum nempe, juxta præscripta legum, peregrinandi occasionem non qværunt, Ulfhedinus legibus intulit, opitulationis reos domi ad comitia generalia citandos, et exilii reatu insimulandos esse.

Productis de facta citatione testibus, causa iisdem, ac in dica recitabantur, momentis instructa enarretur. Testes deinde ad bonorum occupationis judicium nuncupati proferantur, qvi probent judicum sententia reum esse proscriptum, vehendum tamen, et iisdem ac exulem cautelis in domum excipiendum, et cui peregre redeundi licentia concessa sit, si sententia ita definitum est.

De exuli lato auxilio cum actio instituitur, manifestatæ citationis testimonium primum adferatur, deinde testimonium de hoc testimonio nuncupatum et in judicio bonorum occupationis productum admoveatur, ut probetur qvibus clausulis ejus, cum exul fiebat, condemnatio fuisset circumscripta.

Tertium proferatur testimonium de condemnationis ejus, qvalem vel judices judicavere vel transactor constituit, ad rupem jurisdicundi sine dolo vel calumnia, facta proclamatione. Testimonio (demum)

þvi var nefnt at feransdomr var attr eptir hann.

Ulfheþinn sagþi þat lög, at feransdomr scyli döma afall secþar þeirrar sem hanom var dömd eþa görr.

Tolftar (qviþar) scal qveþia goþa þann, er sa er i þingi er soltr er, hvart sa maþr hafþi verit samvistom viþ scogarmann eþa eigi, oc i þvi biörg veitta. Sva mörg vetti scal bera, sem þeir voro atnemndir.

LIII. Capituli.
Um qviþo.

Sva scal meta sem af se borinn qviþr, ef sa dvelr, er qvaddi, umz sol kömr a þingvöll.

Ef menn leisa nokot orþ i qviþum eþa i vettom þat er mali sciptir, oc er þa sem haldit se qviþnom eþa vettom.

Ef maþr ferr meþ fe-söc handselda oc andaz hann i þingför eþa a þingi, þa scal aþile taca til sacar sinnar oc sökia et sama sumar. Nu er hann eigi a þingi, þa scal hann sökia et næsta sumar eptir.

comprobetur, qvod judicium bonorum ejus occupandorum peractum sit.

Ulfhedinus legibus convenire dixit, ut judicium bonorum occupandorum (ei qvi de proscripto vel exuli præstito auxilio reus agitur) his adjudicatam vel constitutam condemnationem inpingat.

Prætor, cujus jurisdictionem reus seqvitur, dodecadis veridicorum effati postuletur (ad comprobandum), an hic ad auxilium proscripto ferendum, eodem cum eo domicilio usus fuisset (nec ne). Tot proferantur testimonia, qvot a testibus postulata sunt.

Titulus LIII.
De veridicorum effatis.

Si veridicos evocans, (eos producere) moratur, donec sol campo comitiorum allucet, qvasi reus eorum effato absolvatur, censendum est.

Ubi vel in veridicorum effatis, vel testimoniis proloqvendis, verbum qvoddam ad litem dirimendam idoneum, (ex proposito) omittitur, qvasi effatum vel testimonium retentum sit, æstimandum est.

Siqvis litem pecuniariam ipsi demandatam suscipiens, vel in profectione comitiali, vel in ipsis comitiis, supremum obierit diem, actor principalis (in comitiis constitutus) causam suam recipiat, ut eadem æstate ad finem perducatur; hic, si in comitiis non adest, proxima æstate causam agat.

Ef hinn hefir framsagþa sökina aþr hann fell fra, oc scal þat aþili oc taca, þar til er hinn hvarf fra, oc sva at öllo fara sem aþr fyrir þat utan at hann scal segia fram sökina.

Si causa jam ennarrata decesserit alter, actor principalis, eo deficiente, causam suam etiam agendam suscipiat, omnibus antea allatis formulis penitus repetitis, causam solummodo ipse (prout se habet) enarret.

Ef hinn hefir döma latit feit, aþr hann fell fra, þa scal hans erfingi stefna um dom-rof. Ef aþili frumsacar a fetöko.

Si mandatarius pecunias mandanti adjudicare fecit, priusqvam moreretur, illius hæredibus de contemtu sententiæ in jus vocare competit; causæ vero principalis actor competens pecunias judicatas capiat.

Slict scal fara um scoggangs sacir at sa scal sökia um scogarmanz biargir, er secþi mann, eþa hans erfingi, ef hinn er frafallinn. En aþili frumsacarinnar, eþa hans erfingi a fetökona, er hinn tecr fe til sycno hanom.

Qvoad causas proscriptionis idem tenendum est, qvod nempe reum (per mandatum) proscribi faciens, de auxiliis ei latis, vel ipse, vel, si demortuus sit, hæres actionem instituat. Causæ vero principalis actor competens pecunias multaticias, ad securitatem vitalem a reo alteri expensas capiat.

Sa maþr scal rettr vera at sitia i fimtardomi, þott hann hafi sacir i fiorþungsdom.

In judicio qvadrantis causas agendas habenti, judicio qvinionis tamen adsidere liceat.

Ef alþingis-domr dömir rangt, þa scal stefna dominom til rofs oc sökia i fimtardom et sama sumar. En ef sa er eigi þar, þa scal sökia annat sumar.

Ubi comitiorum generalium judicium provinciale injustam sententiam fert, ad hanc rescindendam provocetur, et in judicio qvinionis eadem æstate hæc causa decidatur. Si vero (actor competens) non adsit, in proximam æstatem (actio) differatur.

LIV. Capituli.

Um abyrgþ hross.

Titulus LIV.

De eqvis depositis (aliorum curæ demandatis).

Þar er menn selia hross sin til gözlo a alþingi at lögmali, scal sa er viþ hefir

In comitiis generalibus, cum qvis eqvos suos custodiendos, justis formulis adhibitis,

tekit, at eingo neyta, nema þvi, er hann rekr til gözlo hross eþa fra til þingvallar, oc at caupa götzlo, oc riþa eigi meirr, en þat standi eigi fyrir holdom. Hann scal syna at þinglausnom eiganda hross sitt kvict eþa dautt. Enda abyrgiz sa eigi er viþ-toc, ef eigi verþr af hans handvömmom dautt. Ef hann synir eigi at þinglausnom, hvarki kvict ne dautt, þa scal eigandi lysa söc at þinglausnom til gialda um hrossit, a hönd þeim er viþ-toc til socnar annat sumar.

alicui committit, depositarius nullatenus iis utatur, nisi qvatenus eqvos servandos vel in campum comitiorum vel in pascua agit, ut custodia stipulata promoveatur; caveat tamen ne nimia eqvitatione macrescant. Comitiis solutis eqvum domino vel vivum vel mortuum ostendat; nec depositarius eqvi extincti periculum sustineat, nisi ejus negligentiæ culpa demortuus sit. (Si depositarius) solutis comitiis eqvum nec vivum nec extinctum obtulerit, hic ei illico litem, proxima æstate ad reparationem eqvi agendam, denuntiet.

LV. Capituli.

Goþi a at handsala fyrir þriþiungsmann sinn omaga eþa fulgor eþa hverigi handsöl er þarf, oc sva sem hann ma minzto viþ koma, fyrir þa söc er hann hyggr sanna vera. En hann a heimting til þeirra aura, er hann handsalar at hinom, en eindagi verþr a þvi fe, a varþingi þvi er goþi sa heyr, annan dag vico i þingbrecco; oc scal þar stemna um, oc qveþia til heimilis-bua V þess er sottr er, hvart hann handsalaþi fe fyrir hann, eþa eigi, sva at hann matti minzto viþ-coma, oc fyrir þa söc er hann hugþi hann sannan at vera. En þvi at eins verþr eindagi a þvi fe, ef sagt er þeim er feit er at, a leiþ þeirri er sa heyr er feit a. En ef sa verþr þa eigi varr viþ, þa scal hann vita at sumarmalom et siþarsta, en af ferr ein-

Titulus LV.

Sui trientis incolæ loco, prætor, de alendis, et eorum pecuniis alimentariis, ut et de qvacunqve necessaria causa, qvam veram opinatur, conditionibus tamen, qva fieri potest, æqvissimis, stipulari debet. Pecunias vero stipulatas ab altero exigere potest, et earum solvendarum terminus peremtorius erit in comitiis vernalibus a prætore institutis, secundo hebdomadis die, et in clivo comitiorum. Citatione adhibita, qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicini evocentur, (qvi dispiciant), num (prætor) hujus loco, conditionibus qva fieri potuit æqvissimis, et de causa, qvam ei juste illatam opinabatur, stipulatus sit, nec ne? Sed ea tantum lege hic terminus pecunias solvendi peremtorius valeat, si in conventu promulgatorio, qvem creditor pecuniarum

dagi ef hann spyrr eigi þa eþa fyrr, oc verþr þa rett at lysa at þinglausnom, oc til socnar annat sumar. Enda hygg ec at rett se at stefna þar til doms at a varþingi, ef sa spyrr er sottr er handsölin, enda se þeir samþinga.

Aþrir menn eigo at bioþa goþa fyrst at hann handsali fyrir þriþiungsmann sinn. Ef hann vill eigi, oc eigo aþrir menn, at handsala ef vilia, oc a slica socn hverr maþr til sins fiar, sem goþinn a.

Þar er maþr tecr socn eþa vörn fyrir annan, þa verþr þo fullt, þott þeir nefni eigi menn til saca, ef þeir vito eigi þa.

Miþvicodag scolo feransdomar vera eptir varþing hvert þeirra er miþvicodag var þingit laust. Feransdomr scal sitia til nons, ef menn vito van, at omagar se okomnir til eþa gögn.

Alz hvergi scal söc coma undir en þriþia mann, nema maþr verþi siucr eþa

agit, debitori indicatur; qvi si ibi non certior fit, ad æstatis initium serissimo resciat. Si tum, ut hucusqve, eum latet, terminus solvendi peremtorius evanescit, qvo casu ad solutionem comitiorum (vernalium) litem proxima æstate agendam denuntiare liceat. Legibus tamen consentaneum opinor, ibi, citatione adhibita, ad causam in comitiis vernalibus judicum sententia dirimendam provocare, si is, in qvem agitur, de stipulatione (prætoris) certior factus sit, et eandem (ac actor) toparchiam seqvatur.

Alii prætori pro ejus trientis incola stipulandi occasionem primum offerant; hic si noluerit, alii si volunt stipulentur, unicuiqve vero ad suas pecunias obtinendas eadem ac prætori actio conceditur.

Ubi unus ab altero causam vel agendam vel defendendam accipit, legibus satisfaciunt, qvamvis actione infestandos, iis forsitan ignotos, non nominatim indicaverint.

Comitiis vernalibus peractis, judicia bonorum occupationis habeantur, in mediæ hebdomadis die (ɔ: die Mercurii) ubi eo die comitia soluta sunt. Bonorum occupandorum judicium ad tertiam usqve horam pomeridianam consideat, si vel alendos vel auctoritates causarum allatum iri speratur.

Causa demandata neqvaqvam in tertium conferatur, nisi mandatarius vel in profectione comitiali constitutus, vel comi-

sarr i þing-för eþa a alþingi. Þar a maþr at selia handselda söc, oc hvergi ellegar.

tia generalia agens morbo vel vulneribus laborat, qvo in casu, nec alias, demandatam causam alteri tradere liceat.

Ef maþr tecr söc af manni, oc vill hann eigi sökia, oc vill onyta sva fyrir hinom, oc varþar hanom fiörbaugsgarþ viþ aþilia. Ef sa maþr andaz, er söc hefir sellda tilbuna, þa er hann er aþile, oc þa hverfr mal þat undir hans erfingia, en er hann hefir at eingo mal höfþat þa er hann andaz, þa er (sem) hann hafi at engo aþile mals orþit.

Qvi causam ab altero sibi demandatam agere eum in finem supersedit, ut mandantis causa annihiletur, ab actore competente exilii reatu insimulandus est. Cum qvis actor principalis, qvi causam suam vel alteri demandavit vel ipse præparavit, emoritur, lis hæc incepta ad hæredes ejus devolvatur. Si vero ante decessum suum nullatenus causam inchoaverit, qvasi neqvaqvam actor principalis factus fuisset, censendum est.

Rettir ero þeir menn at þingi at qveþia, ef þeir ero þar staddir, ef heiman ero rettir i qvöþ fyrir oförs mannz bu, þott hinn se heill, er heima sitr. En engi maþr ma þann qviþ af hendi leysa fyrir annan, er hann er heiman qvaddr, nema faþir fyrir son, eþa sonr fyrir föþor.

Eos in foro, si ibi adsunt, liceat evocare, qvi domo e prædio cujusdam, si ægrotet, qvamvis (revera) sanus domi remaneat, legitime evocantur. Alterius vero domo evocati, (sed domi remanentis) loco, veridicorum effatum proferre nemini liceat, nisi pater filii, vel filius patris vices susceperit.

Þa menn scal qveþia fyrir þess mannz bu, er or lögscilom hefir sagz, er rett er at qveþia fyrir oförs manns bu.

E prædio ejus, qvi legitima præstare renuit, evocandus est qvi e prædio impotis ad profectionem (comitialem) juste evocatur.

Vanda scal bua i þinga-qvöþ oc secþar-sacir at fiareign, slict sem i heimanqvöþ.

Opum respectu vicini in comitiis, et ad causas condemnatorias, evocati, tam diligenter eligendi, acsi domo evocati fuissent.

Rett er at stemna söcom öllom, er eigi fylgir heimanqvöþ, til alþingis, alz til þess er liþr fimtadag vico, þa er VII vicor

Ubi vicini domo non evocantur, causas ad comitia generalia citatione prævia revocare liceat, qvintus donec septimanæ

ero af sumri, en eigi er rett at stemna lengr, nema siþarr göriz sacir.

Maþr a at qveþia bua nonhælgan dag til nattmals, ef hann hefir ardegis uphafþa qvöþna, enda fai hann eigi lokit fyrir non, ef hann qveþr hvern at öþrom.

Ef menn bua saman, oc teer annarr þeirra viþ scogarmanni, en annarr vill eigi, þa scal sa er eigi vill, nefna vatta at þvi, at hann vill eigi, oc þat er at osatt hans, oc segia til V buum sinom siþan, þa varþar hanom eigi viþ lög samvista viþ scoggangsmann, ef hann veitir hanom i engo aþro biörg. Slict er mælt um hiu at öllo. En um XII manaþi stendr þeirra mal, en III nætor ovisa elþi, hvarz þær ero allar saman, eþa ser hver.

Föþor sinn eþa broþor, eþa son scal engi maþr i stefno vetti hafa, ef hann er sialfr malsins aþili. Scalat aþilia i stemno vetti hafa, handseldrar sacar, ne son hans, ne föþor eþa broþor; omætt er vetti þeirra; erat þat sacarspell ef aþrir vattar ero II eþa fleiri enda beri þeir vetti fram. Feþgar II eþa bröþr ero sem

dies præteriit, qvi completis septem æstatis hebdomadibus primus incidit; hoc termino præterlapso citatio ne adhibeatur, nisi causæ serius eveniant.

Die, qvi ab hora inde tertia pomeridiana seqventis diei sanctitatem mutuatur, ad noctis usqve initium (ɔ: horam nonam pomeridianam) evocationem vicinorum, mane inchoatam, continuare liceat, modo non possibile sit, successive vicinos evocando, eorum evocationem ante horam tertiam pomeridianam ad finem perducere.

Si alter duorum, in eodem prædio habitantium, altero invito proscriptum receperit, renuens testes admoveat ad attestandum, qvod eo invito et prohibente proscriptus ibi lateat, vicinis suis qvinqve deinde hoc indicet, qvo facto pœnam legibus ob convictum cum proscriptis indictam non incurrit, modo in aliis rebus ei non succurrat. Qvoad domesticos (colonorum) eadem valet constitutio. Per duodecim anni menses hoc tenendum est, tribus, sive contiguis, sive disparatis noctibus exceptis, qvibus bona fide eum incognitum ali præsumitur.

Competens causæ actor, nec patrem suum, fratrem, filiumve testimonio de citatione manifestata, nec mandatarius causæ ipsum actorem principalem, vel ejus filium, patrem, fratremve eodem testimonio adhibeat. Testimonium ab his prolatum nullius habeatur. Causa tamen non vitiatur, si alii duo pluresve testimonium ferentes te-

einn maþr se i hverio mali, eþa vitni þeirra, er einn maþr nefnir þa at. Rettir ero þeir i þeim vettom öllom er II menn nefna þa at.

Hruþningar allar um bua eþa domendr scolo viþ sacar-aþilia eþa varnar-aþilia vera, en eigi viþ þann er söc sökir eþa verr, ef hann er eigi aþili.

Ef annarr maþr sökir retta fars söc enn aþili er, af þvi at hann þickiz aþile vera, en aþili gefr af þvi eigi gaum, at at hann hyggr annan aþilia vera enn sec, oc scal þa aþili eignaz þria luti sattar, en hinn fiorþunginn er sotti. Nu þarf hann at leggia fe til socnar eþa gefa til liþs, oc scal þaraf satt tiltaca, en þeir scipta öþro meþ ser. Nu veit sa er sökir, at hann er eigi aþili, þa a hinn heimting til allrar sattar slicrar sem görr var.

Eigi varþar mönnom viþ lög, þott hingat til landz flyti scoggangsmenn, ef þeir vito eigo secþ þeirra fyrr, enn þeir ero lengr saman enn III nætr þaþan fra er þeir ero landfastir orþnir.

Ef maþr veit eigi secþ manz, oc bergr hann hanom af þvi at hinn er siucr eþa sarr eþa vanheill fyrir elli, eþa veiti hann hanom af þvi, at hann görir þat til sal-

stes adsint. Pater et filius, fratresqve duo ab uno eodemqve provocati, tam qvoad testimonia proferenda qvam alias auctoritates, pro uno habeantur. Ubi duo eos provocant, omnibus testimoniis jure adhibentur.

Veridicorum et judicum reprobationes, actoris vel defensoris principalis respectu instituendæ sunt, non vero ejus, qvi causam sed non proprio nomine agit defenditve.

Ubi alius qvam actor principaliter competens litem de jure personali violato ideo agit, qvod se competentem opinatur, actor vero primarie competens id non animadvertit alium actorem competentem esse putans, hic tres mulctæ reo injunctæ partes capiat qvartam vero partem agens. Hic si actioni vel auxiliis comparandis pecunias impenderit, hoc mulctæ (indivisæ) detrahatur, reliqvum vero inter se dividant. Si agens sibi actionem non competere sciverit, actor principalis totam, prout constituebatur, mulctam sibi vindicare potest.

Proscriptos huc transferentes reatum sibi non contrahunt, si eos condemnatos esse nesciverint, priusqvam a tempore, qvo terram appellerent, per tres noctes eorum consortio usi sint.

Siqvis unum condemnatum esse nesciens ei opem ferat, eo nomine, qvod vel morbo vel vulneribus vel senectutis infirmitate laborat, vel si ei succurrendo animæ

obotar ser, oc secz hann eigi af þvi ovisa elþi, þott langt se. Eigi scal af landi feria hann

A þeim bæ scal menn qveþia, sem hann byr þa er VIII vicor ero af sumri, oc scal hann fyrir þat bu vera þingheyiandi þau missiri, nema hann fai annan rettan fyrir sec, oc scal hann qveþia fyrir buit, ef hann heldr heilso sva at hann er qveþiandi, oc slict, þott hann se af lande, a brot. En sa scal þingheyiandi rettr fyrir hann, er viþ bui befir tekit, oc sa heimilismaþr hans, er hann segir a leiþ þar er upp er sagt, eþa V buom sinom siþar at lögscilom scal uphalda fyrir hann. Rettr er einvirki i qvöþ, ef hann a fe sva at scullda-hion hans hvert hlioti II kugilldi.

Ef liþ er giört i mot þeim mönnom, er bua scolo qveþia, oc nai þeir eigi fyrir ofriki annara at qveþia, þa er rett at stefna söc þeirri, er qvöþen com til, þar sem þeir coma framarst þess er þeir mego framcoma stefnonni, oc lysa stefno ef þeir heira eigi a er a mot standa, oc qveþia IX bua a þingi, oc scal sem engi bui se qvaddr, ef eigi nair alla heiman at qveþia.

Ef maþr vill fara af landi a brot, þa

suæ consulere velit; hac inscitiæ (ɔ: bonæ fidei) alimonia, diuturna qvamvis, pœnam non promeretur. Neqve his condemnatus peregre vehendus est.

Eo in prædio unusqvisqve evocandus est, ubi octo æstatis hebdomadibus prælerlapsis habitat; per ea tempora semestria (ɔ: hoc anno) juste inde comitia agit, nisi alium idoneum substituit, qvi si valetudinis causa non impeditur, evocandus est e prædio, ipse qvamvis (habitator) peregre profectus sit. Qvi vero prædii ejus curam susceperat, ejus loco comitiis legitime interest, ut et ejus domesticus, qvem in conventu promulgationum, vel coram qvinqve suis vicinis vices suas in legitimis persolvendis acturum esse indicat. Patremfamilias famulitii expertem evocare liceat, si tantas habeat facultates, ut ad qvemvis, ei necessario alendorum, duo vaccæ valores devenianl.

Qvi vicinos evocant, si copiis comparatis ita impediuntur, ut evocationem peragere vi prohibeantur, liceat causæ, cui evocati veridici admoveantur, citationem ibi adhibere, ubi ad eam proferendam proxime (tuto) accedere possunt. Dicam denuntient, si adversarii eam manifestatam non exaudiunt. Novem in comitiis evocentur vicini, et si omnes domo evocare vis prohibeat, qvasi nullus evocatus fuisset, censendum est.

Qvi peregre proficisci parat, actionem

scal hann selia socn oc vörn, ef hann vill, oc sva varþveizlo fiar sins þess er hann a her eptir. Þau hanþsöl scolo standa III vetr, en siþann eigo erfingiar at varþveita.

defensionemqve causæ suæ ut et bonorum, qvæ reliqvit, custodiam, cuicunqve voluerit, demandet; hoc mandatum per tres hyemes valeat, qvibus præterlapsis (bonorum) custodia ad hæredes devolvitur.

LVI. Capituli *).
Um heimilisföng.

Fardaga scolo ver eiga IV a landi her. Fyrstr er þeirra enn fimti dagr viko sa, er VI vicor ero af sumri, þann dag a maþr cost at föra heimili sitt ardegis. Annarr er föstodagr. Þriþi er þvatdagr. Fiorþi er drottinsdagr. Þann dag segia lög mann at apni af griþi þvi er hann hefir aþr haft.

Ef maþr hefir eigi ser griþ þann drottinsdag at apni, eþa ardegis þann dag er næstr er, oc varþar þat utlegþ.

Ef maþr a kono, oc scal hann fengit hafa henni griþ, oc sagt henni til enn fimta dag vico, þann er VII vicor ero af sumri et siþarsta. Ef þa er henni ofengrinn staþr, sva at hon viti, oc er rett þa at hon taci ser griþ þar er hon vill, oc scal hon þann staþ hafa þa XII manoþr.

Ef maþr hefir eigi staþ þeim mönnom er hann scal fyrirhyggia, enn efsta

Titulus LVI.
De domiciliis capiundis.

Qvatuor hac in civitate dies migrationum habeamus; eorum primus numeratur dies hebdomadæ qvintus (dies Jovis, qvi incidit) cum sex æstatis hebdomades peractæ sunt, hodie summo mane migrare liceat. Secundus est dies jejunii (ɔ: Veneris); tertius lavacri (ɔ: Saturni) et qvartus dominica; vespere hujus diei, ut migrans se domicilio, qvo hucusqve utebatur, abstineat, leges definiunt.

Qvi sero diei dominicæ, vel mane diei subseqventis domicilium non habet, mulctetur.

Qvi uxorem habet, ei et domicilium capere et hoc ubinam sit indicare debet, serissimo qvinta hebdomadis die (ɔ: Jovis) cum septem æstatis hebdomades præteriere. Si eo tempore, qvantum scit, domicilio caret uxor, ubicunqve ipsa voluerit, domicilium sibi eligere ei liceat, qvo loco etiam per menses duodecem subseqventes maneat.

Qvi hominibus, qvibus prospicere tenetur, novissimo die migrationum domicilium non comparavit, pro unoqvoqve eorum

*) Fragmenta 339 & 341 hanc sectiunculam inscribunt: Fardaga-þattr, Sectio de domiciliis mutandis.

fardag, oc varþar þat utlegþ um hvern þeirra, oc a sa söc, er sökia vill.

Maþr scal coma til griþs, sva sem hann er sattr a viþ boandann annattveggia at fardögom eþa at miþio sumri.

Karlmaþr XVI vetra gamall (scal) raþa sialfr heimilisfangi sino, eþa ellri. Mær XX eþa ellri scal oc sialf raþa heimilisfangi sino.

Þess a maþr cost at coma til griþs at miþio sumri, oc iþna annat þangat til ef hann vill. Ef hann viþr buverk, oc scal hann eigi taca meira kaup, en halfa mörc VI alna aura til miþsumars; en fra miþio sumri scal hann vinna boanda alt til vetrar, slict er hann vill fyrir smala for utan. Hann scal ganga a fiall um sinn oc slatra, oc fara heimanfarar meþ husbonda, oc slöþa um var, oc böta tungarþ. Þat scal hann vinna til matlauna. Þat er oc vitislaust, at griþmenn taci II aura, til allra-heilagra-messo fra vetrnottom at caupi. Omagamenn þeir er eigi hafa fe til at föra omaga sina fram, scolo meira taca ef þeir vilia. Ef maþr gætir nauta, oc scal öln caupa gözlo a ku eþa oxa IV vetra gamlan, en II naut viþ ku ef yngri ero, VI alnom a XXX gamla

mulctam expendat, et in eum agat qvicunqve voluerit.

Ad domicilium, qvod qvis cepit, se referat vel tempore migrationum vel media æstate, prout inter eum herumqve convenerat.

Vir sedecem annos natus vel adultior ipse sibi domicilium eligat. Fœmina itidem, qvæ viginti pluresve ætatis annos compleverat.

Media æstate ad domicilium fixum se referre et eousqve aliud operari cujusvis arbitrio relinqvitur. Operibus qvotidie necessariis fungens, ad mediam usqve æstatem, mercedis loco ultra semimarcam unciarum numeratarum, qvæ sex ulnis constant, ne capiat. E media vero æstate ad hyemis initium colono operam suam in omnibus, prætèr ovium pasturam, ex ejus voluntate commodet. In montes (oves qvæsitum) semel eat, pecudes mactet, cum hero (necessarias) domo profectiones faciat, verno tempore lætamen tractoria conterat crate, sepemqve reficiat. A primis hyemis noctibus ad festum omnium sanctorum operariis domesticis duarum unciarum mercedem capere licet. Qvi necessario alendis, facultatibus tamen ad eos sustinendos destituti, aggravantur, majorem si placet mercedem capiant. Bubulcus ob vaccæ vel tauri qvadrimi custodiam unicam ulnam reportet; duo natu minores juvenci vaccæ æqviparantur. Triginta adultorum vervecum custo-

saupi, en a XL lamba eyri. Brytion fyrir X menn VI alnar vaþmals, þat er lögeyrir, eþr þangat se virt til ellegar. Þess a hann oc cost at gefa hanom umfram. Nu verþr hanom stemnt um þat, oc verþr eigi giöf, ef þat berr at þat voro undirmal. Nu caupir maþr dyrra enn mælt er, oc bergsc hann, ef þat berr qviþr, at hann naþi hanom eigi ellegar, enda gialldi hann eigi meira enn lögcaup. Nu vill hann öllo halda, oc a hinn heimting til allz þa.

Þrim mörcom verþr maþr secr, ef hann ferr eigi til vistar sinnar. Þar scal stemna til alþingis eþa til varþings eþa til ens þriþia þings. Sva um vercacaup ef hann hafþi reitt hanom. Sa verþr oc secr III mörcom er viþ hanom tecr, ef hann veit at hann hafþi vist tekit i avþrom staþ, viþ þann boanda er hinn hafþi vist tekit.

Tekin er vist þegar er buar bera, at þeir voro a-sattir. Nu bregþr hann mali viþ fleiri menn, oc eigo jafna söc allir

dia sex ulnarum pretio, qvadraginta verò agnarum uncia numerata compensatur. Cibariorum inter decem homines distributio, sex panni vulgaris ulnis, vel earum taxatò æqvivalente, ematur. Hero etiam liceat operario plura (qvam hic constituitur) largiri. De qvo si in jus vocatur, pro dono non habendum est, si inter eos stipulatum fuisse comprobatur. (Herus) qvamvis (operario) mercedem ultra qvod leges definiunt expenderit, mulctam evitat, si veridicorum effato probatur operarium tantum ea sub conditione ei operam suam collocare voluisse, non tamen ultra (summam) lege definitam mercedem ei expendat. Si totam (ultra legum præscripta stipulatam mercedem) retinere voluerit herus, operario eam totam exigere liceat.

Trium marcarum mulctam luat operarius, qvi stato tempore stipulatam mansionem non adit. Causa hinc oriunda ad comitia generalia, vernalia, vel alia qvædam deferatur. Idem obtinet si herus aliqvid mercedis ei jamjam expenderit. Qvi operarium, sciens eum alii operam suam locasse, recipit, hero, qvi operarium conduxit, tres marcas persolvere tenetur.

Domesticam mansionem qvemqvam sumsisse censendum est, si vicini testantur inter eum herumqve de conditionibus convenisse. Si erga plures qvam unum operarius stipulatam operarum conductionem violarit, omnibus in eum idem agendi

viþ þann er bregþr. Slica socn eigo griþmenn viþ böndr ef þeir bregþa viþ þa.

Þa er maþr a bröt heitinn, ef hanom er eigi deildr matr at malom, þott eitt mal se haldit fyrir hanom.

Ef maþr metz dyrra enn nu var talit aþr oc sva ef hann selsc dyrra a leigo, þat varþar hvaromtveggia III marca secþ. Ef boandi caupir dyrra enn nu er talit, oc varþar hanom þat III marca secþ.

Smiþar þeir er hus göra or auströnom viþi, eþa bruar um ar þær eþa vötn er netnæmir fiscar ganga i, eþa göra buþir a alþingi, þeir eigo cost at taca dagacaup um engi-verc. Þeir scolo tecit hafa þo ser löggriþ a fardögom, þott þeir hirþi eigi þat. Annarrtveggi þeirra boandans scal sagt hafa til buom, at sa maþr hefir þar griþ, þott hann se af landi farinn, eþa slica luti iþni hann sem nu voro talþir, oc verþr hann þa meþ þeim boandanom vistfastr, oc þar i þingi meþ þeim goþa, sem bondinn er, sa er hann hefir lög-griþ meþ.

Ef maþr tecr griþ meþ manni, oc verþr þar löggriþ hans, meþan hann er

jus competit. Simili modo operarii domestici a colonis defraudati actionem instituant.

Eum (e stipulata mansione) remotum esse censendum est, cui cibus temporibus cibationis non distribuitur. Cibus ei debitus qvamvis unica vice retineatur, (nullius momenti est).

Tum operas suas pluris qvam jam antea definitum est æstimans, cum eas majore mercede locans, trium marcarum mulctam uterqve luat. Colonus itidem majore manupretio qvam nuper est definitum conducens, tres marcas mulctæ nomine expendere tenetur.

Fabris, qvi domos e materia orientali (ɔ: norvegica) exstruunt, vel amnibus et fluviis, qvos pisces retibus capiundi freqventant, pontes imponunt, vel tentoria in foro generali ædificant, mercede diurna, in tempore fœnisecii pratensis, operas suas locare conceditur. Diebus migrationum justum sibi domicilium qvidem capiant, qvamvis ibi non agant. Eorum alteruter, colonus nempe faberve, accolis indicare debet, hunc cum illo, qvamvis pro tempore vel peregrinantem vel antea nominata operantem, justam habere mansionem, qvibus factis, fixum ei cum colono erit domicilium, et cum prætore, qvem colonus et herus fabri seqvitur, utatur toparchia.

Domicilium qvod qvis cum aliqvo sibi eligit, dum peregrinatur pro legitimo ejus

af landi heþan. Ef hann lætzc eþa kömr aptr et sama sumar, oc er rett at hann taci ser annat griþ ef hann vill, enda er rett at stefna hanom at þvi heimili, eþa at festarhælom ellegar. Ef at festarhælom er stemnt, oc scal eigi qviþo at þvi riþia, oc eigi at þvi heimili er hann toc siþarr, nema þeir hafi sagt a þingi eþa a leiþ, eþa buom, at hann hefir þar lögheimili.

Ef maþr tecr griþ meþ manni sa er i fisci ferr, oc varþveitir þat ecki, oc vituz þeir þat, viþ mala munda þann, eþr sva, þott hann iþni annat nokot, oc varþar III marca secþ hvarom þeirra.

Ef maþr veit eigi lögheimili manz, eþa hvar hanom er löggriþ handsalat, endi veri hann or öþrom fiorþungi a brot, eþr veit hann eigi festarhæla, þott samfiorþungs se, oc er hanom rett at stemna þar, er hann vissi lögheimili hans siþarst.

Ef maþr kömr a land or för, oc er rett at stefna hanom at scipi, meþan hann hefir buþir þar at scipi, oc scal hann tekit hafa ser griþ a halfom manaþi þeim er hann kömr fra scipi, ef hann vill i þeim fiorþungi verit hafa. Ef hann vill

domicilio habendum est. (Peregre profectus) si eadem æstate vel decesserit vel revertatur, ut aliud domicilium sibi eligat, licitum est, si placet, in qvo domicilio ei citatio manifestetur, vel etiam ad palos navalium retinaculorum. Ubi ad palos retinaculi navium citatio proclamatur, veridici nec hujus loci nec domicilii, qvod redux eligit, (vicinitatis) respectu rejiciantur, nisi (vel herus domicilii vel ab eo receptus domesticus,) in comitiis,, in conventu promulgationum vel accolis suis annuntiaverint, hunc (cum hero) legitimo uti domicilio.

Si piscaturus, vel aliud qvodvis agens domicilium ab aliqvo stipulatur, non tamen (eo consilio ut) mansionem ibi figat, uterqve sic simulate stipulantium reatum incurrit, et trium marcarum pecuniariam pœnam sibi contrahit.

Cum qvis legitimum alterius qvadrantis incolæ domicilium vel mansionem ei juste stipulatam ignorat, et etiam cum ubi navis ejus, qvamvis in eodem qvadrante constituta, palo alligata sit, nescit, ei citationem manifestare liceat loco, ubi (in jus vocandus sed ignotus) novissime domicilio utebatur.

A peregrinatione redux qvamdiu ad navim tentoriis agit, ibi legitime citatur; navim vero postqvam reliqvit, semimense proximo mansionem sibi justam eligat, modo in eodem, ad qvem navis ejus appellit, qvadrante sedem figere voluerit. In

ser fa heimili i öþrom fiorþungi, oc scal hann fengit hafa ser griþ a halfom manaþi, þeim er hann kömr i þann fiorþung.

Ef maþr a ser kono, oc verþr hann eigi a-sattr viþ bonda þann er konan er i vist meþ aþr, at þau se þar bæþi, oc a hann cost at taca þeim vist i öþrom staþ, bæþi ser oc kono sinni, oc varþar henni ecki viþ lög brotförin, en virþa scal verc hennar oc fulgor.

Ef maþr fiscir til miþsumars, oc ferr þa i griþ oc verþr hann þar þingfastr, ef hann hefir löggriþ, oc er þat rett, at stefna hanom at þvi heimili; en meþan hann er i fisci-scalonom, oc er rett at stemna þar um þat, er hann görir þar eþa hann hefir aþr gört.

Ef maþr fiscir um annir, oc gengr i grid at vetri, oc er rett at stemna hanom at þvi heimili um þær sakir allar, er hann görir siþan er hann kömr a griþit; stefna scal hanom at fisci-scalom um þær sacir allar, er hann görir aþr hann comi a griþit, en þingfesti hans verþr þar, er sa maþr er i þingi, er land þat a er hann fiscþi af.

alio qvadrante si habitaculum sibi eligere magis optaverit, hoc peractum sit semimense proximo, postqvam in hujus qvadrantis territorio versari cœpit.

Vir uxorem habens, si ab hujus hero (æqvis conditionibus) non acqvirere possit, ut eacum domicilio utatur, illi tam sibi qvam uxori suæ mansionem alibi eligere liceat, nec domicilii relicti rea agatur uxor, sed operæ ejus (hero præstitæ) cum sumtibus in ejus alimoniam, ab æstimatoribus comparandæ sunt.

Qvi (e diebus inde migrationum) ad mediam usqve æstatem piscaturæ operam insumit, tum vero fixum sibi alicubi eligit domicilium, in hoc legitime in jus vocatur, et toparchiam, ad qvam hoc pertinet, ipse etiam seqvi censeatur. In casis dum agit piscatoriis, de factis ibi vel antea patratis, loco nominato, ei citatio jure manifestatur.

Qvi tempore fœnisecii operam impendit piscaturæ, ineunte vero hyeme fixum eligit domicilium, in eo de causis, e factis ejus, postqvam domicilium hoc adgrediebatur, oriundis, legitime manifestatur citatio. De factis vero priusqvam domicilio certo se addixit peractis, in casis piscatoriis juste citatur. Eandem eum porro toparchiam seqvi putandum est ac dominium fundi, unde piscaturam exercuit.

LVII. Capituli.

Um heimilisföng presta.

Prestar scolo hafa ser lögheimili at VIII vicom sumars, eþr fyrr, oc segia til heimilis sins oc er rett at stefna hanom at þess boanda er maþr vill þeirra manna, er hann hefir lögtiþir haft at kirkio boandans.

Ef prestr kömr a land siþarr enn at tvimanaþi, oc scal hann fengit hafa ser heimili a halfom manaþi þeim, er hann kömr fra scipi ef hann vill samsfiorþungs vera, en ellegar a þeim halfom manaþi, er hann kömr i þann fiorþung er hann vill verit hafa.

Ef maþr tecr II missera vist, oc er hann a þvi griþi II vicor fyrir alþingi, oc um þing oc II vicor eptir, oc þott hann fari a brot af vistinni, oc er þar lögheimili hans, oc þingfesti at þess boanda, er hann var þær vicor VI, oc er rett þar at stefna hanom,

Ef maþr ferr meþ dagacaup, oc er rett at stefna hanom þar er hann er halfan manaþ um annir, eþa lengr. En ef hann er hvergi halfan manaþ i einom staþ um annir, oc er rett, at stefna hanom þar er er hann var III nætr eþa lengr um annir; ef hann var hvergi sva, oc er rett

Titulus LVII.

De domiciliis a sacerdotibus capiundis

Sacerdotes, si non prius, tamen octo æstatis hebdomadibus peractis justum domicilium sibi habeant. Sacerdotem apud colonum qvemcunqve actor voluerit, eorum, in qvorum templis sacra lege definita peregit, in jus citare liceat.

Sacerdos bimense inchoato (a peregrinatione) redux, proximo postqvam navim reliqvit semimense domicilium sibi capiat, si in eodem qvadrante sedem figere voluerit; sin minus, primo semimense postqvam in qvadrante, ubi habitaculum sibi eligit, versari cœpit.

Per duo semestria mansionem sibi capiens, si duabus comitia generalia qvæ præcedunt hebdomadibus, ipso tempore comitiali, et duabus insuper hoc tempus subseqventibus septimanis, ibidem peractis hanc reliqverit, pro legitimo ejus domicilio hæc tamen habeatur; ibi eum in jus citare liceat, eademqve ac colonus cum qvo sex hasce hebdomadas peregit, toparchia uti censeatur.

Mercede diurna operas suas locans ubi per semimensem temporis fœnisecii vel diutius agit, legitime citatur. Si nullibi semimensem temporis fœnisecii peregerit, citatio ei manifestetur loco, in qvo per tres temporis nominati noctes pluresve moratus est. Si tamdiu nuspiam se tenuit, eum in

at stefna þar er hann vissi nattstaþ hans siþarst.

I öllom stöþom þeim er maþr veit eigi lögheimili manz, enda a hann eigi cost at coma lögspurningo viþ hann, þa er rett at stemna þar er maþr vissi lögheimili þess manz siþarst; hann scal qveþia heimilisbua sina V, hvart hann vissi þar lögheimili hans siþarst, eþa eigi, eþa hvart hann atti cost at spyria hann lögspurninganna, eþa eigi.

Þviateins er manni scyllt at spyria mann heimilisfangs til stefno-staþar, ef hann finnr þann mann sva at mali, at hann kennir hann, oc hann hefir vatta til at þvi meli, er hann spurþi socna, oc hann vill stefna hanom.

Ef maþr vill eigi fara til griþs þess er hann toc, eþa hann ferr a brott af vist sinni forattalaust, oc varþar hanom þat III marca secþ, oc a bondinn a sino heimili at stefna þar um caup, ef hann hefir reitt. Ef boandi bregþr viþ griþmann, oc varþar hanom III marca secþ.

Ef sa maþr deyr, er griþ hefir hannsalat manni fyrir fardaga, oc ef erfingi byr þar þvi bui eno sama oc er föst þa griþtaca þess manns. Cost a hann at bregþa bui ef hann vill; ef hann byr þar,

jus citare (actori) liceat, ubi novissime eum pernoctasse resciscit.

Legitimum rei domicilium si nec (actori) innotuerit, nec justis formulis adhibitis de hoc ab eo sciscitandi vacaverit occasio, eum in jus citare liceat, ubi novissimo tempore legitima mansione usum fuisse comperit (actor). Qvinqve sui domicilii accolas evocet probatum an, qvo prætendat, loco justum rei domicilium novissime fuisse cognoverit, nec ne? et num legitimis formulis hac de re, eum qværendi facultatem habuerit, an contra?

Eatenus (actor) ut legitimum citandi locum definire possit de justo domicilio (reum) interrogare tenetur, si eum conveniens cognoverit, testesqve adsint momento qvo causam primum comperit, eumqve in jus vocare decrevit.

Qvi ad domicilium stipulatum se vel non confert, vel hoc aliqvamdiu habitum sine data causa derelinqvit, trium marcarum multa puniatur, herusqve de mercede expensa in suo domicilio recedentem in jus vocet. Si herus cum operario factam stipulationem violat, tres marcas multæ nomine expendere tenetur.

Si herus, qvi operario domesticam stipulatus est mansionem, supremum, ante tempus migrationum, diem obierit, hæres vero demortui rusticatum continuat, cum operario facta stipulatio rata sit. Hæredi pro sua voluntate rusticatui finem facere li-

oc vardar III marca secþ hvarom þeirra, sem bregþr viþ annan.

ceat; si vero hunc continuat, trium marcarum multam luat (tam herus qvam operarius), si unus eorum alteri datam fidem non servaverit.

Ef boandinn deyr a enni VII vico, oc a erfinginn cost hvarz hann vill at bua þar, eþa at bregþa bui ef hann vill, oc fa slican staþ oc maldaga þeim griþmönnom, er aþr voro tecnir sem þeir atto ser mæltan. Ef erfingi vill hvarki þeirra göra, oc varþar hanom III marca secþ viþ hvern þeirra.

In septima (æstatis) hebdomade si herus decesserit, hæredis arbitrio relinqvitur rusticatum vel continuare, vel, si hoc magis optaverit, ei finem imponere, (tum vero) operariis (a demortuo) antea receptis, mansionem qvalem primum sibi stipulabantur, suppeditare tenetur.

Ef boandinn deyr, þa er VII vicor ero af sumri eþa siþarr oc scal erfinginn þa bua.

Si septima æstatis hebdomade prælerlapsa vel posterius moriatur herus, hæres rusticatum continuare obligatus est.

Ef griþmaþr liggr af vercom sinom, oc scal boandinn hafa hann halfan manaþ, ef hann þarf eigi gözlo. Ef hann þarf gözlo, oc hefir eigi vitfirring, þa er rett at föra hann þeim manni, er framförslo hans a. Ef hann hefir vitfirring, oc scal þa föra bonda þeim er scyllztr er þeirra boanda, er eigi þarf at auca hiu til at gæta hans. Þa þarf eigi at auka hiu til at gæta hans, ef hann hefir hiona-liþ til at gæta hans, ef hann getr af þeim. Ef bondi a eigi framförslo hans at lögom, oc a sa til at fara at gæta hans, er arf hans a at taca, ef bondi kann þess þörf. Ef maþr gerr eigi til fara, oc er hann secr þa III mörcom, enn sa scal inna fulgor boandanom er framförslo a ens oþa

Operarium, qvi adversæ valetudinis causa operas stipulatas præstare non potest, per semimensem herus sustentare debet, modo custodia non indigeat. Si custodia (speciali) ei opus sit, qvamvis vesania non laboret, ad colonum transferatur, cui eum sustentandi onus jure injungendum esset. Furiosus vero injungendus est colono, qvi proximo cognationis gradu cum eo conjunctus est, eorum, qvi ad furiosum custodiendum novos domesticos recipere non necesse habent. Tunc in furiosi custodiam numerum domesticorum adaugere non necesse est, si coloni famulitio ad eum custodiendum vires sint, modo his uti persvaderi possint. Ubi colono ex lege furiosum sustentandi obligatio non incumbit, hæres hujus, ex reqvisito coloni, accedens, cu-

manz, slicar sem buar meta, enda a hann viþ at taca enom oþa manni at fardögom.

Ef griþmaþr liggr af vercom, oc a bondinn cost lengr er hinn hefir legit halfan manaþ, hvart hann vill föra hann þeim manni, er framförslo hans a eþr vill hann hafa hann til fardaga oc heimta fulgo. Sa er framförslo a, oc a hann cost at hafa hann helldr heim til sin, enn siuka mann, ef hann vill helldr þat, enn fela a brot.

Hvarz maþr liggr af vercom langa stund eþa scamma, oc scolo buar virþa fulgo, eþa verc þau er hann vann, eþr hin er ounnin ero. At þvi scal virþa sem maldagar voro meþ þeim.

Ef sa maþr andaz a griþi, er verc scylldi vinna, oc scolo buar meta hvart meira se vert, verc þaþan fra er hann lagþiz eþr fulgan.

Ef sa maþr andaz er folginn var inni, oc scolo buar telia til hvars hann hafþi neytt, eþr hvers oneytt i vistinni, eþr hui

stodiam suscipiat; qvod facere recusans marcarum multa tenetur, furiosum vero sustentare obligatus alimoniæ pretium accolis æstimantibus colono expendat, et tempore migrationum eum ipse recipiat.

Operarius ægrotans cum per semimensem operas stipulatas adversa valetudine perseqvi jam impediebatur, heri arbitrio relinqvitur, morbo detentum vel huic deferre qvi ad eum sustentandum cognationis causa tenetur, vel ad dies usqve migrationum ipse ei alimoniam præbere, et pecunias cibarias deinde repetere (ab eo cui ægrotantis sustentatio competit). Hic etiam (inter duas) eligere potest conditiones, utrum nempe ægrotantem in domum suam recipere, an (pecuniis cibariis præstitis) alteri eum alendum commendare potius voluerit.

Sive per longum sive per breve temporis spatium operarius morbo detinetur, vicini ejus et alimoniæ et factarum et infectarum operarum pretium definire debent. Hæc juxta conditiones stipulatas instituatur.

Si in mansione stipulata moritur qvi operas suas alteri collocavit, vicini æstiment, utrum operæ stipulatæ, ab initio morbi (ad mortem defuncti ab eo peragendæ) majoris pretii sint, an pecuniæ cibariæ (qvas mortui propinqvus suppeditavit).

Si alendus alteri commendatus decesserit, vicini, et qvod consumsit (pecuniæ cibariæ) et qvod non comsumsit, æstiment,

hann var þa verri at hafa er hann var siucr, enn þa er hann toc ser vistina.

Ef griþmaþr liggr um engiverc III daga, hvart sem hann liggr samfast sva eþr eigi oc scalat boandanom tigla þat, en ef hann liggr lengr, þa a bondinn cost at lata virþa alla leigona saman.

Ef griþmaþr qvangaz oc a i sinom staþ hvart þeirra heima, oc scal i þeim staþ hvart þeirra vera, sem þau eigo heimili, ef þau ero i vercom föst. Ef þau ero eigi i vercom föst, oc scolo þau vera a hans vist at tueim lutom, en at þriþiungi a hennar vist.

Ef maþr mælir viþ griþmann annan fullretti eþr görir halfretti oc scal hann fara af vistinni oc hafa ecci vetrvistar. Of sacar þær allar ef hann hafþi aþr görvar aþr hann föri af griþeno, oc sva um þa söc, er hann for brot fyrir, oc er þar rett at stefna þeim söcom at þvi heimili, oc verþr hann þar þingfastr, um þær sacir. Hann scal fengit hafa ser löggriþ a enom næsta halfom manaþi, er hann for brot, oc verþr þar rett at stefna um þær sacir er hann görir siþan at þvi heimili, oc verþr hann þar þingfastr um þær sacir.

simul (definientes) cur (demortuum) ægrotantem alere magis onerosum fuerit, qvam cum mansionem stipularetur.

Operarius qvamvis per tres, sive contiguos sive disparatos dies in tempore fœnisecii pratensis ægrotaverit, damnum inde natum hero ne reparetur; si vero diutius decubuerit, herus omnem operario (per tempus morbi) competentem mercedem æstimari faciat.

Si operarius uxorem ducens non eodem ac illa utitur domicilio, utriqve suum domicilium seqvantur, si certis operis faciundis sese addixere. Si vero certas operas non stipulati sunt, duas anni partes in mariti, tertiam autem in uxoris domicilio agant.

(Operarius) qvi alterum vel injuriis verbalibus plena satisfactione expiandis, vel realibus, dimidia tantum diluendis lacessit, mansione sua decedat, nec per hyemale tempus ea utatur. De causis omnibus qvæ factis ejus, priusqvam domicilium reliqverit eveniunt, ut et de causis, cur domicilio exterminatus sit, ibidem in jus citetur, et harum causarum respectu domicilii seqvitur toparchiam. Mansionem legitimam sibi constituat semimense, postqvam priorem reliqverit, proximo, de causis, postqvam hanc novam stipulabatur mansionem, ortis, ibi eum in jus vocare liceat, qvarum causarum respectu domicilii etiam seqvatur toparchiam.

Ef qvangaþr maþr ferr af vist um sacir, oc ef konan ferr i brot, oc varþar henni ecki brottförin, oc a hann heimting til hennar vetrvistar. Sva oc ef konan ferr um sacir a brot, en bondi hennar fylgir henni, oc er þa heimting til hans vetrvistar.

Ef bondinn lætr þann a brot fara er vanluti er, oc a hann heimting til vetrvistar, oc scalat hann gialda fyrir þat, at þau verc se vanunnin, er hann scyldi vinna.

Ef griþmaþr görir fullretti viþ boanda oc a griþmaþr a brot at fara, oc hafa ecki vetrvistar, oc a þo boandinn sokn viþ hann.

Ef griþmaþr mælir halfretti viþ boandann oc scal griþmaþr a brot fara. Nu ferr han eigi, oc verþr þa at fullretti þat mal, oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ. Þetta eitt er halfretti i orþom, er nu var talit sva at sökia ma um.

Þat er enn um fullrette þau, er griþmaþr görir eþr mælir viþ buanda, eþa viþ husfreyio, oc ef eigi gerr hann a brot fara, oc eycz rettr þeirra halfo.

Ef boandi hæitr griþmann sinn af vist forattalaust, oc varþar boanda þat

Maritum suum ob facta illicita mansione exterminatum uxor subseqvens, domicilium derelinqvendo reatum non incurrit, ille vero hujus per tempus hyemale mansionem sibi vindicare potest. Marito itidem uxorem suam delictorum causa mansione ejectam subseqventi, hujus hyemalem mansionem expetere liceat.

Si herus injuriatum domicilio exterminaverit, hic mansionem hyemalem postulare potest, nec stipulatas sed infectas operas hero compensare tenetur.

Operarius in herum plena satisfactione expiandam injuriam realem committens, domicilio expellatur, nec mansionem per tempus hyemale expetere ei liceat. Hero nihilominus in eum agendi facultas competit.

Operarius injuria verbali, dimidia satisfactione diluenda, herum infestans domicilio exterminetur. Si contumaciter remanserit, plenam expendat illatæ injuriæ multam, exilioqve puniatur. Hæc unica est dimidia satisfactione reparanda injuria verbalis, de qva actionem instituere licet.

Qvoad injurias, qvas plena satisfactione expiandas in herum heramve operarius committit, (notandum) insuper est, eorum jus in duplum adaugeri, si operarius (injurians) domicilio emigrare supersederit.

Herus inimicitiis non intercedentibus operarium mansione expellens, trium mar-

III marca secþ, oc a griþmaþr heimting til vistar viþ boandan, ef hann beiþir vistarinnar viþ vatta bondann, oc lætr hann hanom eigi þa uppi.

Ef vigsacir góraz meþ mönnom, lyritnæmar, oc scal frændi vegandans a brot fara, oc hafa vetrvistar sinnar slict sem buar virþa. Þat ero lyritnæmar sacir er eyris bot kömr til eþr meiri i bauga tali, þat er viþ þriþia bröþra oc nanari menn.

carum mulctam luat. Operario eum mansionis postulare liceat, qvod si testibus adhibitis frustra fecerit (pœna nominata adhibeatur).

Cum cædis causæ interdicto habiles eveniunt, propinqvus occisoris mansionem, (cum occisi propinqvis) derelinqvat, pro mansione vero hyemali, juxta accolarum æstimationem, satisfactionem capiat. Interdicto habiles dicuntur causæ, cum unciæ numeratæ majorve multa, juxta legum præscripta in recensu annulorum, septimo vel propinqviore cognationis gradu (cum cæso) conjunctis expendatur.

LVIII. Capituli.
Um þingfesti.

Maþr sa er bu görir um var, scal segia sic i þing þar er hann vill; þat er bu er maþr hefir malnytan smala. Þo scal hann segia sic i þing, þot hann hafi eigi malnyto, ef hann er landeigandi. Ef hann erat landeigandi, oc hefrat malnyto oc verþr hann þar i þingi, er sa boandi er, er hann felr sec inni um.

Ef hann er i fisciscalom oc verþr hann þar i þingi, er sa maþr er, er land þat a, er hann byr a.

Maþr scal segia sic i þing a alþingi eþa a varþingi, ef hann vill, viþ þann goþa er hann vill. Hann a cost at selia öþrom manni þat mal, at lata segia sic i þing a alþingi, eþr a varþingi. Hann

Titulus LVIII.
De toparchiæ addictione.

Tempore verno rusticatum instituens toparchiæ sese addicat cuicunqve voluerit. Rusticatus dicitur, cum qvis pecora lactaria habet. Certæ sese addicat toparchiæ, qvamvis pecora non habeat lactaria, modo vir sit prædiatus. Si nec prædia ei sint nec pecora lactaria, toparchiam seqvatur eandem, ac colonus in cujus domo versatur.

Si in casis piscatoriis degit, toparchia cum domino fundi, qvem inhabitat, communi utatur.

In comitiis vel generalibus vel vernalibus coram qvocunqve voluerit prætore, toparchiæ sese addicat qvisqve, qvod alteri curandum committere ei etiam liceat. Si in comitiis generalibus toparchiæ sese ad-

scal mælt hafa viþ goþan, at hann vill i þing þar fara aþr um varit, ef hann lætr sic segia a alþingi. Ef hann hefir eigi sic i þing sagþan, oc verþr hann spurþr hvar hann er i þingi, oc scal hann nemna til þann goþa, er hann vill i þingi meþ vera, oc verþr hann þar þingfastr, ef goþi vill.

Ef maþr hefir eigi sec i þing sagþan a varþingi, oc scal hann sagt hafa a alþingi, aþr til doma se gengit.

Maþr scal segiaz i þing meþ goþa þeim er hann vill. Scolo þeir nefna ser vatta baþir hann oc goþinn, at þvi vetti, at hann segz þar i þing, oc hiu hans oc bu oc fe, en hinn tecr viþ.

Ef annar maþr ferr meþ goþorþ, enn sa er a, oc hefir goþinn jatt hanom þingvist, en sa vill eigi viþ hanom taca, er meþ goþorþit ferr, oc scal hann þar þo i þing, oc verþr hann þar þingfastr.

Ef maþr segir mann i þing meþ öþrom goþa, en hann bauþ um, oc verþr hann þar þingfastr, er hann er sagþr, ef hann vill. En ef hann vill eigi þar hafa þingvist, oc scal hann þar segia buom þegar, er hann fregn, at hann vill hitzi i þingi vera, er hann baþ sic i þing segia. Sa maþr er hann sagþi i annat þing, enn

dicere facit, vere præcedente indicare debet prætori, toparchiæ, qvam nominet, sese adscriptum optare. Si priusqvam toparchiæ sese addixerit, interrogatur qvanam utatur toparchia? prætorem nominet, cum qvo toparchiæ particeps esse cupiat, hujusqve, si concedit, toparchiam seqvatur.

Si comitiorum vernalium tempore toparchiæ se non addixit, in comitiis generalibus, priusqvam ad judicia descenditur, hoc perseqvi debet.

Cum prætore, qvocunqve lubet, toparchiæ se addicere liceat; uterqve vero, et toparchiæ sese addicens et ipse prætor, testes antestentur ad testificandum: illum sibi ipsi familiæqve suæ, pecoribus et bonis, hanc toparchiam eligere, hunc vero recipere.

Cum præturam gerit alius qvam prætor competens, hic tamen in toparchia mansionem reqvirenti stipulabatur, ille vero qvi prætura fungitur, renuit, (receptus) stipulatam seqvatur præturam eiqve addictus sit.

Siqvis unum cum alio, qvam hic mandavit, prætore addicit toparchiæ, ei, cui addicebatur, si non renuit, adscribendus est; qvam toparchiam, si seqvi noluerit, factæ addictionis gnarus, vicinis suis indicare debet, se ea toparchia uti velle cui se adscribi alteri commendavit. Mandatarius vero qvi unum tali modo, alii qvam optat,

hann vildi verit hafa, verþr utlagr III mörcom viþ hvern þeirra þriggia goþana tva, enda þann er (hann) sagþi i þing. Ecki varþar goþa at hann gangi viþ þingfesti hans, þeim er hann var i þing sagþr. Hinom varþar oc eigi at hann gangi eigi viþ.

Ef goþi þiggr griþ meþ friþiungsmanni sinom, oc verþr hann þar i þingi meþ ser. Ef goþi þiggr meþ annars manz þriþiungsmanni, oc scal hann segia um varit a varþingi, i þeim staþ, er menn mæla malom sinom, sva at meiri hlutr heyri þingheyianda, at hann a bu meþ þeim manni, þott hann gegni eigi tillögom, oc verþr hann þar i þingi meþ ser. Ef hann leggr ecki i, oc verþr hann þar i þingi, er hann hefir vist.

Ef goþi hefir vist meþ þeim boanda, er eigi er meþ hanom i þingi, oc verþr hann utlagr um þat III mörcom, oc or goþorþi sino, ef hann ferr sialfr meþ, oc a sa söc er vill.

Ef maþr görir bu eptir alþingi, oc er rett at hann segiz i þing a leiþ helgaþri.

Ef maþr caupir bu-mannz griþmann, oc verþr hann þar þingfastr, sem buit

adsignat toparchiæ, trium marcarum multam expendat singulis trium, prætoribus (nempe) duobus, eiqve, qvem (invitum) toparchiæ addixit. Prætor, cujus toparchiæ adscribitur alter, reatum non incurrit, qvamvis ejus in toparchia mansionem agnoverit, nec prætor cujus toparchiæ adscribatur, criminis reus habeatur, qvamvis addicendi toparchiam agnoverit.

Si prætor cum trientis sui incola mansionem domesticam sibi sumserit, propriam toparchiam eum seqvi censendum est. Si cum alieni trientis (qvamvis ejusdem toparchiæ) incola domicilio utatur prætor, in comitiis vernalibus, ubi foripetæ colloqvi solent, maximaqve eorum parte exaudiente, indicare debet, se rusticatum cum eo communem habere, qvamvis impensa non sustineat, qvo facto suam propriam seqvitur toparchiam; hoc si annuntiare neglexerit, domicilii sui toparchiæ adscribatur.

Prætor cum alienæ toparchiæ incola domicilio utens trium marcarum multam expendat, prætoriaqve dignitate, si ea ipse fungitur, exuatur. Causam in eum agere competit cuicunqve qvi voluerit.

Qvi comitiis generalibus peractis rusticari cæpit, ut curiæ sese addicat, in conventu promulgationum instituto, fas est.

Operarius cum coloni rem familiarem emit, adscribatur præturæ, ad qvam res emtæ prius pertinuere, et ibi ejus qvoad

var aþr oc þar heimili hans, um þær sacir er siþan göraz.

Ef menn leggia gör bu saman, oc verþr þar hvar þeirra i þingi, sem aþr var, nema þeir vili eina þingvist hafa baþir, oc scal þa segia or þingi annat bu.

Ef maþr ferr minna bui i meira, þa scal hann lata segia sic or þingi, þar er hann var aþr, oc segia sic i þing þar sem sa er i þingi, er hann a bu viþ, oc fyrir haþa doma.

Ef maþr a bu II i einom fiorþungi, oc scal hann þaþan gegna lögscilom, fra eno meira buino, oc ef bæþi ero iammicil, þa scal hann segia til a varþingi, hvaro hann vill gegna lögscilom. Ef maþr mælir ecki um, þa scal hann gegna fra hvarotveggia.

Ef menn leggia bu saman, þeir er i sinom fiorþungi er hvarr aþr, oc scolo þeir segia buum til hverir hvars griþmenn ero. Ef þeir segia ecki til, oc verþa þeir hvars griþmenn sem þeir hafa hannsalat. Ef þeir hafa eigi hannsalat, og er rett, at sökia hiu þeirra i hvart þing sem vill, þeirra er böndrnir ero i.

Ef maþr a bu i II fiorþungom, oc scal i fiorþungi hvarom segia buit i þing,

causas posterius ortas domicilium esse censendum est.

Cum res suas familiares duo prorsus consociant, præturam uterqve seqvatur, qvam antea habuit, nisi eadem simul uti potius optarint, qvo casu alterius præturæ renuncietur.

Qvi viliorem rusticatum cum majori conjungit, præturæ, qvam antea secutus est, se abdicari faciat, eiqve se adscribi qva socius ejus utitur; (qvod) judiciis, (in comitiis vel vernalibus vel generalibus) nondum institutis peragatur.

Qvi in uno eodemqve qvadrante duos habet rusticatus, pro majori legitima persolvere debet; qvod si uterqve ejusdem magnitudinis sit, in comitiis vernalibus indicare debet, unde legitima exseqvi potius optaverit; hoc si proclamare neglexerit, pro utroqve rusticatu legitimis fungi tenetur.

Diversi qvadrantis incolæ cum rusticatus consociant, vicinis suis indicare debent, qvinam ad unumqvemqve domestici pertineant; hoc si non annuntiaverint, pro cujusvis eorum domesticis habeantur, qvibus mansionem stipulati sint; qvod si nihil stipulatum sit, in qvacunqve libuerit præturarum, qvas ipsi coloni seqvantur, domesticos citare fas est.

Qvi in diverso qvadrante rusticatum habet, in utroqve præturæ adscribi faciat familias, justumqve domesticorum domici-

oc scal þar lögheimili hvarra hionanna, sem þau ero til buss tekin.

Ef hiu fara amiþil bua, oc scal boandinn sagt hafa um varit hver hiu ero at hvaro buino, heimilisföst. Ef ecki er tilsagt, oc er rett at stemna i hvart þing sem vill, oc sva hanom sem hiuom hans.

Ef boandi tecr þa cono, er bu a, oc a hann cost at kiosa at eigin orþi sina þingfesti oc heimilisfang þangat, er hon a bu eþr hennar heimili oc þingfesti til buss sins, oc þeirra manna, er þau eigo varþa orþ oc verc firir. Ef maþr kys ecki um, oc verþr þar hvars þeirra þingfesti sem aþr.

Ef griþmaþr tecr kono þa, er bu a, oc a hann cost at kiosa heimilisfang sitt oc þingfesti til hennar buss.

Ef griþmaþr tecr þa cono, er griþ þiggr, oc er þar hvart þeirra i þingi, er aþr var, enda a hann cost at brullaupino at kiosa hennar þingvist þangat, er hann er aþr i þingi. En ef bondi tecr bolausa cono oc færist hennar þingfesti þa til hans buss.

Ef sa maþr andaz er byr, ok er rett at cona su er hann atti kiosi þingfesti sina fyrir V buum, þangat meþ lögraþanda sinum, ef hon vill a XIV nottom þaþan

lium esse habeatur, ubi in familiam recepti sunt.

Si domestici duos, ejusdem heri, rusticatus intercedunt, ille vernali tempore indicare tenetur, qvi domesticorum cuivis rusticatui adscripti sint. Hoc si annuntiare supersederit, et ipsum et ejus domesticos ad comitia toparchiæ cujuscunqve libet citare fas est.

Colono, qvi cum foemina rusticante matrimonium contrahit, stipulato matrimonio suam et curiam et domesticam mansionem ad illius rusticatum, vel ejus ad suam transferre liceat, et etiam eorum, qvorum dictis factisqve prospicere debent. Si hac de re nihil constitutum fuerit, eandem, ac antea, curiam conjugum qvivis seqvatur.

Operario domestico uxorem, qvæ rusticatur, ducenti suam et curiam et domesticam mansionem ad illius transferre liceat.

Si operarius domesticus operariam uxorem duxerit, curiam, qvam hucusqve seqvebatur, uterqve eorum porro servare debet; die tamen nuptiarum uxoris curiam ad suam transferre marito liceat. Si vero vir rusticans fœminam rei familiaris expertem duxerit, hujus curia ad illius (semper) transferatur.

Viro rusticante demortuo, derelictæ ejus viduæ conceditur, ut tam propriam, qvam eorum, qvorum verbis factisqve prospicere debet, curiam, qvinqve accolis co-

fra, er bondi hennar andaþiz, oc sva þeirra manna er hon a varþa orþ oc verc fyrir.

Ef qvangaþr maþr skilz viþ cono sina, oc segia lög þingfesti hennar a brot meþ lögraþanda sinom. Nu ero þeir fleiri enn einn, oc a hon cost at kiosa med þeim er hon vill.

ram, et qvatuordecim a morte mariti noctibus nondum prœterlapsis, ad tutoris sui curiam transferat.

Si vir maritatus ab uxore sua divortium fecerit, ut illa tutoris sui legitimi curiæ adscribatur leges præfiniunt. Hi si plures fuerint, uxori unum cæteris præferendi facultas conceditur.

LIX. Capituli.

Um göngomenn.

Ef maþr ferr vaflonarförum halfan manaþ eþr lengr innan fiorþungs, oc varþar þat utlegþ, oc sva ef hann ferr allz manaþ oc or fiorþungi enscis örendis nema hlifa bui sino eþa griþi. Ef maþr ferr oc þiggr ölmoso-giafir, halfan manaþ eþa lengr, eþr hefir gistingar, þar er hann getr, oc er sa göngomaþr.

Ef maþr göriz husgangsmaþr heill oc sva hraustr, at hann mætti fa ser tveggia missera vist, ef hann vildi vinna, sem hann mætti, oc varþar þat scoggang, oc er rett at stemna þar er hann vissi nattstaþ hans siþarst oc qveþia til IX bua a þingi fra stefno-stöþom.

Ef maþr vill föra þingfesti sina, oc scal hann þo sitia um scapþing III kyrr, varþing oc alþingi oc leiþ.

Titulus LIX.

De vagabundis.

Qvi per semimensem vel diutius intra terminos qvadrantis, (in qvo habitat) incertis itineribus vagatur, multandus est. Idem obtinet, si extra qvadrantem totum egerit mensem, eum in finem, ut vel propriis rebus familiaribus vel heri parcere possit. Qvi per semimensem vel diutius circumiens corrogat stipem, vel ubicunqve fieri potest pernoctat, pro mendico habeatur.

Qvi sanus mendicat, eoqve corporis robore gaudens, ut, si pro virili sese labor applicare vellet, per duo semestria mansionem acqvirere possit, proscribendus est. Actori liceat hac in causa, novem vicinis in comitiis a loco citationis evocatis, dicam manifestare ad hospitium, ubi (mendicus) novissime pernoctavit.

Qvi curiam suam immutare cupit, per tria comitia legitima, vernalia nempe, generalia et conventum promulgationum, in eodem loco tamen permaneat.

LX. Capituli.

Ef maþr vill segiaz or þingi, oc er rett at hann segiz or a varþingi, ef hann ferr i þess goþa þing, er samþingisgoþi er viþ hinn, sva oc ef hann ferr viþ þann goþa i þing, er þing a i eno sama þingmarki. Rett er at hann segizc or þriþiungi goþa a alþingi, at haþom domum at lögbergi, ef goþi heyrir. Ef goþi heyrir eigi, oc scal hann segia hanom til, enda er rett at hann segizc brot meþ vatta, fyrir hanom sialfom, enn inn sama dag scal hann segia sic i þing viþ annan goþa.

Ef maþr segir þa menn or þingi mannz, er hanom hafa eigi um-boþit, oc verþr þat rett, ef þeir vilia þat; ef þeir vilia eigi, oc scolo þeir segia buum V sinom, at þeir vilia i sama staþ hafa þingfestina, enn hinom varþar utlegþ viþ hvern þeirra.

Ef maþr ferr bui *) sino or fiorþungi oc i annan, oc segia lög mann þa a brot, nema i Hrutafirþi, þott hann fari þar um fiörþ þveran, oc ma hann hafa þa ena sömo þingfesti. Þviat eino er rett at hafa þingfesti i öþrom fiorþungi heldr enn

Titulus LX.

Cum qvis curiæ sese abdicare vult, in comitiis vernalibus hoc juste exseqvitur, modo ejus prætoris intret jurisdictionem, qvi eandem tenet toparchiam, ac ille (cujus præturam hucusqve secutus est). Idem obtinet si in jurisdictionem prætoris se confert, qvi intra eosdem ac alter fori vernalis limites prætura fungitur. Prætoris trienti se etiam abdicare fas est in comitiis generalibus, ad rupem jurisdicundi, judiciis institutis et prætore exaudiente. Si prætor non exaudiat, factam renuntiationem ei notam facere oportet. Juste etiam, testibus adhibitis, ipso coram prætore renuntiatio præturæ instituitur, eodem vero die alius prætoris jurisdictioni sese addicat renuntians.

Siqvis aliorum loco iis non mandantibus curiæ renuntiat, hoc valeat, modo ii, qvorum res agitur, id ratum habeant, recusantes vero suis qvinqve indicent vicinis, se in eadem prætura permanere velle, et gestor negotiorum tum in qvemcunqve eorum multam expendere tenetur.

Cum qvis rusticatum suum ab uno qvadrante in alterum transfert, definiunt leges eum eo ipso e jurisdictione habita excedere, nisi in tractu Hrutafiördensi (sinus arietum), ubi trans sinum qvamvis migranti, eandem tamen curiam (ac antea ha-

---

*) B *pro* "sino" *habet* "sua" *sic.*

maþr byr, 'ef goþa er þat lofat þeim at lögbergi at taca þriþiungsmann utan fiorþungs.

Ef goþi vill segia þingmann sinn a brot or þingi viþ sic, oc scal hann segia hanom XIV nattom fyrir varþing, eþr meira meli, enda er rett, at hann segi hanom a varþingi.

LXI. Capituli.
Ef goþi ferr brott af landi.

Nu vill goþi fara a brot af landi, oc er rett, at hann segi um varþing, hverr meþ goþorþ hans scal fara. Ef hann ferr manaþ or fiorþungi þann eptir pasca, oc scal hann segia a samqvamo aþr, hverr meþ goþorþ hans scal fara meþan.

Ef þeir eigo II goþorþ saman, oc scal hinn sami meþ fara III þing, varþing, alþingi oc leiþ. Þa scolo þeir scipta a leiþ haþri, þa er leiþ haiþ, er upp er sagt. Nu er oc rett, at menn seliz a þingi goþorþ at haþom domom. Nu vill sa eigi selia meþför gorþorþz er meþferr, þa scal hinn stemna hanom til scila um, oc telia hann af sinom lut goþorþsins oc utlagann III mörcom, en siþan scolo þeir reyna dom um. Sinom þriþiungs-

buit) seqvi conceditur. Ea tantum lege, curia, ab ea, qvam qvis inhabitat, diversa uti permittitur, si prætori (ad cujus curiam se aliqvis transfert) ad rupem jurisdicundi venia data sit externi qvadrantis curialem in præturam suam recipere.

Prætor si curialem suum præturæ removere voluerit, ei hoc annuntiare debet qvatuordecim vel pluribus ante comitia vernalia noctibus, ipsis etiam comitiis hoc ei indicare fas est.

Titulus LXI.
Si prætor civitate emigrat.

Prætor, si civitate emigrare voluerit, tempore comitiorum vernalium proclamare debet, qvinam ejus præturam gerat. Si extra qvadrantem agit per tempus menstruum, qvod festum paschatos proxime subseqvitur, in conventu anteacto annuntiet, cui præturam suam interim gerendam commendet.

Si duo ejusdem præturæ participes sunt, per tria comitia qvivis eorum gerat, vernalia nempe, generalia, conventumqve promulgatorium, qvo peracto vices alternent. Peractus dicitur conventus promulgatorius, cum omnia promulganda promulgata sunt. Hodie peractis judiciis, in comitiis præturas tradere justum habetur. Si præturam gerens hanc reddere recuset, alter eum in jus vocet, id intendens, ut præturam tradat, suam partem amittat, et

manni scal meþför goþorþsins selia en eigi annars.

Ef goþi þiggr griþ meþ annars goþa þriþiungsmanni, oc scal hann eigi viþtaca, aþr hann er a brot þaþan.

Nu vill hvargi goþinn meþ goþorþ fara, þa scal sa, er meþferr, bioþa hinom meþför goþorþsins. Sa er af sinom luta goþorþsins, oc utlagr III mörcom, ef hann gerr eigi þa viþtaca. En sa scal þa meþfara III þing.

Þriþiungsmenn eigo goþorþ avallt, þar er goþi verþr utlagr, oc or goþorþino. Þeir scolo luta meþ ser.

Ef maþr hefir keypt goþorþ, eþr var hanom gefit, oc scal þat at erfþom fara. Nu verþr goþi secr, oc eigo þriþiungsmenn þa goþorþit, en virþa scal þat, at feransdomi.

Ef goþi verþr vanheill oc er rett at hann seli þa meþför goþorþsins. Nu andaz hann oc er þar eptir sonr XII vetra gamall, oc er rett, at hann fari meþ ef menn lofa þat. Nu tecr cona þar arf, oc scal hon selia þar goþorþ nokorom þeim manni, er i þeim þriþiungi er. Nu andaz goþi fyrir einmanaþ, þa scolo þeir luta, oc hafa fund at, hverr meþ scal fara goþorþit, scera crossa oc lata fara a alla vega. Nu andaz hann eptir einmanaþ, þa scolo þeir coma nott fyrr til varþings

tribus marcis mulctetur. Judici deinde causa subjiciatur.

Proprii non alieni trientis incolæ prætura gerenda committatur. Prætor cum alieni trientis incola domicilio utens præturam ne recipiat, donec inde sese confert.

Ubi prætorum neuter præturam gerere cupit, (certo tempore) gerens, alteri eam gerendam obferat, qvi si recipere noluerit, suam partem omittat, et trium marcarum mulctam luat. Præturam vero tenens per tria (adhæc) comitia ea fungatur.

Ubi prætor mulctam luit et prætoria dignitate exuitur, prætura ad incolas trientis transferatur; hi vero, (qvi gerat) sortibus ductis definiant.

Prætura emtione vel donatione acqvisita ad hæredes (acqvirentis) devolvitur. Si prætor condemnatur, ad trientis incolas prætura deveniat; in judicio vero bonorum occupationis taxetur.

Prætor adversa valetudine laborans, ut alteri præturam gerendam committat, fas est. Filius duodecem annos natus, a prætore demortuo relictus, ut, aliorum venia impetrata, prætura fungatur, liceat. Fœmina, cui hæreditas defertur, præturam cuidam trientis incolarum gerendam tradere oportet. Prætore ante ultimum mensem hyemalem demortuo, conventus per cruces exsculptos et qvaqvavorsum emissos, convocandus est, ubi ad sortes revocetur, qvi prætura fungatur. Si ul-

enn aþrir menn, oc luta hverr meþ scal fara. Nu andaz hann nær alþingi, eþr andaz hann i þingför, oc scal sa meþ-fara, er scylzt er a alþingi. Nu er þar engi til, þa scolo þeir raþa, er þing atto viþ hann, hverr meþ scal fara, oc hafa raþit fyrir dom.

Ef sacir ero til varþings, þa varþar goþa fiörbaugsgarþ, ef hann kömr eigi til þings öndverz, oc sva þott þar görizc.

LXII. Capituli.

Um hvat buar ero scyldir at bera.

Eigi ero buar scyldir at bera um hvetvetna. Um engi mal eigo þeir at scilia þau, er erlendis hafa görz eþr fyrir austan mitt haf, þott her se sott. Eigi eigo buar enn at bera um þat hvat lög ero a landi her.

Ef buar ero qvaddir um þat er nu var talit oc þeir atto eigi um at scilia, þa scolo þeir ganga til'doms, oc nefna ser vatta at þvi, at þeir lata þat standa firir qviþburþ sinom, at þeir eigo eigi um at scilia; oc sva ef þar ero IX buar qvaddir, er V buar

timo mense hyemali præterlapso decesserit prætor, unica, præ aliis, nocte in comitiis vernalibus præturæ ejus incolæ appareant, sortiqve subjiciant, qvinam eorum gerat præturam. Si prope ad tempus comitiorum generalium, vel in ipsa profectione comitiali vita excesserit, hic in comitiis præsentium præturam suscipiat qvi propinqvitate eum proxime accedit. Si talis nemo adsit, (prætores) ejusdem toparchiæ participes definiant, qvi prætura fungatur. Hoc ante judicia instituta definitum sit.

Si causis ad comitia vernalia paratis, his ineuntibus prætor non comparuerit, exilii tenetur; causæ qvamvis ad finem perducantur (pœnam non evitat).

Titulus LXII.

De effatis, ad qvæ proferenda vicini obligati sunt.

De qvavis re effatum proferre vicini (evocati) non obligantur. De causis peregre, vel extra medium oceani orientem versus, enatis, qvamvis hic actio instituatur, discernere non tenentur. Qvid juris hac in civitate valeat, vicinis evocatis definire non licitum est.

Vicini in id evocati, ut de jam nominatis, et eorum competentiæ exemtis, dispiciant, judicium accedentes, testes ad attestandum provocent, qvod effato suo proferendo ol stare volunt, se in causa evocatos fuisse, de qva dispicere idonei non sint.

atto at vera, þa sva V buar þar er IX ætti, eþr eigi XII at scila þat mal er buar ero um qvaddir, þa scolo buar ganga til doms, oc nefna ser vatta at þvi: at þeir lata þat standa fyrir qviþburþi sinom, at þeir ero IX kvaddir til þess, er V eigo at scilia, eþr þar V, er IX ætti at vera, eþr ero þeir um þat mal qvaddir, er tolptar qviþr kömr til.

Ef goþi er qvaddr tolptar qviþar um þat, er hann a eigi at scilia, þa scal hann ganga til doms, oc nefna ser vatta at þvi, at hann er um þat mal qvaddr goþa-qviþar er buaqviþr eþr vattorþ atti at scilia.

Hvervetna þess er manni verþr sva miöc mistekit til gagna, sem nu var tint, þa varþar ecki, þott gögnom se haldit, enda er onytt malit, hvart sem þat er socn eþa vörn.

Si porro novem evocati sint vicini ubi qvinqve tantum adhiberentur, vel qvinqve, ubi novem adesse deberent; vel si causæ per dodecadis veridicos (ɔ: prœtorianum effatum) dirimendæ vicini admoventur, evocati judicium adeuntes testes antestentur, qvi probent eos hoc suo effato proferendo obstare velle, qvod vel novem pro qvinqve vel vice versa provocati, vel causæ per dodecadis veridicos dirimendæ admoti sint.

Si prætor dodecadis veridicorum effati postulatur in causa tali modo non dirimenda, judicium accedens testes nuncupet, qvi testificent eum prætoriani effati postulatum esse in causa, qvæ vel per vicinorum effatum vel testimonium decideretur.

Ubicunqve in auctoritatibus comparandis, tantum, ac jam allatum est, errorem commiserit agens, auctoritatum retentio impunis est, ejus vero sive actio sive defensio reprobatur.

Arfa-Þattr.

I Capituli:
II Capituli: arfscipti
III Capituli: um þa menn, er eigi ero arfgengir.
IV Capituli: ef maþr qvangaz.
V Capituli: um leysingia erfþir.
VI Capituli: um erfþir utlendra manna.
VII Capituli: um farmanna erfþir.
VIII Capituli: um göngomanna erfþir.
IX Capituli: um fiar-varþveizlo ungra manna oc omaga-eyri.
X Capituli: um undanboþ fiar.
XI Capituli: um giafar oc arfscaut.
XII Capituli: um arfsöl.
XIII Capituli: um danar-fe oc um erfþir erlendis.
XIV Capituli: um felag.
XV Capituli: um hion tvö erlendis.
XVI Capituli: of þat ef scip hverfr.
XVII Capituli: of þat hverso menn scolo sanna dauþa manna erlendis.
XVIII Capituli: um arftökor manna.

Sectio IVta.

De hæreditalibus.

Titulus I:
II: hæreditatis divisio (de familia herciscunda).
III: de iis, qvi hæreditatum capaces non sunt.
IV: si vir (fatuus) init matrimonium.
V: de libertinorum successionibus.
VI, de alienigenarum successionibus.
VII: de navigantium successionibus.
VIII: de mendicorum successionibus.
IX: de minorennium curatela et bonis pupillaribus.
X: de bonorum (pupillarium) facta repetitione.
XI: de donationibus & fraudationibus hæreditatum.
XII: de contractibus alimoniæ.
XIII: de bonis peregre demortui et successionibus.
XIV: de societate bonorum.
XV: de conjugibus peregre degentibus.
XVI: de casu: cum navigium perit.
XVII: de modo peregrinantium mortem probandi.
XVIII: de hæredum successione.

XIX Capituli: of arfsal.
XX Capituli: of þann mann, er a verþgangi er alinn.
XXI Capituli: of arfscot.
XXII Capituli: of arfsal.
XXIII Capituli: of konor þær er eigi voro arfgengar.
XXIV Capituli: of arfkaup.
XXV Capituli: of þat, ef sa maþr andaz, er eigi a her næsta-bræþra eþr nanari.

XIX: de contractu alimoniæ.
XX: de eo, qvi in mendicatione nascitur.
XXI: de hæreditatis defraudatione.
XXII: de contractu alimoniæ.
XXIII: de fœminis, qvæ hæreditatis capaces non (antea) fuere.
XXIV: De hæreditatis emtione.
XXV: de casu: cum is moritur, qvi consobrinorum filiis vel propinqvioribus cognatis destitutus est.

Arfa-Þattr.

I. Capituli.

Sonr a at taca arf eptir föþor sinn oc moþor frialsborinn oc arfgengr. Nu er eigi sonr til þa scal dottir *). Þa scal faþir. Þa scal broþir samfeþri. Þa scal moþir. Þa scal systir sam-feþra. Þa scal broþir sam-möþri. Þa scal systir sammöþra.

¹) Enn niundi maþr scal arf taca sonr laungetinn, oc honom næst dottir laungetin. Þa broþir samfeþri laungetinn. Þa systir samfeþra laungetin. Þa broþir sammöþri laungetinn. Þa systir sam-

Titulus I.

Bona patris matrisve relicta ad ingenuum et hæreditatis capacem filium (primum) deveniant. Filio deficiente hæreditas ad filiam devolvitur, (qvæ si defuerit) pater primum ad hæreditatem vocatur, tum frater ex patre, deinde mater, tum soror ex patre, post eam frater ex matre, deinde soror ex matre.

(His omnibus deficientibus) nonus ex ordine filius naturalis hæreditatem adeat, qvem filia naturalis proxime subseqvatur, tum frater ex patre spurius, deinde soror ex patre sed spuria, tum frater ex matre

---

*) *Codex B et omnes eum secuti, in recensu hæredum, ad qvodvis membrum, repetunt:* nu er eigi (hann, hun) til, *si (ille, illa) defecerit.*

¹) *B cum suis legit:* nu er eigi hon til þa scal taca &c. *si illa defuerit, hæreditatem capiat (filius naturalis).*

möþra laungetin. [1])Eptir firnari menn ero scirgetnir menn til arfs[2]) (oc til omegþar, ef eigi taca systkin). Þa ero næstir arfi föþorfaþir oc moþor-faþir, sonar-sonr oc dottor-sonr. Þeim næst eigo arf at taka föþor-moþir oc moþor-moþir, sonardottir oc dottor-dottir. Þa ero föþor-broþir oc moþor-broþir, broþorsonr oc systorsonr. Siþarst scal taca föþor-systir oc moþor-systir, broþor-dottir oc systurdottir.

Nu ero þessir menn eigi til, [3]) (þa scolo taca iöfnum höndum bræþrungar oc systrungrar, nema einn maþr se or moþor ætt eþr föþor att, enn fleiri menn or annari halfo, þa teer hann) at helmingi viþ þa. [4])Nu lifir ecki þeirra manna, þa scal hinn nanasti niþr frialsborinna manna oc arfgengr. Nu er bæþi jafn-nait kona oc karlmaþr, þa scal karlmaþr. Jamt scal arfi scipta i alla kne-runna. En þat er kne-runnr at telia fra systkinum.

Ef konor ero nanastar, oc er þar oc

spurius, tum soror ex matre spuria. Si demortuus gradu tantum remotiore cognatos reliqverit, ingenui unice ad hæreditatem ejus capiundam et alendos suscipiendos, fratribus & sororibus deficientibus, admittuntur. Horum tenent locum primarium avus paternus & maternus, nepos ex filio et filia; hos subseqvuntur avia & paterna & materna, neptis ex filio & filia. Deinde ad hæreditatem admittuntur patruus & avunculus, patruelis & consobrinus; et amita & matertera neptisqve e fratre vel sorore.

His deficientibus agnati cognatiqve ex æqvis sortibus hæreditatis participes sint, nisi e patris matrisve familia unus tantum cum pluribus ex altera parte concurrerit, qvo casu ille parem ac cæteri omnes portionem reportet. Nullo horum superstite, bona relicta ad (reliqvos) propinqvos, cum demortuo proxime cognatos, et ingenuos et hæreditatis capaces deveniunt. Si fæmina et mas in eodem gradu cum demortuo conjuncti sint, hic (præferatur). Cuivis lineæ hæreditas æqve defertur. Linea vero a sororibus vel fratribus computatur.

Ubi plures fæminæ pari gradu ad de-

1) *B cum suis legit:* þaþan fra ero &c. *dehinc ingenui &c.*

2) *B cum suis omittit:* oc til — taca systkin.

3) *B cum suis legit:* Nu ero þessir menn eigi til *usqve* at helmingi viþ þa *iis omissis, qvæ uncinis inclusa sunt.*

4) *B cum suis legit:* þaþan fra er avallt enn nanasti niþr til arftekio, *propinqvitate cum demortuo proximus dehinc semper ad hæreditatem admittitur.*

deildar arfr meþ þeim. [1]) Þeir menn ero XIV, er talþir (heita til arfs i lögom er fyrst ero tindir, af þvi at þar ræþr eigi frændsemi. Þeirra er fyrst sonr scirborinn, en efst systir sammöþra laungetin).

II. Capituli.

Arfscipti.

[2]) Ef synir ero til arfs alnir, þa a (faþir oc moþir eigi at gera dottur sina heiman meira fe, fur raþ sonanna, enn komi jafnmikit fe a hlut hvers þeirra, ef þa veri erfþinni scipt). [3]) Ef annattveggia fellr fra faþir (eþa moþir, enda se dottir þeirra i umegþ, oc scal hon at slicum lut hverfa a hendr bröþrom sinum at varþveizlo, sem þeir taca aura til, eptir þat þeirra sem andat er).

Þat er oc þar ef [4]) moþir gefr syni sinom, (eþr sa maþr er hon verþr erfingi eptir, til fosturs, eþa læringar, eþa farar, eþa qvanarmundar, eþa gelldr giölld firir hann, oc allt þat er hon leggr firir hann i fe-munum, eþr sa maþr er hon tekr feet eptir, at hon scal taca þat fe eptir hann

mortuum proxime accedunt, hæreditas ejus etiam inter eas justis portionibus dividatur. Decemqvatuor cognati primi memorati, e legum præscriptis ad hæreditatem vocantur, qvoad eos enim gradus propinqvitatis non valet. Eorum primus est filius ingenuus, supremus vero soror uterina & naturalis.

Titulus II.

Hæreditatis divisio (de familia herciscunda).

Ubi filii hæreditatis capaces adsunt, nec pater nec mater, filiorum consensu posthabito, plura bona dotalitia filiæ suæ largiatur, qvam ut filiorum qvisqve, bonis (parentum) jamjam divisis, doti profectitiæ æqvalem sortem accipere possit. Si pater materve decesserit, filiam relinqventes nondum ætate pupillari egressam, hæc fratribus suis sustentanda injungatur pro rata parte bonorum, qvæ parentis sui demortui hæreditatis nomine ceperunt.

Mater præterea, si ad filii sui, vel is cui mater succederet, ad ejusdem, vel educationem, vel informationem, vel peregrinationem vel antipherna, bona qvædam contulerit; vel si debita ejusdem solverit; ut et si vel ipsa vel is, cujus bona jure hæreditatis ad eam deveniunt, aliqvid ei suppe-

[1]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit, exceptis verbis:* þeir menn ero XIV er talþir.

[2]) *B cum suis habet:* ef synir ero til arfs alnir þa a; *iis omissis qvæ uncinis inclusa sunt.*

[3]) *B cum suis habet:* Ef annattveggia fellr fra faþir, *cæteris omissis, qvæ uncis includuntur.*

[4]) *B cum suis pro* moþir *legit* maþr *aliqvis, omissis qvæ uncis includuntur.*

barnlausan, jammikit sem hon gaf avaxtalaust oc sva hennar börn ef hon er anduþ, scolo taca fyrr enn faþirinn).

ditaverit, (e legum præscriptis) tanta, filio improli demortuo recipiat bona, qvanta dedit, fœnore tamen non adjecto; liberi etiam matris (proprii), ea demortua, priusqvam pater filii hæc bona capiant.

Ef menn hafa gefit sonum sinom til farar eþr til qvanarmundar, [1]) oc sva ef hann hefir golldit giölld firir hann), oc sva ef hann hefir öxt honom fe fyrr enn hann er XVI vetra gamall, þa scolo hinir aþrir taca slict af odeilldum arfi, sem þat var þa er hann var XVI vetra gamall. Þa scal hverr þeirra taca af feno, er þeim tömiz arfrinn.

Patres cum filiis suis, vel in peregrinationem vel in antipherna aliqvid conferunt; vel si (pater) æs filii alienum solverit; vel si bonorum qvorundam lucrum, ei, nondum sedecim annos nato, designaverit, reliqvi filiorum tantum de hæreditate patris sui indivisa capiant, qvantum bona in filium collata efficiebant tempore, qvo sedecim compleverat annos. Hæreditate delata, qvivis, qvod ei debetur, capiat.

Nu hefir þeim öxt verit fleirum feit eþr gefit, en sumum meira enn sumum, oc scolo þeir sva scipta sem þeim veri jafnmikit öllum gefit feit eþr öxt. Þeir scolo avaxtalavsan þann *) mismuna heimta sem þeirra var i þvi görr lengr er þeim tömiz [2]).

Cum pluribus filiorum, sed impari qvantitate, vel reditus bonorum a patre designantur, vel bona conferuntur, hæreditatem delatam ita inter se dividant, acsi omnes vel dono patris vel lucro bonorum tantundem accepissent. Differentiam vero inter ea, qvæ qvivis eorum antea reportavit, invicem reposcant, cum (hæreditas) iis defertur. Redituum tamen ratio ne habeatur.

Nu hefir meiri munr þeirra görr verit, enn i arfinom megi jafna lut þeirra, þa eigo þeir heimting sinna aura jammargra sem i þvi missir, viþ þa er aþr höfþo af feno haft.

Si in filios a patre collata magis differant qvam ut hæreditatis delatæ vires ad hanc differentiam compensandam suppetant, partem inferiorem tenentes, æqvitatem reposcant ab iis, qvi plus justo antea recepere.

[1]) *B cum suis omittit:* oc sva — firir hann.

*) *B cum suis habet:* mismun, *qvod idem.*

[2]) *B cum suis addit:* arfrinn, *hæreditas.*

Þat er oc þar er systur taca arf at föþur sinn eþr at moþur, oc voro sumar görvar heiman aþr enn sumar eigi, þa scolo hinar aþrar taca jafnmicit fe af odeilldo, sem hinar höfþo aþr haft avaxtalaust, enda scal slict meþ þeim fara, sem aþr var tint meþ bröþronom, hverngi veg er oc hefir þeirra [1]) misjafnaþr görr verit i þvi.

Legibus adhœc cautum est, ut cum sorores, patre matreve mortuis, partim antea dotatœ partim indotatœ ad hœreditatem concurrunt, hœ tantum ex indivisa capiant hœreditate, qvantum illœ antea reportavere, redituum tamen ratione non habita; inter eas qvoqve, qvocunqve alias modo imparem abstulerint sortem, eœdem regulœ valeant, ac fratrum respectu antea memoratur.

Moþir a at taka af fe slict eptir dottir sina barnlausa, sem hon [2]) hafi hana heiman görva oc sva mundinn avaxtalausan, þann er þar com til, oc sva hennar börn [3]) fyrr enn faþirinn. Nu hvergi maþr er gefr til heimanfylgionnar, þa scal sa taca giöf þa eptir hana barnlausa oc sva viþgiölldin, ef hann lysir at festamalum eþr at eigin-orþi. Ef moþir gefr fe til farar syni sinum, eþr til qvanarmundar, þa a hon at taca þat fe at hann barnlausan jammicit sem hon gaf avaxtalaust, oc sva hennar börn [4]) fyrr enn faþirinn.

E bonis filiœ suœ improlis demortuœ mater tantum capiat, qvantum in eam dotis profectitiœ nomine contulerat. Antipherna etiam sine reditibus tamen et ipsa et liberi ejus (proprii) prius capiat qvam pater (filiœ demortuœ). Qvicunqve adhœc ad dotem dandam aliqvid confert, collatum, et qvod ei ex antiphernis respondet, uxore improli demortua recipiat, modo vel ad sponsalitia vel ad nuptias se ita facere velle annuntiaverit.

Mater bona, qvœ filio suo, vel ad peregrinationem ejus sublevandam vel antipherna subministranda largitur, recipiat qvanta dedit, si ille improlis decesserit, redituum tamen ratione non habita. Liberi matris (proprii) ad hœc bona capiunda prius etiam admittuntur qvam pater (filii demortui).

---

[1]) *B cum suis legit:* mismuni, *sensu eodem.*
[2]) *B cum suis pro* hafi *legit* hafþi *in plusqvamperf. indicat. et qvidem bene.*
[3] & [4]) *B cum suis pro* fyrr enn *legit:* heldr enn *potius qvam.*

III. Capituli.

Um þa menn er eigi ero arfgengir.

Eigi ero allir menn arfgengir þott frialsbornir se. Sa maþr er eigi arfgengr, er moþir hans er eigi mundi keypt, mörc eþr meira fe, eþr eigi brullaup til-gert, eþr eigi fastnoþ. Þa er kona mundi keypt, er mörk VI alna aura er golldinn at munde eþr handsaloþ eþr meira fe ella. Þa er brullaup gert at lögum, [1]) (ef lögraþandi fastnar kono, enda se VI menn at brullaupi et fæsta oc gangi bruþgumi i liosi) i sama sæing kono *).

Sa maþr er oc eigi arfgengr er eigi veit hvart tryio söþull scal fram horfa a hrossi eþr aptr, eþa hvart hann scal horfa [2]) (a hrossino fram eþa aptr). En ef hann er hyggnari þa scal hanom arf deila. En ef hann kann eigi til fullz eyris raþa, þa scal hinn nanasti niþr hafa varþveizlo fiar hans sem omaga eyris. Þeir eigo at stefna hanom þar er hann er XVI vetra gamall til scila, oc til raunar um þat, at hann kunni fe sino eigi at raþa

Titulus III.

De iis qvi hæreditatum capaces non sunt.

Non omnes ingenui nati hæreditatum capaces sunt. Is hæreditatis capax non habeatur, cujus mater aut non marca vel majoris pretii antiphernis coemta est, aut justis nuptiis vel sponsaliis habitis matrimonium non ingrediebatur. Tum uxor antiphernis juste coemitur, si sex ulnarum unciis constans marca majusve pro antiphernis vel expenditur vel stipulatur. Tum legibus convenienter nuptiæ contrahuntur, si pronubus fœminæ legitimus eam spoponderit, sexqve minimo nuptiis adsint convivæ, sponsusqve tandem eundem cum uxore lectum palam conscendat.

Nec ille hæreditati admittatur, qvi nescit qvænam pars ehipppii sedis depressæ, cum eqvo imponitur, antrorsum retrorsumve verget, vel qvi ipse eqvo inhærens ignorat an ad hujus anteriora posteriorave spectet; hoc si sapiat, particeps fiat hæreditatis. Qvod si tamen (fatuitatis causa) bonis suis juste prospiciendi facultatem non habeat, ei cognatione proximus bonorum ejus, pupilli instar, custodiam suscipiat. (Fatuum) sedecim annos natum citent (propinqvi)

---

1) *B cum suis, omissis, qvæ uncis inclusa sunt, ponit: usqve.*

*) *Hic B cum suis subjungit: (qvod postea Titulo XVIII legitur)* barn þat er moþir er mundi keypt er þa arfgengt, er lifanda kömr i lios oc matr kömr i munn.

2) *B cum suis omittit qvæ uncis inclusa sunt.*

til fullz eyris, oc telia hann af raþunum fiar sins allz, oc telia ser raþiu fiarins, ef qviþr berr hann sannan at þvi. Þar scal qveþia til IX heimilis bua [1]) (hans) a þingi þess er sottr er, hvart hann kunni raþa fe sino til fullz eyris eþr eigi, enda a at döma at þvi sem qviþrinn berr. Nu berr þat qviþr, at hann kunni eigi at raþa fe sino til fullz eyris, þa scal döma þeim manni fiar-varþveizlo hans er stefna let. En sa scal [*]) (lata) virþa fe þat sem omaga eyri, oc sva hafa at òllo. En ef hanom batnar hyggiandi, þa scal hann stefna þeim er [2]) fein hefir at varþveita, þa er hann er XX vetra gamall, til gialda oc til utgöngo um feit, oc scal hann qveþia heimilisbua [3]) IX a þingi, hvart hann kann raþa til fullz eyris fe sino eþr eigi. Ef þat berr qviþr i hag hanom, [4]) (at hann kunni raþa fe sino til fullz eyris, þa scal hann enn qveþia heimilisbua IX a þingi þess er hann sökir at bera um þat, viþ hue miclum aurum sa toc þeim er hann atti. Scal siþan döma hanom fiar-varþveizlo þess er hinn toc viþ avaxtalaust, ef qviþr berr þat at hann kunni þa raþa til fullz eyris), en eigi ella [5]). (Enda scal hann eigi optarr til-reyna). Nu scal döma hanom fiarvard-veizlo sina þa ef

ad justa & æqva præstanda, probandumqve eum bonis suis juste prospicere non posse, qvorum custodiam ei ablatam et sibi delatam iri intendant, modo ejus fatuitas veridicorum effatis comprobetur. Novem ejus domicilii accolæ evocentur, in hujus comitiis, in qvem agitur, (ad probandum), an bonorum suorum curam juste gerendi facultate gaudeat (nec ne). Effato veridicorum consentanea feratur sententia. Qvod si comprobatum fuerit, fatuum bonorum suorum curam gerere impotem esse, horum custodia citanti adjudicetur. Hic vero bona (fatui), pupilli instar, æstimari faciat, qvæ etiam omnino taliter habeat. Si fatuus ad sanam redierit mentem, viginti annos natus bonorum suorum curam gerentem ad ea expendenda reddendaqve citet, novem domicilii accolis in comitiis evocatis (qvi dispiciant) an bonis suis juste prospiciendi facultate gaudeat, nec ne. Si vicini evocati ei commodo effato comprobaverint, eum opibus suis juste prospicere habilem esse; domicilii adhæc vicinos, in ejus, in qvem agit, comitiis, provocet ad attestandum qvanta ad se pertinentia bona ille olim receperit. Qvod si vicini veridici comprobaverint, antea fatuum, nunc rerum suarum curam gerere habilem esse, et bona, qvæ

---

[1]) *B cum suis omittit* hans.

[*]) *B cum suis omittit:* lata *qvo omisso verbum* virþa *finitum fit pro infinito.*

[2]) *B cum suis legit* feit *singulariter.*

[3]) *B cum suis addit:* sina, *suos.*

[4]) *B cum suis, omissis qvæ signo parentheseos includuntur, ponit: usqve.*

[5]) *B cum suis omittit:* enda — tilreyna.

qviþrinn berr i hag hanom, en eigi ella, en eigi a hann tilkall optarr.

alter tenet custodienda adjudicentur, non tamen alia (qvam jam allata) conditione, nec proventuum ratione habita. Bona sua sæpius reclamare fatuus ne experiatur. Judicum sententia propriorum bonorum cura ei adsignetur, si ei commodum effatum a veridicis prolatum sit, nec alia ratione reclamationem denuo instituat.

IV. Capituli.
Ef maþr qvangaz.

Ef sa maþr qvangaz fyrir raþ scaparfa sins, þa a þat barn eigi arf at taca, enda a barn þat at hverfa i moþor-att at framfærslo, til þess er þat er XVI vetra gamalt, en hinom varþar fiörbaugsgarþ er kono fastnaþi hanom ef raþin takaz, oc a sa sökina er fiar-varþveizlo a þess hins heimska manz, en eigi er socn til nema raþin takiz, enda er eigi mundrinn heimill sa er hann handsalar hinn heimski maþr; þat er stefno-söc, oc scal qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er.

Ef sa maþr andaz, er barn a i vanum [1]), þa er barn eigi arfgengt, nema lifanda komi i lios, oc matr komiz niþr.

Sa maþr er eigi arfgengr, er þræll getr barn meþ frialsi kono. Sa maþr er oc

Titulus IV.
Si vir (fatuus) init matrimonium.

Si (fatuus) ille uxorem duxerit, legitimi sui hæredis consensu posthabito, proles ab eo suscepta in ejus successionem non admittenda, maternæ suæ familiæ ad annum usqve decimum sextum sustentanda injungatur. Qvi vero uxorem fatuo stipulatus est, exilio puniatur, si conficitur matrimonium; actioqve ei competit, qvi fatui rebus prospiciendi obligatione tenebatur; jus agendi ei tamen non conceditur, nisi nuptiæ stipulatæ consummatæ sint. Antipherna, qvæ fatuus stipulatur pro jure acqvisitis ne habeantur. Causæ hinc oriundæ citatio adhibeatur, novem domicilii accolis evocatis in comitiis ejus, in qvem agitur.

Proli posthumæ successio in patris demortui bona non conceditur, nisi viva in lucem edita sit, victuqve fruatur.

Proles qvæ a servo cum ingenua procreatur hæreditatis capax non est, nec qvæ

---

[1]) *B cum suis omittit:* þa er barn — komiz niþr.

eigi arfgengr er a verþgangi er alinn. Þat barn er oc eigi arfgengt er qvict er i qviþi aþr moþrinni se frelsi gefit, oc er þo þat barn frialsborit; enda scal þeim manni gefa frelsi i annat sinn. Sa maþr heitir hrisungr. En ef kononni er gefit frelsi aþr barnit er *) qvict orþit i qviþi henni, oc þarf eigi at gefa þeim manni frelsi.

Ef kona gefr frelsi þræli sinom, til þess at hon vill ganga meþ hanom oc eiga hann, þa er þat barn oc eigi arfgengt er þau geta. Sa **) maþr heitir hornungr. Þat barn er oc eigi arfgengt, er sa maþr getr er secr er orþinn scogarmaþr, þoat hann geti viþ sinni kono sialfs. Sa maþr heitir vargdropi. Þat barn er oc eigi arfgengt er su kona getr, er sek er orþin scogarmaþr, þoat hon geti viþ boanda sinom osekium, oc heitir sa [1]) maþr bæsingr.

Ef sa maþr qvangaz, er attröþr er eþa ellri, fyrir raþ scaparfa sins, hann a eigi mund at gialda meira enn XII aura, en þat barn er þau ala scal eigi hans arf taca, en þat scal taca allan annan.

Ef maþr scilz viþ kono sina, oc er talit einlat a hendr hanom, oc lofar byscop hanom eigi at qvangaz, ef hann ræþr

in mendicatione suscipitur. Nec ad hæreditatem capiundam admittatur proles, qvæ in utero matris (servæ) anteaqvam manumittitur, vitam adepta est; pro ingenue nata attamen habeatur, et (necessario) vice secunda manumittatur. Homo sic natus sylvigena dicitur. Si fœmina prius libera declaratur qvam embryo vita frui cœpit, hunc natum manumittere non necesse est.

Si uxor, eo consilio servum suum manumittit, ut eocum consvetudinem matrimonialem ineat, proles ab iis suscepta hæreditatis non capax est, et anguligenæ nomine venit. Proles adhæc a proscripto, qvamvis cum propria uxore progenita, hæreditati non admittitur. Homo ab iis susceptus, sacro homine satus dicitur. Proles porro, qvam fœmina proscripta, qvamvis cum proprio insonti marito suscipit, succedendi jure destituta est, et antrigena nominatur.

Octogenarius vel major natu, legitimi sui hæredis consensu posthabito, uxorem ducens, antipherna duodecem unciis majora ne expendat; proles vero his nuptiis procreata, in patris bona relicta ne succedat, ad aliam tamen (ei debitam hæreditatem) admittatur.

Maritus, uxorem suam deserens, et desertionis crimine eam ob causam insimuatus, si, episcopo qvamvis renuente, ad se-

---

*) *B legit:* kyct *qvod idem.*
**) *B cum suis omittit:* maþr.

[1]) *B cum suis legit* besingr *qvod idem et omittit* maþr.

raþi sino i annat sinn, oc varþar hanom þat fiörgaugsgarþ, enda verþa börnin eigi arfgeng ef hann a viþ þeirri kono.

Ef kona scilz viþ boanda sinn, sva at einlat er talit a hendr henni, ef hon giptiz öþrom manni sua at eigi lofar byscop oc varþar henni fiörbaugsgarþ, oc ero börn þau [1]) öll eigi arfgeng, er hon a viþ þeim manni. Sakir þær a at sökia hverr er vill; stefna scal heiman oc qveþia til IX bua a þingi.

Nu hverngi lut er maþr vill til þess föra at telia mann eigi arfgengian, þa scal hann stefna hanom til scila oc raunar, oc qveþia IX heimilis-bua til a þingi þess er sottr er, um þat sem hann vill helzt til föra.

Sva fremmi a karlmaþr arf at taca, er hann er XVI vetra gamall, en kona su er gefin er, hvart sem hun er XVI vetra gömol eþa yngri, oc a hon arf at taca þegar er undir hana berr, oc sva fiar-varþveizlo annarra manna. Ef hon er eckia yngri enn XVI vetra gömol, oc a hon arf at taca, oc sva fiar-varþveizlo annarra manna, ef undir hana berr, ef lögraþandi hefir fyrir raþit. En ef karlmaþrinn er yngri enn XVI vetra þa er arfrinn tömiz, oc a hann at taca þann arf, þa er hann er

cunda vota transierit, exilio puniatur, nec liberi ejus, cum uxore qvam ducit, suscepti, hæreditatis capaces sunt.

Uxor, maritum suum deserens, et desertionis crimine eam ob causam insimulata, si, episcopo non concedente, nupserit, exilii tenetur, nec liberorum, e secundis hisce votis progenitorum ulli suscedendi jure gaudent. Has causas qvicunqve voluerit agat, et citatione domi adhibita, novem in comitiis vicini evocentur.

Qvamcunqve deniqve rationem qvis allegare voluerit, cujus vi alterum hæreditatis non capacem esse contendat, hunc ille ad justa et æqva præstanda probandaqve citet, ejusqve, in qvem agitur, domicilii accolæ novem in comitiis, ad rationem, qvæ præ aliis allegatur, comprobandam, evocentur.

Vir sedecim modo annorum natus hæreditatem delatam ipse accipiat; fœmina vero sive sedecim annorum nata sive junior, modo nupta sit, tam hæreditatem qvam alienorum bonorum curatelam, ei (jure) delatas, statim suscipiat. Si sedecim annis nondum adimpletis marito viduatur, et hæreditatem et alienorum bonorum custodiam (ei jure) delatas, ea tantum lege capiat, ut ejus negotia legitimo tutore gerantur. Si delatæ hæreditatis tempore vir sedecim annos nondum impleverat, his primum perac-

[1]) *B cum suis omittit* öll.

XVI vetra gamall, oc sva varþveizlo, þa a hann oc at raþa fyrir vistafari sino, en eigi annarra manna fiar aþr hann er XX, ef hann vex upp til erfþarinnar. En ef hann var þat var XVI vetra eþa ellri, er erfþin tömþiz, þa a hann varþveizlo annarra manna fiar þegar er undir hann berr.

tis hæreditas ei et capiunda et custodienda defertur. Ex ea tempestate mansioni suæ domesticæ prospicere habilis esse censeatur. Viginti vero annis minor alienorum bonorum curæ ne admoveatur, si delatæ hæreditatis tempore, ætatis causa, ejus capiundæ non habilis fuit. Si vernali tempore, qvo hæreditas delata est, sedecim pluresve hyemes compleverat adolescens, alienorum bonorum custodiam delatam etiam statim suscipiat.

Mær a at taca arf þegar er hon er XVI vetra gömol, oc sva vöxto a sino fe, en eigi varþveizlo hvarki sins fiar ne [1]) annarra manna, oc eigi raþa fyrir vistafari sino fyrr enn hon er XX.

Virgo sedecim annos nata, et hæreditatem ei delatam et bonorum suorum proventus capiat; ante vicesimum vero ætatis annum nec propriorum alienorumve bonorum cura ei jure competit, nec domesticam sibi mansionem eligere conceditur.

Sa maþr er qvangaz i annars konungs veldi enn Noregs konungs, oc a kono her, þa a þat barn eigi arf at taca her, er hann getr þar.

Cum qvis in alterius qvam Norvegiæ regis regno, qvamvis hac in civitate uxorem habens, contrahit matrimonium, proles ibi suscepta his in terris hæreditati non admittitur.

[2]) Ef maþr qvangaz i Noregs konungs veldi, enda eigi hann aþra kono her, oc eigo þau börn at taca arf hingat er hann getr þar, ef hann qvangaz at lögum rettum.

Si qvis in Norvegiæ regis imperio uxorem duxerit, liberi ex ea procreati his in terris hæreditario jure gaudeant hic, qvamvis aliam uxorem habuerit, modo norvegici regni legibus convenienter matrimonium novum contractum sit.

En ef maþr a eigi her a landi kono oc qvangaz hann erlendis, hvargi er hann

Siqvis nostratium cælebs, peregre conjugalem inierit societatem, proles inde sus-

---

*) *B legit:* kyct *qvod idem.*
**) *B cum suis omittit:* maþr.

[2]) *B cum suis omittit:* Ef maþr qvangaz — taca ut hingat.

qvangaz, ef þat er a vara tunga, oc se þat þar gert at lögum, þa a þat barn, er hann getr þar, arf at taca ut hingat).

Ef maþr a konor II her a landi, eþr i *) varum lögum, þa varþar þat fiörbaugsgarþ, enda ero börn þau eigi arfgeng, er hann elr viþ þeirri kono, er hann toc siþarr. En þa a hann konor II, ef hann gengr at eiga oc görir brullaup til, eþa gelþr mund viþ, enda a hann aþra kono aþr, þat er stefno-söc, scal qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er, oc a sa söc er vill.

Ef scogarmenn eþr fiörbaugsmenn [1]) fara utan heþan, oc qvangaz erlendis, þa ero börn þeirra öll arfgeng her, þau er þeir geta þar, ef þeir qvangaz þar at landz-lögum rettum. Sva er oc it sama, ef qvangaþir menn fara utan heþan oc taca þeir aþrar konor i Noregs konungs veldi, at landz-lögum, þa eigo þau born er þar alaz, at taca arf ut hingat).

Ef þeim manni tömiz erfþ, er erlendiz er, þa a sa maþr at taca þat fe, er hinn nanasti niþr er her, hinum [2]) andaþa, scal hann lata virþa fe þat V landeigendr, jamt sem omaga eyri, oc sva at öllo hafa

cepta hic hæreditario jure gaudeat; ubicunqve locorum matrimonium contraxerit perinde est, modo intra lingvæ nostræ terminos et legibus convenienter procedat.

Siqvis nostratium vel nostris legibus vivens, duas (simul) uxores habuerit, exilii tenetur, nec liberi ab uxore, qvam serius ducit, procreati, hæreditatis capaces sunt. Duas vero uxores eum (simul) habere censeatur, qvi unam jamjam habens alteram sibi in contubernium adscivit, justis habitis nuptiis, et dote antiphernis repensa; causæ huic, a qvocunqve voluerit, agendæ citatio adhibeatur, novem domicilii accolis in comitiis rei evocatis.

Si proscripti exulesve hinc peregre delati, uxores duxerint; omnes ab iis ibi progeniti liberi hic hæreditatum capaces sunt, modo legum præscriptis convenienter matrimonium inierint. Itidem si viri uxoriati, hac e civitate peregre profecti in Norvegiæ regis imperio, hujus legibus convenienter nova inierint matrimonia, liberi eorum peregre suscepti in nostra civitate hæreditario jure fruantur.

Peregre agenti delatam hæreditatem ille suscipiat, qvi hic degentium ad demortuum propinqvitate proxime accedit. Pupillarium bonorum instar qvinqve colonos prædiatos bona hæc hæreditaria accipiens

---

*) *B legit* orum, *qvod idem.*

[1]) *B cum suis omittit:* fara utan — arf ut hingat.

[2]) *B cum suis legit:* dauþa, *qvod idem.*

[1]) fe þat sem omaga eyri. En ef sa maþr kömr ut, er feit a at taca, þa a hann at taca innstöþan avaxtalausan. [2]) Enn ef sa maþr andaz er erlendis er, þa scolo erfingiar þess er erlendis andaz, stefna þeim manni, er feit er undir, oc lata sanna dauþa hans. Þat er oc ef ecki spyrsc til manz oc scal sva vera sem hann lifi, til þess er dauþinn er sannaþr. Nu a þess þeirra erfingi feit at taca er lengr lifir. En ef þeir verþa eigi asattir hvarr siþarr andaz, þa a þat XII qviþr at scilia goþa þess, er sa er i þingi meþ er sökir.

[3]) Hinn nanasti niþr scal lata virþa, fe þat oc arf, er hinn dauþi hafþi att, bua V landeigendr, allt nema land, þa er VII vicor ero af sumri. Hann a vöxto a feno enda abyrgiz hann.

Nu spyrsc ecki til manz, oc scal sva vera sem hann se lifandi meþan hann er

æstimare faciat; bonorum pupillarium instar ea omnino habens. Ille vero qvi hæreditatem suo nomine capere debebat, huc (redux) rediens, sortem ipsam, usurarum expertem, accipiat. Si in terris exterioribus agens summum obierit diem, ejus, peregre demortui, hæredes bona hæreditaria possidentem citent, mortemqve cognati sui comprobari faciant. De peregrinante si nihil certo compertum sit, eum vivere præsumendum est, donec mors (ejus) comprobatur. Hujus illorum hæres, qvi alteri supervixit, bona hæreditaria (jure) capiat. Si inter hæredes non convenerit, qvinam serius decesserit, (peregre agens an bona hæreditaria possidens), hæc qvæstio dirimenda est effato dodecadis veridicorum, ab eo prætore præstando, cujus curiam agens seqvitur.

Cum demortuo proxime cognatus, bona omnia ab illo relicta, fundis exceptis, qvinqve colonos prædiatos, septem æstatis hebdomadis peractis, æstimare faciat. Horum bonorum et proventus capiat et periculum in se suscipiat.

De (peregrinante) si nihil certo compertum sit, eum in vivis esse tenendum est, qvamdiu mortuus non prædicatur. Narratio

---

[1]) *B cum suis omittit:* fe þat.

[2]) *Seqventia usqve ad:* En ef þeir verþa eigi &c. *B cum suis ita exprimit:* En ef sa andaz, er erlendis er, þa eigo hans erfingiar þat fe at taca, ef hann andaz siþarr ɔ: *si vero in terris externis agens summum obierit diem, eo serius demortuo, ejus hæredes bona (qvæ ab altero tenentur) capiant.*

[3]) *B cum suis omittit:* Hinn nanasti — skiptir þat arfi cfr. *hujus sectionis titulum XVIum.*

eigi andaþr sagþr. Sva scal vanda sögo, sem um erlendis-vig.

(de morte peregrinantium) eodem veritatis studio, ac de cæde peregre commissa debet, construatur.

Nu spyrsc ecki til a III sumrum, oc er spurt ur Noregs konungs veldi oc Svia konungs oc Danmörc oc Englandi oc or eyiom oc af Grönlandi oc af Hialtlandi, þa scal et IV sumar brigþa feit. Hann scal til-fa vara landa V, þa er þat leggi undir þegnscap sinn, at ecki er til-spurt, oc ver hyggiom hann andaþan, oc ver berum þat, þa a domr at döma undan hinum feit. Nu kömr hann aptr, oc verþr hinom þa rett lagt undir þegnscap sinn.

Si per tres (contiguas) æstates nihil de eo compertum sit, certæ qvamvis huc devenerint relationes e Norvegiæ, Sveonumqve regum imperiis; e Dania, Anglia, insulis (Orcadibus nempe et Ebudis) et Hialtlandia, (legitimus peregrinantis hæres) qvarta æstate bona hæreditaria a possessore vindicet. Nostratium tres ille comparare debet, qvi per civilem suam existimationem asseverent, de peregrinante nihil compertum esse, nosqve (dicant) eum mortuum opinamur et testificamur. His factis bona, per judicum sententiam, a possidente auferantur. (Peregrinus) qvamvis postea redierit, illorum per civilem suam existimationem facta asseveratio pro justa attamen habeatur.

Þar er menn druena, þa er sva sem allir deyi senn, eþa þar er eitt gengr yfir alla. Ecki sciptir þat erfi.

Cum (plures) vel naufragio vel alia qvadam communi clade simul pereunt, eos omnes eodem momento morti succubuisse putandum est. (Unus eorum qvamvis alteri revera supervixerit) ad jus hæreditarium transferendum nihil operatur.

Ef sa maþr kömr ut or för *) (er fe þat at heimta, er annarr maþr hefir tekit til vaxta her, oc vill sa eigi laust lata, þa a hinn at stefna til utgöngo um feit, þa er hann heyrir eþr at heimili hans oc lata

Si is peregre redieret, cui jus competit bona vindicare, qvæ adaugenda ab alio his in terris detinentur, hunc ea remittere tergiversantem ille, sub pœna pecuniaria, ad bona expendenda in judicium vocet, ubi ex-

*) *Omissis, qvæ uncis inclusa sunt, B cum suis ponit: usqve.*

varþa utlegþ, oc sökia viþ IX bua qviþ) oc qveþia a þingi.

[1]) Ef sa maþr spyrr, er erlendis er at erfþ hefir borit undir hann ut her, oc scal hann innstöþann einn hafa, þa er hann kömr til, ef rett virt var feit oc rett tekit. Nu verþa þeir eigi asattir erfingiar þess manz, er erlendiz var, oc sa maþr er feit er undir, hvart sa er andaþr er erlendis var eþr eigi, eþr sva hvart fyrr var, at erfþin tömþiz eþr sa andaþiz er erlendis var, oc scolo þa erfingiar þess er erlendis andaþiz, stefna þeim manni um, er feit er undir til gialda oc til utgöngo. Þeir scolo lata sanna dauþa þess manz at domi er erlendis er, en goþi sa scal bera XII qviþ er hann er i þingi er sottr er, um þat hvart fyrr var, at erfþin tömþiz, eþr sa andaþiz er erlendis var, oc eigo þess þeirra erfingiar at taca feit er siþarr andaþiz).

audit ipse vel in ejus domicilio. Novem vicini veridici, qvi in comitiis evocandi sunt, actioni adhibeantur.

Peregre agens de hæreditate sibi his in terris delata certior factus, sortem, (redituum expertem) redux solummodo capiat, modo bona hæreditaria legitime æstimata et juste (a possessore) suscepta fuerint. Qvodsi contentio oriatur inter hæredes peregrinantis, et bona hujus hæreditaria tenentem, an ille mortuus sit, nec ne? ut et qvod prius evenisset, delatio hæreditatis? an mors peregre agentis, hujus hæredes bona peregrinantis hæreditaria tenentem ad ea solvenda expendendaqve citent. Judicio coram peregrinantis diem emortualem comprobare ejus hæredes faciant; prætor vero cujus curiam ille seqvitur, in qvem actio instituta est, dodecadis veridicorum effatum præbeat, qvo probetur, qvidnam prius evenisset, delatio hæreditatis, an mors peregrinantis. Nuperrime demortui hæredes bona hæreditaria capiant.

V. Capituli.
Um leysingia erfþir.

Arf a maþr at taca eptir leysing sinn ok eptir leysingio sina, nema þau hafi alit ser son eþr dottir, [2]) ef þau ero scirgetin, þa a sonr at taca, en ef eigi er sonr til

Titulus V.
De libertinorum successionibus.

Liberti libertæqve sui bona relicta patronus capiat, nisi filium filiamve procreaverint. Si liberi iis sint legitimi, filius primum (hæreditatem eorum relictam) adeat, qvo defi-

---

[1]) *Qvod superest hujus tituli B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis legit:* þa a sonr at taca ef þau ero scirgetin, *sensu eodem.*

þa scal taca dottir, en ef þau deyia barnlaus, þa a þat fe enn aptr at hverfa undir frialsgiafann. En ef börn leysingsins andaz barnlaus, þa a þat fe enn aptr at hverfa undir frialsgiafaun, jafnmikit sem þau leysinginn atto þa er þau andaþuz. En ef feit er meira, þa eigo þat at taca frændr leysings barna. En ef undir barna börnin kömr arfr leysingsins, þa a þat fe jamt at hverfa i att þeirra leysingsins. En ef fleiri menn gefa manni frelsi, þa scal þvilikan lut hafa [1]) hvart þeirra viþ annat or arfi hans, sem þau gafo frelsi til. Leysingr a at taca arf eptir leysing sinn jamt sem frialsborinn maþr, enda sva leysingia. En er deyr barnlauss leysingr leysingsins, þa scal þat fe aptr hverfa undir frialsgiafann þann er frelsi gaf hinom fyrra. Þat fe a leysingr at taca eptir börn sin, er hann gefr syni sinom til farar eþr qvanarmundar, oc sva hann a þat fe at taca er hann görir heiman dottir sina, oc sva þat er viþ er goldit avaxtalaust, ef þau deyia barnlaus; oc a sva leysingia at taca jamt sem leysinginn.

ciente filia admittitur; qvodsi improles decesserint, bona eorum relicta ad patronum itidem deferuntur. Si liberi libertini improles emortui sint, bona eorum tanta ad patronum itidem deveniant, qvanta libertus libertaqve morientes reliqvere; qvodsi eorum liberi plura reliqverint bona, hæc ad liberorum cognatos deferuntur. Libertini vero hæreditas nepotibus delata, æqvis sortibus ejus (et patroni) familiis adsignetur. Si plures (codomini) servum simul libertate donaverint, pro datæ libertatis rata parte eorum qvivis bona liberti relicta capiat. Libertinus libertinaqve eodem ac ingenuus liberto suo succedendi jure gaudet; attamen si libertus libertini improlis decesserit, bona illius relicta patrono qvi hunc manumittebat deferuntur. Ea a liberis suis improlibus emortuis relicta bona libertinus capiat, qvæ in filium suum ad peregrinationem vel antipherna subministranda contulerat; simili modo qvæ filiæ suæ in dotem dedit profectitiam, ut et ex antiphernis, qvantum ad dotem compensandam confertur. Horum bonorum reditus tamen ne capiat. Horum respectu libertina eodem ac libertinus succedendi jure gaudet.

---

[1]) *Pro* hvart & annat *B cum suis legit* hvarr — annan *(in masculino)*.

VI. Capituli.

Um erfþir utlendra manna.

Ef sa maþr andaz [1]) (ut her) er engi a frænda her a landi, [2]) þa a felagi hans at taca arf [3]) [ef þeir görþo þat felag, at sa lagþi alt sitt fe til, er oauþgari var, þat er hann hafþi i þeirri för). En ef hann a eigi felaga, þa scal taca mautonautr hans. En ef mautonautar hans ero fleiri enn einn, þa scal sa taca er optaz hefir att mat viþ hann. [4]) Scipta scolo þeir meþ ser ef þeir atto allir jafn-opt. En ef hann var ser einn i mautoneyti, þa scal taca styrimaþr. Nu ero styrimenn fleyri enn einn þa eigo þeir sva at taca, sem þeir eigo i scipi til. [5]) En ef hinn andaþi atti einn scip oc eingi felaga ne mautonaut, þa a goþi sa er sa maþr er i þingi meþ, er land þat a, er þeir tialda buþir a. En ef hann tecr ser vist oc andaz hann a götonni er hann ferr fra scipi, þa scal þat fe sva fara sem hann andiz at scipi er hann hafþi att. En ef hann kömr i vistina oc andaz hann þar, þa a felagi hanns þat fe at taca, nema þeir hafi til þess gört felagit, at aþrir menn scyldo eigi taca arf eptir þa, oc er þa sem þeir hafi ecki um-mælt. En ef eigi

Titulus VI.

De alienigenarum successionibus.

Cum alienigena cognatis hac in terra destitutus hic moritur, socius ei succedat, modo societatem ineuntium pauperior, omnia qvæ in facta expeditione habuit bona, in societatem contulerit. Si ei socius non fuerit, commensalis bona relicta capiat; qvodsi plures habuerit commensales, ille ad eorum successionem admittatur, qvi sæpissime cum demortuo cibavit. Si unus toties ac alter eocum convivatus fuerit, hæreditas inter eos pariter dividatur. Si solus semper cibavit, nauclerus ei succedat; qvodsi plures naucleri fuerint, pro rata cujusvis parte navis qvisqve eorum hæreditati defuncti admittatur. Si ad defunctum solum et socii et commensalis expertem dominium navis pertineat, (bona ejus relicta) prætor capiat, cujus curiam seqvitur colonus, dominus fundi, in qvo tentoria fixere. Si (alienigena huc delatus) ad mansionem (stipulatam) a nave tendens, in via de vita decesserit, bona ejus relicta ita habeantur acsi ad propriam navim supremum diem obiisset. Si demortuus sit postqvam (stipulatam) adiit mansionem, socius ei succedat, nisi (dolose) eo

---

[1]) *B cum suit omittit:* ut her.

[2]) *B cum suis bene addit:* oc andaz at scipi *et ad navim (qva huc delatus est) moritur.*

[3]) *B cum suis omittit:* ef þeir görþo — i þeirri för.

[4]) *B cum suis legit:* en ef hann höfþiz mioc, þa scolo þeir allir jamt taca. En ef hann &c.

[5]) *B cum suis male legit:* Ef styrimaþr er einn i mötoneyte, oc a einn scip þa a goþi &c. *Qvod si nauclerus commensalem non haberet, et ad eum solum navis dominum pertineret, tum (bona ejus relicta) ad prætorem &c.*

er felagi, þa a at taca boandinn [1]) (sa er hann var i vist meþ). En ef hann var i vist meþ kono, er hann andaz, þa a hon at taca jamt sem boandinn. En ef hann andaz er hann ferr til scips, þa a þat fe sva at fara, sem hann veri eigi [2]) heimanfarinn. En ef þeir sitia buþseto oc andaz maþr (sva) [3]) at hann eigi ser felaga, þa a goþi sa at taca þat fe er böndi er i þingi meþ, sa er land a þat er þeir bua a. En ef maþr byr her oc andaz hann sva at hann a engi erfingia her a landi, þa a goþi sa at taca þat fe, er hann var i þingi meþ.

consilio societatem inierint, ut alii (hæredes legitimi) a successione excluderentur, qvo casu inter eos inita societas nullius habeatur. Qvodsi ei socius non fuerit, colonus, cum qvo defunctus mansionem habuit, ei succedat; si cum fœmina domicilio usus fuerit, hæc æqve ac colonus hæreditatem capiat. Si (relicta mansione) ad navim tendens decesserit, bona ejus relicta ita habeantur acsi domicilium neqvaqvam reliqvisset. Si in tabernis egerint (alienigenæ) et eorum qvidam socium (non) habens demoriatur, bona hæc (relicta) prætor capiat, cujus curiam seqvitur colonus, dominus fundi, in qvo habitant. Qvodsi qvando hæredibus inter nostrates destitutus, sed rusticatum agens decesserit, prætor, cujus curia (demortuus) utebatur, bona ejus relicta hæres adeat.

Ef sa maþr ræþr eþr görir fiörlaust enom utlenda, er nu er aþr til erfþar taliþr, þa scal sa arf taca oc bötr, er næstr er til talþr eptir.

Si alienigenæ successioni hucusqve memoratis constitutionibus admissus, ei vitæ dispendium vel consiliis vel factis intenderet, et bona relicta et mulctas pecuniarias (homicidio commissas) ille capiat, qvi reo proximus hæreditati (occisi) immittendus esset.

Ef goþi sa er til arftöco er talþr vegr [4]) mann, þa eigo arf oc bötr samþingis-goþar hans.

Qvodsi prætor succedendo idoneus, alienigenam, cui succederet, occiderit, hæreditas, mulctæqve prætoribus ejusdem toparchiæ capiundæ deferuntur.

---

[1]) *B cum suis omittit:* sa er hann — vist meþ.
[2]) *B cum suis pro* heiman *legit* þaþan *inde, sensu eodem.*
[1]) *B cum suis melius legit:* at hann a eigi felaga ser, *ut socium non haberet.*
[4]) *B cum suis legit:* enn utlenda *peregrinum, qvod melius.*

Ef siþarr coma ut erfingiar þeir, er ero af danskri tungo, þa eigo þeir at taca arf oc bötr, ef þær ero vaxtalausar. [1] (Enda a sa maþr jafnan arf at taca eptir utlenda menn her oc frændlausa, er bötr ætti at hafa ef þeir veri vegnir. Norrönir menn oc danskir oc sönskir eigo her arf at taca eptir frændr sina þriþia-bröþra oc nanari, en at frændsemi af öllum auþrom tungum enn danskri tungo scal engi maþr her arf taca, nema faþir eþr sonr eþr broþir, oc þviat eins þeir, ef þeir hafþo kennz her aþr, sva at menn visso deili a þvi.

Si (alienigenæ demortui) hæredes (legitimi) ac lingva danica utentes, postea peregre venerint, ille et hæreditatem et mulctas, si qvæ fuerint, sed proventuum expertes, recipiant; alienigenis etenim hic demortuis et cognatos nullos habentibus, illi semper qvoad hæreditatem succedant qvi istis occisis multas (commissas) reportarent. Norvegi, Dani, Sveonesqve in septimo (lineæ æqvalis) et qvovis propinqviori gradu secum conjunctorum bona relicta capiant, qvavis autem alia qvam danica lingva utentes, cognationis nomine, hic successioni non admoveantur, nisi pater, filius, fraterve, sed ii ea tantum lege, ut nostratibus prius tam noti sint, ut (cognatio) innotescat.

Nu taca varir landar fyrst arf eptir utlenda menn her, en frændr hans coma til siþan oc heimta feit, þa scolo þeir hafa innstöþona eina, ef rett var at fiartekio farit, ella verþa at racna leigornar allar fyrst).

Cum nostratibus, alienigenis demortuis, succedentibus, hæredes legitimi hæreditatem reclamantes superveniunt, hi sortem solam recipient, modo justis adhibitis formalitatibus hæreditatem nostrates adierint, sin minus, (bonorum hæreditarium) proventus omnes adhæc primum expendantur.

Ef sa maþr andaz her, er engi a frænda her a landi, oc scal jafnt arfr fara sem vigsöc ef hann veri veginn. Nu andaz hann at boanda, oc scal hann lata virþa fe þa er VII vicor ero af sumri, oc a hann vöxto til þess er erfingi kömr til. Nu kalla frændr hins til, oc er eigi scylt at

Siqvis propinqvis his in terris destitutus decesserit, hæreditas ei deferatur, cui actio cædis illo occiso competeret. Si cum colono manens aliqvis emortuus fuerit, ille bona (hujus relicta) septem æstatis hebdomadis præterlapsis æstimari faciat, proventusqve bonorum ad eum pertinent, legi-

---

[1]) *B cum suis omittit:* Enda a sa — leigornar allar fyrst.

selia. Nu andaz enskir menn her, eþr þeir er hingat ero enn okunnari, oc (er) eigi scylt at selia þeim, nema her hafi verit fyrr sonr eþr faþir eþr broþir þeirra, oc kannaz þeir þa viþ.

timus donec hæres sese annuntiat. Qvodsi cognati demortui remotiores hæreditatem reclamarent, hanc tradere tenens non obligatus est. Si Angli vel illis minus noti his in terris decesserint, bona eorum relicta expendere non necesse est, nisi pater, filius, fraterve demortui hic antea commorati, et nostratibus tunc noti fuissent.

Alt fe þat er eigi taca erfingiar, hvart sem ero vigsaca-bötr eþr arfr, þa scal virþa lata sem omaga eyri, oc eignaz þeir þa vöxtona. En ef eigi er rett at virþingo farit, þa verþa at rakna leigornar.

Bona qvæcunqve ab hæredibus legitimis non occupata, sive sint multæ ob cædem commissæ, sive bona hæreditaria, pupillarium bonorum instar æstimari faciant tenentes, qvo legitime facto fructus bonorum ad eos pertinent. Qvodsi æstimatio non juste peragitur, proventus eorum expendantur.

Ef maþr andaz her oc se arftöco-maþr hans erlendis, þa a sa maþr fe at taca, er hinom andaþa er nanastr. En sa scal virþa lata fe jamt sem ungz fe, oc a hann varþveizlo oc vöxto a meþan hinn er erlendis, en þa er sa kömr ut, þa scal hann heimta innstöþa at enom næstum giald-dögum. Engum manni a hann at selia arfinn meþann hann er erlendis. Ef sa andaz er erlendis er, oc verþa menn eigi asattir hvarr fyrr andaz, þa scal qveþia XII qviþar goþa þann er sa var i þingi meþ er her andadiz. En ef engi goþi gengr viþ þvi, þa scal þann qveþia, er sa er i þingi meþ er sökir. Sva scal at þvi fara, at erfingiar þess er austr andaþiz, scolo stefna þeim er feit hafa til gialda oc

Siqvis, dum hæres ejus legitimus peregre versatur, supremum obierit diem, bona (relicta) capiat mortuo propinqvitate proximus; hic vero bonorum minorennis instar ea æstimari faciat, eorumqve, dum hæres peregrinatur, et custodia et proventus ei cedunt; hæres vero redux in proximis solvendi terminis ipsam sortem reposcat. (Bona hæreditaria tenens) ne ulli hæc tradat (hæres ipse) qvamdiu peregre versatur. Peregrinante mortuo si qvæstio oriatur, qvinam eorum primus decesserit (peregrinans aut is qvi bona hæreditaria reliqvit) ad dodecadis veridicorum effatum præstandum provocetur prætor, cujus curiam heic demortuus seqvebatur. Qvodsi prætorum nemo hujus curiam agnoscere voluerit, is provocandus

til utgöngo, en lata sanna at domi dauþa þess er erlendis var. Nu berr þat qviþr at sa do fyrr, er her var, þa raknar undan þeim er aþr höfþo, en ellegar geta þeir haldit.

est cujus curia agens utitur. Hic porro observetur, hæredes orientem versus demortui, bona hæreditaria tenentem ad ea solvenda expendendaqve citare debere, mortem peregrinantis judicio coram simul probantes. Qvodsi veridicorum effato comprobetur hac in civitate viventem primum decessisse, bona ejus hæreditaria tenentes ea remittere debent, sin minus ea retinere possunt.

VII. Capituli.

Um farmanna erfþir.

[1]) Ef maþr vill fara af landi a brott, þa scal hann selia socn oc vörn ef hann vill, oc sva varþveizlo fiar sins, þess er hann a her eptir. Þau handsöl scolo haldaz III vetr, en siþan eigo erfingiar fe at varþveita.

Ef maþr fær liflat erlendis, sa er fe a ut her, oc verþi menn eigi asattir hvart hann er andaþr eþr eigi, þa eigo erfingiar kost at lata sanna dauþa. Þeir scolo leiþa fram at domi V vara landa, scolo þeir menn II i þvi liþi, er i þess konungs veldi veri, þa er hinn do, eþa siþan sem sa var. Allir scolo þeir [2]) menn rettir at

Titulus VII.

De navigantium successionibus.

Qvi peregre proficisci parat, actionem defensionemve causæ suæ, ut et bonorum qvæ reliqvit, custodiam, cuicunqve voluerit demandet; per tres (contiguas) hyemes hocce mandatum valeat, qvibus peractis bonorum custodia ad hæredes (peregrinantis) devolvitur.

Siqvis bona hic habens, peregre summum obierit diem, nec convenerit (inter nostrates) utrum ille mortuus sit nec ne? hæredibus mortem (ejus) comprobare conceditur. Judicio coram nostratium qvinqve producant, eorum duos, qvi in ejusdem regis imperio ac mortuus cum decesserat, vel postea, versabantur. Hi omnes propinqvitatis respectu juste se habeant. Per nostram,

---

[1]) Ef maþr vill — fe at varþveita *antea legitur sectione de comitiis ordinandis Titulo LV in fine.*

[2]) *B cum suis legit:* menn V *qvinqve viri.*

tengþum. Sva scolo þeir at qveþa: at ver hyggiom þann mann dauþan.

Ef sa maþr tecr [1]) (arf eptir mann, er menn ætla rettan erfingia, enda verþi kyn annarstveggia þeirra annat siþarr, þa scal hann gialda erfingium er þat reyniz fe þat alt leigolaust er hann toc. Sva scal oc hvar þess er aþrir taca fyrst arf enn erfingi rettr, firir þvi at) kyn var villt.

VIII. Capituli.

[2]) Um göngomanna erfþir.

Ef göngomaþr verþr dauþr inni at manz, þa a sa maþr þat fe at taca, er inni hefir hann, bæþi þat er hann hefir a ser, oc sva þat er hann spyrr til, at hann hefir att. En ef erfingiar göngomanzins kalla til fiarins i hendur þeim er hefir, [3]) þeir scolo qveþia til heimisbua sina V er til fiarins kalla). Nu ef þat berr qviþr V heimilisbua [4]) hans er sökir at hanom var su vist uppilatin, er hanom veri vært viþ at vera, oc gengi hann þo heiman at sialfræþi sino, oc at ovilia hans, oc a þa erfingianom at döma feit þat er hann atti i auþrom stöþum, en eigi ella. En ef omagi andaz eþr göngomaþr [5]) i haga uti

inqviant, civilem existimationem asseveramus nos eum mortuum esse opinari.

Cum is alicui succedit, qvi pro justo ejus hærede habetur, sed alterutrius eorum genus aliud esse postea comprobatur, hoc comperto, bona qvæ accepit, hæredibus, fructuum tamen expertia, rependat. Idem obtineat ubicunqve, ob errorem circa genus alii qvam hæredes legitimi bona relicta primum capiunt.

Titulus VIII.

De mendicorum successionibus.

Si mendicus in cujusdam domo decesserit, bona ejus relicta hospitio eum excipiens capiat, tum qvæ secum ducit, cum qvæ alibi ei esse certior fit. Qvodsi hæredes mendici bona ejus relicta a possessore repetere velint, revocationem instituentes qvinqve sui domicilii vicinos evocent. Si qvinqve domicilii vicini agentis testificati fuerint (hæredem) mendico tolerabilem mansionem suppeditasse, eum vero proprio motu, sed hærede invito hanc deseruisse, huic bona mendici, qvæ ipse non secum circumfert, judicum sententia adsignentur, nec alia qvavis ratione. Si in pascuis sub dio vel territorio alieno alendus mendicusve emortuus

[1]) *B cum suis, pro iis, qvæ uncis inclusa sunt, ponit: usqve.*

[2]) *B cum suis legit singulariter:* um gongomanz erfþ.

[3]) *B cum suis omittit:* þeir scolo — fiarins kalla.

[4]) *B cum suis legit:* þess er sottr er, *ejus in qvem agitur.*

[5]) *B cum suis legit:* uti a landi mannz *sub dio in alicujus territorio.*

eþr a landi manz, þa a sa þat fe at taca er landit a, er hann hefir a ser, en erfingiar þat er i auþrom stöþum er, [1]) (oc a sa þat fe er hann ferr þar meþ, er scylztr er at föra lik hans til kirkio, en frændr annat fe).

Sa maþr er meþ husum ferr, lands ofringi [2]) rettr, oc er hann hvarki til ungr ne til gamall at vinna eþr fara þeir at sialfræþi sino, þoat þeir se gamlir, oc scolo þeir eigi arf taca, meþan þeir fara sva oc ero rettlausir.

IX. Capituli.

[3]) Um fiarvarþveizlo ungra manna oc omaga eyri.

Faþir scal hafa fiarvarþveizlo barns sins oc sva vöxto, [4]) en ef eigi lifir faþir þa scal broþir samfeþri. En ef eigi er broþir samfeþri þa scal moþir. Nu ero þeir menn sva III at eigi byþr undan fiarvarþveizlona ne sva vöxtona. Sva scal til fiarvarþveizlo taca sem til arfs.

Ef þeim manni tömiz erfþ, er yngri er enn XVI vetra gamall, þa scolo þeir

fuerit, dominus fundi bona capiat, qvæ demortuus secum fert, qvæ vero alibi habet, hæredibus cedant. Bona qvæ secum mendicus portat ille capiat, qvi corpus ejus exanimum templo asportare maxime obligatur; bona ejus reliqva cognatis competunt.

Qvi domicilia legens, frugiperdi otiosi nomine juste salutandus, vagatur, et neqve debili juventute neqve senectute ab operando impeditur; ut et qvi, senex qvidem, proprio motu mendicans perambulat, hæreditatem, tali vivendi ratione qvamdiu utantur, ne capiant, et a læsionibus immunitate destituti sunt.

Titulus IX.

De minorennium curatela et bonis pupillaribus.

Filii sui filiæqve bonorum et curam gerat et fructus capiat pater. Patre vero demortuo frater ex patre (proxime admittitur), qvi si defuerit, bonorum custodia matri defertur. Tres igitur sunt, qvibus bonorum custodia cum fructuum capiendorum jure conjuncta non auferri potest. Ut successioni in hæreditatem, ita bonorum curaturæ etiam admittatur.

Si sedecim annorum minori delata fuerit hæreditas, illi hanc custodiendam susci-

---

[1]) *Uncis inclusa:* oc a sa — annat fe *B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis legit:* meþ öllo, *omnino.*

[3]) *B cum suis legit:* um fiarvarþveizlor *de bonorum custodiis (curatelis).*

[4]) *B cum suis legit:* Ef eigi er faþir lifs *(sensu eodem).*

menn varþveita fe þat, er arf atto at taca at hinn unga mann, þeirra manna er fiarvarþveizlo eigi bæþi sins fiar, oc sva annarra manna ef undir þa berr. Sva scal fiar varþveizlo scipta i knerunna sem arfi. Sa scal omaga varþveita er fe varþveitir. Þeir menn scolo lata virþa fe þat viþ hoc er varþveizlona eigo, hinn V dag [1]) (viko) þann er VII vikor ero af sumri, at heimili ens dauþa, oc virþa til lögeyris. En ef sa er heilagr, þa scal virþa hinn næsta dag eptir rumhelgan. Scal qveþia bua V landeigendr viko fyrr eþr meira meli, þa er rettir se at tengþum i kviþum.

piant, qvi in minorennis demortui bona relicta succederent, eorum nempe, qvi et propriorum et alienorum bonorum iis jure delatam curam suscipere idonei sunt. Hæreditatis instar bonorum custodia in familias dividatur. Qvi bonorum gerit custodiam, alendorum etiam (ad bona pertinentium) curam suscipiat. Bona custodienda jure suscipientes, ea, ad librum (sanctum juramentis peractis) in demortui domicilio, et ad uncias legibus definitas æstimari faciant, qvinto hebdomadis die, qvo septem æstatis septimanæ præteriere. Hæc dies si festa fuerit, proxima profesta taxatio procedat. Vicini qvinqve prædiati, qvoad cognationem ad veridicorum effata proferenda idonei, hebdomadis sive ampliore temporis spatio prius evocentur.

Ef buar [2]) coma eigi sumir at virþa omaga eyri, þeir er qvaddir ero, oc er rett þeim er qvaddi þa at qveþia aþra bua i staþinn þeirra, ef þeir ero þo nokkorir þar komnir buarnir er qvaddir voro, oc rettir at tengþum, oc verþr þa þo jafnrett þeirra virþing allra saman. Þat er oc rett þeim manni er buana qvaddi, at fara til heimilis þeirra oc stefna þeim buom, er eigi coma til at virþa feit, enda voro þo qvaddir, oc scal hann telia þa utlaga III mörkom, oc qveþia til heimilisbua V a þingi þess er

Si vicinorum evocatorum nonnulli, ad bona pupillorum æstimanda non venerint, evocanti alios eorum loco evocare liceat. Qvodsi vicinorum (ab initio evocatorum), et qvoad cognationem habilium qvidam adfuerint, ab omnibus iis simul facta taxatio tam legitima censeatur (acsi primitus evocati omnes adfuissent). Legum præscriptis etiam consentaneum est, ut vicinos evocans eorum adeat domicilia, qvi evocati qvidem, non tamen ad æstimationem instituendam apparuere, eosqve in jus vocet, trium mar-

---

[1]) *B cum suis omittit:* viko.

[2]) *B cum suis omittit:* Ef buar coma — eptir vapnatak *et ejus loco ponit:* Ef buar coma sumir *usqve* a ens unga mannz fe.

sottr er, enda a domr at döma a hendr þeim virþingina, XIV nottum eptir vapna tak). Þat er oc rett at virþa þar fe þat, er mest er saman. Þeir scolo þar um qveþia bua, er feit scal virþa.

carum multam iis intendens, et qvinqve ejus in qvem agitur, domicilii accolis in comitiis evocatis. Judicum sententia bonorum æstimatio iis etiam injungatur suscipienda qvatuordecim noctibus post armorum sumtionem (et soluta comitia). Ubi maxima bonorum hæreditariorum partio est constituta, ea æstimari fas est. Locum, ubi æstimatio instituatur, circumcirca, vicini evocandi sunt.

En ef buar coma eigi til þeir er qvaddir voro eþr vilia þeir eigi virþa, [1]) þa varþar hveriom þeirra III marca utlegþ, oc a domr at döma a hendr þeim virþingina XIV nottum eptir vapnatak. Þeir scolo fe þat alt lata virþa er hinn ungi maþr tekr at erfþinni, nema [2]) land eþr goþorþ, ef til er.

Si vicini evocati vel non apparuerint, vel æstimare renuerint, eorum qvisqve trium marcarum multa tenetur, et judicum sententia bonorum æstimatio iis injungatur suscipienda qvatuordecim noctibus post armorum sumtionem (et soluta comitia). Bona qvæcunqve, pupillo hæreditate delata, (eorum curam suscipientes) æstimari faciant, fundo præturaqve, si fuerint, exceptis.

Nu scolo þeir menn er feit lata virþa syna buum þat fe alt, er i gripum er, en telia aþra aura, nema buum se sva [3]) kunnect fe þat, at þeir vili þo virt hafa, oc verþr þa þo virþing þeirra rett. [4]) Þar scal maþr engo loga af þvi fe aþr virt se, er hinn andaþi maþr hefir att, nema sa hafi bu att, oc þurfi at kaupa i buit,

Qvi bona pupilli æstimari faciunt, accolis (æstimatoribus) alia bona tantum enumerando referentes, omnia cimelia exhibere debent, nisi hæc accolis tam nota sint, ut oculata inspectione qvamvis non mediante, ea æstimare sustineant, qvæ æstimatio attamen pro justa habeatur. Bonorum defuncti nondum æstimatorum neqvidqvam abalienetur, nisi ad rusticatum, qvem habuit, sustinendum, vel cibaria vel pabula

---

[1]) *B cum suis legit:* þa varþar þeim &c. *tum ii (trium marcarum multa) tenentur.*

[2]) *B cum suis legit:* lönd *(pluraliter).*

[3]) *B cum suis legit:* kunt, *qvod neutrum singulare a* kunnr *(sensu eodem).*

[4]) *B cum suis omittit:* þar scal maþr — a hins unga mannz fe.

annattveggia mat eþr hey, oc scal þat caupa sem þarf hvarttveggia.

Sa maþr, er hins unga manz fe a at varþveita, scal nefna ser vatta II eþr fleiri at þvi, hue til mikils fiar buar hafa virt. Buar scolo vinna eiþ alengr er þeir hafa virt feit, at þvi at þeir hafi sva virt, sem þeim þotti rettast. En siþan scal nefna vatta at þvi, at hann tecr viþ fe þvi er hinn ungi maþr a, oc buar hafa þa virt, til þess at hafa þa avöxto af, oc abyrgiaz at eigi þurfi innstöþor, nema omagar comi a hins unga manz fe.

Ef sa sitr utan fiorþungs, er feit a at varþveita, oc scal hann varþveita oc föra þo hvergi siþan or þeim fiorþungi, sem feit er aþr mest saman. Nu ef feit er i fleirum fiorþungum enn einom, þa scal hann þangat föra alt feit, sem aþr var mestr luti, nema lönd se i öþrom fiorþungi en i öþrom lausir aurar, þa scal þangat föra sem land er. Nu ero lönd fleiri enn eitt, oc scal þar virþa sem þat land er, er dyrst er.

Ef hvalr kömr a land ens unga manz [1] (eþr viþr, þar scal hval lata virþa, oc leggia viþ innstöþo ens unga manz), oc sva viþar-verþ þat er af þvi gengr, er þar

emtione comparare necesse sit. Utraqve, prout necessitas fert, emantur.

Qvi bona minorennis custodienda suscipit, duos pluresve testes contestetur, de omnium, qvæ vicini æstimabant, bonorum pretio. Bonis æstimatis vicini jurejurando probent, se, qvam opinabantur maxime juste, æstimasse. His factis testes denominentur ad attestandum, eum bona minorennis, a vicinis æstimata ea lege recipere, ut et fructus bonorum percipiat, et spondeat ipsam sortem non imminutum iri, nisi alendi in bona minorennis delati fuerint.

Si is, cui bonorum custodia defertur, in alio, qvam ipsa bona custodienda, qvadrante constitutus fuerit, eorum qvidem curam gerat, nec extra qvadrantem, ubi maxima est bonorum portio, ea deferat. Qvodsi bona non in uno solum sed in pluribus qvadrantibus constituta fuerint, hæc eo transferat, ubi maxima eorum portio antea fuit, nisi fundi in uno qvadrante positi sint, in alio bona mobilia, qvo casu hæc ad eos transferantur. Fundi si plures fuerint, æstimatio ibi procedat ubi maximi pretii fundus situs est.

Si in fundum minorennis balænam vel lignum mare ejecerit, balæna ibi æstimanda, ejusqve pretium minorennis bonorum capiti adjiciatur. Ligni ejectitii pretium iti-

[1]) *Verba signis parentheseos inclusa in cod. qvidem desunt, sed contextus probat, ea scribentis incuria decidisse. In Codice, ut et cæteris chartaceis leguntur.*

þarf at hafa til husa a löndom þess ens unga manz, oc scolo þeir V buar virþa landeigendr, er næstir bua rekanum.

Ef sa maþr förir fe þat fiorþunga a milli er varþveita a feit annan veg enn nu er talit, oc varþar þat fiörbaugs-garþ. Þat er stefno-sök, oc scal qveþia til IX heimilisbua a þingi þess, er sottr er.

Ef erfþ berr undir hinn unga mann, þa scal þat fe lata virþa oc filgia innstöþanum.

Ef oscylldri menn taca til fiarvarþveizlo enn aþr talþa ec, oc er þa costr at bioþa undan þeim manni varþveizlona fiarins ef þat vill. Sa maþr a þat at göra, er halfo meira fe a enn omaginn. En ef hann a eigi halfo meira fe, þa scal hann fa til meþ ser hvart er hann ma heldr einn mann eþr II, þa er þeir eigi allir halfo meira fe enn omaginn. Sa maþr a þo at hafa feit er aþr hafþi ef hann vill, ef hann a jafnmikit fe sem omaginn. Eigi scal undan manni bioþa aþr undir mann kömr feit, oc hann hefir haft XII manaþr at giölldum eþr handsölum. Viþ þann cost scal hvarrtveggi þeirra hafa feit, ef at lögum er undan-boþit, at þeir scolo bioþa at leggia lög-leigo a feit eþr leiga

dem, qvantum ex eo superfuerit, qvod ad domos in prædiis minorennis reficiendos necessario reqviritur. Coloni qvinqve prædiati, loco, ubi lignum vel balæna in terram deferebatur, proxime accolæ, ejectamentorum æstimationem suscipiant.

Si pupillarium bonorum custos legitimus, alio qvam jamjam definito modo, ea inter qvadrantes transtulerit, exilio puniatur. Causæ hinc oriundæ citatio adhibeatur, novem ejus, in qvem agitur, domicilii accolis in comitiis evocatis.

Hæreditas minorenni serius delata æstimetur, et sorti primariæ adjiciatur.

Si remotiore cognationis gradu, qvam antea memoravi, cum minorenni conjuncti, bona ejus curanda susceperint, horum custodiam (æqviores conditiones) obferendo iis si placuerit auferre liceat. Hoc faciat cui dimidio plus bonorum est qvam minorenni. Qvodsi ei soli non tanta fuerint bona, secum adferat, qvodcunqve potius potuerit unum duosve (colonos) qvi omnes simul dimidio plus habeant bonorum qvam minorennis. Bona pupillaria hucusqve tenens ea si voluerit porro habeat, dummodo ei tantum ac pupillo bonorum sit. (Bonorum pupillarium) cura ne cuidam (æqviores conditiones) obferendo auferatur, priusqvam ille eam suscepit et bona vel soluta vel (tantum) stipulata per duodecim menses tenuit. Ea tantum lege bona pupillaria tenenti jure

lög-leigo [1]), enda scal eigi meta fulgo viþ omagann. Nu ero omagar aþrir a feno, [2]) þa scolo þeir neyta vaxtanna, nema vextirnir se minni þa scal neyta þess af innstöþanum.

X. Capituli.

Um undanboþ fiar.

Ef faþir eþr moþir kömr a fe ens unga manz oc scal þeim öllom jamspart vera. En ef firnari menn coma a fe hans, oc þo þeir er hann a arf eptir at taca, oc scal hann eiga ser framförslo umfram þar til er hann er XVI vetra gamall. En aþr aþrir omagar coma a fe hins unga manz, þa scal hann eiga ser IV missira biörg alengr er hann er XVI vetra, oc sva þeim omögum öllum, er aþr ero a fe hans.

Sa maþr er feit vill undanbioþa þeim manni, er varþveitir, hann scal stefna

efflagitata uterqve in posterum teneat, si locario legitimo ea elocare vel conducere obtulerint, simul pollicentes se alimoniæ pupillo præstitæ rationem non habere velle. At bona pupillaria alendi alii seqvuntur, tum hi e proventibus sustineantur, nisi reditus bonorum non suppetant, in qvo casu ipsum caput eorum necessitatibus subministrandis insumatur.

Titulus X.

De bonorum (pupillarium a tenenti) facta repetitione.

Si pater materve minorennis bonis alendi injuncti fuerint, pariter parce hi omnes bonis utantur, qvodsi vero remotiore cognationis gradu cum pupillo conjuncti, qvibus tamen demortuis succederet, bonis cujus adscripti sint, prærogativa sibi ipsi, ad sedecim hyemum ætatem usqve (completam), sustentationem reservatam habeat. Alii autem alendi, qvibus nempe mortuis ne succederet, in bona pupilli priusqvam veniunt, alimoniam in qvatuor semestria post sedecim hyemum ætatem completam, reservatam habeat et sibi et omnibus cæteris alendis, qvi bona ejus jamjam seqvuntur.

Qvi bona pupillaria ab eorum administratore (æqviores conditiones) offerendo auferre parat, eum unica, ante æstatis ini-

---

[1]) *B cum suis addit:* oc landzleigo, *et solito locario.*

[2]) *B cum suis reliqvum tituli minus bene ita exprimit:* þa scal neyta af innstödanom til þess, *ipsum caput, eorum necessitatibus insubministrandis, insumatur.*

hanom [1]) viko fyrir sumar, oc segia hanom, at hann man coma þa at bioþa feit undan hanom at sumar-malum, enn hann scal kiosa þar þegar. Nu kömr hann þar at sumar-malum, oc scal hann nefna ser vatta at þvi, at hann byþr fe ens unga manz undan hanom lögboþi, [[2]) oc byþr vöxto a feit], enda scal hann undan hanom hafa boþit fyrir miþian dag, [[3]) en hinn scal hafa kosit at eycþ]. Ef sa er eigi heima, enda var hanom heim stefnt, eþr svarar hann engo um, oc er þa sem hann kiosi undan ser feit [4]). Þa scal hann mæla ens unga manz mali. En ef hann kys at hafa feit, oc scal sa er undan hanom bauþ feit, mæla ens unga manz mali þa. En þa er kiörit, er handsalat er. Þeir scolo allir handsalaz, sa er þa scal feit hafa, oc þeir er hanom fylgia, at þeim þeirra er eigi scal hafa feit. Þeir scolo oc þat handsala at hinn ungi maþr scal hafa lög-vöxto af fe þvi, oc þeir mano eigi meta fulgo viþ hann. [5]) En ef hann vill eigi sva bioþa feit undan hanom, oc frestar hann meirr, þa scal

tium, septimana citet, simul indicans se in initio æstatis ad bona ab eo repetenda apparere velle citatus vero statim qvidnam eligat declaret. Ad initium æstatis (bonorum reclamator) apparens testes nuncupatos contestetur, se legitimis repetendi formulis bona pupilli ab eorum administratore repetere, qvæ ipse proventibus adaugenda suscipere pollicetur. Ante medium diei hæc repetitio peragatur, et intra proximum trihorium alter qvid eligat declaret. Si bona pupillaria tenens, domum qvamvis citatus tamen domi non fuerit, vel si nihil responderit, ita habeatur acsi bonorum administrationem in posterum a se abdicasset. (Si bona pupillaria missa facere elegerit) pro pupillo in recipientem verba faciat. Qvodsi vero ea porro tenere optarit, bona pupilli repetens partes ejus tueatur. Stipulatione dextræ adjecta electionem peractam esse censendum est. Omnes fidem manufacta stipulatione polliceantur: qvi bona (pupilli) in posterum habeat et omnes eum secuti, ei qvi non habeat. Dextræ suæ fide etiam stipulentur ut pupillus in posterum legibus definitos bonorum suorum proventus capiat, nec ei porro præstitæ alimoniæ rationem sese habere velle. Si modo jam memorato

---

[1]) *B cum suis addit:* heim, *domum.*

[2]) *B cum suis omittit:* oc byþr vöxto a feit.

[3]) *B cum suis omittit:* en hinn — at eycþ.

[4]) *B cum suis bene addit:* Ef hann kyss undan ser feit, *si patrimonium pupilli expendere elegerit.*

[5]) *B cum suis legit:* Ef hann vill siþarr bioþa undan hanom feit, þa scal hann &c. *si serius patrimonii administrationem ab eo reclamare voluerit, tum ejus &c.*

hann fara til heimilis þess manz, eþr finna hann sialfan at mali, þann er feit varþveitir viko fyrir þing eþr meira mele, oc segia hanom at hann mun bioþa undan hanom feit a varþingi þvi er sa heyr er feit varþveitir. Hann scal þa bioþa undan hanom feit [1]) a þvi varþingi, oc mela þar i þingbrecko, ef hann finnr hann eigi sialfan at mali. Hann scal sva fara þvi mali öllo, sem aþr var tint. Slikan cost eigo oc utan-fiorþungsmenn, ef þeir vilia bioþa undan manni feit. Enda eigo þeir cost at bioþa undan feit a alþingi, ef þeir vilia, oc hafa undan boþit miþvicodag i mitt þing, en hinn scal kiörit hafa aþr lysingom se lokit. En ef sa er eigi a þingi er feit varþveitir, þa scal hann bioþa undan hanom at lögbergi, en hinn scal kiosa annat sumar þar i mitt þing. En hvart sem undan manni er boþit feit a varþingi eþr a alþingi, þa scal hann reiþa af hendi ser feit et næsta var, eptir þat er hinn kys undan ser feit aþr, oc gialda meþ leigum þa. En ef at sumarmalum er undan hanom boþit feit, þa scal hann et sama var af hendi leysa oc reiþa at gialldögum, ef þeir eigo þa saman. En ef þeir eigo eigi gialldaga saman,

bona pupillaria a tenente repetere neglexerit, hoc in posterum ulterius differens, tum ejus qvi bonorum curam gerit vel domicilium adeat vel ipsum conveniat, unica vel pluribus ante comitia (vernalia) habenda hebdomade; ei indicet futurum esse, ut in comitiis vernalibus, qvibus ipse bonorum pupillarium curator interest, hæc ab eo repetat, in his deinde comitiis vernalibus, dicta ab eo repetat bona, in clivo comitiali verba faciens, si ipsum conveniendi facultatem non habet. Modo jamjam memorato repetitio omnino instituatur. Eædem ab alieni qvadrantis incolis, si pupillaria bona repetere vellent, regulæ observentur. In comitiis generalibus bona si velint repetere, liceat; mediæ vero hebdomadis die ad medium tempus comitiale repetitio peracta sit, sed denuntiationibus (causarum) nondum finitis (bona pupillaria tenens) qvidnam eligat declaret. Qvodsi hic in comitiis non adfuerit, bonorum repetitionem instituat alter ad rupem jurisdicundi, eorum vero administrator suam ibidem aperiat mentem proxima æstate ad medium tempus comitiale. Sive in comitiis vernalibus sive generalibus bona pupillaria a qvodam, (ea tenente), repetita fuerint, hic proximo, postqvam bona a se abdicavit, vere ea cum proventibus expendat. Ad initium æstatis si bonorum ab administratore repetitio pro-

---

[1]) *B cum suis legit:* a þingi, *in comitiis.*

þa scal hann gialda enn Vta dag viko, þann er VII vikor ero af sumri at heimili sino. Hafa a hann XX aura oleigis.

cesserit, hic eodem expendat vere, solvatqve in justis solvendi terminis, si utriqve iidem fuerint. Qvodsi idem pecunias solvendi terminus non utriqve fuerit, in suo expendat domicilio, qvinto septimanæ die septem æstatis hebdomadis peractis. Viginti bonorum uncias gratis habeat.

Nu fylgir skogr landi ens unga manz oc scal hinn þar höggva til husaviþ, oc böta bus-buluti, oc brenna kol til ledengingar. Nu görir hann nya bus-buluti, oc a hinn ungi maþr þa.

Sylva (cædua) si ad fundum pupilli pertinuerit, ejus bonorum administratori materiem ad domos reficiendas et utensilia reparanda ibi cædere, carbonesqve ad aciem falcium igne extenuandam adurere conceditur. Qvodsi nova de sylvæ hujus materie utensilia fabricaverit, hæc pupilli sint.

Þat er oc ef fe verþr ovirt eþa rangvirt, þa a hinn ungi maþr vöxto a fe sino.

Bona pupillaria porro si vel omnino non, vel injuste æstimata fuerint, pupillus bonorum suorum proventus ipse capiat.

Eigi a maþr at selia arf-von, ef sa segir osatt sina a, er næstr stendr, nema jafnmæli beriz. Þar er maþr kaupir arf-von at avþrom, þa a þat at haldaz hvervetna þess er þeir kaupa saman vel-laust [1])[oc breclaust] ef þeir eigo viþr at sciptaz eþr þeirra erfingiar.

Hæreditatem speratam, hærede proximo contradicente, nemo vendat, nisi æqvis conditionibus contractum esse probetur. Ubi speratam hæreditatem (hæredis proximi consensu) unus ab altero emit, hoc valeat tum inter ipsos contrahentes, cum eorum hæredes, ubicunqve nimirum sine dolo et malitia emtio-venditio inter eos contrahitur.

Nu anndaz sa er arfinn seldi, oc standa aþrir menn til arfsins, en þeir er kaupit attuz viþ eþr þeirra erfingiar, þa scal arfr sa sva fara sem ecki veri um mælt, en arf-kaupit a aptr at hverfa meþ

Si eo mortuo, qvi hæreditatem (speratam) vendidit, alii, ejus capiundæ magis idonei qvam qvi contrahebant vel eorum hæredes, extiterint, hæreditas, qvasi nihil circa eam contractum fuisset, procedat, pre-

---

[1]) *B cum suis omittit:* oc brecclaust.

vöxtom undir þann er reitt hafþi eþr hans erfingia, ef hinn andaþi atti nokkot fe til, eþa hans erfingiar, oc a þat at heimta et sama sumar er arfvonin sciptiz. En ef hann atti ecki fe eptir eþa hans erfingiar, oc missir sa þa allz er viþ hann keypti.

XI. Capituli.

Of giafar oc arfscaut.

[1] [Ef menn göra börn sin heiman oc andaz þau barnlaus, þa scal jammikit hvart þeirra hafa sem tillagþi faþir oc moþir, oc sva erfingiar þeirra ef þau ero önduþ.

Ef maþr gefr til heimanfylgio, oc a hann cost at mæla annattveggia ef hann vill at festum eþr at brullaupi, at þat fe scal hann taca heimilt, ef hon andaz barnlaus, undir sic eþr sina erfingia, oc þat er viþ er goldit].

[2] Eigi a maþr at selia land undan erfingiom, þa er hann er attröþr eþr ellri, oc sva ef hann liggr i helsott, nema erf-

tium vero pro hæreditate solutum, adjectis fructibus, ad eum deferatur, qvi solverat, vel ejus hæredes, si modo demortuo, (speratæ hæreditatis venditori) vel ejus hæredibus aliqvid bonorum fuerit. Hoc pretium reclametur eadem æstate, qva spes hæreditatis immutata est. Qvodsi vero vendenti vel ejus hæredibus neqvicqvam bonorum fuerit, eocum contrahens pretium expensum omnino amittat.

Titulus XI.

De donationibus et fraudationibus hæreditatum.

Cum liberi dotati improles moriuntur, pater materqve et iis demortuis, eorum hæredes tantum recipiant (e bonis liberorum relictis) qvantum in dotem profectitiam qvivis eorum contulerat.

Si qvis ad dotem dandam aliqvid contulerit, ei liceat si voluerit, sive ad sponsalia sive ad nuptias annuntiare, se, sibi suisqve hæredibus, tum qvod ipse ad dotem dandam contulerat, cum qvod datæ portioni ex antiphernis respondet, uxore improle demortua, recuperandi jus reservatum velle.

Octogenarius vel ætate provectior, ut et qvi lethali morbo affligitatur, fundum suum in (legitimorum) hæredum damnum non nisi

---

[1]) *B cum suis omittit:* Ef menn — oc þat er viþ er goldit.

[2]) *B cum suis addit:* Attröþr maþr eþr ellri scal hvarki selia land ne goþorþ undan erfingiom, nema hann megi eigi eiga fyrir sculld: *octogenarius vel ætate provectior nec fundum nec præturam in hæredum suorum damnum alienet, nisi æris alieni causa ea tenere neqveat.*

ingiar lofi. En þo scal maþr sialfraþi fyrir fe sino, meþan hann vill, ef hann ræþr til fullz eyris.

Tiunda a maþr fe sitt [1]) til salo-bota ser ef hann vill. Eigi a hann optarr at tiunda hinni meiri tiund fe sitt enn um sinn fyrir raþ scaparfa sins.

Nu berr fe undir þann mann siþarr, eþr vex hanom fe, þa a hann at tiunda sem hann göri ena meiri tiund um sinn af öllum aurum sinum þeim sem hann a.

Ef maþr görir eigi ena meiri tiund af fe sino, þa a hann at gefa salogiafar jafnmicla aura sem hann hefþi tiundat allt fe sitt *)[um sinn] hinni meiri tiund. En þat ero salogiafar ef maþr gefr þeim mönnom, er eigi eigo at gegna þingfarar kaupi, oc þavrfo fe sitt eþr verc til omagabiargar at hafa.

Gefa a maþr vingiafar at ser lifanda ef hann vill. Þat er oc, at erfinginn a kosti tva, ef hanom þyckir hann til arfscota raþa, þa scal hann stefna hanom til fiörbaugsgarþs, eþa telia hann af raþon-

eorum consensu abalienet. Unicuiqve attamen, dum ipse optat et bonis suis juste prospicere habilis est, libera eorum administratio conceditur.

Bona sua, cuicunqve optaverit, ad animam suam expiandam decimare liceat; sed necessarii sui hæredis consensu posthabito, unica vice sæpius bona sua majoribus decimis decimare ne cuidam conceditor.

Qvodsi bona decimanti posthac delata fuerint, vel si propriæ ejus facultates incrementa ceperint, ita accessorium decimet ut peridem sit acsi omnia sua bona, qvæ jamjam possidet, decimis majoribus unica vice decimasset.

Qvi bona sua decimis majoribus non decimat, pro animæ suæ salute tanta bona legare debet, qvanta omnes suas facultates decimis majoribus unica vice decimando expendisset. Pro animæ salute id datum esse censeatur, qvod in eos confertur, qvi comitialis profectionis pretium (paupertatis causa) expendere non tenentur, et bona sua operasqve (omnes) alendorum suorum sustentationi insumere necesse habent.

Donationes inter vivos in amicos suos conferre cuicunqve voluerit liceat. Hæres porro, si (donantem) hæreditatis defraudationem intendere opinatus fuerit, unum e duobus eligere potest, eum vel ad exilii

---

[1]) *B cum suis bene interponit:* um sinn hinni meiri tiund, *semel tantum decimis majoribus.*

*) *B cum suis omittit:* um sinn.

um fiarins ella, oc telia ser raþin, oc qveþia til IX bua a þingi, hvart hann hafi arfscot i þeim raþum raþit eþr eigi, er hann hefir um stefnt. Þeim varþar oc fiörbaugsgarþ öllum er viþ taca, ef þeir hafa allir saman um raþit, enda beriz a hinn arfscotiþ, enda a at döma rof giafanna. Hanom a at döma varþveizlo fiar þess allz er hinn atti, oc sva omaga, þa er hinn atti framm at föra.

Engi maþr a at ripta giöf sina. [1])Nu ser maþr til launa, eþr heitr hinn hanom fyrir giöfna, oc coma þau eigi framm, en þeir hafþo þat i malom sinum haft at launa scyldi, oc a hann tilkall til jammicilla aura, sem qvaddir buar V a þingi raþa at bera hvers verdt var.

Ef leysingr ræþr [2])arf undan frialsgiafa sinom, þa a hann at brigþa hanom frelsi, oc telia ser fe þat alt er hann a, ef hann vill, eþa hans erfingiar ella.

Maþr a at gefa barni sino laungetno XII aura, ef hann vill fyrir raþ scaparfa

pœnam subeundam in jus vocare, vel bonorum administrationem ei auferendam et sibi delatam iri postulare. Novem etiam in comitiis evocet vicinos ad asttestandum, an suscepta donatione, de qva in jus vocatur, defraudationem hæreditatis intendisset, nec ne? Si defraudationem hæreditatis donantem intendisse comprobatum fuerit, donatarii etiam ejusdem doli conscii, exilium luant. Factas donationes rescindi debere judicum sententia itidem constituat. Omnium donantis bonorum administratio agenti etiam adjudicetur, alendiqve simul, qvos ille sustentare deberet, huic injungantur.

Nemo, qvam fecit, donationem revocet. Si donans donando remunerationem intenderit, vel donatarius eam ei pollicitus fuerit, donatio tamen, qvamvis stipulatum sit, non remuneratur, donans tanta reposcere potest bona, qvanti donatum pretii fuisse, vicini qvinqve in comitiis evocati testari sustinent.

Si libertus patronum suum hæreditate defraudaverit, hic vel hæredes ejus libertatem illius rescindere, bonaqve qvotqvot ei sunt, sibi, si vellet, vindicare debet.

Filio filiæve suæ illegitimis duodecim uncias, sine hæredis sui necessarii con-

---

[1]) *B cum suis legem seqventem ita exprimit:* Nu heitr hann launom fyrir giofna, þa a hinn heimting til þeirra aura jammicilla sem buar raþa at bera heiten. *Qvod si donationem (donatarius) accipiens eam remunerare polliceretur alter has pecunias poscere potest tantas, qvantas vicini stipulatas fuisse testari sustinent.*

[2]) *B cum suis legit:* arfscot, *fraudationem hæreditatis.*

sins, en eigi meira fe, nema erfingiar lofi.

Laungetinn maþr scal sva arf taca at börn sin oc leysingia sem scirgetinn maþr.

Ef maþr gefr auþrom manni XII aura fiar eþr meira, þeim er hann a hvarki at launa liþ ne giafar, enda verþi eigi halflaunoþ giöfin, hann a heimting til [1][sins] ef hinn andaz.

Eigi scal maþr meira gefa þeim syni sinom enn XII aura er eigi er scirgetinn, oc þviat eins sva ef eigi kömr minna a annarra lut, nema erfingi lofi.

[2][Eigi scal maþr meira fe gefa dottur sinni, enn van se at sonr hans hlioti jammikit fe af arfi hans, ef hanom þverr eigi fe þaþan fra er þa var er hann gaf fe dottur sinni. En ef van er at synir hlioti allir jammicit fe sem dötur hafa, þa er rett at maþr göþi þær sem hann vill fyrir þeirra sakir, þott þeir se nærri arfi].

sensu largiri unicuiqve liceat, non vero magis bonorum, nisi hæredes concesserint.

Illegitime natus, legitime nati instar in liberorum suorum libertorumqve bona relicta succedat.

Siqvis duodecim numeratas bonorum uncias alteri, a qvo nec auxilia nec bona remuneranda accepit, donaverit, donatione e dimidia parte non remunerata, suum donans, donatario mortuo, sibi vindicare potest.

Filio suo non legitimo ultra duodecim uncias nemo largiatur, nisi hæres legitimus concesserit, idqve ea tantum lege, ne minus aliis hæredibus sorte obveniat.

Filiæ suæ nemo plura largiatur bona, qvam ut probabile sit, filio ejus hæreditate totidem obvenire, si a tempore qvo in filiam suam bona contulerat, ejus facultates non imminuerentur. Qvodsi sperandum fuerit ut filiis tanta sorte obveniant bona, qvanta filiæ reportavere, eas muneribus ornare cuiqve fas est, filiorum, ad hæreditatem capiundam qvamvis propius accedentium, respectu non habito.

XII. Capituli.

Um arfsöl.

Ef maþr vill seliaz arfsali, [3]oc eigi til þrota, þa a þat at halda ef jafnmæli

Titulus XII.

De contractibus alimoniæ.

Siqvis contractu alimoniæ seipsum alteri non ideo ad incitas perventuro sustentan-

---

[1]) *B cum suis omittit:* sins.

[2]) *B cum suis reliqvum tituli omittit.*

[3]) *B cum suis omittit:* oc eigi til þrota.

bersc, en þviat eins ella, ef [1])erfingi segir satt sina a. En ef erfingianom þyckir eigi jafnmæli, oc a hann at stefna um, oc qveþia til V bua a þingi, hvart þat se jafnmæli eþr eigi. Nu bera þeir eigi jafnmæli, oc verþr þa rofsmal, ef V aura munr er eþr meiri. Ef hins erfingiom þyckir ollitit feit tecit, oc ræþr hann auþrom mönnom eigi a hendr omagann enn sialfum ser, nema jamnmæli beriz eþr erfingiar hafi satt sina a sagþa.

Hvervetna þess er [2])arfsöl rofna, þa a sa maþr, er viþ omaga tecr, heimting fiar þess allz er omagi hefir eigi neytt. [3])[Þat scolo heimilis-buar V um scilia hvers hann hefir neytt] af fe þvi eþr hvat eptir er.

Engi maþr a at seliaz arfsali fra omögum *) [sinum] þeim er hann a at ganga i sculd fyrir, ne fra þeim er a fe hans ero comnir aþr, ne fra þeim er hann a arf eptir at taca. Fiörbaugsgarþ varþar

dum addicere voluerit, tali pacto standum est si modo æqvis conditionibus initum fuisse probatur, nec in casu contrario nisi hæredis consensu. Qvodsi hæres conditionum æqvitatem non agnoverit, ille contrahentibus in jus vocatis, qvinqve in comitiis evocet vicinos (ad comprobandum) an conditiones æqvæ fuissent, nec ne? Si conditiones non æqvas fuisse vicini asseruerint, contractus rescindatur, modo qvinqve vel plurium unciarum (numeratarum) differentia intercesserit. Si alendum deditilium recipientis hæredes alimoniam nimis parvi æstimatam esse contenderint, hic illum sibi tantummodo ipsi non aliis injungit, nisi vel æqvitas conditionum comprobaretur vel hæredes consentirent.

Ubicunqve contractus alimoniæ rescinduntur, alendum dedititium recipiens, bona omnia alimentaria (loco priori) ab eo non consumta, repetat; horum bonorum qvid consumserit et qvid supersit, qvinqve domicilii vicini definiant.

Neqvis alteri sese alimoniæ contractu addicat ab alendis suis necessariis, qvorum causa alii se debitorem obnoxium adscribere debet, nec ab iis qvi bonis ejus jamjam injuncti sunt, neqve iis qvibus ipse hæres succederet. Exilii pœnam luat, qvi ab his

---

[1]) *B cum suis legit:* erfingiar segia *(pluraliter).*

[2]) *B cum suis legit:* arfsölu, *(sensu eodem).*

[3]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

*) *B cum suis omittit:* sinom.

ef maþr selsc fra þeim omagom, svá at þeir se eigi *)staþfestir.

¹)[En nu ero eigi arfsöl at lögum, nema qvaddir se heimilisbuar V omm, III nottum fyrir eþr meira meli, at gera maldaga meþ þeim. En buar scolo vinna eiþa siþann er maldaginn er görr, at þvi at þeim þycki þat jafnmæli vera. En hinir scolo at þvi vinna eiþa, at þeir hafa sagt buom til allra aura þeirra, er omaginn scal finna meþ ser, oc se eigi i þvi undirmal meþ þeim. Enda scal sa, er arfsali selsc, bregþa bui sino, ef hann byr, oc fara heim meþ hinom, ella er ecki arfsalit].

Nu gengr fe af þvi er hann hefir arfsali selz, eþr tecr hann erfþa fe siþan oc eigo þar omagar a þvi fe at vera, ef a hendr hanom coma. ²) Sa maþr er arfsali seldiz a at taca arf, ef i hönd hanom berr, en erfingiar hans scolo þat fe taca eptir hans daga. Hvarki scal hinn lutr viþ batna ne versna.

XIII. Capituli.
Um danar-fe, oc um erfþir erlendis.

Ef maþr andaz erlendis, þa a sa maþr at

alendis, fixa mansione nondum provisis, alteri alimoniæ contractu sese addicat.

Jam de alimonia non jure contrahitur, nisi qvatuor vel pluribus antea noctibus, qvinqve domicilii vicini ad contractum inter partes instituendum provocentur. Vicini contractu instituto jurejurando probent se conditionum æqvitatem agnoscere. Contrahentes vero jurent, se vicinis omnia ea bona indicasse, qvæ alendus dedititius ab iis recipiat, nec occulta qvædam pacta adjectitia subesse. Contractu alimoniæ seipsum alteri sustentandum addicens, rusticatui suo, si istum exerceat, finem faciat, et ad alterius lares sese transferat. Qvod ni fecerit, contractum alimoniæ extitisse non censendum est.

Siqvid bonorum, per contractum alimoniæ alteri non delatum ei superfuerit, vel si bona qvædam post (contractum initum) hæreditate ceperit, his alendi ei postea injuncti sustententur. Per contractum alimoniæ alteri addictus hæreditatem sibi delatam capiat, qvæ deinde eo demortuo ad hæredes ejus devolvitur. Sors alterius per hoc neqve in melius neqve in deterius abeat.

Titulus XIII.
De bonis peregre demortui et successionibus.

Bona peregre demortui relicta ille capiat,

*) *B cum suis legit:* þeir se staþfestolausir *(sensu eodem).*

¹) *B cum suis omittit:* En nu ero — ella er ecki arfsalit.

²) *Reliqvum tituli B cum suis omittit.*

taca þat fe er scylztr er þar hinom andaþa, þeirra manna er utfört eigo. Hann scal lata virþa fe þat til brends silfrs alt, en ef nokot er ovirt, þa er sem alt se ovirt. Ef erfinginn er þar, þa þarf hann eigi at lata virþa, ef hann a allan arfinn. [1]) Fe þat scolo virþa islenzkir menn V, en ef eigi nair þeim, þa er þo rett at husfastir menn se II til, en þeir scolo virþa fe þat viþ bok, en ef þeir gera eigi virþa, þa scal hann [2]) qveþia at vinna eiþa at, enda verþr þa þo rett virþing þeirra, ef þat berr XIItar qviþr, at þeir virþi sva sem þa mundo þeir, ef þeir virþi viþ bok, enda beiddi hann þa at lögum. En hann scal eigi finna meira af feno enn kaupaleg [3]) eþr liksaung eþr blæio eþr kisto.

[4])[Rett er at þeir gefi mutur af feno, scal hann þat taca af, ef her berr þat qviþr, at hann gaf sem minzt er þo fengi hann feit].

qvi (in Islandiam) redeundi idoneorum, defunctum ibi propinqvitate proxime accedit. Omnia hæc bona ad certum in argento defæcato valorem æstimare faciat, qvodsi pars eorum qvædam æstimationi non subjicitur, ea omnino non æstimata esse censendum est. Hæres ex asse si adfuerit, hæreditatem æstimari facere non necesse habet. Islandi qvinqve hæc bona æstiment, qvodsi (tot) eorum comparare non possibile fuerit, juste duo, certa mansione utentes æstimationi simul adhibentur. Ad librum (sanctum) æstimationem instituant; si vero (tali modo) æstimatio non peragitur (reqvirens) ad jusjurandum præstandum eos provocet. Æstimatio eorum tali modo comparata legibus conformis esse censeatur, modo dodecadis veridicorum effato probetur, juste provocatos æstimationem ita instituisse, ac fecissent, si ad librum (sanctum) ea functi fuissent. Neqvid bonorum ei (inæstimatum) cedat, nisi pretium vel sepulcreti vel funeralis cantationis, vel stragulæ (sepulcralis), vel loculi.

Ut (recipientes) e bonis demortui munera largiantur (vectigalia solvant), fas est. Hoc bonis decedat, si hic veridicorum effatis probatur eum qvam minimum ad bona capiunda reqvirebatur, largitionibus impendisse.

---

[1]) *B cum suis pro:* fe þat, *legit* hann *eam* ɔ: *hæreditatem.*

[2]) *B cum suis legit:* beiþa þa at vinna eiþinn, *ad jusjurandum præstandum eos provoet.*

[3]) *B cum suis pro conjunctione disjunctiva, copulativam:* oc, *et, ter ponit.*

[4]) *B cum suis omittit:* Rett er at — fengi hann feit. *cfr. Titulum XVII.* 3.

Hann scal alt feit lata virþa þat er hann nair. Hann scal vega lata gull eþr brent silfr, oc þat fe alt er at vettum scal kaupa. En hverskyns vara sem er su, er menn caupa alnum, [1][þa scal mæla lata] oc scolo [2] virþingar menn mæla, þeir er rettar alnar hafa, oc sva vega þat er scal, oc sia a þat se rett vegit. Hann er scyldr at syna þeim fe þat alt [3][er hann nair. Hann scal þar lata virþa fe þat alt] er mest er saman, þa er hann tekr. Hann scal hvergi föra þat fe a brott or þeim garþi, aþr alt er virt. Hann scal vitni nefna at [*] siþan er lokit er fiar-virþingum, at hann tekr viþ fe þvi er hann let þar virþa, oc leggr sina abyrgþ a. [4][Hann scal gialda halfo minna ut her, enn hann tekr austr. Þat scal virþa til VI alna aura, oc gialda her halfa mörc fyrir eyri]. Nu nair hann eigi öllo senn þar feno at lata virþa, þa scal hann þar þat fe lata virþa sem hann tecr oc fara sva at virþingo sem aþr var tint.

[5]Austr scal taca arf varra landa, næsta-bröþri eþr nanari maþr, enda er

Qvicqvid accipit æstimari faciat; aurum argentumve defecatum et bona qvævis statera definienda, ponderari faciat; merx vero omnis, qvæ ulnis emitur, metienda est. Æstimatores justas ulnas habentes eam metiantur, et ponderent omne ponderandum, idqve juste ponderari attendant. Recipiens qvicqvid accipit æstimatorum oculatæ inspectioni subjiciat. Ibi bona æstimari faciat, ubi, cum ea accipit, maxima eorum pars est constituta. Extra hanc domum nuspiam ea bona transferat, priusqvam omnia æstimata sint. Æstimationibus bonorum peractis testes nuncupatos antestetur, se bona jamjam æstimata accipere, eorumqve eventum sustinere velle. Dimidio minus hic rependat, qvam orientem versus accepit. Ad sex ulnarum uncias bona æstimentur, sed pro qvavis uncia (argenti defecati) semimarcam (panni vulgaris) hic expendat. Qvodsi omnia hæc bona una æstimare non possit, ea ibi æstimari faciat, ubi capit, antea memoratis formalitatibus inter æstimandum modo adhibitis.

Orientem versus nostratium consobrinorum filii vel propinqvitate conjunctiores

---

1) *B cum suis omittit:* þa scal mæla lata.

2) *B cum suis pro:* virþingar *legit* þeir, *ii.*

3) *B cum suis omittit:* er hann nair — fe þat alt. *Seqventibus cum antecedentibus connexis.*

*) *B cum suis pro* siþan *habet* alengr *(sensu eodem).*

4) *B cum suis omittit:* Hann scal — halfa mörc fyrir eyri.

5) *B cum suis hanc legem ita exprimit:* Ef varr landi andaz austr, þa scal feit taca næsta bræþri eþr nanari, en feit liggr ser jolanott ena þriþio. *Si nostratium aliqvis orientem versus (peregre) emortuus fuerit, bona ejus relicta consobrinorum filii vel cognatione propinqviores capiant, tertiis vero natalitiorum vigiliis elapsis, hæc bona sibi jaciunt, (o: hærede destituuntur).*

nu heimting til fiarins hvegi lengi sem þat liggr.

Sycnir menn oc þeir menn er landvært eigo ut her, scolo taca danarfe til uthafnar en eigi aþrir.

*) [En ef maþr tekr danarfe austr, þa scal hann eigi kaupa meira i skipi, aþr virt er, enn kostr (er) at selia ef hann vill].

Ef fe er a scipi eþr at scipi, þa scal hann þat fe virþa lata at bryggio-sporþum oc fara sva at virþingu þar sem annarsstaþar. Ef feit er i bulka, þa er hinn andaz, oc erat hann scyldr at abyrgiaz þat fe, hann scal oc eigi hafa vöxtona, ef hann lætr eigi virþa feit. Enda er þo rett virþing þeirra, ef þeim er þat fe **) jamn-kunnect, er i bulkanum er, sem þeir sæi.

Ef hann a scip a hlunni þa er hann andaþiz, oc erat hinn scyldr at abyrgiaz aþr framm er dregit scips-lengþ.

Eigi scal meira kaupa i scipi aþr virt er feit enn kostr er at selia. Hann scal

hæreditati admittantur, et his temporibus bona demortui relicta expetere fas est, qvantumcunqve temporis jacuerint.

Sontes tantum et securitate publica hac in civitate muniti, nec alii bona peregre demortui relicta, huc transferenda capiant.

Qvi orientem versus bona peregre demortui relicta suscipit, bonis nondum æstimatis majorem navis partem ne emat, qvam, si voluerit, vendendi facultatem habet.

Si bona demortui navi vel illata vel allata fuerint, suscipiens ea ad pontonis caudam æstimari faciat, ibi inter æstimandum iisdem ac alias solet observatis. In struem mercium in navi si bona (defuncti) die ejus emortuali congesta fuerint, horum periculum recipiens in se suscipere non tenetur. Proventus bonorum ne capiat, si ea æstimari non facit; sed æstimatio pro legitima habeatur, si æstimatoribus bona in struem mercium congesta æqve nota fuerint ac si oculis inspexissent.

Si defunctus die suo emortuali navem phalangis impositam habuerit, eventum bonorum ne præstet recipiens prius qvam navis per sui ipsius longitudinem navi propius admovetur.

Bonis nondum æstimatis, major navis pars ne ematur qvam vendere possibile est.

---

*) *B cum suis omittit:* En ef maþr — ef hann vill.

**) *B cum suis legit:* jamkunnt *(sens. eod.)*

kiosa meþ vitni, hvart hann vill abyrgiaz feit eþr vill hann eigi. En þviat eins a hann vöxto a feno ef hann abyrgiz. [1]) En ef hann kyss hvarki um, þa scal hann abyrgiaz feit, oc hafa ecki af vöxtonum.

Ef maþr andaz a Saxlandi eþr sunnarr, þat fe scal eigi lata virþa, aþr þat kömr til Danmarkar, en ef þar er hætt fe hans eþr fiörvi, þa scal i Noregi. Ef maþr andaz i Englandi eþr i eyiom vestr, eþr i Dyflinni: at þat fe scal eigi virþa aþr hann kömr þar er ohætt se fe hans oc fiörvi.

Nu kömr hann i Noreg meþ, oc er annarr maþr þar scyldari, þa scal hann lata utganga feit at lögum; hann scal hafa avöxtinn allan þann er orþinn er þangat til, hvargi er hann toc.

Ef maþr ferr ut [2]) [hingat] or Danmörc eþr af öþrom löndum enn or Noregi meþ danar-fe, oc treystiz hann eigi at lata virþa feit, þa scal hann heimta til scipveria þa er hann vill, þegar er þeir ero i haf comnir, oc segia þeim hve mikit

Teste adhibito eligat recipiens utrum bonorum periculum in se suscipere velit nec ne? sed ea tantum lege proventus bonorum ei capere fas est, si eventum eorum præstat. Qvodsi neutrum elegerit, bonorum periculum in se suscipere tenetur, non tamen proventus capiat.

In Saxlandia vel magis austrum versus defuncti bona suscipiens, ne prius æstimari faciat, qvam in Daniam (reversus) pervenerit. Qvodsi ibi vel bonorum vel vitæ respectu securus non egerit, in Norvegia æstimatio peragatur. Ubi qvis in Anglia, insulis occidentalibus vel Dublini decedit, (definiunt leges) bona (ejus relicta) itidem non esse æstimanda, priusqvam (ea suscipiens) eo locorum venerit, ubi tam qvoad bona sua qvam vitam securus agat.

Bonis in Norvegiam translatis, si alter (defuncto) cognatione propinqvior apparuerit, bona tenens, legum præscriptis convenienter ea remittat, reditus tamen bonorum, hucusqve, ubicunqve ea ceperit, reportati ei cedant.

Siqvis huc e Dania, vel aliis præter Norvegiam terris bona vacua, qvæ æstimare non sustinet, ferens transmiserit in oceanum delatus, nautas qvoscunqve voluerit convocet iis indicans, qvanta hæc bona sint. Testes contestetur se horum bono-

---

[1]) *B cum suis addit:* enda scal hann þa gialda halfo færi aura brennda her enn hann töki, *qva lege etiam dimidio pauciores (argenti) defecati uncias hic reddat, qvam (orientem versus) acceperat.*

[2]) *B cum suis omittit:* hingat.

fe þat er, oc nefna vitni at þvi, at hann teer fe þat til abyrgþar oc eignaz hann þa vöxto a feno slica sem hann töki i Noregi at lögum, ef hann fær þann qviþ, at hann mundi virþa lata fe þat ef hann quemi til Noregs, oc vissi hann þat at hann mundi na ut at hafa fyrir Noregs manna sökum.

XIV. Capituli.
Um felag.

Ef menn göra felag meþ ser her a landi oc fara a brot oc andaz annarr, oc scalat hann scilia felagit aþr hann hittir erfingiann. Hann scal neyta of feno öllo sem mælt var [1] [meþ þeim].

Eigi scal maþr austr selia arfvon sina, ne þann arf er hanom hefir her tömz, ef hann hefir eigi sialfr til komit, en halda eigo þeir önnor kaup öll sem her, um þau fe öll er hann a her eptir, oc sva þau er hingat coma.

Ef maþr teer fe a Grænalandi [2] [oc scal hann lata virþa feit, jamt sem austr, oc fara utan a þvi scipi er fyrst ferr. Slik socn er þar til en sama, ef hann görr eigi utan fara, sem þa at austr tecit se feit] oc sva vörn.

rum eventum in se suscipere, qvo facto reditus eorum tantos reportet, qvantos bonis in Norvegia jure susceptis reportasset, dummodo (huc delatus) veridicorum effato probare possit, qvod Norvegiam appulsus, hæc bona æstimari fecisset, si Norvegorum causa se ea (in Islandiam) transferre posse certo sciret.

Titulus XIV.
De societate bonorum.

Si hac in civitate societatem bonorum ineuntium, et peregre deinde delatorum unus supremum diem obierit, communionem alter ne derelinqvat, priusqvam (demortui) hæredem convenit. Bonis (communibus ad interim) initæ societatis conditionibus convenienter fruatur.

Orientem versus agens, his in terris, nec speratam nec delatam hæreditatem vendat, nisi ad hanc suscipiendam ipse compareurit; de qvibusvis vero aliis vel hic relictis vel huc deferendis bonis, emtionis-venditionis contractus (peregre) initi non minus qvam hic valeant.

In Grönlandia siqvis bona vacua susceperit, æqve ac orientem versus ea æstimari faciat, et in navi, qvæ prima huc transmittit, redeat. Si redire supersederit, actio et defensio eadem adhibeatur, acsi orientem versus bona suscepisset.

---

[1]) *B cum suis omittit:* meþ þeim.

[2]) *Pro iis, qvæ uncis includuntur B cum suis ponit: usqve.*

Ef þeir gõra felag meþ ser erlendis, þa scal hann cost eiga at scilia felagit, ef hann vill, oc lata virþa feit, oc hafa slica kosto a sem hann veri frændi ens dauþa, en laust scal hann lata þegar er nanari maþr kömr til.

Siqvi nostratium bonorum peregre inierint societatem, superstiti, si voluerit, bonorum communionem tollere liceat et defuncti parte æstimata, eam sic habere acsi ejus cognatorum unus esset, sed propinqviori gradu cum demortuo conjunctorum, siqvis se annuntiaverit, bona remittat.

XV. Capituli.

Um hion tvö erlendis.

Nu andaz annattveggia hiona erlendis, þa scal þat þeirra hafa fe þat ut, er eptir lifir, oc lata fyrir engum manni laust, nema fyrir erfingia.

Titulus XV.

De conjugibus peregre agentibus.

Si conjugum alteruter peregre moriatur, superstes bona demortui huc transferat, nec cuiqvam nisi hæredi ea remittere tenetur.

Nu andaz þau bæþi austr, oc koma þeir menn til af hvarratveggia hendi er rett komnir ero til uthafnar fiarins, þa scolo þeir sva scipta meþ ser, sem hvart þeirra hafþi att fe viþ annat, ef þeir vito þat. Ef þeir vito eigi hvern lut hvart þeirra hefir att i þvi fe, þa scolo frændr kono hafa þriþiung, en hinir tvo luti.

Si uterqve conjugum orientem versus decesserit, et ex utriusqve parte qvidam ad bona eorum relicta huc transferenda idonei apparuerint, hi ita inter se dividant, ut conjugum invicem collatorum bonorum relatio secum fert, si hoc illis innotuerit. Qvodsi nesciverint qvanta bonorum relictorum portio cuiqve conjugum competeret, uxoris cognati tertiam, mariti vero duas partes capiant.

Nu coma fleiri menn til jamn-nanir, þa scal scipta meþ þeim at jafnaþi i knerunna alla þeim er lög vinna til þar.

Si ex alterutrius parte plures eodem cognationis gradu conjuncti apparuerint, sors æqvalis cuiqve familiæ, legum præscriptis convenienter ibi admissæ, deferatur.

Nu hvar þess er sa maþr nair eigi ut hafa feit, er til er kominn, af þeim er ut hefir, enda vinni hann lög til austr, þa a hann heimting her til at þeim, er ut hafþi, til sva micils fiar, sem hann veri

Ubicunqve aliqvis orientem versus qvamvis e legibus admittendus bona vacua huc transferre a transferentibus impeditur, ille huc delatus ab iis tanta repetere potest bona, qvanta ex legum præscriptis orien-

tilcominn, ef hann hefþi ut haft, enda verí at lögum tekit feit austr. En erfingiar eigo þann luta, sem þeir ero til-comnir at heimta af þeim, er ut hafþi, [1][enda abyrgiz sa viþ þa hvaratveggio er ut hafþi feit].

Hann scal fara ut et næsta sumar, en þa er hann kömr ut, ef hann vill utan fara et sama sumar, þa scal hann göra orþ erfingiom, oc gialda þeim þa þegar, er þeir coma til, oc scal hann gialda halfo færi aura her brenda enn hann töki [2]), ef hann hefir sva at virþingo latit fara oc at fiartekio, sem nu var talit. En ef eigi er sva at farit, þa er sem ovirt se. Hann scal gialda[3]) mörc sex alna aura fyrir eyri hvern her ef hann vill. Þat fe scal gialda her ut i brendo silfri, eþr i lereptum nyiom, eþr vaxi, eþr vöru islenzcri, eþr i bufe, oc gialda alt at þvi lagi, sem þar gengr er af hendi scal reiþa. Nu ferr hann eigi tvivegis, þa scal hann gialda et næsta var þvi er hann kömr ut at heimili sino, oc gialda inn Vta dag vico er VII vicor ero af sumri. Nu leysir hann eigi fe þat af hendi ser, sem mælt er, þa a erfinginn kost at stefna um, oc um sva mikit fe, sem hann ræþr, a at qveþa, oc hann getr gögn til at hinn hafi tekit, oc qveþia til XII qviþar, hve mikit fe hann

tem versus et suscipere et huc transvehere idoneus fuit. Heredes vero partem iis debitam a transvehenti repetere debent, et hic etiam utrisqve eventum bonorum præstare tenetur.

(Bona conjugum demortuorum vacua suscipiens) æstate proxima huc redeat, redux vero sed eadem æstate peregre abire parans, hæredibus nuntium mittat, bonaqve venientibus statim expendat. Dimidio pauciores defæcatas (argenti) uncias hic solvat, qvam (orientem versus) susceperat, dummodo bona et æstimari fecerit et ipse susceperit observatis qvæ modo allata sunt. Qvodsi tali modo non actum fuerit, bona pro non æstimatis habeantur. Semilibram sex ulnarum unciis constantem, pro qvavis (argenti defæcati) uncia expendat si voluerit. Hæ pecuniæ solvantur argento defæcato, vel novis linteis, vel cera vel merce islandica, vel pecoribus, idqve juxta consvetudinem loci, ubi bona expendantur. Si eadem æstate et eundo et redeundo non proficiscitur, proximo postqvam rediit vere in proprio domicilio, qvinto die septimanæ et septem æstatis hebdomadibus peractis (bona) expendat. Si legum præscriptis convenienter bona non solverit, eum hac de re in jus vocare hæredi liceat, tantisqve de bonis,

[1]) *B cum suis omittit:* enda abyrgiz — ut hafþi feit.

[2]) *B cum suis addit:* austr, *orientem versus.*

[3]) *B cum suis addit:* þa, *tum.*

toc, þann goþa er sa er i þingi meþ er sottr er. Þess a hann oc kost at stefna annarri stefno um vöxto sva micla, sem hann getr gögn til, at a þat fe hefþi gengit ut hingat, oc er rett at qveþia til hvart er hann vill heimilis-bua hins IX eþr XII qviþar, hve miclir vextir se a þvi fe. Hinn a at föra þær varnir fram at lata bera vetti þau i dom, er hann nefndi at virþingo fiarins austr, oc sva þau er hann toc feit til abyrgþar, [1]) oc öll þau vetti, er hann nefndi þar austr at fiartekionni, enda scolo þat alt verþa vetti her, er austr ero vitni nefnd. En alt þat er hanom scortir i um vettin, þa scal sa qveþia til XII qviþar goþa þann, er sa er i þingi meþ er sottr er, oc fylla sva socn sina, ef hann vill at vöxtonum komaz. Enda a sva sa, er svarar, at qveþia til XII qviþar [2]) til allz þess er hann hefir eigi vitni til. Nu scal domr at þvi döma siþan sem þeir fa gögn til.

qvanta eum suscepisse et ipse contendere et auctoritatibus comprobare sustinet. Dodecadis veridicorum effati (hæres) postulet prætorem, cujus curiam reus seqvitur, ad definiendum, qvanta hic bona suscepisset. Illius præterea arbitrio relinqvitur denuo diem dicere de tantis bonorum reditibus, qvantos ea, dum transferebantur, prodere posse auctoritatibus comparatis probare sustinet. De redituum qvantitate tum novem istius (o: incusati) domicilii vicinos cum dodecadis veridicos, pro agentis lubitu, evocare fas est. Alter vero, exceptionum loco, judicio coram proferri faciat testimonia, qvæ orientem versus in bonorum æstimationem nuncupavit, et (qvæ probant) eum bonorum periculum in se suscepisse, omnia adhæc alia testimonia bonorum suscipiendorum respectu orientem versus adhibita. Hic etiam testimonii nomine veniat qvicqvid orientem versus testis dicitur. Siqvid agentem ad testimonia proferenda defecerit, prætorem, cujus curiam seqvitur incusatus, dodecadis veridicorum effati postulet, et tali modo ad reditus (bonorum) sibi vindicandos actionem suam expleat. Excipiens itidem dodecadis provocet veridicos, ubicunqve testibus destituitur. Judicum sententia demum litem dirimat juxta auctoritates a partibus comparatas.

[1]) *B cum suis omissit:* oc öll þau — fiartekionni *legit:* þau er hann hefir til, *qvæ (testimonia) in præsto habet.*

[2]) *B cum suis legit:* til allz þess er hann vill oc hann hefir eigi vitni til, *ubicunqve voluerit et testibus destituitur.*

[1])Of þann mann er rett cominn veri til uthafnar fiarins, enda hafi hann tilkallat austr at lögum, þa scal sa sva fara at heimtingo fiarins ut her, at sökia viþ en sömo gögn, sem aþr var tint, nema þat er hann hefir höfþ vitni viþ tilkallit austr, oc scal hann þau öll lata frambera her.

Nu hefir hann eigi vitni til, þa scal hann qveþia til XII qviþar, til þess allz er hann fylli socn sina viþ, hve hann hefir farit at tilkalli fiarins austr, oc scal hann þann goþa qveþia til, er hann er sialfr i þingi meþ, til þess allz, er hann hefir eigi vitni til.

Ef maþr andazc i hafi eþr at scipi, sva at eigi kömr virþingo at feno, þa eigo þeir menn varþveizlo fiarins, er taka ætti fe eptir þann mann, er frændlaus veri ut her oc andaþiz at scipi. Þeir eigo at göra orþ erfingiom þegar er þeir coma [2])[hingat til Islandz, oc selia þeim þat fe þegar er þeir coma] til. Nu coma þeir eigi til aþr þeir fara a brot, þa scolo þeir fe þat leggia up oc selia þeim manni landeiganda er næstr byr þeirri höfn, er þeir baro flestir föt sin af scipi, enda scolo þeir sva

Qvod ad eum pertinet, qvi ad bona (conjugum) relicta huc transferenda qvamvis idoneus, et orientem versus ea jure reqvirens, (ab aliis tamen prævertitur, præscribitur legibus) eum bona hic reclamare debere, iisdem autoritatibus adhibitis agendo qvæ antea memorantur, præter qvod omnia hic produci faciat testimonia testium, qvæ orientem versus reqvisitioni suæ adhibuit.

Qvodsi testibus destituitur, dodecadis veridicos evocet in omnibus, qvæ ad actionem ejus perficiendam pertinent, et qvibus comprobari potest qvomodo orientem versus bonorum reqvisitionem instituisset. (Dodecadis veridicorum effati) eum prætorem postulet, cujus curiam ipse seqvitur, in omnibus, ad qvæ probanda testes eum deficiunt.

Si navigans vel in alto maris constitutus, vel (terram appulsus) ad navim supremum ita obierit diem, ut bona (ejus relicta) æstimandi facultas non adsit, illi hæc capiant custodienda, qvi caperent, si cognatis hic destitutus ad navim obiisset. Islandiam appulsi, hæredibus statim nuntium mittant, iisqve cum adveniunt bona (defuncti) remittant. Qvodsi hæredes non apparuerint priusqvam navim solvant, bona in terram translata tradant colono prædiato, qvi proxime adhabitat portum, ubi plurimi

---

[1]) *B cum suis incipit:* Þat er mælt um þa menn &c., *legibus cautum est qvoad eum qvi &c.*

[2]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

fara meþ þat fe, ef maþr andaz at scipi, þa er þeir scolo heþan fara, sem aþr var tint, eþr sva ef þeir bua i landfestum viþ Island eþr þær eyiar her, sem bygþar ero, þa eþr siþan a þvi sumri.

Ef þeir fara annan veg meþ þvi fe enn nu er taliþ, þa varþar fiörbaugs-garþ, enda varþar oc fiörbaugs garþ þeim mönnom öllum, er samscipa feno fara utan visir vitendr. En ef sumir vilia scil a göra, enn sumir eigi, þa varþar þeim er oscil gera a. En þat ero stefno-sacir oc scal qveþia til heimilis-bua IX a þingi um þann staþ sem sökin görþiz.

Ef maþr leysir danarfe af hendi ser at lögum, þa scal hann segia til allra aura þeirra er hann toc. Ef maþr leynir fe þvi nockoro, þa a sa orþi at raþa um er feit a at taca.

Ef maþr reiþir danarfe af hendi þeim er taca a, oc læzc or vera lauss, oc verþa þeir a þat sattir. Nu spyrr hinn er feit atti at taca at hann hefir leynt sumo feno, oc verþr hanom þat ecki at vörn, þott þeir hafi asætz.

Ef maþr ferr a brot meþ feno þvi er hann toc austr, þa a sa kost er taca a, at segia lögleigo a fe þvi. En ef hann vill eigi þat, þa scal hann cost eiga at sökia

nautarum impedimenta sua navi abstulerunt. Modo jamjam memorato bona ejus tractent, qvi ad navim moritur, cum hinc solverent, ut et cum ad Islandiæ vel continentem vel insulas, tunc seriusve ea æstate habitatas agunt.

Si aliis, qvam hic præscribuntur, modis hæc bona habuerint exilii tenentur; omnes itidem exilii pœnam luant, qvi certo scientes in eadem, cum bonis demortui, navi peregre abeunt. Qvodsi (nautarum) qvidam justa præstare vellent, alii vero non, ii tantum pœnam sibi contrahunt, qvi dolose agunt. Causis hinc oriundis citatio adhibeatur, novemqve circa locum delicti commissi, vicini domestici in comitiis evocentur.

Cum qvis legum præscriptis convenienter bona vacua solvit, omnia qvæ accepit, indicare debet. Qvodsi bonorum aliqvid interverterit, ille qvi bona susceperit, eum pro lubitu jus habet insimulandi.

Siqvis bona demortui, cui jure competunt, solverit, ea omnino se expediisse simulans, altero etiam consentiente, hic vero sui bona e lege caperet, postea certior fit, illum bonorum aliqvid subduxisse, huic facta inter eos conventio nihil exceptionis præbeat.

Siqvis bona (demortui) orientem versus suscepta, peregre hinc rediens iterum abstulerit, ei qvi bona jure caperet lege definitum locarium bonis imponere conceditur,

um innstöþann oc um vöxtona, sva micla sem XII qviþr berr. Ef hinn a fe ut her, oc scal þa sökia i þat feit. Þess a hann oc kost at stefna um brothöfn fiarins, oc lata varþa fiörbaugs-garþ, oc sökia viþ XII qviþ, enda a sva at (taca at) feransdomi, sem hann yrþi um alþingis sattar-hald sekr. Ef hann ferr eigi ut et næsta sumar meþ feno, [1][þa a erfingi cost at sökia hann til fiörbaugs-garþs, enda a hann cost at segia lögleigor a feit ef hann vill þat heldr.

En ef sa maþr a fe ut her, er meþ arfinum ferr], þa a erfinginn cost at stefna um ef hann vill, oc qveþia til XII qviþar til þess, hve mikit fe hann toc. Hann scal stefna þeim manni um, er fe hans hefir ut her, oc stefna i þat feit er hinn a, er erlendis er, oc qveþia IX [2] bua til þess, hve micit fe hann hefir hins er erlendr er. Ef maþr vill veria fyrir hann, þa scal hann qveþia til XII qviþar, hvart hann yrþi sæhafi til annara landa a þvi sumri, er hann vildi ut hingat fara, [3] oc sva ef hann naþi eigi utför fyrir rikis-mönnum,

qvod si noluerit, ei liceat tum ipsam sortem, cum ejus reditus dodecadis veridicorum effato convenienter repetere. Si alteri hac in civitate bona fuerint ex iis repetens satisfactionem capiat. Ejus adhæc arbitrio relinqvitur, de ablatis bonis alterum exilii pœnæ reum agere, cui actioni dodecadis veridicos adhibeat. Ad judicium bonorum occupationis vero ita habeatur, ac si in comitiis generalibus institutæ sed violatæ transactionis reus agatur.

Si bona (peregre deferens) proxima æstate ea non retulerit, hæredi liceat ei exilii reatum agendo intendere; ut lege definita locaria bonis imponat, ei etiam, si id potius voluerit, fas est. Qvodsi hæreditatem secum ferens, aliqvid bonorum hic habeat, hæredis arbitrio relictum est, si voluerit, actionem suscipere, dodecadis veridicis, de bonorum, qvæ abstulit alter, qvantitate, evocatis. Hæres eum in jus vocare debet, qvi bona alterius hic tenet, de bonis peregrinantis citando satisfactionem captans. Novem evocet vicinos ad probandum, qvanta peregre agentis bona teneat. Qvodsi qvis absentem defendere voluerit, dodecadis provocet veridicos, (ut comprobetur) anne æstate, qva huc redire

[1]) *Uncis inclusa B cum suis omittens, antecedentia cum seqventibus connectit.*

[2]) *B cum suis legit:* heimilis-bua, *domicilii vicinos.*

[3]) *B cum suis legit:* oc sva ef hann naþi eigi ut fyrir ofrikismonnum, *ut et si hominibus violentis huc pervenire impediebatur.*

eþr hann matti eigi a scip comaz, hvatki er til þess gengr.

XVI. Capituli.
Of þat ef scip hverfr.

Ef scip hverfr oc se eigi til spurt a III sumrum, enda se spurt af þeim löndom öllom, er var tunga er a, oc sva af þvi landi, sem þeir foro af, [1])þa scolo varir landar þat leggia undir þegnscap sinn, at ecki se spurt til þeirra a þrimr sumrom þeim enom næstum eptir, oc hyggia þeir þa dauþa vera [2]) enda scal þa sva meta, sem þeir se andaþir, oc eigi fyrr, nema rekauld se kend af scipi þeirra. [3])[Þa er þegar rett at sanna dauþa þeirra]. Þott þeir menn lifi, er dauþi er sannaþr, þa er þeir atburþir verþa, sem nu er talit, at þeim mönnom var þar ecki viþ lög, er þeirra manna dauþa hafa sannat, oc sva scal um fiarvarþveizlo þeirra fara, [4])siþan er dauþi þeirra er sannaþr, sem þeir se anndaþir.

instituit, errore per maria vagans, alias appulisset terras? ut et si potentum violentia redeundi facultatem non habuerit, vel si navim, alia qvacunqve de causa, ascendere impediebatur.

Titulus XVI.
De casu, cum navigium perit.

Si navigium evanuerit, nec per tres (contiguas) æstates de eo aliqvid compertum sit, ab omnibus qvamvis nostra lingva utentibus terris ut et terra unde navigantes solvere, relationes huc pervenerint, nostrates per civilem suam asseverent existimationem, per tres proximas, postqvam solvere navigantes, æstates, nihil de iis compertum esse, eosqve periisse sese opinari. His factis, pro mortuis habeantur, nec antea nisi navigii eorum (ɔ: absentium) in terram e mari ejectæ tabulæ agnoscantur, tum enim statim mors eorum juste comprobatur. Qvamvis in casibus hic memoratis qvi mortui comprobantur, in vivis fuerint, (præfiniunt leges) eos reatum non incurrere, qvi illorum mortem comprobavere, sed morte eorum comprobata, de bonorum eorum custodia idem valeat acsi (revera) supremum diem obiissent.

---

[1]) *B cum suis melius legit:* þa scal et fiorþa sumar brigþa feit, hann scal tilfa ora landa V, er þat leggi undir þegnscap sinn &c., *qvarta æstate bona reluenda sunt; qvinqve nostratium ille conqvirat, qvi per civilem suam existimationem asseverent &c.*

[2]) *B cum suis bene addit:* oc (ef) þeir bera þat þa a domr at döma undan hinom feit, *qvod si testati fuerint, judicum sententia bona alii auferantur.*

[3]) *B cum suis omittit ea, qvæ uncis includuntur.*

[4]) *B cum suis pro:* siþan, *legit* alengr *(sens. eod.)*

Ef ecki spyrsc til manz [1]) oc scal sva vera sem hann lifi þar til er dauþi hans er sannaþr.

[2])[Hvar þess er menn faraz sva at menn viti eigi hverr þeirra lengst hefir lifat, þa scal sva vera sem þeir hafi allir senn anndaz; engi scal þeirra arf taca eptir annann. Hvart sem er at menn faraz a scipum, eþr verþa fyrir scriþum eþr vatna-gangi, eþr hverngi bana er þeir fa, þann er aþrir menn vito eigi misdauþa þeirra, hvarr þess er þat spyrsc siþarr, at þeir hafa sumir lengr lifat enn sumir, þa scal sva fara um arftekior þeirra oc um fiarvarþveizlor sem þat reyniz].

De peregrinante si nihil certo compertum sit, eum in vivis esse præsumatur donec mors ejus comprobata est.

Ubi plures ita simul pereunt, ut qvinam eorum diutissime vixerit, non innotescat, ita tenendum est, acsi omnes eodem momento animam efflavissent; eorum nemo alteri succedat. Sive naufragio qvi perierint sive montis ruina vel fluviis abriperentur, sive alio qvocunqve modo mortem ita oppeterent, ut obitus eorum succedaneus non appareat, postea vero unum alterum supervixisse nuntiatur, de successionibus eorum juxta probata constituendum est.

XVII. Capituli.

Of þat hverso menn scolo sanna dauþa manna erlendis.

Þar er menn sanna dauþa manna erlendis, þa scal sva vanda menn til, sem at sanna erlendis vig.

[3])Ef maþr fær manni austr at kaupi [4])[eþr at lani, oc mælir hann fe fyrir, oc scal her XII qviþ til hafa, hve mikit fe þat var, ef eigi ero vitnismenn til. Stefna scal at festarhælum, enda er rett at heim-

Titulus XVII.

De peregrinantium mortem comprobandi modo.

Cum mors peregrinantis probatur, comprobatores tanto studio comparandi sunt, ac si cædi peregre commissæ comprobandæ adhiberentur.

Cum qvis orientem versus vel mutuo vel emtione venditione (bona), pecuniis (hic) rependenda, alicui tradit, testibus deficientibus ad bonorum stipulatorum qvantitatem (probandam) dodecadis veridici hic adhibe-

---

[1]) *B cum suis addit:* oc scal sva vera sem hann se lifandi meþan hann er eigi anndaþr sagþr, *ille in vivis esse præsumatur, qvamdiu non mortuus esse refertur.*

[2]) *Qvod superest tituli B cum suis omittit (cfr. hujus sectionis titulos IV & XVIII.*

[3]) *B cum suis incipit:* þat er (mælt), *legibus cautum est.*

[4]) *Pro iis qvæ uncis inclusa sunt B cum suis habet: usqve.*

ili eþr þar er hann hittir hann at mali. Enda er costr at stefna þeim til utgöngo, er fe hans hefir her, oc hafa þar til IX bua qviþ, hvart hinn hefir jamnmikit fe hins er austr er, sem hann kallar til. En XII qviþr scal scilia], hvat hann fecc hanom fiar austr.

antur. (Debitori) ad navis (ejus) retinaculi palum citationem manifestet (agens), qvod etiam in (incusati) domicilio, vel ubi eum convenit, juste peragitur. Bona debitoris his in terris tenentem ad pecunias stipulatas expendendas in jus vocare etiam fas est, cui (actioni) novem accolæ adhibeantur (qvi probent) an orientem versus agentis bona citatus teneat tanta, qvanta agens reclamat. Dodecadis vero veridicorum effato dirimendum est, qvid bonorum creditor debitori orientem versus concessisset.

Sa einn maþr scal arf taca [1] [ut her af danskri tungo eptir sinn frænda, er hann er rettr arftökomaþr ens andaþa, enda liggr] feit ser her alldrigi.

Danica lingva loqventium ille his in terris cognati sui bona relicta solummodo capiat, qvi legitimus defuncti hæres est. Hæreditas tamen hic pro caduca neqvaqvam habeatur.

Ef maþr varþveitir land manz [2] [þess er hann a fiarvarþveizlo, hann scal at husum göra sva at eigi falli ofan. Nu ero þa verri hus er hann selr af hendi ser, enn þa er hann toc viþ, oc a hann eigi þat at böta. Ef þau ero betri enn þa er hann toc viþ, oc scal eigi hanom þat böta. Nu hefir hann ny hus görr þau er eigi voro aþr, oc scal hann þau ofan briota oc hafa abrot viþ, ef hinn (vill) eigi kaupa. En ef þar er scogr oc scal hann höggva þar viþ til husa oc böta bus-buluto oc brenna

Ad bona cujusvis servanda jure admittendus, fundumqve ejus curandum tenens, domos (prædii) ne corruant restaurare tenetur. Si domus (in prædio) deteriores (qvidem sed numero pares) fuerint cum tradit, ac cum accepit, hoc reparare non tenetur; nec qvamvis melioratæ sint, hoc ei rependatur. Si vero novas, qvæ antea non extitere, domos exstruxerit (curator prædii) his demolitis, materiem auferat, modo (dominus prædii) eas emere noluerit. Sylva (cædua) si ad fundum pertinuerit, materiem ad domos reficiendas et utensilia reparanda

---

[1]) *Eorum loco, qvæ uncis inclusa sunt B cum suis habet: usqve.*

[2]) *Pro iis, qvæ uncis tenentur B cum suis habet: usqve. cfr. hujus sect. tit. X.*

kol til le-dengingar. Nu görir hann þar bus-buluto nya], oc a omaginn þa.

ibi cædere, carbonesqve ad aciem falcium igne extenuandam adurere ei liceat; nova siqva fabricaverit utensilia ad pupillum (seu dominum fundi) pertinent.

Sculdar maþr sa, er i lögsculd er tekinn or arfi ins friþa, en eigi hins ofriþa. Nu er hann or sculdinni oc er hann þa hvarstveggia arfi.

Debitor, æris alieni causa alteri jure addictus, hæres sit rerum animatarum non vero inaminatarum. Debitis suis expensis in utrasqve succedat.

Ef maþr er lengr a brot heþan enn III vetr, þa scolo þeir menn varþveita fe hans, er taka ætti, ef hann veri andaþr, þott hann hefþi aþr lengri maldaga a-gört.

Per plures qvam tres (contiguas) hyemes hinc absentium bona illi custodienda suscipiant, qvi ei defuncto succederent, (absens) qvamvis magis diuturnam bonorum suorum curam primitus (ea tenenti) mandasset.

[1]) Ef maþr tekr danarfe austr, *) [þa a hann at gefa muto til fiar-tökonnar, ef hann nair eigi ella, oc gefa] sem hann ma minnzta.

Bona demortui relicta orientem versus suscipiens largitione bonorum curam sibi vindicare debet, si alio modo eam asseqvi non potuerit; qvam minimum vero fieri potest largiatur.

[2]) Ef her andaz utlendr maþr af danskri tungo, þa scal fe hans biþa her erfingia leigolaust.

Siqvis alienigena sed danicâ lingvâ loqvens mortem hic oppetierit, bona ejus relicta, locariis tamen non adaugenda, hæredi jaceant.

Ef varr landi andaz austr, þa scal feit taca næsta-bröþri eþr nanari, en feit liggr ser nu alldrigi.

Si nostratium aliqvis orientem versus decesserit, consobrinorum filii vel cognatione propinqviores bona (ejus) relicta capiant. Hæc jamjam sibi ipsis neqvaqvam jacent (ɔ: caduca fiunt).

---

[1]) *B cum suis incipit:* þat er (mælt) *legibus cautum est.*

*) *Pro iis, qvæ uncellis tenentur, B cum suis habet: usqve.*

[2]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*

XVIII. Capituli.

Um arftökor manna.

[1] [Eptir systor sammöþra oc scirgetna, scal sonr laungetinn taca arf eptir föþor sinn. Þvi næst dottir laungetin. Eptir dottir laungetna scal arf taca broþir samfeþri laungetinn, þa broþir sammöþri laungetinn. Siþarst systir sammöþra.

Þessir IV scolo framföra systkin sin, ef þeir hafa fe til, oc scal sva fara omegþ sem arfr. Nu ero systkin þeirra erfþar omagar þeirra, oc scal baþum þar jafnsparir aurar jafnan.

Broþir samfeþri laungetinn oc annarr sammöþri laungetinn ero aþiliar vigsaka eptir systkin sin, oc þeir eigo festar systra sinna, oc sva legorþz-sacir um þær sva snemma sem ero til arftöko.

Systir samfeþra laungetin oc önnor sammöþra eigo sva retta far at taca eptir systkin sin sem arf, enda ero sva böndr þeirra, oc eigo sva festar ef þess þarf.

Eptir firnari menn ero scirgetnir menn til arfs oc omegþar, ef eigi taca systkin, þa ero nestir arfi föþorfaþir

Titulus XVIII.

De hæredum successionibus.

In hæreditatem a patre relictam, sorore ex matre et genuinâ deficiente, filius naturalis succedat. Filia naturalis deinde (admittitur). Filia naturali deficiente, frater ex patre spurius (patri proxime) succedat. Tum frater e matre naturalis, et demum soror e matre (spuria).

Hi qvatuor fratres sororesqve suos sustentare tenentur, nisi facultates iis non suppeterent; sustentandi obligatio qvoad eos hæreditatem seqvatur. Si fratres eorum sororesve hæreditate ad eos delati fuerint, utrorumqve necessitatibus subministrandis bona pariter insumantur.

Frater ex patre naturalis alterqve ex matre naturalis, causarum de fratribus suis vel sororibus cæsis actores sunt nati et competentes; de sororibus suis locandis jus stipulandi et de iis stupratis jus agendi iis competit, cum primum hæreditati admittantur.

Soror ex patre naturalis aliaqve ex matre naturalis fratrum sororumqve juris personalis violati satisfactionem, hæreditatis eorum instar capiant; maritis earum idem juris defertur ut et jus sorores uxores spondere, si res eo pervenerit.

Si demortuus gradu tantum remotiore cognatos reliqverit, ingenui solummodo ad hæreditatem ejus capiundam et alendos sus-

---

[1]) *B cum suis omittit:* Eptir systor — ef fra er brugþit.

oc moþorfaþir, sonarsonr oc dottorsonr. Siþarst taca arf föþorsystir oc moþorsystir, broþordottir oc systordottir. Þaþan fra er jafnan inn nanasti niþr til arftöko.

cipiendos, fratribus et sororibus deficientibus admittuntur. Horum locum tenent primarium: avus tam paternus qvam maternus, nepos tum e filio cum e filia; demum admittuntur, amita et matertera, neptesqve e fratre vel sorore. In reliqvum propinqvorum cæterorum proximi semper in successionem vocantur.

Þeir menn er til byscops-stola eþr til munclifa vilia raþaz a landi varo, eþr hafa raþiz, hversugi mikit fe er þeir gefa meþ ser eþr hafa gefit at erfingia leyfi, oc raþi þeir staþfesto omögum sinum, þa scal engi ripting til þess vera, þoat eigi comi buar til at vinna eiþa at, oc þoat aþrir verþi erfingiar enn þa voro, er arfsalit var, oc er þo engi ripting til.

Qvantumcunqve bonorum, dummodo hæredum consensu, sibi in alimoniam conferunt, contuleruntve, qvi in nostra civitate vel sedibus episcoporum vel monachorum ordinibus sese aut addici parant aut addixerunt, alendis suis fixam mansionem postqvam suppeditavere, hoc ne rescindatur; et accolæ qvamvis jurejurando pactum initum non firmaverint, et alii qvam qvi alimoniæ pacto inito apparuere hæredes, postea provenirent, pactum rescindendi licentia non datur.

Þar er menn leggia fe til kirkio at byscopa raþi oc at erfingia satt, þa a þat jafnt fast at halda sem i lögretto se lofat, oc ero slic viþrlaug ef fra er brugþit].

Ubi episcoporum auspiciis et hæredum consensu bona aliqvi ecclesiis addicunt, hoc ita ratum statumqve habeatur ac si in dicasterio concessum fuerit, iisdemqve pœnarum minis utriusqve violatio coercetur.

Barn þat er moþir er mundi keypt er þa arfgengt, er lifanda kömr i lios *) oc matr kömr niþr.

Proles, e matre antiphernis coemta, qvæ suscipitur, hæreditatis capax esse habeatur, si viva in lucem edita sit victuqve fruatur.

Þar er menn verþa fyrir skriþum eþr vatndauþir eþr vapndauþir, eþr hverngi

Ubi montium ruinis aliqvi abripiuntur, vel fluviis vel armis vel qvocunqve alio modo

*) *B cum suis legit:* oc maþr kömr i munn, *et cibus in os venerit.*

veg er þeir fa einn dauþa allir, sva at engi maþr kömr a braut, oc sia menn eigi misfarar þeirra, sva at viti deili a, þar scal meta sem þeir [1]) verþi allir senn dauþir fyrir þvi at engi scal arf taka eptir annan. Ef nockorr kömr a brot oc scal þat standa er sa segir til, hverr þeirra lengst lifþi.

[2])[Attröþr maþr eþr ellri scal hvarki selia land ne goþorþ undan erfingia sinum, nema hann megi eigi eiga fyrir sculd.

Sa maþr er meþ husum ferr at sialfröþi sino, scal eigi arf taca meþan hann ferr sva.

Nu andaz enskir menn her, eþr þeir er menn kunno eigi her mali eþr tungor viþ oc er eigi scylt at lata arf þeirra utganga, nema her a landi hafi verit fyrr faþir eþr sonr eþr broþir ens dauþa, oc hafi þeir þa viþ-kannaz. Erfþ utan-landz manna er eigi scylt at lata laust, nema fyrir erfingia, su er her er at lögum tekin aþr].

Þar er maþr veitir manni fyrir guþssakir oc se hann eigi til kominn at færa hann fram, oc andaz omaginn oc ryþsc sva til at omaginn atti fé eptir, oc a sa þat at taca *) ef hann andaz enn eigi erfingiar.

ita simul morti succumbunt, ut eorum neqvis vivus evadat, nec certo innotescat, eorum emortalium momentorum differentia, eos omnes una decessisse præsumatur; eorum igitur nemo alteri succedat. Siqvis eorum salvus evaserit, ejus relatio qvinam diutissime vixisset valeat.

Octogenarius vel ætate provectior nec fundum nec præturam in hæredum suorum damnum abalienet, nisi æris alieni causa ea tenere non possit.

Domos proprio motu mendicando legens hæreditati ne admittatur, qvamdiu ita se gerit.

Si Angli aliive, qvorum os peregrinum lingvaqve nostratibus non innotescant, his in terris decesserint, bona eorum relicta expendere nemo tenetur, nisi pater, filius, fraterve demortui hic antea commorati et nostratibus tunc noti fuissent. Hæreditatem alienigenæ hic delatam, et jure (ab indigenis) antea susceptam, nisi (legitimo) hæredi remittere neqvis obligatur.

Ubi qvis Dei intuitu (et misericordia commotus) alium sibi non necessario alendum suscipit sustentandum, qvo demortuo eum bona qvædam reliqvisse probatur, hæc, eo defuncto, ille capiat, (qvi eum sustentavit) non vero hæredes demortui.

---

[1]) *B cum suis legit:* hafi allir senn dait *(sensu eod.)*

[2]) *B cum suis omittit:* Attröþr maþr — lögum tekin aþr. *cfr. tamen hujus sect. til. XI not.*

*) *B cum suis pro:* ef hann andaz, *optime legit:* er hafþi hann, *qvi eum sustentavit.*

XIX. Capituli.

Of arfsal.

Ef menn seliaz arfsali, þa scal annarrtveggi þeirra, er saman kaupa, vinna eiþ at þvi fyrir buum V at sa er kaupmali þeirra sem þeir segia, [1]) oc ero eigi undirmal ne lausakör amælt, en ella verþr eigi fast kaup þeirra. Ecki arfsal a fast at vera [2]) nema V menn vinni eiþa at þeim þycki jafnmæli, oc er sem omælt se ellegar; þott eiþar se unnir at, oc scal eigi halda, ef maþr hefir hvatki lagt fyrir menn fe ne fiölscyldi a XII manaþum enom næstum eptir kaup þeirra.

Titulus XIX.

De contractu alimoniæ.

Cum contractus alimoniæ initur, contrahentium alteruter coram qvinqve accolis, jurejurando probet, eum, qvem prætendunt, contractum partes intercedere, nec pacta alia arcana vel simulata inter eos esse stipulata. Contractus eorum alia lege ne valeat. Contractus alimoniæ neqvaqvam ratus sit, nisi qvinqve jurejurando comprobaverint viri, sibi contractum æqvis utrinqve conditionibus initum esse videri; his posthabitis contractus pro infecto habeatur. Juramentis qvamvis præstitis contractus ne ratus sit, si pecuniis, per menses duodecim, contractum initum proxime subseqventes, (sufficientibus) nec domesticorum nec alendorum sustentationi consultum fuerit.

Ef kona elr börn meþ [3]) oheimilum manni oc leynir hon frænþr, enda geldz þo fe um, hon a eigi varþveizlo fiar þess, þott börn hennar til arfs alin eigi at taka [4]).

Fœmina, qvæ illicitis amplexibus prolem suscipit, cognatisqve suis hoc occultat, in satisfactionem stupri expensa bona custodienda ne capiat, ejus qvamvis liberi succedendo idonei caperent.

XX. Capituli.

Of þann mann er a verþgangi er alinn.

Þar at eins er sa maþr arfgengr er a verþgangi er alinn oc a at taca erfþir oc þau

Titulus XX.

De eo, qvi in mendicatione nascitur.

Ea tantum lege in mendicatione prognatus hæreditatis capax esse habeatur et bona

---

[1]) *B cum suis legit:* oc engi ero aunnor undirmal &c., *nec pacta qvædam alia arcana &c.*

[2]) *B cum suis addit:* at lögum, *ex jure.*

[3]) *B cum suis legit:* oheilum, *insano?*

[4]) *B cum suis subjungit:* enda a hon eigi arf at taca siþarr, *nec postea hæreditatem ipsa capiat.*

gæþi er þvi fylgia, ef faþir hans eþr moþir gengo eigi fyrir omennzco sökom, oc þo eigi fyrr enn hann hefir haft vist VI missiri.

[1] [Þar er þat berr qviþr, at maþr gengr fyrir vanheilso sakom eþr elli, oc a hann at taka þa retta far alt sem vistfastr maþr, oc scal aþili hafa þriþiung af satt. Nu orökir sa at sökia eþr sættaz a er aþili er, oc eignaz göngomaþr söc, þa er reynt er at hinn orökþiz].

hæreditaria, aliaqve hæc seqventia commoda, capiat, si pater ejus materve non ignaviæ causa (mendicantes) circumierint; non tamen prius (successioni admittatur) qvam per tria semestria fixa mansione usus est.

Ubi veridicorum effatis comprobatur aliqvem vel adversæ valetudinis vel senectutis causa (mendicantem) perambulare, ille, fixæ mansioni adscripti instar violati juris personalis multas capiat; actori vero principali tertia multæ constitutæ pars deferenda est. Qvodsi actor principalis causam vel agere vel transigere supersederit, jus agendi ad mendicum defertur, postqvam certo compertum est alterum actionem suscipere neglexisse.

XXI. Capituli.
Of arfscot.

*) Fiarlög öll þau er arfscot er i, þa er erfingi scyldr at segia osattir a, ef hann vill ripta, et siþarsta a eno IIIa alþingi þaþan fra, þa er hann veit. Nu verþr annarr erfingi at, oc scal sa sagt hafa fyrir V heimilis-buum sinum osattir a, a halfom manaþi enom næsta, eþr a eno næsta alþingi þaþan fra, er hann veit at hann er erfingi.

Ef maþr a land eþr annan grip þann, er annarr a at selia ef sa vill, oc scal hann

Titulus XXI.
De hæreditatis defraudatione.

Contractus omnes ad hæreditatum defraudationem tendentes hæres, si rescindere voluerit, intra comitia generalia tertia, postqvam de iis certior fit, expressis verbis improbare debet. Alius hæres, si evenerit, ille in proximo, postqvam se hæredem factum esse comperit, semimense, vel in proximis comitiis generalibus, qvinqve sui domicilii vicinis coram intercessionem suam declaret.

Siqvis fundum vel aliam qvamcunqve rem pretiosam habens, alteri, si voluerit,

---

[1]) *B cum suis omittit qvod superest tituli.*

*) *B cum suis incipit:* þat er (mælt), *legibus cautum est qvoad &c.*

sagt hafa osattir a meþ vatta öþromtveggia þeim, er viþ hafa keyptz a XII manaþum enom næstum, eþr at lögbergi et næsta sumar, sva at lögsögomaþr heyri, ella er ecki rof til um kaupit.

hanc vendendam commendaverit, (mandatarius vero in vendendo mandati præscripta transgreditur, rei venditæ dominus) testibus adhibitis in duodecim proximis mensibus, vel æstate proxima nomophylace exaudiente, ad rupem jurisdicundi alterutri contrahentium venditionem se improbare indicet; non alia lege facta rei venditio rescindi potest.

XXII. Capituli.

Of arfsal.

[1]) [Maþr a þess kost at seliaz arfsali eþr selia börn sin arfsali. Nu þyckir þeim þat eigi jafnmæli, er til omegþar stendr, ef hinn þrytr er viþ tekr, þa scal hinn segia osatt sina a, oc scal þa þat mal halda meþ þeim, ef hann hefir eigi til þrotz selt]. Nu þyckir þeim ofmicit [2]) tilgefit er arf a at taca eptir hinn, oc scal hann cost eiga at riufa þann maldaga fyrir et næsta alþingi. Eigi scal þat mal lengr standa. [3]) Um þat scolo buar bera hvart þa var jamnmæli, er arfsals-maldaginn var görr, hvegi er siþan hefir scipaz.

Titulus XXII.

De contractu alimoniæ.

Unicuiqve fas est per contractum alimoniæ vel se ipsum vel liberos suos alteri addicere. Qvodsi recipientis, si defecerit, alendos suscipere obligatus opinetur contractum non æqvis inniti conditionibus, se eum improbare declaret. Pactum initum ratum sit, si non familiæ ad incitas jamjam redactæ alter sese addixerit. Si nimis bonorum pro alimonia stipulatum esse opinatus sit qvi alendo dedititio ex jure succederet, ei intra comitia generalia proxime habenda initum contractum rescindere conceditur. Hoc serius facere ei minime fas est. Vicinorum effatis probetur anne tempore initi contractus alimoniæ æqvas uterqve obtulisset conditiones, qvomodocunqve res postea immutatæ fuerint.

---

[1]) *B cum suis omittit:* maþr a þess — til þrotz selt.

[2]) *B cum suis legit:* tilfundit, *sensu eodem.*

[3]) *Reliqvis omissis B cum suis subjungit:* sva scal maþr taca danarfe a Grönlandi sem i Noregi, *in Grönlandia eodem ac in Norvegia modo bona demortui qvisqve capiat.*

XXIII. Capituli.

Of konor þær er eigi voro arfgengiar.

[1] [Konor þær er oarfgengiar voro af þeim rifiom, at þær hafþo leynt barngetnaþi sinom eþr logit til faþernis barna sinna, visar vitendr, eþr hafi þær legit meþ næsta bröþra sinom eþr nanara eþr systrungum tveim eþr nanarri mönnom at sialfræþi sino, þær scolo nu allar arfgengiar vera, sem þat hafi o-orþit. Þat er nu aftekit i lögum, at kona scyli eigi arf taka, þot hon hafi legit ser sva, at einkaleyfis þurfi til at biþia. Þat er oc aftekit er ritat var i fornum lögbocum at um legorþ laungetinna qvenna scyldi fiörbaugsgarþ varþa, þat scal þar scoggang varþa sem annarsstaþar.

Titulus XXIII.

De fœminis, qvæ hæreditatum capaces non (antea) fuere.

Fœminæ, qvæ iis de causis hæreditatum incapaces esse habebantur, qvod ex proposito vel graviditatem suam dissimulavere, vel de paternitate liberorum suorum mentiebantur, vel qvæ sua sponte cum consobrinorum suorum filiis vel propinqvitate sibi conjunctioribus, vel cum duobus consobrinis vel propinqvïori cognatione (invicem) conjunctis sese comprimi patiebantur, hoc ac si infectum sit, hæreditatibus jamjam admittantur. Legibus jam abrogatum est, fœminam ita stupratam ut venia speciali ei opus sit, hæreditati non admittendam esse. Abrogatum est porro, qvod in antiqvis legum codicibus scriptum fuit, fœminarum spuriarum stupra exilii pœna esse coercenda. Hic ut alias (in casibus similibus) proscriptionis pœna adhibeatur.

XXIV. Capituli.

Of arfkaup.

Ef maþr kaupir arf sinn sialfr, þa a þat at halda, nema erfþ sciptiz aþr hann andiz, þa er sem omælt se, oc sva ef hann logar ecki fyrir, aþr hann andaz eþr leggr til guþsþacka. Oc er þat þviat

Titulus XXIV.

De hæreditatis emtione.

Siqvis propriam emerit hæreditatem, hoc ratum sit, nisi eo nondum demortuo, jus ei succedendi in alium transferatur, qvo casu (pactum successorium renunciativum qvod initum est) pro infecto habeatur; itidem si ante diem suam emortualem vel bona concessa non rependerit, vel ad opera mi-

---

[1]) *Tres ultimos hujus sectionis titulos B cum suis omittit.*

eino rett, ef allir menn lofa, þeir er til arfs standa, oc til omaga, eþr i lögretto se lofat elligar.

Eigi a maþr at selia arfvon sina, ef sa segir osatt a, er næst stendr til, nema jafnmæli beriz.

XXV. Capituli.

Of þat, ef sa maþr andaz er eigi a her næsta bröþra eþr nanari.

Ef sa maþr andaz, er engan a þann frænda eptir her a landi, er hanom se næsta bröþri eþr nanari þann er arfgengr se, þa scolo arf taca laungetnir menn næsta bröþrar oc nanari oc fara sva arftökor milli þeirra hverir fyrstir ero til-talþir eþa þar næstir, sem aþr er talit i lögum meþ hinom skirgetnom mönnom, scolo þeir oc scyldir til framfærslo viþ þa menn alla, er þeim ero sva scyldir sem nu var tint, ef eigi ero skirgetnir menn til framfærslo, oc hafi inir laungetno menn fe til sva sem mælt er i lögum. En lysa scal a hendr þeim mönnom a þingi, en eigi eiþ föra oc engar heraþs-förþslor, oc sökia sva sem

sericordiæ nihil contulerit. Tale pactum ea tantum lege pro justo habeatur, si omnes ad hæreditatem capiundam et alendos suscipiendos proxime nati concesserint, vel si in dicasterio ejus ineundi venia impertita fuerit.

Speratam suam hæreditatem nemo vendat, si ei proxime successurus improbat, nisi æqvitas conditionum comprobata sit.

Titulus XXV.

De casu cum is emoritur, qvi consobrinorum filiis vel propinqvioribus cognatis hic destitutus est.

Eo demortuo, qvi nullum consobrinorum suorum filium, vel propinqviore cognationis gradu secum conjunctum et succedendo idoneum his in terris relinqvit: bona relicta capiant propinqvi ejus illegitime nati consobrinorum filii, et sangvinis vinculo ei conjunctiores. Qvoad ordinem successorium qvinam eorum primi vel secundi admittantur, inter eos idem valeat, ac antea in legibus, legitime natorum respectu, præscribitur. In memoratis cognationis gradibus secum conjunctis, alimoniam etiam præbere tenentur, si legitime nati ad sustentationem præstandam idonei defuerint, et dummodo illegitime natis tantæ sint facultates ac legibus definitur. In comitiis his alendos denuntiare fas est, non vero juramentis injungere vel in tribu adferre liceat. Formalia juris adhibeantur eadem ac cum alendi

þa menn, er lystir ero a hendr fiorþungs-mönnom frændlausir. En buar scolo scipta at lögbergi meþ eiþ viþ jamn-nana, ef þeir hafa fe til].

propinqvis destituti qvadræ incolis denuntiantur. Præstitis juramentis, vicini, ad rupem jurisdicundi, alendi sustentationem distribuant inter ejusdem gradus cognatos, si his facultates suppetierint.

Omaga-balkr.

I Capituli:

II Capituli: of þa omaga, er telia scal fe imoti.

III Capituli: of þa omegþ, er hiu tvö eigo fram at föra.

IV Capituli: of omaga scipti.

V Capituli: ef jamn-nanir menn ero barn-omaganom.

VI Capituli: of eiþförslor omaga.

VII Capituli: eiþföring.

VIII Capituli: of vanefni.

IX Capituli: of þat ef menn föra omaga sina i aþra hreppa eþr laupaz fra þeim.

X Capituli: of omaga scipti meþ mönnom.

XI Capituli: of leysingia framförslo.

XII Capituli: ef II menn eigo omaga saman.

XIII Capituli: ef maþr selr omaga til framförslo.

Sectio Vta.

De alendis.

Titulus I:

II: de alendis, qvibus in sustentationem pecuniæ præfiniuntur.

III: de alendis, qvos duo conjuges sustentare tenentur.

IV: de distributione alendorum.

V: si minorennibus alendis plures æqve cognati fuerint.

VI: de alendorum, jurejurando adhibito, facta translatione.

VII: (alendorum) cum jurejurando facta adductio.

VIII: de inopia.

IX: de eo, si qvi alendos suos in alienos pagos transferunt vel eos deserunt.

X: de alendorum distributione inter cives.

XI: de libertorum sustentatione.

XII: si duo communes habent alendos.

XIII: si qvis alendum alteri committit sustentandum.

XIV Capituli: ef maþr tekr omaga arftaki.	*XIV: si qvis alendum per alimoniæ contractum suscipit.*
XV Capituli: ef erfingi omaga er erlendis.	*XV: si hæres alendi peregre versatur.*
XVI Capituli: ef maþr er eigi samlendr omaga, oc a hann her fe.	*XVI: si qvis alendo, qvamvis non conterraneus, bona hic habet constituta.*
XVII Capituli: um leysingia.	*XVII: de libertinis.*
XVIII Capituli: um utlenda omaga.	*XVIII: de alendis exoticis.*
XIX Capituli: ef menn feria omaga hingat til lanz.	*XIX: si qvi alendum in hanc terram transferunt.*
XX Capituli: um omaga.	*XX: de alendis.*
XXI Capituli: eigi scal maþr selia omaga sinn af landi brott.	*XXI: alendos suos peregre exportandos tradere nemini liceat.*
XXII Capituli: um scogarmanna biargir oc fiörbaugsmanna börn.	*XXII: de proscriptorum opitulationibus et exulum liberis.*
XXIII Capituli: um giöld um kono.	*XXIII: de multa ob fœminam (stupratam).*
XXIV Capituli: of fostr-laun.	*XXIV: de præmiis nutricationis.*
XXV Capituli: of fostr-laun.	*XXV: de præmiis nutricationis.*
XXVI Capituli: nymæli um framförslor.	*XXVI: novella constitutio de sustentationibus.*
XXVII Capituli: ef maþr gengr i sculd fyrir börn sin.	*XXVII: si qvis pro liberis suis (alteri) se debitorem addicit.*
XXVIII Capituli: of þat nær omagar scolo hverfa af fe manz.	*XXVIII: de eo, qvando alendi e bonis alicujus removeantur.*
XXIX Capituli: of hiona framförslor.	*XXIX: de conjugum sustentationibus.*
XXX Capituli: ef maþr andaz fra omögom þeim, er hann hefir framförþa.	*XXX: si qvis defunctus alendos sustentatos superstites relinqvit.*
XXXI Capituli: of buþsetomenn.	*XXXI: de tabernarum inqvilinis.*
XXXII Capituli: ef maþr hleypr fra omögom sinom i annan hrepp.	*XXXII: si qvis, alendis suis derelictis, in alium pagum transmigrat.*
XXXIII Capituli: of dömþan omaga.	*XXXIII: de alendo adjudicato.*
XXXIV Capituli: of framförslo omaga.	*XXXIV: de sustentationibus alendorum.*
XXXV Capituli: of göngomanna börn.	*XXXV: de liberis mendicorum.*

Omaga-balkr.

I. Capituli.

Sva er mælt, at sinn omaga a hverr maþr fram at föra a landi her. Moþor sina a maþr fyrst framföra. En ef hann orkar betr, þa scal hann föra fram föþor sinn. Nu ma hann betr, þa scal hann börn sin [1]). Nu ma hann betr, þa scal hann syskin sin framföra. Nu ma hann betr, þa scal hann föra fram þa menn, er hann a arf eptir at taka, oc þa menn er hann hefir arftaki tekna. Nu ma hann betr, þa scal hann fram-föra leysing sinn, þann er hann gaf frelsi. Ef nackverr þeirra manna gengr at hans raþi, er nu var talþr, enda eigi hann fe til at föra [2]) þa fram, þa verþr hann utlagr of þat, ef þeir ganga.

Fra þessum [3]) omögom öllom scal maþr eigi seliaz arfsali oc fra engom þeim er a fe hans ero komnir. Ef hann a eigi fe til, þa scal (hann) ganga i skuld fyr modur sina. Nu þarf faþir hans heldr framförslo, þa scal hann ganga i skulld fyr hann. Ef hann hefir gengit i skuld fyr föþor sinn, enda þurfi moþir hans framförslo siþan, þa a faþir hans at hverfa til frænda sinna at framförslonni, en hann scal ganga i skuld fyr moþor sina. Ef hann hefir eigi [4]) hag til at föra þau fram,

Titulus I.

Legibus cautum est, ut suum qvisqve hac in civitate alendum sustentare debeat. Matrem suam primo qvisqve sustentare tenetur. Qvod si res ejus ultra tulerint, etiam patrem suum alendum suscipiat. Si ultra potuerit, liberos suos (sustentare tenetur). Si ultra potuerit, fratres suos sororesqve alat. Si ultra potuerit, insuper eos, qvibus ipse hæres succedat, ut et qvos per contractum alimoniæ susceperat, alat. Si (demum) ultra potuerit, libertum suum, qvem manumittebat, alat. Si qvis jam memoratorum, eo autore, ostiatim mendicaverit, dummodo ei facultates in ipsorum sustentationem suppetunt, de iis mendicantibus mulctetur.

Nemo ullorum horum alendorum, aliorumve bonis ejus jamjam injunctorum sustentationem effugiturus per contractum alimoniæ seipsum alteri sustentandum addicat. Si ei facultates defuerint pro matre sua (alenda), alteri debitorem sese addicat. Qvodsi pater ejus sustentatione magis egerit, pro eo alendo alteri debitorem sese mancipet. Si pro patre (sustentando) postqvam in debitum sese mancipavit, mater ejus sustentatione egere inceperit, pater ejus ad cognatos suos alendus transferatur, ipse

---

1) *B cum suis bene addit:* framföra, *sustentare.*
2) *B cum suis pro:* þa, *legit:* hann, *eum.*
3) *B cum suis legit:* mönnum, *hominibus.*
4) *B cum suis legit:* fe, *pecunias.*

þa scal hann fara þangat er enn nanasti niþr er þeim, þeirra manna er fe a til at föra þau fram, þa scal hann bioþa þeim manni at ganga i skuld fyr þau þar. [1] Scalat hann meiri skuld eiga, enn hann leggr fyrir þau avaxtalaust, þott sa leggi meira fe firir þau], oc scalat hann meiri skuld eiga enn hann veri verþr ef hann veri þræll. Ef hann veri i sculd tekinn aþr, oc þicki þeim manni betra at hafa hann enn eigi i sculdinni, er hefir fram at föra annattveggia föþor hans eþa moþor, þa scal hann fara at bioþa fyrir hann jammikit fe sem hann er sculdfastr, oc scal hann or leysaz þaþan or sculdinni, en [2] ganga hinn veg i sculdina fyrir föþor sinn eþr moþor sina. Ef hann vill eigi ganga i sculdina [3] [viþ þann mann er framförir föþor hans oc moþor oc börn], þa a hinn þo at hvaro at sculdfesta hann. En ef hann vill firraz hann eþr flyia, þa scal [4] fara til heimilis hans oc beiþa hann til farar. En ef hann vill eigi til fara, þa scal hann [5] þo leggia lögsculd a hann at hvaro [6]. Lysa scal hann fyrir heimilisbuum sinom V. Hann scal lysa at lögbergi at hann hefir lögsculd lagit a hann, enda a hann cost [7] siþan at veria lyriti

vero pro matre (alenda) debitorem sese alteri addicat. Si ad parentes sustentandos facultates ei non suppetunt, consangvineorum ipsis cognatissimum qvi res familiares ipsorum sustentationi pares habet, adeat, et debitorem ei obnoxium se fieri offerat. Majus sibi debitum non contrahat addicendus, qvam bona fructibus non adaugenda parentum suorum sustentationi ipse insumsisset, alter qvamvis plura insumserit; nec majori nomine qvam veniret si servus esset. Si debitor alteri obnoxius jamjam factus fuerit, qvi vero patrem matremve ejus alendos suscipit eum sibi addictum habere qvam non habere mavult, hic pro eo (sibi redimendo) tantum pecuniæ alteri obferat, qvanti debiti addictus (primo loco) tenetur, (qvo facto) inde e debito solvatur, hucqve pro patre matreve alendis in debitum sese transferat. Qvodsi in debitum apud eum, qvi patrem ejus matremqve et liberos sustentat, sese transferre noluerit, hic eum nihilominus debito addicat. Sin autem se subducere aut effugere conatus fuerit, hic domicilium ejus adeat, atqve ad sese uti veniat poscat. Qvodsi migrare noluerit, nihilo tamen minus debito legali eum submittat. Vicinis suis qvinqve hoc denunticet.

---

1) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*
2) *B cum suis addit superfluum:* hann, *ille.*
3) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*
4) *B cum suis bene legit:* hann, *qvo verbo:* fara, *definitum fit.*
5) *B cum suis omittit:* þo.
6) *B cum suis addit:* ef hann vill, *si voluerit.*
7) *B cum suis legit:* alengr, *porro.*

innihavfn hans, oc sva þiggia verk at hanom.

Nu ero firnari omagar enn þeir er hann a arf at taka eptir, oc scal hann þo fram föra a fe sino, ef hann a til. [[1])Þa a hann fe til] ef hann a IVa missera fulgo ser oc omögom sinom, oc þeim er hann tekr viþ, oc scal fulla fulgo ætla [2]) hveriom, þegar er nockot scortir a [3]) at vinna ser mat.

Kost a maþr hvart sem hann vill at ganga i sculd vid (fyrir) börn sin, eþr selia þau i sculd ella. Sitt barn scal hverr maþr framföra a landi her.

[4])Ef systkin manz þurfo framförslo, þa scal þau framföra meþ verkum sinum, oc sva þa menn alla, er hann a arf eptir at taka, enda utlagaz hann um, ef hann orökir þott hanom se eigi förþr.

Ad rupem jurisdicundi etiam proclamare debet se eum debito legali sibi obnoxium fecisse, et dein postestatem habet, testibus adhibitis domestica ejus consociatione, usuqve operarum interdicere.

Si alendi in remotioribus consangvinitatis gradibus (conjuncti) fuerint, qvam ut eorum successioni admittatur, suis attamen bonis, si tanta habet, ipsos sustentare debet. Tantæ vero ei sunt facultates, si pro se ipso, alendisqve suis ut et eo, qvem recipit, in qvatuor semestria victum habeat. Bona alimentaria in totum cuiqve præfinienda sunt, qvi aliqva ex parte victum sibi merendo impar est.

Cujusvis arbitrio relinqvitur, sive se ipsum pro liberis suis alteri debitorem addicere, sive eos in debitum mancipare voluerit. Suam prolem hac in civitate qvisqve sustentet.

Si fratres cujusvis sororesve sustentatione indigeant, operis suis hos sustentet, omnes itidem, qvorum hæreditatem adeundi jure gaudet. Multam casu negligentiæ sibi contrahit, etiamsi alendus ad eum non delatus sit.

---

[1]) *B cum suis omittit:* þa a hann fe til, *et pro:* ef, *perperam legit:* en, *sed.*

[2]) *B cum suis legit:* öllom, *omnibus.*

[3]) *B cum suis legit minus bene:* at hann viþr ser, *ut sibi operari possit.*

[4]) *Qvod superest tituli B cum suis omittit.*

II. Capituli.

Of þa omaga er telia scal fe imoti.

[1])Hinn nanasti niþr a fram at föra omaga, ef firnari er, ef hann a fe til. En þa a hann fe oc föri til, er hann a betr en IVa missera biörg ser oc kono sinni oc sinom omögom öllom, þeim er hann leggr fyrir a hveriom misserom VI alnar vaþmals eþr meira, af þvi at þeir mundo koma ella a hendr hanom at dömingo eþr eiþförslo. Þeim scal hann öllom eiga IVa missera biörg er sva ero komnir a fe hans, slica sem buar hans V virþa, ef hann scal þa einn fram föra, ef þeir verþa allir fullir omagar. En ef hann stendr at sumum luta at eins til omaga, oc scal at þeim lut ætla þa. Sva scal oc ætla þeim er þa kömr viþ, eþr at þeim luta, er hann a viþ at taca, ef hann a eigi at öllo framförslona. Nu ef þeir omagar coma a hendr hanom siþarr, er hann a at ganga i sculd fyrir, þa a hann eigi görr at neyta fiarins, en IVa missera biörg se eptir, oc eigo hinir at hverfa af hendi hanom er

Titulus II.

De alendis qvibus in sustentationem pecuniæ præfiniuntur.

In proximo gradu consangvinitatis constitutus, si pecunias habet, alendos in gradu cognationis remotiore sustentare tenetur. At tantas habet pecunias, facultatesqve, si pro se ipso ac uxore sua alendisqve suis omnibus, in qvos sustentandos sex panni vulgaris ulnas vel ultra qvotannis erogare opus habet, qvoniam alioqvin vel judicum sententia ei adjudicati, vel jurejurando injuncti, ad manus ipsius pervenissent: sumtum alimentarium ultra qvatuor semestria sufferre potuerit. Omnium qvi tali modo bonis ejus inhærent in qvatuor semestria, juxta qvinqve ejus vicinorum factam æstimationem, victum sufficientem præsto habeat, dummodo et solus eos alere teneatur, et omnes in totum sustentatione indigent. Qvodsi ex parte tantum alendi ei adscribendi fuerint, pro illa modo parte victus iis præfiniatur. Tantundem (pecuniarum) jamjam excipiendo etiam destinetur; vel, si excipiendi sustentatio illi non soli injungenda fuerit, qvatenus ad eum pertinet. Si ei serius alendi obvenerint, qvorum gratia alteri sese debitorem addicere tenetur, res suas ne penitius exhauriat, qvam ut victus sumtui per qvatuor semestria, qvod reliqvum est, sufficiat; isti au-

[1]) *Hanc titulum B cum suis omittit.*

firnari ero, þott þeir hefþi fyrr komit a feit.

Eigi a maþr at föra omaga a hendr omögum felausum. En ef ungir menn ero þeir er eigi hafa varþveizlo fiar sins, þa scal maþr föra omaga hvart sem hann vill at domi eþr meþ eiþ a hönd þeim er varþveizlo hefir fiarins, oc a þat fe er hinn ungi maþr a. Sitt elþi a hverr maþr fram at föra.

III. Capituli.

Of þa omegþ er hiu tvö eigo fram at föra.

[1] [Ef hiu tvö ero, þa a faþir at föra fram börn sin at tveim lutum, en moþir at þriþiungi. Ef þau hafa gört samlag fiar, þa scal hvart þeirra at þeim lut föra börnin fram, eþr omaga aþra, sem i feno a. En þau scolo sva scipta meþ ser, eþr sva buar, at moþir scal hafa þau börn er yngri ero enn vetr-gömol, en scipta siþan at jafnaþi. Ef annat-tveggia þeirra fellr fra oc lifi barn-omagar eptir, þa eigo börnin at taca slican lut af omaganum sem þau eigo i fe. En ef þat þeirra er eptir lifir vill heldr varþveita omaga enn hætta til hins, þa er þess costr, oc scolo omag-arnir af hinna ungo manna fe neyta sva sem buar virþa ef þau verþa eigi satt a.

tem qvi remotioris sunt consangvinitatis, etiamsi priores ei sustentandi obvenerint, ab eo transferantur.

Alendis bonorum indigis nemo alendos obferat. Siqvi vero pupilli fuerint, bonorum suorum administrationem non ipsi habentes, curatori pecuniarum, ipsisqve pupilli pecuniis, sive judicum sententiæ vi, sive adhibito jurejurando, prout cuiqve placuerit, alendus injungatur. Qvem qvis jamjam alendum tenet, sustentet.

Titulus III.

De alendis, qvos duo conjuges sustentare tenentur.

Ubi duo sunt conjuges, liberos suos pater ex duobus mater ex uno triente sustentare tenentur. Si bonorum ipsi iniere communionem, utervis eorum pro sortis propriæ proportione liberos aliosve alendos sustentet. Ipsi vero, vicinive, alendos tali modo distribuant, ut liberi hyeme minores matri curandi attribuantur, in cæterum vero æqvaliter (inter eos) dispertiant. Si conjugum alterutro demortuo, alendi minorennes supersint, liberi hæredes pro parte hæreditatis iis delata alendos suscipiant. Qvodsi conjux superstes alendos curare maluerit, qvam istud periclitari, hoc ei conceditur, alendi tamen bonis pupillorum, juxta accolarum æstimationem, si parens superstes liberiqve non consenserint, fruatur.

---

[1]) *Uncis inclusa B cum suis non habet, usqve ad:* faþir scal &c.

Ef launbörn ero þa eigo þau i föþor att at hverfa til framförslo, þar til er þau ero XVI vetra, en siþan til ens nanasta niþs.

Si liberi fuerint illegitimi, agnatis sustentandi deferantur qvousqve sedecim annos nati sunt, postea vero consangvinitate proximo.

Ef secþar omagar ero börn, oc eigo þau favr i þeim fiorþungi þar til er þau ero XVI vetra, en siþan hverfa til frænda. Nu ero secþar omagar enn börn, þa scolo þeir a favr vera, hvart sem þat ero erfþar-omagar eþr arfsals.

Si alendi condemnatorum minorennes fuerint, in eodem qvadrante, qvousqve decimum sextum ætatis annum compleverint, ut mendicantes circumeant, liceat, postea vero consangvineis deferantur. Si condemnatorum alendi adhuc teneræ ætatis fuerint, sive hæreditarii alendi sint, sive per pactum alimoniæ successorium condemnatis delati, in circuitione mendicabunda maneant.

Rett er hvart sem hiu scipta meþ ser omögom eþr buar ef þau orka. En þau orka eigi þa scal þriþiungr omegþar hverfa i moþor att, en II lutir i föþor att.

Sive conjuges ipsi, sive vicini alendos in ipsos distribuerint, id ratum sit, si pares his sustentandis fuerint. Qvodsi ad alendorum sustentationem iis vires defuerint, alendi pro unius trientis portione ad consangvineos maternos pro duorum ad paternos sustentandi transferantur.

Nu þott annat þeirra orki en annat eigi, þa a þat fram at föra börn er heldr ma. Eigi scolo þau meþan föra a hendr öþrom mönnom. En buar V scolo scipta viþ bok, oc luta siþan jamt i baþar attir, þvi er hvartki þeirra orkar at föra fram. Enda a at þeim luta hvart þeirra fram at föra sem þau hafa handmegu til, ef hvartki hefir fe til. En þar er i attir er scipt omögum, þa scal þat scipti halda hvart sem omagi andaz, eþr verþi meiri omagar enn þa er scipt var. En frændr

Si alter conjugum alendos suscipere par fuerit, altero impare, ille qvi plus valet eos alat; in alios ne tamdiu transferantur. Alendos vero qvos conjugum neuter sustentare par est, vicini qvinqve ad librum (sanctum jurantes) distribuant, et sortibus deinde ductis æqvaliter utriqve generi adsignent. Si pecuniæ neutri conjugum suppetierint, pro suarum ad laborem comparatarum virium mensura uterqve alendos sustentet. Ubi autem alendi in familias distribuuntur, sive moriatur alendorum qvidam

eigo at raþa hvart þeir vilia hafa þeirra bua til sciptis, eþr vilia þeir biþa þar til er omagar koma þeim a hönd, oc hafa sina bua til sciptis. En ef þau meigo eigi biarga ser til fardaga, þa eigo þau kost at *) biþa þess at sciptonom er þau ero þrotin, enda eigo þau kost at lata scipta at fardögom, oc scipta feno meþ þvi sem eptir er. En ef einn er omagi, þa scal scipta sva at allir hlioti um sinn a XII manaþum at hafa þeir er til standa; oc sva þo at fleiri se, ef eigi ma scipta i att-ir. Buar scolo luta hverr þeirra fyrst scal hafa eþr hverr þeim næst. En sa er qvaddi a heim at föra þeim er fyrst hlaut, oc segia hanom hve lengi hann scal annaz eþr hveriom þann scal föra. En þa er sa hefir annaz, sem hann scal, er þeirra hlaut fyrst, þa scal hann föra þeim er næst hlaut. Ef sa vill eigi viþ taca, þa a hinn cost at föra hanom meþ eiþ; en ef hanom var meþ eiþ förþr, þa scal hann föra meþ vatta, oc sva hverr öþrom. Ef hinn vill eigi viþ taca at heldr, þa scal hann heim hafa meþ ser omagan, oc heimta fulgor IIr oc verþr hinn utlagr III mercor. En ef omaginn verþr uti dauþr af biarg-leysi, þa varþar hanom

sive alentibus gravior reddatur, qvam erat qvando peragebatur distributio, hæc attamen immutata servetur. Cognatorum arbitrio relinqvitur (eligere) sive conjugum vicinos distributionem peragere velint, sive eam differre, alendi donec ipsis injunguntur, propriisqve vicinis (tunc) committere. Qvodsi conjuges ad dies usqve migrationum (proximos), semetipsos sustentare neqviverint, ipsis liberum sit, alimentis donec deficiuntur, distributionem differre. Iis etiam liceat in diebus migrationum distributionem factam curare, cum etiam pecuniæ qvæ supersunt simul dividantur. Si alendus unus tantum fuerit ita distributio instituatur, ut omnes qvi (eum alere) tenentur, semel in duodecim mensibus alendum sortiantur; idem tenendum est si plures alendi fuerint, qvi in familias distribui neqveunt. Qvis primum alat qvive deinde, ductis sortibus accolæ definiant. Qvi vero (distributionem) postulabat, domum, ad eum qvem sors primum fecit, alendum ducat, ipsiqve qvamdiu alat, et ad qvem (deinde) transferat, indicare debet. Ubi vero is, cui prima obtigit sors, qvamdiu debet, alendum sustentaverat, ad eum, qvi secundus sorte innuebatur, transferat. Qvodsi ille alendum recipere noluerit, cum jurejurando ei injungere fas est. Si primo cum jurejurando adferebatur, testibus adhibitis, ad

*) *A perperam legit:* biþia, *expetere.*

fiörbaugs garþ, þat er stefno-söc, oc scal qveþia IX bua a þingi.

Þeim mönnum öllom scal bioþa at coma til sciptisins a varþingi er lut eigo i omaganom ef þeir ero samheraþs, oc coma til, er VII vicor ero af sumri. En ef siþarr scal scipta, þa scal bioþa til VII nottum fyrr eþa lengra meli].

Faþir scal framföra barn sitt at tveim lutom en moþir at þriþiungi, en ef þau hafa felag sitt gert, þa scolo þau at slicom luta föra fram omaga hvart þeirra, sem þau eigo fe til.

Ef hiu sciliaz oc hafa þau eigi bæþi fe at halda sino scoti upp, þa scal at þeim luta hvart þeirra framföra omagana sem þau hafa fe til. En ef annattveggia [1]) ma föra fram börn sin, oc scalat þeim meþan abrot 'scipta a hendr öþrom mönnum, enda a at þeim luta hvart þeirra fram at

alterum eum transferat, et sic deinceps justo ordine. Qvodsi nihilomagis alendum recipere voluerit, (eum ferens) secum domum reducat, duplumqve sustentationis præmium reposcat (ab altero), qvi trium marcarum multam sibi contrahit; si vero alendus defectu sustentationis foris obierit, pœnam luat exilii. Causæ (hinc oriundæ) dica adhibeatur, viciniqve novem in comitiis evocandi sunt.

Omnes ad qvos alendus ex aliqva parte pertinet, si in eadem tribu habitant, provocandi sunt in comitiis vernalibus, ut septem æstatis hebdomadis peractis ad distributionem (alendi) veniant. Qvodsi serius distributio instituenda sit, septem vel pluribus (ante eam) noctibus provocandum est.

Pater ex duobus mater ex uno tantum triente prolem suam alat. Qvodsi bonorum suorum inierunt communionem, pro propriæ sortis qvantitate qvisqve eorum alendos sustentet.

Ubi conjuges separantur, nec utriqve facultates sunt ad liberos pro sua parte sustentandos, qvantum tamen utriusvis eorum rei familiaris permittit ratio, alendos sustentent. Qvodsi alteruter eorum liberos suos alere par fuerit, ipsi tamdiu in alios non sunt transferendi; imo eorum qvisqve pro suarum ad laborem comparatarum vi-

---

[1]) *B cum suis legit:* orcar, *sensu eodem.*

föra, sem þau hafa handmegin til, ef hvartki þeirra hefir fe til.

Ef hiu II [1]) [scolo] scipta börnum meþ ser, þa scal sva scipta: at hon hafi þat barn þau misseri er [2]) briostdreckr er, þott þau vili scipta annan veg siþan. Ef faþirinn andaz fyrr, þa scal moþirin þau börn [3]) annaz, en erfingiar hans scolo inna henni fulgornar. [4]) [En] ef moþirin andaz fyrr enn faþirinn, oc er þar fe eptir, þa a hann þau börn at [5]) annaz, meþan þau ero a omaga aldri, en erfingiar hennar eigo [6]) henni fulgor at inna, ef hann ma eigi einn. Ef þau ero þrotin bæþi, þa scal scipta börnom i attir, oc at tveim lutum i föþor ætt, en at þriþiungi i moþor ætt.

rium mensura liberos sustentare tenetur, si neutri pecuniæ suppetierint.

Si conjugibus liberi inter se distribuendi fuerint, infans lacteus matri iis semestribus tenendus adsignetur, qvamvis postea aliter ordinare optaverint. Si pater primus decesserit, liberos qvos ille sustentavit mater suscipiat, hæredes vero illius sustentationis præmium matri persolvant. Qvodsi mater, bona relinqvens, anteqvam pater obierit, hic liberos (ab illa sustentatos) dum minorennes sunt, curare tenetur, hæredes vero defunctæ sustentationis pretium ei persolvere debent, si (nempe) solus eos sustentare non possit. Si utriusqve conjugum facultates exhaustæ fuerint, liberi in familias parentum, et pro duobus trientibus in paternam, uno vero in maternam distribuendi sunt.

Ef [7]) annattveggia þeirra a betr enn sialfo ser, þa scolo buar virþa hve miclo þat þeirra orki betr, oc scal þat leggia til þar sem börnin ero. En at þeim luta er þau [8]) mego eigi, þa scal at tveim lutom hverfa i föþor att en at þriþiungi i moþor att.

Si conjugum alteruter, plus qvam sibi ipsi sufficiens fuerit, vicini, qvanto plus sufficiat æstiment, tantumqve liberis alendis contribuat. In qvantum vero defecerint (conjuges), in tantum liberi pro duobus trientibus paternæ familiæ, pro uno vero maternæ injungendi sunt.

Rett er at scipta omögum fra þeim staþ, er þeir verþa þrotraþa, enda er þeim rett at scipta at heimili sino.

Egenos alendos tum in loco ubi ad incitas rediguntur distribuere, tum ut domi distribuant (cognati) fas est.

---

1) *B cum suis omittit:* scolo, *qvo verbum:* scipta, *in præsens tempus transfertur.*

2) *B cum suis legit:* spendreccr, *papillas lactans.*

3) *B cum suis legit:* hafa, *habeat.*

4) *B cum suis omittit:* en.

5) *B cum suis habet:* hafa, *habere.*

6) *B cum suis bene legit:* honom, *ei s: patri, omissis tamen:* ef hann ma eigi einn.

7) *B cum suis legit:* annat, *alter.*

8) *B cum suis legit:* orca, *sensu eodem.*

Ef omagar verþa þrotraþa fyrir fardaga, þa scal þeim scipta þegar er [1]) þau ero þrotraþa. Rett er at scipta omögom at fardögom, ef þess er van at þau þrioti þau missiri, oc fe meþ ef er, ef IIa missira fulga er eptir eþr minna þeim omögum er [2]) þa ero. Þeim scal til bioþa öllom, er lut eigo i omögonum a varþingi ef þeir ero samsheraþs, oc coma til er VII vicor ero af sumri. En ef siþarr scal scipta, þa scal bioþa þeim til VII nottum fyrir, en bua scal qveþia III nottom fyrir sciptiþ [3]) jafnan, oc qveþia fra heimili þvi er þeir lata scipta omögom.

IV. Capituli.

Of omaga scipti.

Þeir scolo scipta omögum viþ bok V buar. En ef omaginn er einn, þa scolo þeir scipta sva, at þeir hafi allir er til ero komnir þann omaga [4])[um sinn] a tveim missarom, enn eigi störrom [5] [ne smærrom] enn sva.

Ef buar coma eigi til sciptissins, oc ero qvaddir [6])[at lögum], þa verþa þeir

Si alendi ante dies migrationum penuria alimentorum laborare inceperint, protinus ubi (conjuges) deficiunt, distribuantur. In diebus migrationum alendos etiam distribuere licet, si iis semestribus (ɔ: eodem anno) alimentis eos destitutum iri sperandum sit, addita tamen, si exstaret, pecunia, modo alimentorum, in duo semestria præmium, minusve alendis, qvi tum adsunt, reliqvum sit. Omnes alendorum participes, modo ejusdem tribus incolæ sint, in foro vernali invitentur, ut septem æstatis septimanis peractis adveniant. Qvodsi distributio serius peragenda fuerit, septem ante noctibus invitentur; vicini vero tribus semper ante distributionem noctibus citandi sunt, accolæ scilicet domicilii, in qvo distributio alendorum instituitur.

Titulus IV.

De distributione alendorum.

Vicini qvinqve ad librum (sanctum jurejurando defuncti) egenos alendos distribuere debent. Qvodsi alendus solummodo unicus fuerit, ita distributionem moderentur, ut ad omnes eum sustentare obligatos, semel qvotannis alendus deferatur, nec majores nec contractiores vices iis præfiniant.

Vicini legitime provocati ad distributionem non venientes trium marcarum multam

[1]) *B cum suis legit:* þeir, *illi ɔ: alendi.*
[2]) *B cum suis habet:* þar, *ibi.*
[3]) *B cum suis legit:* ofvallt, *sensu eodem.*
[4]) *B cum suis omittit:* um sinn.
[5]) *B cum suis omittit:* ne smærrum.
[6]) *B cum suis omittit:* at lögum.

utlagir III mercom. Nu coma buar III en griþmenn II, þa verþr þo rett sciptíng þeirra.

Sa er qvaddi sciptissins, scal beiþa bua [1]) [meþ vatta] at scipta omögonum viþ bok; nu ef þeir vilia eigi, þa ero þeir utlagir, enda a domr at döma a hendr þeim [2]) sciptiþ XIV nottom eptir vapnatak.

Faþirinn scal scipta lata omögum oc föra meþ eiþ a hendr hinom er hlotiþ hefir. En ef eigi sciptir faþirinn, þa a sa maþr at scipta er hlut a i omögum, eþr sa er vill ella, oc scipta til lutfalla.

V. Capituli.

Ef jamn-nanir menn ero barn-omaganum.

Ef jamnnanir menn ero fleiri barn-omaganom, þa scal [3])[sa er omaginn er a hönd kominn], qveþia heimilis-bua sina V til at scipta meþ þeim, enda scolo buar luta meþ þeim hverr þeirra scal fyrstr hafa eþr þar næst eþa efstr. Hann a at föra þeim manni er fyrstr hlaut omagann, oc segia hanom hve lengi hann scal hafa,

luant. Qvodsi vicini tres, operarii vero certo domicilio utentes duó apparuerint, distributio eorum attamen pro legali habeatur.

Qvi ad distributionem provocat, colonos ad librum (sanctum jurejurando functos) alendos distribuere, testibus adhibitis roget. Qvodsi hoc facere renuerint, pœnam pecuniariam luant, nihiloqve minus judicum sententia distributio, qvatuordecim post armorum sumtionem noctibus peragenda, iis injungatur.

Pater (matre demortua) alendos distribui faciat, et jurejurando addito iis, qvi sortiti sunt, eos domum afferat. Qvodsi pater distributionem non instituerit, particeps alendorum, eos, sortibus ductis, distribui faciat, vel alioqvin qvicunqve voluerit.

Titulus V.

Si minorennibus alendis plures æqve cognati fuerint.

Si minorennes alendos pari consangvinitatis gradu plures attigerint, is, ad qvem minorennis jamjam pervenerat, vicinos suos qvinqve, ut inter eos distribuant, provocet, vicini vero ductis sortibus definiant, qvi eorum primus qvive secundus aut novissimus minorennem sustentet; ipse ei, cui primo sors obtigerat, minorennem afferat, in-

---

[1]) *B cum suis omittit:* meþ vatta.

[2]) *B cum suis omittit:* sciptiþ.

[3]) *B cum suis pro iis qvæ uncis tenentur habet:* hann, *ille.*

eþr hveriom hann scal föra. Eigi scal hanom föra optarr meþ eiþ enn sama omaga, enn um sinn, oc föra at þeim lut, er hanom var deildr. Hann scal ser af hendi föra meþ vatta, oc sva hverr þeirra öþrom, er [1]) annaz þann omaga. En ef þeir vilia eigi viþ taca oc varþar þeim utlegþ, en hinn scal heim hafa omagan oc heimta fulgor llar at þeim. Omaginn scal i þeirri att vera þar til er hann er XVI vetra gamall, sem hann var i deildr.

Ef misdauþi verþr omaganna, þa a þess nyt þat at vera er omaginn var deildr.

[2]) Föra a maþr manni omaga, þa er hann er XVI vetra gamall, þeim er nanastr er, hvergi er aþr hafþi; þa er hann af omaga aldri; oc scal fara sem erfþ önnor, oc föra meþ eiþ at heimili hans, oc segia til lögföstum manni, meþ hver scil þeir hafa fört.

VI. Capituli.

Of eiþförslor omaga.

Sva er mælt at maþr a at föra manni

dicetqve qvamdiu eum alere vel ad qvem transferre debeat. Idem minorennis plus unica vice jurejurando adhibito illi ne adferatur, idqve pro ea tantum portione, qva in ipsum distribuebatur; adhibitis testibus ille minorennem ad alterum postea transferat, ac eodem qvisqve modo ad alium eorum qvi hunc alendum curare tenentur. Qvodsi negare renuerint pœnam pecuniariam luant, adducens vero alendum domum suam reducat, duplasqve pecunias alimentarias ab illis reposcat. Minorennis alendus in eadem permaneat familia, cui adsignatus est, sedecim donec annorum ætatem explet.

Si minorennium alendorum unus ante cæteros mortem obierit, ejus, cui ipse adscriptus fuit, id in lucrum abeat.

Alendum sedecim annos natum consangvinitate conjunctissimo afferre cuiqve fas est, qvicunqve alias eum antea sustentaverit. Tum minorennitate excedit, hæredemqve seqvatur. Domicilium ipsius cum jurejurando adducatur, (adducensqve) qva ratione eum adduxisset, legitimo ibi domicilio utenti, indicet.

Titulus VI.

De alendorum, jurejurando adhibito, facta translatione.

Lege cautum est, ut qvis cum jurejurando

[1]) *B cum suis legit:* hafa, *habere.*

[2]) *B cum suis incipit:* þat er mælt, *legibus cautum est (qvod &c.) Hoc per figuram* T *exprimit.*

omaga meþ eiþ at heimili [1])[þess er omaginn er förþr], oc fara jamt meþ sem meþ stefno. Ef menn ero i selium oc er þar bu alt, þa er rett at föra þangat omagann meþ eiþ. [2])[Ef hann hittir hann i verki uti, oc er rett at föra hanom omagann meþ eiþ]. Þar þa, en ef eigi er omagi ein-förr til hus, þa eigo þeir at bioþa at föra [3])[omaga] til hus, ef hinn er i verki.

alendum afferat ad domum ejus, cui afferri debet, pariqve ratione ac si dicam manifestaret, negotium exeqvatur. Si familiæ in æstivis cum totis pecuniariis agant, eo alendum jurejurando adhibito afferre fas est. Si (alendum afferens) eum foris offenderit (cui adduceretur,) tum ibidem jurejurando ipsi juste injungitur. Qvodsi domum (in æstiva) perveniendi vires alendo defuerint, et (qvi reciperet) in operando occupatus sit, (alendum ducentes) eum domum allaturos semet ipsos offerre debent.

VII. Capituli.

E i þ f ö r i n g.

Sva scal omaga eiþföra at nefna vatta II eþr fleiri. I þat vetti at ec vinn eiþ [4])at bok lögeiþ, oc segi þat guþi at ec veit eigi annan mann rettara at föra fram þenna omaga, [5])oc nefna hann, samsheraþs, þann er fe oc föri hefir til, enn þic N. N. [6]). Sannaþarmenn II er fylgia hanom scolo slikan eiþ vinna, oc fela þat undir eiþ sinn, at [7]) hinn veitaþ annan

Titulus VII.

(Alendorum) cum jurejurando facta adductio.

Alendi jurejurando, seqventibus observatis, deferantur: duobus pluribusve testibus denominatis, id vos probare volo (inqviat denominans) qvod ad librum (sanctum), juramentum, legale juramentum præsto, Deumqve contestor, mihi non ullum hujus tribus incolam opes facultatesqve habentem te N. N. rectiorem, qvi hunc alendum, qvem nomine nominet, sustentandum susci-

---

[1]) *B cum suis pro uncis inclusis legit:* hans, *ejus.*

[2]) *Ea qvæ uncellis tenentur, A cum suis non habet, sed e Cod. B textui inserui, qvia contextus probat, necessario habenda esse.*

[3]) *B cum suis omittit:* omaga.

[4]) *B cum suis legit:* at † (crossi), *ad crucem.*

[5]) *B cum suis:* oc nefna hann, *ita cum cæteris conjungit, ut de eo intelligendum videatur, cui alendus injungitur.*

[6]) *B cum suis addit:* oc qveþa a af hveriom rifiom hann förir hanom, oc ec eiþföri hann þer at lögum, oc nefna hvarntveggia, *et exprimat qvibus rationibus inductus ad eum afferat, et ego hunc tibi cum jurejurando e legum sententia affero, utroqve nominato.*

[7]) *B cum suis legit:* hann, *ille.*

rettara samsheraþs at föra framm þenna omaga enn [1]) þic N. N. [2])[Sva scal vanda sannaþarmenn meþ þeim manni er meþ eiþ förir, sem stefno vatta. Sva scal lysa eiþförslo sem stefno, ef eigi föra lögfastir menn.

piat innotescere. Duo, qvi ipsum comitantur comprobatores jusjurandum iisdem verbis conceptum præstent, qvo asseveretur, qvod iste (alendum ducens) ejusdem tribus incolam, hunc alendum sustentandi te N. N. rectiorem cognoverit neminem. Comprobatores eum secuti, qvi jurejurando alendum defert, eodem studio comparandi sunt, ac testes de citatione manifestata. (Alendi) cum jurejurando facta adductio eodem modo, ac citatio, denuntietur, si viri certo domicilio addicti non adduxerint.

Siþan scal sa er förir omaga nefna enn vatta. I þat vetti at ec föri þer N. N. son. Föri ec hann til framförslo oc varþveizlo oc viþtöco at öllum luta; föri ec a fe þitt oc a föri eþr handmegn hans ella; föri ec at lögom oc felk þer a hendr abyrgþ hans at öllo. Oc scal aqveþa af hveriom risiom hann förir. Nefna scal föþor eþr moþor bæþi omagans, oc viþtakandans. Þa scal maþr bok hafa er meiri se enn halsbok eþr cross elligar.

Deinde, qvi alendum adducit iterum in eam rem testes contestetur, qvod (dicat) N. N. filium tibi defero; defero (inqvam) tibi, ut in totum eum sustentes, cures et suscipias; defero (eum) in opes tuas et facultates, vel alioqvin in mercedem ejus operarum; defero (eum) legum præscriptis convenienter, tibiqve in totum eum curandum injungo. Qvibus rationibus inductus afferat simul exprimat; pater materve tum alendi cum accipientis nomine nominetur; liber, libro collari major, vel crux alioqvin adhibeatur.

Sva scal vanda tiþ at eiþföra omaga, heima i heraþi, sem til þess at eiga hreppa-dom. Eigi scal föra um langaföste ne löghelgar tiþir, oc eigi þær vicor VI, tvær fyrir alþingi, oc þingvicor II,

Tempus ad alendos domi in tribu cum jurejurando deferendos ita eligatur, uti ad pagana judicia habenda (solet). Tempore jejunii septuagesimalis aut temporibus juxta legum præscripta festis neqvaqvam

---

[1]) *B cum suis legit:* hann, *illum.*

[2]) *B cum suis omittit ea, qvæ uncis tenentur, usqve ad:* þa er omagi er &c.

oc tvær eptir þing enar næsto. Eigi a at eiþföra omaga a löghelgum tiþum ne um langaföstu, enn föra meþ vatta, föra jafnan þess amilli.

deferatur, nec sex illis hebdomadis, duabus nempe comitia generalia antecedentibus, duabus (ipsorum) comitiorum generalium septimanis, duabusqve comitia generalia proxime subseqventibus. Nec temporibus juxta legum præscripta festis, nec tempore septuagesimalis jejunii, alendi cum jurejurando sunt deferendi, sed testes adhibeantur, semper vero temporibus intermediis (jurejurando) deferatur.

Ef maþr viþr sva eiþ at hann viti eigi scyldari samsheraþs, enda viti hann eigi scyldan, þa er sem oført se. Kostr er at stefna heiman oc sva at lysa at lögbergi eþr a varþingi, ef þeir ero samþinga, oc er þa frændsemi ef þriþia bröþra er eþa scyldara.

Si qvis jurejurando eo modo defunctus fuerit, ut nesciat ejusdem tribus incolam qvendam cum alendo cognatiorem, (qvam eum cui affertur), nec ullum ei cognatum noscat: ac si neqvaqvam alendum detulisset, censendum est. Domi diem dicere fas est, ut et ad rupem jurisdicundi (causam) denuntiare, vel in comitiis vernalibus, si nempe (pars utraqve) ejusdem toparchiæ incolæ sint. Cognationem vero adesse putandum, si in septimo lineæ collateralis, vel propinqviore gradu conjuncti fuerint.

Ef sa maþr finnz er scyldri er, þa scal hinn lysa þeim a hönd, hvartz hann vill a þingi þvi eþr öþro. Ef hann lysir a öþro þingi, þa scal hann lysa til fulgna meþ].

Siqvis cognatione (alendo) propinqvior deprehendatur, ille alendum, sive in his sive in aliis comitiis id facere voluerit, denuntiando ei injungat. Qvodsi in secundis comitiis denuntiaverit ad præmium sustentationis conseqvendum simul denuntiet.

Þa er omagi er XVI vetra gamall eþr ellri oc er rett þa at föra hann meþ eiþ þott hann hafi fyrr verit förþr, þa er hann var yngri, oc scal hann hafa hvartz

Alendum sedecim vel plurium annorum jurejurando adhibito deferre fas est, qvamvis olim, dum tenerioris ætatis erat, eodem modo allatus fuisset, (defe-

er hann vill cross eþr bok, meiri enn halsboc.

Ef menn föra omaga meþ eiþ, oc göra menn liþ fyrir þa, sva at þeir meigo eigi na at fara meþ til [1]) huss, þa er rett at föra þar meþ eiþ, er þeir coma framarst. Ef þeir verþa sva ofliþi bornir, at þeir taca omaga oc föra þeim manni meþ eiþ, er aþr for meþ omaga, þa er hverr þeirra utlagr um þat III mörcom, er i þeirri för var, oc a ecki eiþförsla þeirra at standaz. Ef hann förir þeim manni omaga er ecki a fe, þa er sva sem oført se.

[2]) Ef maþr förir þeim manni omaga er engi sculdleik a viþ, þa er sem ofört se. Ef maþr förir sinn omaga sialfs avþrom manni þa varþar hanom utlegþ.

Ef sa maþr förir manni viþ eiþ omaga [3]) er eigi a framförslo hans, oc förir þeim manni er viþ a at taca, enda lætr hann ganga eiþförþan omagan, [4]) [at lögom förþan], þa varþar hanom þat IIIa marca utlegþ. En ef omaginn verþr uti dauþr af þeim söcom, þa varþar hanom þat fiörbaugsgarþ, oc scal qveþia til IX bua a

rens vero) pro lubitu sive cruce, sive libro, libro collari majori, utatur.

Siqvi alendum cum jurejurando allaturis armatos obviam miserint, ut eum ad domum deferre non sustineant, ibi jurejurando juste defertur, qvo proxime accedebant. Si tanta vi (deferentes) oppressi fuerint, ut captum alendum (adversarii) jurejurando adhibito illi ipsi adferant, qvi prior alendum huc adduxit: qvilibet hujus violentiæ socius ob eam rem tres marcas luat, ipsorumqve cum jurejurando facta adductio alendi irrita sit. Siqvis ei, qvi facultatibus destitutus est, (alendum) attulerit, ac si infectum sit, habeatur.

Siqvis alendum ad alium, ei consangvinitate non junctum attulerit, ac si infectum sit habeatur. Siqvis proprium alendum alteri attulerit, pœnam luat pecuniariam.

Si is qvi sustentare non tenetur, alendum jurejurando ei attulerit, qvi recipere tenetur, hic tamen alendum jurejurando et legum præscriptis convenienter sibi delatum ostiatim mendicare facit, trium marcarum multa tenetur. Qvodsi alendus eam ob causam sub dio emoriatur, exilium luat. Vicini novem (hoc casu) in comitiis evocentur. Ei, qvi alendum afferebat, hunc domum (suam) si placet reducere licet, dup-

[1]) *B cum suis legit:* tuns, *ad pratum domesticum.*

[2]) *B cum suis legit:* ef hann, *si ille.*

[3]) *B cum suis interponit:* er ecki a viþ eþr &c., *qvi pecuniis non pollet vel is qvi &c.*

[4]) *B cum suis omittit:* at lögom förþan.

þingi [1]). Hinn a cost at hafa heim omagann, er förþi, ef hann vill, oc heimta fulgor tvennar at hanom, oc utlegz hann umfram. Hann scal föra þeim manni er nanastr er [2]) þeirra manna er hag a til viþtökonnar, enda er rett at föra þeim manni, er firnari er samheraþs omaganom, en sa scal föra af höndom ser omagan at domi a hendr þeim er viþ a at taca, oc heimta fulgurnar at hanom. Rett er at föra omaga a hendr erfingianom, þo at hann se oauþgari enn hann eigi fram et föra. [3]) [Meþ vatta scal föra arftöcomanni omaga en eigi meþ eiþ], en hann a at föra af höndom ser oc hrepsmenn meþ hanom.

lumqve sustentationis præmium exigere ab altero, cui insuper pœna pecuniaria irrogetur. Conjunctissimo cognato, eorum, qvi alendum suscipiendo pares sunt, eum afferat, imo remotioris gradus cognato sed in eadem tribu habitanti eum afferre fas est; ille vero judicum sententiæ vi a se alendum ad eum, qvi recipere tenetur, transferat, sustentationisqve pretium ab eo exigat. Alendum hæredi afferre liceat, etiamsi ipsi res familiares tenuiores sint, qvam ut eum sustentare teneatur. Testibus adhibitis non jurejurando hæredi alendus deferatur, ipse vero paganis suis adjutus a se transferat.

Ef scilr a meþ hrepsmönnum, oc vilia sumir föra enn sumir eigi, þa eigo þeir at raþa er föra vilia. [4]) Nu vinna sumir hvartki at, þa eigo þeir at ala omagan, er eigi vilia föra hann.

Qvodsi inter paganos hac de re non convenerit qvidamqve eorum transferre voluerint aliis renuentibus: eorum qvi transferre volunt, auctoritas prævaleat. At nonnulli in neutram sententiam eunt, tum qvi alendum transferre detrectant, ipsum sustentare tenentur.

[5]) [Rett er at föra omaga a alþingi meþ eiþ fyrir doma, oc föra þangat til buþar, er sa er i buþ er viþ a at taca omaganum oc föra at rumi hans eþr þar er hann heyrir a sialfr].

In comitiis generalibus ante judicia habenda alendum deferre fas est. Ad tentorium, qvod ille inhabitat, qvi recipere debet, et ad ejus in tabernaculo membrum, vel ubi exaudit ipse, deferatur.

---

[1]) *B cum suis addit:* en V til utlegþar, *sed qvinqve ad reum pœna pecuniaria afficiendum.*

[2]) *B cum suis addit:* omaganum, *alendo.*

[3]) *B cum suis omittit ea qvæ uncis tenentur.*

[4]) *B cum suis legit et addit:* Nu vilia sumir hvartki at, oc er þa sem þeir niti, þa eigo þeir &c. *Qvodsi nonnulli in neutram sententiam iverint, tum qvasi negassent habendum est, et qvi alendum &c.*

[5]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

Rett er at föra omaga at scipi, ef sa vill a brot fara er viþ omaganum a at taca, [[1])oc föra at buþ, ef hinn heyrir eigi a.

Rett er at föra omaga at fiski scalum meþ eiþ, ef menn ero i fiski]. Ef sa maþr a eigi fe til at föra fram omaga þann er hanom var förþr meþ eiþ, þa a hann at föra af höndum ser at domi, oc qveþia heimilis-bua sina V til, hvart hann a fe til at föra fram þann omaga eþr eigi.

Rett er at föra omaga a varþingi meþ eiþ, ef hann heyrir sialfr [[2])fyrir doma. Föra ma þott sculþa-þing se fast, ef socnar þing er laust].

Ef maþr deyr fra þeim omögum er hanom voro förþir meþ eiþ, þa eigo þeir at fylgia arfinom, ef hann var arftökomaþr omaganna, meþan arfrinn vinnz til, oc fylgia at þeim luta, sem hann atti arfinn at taca eptir omagan. Ef eigi er fe til, eþr var hann eigi erfþar-omagi, þa a sa maþr at taca viþ omaganum, er fe eþr föri hafi til, oc scylztr se. Ef hinn er þrotinn, er framförir omagan, þa a til

Alendum navi adducere fas est, si eum recipere obligatus peregre abire paraverit. Ante tabernam sistatur, si (eum recipere obligatus) non ipse exaudiat.

In piscatura qvibusdam occupatis, casis piscatoriis alendum jurejurando adhibito afferre fas est. Qvodsi ad alendum cum jurejurando delatum sustentandum pecuniæ cuidam defuerint, judicio coram illum a se transferre debet, vicinis suis qvinqve testibus evocatis, pecunias ad eum alendum habeat nec ne?

In comitiis vernalibus, judiciis nondum habitis, cum jurejurando alendum, (ei, qvi receperit) si ipse exaudit, sistere fas est; sistere liceat, qvamdiu conventus debitorum exigendorum restat, ipsa qvamvis agendarum causarum comitia vernalia præterierint.

Si qvis ab alendis ei jurejurando delatis, morte abripitur, illi hæreditatem, qvamdiu iis sustentandis sufficit, et defunctus modo eorum hæres fuerit, seqvantur; seqvanturqve ea ex parte, qva (defunctus cuivis) alendo succederet. Si vel pecuniæ defuerint vel alendo defunctus ne succederet, tum cognatorum proximus, qvi et pecunias et facultates habet, alendum suscipiat. Ubi ille, qvi alendum sustentat, ad incitas redigitur, eorum qvisqve ad neces-

[1]) *Qvæ uncis tenentur, B cum suis omittit.*

[2]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

sins sculdingia hvarr at hverfa; þar kalla menn omaga-mot.

[1])[Ef maþr tecr at veita sciptingar omögum sinom aþr scipt se, þa a hann þat eigi at telia i sciptum.

Ef erfingi omagans hefir eigi hag til framförslo, þa scal sa leggia til af verkum sinom alt þat er buar virþa, at hann ma miþla umfram um klæþnaþ sinn].

Eigi scal inom sama manni föra fleiri omaga enn einn amilli [2]) alþinga II meþ ciþ or einom kne-runni. En ef fleiri ero omagarnir or einom kne-runni enn einn, þa scal [3]) [hann] föra þa (a) hendr þeim mönnom, er firnari ero. En hann scal föra af hendi at domi, oc heimta fulgor at þeim er fram a at föra omagan.

Ef maþr förir fram annars manz omaga, oc vex hinom [4])[fe] er fram ætti at föra þann omaga, þa scal hann heimta fulgor at hanom, slikar sem hann hefir fyrir hann lagþar, avaxtalausar.

Ef omaga vex fe eþr berr undir hann

sarium suum transferatur. Hic casus alendorum occursus dicitur.

Si distributione alendorum nondum suscepta, sibi dividendos aliqvis alere inceperit, id in partem vicis sortitæ ne computet.

Si hæres alendi eum sustentandi facultate non gaudeat, e manupretio suo tantum (in ejus sustentationem) conferat, qvantum coloni eum, ut vestimenta tamen ei necessaria supersint, præstare posse æstimant.

Plures qvam unus, ex eadem familia oriundus, alendus, tempore duobus comitiis generalibus interjecto, uni eidemqve homini, jurejurando ne deferantur. Qvodsi uno plures, ex eadem familia oriundi, alendi adfuerint, ad consangvineos graduum remotiorum transferantur; acqvisita vero judicum sententia (eos tenens) transferat, sustentationis pretium ab eo exigens, cui alendum sustentandi obligatio jure incumbit.

Siqvis alterius alendum sustentaverit, hunc vero alere obligato res familiaris adaugeatur, ille pretium sustentationis tantum ab altero reposcat, qvantum in alendum contulerat, qvæstus tamen ratione non habita.

Si alendo opes, vel increverint vel

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis legit:* þinga, *ita ut de cujusvis generis comitiis valere possit.*

[3]) *B cum suis omittit:* hann, *qvo propositio fit indefinita.*

[4]) *B cum suis male omittit:* fe.

þa a hann at heimta fulgurnar at hanom, slicar sem hann hefir lagþar [1]) [fyrir hann], avaxtalausar. Eigi a hann þat fe i erfþ omaga at heimta, ef hann vildi eigi heimta at hanom sialfom meþan hann lifþi.

[2])[Hvar þess er maþr a eigi hag til at föra fram omaga þann er a hönd hanom er kominn, þa scal inn nanasti niþr hann fram-föra. En ef fe berr undir hann siþan, eþr vaxa hanom fe, þa a hann at taka viþ omaga, en hinn a at heimta jammikit fe at hanom, sem hann lagþi fyrir omagan avaxtalaust, oc eigi sa arf at taca eptir omagan er fyrri hafþi.

Ef oscyldri maþr verþr til enn erfingi, oc a sa viþ at taca þa, en eigi a hinn at heimta fulgor af þeim. Ef fe berr undir omaga, oc a sa maþr at heimta fulgur at hanom, er hann förir fram, slicar sem hann hefir (fyrir) hann lagt vaxtalausar].

Sva er mælt at lysa scal a þingi til framförslo omögom a hendr arftökumanninom oc a hann at qveþia til bua qviþar, hvart hann se arftökumaþr omaga þess eþr eigi, eþr hvart hann se hans omagi

hæreditate deferuntur ab ipso, (eum alens) tantum reposcat pretium sustentationis, qvantum in eum consumserat, proventuum tamen ratione non inita. Qvodsi bona hæc alimentaria, dum alendus in vivis est, reposcere noluerit, ex ejus hæreditate ea exigere non fas est.

Ubicunqve qvispiam alendum sibi delatum sustentandi facultate destituitur, cognatione (deinceps) proximus eum sustentet. Qvodsi postea hæreditaria bona primo obvenerint, vel ei propriæ facultates increverint, ille alendum tum recipere tenetur, iste vero qvanta in alendi sustentationem contulerat bona, qvæstus ratione non habita, reposcat, modo alendum primus tenens ejus successioni jure fuerit admittendus.

Si cognatione hæredi remotior alendum suscipere sese obtulerit, nihil obstat, qvin eum recipiat, iste vero (qvi hærede impedito alendum sustentavit) ab illo pretium sustentationis ne reposcat. Ubi bona hæreditaria alendo obveniunt, qvi eum sustentat, pretium alimentorum qvæ suppeditaverat, usurarum tamen ratione non habita, exigendi jure gaudeat.

Leges præfiniunt, ut in comitiis (generalibus) alendi sustentatio in hæredem denuntietur, denuntiansqve vicinos provocet veridicos ad probandum, an hæres alendi ille sit nec ne? anne (alendus ille) ipsius

---

[1]) *B cum suis omittit:* fyrir hann.

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis non habet.*

eþr eigi, oc qveþia heimilisbua [1]) til [2]) siþan, þess er a hendr (er) lystr; þann omaga scal döma a hendr hanom, nema hann fai ser biargqviþ, oc scal hann qveþia ser biargqviþar heimilis-bua sina V, hvart hann eigi fe eþr föri til at föra þann omaga fram.

[3])[Nu ef þat berr kviþr, at hann a eigi fe eþr föri til at föra fram þann omaga], þa a sa er lyst hefir at kveþia heimilis-bua hans V, hvart hann [4]) megi at nockorum luta föra fram [5]) [omagan] eþr engom. Hann scal at slicum luta framföra omagan sem kviþr berr hvi hann orkar. Sa scal kveþia hanom biargkviþar er a hendr hanom lysti, ef eigi vilia aþrir. Nu ef þar berr auþn, þa scal lysa a hendr fröndanom þeim er hann hyggr at fe eigi til.

[6])[Sa maþr er omaga-söc vill lysa, hann scal nefna vatta at lögbergi, at þvi vetti, scal hann segia, at ec lysi söc N. N. omaga-söc, lysi ec til varþveizlo oc viþtöko oc framförslo, at öllom luta, oc er rett at lysa at sumom luta ef þat vill heldr, oc scal nefna þa baþa, þann er a

alendus sit nec ne? vicinos dein de ejus, in qvem denuntiatur, testimonio poscat. Alendus hic judicum sententia hæredi injungatur, nisi veridicorum effatum sibi auxiliare confecerit. Sui ipsius domicilii vicinos qvinqve ad effatum veridicorum auxiliare sibi præstandum provocet, ut probetur, an pecunias facultatemve habeat istum alendum sustentandi.

Qvodsi veridici comprobaverint ei nec bona esse nec facultates ad alendum sustentandum, tunc is qvi denuntiavit, vicinos illius qvinqve provocet ad declarandum, an ex aliqva parte alendum suscipere sustineat, nec ne? Tanta ex parte alendum sustentet, qvanta eum posse comprobant veridici. Qvi in eum denuntiavit, effatum ei auxiliare conqvirat, si alii noluerint. Si opes (hæredi) omnino deesse veridici comprobaverint, (alendus) ei consangvineorum denuntietur, qvem pecunias sufficientes habere opinatur.

Qvicunqve causam alimentariam denuntiare voluerit, ad rupem jurisdicundi testes denominet, in id testimonio comprobandum, inqviat, qvod causam N. N. denuntio, alendi causam, in conservationem, acceptionem et sustentationem in totum denuntio. Pro aliqva portione etiam denun-

---

[1]) *B cum suis interponit:* fimm, *qvinqve.*
[2]) *B cum suis legit:* alengr, *sensu eodem.*
[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*
[4]) *B cum suis legit:* orki, *sensu eodem.*
[5]) *B cum suis omittit:* omagan.
[6]) *Qvæ uncis tenentur et usqve ad:* maþr scal telia &c., *B cum suis omittit.*

hendr er lyst, oc sva omagan oc sva feþr þeirra beggia eþr moþr; lysi ec söc þessa til fiorþungsdoms þess er sókin a i at coma at lögom; lysi ec löglysingo i heyr-anda hlioþi at lögbergi oc til socnar fullrar i sumar.

Hann scal spyria at þingfesti oc heimilisfangi þess er hann sökir, oc scal hann lyst hafa oc qvatt gagna til a hönd þeim manni, er hann sökir fyrstan fyrr enn domar fari ut til saca. En þa siþan er hann hefir lyst omaga-söc a hönd manni, þa scal hann segia hanom meþ vatta. Nu er sa eigi a þingi oc scal hann þa segia goþa þeim, er hann er i þingi meþ. En ef hann veit eigi þat, þa scal hann segia heraþs-mönnom hins. Nu veit hann eigi þa, þa scal hann segia fiorþungsmönnum hins, oc scal sagt vera aþr domar fari ut til saka ella er onyt sökin. En ef þar er sa maþr a þingi er sottr er, oc þarf eigi sökiandinn þa at qveþia qviþar til þess].

Maþr scal telia frændsemi at domi meþ omaga oc þeim manni er hann er lystr a hendr, [1] [oc hefia upp at bröþrum

tiare fas est, si ita placuerit. Uterqve nominetur, in qvem denuntiatur, alendusqve, nec non pater utriusqve vel mater. Causam hanc, (pergat), in qvadræ judicium, cui ex jure inferatur denuntio, legali denuntiatione denuntio, in audientium silentio, ad rupem jurisdicundi, in plenam hacce æstate actionem peragendam.

Qvam ille, cui actionem intendit, curiam seqvatur, ubive legitimum habeat domicilium, sciscitetur. Tam denuntiationem qvam auctoritatum evocationem, in eum, cui actio primo intenditur, perrogat, judices priusqvam ad causas (exaudiendas) exeunt. Postqvam autem causam alimentariam in aliqvem denuntiaverat, hoc testibus adhibitis ipsi notum faciat. Qvi in comitiis si non adfuerit, prætori, cujus hic curiam seqvitur, hoc annuntiet. Hunc si (agens) non cognoverit, istius (in qvem agit) contributis indicare debet. Hos si nesciverit, incolis qvadrantis, in qvo iste habitat, notificet; qvod judices priusqvam ad causas (exaudiendas) exeunt, peragat; actio alioqvin reprobatur. Qvodsi is qvi actione infestatur, in comitiis adfuerit, actor hac de re veridicos evocare non opus habet.

Judicio coram cognationis gradus inter alendum et eum, in qvem denuntiatur, computandi sunt. A fratribus vel sorori-

[1]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

eþr systrum eþr systkinum, oc telia siþan kne-runnu til þess er þar kömr er þeir ero]. [1]) Siþan scal hann nefna vatta at þvi at hann leggr þat undir þegnscap sinn at su er frændsemistala sönn oc rett, er hann talþi a milli þeirra [2]) [N. oc N.] Hann scal hafa sannaþarmenn II, þeir scolo þat leggia undir þegnscap sinn at þessi er frændsemis-tala rett oc sönn a milli þeirra sem þa talþi hann. Þa scal döma þann omaga a hönd hanom, nema hann fai lögvörn fyrir sic. En su er lögvörn, ef þat berr qviþr at hann [3]) [a] eigi fe til, en su er önnor [4]) [lögvörn] ef hann fær scyldra mann til, þann er fe eþr föri a til, oc scal hann lysa þa þegar a hendr þeim manni, en hafa omagan sialfr ef hann festir eigi hizig framförslona.

bus, vel fratre et sorore computatio incipiatur, qvæ per linearum gradus ad eos usqve continuetur. Computator deinde testes nominatos contestetur se per civilem suam existimationem asseverare, computum cognationis, qvam inter N. N. jamjam recensuit, verum et rectum esse. Duos adhibeat comprobatores, qvi civilem suam existimationem interponant, ab illo jamjam prælatum cognationis computum vere et recte se habere. His observatis, alendus ei adjudicetur, nisi peremtoriam legalem pro se adferre possit exceptionem. Legalis exceptio esse habeatur, si facultates ei deesse veridicorum effato comprobatum fuerit. Secunda autem legalis est exceptio, si cognatum propinqviorem, bonis et facultate pollentem, afferre possit. In hunc agens statim alendum denuntiet, cujus sustentationem, si ibi non stabiliverit, eum ipse retineat.

[*]) Þar scal maþr taca undir omaga lysing er aþr er borinn qviþr meþ hinni fyrri sökinni, eþr handsöloþ er viþtaka fyrir þa söc. Ef sökiandinn veit eigi heimili þess er hann sökir um omaga söc, enda scyli sökiandi qveþia bua til, þa scal hann qveþia fra heimili omagans.

Tum primum litem alimentariam denuntiatam contestari debet aliqvis, qvando in causa priori veridicorum effata prolata fuere, vel causæ hujus susceptio, juncta manu, est stipulata. Si actor domicilium ejus, cui causam alimentariam intendit, nesciverit, et opus tamen habuerit accolas ve-

---

[1]) *B cum suis legit:* oc sanna meþ þegnscaparlagningo sinni, at su er &c., *et civilem suam existimationem interponendo asseveret computum cognationis &c.*

[2]) *B cum suis omittit:* N. oc N.

[3]) *B cum suis omittit:* a, *qvo sensus in contrarium abit.*

[4]) *B cum suis omittit:* lögvörn.

[*]) *B cum suis legit:* þa, *sensu eodem.*

Nu veit hann eigi þat, þa scal hann qveþia fra sino heimili.

Ef i sinn dom er sottr hvarr þeirra arftökomaþrinn, oc sa er til handa horfir omaginn, þa scal þat [1] [vetti] bera fram at domi þeim er sa er sottr i, er siþarr var a hendr lyst, er nefnt var at, þa er föri-leysi bar arftökomanzins.

Þar er kono er a hönd lyst omaga söc oc scal boandi [2] [hennar] qveþia henni biargqviþar, ef hann er a þingi, en sökiandi scal segia hanom til, þa er hann hefir lyst. En ef boandi kono er eigi [3] [þar] a þingi, þa er omaga-söc er lyst a hönd henni, oc sva þar er karlmaþr sa er eigi a þingi [4] er a hönd er lyst, þa scal sökiandinn bioþa goþa þeim er sa er i þingi meþ er sottr er at hann qveþi hanom biargqviþar. En goþi scal kiosa hvart hann vill, qveþia eþr eigi, sva at sökiandi fai qvatt aþr domar fari ut til saca.

Þa er sökiandi scal qveþia þess qviþar hvart [5] maþr a fe oc föri til at föra omaga fram, þa scal hann qvatt hafa aþr domar fari ut [6] [jafnan], oc er þat þa söcnar-qviþr. En ef aþrir menn qveþia þess qviþar, þa scolo þeir at domi qveþia,

ridicos evocandi, alendi domicilium circumcirca vicinos evocet.

Si in diverso judicio hæredi et ei ad qvem alendus spectare videtur, actio intendenda fuerit, testes nuncupati, cum de hæredis facultatum defectu testimonium ferebatur, in eo producantur judicio, in qvo actio intenditur ei, in qvem serius denuntiatum est.

Ubicunqve causa alimentaria in uxorem denuntiatur, maritus ejus, si in comitiis adfuerit, veridicorum ei auxiliare effatum evocet, actor autem ipsi indicet, denuntiatione qvando defunctus est. Qvodsi maritus ibi in comitiis non adfuerit, ubi causa alimentaria in uxorem (ejus) denuntiatur, ut et si vir, in qvem denuntiatur in comitiis non adfuerit, actor prætorem, cujus curiam ille, in qvem agitur, inhabitat, postulet, ut ei auxiliare veridicorum effatum comparet, prætor autem eligat, utrum evocare velit nec ne, ita ut actor evocare possit, judices priusqvam ad causas (exaudiendas) exeunt.

Qvando agens id effati a veridicis postulat, num pecunias vel facultatem ad alendum sustentandum qvis habeat, hoc semper exseqvatur, judices priusqvam exeunt, et tunc pro actionis effato habeatur. Qvodsi alii hoc effatum evocaverint, id judicio

[1]) *B omittit:* vetti.
[2]) *B cum suis omittit:* hennar.
[3]) *B cum suis omittit:* þar.
[4]) *B cum suis legit:* er a hendi er sökin.
[5]) *B cum suis legit:* hann, etc.
[6]) *B cum suis omittit:* jafnan.

oc sva fremmi er til varna er boþit aþr, oc er þat þa varnar-qviþr. En ef þar berr auþn um þann mann er a hönd var lyst aþr domar föri ut, oc scal lysa til framförslo [1]) meþan domar ero uti, enda þarf þa eigi at segia til þess, hverr scal þa þo sic abyrgiaz, en þo scal [2]) qveþia qviþar ef eigi vilia aþrir.

coram, atqve tum primum cum ad defendendum in antecessum invitatum fuerat, faciant, qvo pacto defensionis effatum esse censeatur. Qvodsi probatum fuerit eum facultatum inopia laborare, in qvem, judicibus nondum egressis denuntiatum fuit, tum pro sustentatione alendi interea dum judices foris manent, denuntiandum est, qvo casu denuntiationem indicare non opus est, qvilibet tamen hic sibi caveat; actor nihilominus, si alii noluerint, veridicos evocet.

[3]) [Þar er vanefni berr, enda vili hann eigi föra meirr til staþar, þa scal föra hverr til staþar er vill.

Inopia cujusdam comprobata si (actor alendo) fixam mansionem ulterius subministrare detrectaverit, qvicunqve voluerit eum certo loco inferat.

Þar er maþr lysir söc til omaga framförslo, hann scal lyst hafa aþr domr fari ut til saka. Nu er eigi sa a þingi er a hönd var lyst, þa scal hinn ganga til buþar þar er hreppsmenn hans ero i buþ oc segia þeim meþ vatta einom, ef ein er lysing. Nu veit hann eigi, þa scal hann segia til goþa þeim er sa er i þingi meþ er sottr er. Nu spyrr hann at þing-vist hans at lögum oc getr hann eigi spurt, þa scal hann segia heraþsmönnum hans oc þess heraþs er samþinga er. Nu vilia þessir menn eigi qveþia biargqviþar, þa scal sa er sökir. En ef sa er a þingi, er a hönd er

Ubi qvis litem de alendi sustentatione denuntiat, hoc peragatur, judices priusqvam ad causas egrediuntur. Qvodsi in comitiis non adfuerit, in qvem denuntiatum est, tum denuntians hujus paganorum tabernam adeat, iisqve, testibus admotis, indicet; uni tantum si unica fuerit denuntiatio. At (paganos ejus) nescit, tunc prætori, cujus curiam ille inhabitat, in qvem agitur, indicet. Qvodsi de curia ejus legali, qvamvis sciscitans, certior non fiat, tunc contribulis ejus indicet; ejus nempe tribus (incolis) qvæ in eadem toparchia est constituta. Hi si effatum veridicorum auxiliare evo-

---

[1]) *B cum suis addit:* omagans, *alendi.*

[2]) *B cum suis bene addit:* sökiandi, *actor.*

[3]) *Qvod superest tituli B cum suis omittit.*

lyst, þa er sökiandi eigi scyldr at qveþia. Segia scal maþr meþ vatta þeim manni, er hann hefir omaga söc a hönd lysta, ef hann er a þingi, oc a hann þa qviþar at qveþia, ef hann vill, en eigi sa er meþ söc ferr].

care noluerint, ipse agens hoc faciat. Qvodsi in comitiis ille, in qvem denuntiatum est, adfuerit, actor effati postulare non tenetur. Testibus adhibitis ei, in qvem qvis causam denuntiavit alimentariam, si in comitiis adfuerit, hoc ipsum indicandum est, qvi tum, si placuerit, non vero actione fungens, veridicos evocet.

VIII. Capituli.
Of vanefni.

Þar er vanefni beraz þess manz, er a hönd er lyst, enda vill hann eigi meirr föra til staþar, þa scal föra hverr til staþar er vill. Nu vill engi maþr föra til staþar omaga, þa a at döma framförslo omaganum, [1][slica] sem hann hafþi aþr. Ef engi kömr vörn fram fyrir hann, þa a at döma a hendr hanom, oc i þann hrepp, er hann er i, en þeir scolo hann hafa [2]hreps-omaga þau misseri, enn at sumri eigo þeir at qveþia hanom biargqviþar. Nu ef þat berr qviþr, at vanefni mundi bera et fyrra sumarit, ef þa veri qvatt biargqviþarins, oc a þa domr at döma ena

Titulus VIII.
De inopia.

Ubi inopia ejus, in qvem denuntiatum est, comprobatur, et (actor) de pluribus alendo suppeditandis locis dispicere detrectat: qvicunqve voluerit, certam mansionem alendo subministrare potest. Qvodsi alendum certo loco injungere nemo voluerit, eadem ac antea habuit sustentatio ei adjudicetur. Et, si (alendum modo tenens) allata exceptione non liberatur, huic ille adjudicetur, pagoqve, qvem inhabitat; pagi vero incolæ iis semestribus (ɔ: hoc anno) ei, qva alendo pagi sustentationem præbeant, secunda vero æstate, veridicorum altori auxiliare effatum subministrent. Ubi veridicorum effato comprobatur, qvod æstate præcedente (alendum tenentis) inopia comprobata fuerit, modo effatum ei auxiliare evocatum sit, tunc judices alendo, qvam antea habebat sustentationem, adjudi-

---

1) *B cum suis omittit:* slica.

2) *B cum suis legit:* hrepsmenn, *pagi incolæ, sensu eodem.*

sömo framförslo omaganom, sem hann hafþi aþr, oc hverfr þa af hendi hanom.

Ef þeir menn ero samfiorþungs, er omaginn er dömþr a hendr, oc hinir er aþr hafa, þa scolo þeir föra omagan, er aþr höfþo, þangat til þess manz, er a hendr er dömþr. Ef maþr görir [1][eigi] viþ at taca viþ dömþom omaga samsfiorþungs oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc er þegar rett at stefna um er reyniz för omaga.

Rett er at maþr föri [2]dömþan omaga [3]i annan fiorþung, ef hann vill, oc varþar slict, sem aþr var tint, ef eigi er viþ tekit, oc [4]jafnan varþar fiörbaugsgarþ, ef maþr lætr ganga dömþan omaga. Ef omagi er utanfiorþungs, þa scal aqveþa at domi, hvert hann scal sökia omagan. En hann scal þangat sökia omagann oc hafa hann abrot förþan [5]er [6]VIII vicor lifa sumars eþr fyrr. Nu vill hann eigi eptir coma sva, þa scolo hinir hafa omagan þau misseri, er aþr höfþo, oc heimta fulgor tvennar at hanom. Þeir scolo stefna um fe þat et næsta sumar eptir, miþvicodag i mitt þingit, oc stefna hvart sem hann vill i bönda kirkiogarþi eþr at lögbergi, oc telia varþa utlegþ. Hann

care debent et sic a jamjam tenente transfertur.

Si ii, qvibus alendus adjudicatur, ejusdem qvadrantis incolæ fuerint ac qvi antea sustentabant, tunc prius alentes, alendum ad eum, cui adjudicatus est, devehant. Siqvis ejusdem qvadrantis incola alendum adjudicatum accipere noluerit, exilio puniatur; dica adhibita in jus illico jure vocatur, cum alendum mendicantem circumire comprobatum est.

Cuiqve fas est, si placuerit, alendum alteri adjudicatum in aliam transferre qvadrantem, tantaqve ac antea memoratur pœna contrahitur, si non accipitur; semper vero exilii pœna adhibeatur, ubi qvis sibi adjudicatum alendum mendicantem circumire facit. Si extra qvadrantem alendus constitutus fuerit, judicum sententia definiat, ubinam locorum alendum petat, qvo loco alendum petens, eum abducat cum octo æstatis hebdomadæ supersunt, vel prius. Qvodsi hoc tempore alendum abducturus venire neglexerit, hunc hucusqve tenentes per ea semestria sustentent, duplaqve alimentationis præmia ab eo exigant. His de pecuniis dica adhibita eum in jus vocent, id intendentes, ut ea expen-

---

[1]) *B perperam omittit:* eigi, *qvo sententia contraria oritur.*

[2]) *B cum suis addit:* manni, *alteri.*

[3]) *B cum suis legit:* innanfiorþungs, *in eodem qvadrante, qvod, ut videtur, rectum est.*

[4]) *B cum suis legit:* avallt, *sensu eodem.*

[5]) *B cum suis interponit superfluum:* omagan, *alendum.*

[6]) *B cum suis legit:* VI, *sex.*

scal qvadda hafa heimilis bua [1]) omagans V til, aþr hann stefni, at virþa viþ bok hverrar fulgo omaginn þicki verþr þau misseri. [2])[Buar scolo þar virþa fulgor omagans tvennar, en hann nefna vatta oc stefna siþan. En siþan er söc er framsögþ oc stefno-vetti borit, þa scal hann lata bera fram vetti þau, er hann nefndi at virþingo buanna, oc þau önnor, er nefnd voro at doms-uppsögo et fyrra sumar, þa er þat var dömt, at hann scyldi taca viþ omaga eþr eptir fara.

dat æstate proxima mediæ hebdomadis die ad medium tempus comitiale, sive voluerit in (comitiorum generalium) coloni cœmiterio, sive ad rupem jurisdicundi; pœnam pecuniariam ei insuper intendant. Ad citationem anteaqvam progreditur, qvinqve vicinos alendi domicilium circumcirca habitantes evocet, ut ad librum (sanctum jurejurando defuncti) definiant, qvanti iis semestribus sustentationem alendi faciendam esse arbitrarentur. Accolæ ibi duplam alendi (in annum) sustentationem æstiment, de qva re (actor) testes contestetur, et citationem deinde proferat. Causa porro enarrata et productis de citatione manifestata testibus, de facta vicinorum æstimatione nuncupatos testes primum produci faciat, et proximo testes æstate antecedente provocatos de pronuntiata judicum sententia, qva definiebatur, ut alendum alter vel acciperet vel abduceret.

Ef omagi verþr dömþr a hönd manni utanfiorþungs, enda comi hann eigi eptir sem mælt er, þa verþr hann utlagr III mörcom, oc gialdi fulgor, en eigi utlegst hann. Sva oc ef hann getr þann qviþ, at hann hafi eigi spurt a þvi meli, þa er enn et sama. Ef hann a eigi hag til, þa varþar hanom ecki. En ef hann kömr eigi eptir annat sumar, þa varþar hanom fiörbaugsgarþ, nema hanom se

Ubi alendus cuidam extra qvadrantem habitanti adjudicatur ipseqve juxta legum præscripta eum non abducit, multam trium marcarum luat, sustentationisqve præmia insuper expendat. Talem autem multam non subit, (si ei unde alendum abduceret recte non fuit indicatum) neqve si veridicorum effato comprobare possit, qvod eo tempore certior factus non fuerit. Si alendum sustentandi facultate destitutus sit, multam

[1]) *B cum suis legit:* sina, *suos.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

rangt tilvisat, þa varþar hanom ecki]. Nu scal fe þat döma annat sumar at gialda miþvicodag i mitt þing i bonda kirkiogarþi, meþ alögum oc meþ leigum. Þess a hann oc cost at hafa omaga til þings, ef hann vill, oc föra hann þangat til buþar, er sa er i buþ, er viþ omaganom a at taca, oc föra hanom meþ vatta, ef hann er a þingi. En ef hann er eigi þar, þa scal hann föra a hendr hrepsmönnom hans meþ vatta, oc þangat til buþar, sem þeir ero flestir i, oc mæla sva: at ec föri yþr, at þer erot i einum hrepp allir.

Nu eigo þeir heim at hafa omagan [1]), þa scal hinn coma eptir XIV nottum eptir vapnatak. En ef sa kömr þa eigi eptir, er omagin var dömþr a hönd, þa scal hann nefna vatta at þvi, en siþan stefna þar [2]) [þegar], oc telia varþa fiörbaugsgarþ.

Engi maþr a at hafa omaga sinn til

sibi non contrahit. Qvodsi altera æstate alendum non abduxerit, exilium sibi contrahit, nisi per errorem alendi domicilium indicatum fuerit, tum enim multam evitat. Pecuniæ hujus solvendæ terminus judicum sententia definiatur proxima æstate, mediæ hebdomadis die, ad medium tempus comitiale, in coloni cœmiterio; multæ simul locariaqve expendantur. Alendum tenenti etiam liceat, eum, si placuerit, in comitia generalia ducere, tabernæqve adferre, in qva eum recipere obligatus commoratur; qvi si in comitiis adfuerit, testibus adhibitis, ei alendum sistat; qvodsi non adfuerit, paganis ejus, testibus admotis, afferat, eamqve in tabernam, in qva eorum plurimi commorantur, tali modo verba faciens: vobis affero, in uno enim eodemqve pago omnes habitatis.

(Pagani) deinde alendum domum ducere debent, qvatuordecim vero post armorum sumtionem noctibus peractis, eum abducturus adveniat ille, cui adjudicatus est; qvi si eo tempore non apparuerit, (paganus alendum tenens) de hoc testes contestetur, dicamqve ibi actutum (absenti) denuntians, exilio eum obnoxium contendat.

Alendum suum comitiis generalibus eo consilio afferre, ut ibi mendicando vic-

[1]) *B cum suis interponit:* oc heimta costnaþ sinn at þeim er omaginn er i hönd dömþr. Nu hefir hann eigi til þings omagann, *sumptumqve suum ab eo exigere, cui alendus adjudicabatur. Qvod si iste alendum in comitiis non sisterit, &c.*

[2]) *B cum suis omittit:* þegar.

alþingis, oc lata biþia matar þar, en ef hann hefir þa varþar fiörbaugsgarþ.

Engi maþr scal lata sitia eptir omaga sinn a alþingi, er hann ferr a brot. Nu ef hann lætr eptir-sitia omagann, þa varþar hanom fiörbaugsgarþ.

Ef annarr maþr flytr eþr förir omaga manz til alþingis, oc gengr hann þar oc biþr matar, þa varþar hanom fiörbaugsgarþ.

[1])Engi maþr scal gefa mat göngomönnom her a þingi; eigi scolo menn buþir sinar lata opnar standa til þess of matmal. Nu coma göngomenn inn þar of matmal oc biþia matar, þa eigo þeir, er buþ eigo, at fa menn til at föra þa ut, en þott þeir se alhart utförþir, þa eigo þeir ecki a ser, ef ecki er örkumbl gört at þeim. En ef menn gefa þeim mat, þa varþar þeim fiörbaugsgarþ [2]) er buþina a, ef hann fær eigi menn til at föra þa ut.

Buþir göngomanna allra ero ohelgar viþ broti, þeirra er biþia matar a alþingi. Nu vilia menn veria buþir, þa varþar þat hverium þeirra fiörbaugsgarþ, enda falla þeir [3])[allir] ohelgir er fyrir standa, ef a þeim er unnit.

Ef göngomenn hafa fe meþ at fara

tum conqvirat, nemini licet; qvodsi qvis attulerit, exilio puniatur.

Nemo domum ipse rediens alendum suum in comitiis generalibus remanere sinat; qvodsi eum remanere fecerit, exilio puniatur.

Siqvis alendum alterius comitiis generalibus advexerit attuleritve, illeqve ibidem circumiens cibum emendicat, exilio puniatur.

Nemo mendicis hic in comitiis generalibus cibum partietur. Tempore mensarum nemo hujus rei gratia tabernarum suarum fores patere sinat. Qvodsi mendici, mensarum tempore ingressi, cibum mendicaverint, tabernarum domini, qvi eos ejiciant parare debent; qvamvis autem satis duriter extrudantur, nulla iis debetur satisfactio, nisi citatrices acceperint. Ubi cibum iis aliqvi largiuntur, dominus tabernæ, nullum, qvi eos ejiciat parans, exilii tenetur.

Tabernæ mendicorum, cibos in comitiis generalibus mendicantium, omnes impuni demolitioni obnoxiæ sint. Qvodsi qvi tabernas eorum propugnare velint, exilium singuli sibi contrahunt, propugnatoresqve omnes, si conficiuntur, pro jure cæsis habeantur.

Mendici, si bona qvædam secum fe-

---

[1]) *Hic B cum suis novum titulum incipit, qvi inscribitur:* um gongomenn, *de mendicis.*

[2]) *B cum suis interponendo:* þeim varþar oc fiörbaugsgarþ *(dominus tabernæ &c.) etiam exilium luat: continuit non tantum dominos tabernæ sed etiam cibum mendicis largientes (vel ipsos mendicos) exilii teneri.*

[3]) *B cum suis omittit:* allir.

þa a at taca af þeim görvallt ef menn vilia. Ef menn lia göngomönnom fiar sins eþr selia at leiga til þings upp, enda verþi feit tekit af þeim, þa er eigi heimting til þess fiar. Til þess eins fiar eigo menn heimting, þott af göngomönnom se tekit, er þeir hafa stolit, eþr þess annars er sva com i þeirra för, at þess raþ fylgþi eigi, er fyrir atti at raþa.

IX. Capituli.

Of þat ef menn föra omaga sina i aþra hreppa eþr laupaz fra þeim.

Ef maþr scytr niþr omaga sinum eþr förir i hrepp annan enn omagi egi at vera, þat varþar hanom IIIa marca secþ. Ef maþr hleypr i annan hrepp fra omögom sinom, þa varþar hanom fiörbaugsgarþ, [1] [oc a landeigandi söc þa eþr hrepsstiorar, en þa sa er vill, ef þeir vilia eigi]. Hrepsmenn scolo eigi lata ganga omaga, þeir scolo föra hanom þann omaga.

Ef maþr hleypr or þeim fiorþungi fra omögom sinom, eþa förir hann omaga sinn i annan fiorþung, enn omaginn eigi at vera, oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ, oc eigo hreppsmenn sakir þær. Sva oc ef hann hleypr af landi

rent, hæc in totum iis auferre, si placuerit, liceat. Siqvi mendicis ad comitia (generalia) bona sua vel commodaverint vel collocaverint, hæc, iis ablata, vindicandi jus dominis non conceditur. Eas solummodo mendicis ademtas res suas vindicandi jure domini gaudeant, qvas furati sunt mendici, vel qvæ alio qvovis modo, domino non auctore, in eorum possessionem pervenere.

Titulus IX.

De eo, siqvi alendos suos in alienos pagos transtulerint aut eos deseruerint.

Siqvis alendum suum dereliqverit, vel in alium pagum transtulerit, qvam ubi alendum morari fas est, trium marcarum multam luat. Siqvis, alendis suis derelictis, in alium pagum sese transtulerit, exilio puniatur. Domino fundi, (unde se recepit) vel pagi rectoribus hæc causa agenda competit, qvibus nolentibus qvicunqve voluerit eam suscipiat. Pagi incolæ alendum hunc mendicantem circumire ne sinant, sed eum (sustentare obligato) afferant.

Siqvis e qvadrante, alendo suo derelicto, emigraverit, vel alendum suum in alium qvadrantem qvam ubi eum morari fas est, transtulerit, exilio puniatur; causæ hinc oriundæ paganis competunt. Itidem si alendis suis derelictis peregre abierit, exi-

---

1) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

a brot fra omögom sinom oc varþar hanom þat fiörbaugsgarþ. Ef manni verþr grunr [1] [at þvi], at hann vill laupa af landi a brot fra omögom sinom, þa a hann cost at veria hanom lyriti förina, hvart sem hann vill at lögbergi eþa at scipi; hann scal veria styrimonnum löglyriti at feria hann a brot fra omögom sinum, þeim er hann er til cominn, oc sva hasetom. Styrimönnom varþar fiörbaugsgarþ farning [2] ef þeir feria, oc spyri þeir lyritar vörzlo hans, en hasetom varþar utlegþ.

Ef omagi sitr strandsetri eptir, er þeir fara a brot, þa varþar þeim farning hans jamn sem lyriti se varit, [3] [ef þeir vito at sa maþr er þess manz omagi, er meþ þeim ferr, þott þa se eigi lyriti varit].

Ef maþr tecr omaga oc felr fyrir þeim er a brot vildi hafa, þa ræþr hann ser a hendr omagan, meþan hann a fe til, oc hann spyrr til hans lifanda. [4] [Ef þeir menn leggia eigi orþ i, er til omaga standa, þa er hann ferr i brot, oc verþi þeir varir viþ, þa raþa þeir ser a hönd omagana meþan hann er a brot].

Ef maþr hefir folgit omaga sinn inni her, enda fari hann a brot af landi er

lio luat. Siqvis suspicatus fuerit, alium, desertis alendis, peregre ex his terris emigrare velle, ei liceat, admotis testibus, profectioni huic, sive ad rupem jurisdicundi voluerit, sive ad navim interdicere. Gubernatoribus navis cæterisqve nautis legali prohibeat interdicto, eum ab alendis suis, ad qvos sustentandos jure tenetur, peregre devehere. Gubernatores, de interdicto certiores facti, si eum avexerint, exilio puniantur, nautæ vero pœnam pecuniariam sibi contrahunt.

Si alendus, illis solventibus, in littore relictus sederit, vectura illius parem sibi pœnam contrahunt, acsi interdictum fuisset, si nempe iis innotuerit, (derelictum) ejus alendum esse, qvem vehunt, hujus qvamvis vectura non interdictum sit.

Siqvis alendum assumens, ab eo abscondit, qvi illum avehere parabat, tum alendum istum, qvamdiu facultates suppetant, eumqve in vivis esse audit, sustentandum sibi conciliat. Si nemo eorum, ad qvos alendorum sustentatio spectat, ipso peregre abituro, et de eo certiores facti, contra dixerint, alendos sibi, dum abest, sustentandos conciliant.

Siqvis alendum suum, præmiis solutis, alteri sustentandum committens pere-

[1]) *B cum suis omittit:* at þvi.

[2]) *B cum suis omittit:* ef þeir feria, *et legit:* ef þeir fregna (lyritar vorzlo &c.), *sensu eodem.*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[4]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

omagann a, þa a sa at hafa omaga er viþ hefir tekit VI misseri, ef hann heldr eigi vörþ til er hinn ferr i brott. [1])Maþr scal fela omaga sinn VI misseri inni, þa ferr hann at osekio a brott.

gre abierit, is, qvi alendum suscipit, per sex semestria eum habeat, eo qvod isto abeunte pro re sua juste excubias non egerat. (Peregrinaturus) alendum suum alteri sustentandum committens, per sex semestria sustentationis præmia solvat, qvo facto impune proficiscitur.

X. Capituli.

Of omaga scipti meþ mönnom.

Ef þeir eigo II omaga saman, oc ero þeir baþir i einom fiorþungi, þa eigo þeir at föra omaga þann sin a meþal. Ef þeir menn ero i tveim fiorþungum, er omaga eigo saman, þa scolo þeir sva scipta, at annarr þeirra scal hafa tvö missiri eþr lengr.

Ef omagar ero fleiri enn einn, enda se þeir menn eigi allir i einom fiorþungi, er fram eigo at föra omagana. Nu scal sa [2]), er skil vill a göra, qveþia heimilisbua sina V til a þingi at scipta þeim omögum a milli þeirra. En þeir eigo at luta siþan omagana a milli sin at lögbergi.

Ef omaginn er eigi förr a milli heraþa, þa scal hann qveþia heimilisbua sina V til a þingi, at virþa þann omaga a milli þeirra, hvers verþr þicki at taca þann omaga at alda auþli. En þat fe

Titulus X.

De alendorum inter cives facta distributione.

Si duo qvidam in uno eodemqve qvadrante habitantes communem alendum habuerint, hunc per vices mutuo sibi afferant. Si communem alendum habentes diversorum qvadrantum incolæ fuerint, sic inter se dividant, ut in annum aut ultra utervis sustentet.

Si alendi et plures fuerint, et eos sustentare obligati non ejusdem qvadrantis incolæ, tum is, qvi ex bono et æqvo agere cupit, vicinos suos qvinqve in comitiis evocet, qvi alendos in ipsos distribuant, illi vero ipsi deinde ad rupem jurisdicundi, sortibus ductis, alendos inter se dividant.

Ubi alendus in alteram tribum transmigrare non par est, (eum pro tempore tenens) vicinos suos qvinqve in comitiis evocet, qvi alendi sustentationem inter eos æstiment, definiantqve, qvanti hunc alen-

---

[1]) *B cum suis legit:* Hann scal &c., *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis interponit:* þeirra, *(ille) eorum.*

scal eindaga a hendr þeim at gialda annat sumar i boanda kirkiogarþi, miþvicodag i mitt þing. En þa er omaginn eigi förr milli heraþa, ef hann ma eigi fara fullom dagleiþum.

Ef þeim þickir feit ofmikit gört, er utan fiorþungs er, þa a hann cost at sökia omagan, oc heimta feit at slicom maldögom, sem aþr var mælt.

Ef omagi andaz bralla, þa scal sa reiþa fe slict sem V buar [1]) hins virþa, ef hann þickir vanhaft hafa.

Ef menn eigo saman omaga, oc andaz hann, oc scal þat vera allra þeirra nyt.

XI. Capituli.

Of leysingia framförslo.

Sinn leysingia a hverr maþr fram ad föra, nema hann eigi ser biörg eþr [2]) börn, scaparfa son eþr dottir, þann er megi hann framföra. Þess a hann kost ef leysinginn kömr a hendr hanom at taka börnin i [3]) [jam-micla sculd sem

dum in perpetuum sustentandum suscipere faciant, peremtorius vero (præmii æstimati) solvendi terminus cæteris præfiniatur, dies mediæ hebdomadis, ad medium tempus comitiale, æstate subseqvente et in coloni (comitiorum generalium) cœmiterio. Alendus regiones intermeare impar esse habeatur, si plenis diurnis itineribus proficisci non valeat.

Si is, qvi extra qvadrantem habitat, pecuniæ hujus æstimatæ summam nimiam esse arbitratus fuerit, ei fas erit alendum ad se transferre, pecuniasqve juxta conventionem antea factam exigere.

Qvodsi alendus brevi decesserit, tantam hic reddat pecuniam, in qvantum alterius accolæ qvinqve eum alendum nimis brevi sustentasse æstimant.

Siqvi plures alendum habuerint communem, isqve decesserit, hoc in omnium eorum utilitatem pariter vertatur.

Titulus XI.

De libertinorum sustentationibus.

Libertum suum qvisqve sustentare tenetur, nisi huic vel sint opes vel liberi, hæres necessarius filius vel filia, qvi eum sustentare possint. Ubi libertus ei alendus injungitur, habeat facultatem liberos illius sive plures voluerit sive pauciores si ex-

[1]) *B cum suis legit:* hans, *ejus, qvod melius.*
[2]) *B cum suis legit:* borinn scaparfa, *natus hæres necessarius.*
[3]) *Pro iis, qvæ uncis tenentur B cum suis tantum legit:* sculd, *debito.*

hann leggr fyrir omagan], hvart sem hann vill fleiri eþr færri, ef til ero. A þeim XII manaþum [1]) [scal þat göra] er leysinginn kömr a hendr hanom. En at slicom lut scal hann framföra leysingiann, sem hann gaf frelsi til.

stant, *pro tanto debito sibi obnoxios addicere, qvantum alendi sustentationi impendit. Hoc proximis duodecim, postqvam libertus ei alendus adferatur, exeqvi debet mensibus. Pro datæ vero libertatis portione libertum sustentet.*

XII. Capituli.

Ef II menn eigo omaga saman.

Ef II menn eigo omaga saman, oc vill annarr fara af landi a brott. Nu sa þeirra, er scil vill a göra, þa scal hann qveþia heimilisbua sina V at virþa, hvers omaginn þicki verþr at hafa at alda öþli her a landi. Sa þeirra scal kiosa, er her a landi vill [2]) annaz omagan. Nu vilia þeir eigi baþir her a landi [3]) annaz omagann, þa eigo þeir at luta meþ ser, hvarr þeirra [4]) annaz scal. En þar scal feit eindaga a XIV natta fresti, þaþan fra er þeir lutaþo, at þess þeirra [5]) er omaginn hlautz til handa.

Titulus XII.

Si duo communes habent alendos.

Ubi duo communes habent alendos, alterqve peregre proficisci parat, ille eorum, qvi ex bono et æqvo agere cupit, domicilii sui vicinos qvinqve provocet ad æstimandum, qvanti perpetuam in patria alendi sustentationem faciant. Hic eorum, qvi alendum in patria sustentandum curare haud gravatur, eligat. Qvodsi uterqve in patria alendo sustentationem suppeditare voluerit, sorte definiant, qvinam eum curandum suscipiat. Hoc vero casu bona alimentaria constituta solvendi terminus peremtorius præfiniatur, qvatuordecim ab instituta sortitione noctibus præterlapsis, et in ejus domicilio expendantur, qvi alendum curare sortitus est.

XIII. Capituli.

Ef maþr selr omaga til framförslo.

[6]) Ef maþr selr omaga til framförslo oc finnr fe meþ, en annarr tekr viþ oc a

Titulus XIII.

Si qvis alendum alteri committit sustentandum.

Ubi qvis alendum alteri, pecunia expensa, sustentandum committit, illeqve accipit, hoc

---

[1]) *B cum suis omittit:* scal þat göra, *et hanc periodum in unum cum antecedente contrahit.*

[2]), [3]) *&* [4]) *B cum suis legit:* hafa, *habere.*

[5]) *B cum suis addit:* heimili, *domicilio.*

[6]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

þat at halda meþ þeim. En ef þat berr qviþr, at omagi se seldr til þrotz, þa scal hinn tekit hafa ser til handa, en eigi erfingiom sinum.

Ef maþr selr omaga til framförslo, oc finnr meira fe meþ enn erfingium hans liki, þa scolo þeir segia osatt sina a fyrir V buum oc a þingi et næsta sumar oc stefna til rofs maldaganom oc kalla arfscot. Nu ef arfscot bersk oc a þa eigi at halda; en ef þeim þickir ollitit feit tekit, er erfingiar ero þess er viþtok, þa scolo þeir hafa at et sama; en ef þeir leggia ecki orþ hvaregir, þa scal haldaz maldaginn.

XIV. Capituli.

Ef maþr tekr omaga arftaki.

Ef maþr tekr omaga arftaki, þa scal þat hvar þess halda er jamnmæli bersk. Nu þickir [1])erfingia hins, er tekit hefir, eigi jamnmæli, þa scal hann segia osatt sina

inter eos ratum statumqve maneat. Qvodsi veridicorum effato comprobatum fuerit, alendum, ad incitas jamjam redacto commissum esse, accipiens sibi ipsi, non hæredibus suis, alendum sustentandi obligationem contrahit.

Siqvis alendum alteri sustentandum committens, majora expenderit præmia (alimentaria) qvam ejus hæredibus arrideat, illi, coram qvinqve vicinis et in comitiis (generalibus) æstate proxima se hoc improbare declarent, contractumqve, qvem ad hæreditatis defraudationem spectare contendant, ad rescissionem revocent. Qvodsi hæreditatis defraudationem (admissam) esse probatum fuerit, contractus rescindatur. Sin vero hæredes ejus, qvi alendum susceperat, præmia sustentationis nimis parva eum accepisse opinati sint, eodem modo agant. Ubi pars neutra pactum initum verbo qvidem perstringunt, hoc ratum statumqve maneat.

Titulus XIV.

Si qvis alendum per alimoniæ contractum suscipit.

Ubi qvis alendum per contractum alimoniæ suscipit, hoc ea tantum lege ratum sit, si æqvas ex utraqve parte conditiones adesse probatur. At hæres alendum suscipientis, contractum non æqvis conditionibus inniti opinatur, tum certior de eo fac-

[1]) *B cum suis legit:* erfingiom, *(in plurali) sensu eodem.*

a, þegar er hann fregn, oc lysa at lögbergi, oc a at rofna malit.

Ef maþr selr omaga af hendi ser meþ fe, enda verþr lystr a hendr hanom sa omagi siþarr, þa ma hann eigi þat hafa til varnar fyrir sic, annan veg, enn sökia þann um, er feit hafþi meþtekit til framförslonnar, eþr þa er viþ eigo at taka, ef sa er fra-fallinn.

[1] [Ef maþr tekr omaga arftaki, þa scolo heimilisbuar þeirra V göra jamnmæli meþ þeim viþ bok, þar er maþr finnr sialfr feit, enda scal annarr þeirra vinna eiþ fyrir buonum, at þvi at buar viti þar allan maldaga þeirra.

Ef omagi a bu oc scal hann bregþa þvi, oc fara heim meþ hinom; enda scolo engi lausakiör a vera. Þviat eins er arfsal fast, ef sva er meþ farit sem nu var tint].

Ef omagi er seldr til þrotz oc ræþrat sa sinom erfingiom a hendr þann omaga, þott hann taki viþ.

tus, se improbare illico declaret, et ad rupem jurisdicundi denuntiet, qvo facto contractus ille rescindatur.

Siqvis alendum, pecuniis alimentariis expensis, alteri sustentandum commiserit, idemqve alendus in eum postea denuntiatur, id exceptionis loco ne adferat (qvod præmia alimoniæ alteri expenderit), sed hæc per actionem reposcat ab eo, qvi ad alendum sustentandum bona acceperat vel, eo demortuo, etiam ab iis, qvi huic succederent.

Ubi qvis alendum per contractum alimoniæ sustentandum suscipit, alterqve bona alimentaria ipse expendit, vicini ipsorum qvinqve in libro (sancto jurejurando functi) ad æqvitatem contractus eorum conditiones ex utraqve parte moderentur. Alter enimvero contrahentium, coram vicinis jurejurando probet, qvod contractus eorum vicinis in totum innotescat.

Si alendus (dedititius) rusticatum habuerit, huic finem faciens, domum cum ipso sese transferat. Pacta simulata ne ulla adsint. Ea tantum lege contractus alimoniæ ratus sit, si jam præscripto modo initus fuerit.

Si alendus alimoniæ contractu ei traditur, qvi ad incitas ideo redigitur, hic qvamvis recipiens, hæredibus suis eum sustentandum neutiqvam conciliat.

---

[1]) *Uncis inclusa B cum suis prætermittit.*

XV. Capituli.

Ef erfingi omaga er erlendis.

Ef sa maþr er erlendis, er erfingi er omagans, þa scal hann lysa a hönd hanom til framförslonnar, oc qveþia til XII qviþar þann goþa, er i gegn gengr þingfestinni eþr þann ella, er hann er i þingi meþ sialfr, oc qveþia um þat [1][hvart hann se arftöko-maþr omagans, eþa] hvart hann se omagi [2] eþa se hann eigi. Nu berr þat at hans omagi se, þa scal hann beiþa um þat XII qviþar, hvart hann mundi hag eiga til at föra fram þann omaga eþr eigi, ef hann veri her a landi, meþ þau auþöfi er hann hefir til. En ef þat berr qviþr, at hann mundi hag eiga til at föra fram þann omaga, ef hann veri her meþ þau auþöfi, er hann hefir, þa a domr at döma a hendr þeim manni, er nanastr er ut her hinom, er omagan a fram at föra, þo at sa eigi ecki viþ omagan, þeirra manna er fe eþr föri a til. [3][En ef hann lysir til framförslo a hendr arftöko-manni þess, er erlendis er, þa scal XII qviþr scilia, hvart sia eigi arf at taka at þann, er austr er eþr eigi. En ef hann lysir firnara manni a hendr], þa scal hann telia frændsemi a milli þess, er erlendis er oc hins, er omaginn horfir til handa, oc scolo þat III menn leggia undir

Titulus XV.

Si hæres alendi peregre versatur.

Si hæres alendi peregre egerit, hujus sustentatio in eum denuntietur, prætorqve, qvi (peregrinantis) curiam agnoscit vel alioqvin ille, cujus curiam ipse (denuntians) seqvitur dodecadis veridicorum effati postuletur, ad probandum, num (peregrinans) hæres sit alendi (nec ne?) ut et num hic alendis juste annumeretur nec ne? Qvodsi probatum fuerit alendum ad eum (qvi peregre versatur) pertinere, dodecadis veridicos (denuntians) denuo qværat, num (peregrinans), si cum bonis suis his in terris adfuerit, alendum sustentandi facultatem habeat nec ne? Ubi veridicorum effato comprobatur, eum, si his in terris cum opibus suis adfuerit, alendum sustentandi facultatem habere: judicum sententia alendus ei injungatur, qvi opibus et facultatibus pollens in hac terra agentium consangvinitate eum proxime accedit, qvi alendum sustentare tenetur, ipse qvamvis sufficiente facultate (revera) destitutus sit. Qvodsi alendi sustentationem in peregrinantis hæredem denuntiaverit, tum dodecadis veridici dispiciant, num orientem versus agenti ille jure succedat nec ne? Sin autem in remotioris consangvinitatis hominem denuntiat: tum gradus consangvinitatis inter peregre agentem

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis bene addit:* hans, *ejus (alendus).*

[3]) *Uncis inclusa B cum suis prætermittit.*

þegnscap sinn, at su er frændsemis tala sönn a milli þeirra, er þa hafa þeir talit.

et eum cui alendus denuntiatur computet; tres vero viri per civilem suam asseverent existimationem, inter eos jamjam allatum cognationis computum omnino verum esse.

XVI. Capituli.

Ef maþr er eigi samlendr omaga, oc a hann her fe.

Ef sa maþr a fe ut her, er omagann a fram at föra, þa scal sa maþr, er omagan hefir, stefna þeim manni, er fe þat hefir at varþveita her a landi, oc stefna um þat feit, er hinn a, er erlendis er. Hann scal qveþia heimilisbua V til þess, er sottr er a þingi. En þeir scolo bera hvart þar se þat fe undir hanom eþr eigi, eþa hve mikit þat fe er þar, enda a þat domr at döma hinom til fulgnanna, sva mikit sem til telz. En ef ecki er feit ut her, þa scal hann heimta fulgornar at hinom [1]) siþan er hann kömr ut meþ vöxtom.

Titulus XVI.

Si qvis alendo, qvamvis non conterraneus, bona hic habet constituta.

Si is, qvi alendum sustentare tenetur, his in terris bona reliqva habuerit, ille qvi alendum sustentat, hæc bona tenentem in jus vocet ob bona ejus qvi peregre versatur. Qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinos in comitiis citans evocet, hi vero comprobare debent, utrum hæc bona peregrinantis teneat, nec ne? qvantæve ibi adsint pecuniæ? has enimvero pecunias, in qvantum suppetunt, judicum sententia, alendum tenenti adjudicet, ad impensas sustentationis sustinendas. Qvodsi (peregrinanti) nulla hic fuerint bona, eum reducem sustentionis præmiorum, usuris adjectis, (alter) postulet.

XVII. Capituli.

Um leysingia.

Ef maþr vill föra leysing til staþar, [2])[þa scal hann lysa] a hendr frialsgiafanom, ef hann lifir, en ella a hönd þeim manni, er nanastr lifir frialsgiafanom arfgengra manna. Hann scal beiþa buaqviþar at

Titulus XVII.

De libertinis.

Siqvis libertino certam sustentationem subministrare voluerit, eum patrono, si in vivis fuerit, denuntiando injungere debet, sin minus, ei denuntiet, qvi viventium et hæreditatis capacium hominum, patronum propin-

---

[1]) *B cum suis legit:* lengr, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis omittit:* þa scal hann lysa.

bera um þat: hvart hinn gaf hanom frelsi eþr eigi. [1][En] (ef) hann sökir arftökomann frialsgiafans til framförslo omagans, þa scal scilia buaqviþr, hvart hann ætti arf at taka at frialsgiafann eþr eigi. En ef hann sökir firnara mann, þa scal telia frændsemi a milli frialsgiafans oc þess, er a hendr er förþr omaginn. Hann scal beiþa ser biargqviþar heimilisbua sina V um þat: hvart hann hafi fe eþr föri til at föra fram omaga eþa eigi, [2]) oc svifr þa af hanom, ef vanefni beraz. Sa er annarr kostr til at hann scal beiþa bua qviþar um þat: hvart hann gaf sinom mansmanni frelsi eþr gaf hann eigi. Nu berr þat qviþr, at hann gaf annars [3])[mannz] mans-manni frelsi en eigi sinom, [4]) þa a domr at döma af hendi hanom en eigi ella. Þann a hann hinn III cost at beiþa bua-qviþar um þat at bera hvart hann keypti hann til frelsis [5]), oc galt inn meira lut verþzins, þa dömiz hann af

qvitate proxime accedit. Vicinos evocet veridicos ad probandum, an (patronus) eum manumisisset nec ne? Qvodsi vero ad alendum suscipiendum in hæredem patroni egerit, accolarum effatum definiat, num ille patrono ex jure succedere debeat, nec ne? Si autem cognatione remotiori actionem intenderit, tum gradus cognationis inter patronum et eum, cui alendus infertur, computentur. Hic veridicorum sibi auxiliaris effati accolas sui domicilii qvinqve postulet, ut comprobetur, num ei ad alendum sustentandum bona facultatesqve sint nec ne? Alendum sustentandi obligatio ab eo recedit, si inopia ejus probatur. Altera ei conceditur conditio, ut vicinos evocatos effati postulet, qvo probetur num (patronus) proprium manumisisset nec ne? Qvodsi comprobatum fuerit eum servum alienum libertate donasse, tum judicum sententia ei alendi sustentationem abjudicare debet, nec alia lege. Tertia ei sit conditio vicinos evocatos effati postulare, qvo probetur num alendo libertatem pretio comparasset (nec ne? Qvodsi comprobatum fuerit eum alendo libertatem pretio comparasse) majoremqve pretii partem solvisse, tum ipsi adjudicatus, ei ad-

---

[1]) *B cum suis omittit:* En.

[2]) *B cum suis legit:* oc kömz hann undan ef &c., *liberatur (ab obligatione alendum sustentandi si &c.)*

[3]) *B cum suis omittit:* mannz, *sensu eodem.*

[4]) *B cum suis legit:* þa a at döma a hendr honom, en eigi ella, *tum judicum sententia ei (alendi sustentationem) injungere debet, nec alia lege.*

[5]) *B cum suis bene addit:* eþr eigi. Nu ef þat berr qviþr at hann keypti hann til frelsis, oc gallt &c., *nec ne. (Qvodsi veridici comprobaverint, eum alendo libertatem pretio comparasse, (majoremqve &c.)*

hendi hanom oc a hendr þeim, er verþaura atti at taka fyrr af hanom.

judicetur, qvi pretium manumissi prius reportare debuit.

XVIII. Capituli.

Um utlenda omaga.

Ef sa maþr verþr at omaga, er engi a frænda her a landi, þa scal lysa [1][hann] a hendr þeim manni er hann vill, oc a hendr fiorþungsmönnom. Hann scal qveþia til XII qviþar þann goþa, er sa er i þingi meþ, er at var nefndr at bera um þat: hvart [2]hann varþ þrotraþi i þeim fiorþungi eþr eigi. Nu berr qviþr þat, at hann varþ þar þrotraþi i þeim fiorþungi, þa a at döma a hendr þeim fiorþungsmönnom öllom.

Ef maþr kaupir mans-mann til forverex ser, oc a hann þann fram at föra, ef at omaga verþr, oc sva a sa i hans att at hverfa.

Titulus XVIII.

De alendis exoticis.

Si propinqvis hac in terra destitutus, alendus efficitur, ille qvadrantis, ubi habitat, incolis et eorum cuicunqve optaverit sustentandus denuntietur. Dodecadis veridicorum effati postulet prætorem, cujus curiam seqvitur ille, cui sustentatio (alendi) intentatur, ut probari possit, an alendus in eo qvadrante ad incitas redactus fuerit nec ne? Qvodsi veridici asseruerint, in eo qvadrante ad incitas redactum fuisse, tum omnibus hujus qvadrantis incolis alendus injungatur.

Siqvis servum alienum sibi in villicum emerit, ille hunc alendum factum sustentare tenetur, cujus etiam familiam sustentandus seqvatur.

XIX. Capituli.

Ef menn feria omaga hingat til lanz.

Ef maþr ferr þann [3]) mann ut hingat, er hann fær ser eigi mat II missiri meþ þat heilendi, er þa hafþi hann, er hann toc viþ hanom, þa ræþr hann þann omaga ser a hendr, oc scal lysa a hendr hanom

Titulus XIX.

Si qvi alendum in hanc terram transferunt.

Si qvis hominem, qvi pro valetudinis, qva, cum eum accipiebat, utebatur, ratione, victui sibi per duo semestria parando impar est, in hanc terram devexerit: sibi hunc alendum sustentandum conciliat, eiqve de-

---

1) *B cum suis omittit:* hann.

2) *B cum suis legit:* hinn, *iste.*

3) *B cum suis legit:* omaga, *alendum.*

oc qveþia til XII qviþar at bera um þat, hvart hann hefir færþan ut þann omaga [1][eþr eigi. Nu ef þat berr qviþr at hann hefir færþan ut þann omaga], þa a at döma a hönd hanom. Nu ero þeir fleiri styrimenn enn einn, þa scolo þeir sva hafa þann omaga sem þeir atto i scipi til, nema þeir fai lögvörn fyrir sic. En þeir eigo at qveþia heimilisbua sina V til at bera um þat, hvart þa scylda lög til at hafa ut þann omaga eþr eigi, eþr þeir yrþi ut at [2] flytia þann omaga fyrir ofriki konungs eþr annara rikismanna, eþr sva ef hann hugþi at hann ætti fe ut her omaginn.

[3][Oc] nu ef þeir fa þenna biargqviþ nokorn er nu [4] var taliþr, þa kömr eigi omaginn þeim a hendr, [5][oc scal hann þa hverfa i þann fiorþunginn til framförslo, er höfn su er i, er þeir menn setto scip up er omagan förþo ut, eþr baro flestir föt sin af scipi ef þeir fara tvivegis.

Ef frændr omaga coma ut siþarr eþr finnaz her nokorir, þeir er hag eigo til at föra fram þa omaga, þa scal þeim a hönd föra.

nuntietur, dodecadis veridicorum effato postulato, qvo dispiciatur, an hunc alendum huc detulisset nec ne? Qvodsi asseruerint veridici, eum huc alendum advexisse, tum ipsi adjudicandus est. At si gubernatores (navis qva vehebatur) uno plures fuerunt, tum pro parte navis, qvam possidebant, alendum sustentare tenentur, nisi legalem (seu peremtoriam) adferre possint exceptionem. Illi autem domicilii sui accolas qvinqve evocent ad comprobandum, num lege obligati fuerint alendum huncce huc devehere, an secus? ut et: num alendum istum, ob regis aliorumve potentia pollentium vim, huc deportare coacti fuerint; vel tandem si crediderit (gubernator) alendum in his terris pecunias habere.

Si porro aliqvid hic memoratum effatum auxiliare retulerint: alendus iis non injungitur, sed ei qvadranti sustentandus defertur, ubi situs est portus, in qvo alendum huc devehentes navim (suam) subduxere, vel ubi nautarum plurimi utensilia sua navi efferebant, si eundo et redeundo proficiscantur.

Si horum alendorum, ad eos sustentandos facultate gaudentes propinqvi postmodum vel huc trajecerint, vel hic aliqvi deprehenduntur, iis alendi injungantur.

---

1) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

2) *B cum suis legit:* hafa, *sensu eodem.*

3) *B cum suis omittit:* oc.

4) *B cum suis legit:* er nu talþa ec, *qvod jam memoravi.*

5) *Reliqvum hujus tituli B cum suis prætermittit.*

Ef menn selia omaga sina af landi heþan, oc eigi viþ verþi, enda verþi þeir omagar förþir ut hingat siþan, þa verþa styrimenn jamnscyldir til framförslo þeirra manna, sem aþr var tint um þann mann, er þeir förþi ut hingat frændlausan her, oc slicar varnir eigo þeir allir fyrir sic enn eingar aþrar.

Nu feria þeir þann mann ut hingat er þeir vito eigi her scyldri frændr omaganum, þa er fe hafi til framförslo hans heldr enn i þess konungs veldi er þeir förþo omagan or, þa varþar enn styrimönnom slict et sama um framförslo þess omaga sem aþr var tint, oc slicar varnir ero þar til allar.

Ef maþr selr omaga sinn af landi, oc verþi hinn aptrreki, er viþ tok, þa scal sa viþtaca þann vetr er seldi oc varþveita, en ef dvelz brautferþ hins er viþtoc, annattveggia at hann andiz eþr þrytr hann at fe, þa a hinn at taca viþ er seldi omagan, oc heimta feit ef eigi er eytt, en ef eytt er þa hefir hann ecki nema omagann.

Extra hanc terram siqvi alendos suos, non tamen pretio, tradiderint, iidemqve alendi huc postea transferuntur: gubernatores pari modo ad eos sustentandos obligati sunt, ut superius memoratur de alendo, qvem propinqvis his in terris destitutum huc trajecerant, eædemqve iis omnibus competunt exceptiones, sed præter eas nullæ.

Ubi alendum qvendam huc transportant, cui cognatum, qvi pecuniam ad sustentationem ipsius habeat sufficientem hic propiorem adesse nesciunt, qvam in ejus regis imperio (fuit) unde alendum advexere: tum gubernatores ad hujus alendi sustentationem eodem adhuc modo tenentur, ut supra expositum est, eædemqve omnes hoc casu adhibeantur exceptiones.

Siqvis alendum suum extra patriam deportandum alteri tradiderit, suscipiens vero (tempestatibus) retroagitur: tum qvi ipsi commisit, in eam hyemem alendum recipiat et curet. Qvodsi (alendum) suscipientis peregrinatio protrahitur, ipsius vel obitu interveniente vel pecuniis exhaustis, tum qvi commiserat alendum, recipiat, pecuniasqve (alimentarias) si non consumtæ fuerint, reposcat, qvibus dilapidatis præter alendum nihil recuperat.

XX. Capituli.

Um omaga.

[1]) Eigi a at feria þann omaga ut hingat nema her se erfingi hans, ella ræþr uthafnarmaþr ser a hönd, oc scal föra meþ eiþ eþr at domi. En hann scal beiþa goþa þann biargqviþa allra, er hann er i þingi meþ. Þann biargqviþ eigo styrimenn um þessa omaga þrenna, ef þeir toco sva viþ þeim erlendis, at erfingi omaganna sa er fe hafþi til framförslo, var aþr a scip kominn, þat er ut hingat bioz, oc þeir vildi hanom þann omaga föra, en eigi öþrom].

Titulus XX.

De alendis.

Neqvis alendus huc transferatur nisi hic ipsius hæres adsit, sin minus vecturarius ejus sibi eum sustentandum conciliat, illiqve vel jurejurando adhibito vel per judicum sententiam injungatur. A prætore cujus curiam seqvitur, omnia auxiliaria veridicorum effata postulet. Qvoad triplices hosce alendos, istud veridicorum gubernatoribus (adhæc) competit effatum auxiliare, qvod ita eos peregre suscepissent, ut hæres ipsorum, qvi (sufficientes) ad eos sustentandos habebat pecunias, antea navim huc transmittere parantem ingressus esset, cui, non vero aliis, hunc alendum afferre intendissent.

XXI. Capituli.

Eigi scal maþr selia omaga sina af landi brott.

Hvartki scal maþr selia af landi brott föþor sinn ne moþor, oc eigi kono sina, oc eigi börn sin, ne sitt kyn, ecki nema lestir þeir se at þeim, at þau se verþi at verri, ef þau veri mans-menn, fyrir okostum sinom. Eigi scal lösto virþa viþ þau aþr þau ero XVI vetra [2]) [gömol], en ef maþr selr þa varþar þat fiörbaugsgarþ, [3])[oc scal stefna heiman oc nefna

Titulus XXI.

Nemini alendum suum extra patriam deportandum tradere liceat.

Nemini patrem suum vel matrem, uxorem suam vel liberos suos propinqvosve, peregre deportandos tradere liceat, nisi tanta iis inhæreant vitia, ut suæ pravitatis causa vilius constarent si mancipia essent. Vitia ipsis ne imputentur priusqvam sedecim annos nati sunt. Siqvis eos tradiderit, exilio multetur; domo citandus est, novem in comitiis vicinis evocatis. Remotiorum

[1]) *Hunc titulum B cum suis etiam omittit.*

[2]) *B cum suis omittit:* gömol, *sensu eodem.*

[3]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

til IX bua a þingi. Selia a maþr oscyldari menn af landi oc eigi viþ verþi].

Ef maþr föþir barn öþrom manni oc tekr til fostrs, oc scal hann þat barn föþa þar til er þat er XVI vetra gamalt. En ef barni verþa lestir aþr þat er XVI vetra gamalt, þa scal feit aptr ganga [1][leigolaust], oc telia jamnt til hvers vetrar innstöþann. En ef hann scytr heim barnino fra fostri, þa scolo þau auþöfi öll fylgia heim, er hann hafþi viþr tekit. Ef hann hafþi hanom liþ veitt, oc toc hann af þvi at föþa hanom barn. Nu lætr hann barn heim fara, þa scolo buar þat virþa, hvers þat þyckir vert. [2][Ef maþr hefir tekit til liþs barn at föþa, oc scytr heim, þa scal hann an vera liþit. Ef hann launar liþit barnfostri, enda scytr heim barni af fostri, þa scal hann gialda jammikit fe sem buar virþa at liþit veri vert].

Ef maþr tecr barn brott af fostri sa er a, þa scolo eptir auþöfin öll, þau er þangat fylgþo, nema buar beri þat, at barni veri eigi vært at fostrino, þa scal alt rakna feit þat, er meþ var fundit.

Ef annattveggia [3]) andaz fostri eþr fostra, þa a þat þeirra at [4]) annaz barn

graduum propinqvos (peregre deportandos) tradere fas est, sed non pro pretio.

Siqvis alterius prolem nutriendam educandamqve susceperit, ille hanc, qvousqve sedecim nata erit annos, enutriat. Qvodsi huic proli nondum sedecim annos natæ vitia qvædam obtigerint, pecuniæ (alimentariæ) sine fænore reddantur, in singulam vero (nutricatus temporis) hyemem sors æqvaliter dividatur. Sin autem prolem eam e nutricatu domum ille remiserit: bona alimentaria, qvæ acceperat omnia, (alendum) domum pariter seqvantur. Si opem ipsi tulerit alter, eaqve de causa prolem huic nutricandam susceperit, prole domum remissa accolæ æstiment, qvanti hoc sit faciendum. Siqvis pro pacta ope prolem alienam nutricaverit, eam domum remittens ista ope privetur. Si opem latam nutricatu rependerit, prolem e nutricatu remittens, tantam expendat pecuniam, qvanti opem latam faciendam esse accolæ æstimant.

Si parens prolem e nutricatu reclamaverit, bona omnia (alimentaria) eo collata remaneant nisi accolæ comprobaverint, pusioni commorationem in nutricatu non tolerabilem fuisse, qvo casu bona alimentaria persoluta restituantur.

Si alteruter nutricius vel altrix decesserit, tum superstes, si velit, reliqvis,

---

[1]) *B cum suis omittit:* leigolaust.

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[3]) *B cum suis interponit:* þeirra, *eorum.*

[4]) *B cum suis legit:* hafa, *habeat.*

er eptir lifir, [1])[ef vill], meþ þau auþöfi er þa ero eptir.

Ef erfingiar þess manz lifa eptir, er barn tok til fostrs, þa eigo þeir at hafa meþ þeim auþöfom, er þa ero eptir ef þeir vilia. Nu vilia þeir lata heim fara barnit, þa eigo þeir at telia til hvat launat er eþr hvat eigi. Ef hinn vill taca a brott barnit er a, þa er þau ero andoþ, þa eigo buar þat at virþa hvat launat er eþr hval eigi.

[2])Ef barni verþr vanheilt at fostrino, þa eigo þeir at föra heim barnit, oc eigo buar at virþa hvart neytt se sums fiarins eþr se allz neytt.

eo tempore, pecuniis, prolem istam enutriat.

Si hæredes ejus qvi pusionem nutriendum susceperat, superstites fuerint, tum ipsis, si optaverint, nutricatio, cum bonis alimentariis jamjam residuis, competit. Qvodsi pusionem domum remittere velint, rationes inire debent, qvantum nutricatus compensatum sit, qvantum vero non. Si parens pusionis, altoribus ipsius defunctis, eum domum recipere voluerit, accolæ æstimando definiant, qvantum (nutricatus) compensatum sit, qvantum vero non.

Si proles in nutricatu ægritudinem contraxerit, tenerum domum reducere debent, accolæ vero æstiment, num bona alimentaria ex parte tantum an in solidum consumta sint.

XXII. Capituli.

Um scogarmanna biargir oc fiörbaugsmanna börn.

Scogarmanna eþr fiörbaugsmanna börn oc omagar scolo fara um fiorþung innan, þeir allir er þeir atto arf eptir at taca, of þann fiorþung hverr sem feransdomrinn var i attr. Barn scal hverfa i föþor att, hvergi maþr er satt handsalar, ef faþir handsalar faþerni at barni, þott hann se oauþigr, oc sva þau börn öll, er aþr ero i qviþi moþor aþr samgangr

Titulus XXII.

De opitulationibus exulibus præstitis liberisqve proscriptorum.

Exulum et proscriptorum liberi, alendiqve omnes, qvibus illi succederent, qvadrantem (sustentandi) circumeant, qvadrantem nempe singuli, in qvo bonorum occupandorum habebatur judicium. Proles (spuria) in paternam transferatur familiam, qvicunqve transactionem (in causa stupri) dextra stipulatus fuerit, modo pater pauper qvamvis paternitatem prolis dextram offerendo

---

[1]) *B cum suis omittit:* ef vill.

[2]) *B cum suis legit:* ef barnit er vanheilt at fostrino &c., *si proles in nutricatu adversa valetudine laboraret.*

hiona er görr, þar til er þau ero [1]) XVI vetra gömol.

XXIII. Capituli.

Um giöld um kono.

Maþr a at taca giöld um kono, þa er hann hefir framförþa i æsko, ef legit er meþ henni, en frændr eigo sökina; sva scal hann heimta af sakar-aþilianum sem annat fe.

[2]) [Ef maþr lætr omaga sinn eptir a alþingi varþveizlo-lausan, þa varþar hanom III merkur, ef hann er innan fiorþungs, en fiörbaugsgarþ ella, ef hann er firr, oc a sa maþr söc þa er þar byr. Eigi a maþr at föra ne raþa omaga sinn til alþingis, þann er bitum biþi þar, oc scal eigi hross lia þeim er til þess ferr. Ef þat er gert, þa varþar fiörbaugsgarþ.

Þat varþar fiorbaugsgarþ ef maþr selsc arfsali fra omögum þeim, er a fe hans ero comnir, oc sva fra þeim, er hann hefir fe meþtekit, oc sva fra þeim omögom er eigi ero a fe hans comnir, oc nu mon ec telia. Moþir oc faþir er þar oc börn hans oc systkin hans, oc þeir

confessus sit; pariterqve omnes liberi, ad sedecimum usqve ætatis annum, qvi in utero materno, parentum conjugio nondum consummato, gestabantur.

Titulus XXIII.

De mulcta ob fœminam (stupratam).

Qvi fœminam in tenera ætate nutrivit, mulctam ob eam stupratam, siqvis eam vitiaverit, capiat, propinqvis vero causam agere competit. Hanc mulctam, non secus qvam alia debita, a causæ actore competente exigat.

Siqvis alendum suum provisione destitutum in comitiis generalibus reliqverit, trium marcarum mulcta tenetur, modo in eodem (ac forum generale positum est) qvadrante habitet; sin vero remotius, exilium luat. Ibidem habitanti causam agere competit. In comitia generalia nemini alendum suum, qvi buccellas ibidem mendicet, offerre vel emittere liceat; eum in finem iter facienti eqvos nemo commodet; qvod siqvis fecerit, exilio puniatur.

Exilii tenetur qvicunqve per alimoniæ contractum, alteri sese addicendo, sustentatione debita defraudat alendos, qvi bonis ejus jamjam injuncti sunt, ut et in qvorum sustentationem bona acceperat alimentaria, ut et qvos, in bona ejus qvamvis non adhuc delatos, mox adferam. Horum nu-

---

[1]) *B cum suis legit XV, decimum qvintum.*

[2]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis prætermittit.*

menn allir, er hann a arf eptir at taka oc leysingi manz sa er hann gaf frelsi. Þat er fiörbaugs-söc um alla þa ef þeir ero vistlausir. Þat ero alt stefno sakir oc scal qveþia til IX heimilis-bua þess, er sottr er.

mero sunt mater, paterqve, liberi, sorores et fratres, omnes adhæc alii in qvorum hæreditatem succedat. Libertus insuper, qvem manumittebat. Qvoad hos omnes, isto (facto) exilii reatu tenetur. Causis omnibus hinc oriundis citatio adhibeatur, novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis evocatis.

XXIV. Capituli.

Of fostr-laun.

[1]) Nu er hinn ungi maþr cominn at framförslo a hönd öþrom mönnom enn erfingium sinom, enda beri fe undir hann siþarr a nockora lund, þa a sa maþr heimting til sins viþ hann er fe hefir fyrir hann lagt, eþr þess erfingi, oc scolo þeir vaxtalaust þat heimta at hanom.

Titulus XXIV.

De præmiis nutricationis.

At si minorennis de aliis qvam hæredibus suis sustentandis delatus est, sed bona ei postea aliqva ratione obveniunt, tum is, qvi ipsum sumtibus suis aluit, vel hæres ejusdem, bona sua expensa ab ipso repetendi jure gaudeat, qvæ, proventuum ratione non habita, ab eo exigant.

Nu berr fe undir hann aþr hann er XVI vetra, oc scal hann þa sinna aura neyta oc neytt hafa ef til beggia vinnr. En til þess scal fyrr hafa sem neytt er, enn hins er fyrir höndom er, ef eigi vinnr til beggia.

Qvodsi ei bona nondum sedecim annos nato obvenerint, tum propria bona et (in posterum) consumere et (in antecessum) consumsisse debet, si in utrumqve suffecerint; ei vero in præteritum impensis primum recompensatis, necessitatibus ejus in posterum prospiciatur, si (nempe) bona ejus in utrumqve non suffecerint.

Ef maþr förir omaga fram oc beri fe undir hann, eþr eigi hann fe, oc hafi leynt, þa scal hann beyþa hann meþ vatta, at hann seli hanom fiar-heimting

Si minorenni, qvem qvis sustentat, vel bona obtigerint, vel ille facultates qvas consulto occultat, habuerit, nutricius, testibus admotis, eum postulet, ut ab iis qvæ bona

---

[1]) *Totum hunc titulum B cum suis omittit.*

a hönd þeim mönnom er hann a fe undir. Nu vill omaginn eigi selia hanom fiarheimtona, þa a hann þo at heimta undir sic jammikit fe, sem hann leggr fyrir omagan, oc verþr hann þo aþili þeirra saca.

Nu byþr omaginn at selia söc þeim manni, er eigi er þingförr eþr kono, en hann vill eigi öþrom selia. Ef þau föra hann fram, oc er þa sem hann syni oc eignaz hann þa aþilþina. Slict et sama er oc ef sakir þær berr undir hann, er hann a febötr at taka.

ejus tenent, hæc exigendi jus sibi concedat. Qvodsi alendus horum bonorum actionem persecutoriam iis cedere detrectaverit, tantum tamen pecuniarum sibi exigat (alter), qvantum alendorum sustentationi insumit, causarumqve inde oriundarum actio ei competat.

Si alendus hanc actionem vel viro ad iter comitiale faciundum impari, vel mulieri eum qvamvis alentibus, cedere (lubenter) obtulerit, aliis committere renuens: acsi (omnino) denegasset habendum est, jusqve principaliter agendi alteri adfertur. Idem obtinet si ei obvenerint causæ, ob qvas multæ ipsis debeantur.

XXV. Capituli.

Of fostr-laun.

[1] Þar at eins eigo menn at heimta fostrlaun eþr rettafar um þa menn, er þeir hafa framförþa, er þeir hafa nockors kostar lögscyldir til verit at föra þa fram, er a þeirra framförslo verit hafa. At þeim ma oc heimta fostr-laun eþr retta-far, er lögscyldir hefþi verit til framförslo þeirrar omegþar, er hinir hafa framfört ef þeir hefþi fe til. En hvergi ma heimta fostr-

Titulus XXV.

De præmiis nutricationis.

Ibi solummodo nutricationis compensationem, jurisqve personalis violati mulctas, in alumnis (suis) alienis, qvispiam exigendi jure fruatur, ubi aliqvo modo, ex legali qvadam obligatione, hos alendos sustentare tenebantur. Ab iis qvoqve nutricationis compensationem, vel juris personalis violati multam exigere fas est, qvi, si modo pecuniæ iis suffecerint juxta legum præscripta, ad alendos illos sustentandos, qvos isti nutriverunt, obligati fuissent. Neutiqvam vero nutricatus pretium, jurisve personalis violati satisfactionem ab iis exi-

---

[1]) *Etiam hic titulus, a cod. B et cæteris eum secutis, prætermittitur.*

laun ne retta-far at þeim mönnom er eigi voro scyldir til framförslo omegþar.

Hvar þess er aþilþir saka berr undir þa menn, er eigi voro scyldir til framförslo omagans, þa eigo þeir þat alt er a fæzc um retta-far þeirra mala.

Ef maþr förir meybarn fram, af því at hann er scyldr til, oc þeygi sinn omaga, enda beri sva at, at retta-far þurfi at taka um kono þa, oc scal þa sa maþr taka, er hann förþi fram, jammikit fe af retta-fari hennar, sem hann lagþi fyrir hana avaxtalaust, ef sa maþr er sakar-aþili eþr hans erfingiar, er framförslona hennar ætti at hafa. En ef sa maþr er sakar-aþili, þa er kononni hleckiz a, er eigi hafþi att framförslo hennar i barnösko, oc ma eigi heimta undan þeim manni rettafar kononnar.

Nu hefir maþr sveinbarn framfört i ösko, enda verþi sa maþr veginn siþan, þa scal enn sa maþr taka jammikit fe af vigsbotum, sem hann lagþi fyrir hann avaxtalaust, ef bötr horfa undir þa menn, er framförslo höfþo att eþr þeirra erfingia. Þott maþr föri fram ellri mann, karl eþr kono i barnösko, enda beriz rettafar siþan um þa menn, þa scal maþr jamt þar sitt heimta, sem aþr var tint um ena ungo menn. Nu ero þeir menn andaþir er þann mann förþo fram, er

gere liceat, qvi alendos nutricare non tenebantur.

Ubicunqve jus causas principaliter agendi iis obvenit, qvi alendos enutrire non obligati fuerant, tum qvicqvid mulctarum per actionem acqviritur, iis in totum cedat.

Si qvis puellam, qvoniam (suscepta obligatione) tenetur non qva sibi necessario alendam nutricatus fuerit, acciderítqve ut juris personalis in ea violati multas capi oporteat, tunc qvi eam nutricatus est tantam juris personalis in ea violati multæ partem, qvantum in ipsam sustentandam impenderat, sine fœnore tamen, capiat, modo is actor sit causæ principalis, qvi ipsam sustentare debuerat, ejusdemve hæredes. Qvodsi causæ actor fuerit principalis, qvando fœmina vitiatur, cui nutricatio ipsius in tenera ætate jure non incubuerat, illius fœminæ juris personalis violati multam ei adimere non liceat.

At qvis prolem masculam in tenera ætate nutricaverat, ille vero vir factus interficitur, tum nutricius etiam tantam commissæ cædis multæ partem capiat, qvantum in eum sustentandum insumserat, fœnoris tamen ratione non habita, capiat, dummodo multæ ad homines spectent, qvi jure nutricari debuissent, ejusve hæredes. Etsi qvis homines adultioris ætatis, mares fœminasve in tenera ætate sustentaverit, hisqve postmodum multæ juris personalis violati obtingant, pariter hoc casu suum

rettafar barsc um, oc eigo erfingiar hinn sama kost allan sem hinir atto sialfir. En ef erfingi er eigi fulltiþi, þa a fiarvarþveizlo-maþr hans. Nu er erfingi af landi farinn, en hinn andaþr er fe lagþi fyrir þann mann, er rettafar bersc um, þa a sa at heimta, er hann er arfi næstr. Nu leggr sa fyrir þann mann fe, er hann er eigi lögscyldr til, oc ma hann þviat eins þar fostr-laun heimta, ef hann lysti þvi fyrir buum sinom].

exigat qvisqve, ut superius de minorennibus præfinitur. Qvodsi nutricius ejus, in qvo multa juris personalis violati obtigerat, demortuus fuerit, hæredes ejus plane eodem jure fruantur ac ipsi nutricii. Sin autem hæres majorennis ne factus sit, curatori ejus (idem juris) debetur. At hæres peregre versatur, eo jamjam defuncto, qvi sumtus impenderat in sustentationem illius in qvo juris personalis violati multa obtigit, tum is ad qvem successio hæreditaria proxime defertur, exigat. Ubi qvis sumtum sustentationis ejus hominis præbet, qvem alere non tenetur, illi ea tantum lege pretium sustentationis exigendi jure gaudeat, si vicinis suis id indicaverit.

XXVI. Capituli.

Nymæli um framförslor.

Þar er maþr förir fram þann omaga er hann er lögscyldr til, oc hafi hann eigi gefit omaga þat fe, er hann lagþi fyrir hann, oc gröþi omagi fe siþan, eþr beri fe undir hann, oc a hann sialfr eþr erfingi hans, sa er eigi er firnari enn systrungr, at heimta þat fe vaxtalaust ef sa var þa erfingi, er hinn do, er fram hafþi fört.

Nu föra hiu tuö fram omaga, oc eigo þa þeirra erfingiar at heimta þat fe, sem omaginn var scyldr. Slict et sama

Titulus XXVI.

Novella (constitutio) de sustentationibus.

Ubi qvis eum sustentat alendum, qvem lege tenetur, istoqve sumtu alendum non donavit, qvem ei sustentando impenderat, alendusqve postea bonis augetur, hæreditasve ipsi obvenit, tum ille hæresve ipsius, modo non remotioris qvam consobrini cognationis gradus, sumtus compensationem, sine fœnore tamen, exigendi jure gaudeat, modo die ejus emortuali, hic qvi alendum sustentavit hæres factus fuerit.

Ubi conjuges duo alendum sustentant, ejus conjugis hæredes, cui alendus consangvineus erat, istas pecunias exi-

scal heimta þat fe, er gelldz um vig þess er fram var förþr, eþr rettafar, ef undir þa menn berr fetöko, er frændr ero þess er fram förþi, oc i þann kne-runn er sa atti frændsemi viþ.

Ef arftöko-maþr ma eigi framföra omaga sinn, oc kömr sa af þvi a hendr firnara manni at lögum, oc se arftökomaþr systrungr eþr nanari, enda gröþir arftökomaþr fe, eþr berr undir hann, oc a sa, er framförþi omagan, at heimta sitt fe jammikit vaxtalaust, sem hann lagþi fyrir hann, oc erfingiar hans, systrungar eþr nanari.

XXVII. Capituli.

Ef maþr gengr i sculd fyrir börn sin.

[1] [Maþr a cost hvart sem hann vill at ganga i sculd fyrir börn sin, eþr selia þau i sculd ella. Sitt barn scal hverr maþr framföra a landi her. Ef systkin manz þurfo framförslo, þa scal hann þau framföra meþ verkum sinom, oc sva þa menn alla er hann a arf eptir at taka, enda utlegz hann um, ef hann urökir, þott hanom se eigi förþr omagin. Eigi er maþr scyldr at taka viþ omaga, þott hann se arftökomaþr hans, nema hann

gendi jus habeant. Pari qvoqve jure multa, qvæ ob cædem enutriti jusve ejus personale violatum solvenda venit, ubi iis capienda obtingit, qvi nutricii consangvinei sunt, ex ea familia, cui sustentatus cognatione junctus fuit, exigatur.

Si alendus propterea qvod hæres eum sustentare non potest, remotiori suo cognato sustentandus legitime injunctus fuerit, hæres vero consobrini vel propinqviore gradu cum alendo conjunctus, vel pecuniis (postea) augetur vel hæreditatem adit: is qvi alendum sustentavit, ipsiusqve hæredes consobrini aut sangvine propinqviores sumtus in alendi sustentationem collati compensationem, fænoris expertem ab ipso exigant.

Titulus XXVII.

Si qvis pro liberis suis (alteri) se debitorem addicit.

Cujusvis arbitrio relinqvitur sive seipsum pro liberis suis alteri debitorem addicere, sive eos in debitum emancipare voluerit. Suam prolem hac in civitate qvisqve sustentet. Si fratres cujusvis sororesve sustentatione indigerent, operis suis hos sustentet, omnes itidem qvibus succedendi jure gaudet. Multam casu negligentiæ sibi contrahit, etiamsi alendus ad eum ne devehatur. Nemo alendum accipere tenetur qvamvis ipsius sit hæres, nisi in dua seme-

[1]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

eigi ser II missera biörg, oc sva þeim er þa bydsc, oc sva þeim er hann a arf eptir at taka, er aþr ero a feno].

Þar at eins scal omaga föra at hrepsvist a hendr arftöko-manni, er hann hefir fe til at vinna ser, ena næsto XII manaþr, eþr hann ma vinna ser mat, oc þo þviat eino ef hann a sialfr varþveizlo fiar sins.

[1]) [Eigi a maþr at föra omaga a hendr omaga felausom. Hinn nanasti niþr a fram at föra omaga, ef firnari er, ef hann a fe til.

Þviat eins er maþr scyldr at taka viþ þeim omögom, er hann a eigi arf at taka eptir, ef hann a fe eþr föri til. En þa a hann fe eþr föri til, er hann a betr enn IV missera biörg ser oc kono sinni oc sinom omögom öllom, þeim er hann leggr fyrir a hveriom missörom VI alnir vaþmals eþr meira fe, af þvi at þeir mundo ella coma a hendr hanom, at dömingo eþr eiþförslo. Þeim scal hann öllom eiga IV missara biörg slika sem buar hans V virþa, ef hann scal þa einn framföra, ef þeir verþa fullir omagar. En ef hann stendr at sumum luta at eins til omaganna, oc scal at þeim luta ætla

stria ei suppetant facultatès, pro seipso, ut et alendo oblato, iisqve qvi jam antea ipsius bonis sustentantur, et qvibus succederet.

Ea saltem lege alendus in paganam commorationem ad hæredem transferatur, si hic qvoad victum in proximos menses duodecim satis instructus sit, aut laborando sibi victum parare possit, attamen id ea conditione, ut propriis bonis prospiciendi jure gaudeat.

Alendis bonorum indigis nemo alendos obferat. In proximo gradu consangvinitatis constitutus, alendos (semper) sustentare tenetur, in remotiore (vero) modo pecunias habeat.

Ea tantum lege qvis alendum, cujus hæres non est, accipere tenetur, si pecuniæ facultatesqve ei sint sufficientes. At sufficientes habet pecunias facultatesqve, si pro seipso ac uxore sua, alendisqve suis omnibus, — in qvos sustentandos sex panni vulgaris ulnas vel ultra qvotannis erogare opus habet, qvoniam alioqvin vel judicum sententia ei adjudicati, vel jurejurando obtrusi ad manus ipsius pervenirent — sumtum alimentarium ultra qvatuor semestria sufferre potuerit. His omnibus (qvi tali modo bonis ejus inhærent) in qvatuor semestria, juxta qvinqve ejus vicinorum factam æstimationem, sufficientem victum in

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

þa. Sva scal oc ætla þeim, er þa kömr viþ. Fulla omaga scal alla telia, þott eigi se sva, at þeim luta sem hann a þa fram at föra. Nu ef þeir omagar coma a hendr hanom siþarr, er hann a at ganga i skuld fyrir, þa a hann eigi görr at neyta fiarins, enn IV missera biörg se þeim eptir, oc eigo hinir at hverfa af hendi hanom, er firnari ero].

[1])Eigi scal maþr scyldr at taca (viþ) omaga þeim, er hann er annarra bröþri eþr manni nanari, nema hann eigi ser oc omögum sinom, oc sva þeim er byþz

præsto habeat, dummodo solus eos alere tenentur, omnesqve in totum sustentatione indigeant. Qvodsi ex parte tantum alendi ei adscribendi fuerint, pro ista tantum parte victus iis præfiniatur. Tantumdem (pecuniarum) jamjam excipiendo etiam destinetur. Pro parte, qva qvis alendos sustentare tenetur, pro pleno sumtu sustentandis habeantur, qvamvis tales non sint. Si postea ei alendi obvenirent qvorum gratia alteri sese debitorem addicere tenetur, res suas ne penitius exhauriat, qvam ut victus sumtui per qvatuor semestria parem substantiam iis residuam haberet; isti autem qvi remotioris sunt consangvinitatis ab eo transferantur.

Nemo eum alendum accipere tenetur, cum qvo in qvinto vel etiam qvarto (lineæ collateralis æqvalis) gradu conjunctus est, nisi pro seipso, cæterisqve suis alendis,

[1]) *Tanta in eo, qvod superest hujus tituli, differentia codices A & B intercedit, ut hujus verba hic afferre necessarium opinor. Hæc ita se habent:* Eigi er maþr scyldr at taca viþ þeim mönnom, er hanom er manni firnari enn næsta bröþri eþr annara bröþri, nema hann eigi ser VI misssera biörg, oc sinom omögom, oc sva þeim er þa byþzc. Maþr a cost at beina X VI alna aurom til handa þeim omaga, er hanom er firnari enn annara bröþri eþr þriþia bröþri, eþr taca viþ hanom ella. Maþr er eigi scyldr at taca viþ þeim manni er hanom er manni firnari enn annara bröþri, oc eigi er hann scyldr at taca viþ þriþia bröþra sinom, nema hann eigi sva aura, at hanom se sialfom VIII missera biörg oc hans sculda liþi, oc sva þeim, er þa er hanom boþinn: *Nemo eos homines (alendos) suscipere tenetur, qvi uno gradu remotius eocum conjunctus est, qvam tertio vel qvarto (lineæ æqvalis collateralis) nisi ei sint bona qvæ in ipsius, ejusqve alendorum, et jamjam oblati victum suppetant. Unicuiqve conceditur vel decem sex ulnis constantes uncias in eum (qvotannis) expendere, qvi eorum uno gradu remotius conjunctus est, qvam qvarto vel qvinto (lineæ æqvalis collateralis), vel alias eum alendum recipere. Nemo eum alendum recipere tenetur, qvi unico gradu remotius qvam in qvarto ei consangvinitate conjunctus est; nec qvendam in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu recipere tenetur, nisi tantæ ei sint facultates, ut pro se ipso, si is necessaria alendis, et jamjam oblato in octo semestria suppetant.*

VIII missera biörg. En manni firnari scal finna til X aura vöro a hveriom misserom, oc er hann þa eigi scyldr at taca viþ þeim omaga. En ef hann vill eigi sva til finna, þa ma hanom föra þann omaga, ef er VIII missera biörg þeim omögom er fyrir ero, oc sva þeim er þa byþz.

necnon jam oblato sumtum alimentarium per octo semestria in præsto habeat. In hominem vero uno gradu remotiorem qvotannis decem mercium uncias expendat, qvibus expensis alendum istum accipere non tenetur. Qvodsi tantum in eum expendere noluerit, alendum ei afferre fas est, modo in sustentationem alendorum qvos habet in antecessum nec non jam oblati, in octo semestria ei suppetant facultates.

XXVIII. Capituli.

Of þat nær omagar scolo hverfa af fe manz.

[1] [Þa scolo omagar hverfa af fe manz, er hann a eigi II missera biörg öllom omögom þeim er hann förir fram, þa er rett at föra þa a brot, oc scal feit leggia meþan nockorr er til þeirra omaga, er hann a arftöko eptir].

Rett er at lysa þann omaga a hendr öllom fiorþungs-mönnom, er engi a frænda þann her a landi, er fe [2] [eþr föri] hafi til, oc nefna einn bönda til, þann er bui i þeirri þingsocn, er omaginn varþ þrotraþi i, oc qveþia goþa þann XIIar qviþar, er sa er i þingi meþ, er a hönd var lyst, hvart hann eigi engi þann

Titulus XXVIII.

De eo, qvando alendi e bonis alicujus removeantur.

Tum facultates alicujus alendis liberentur, qvando ipsi in duo semestria in alendos omnes qvos sustentat, sumtus non suppetunt. Tum eos auferre fas est, bona vero alimentaria prædestinentur, qvamdiu qvisqvam alendus adest, cui succedat.

Justo consentaneum est, eum alendum omnibus qvadrantis incolis injungere, qvi his in terris cognatum non habet, qvi pecunia et facultate ipsum sustentandi polleat; unumqve, qvi eum sustentet, denominare colonum, qvi in eo habitet pago, in qvo alendus ad incitas redactus est; et adhæc prætorem, cujus curiam seqvitur ille, in qvem denuntiabatur alendus dodecadis veridicorum effati postulare, qvo probetur, num in hac terra cognatum habeat susten-

---

[1]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis omittit:* eþr föri.

frænda her a landi er fe hafi til at föra þann omaga fram.

XXIX. Capituli.

Of hiona framförslor.

[1] [Skylt er hvart hiona at föra annat fram a fe sino. Ef fe eyþiz sva at eigi se II missera biörg erfþar omögom, þa scal þat hverfa a hendr frændum er felaust er. Ef annat hiona fær gözlo-sott, þa scal þat föra frændum, ef hitt hefir eigi liþskost til varþveizlo, nema þat auki hiu sin til. Ef þvi hiona batnar heilsa er vitfirring hafþi, sva at annmarkalaust se II missari eþr lengr, þa scal þat hverfa til felaga sins, oc til hiuscapar.

Hinn nanasti niþr scal framföra omaga þegar, er hann er af omaga-aldri. En ef ero ungir menn, þeir er eigi (eigi) varþveizlo fiar sins, þa scal maþr föra omaga hvart sem hann vill at domi eþa meþ eiþ a hönd þeim er varþveizlo hefir fiarins, oc a þat fe er hinn ungi maþr a.

Nu kömr omagi a þess manz fe er yngri er enn XVI vetra gamall, oc er sa eigi scyldr viþ at taca, nema hann eigi ser biörg til þess, er hann er XVI vetra

tandus, cui in ejus sustentationem bona suppetunt.

Titulus XXIX.

De conjugum sustentationibus.

Uterqve conjux alterum suis facultatibus sustentare tenetur. Si facultates (alterutrius) ita exhaustæ fuerint, ut alendis hæreditariis victus in duo semestria ne supersit, tum (ille conjugum) qvi inops est, ad consangvineos migret. Si conjugum alter custodiæ morbo (ɔ: insania) corripitur, ad consangvineos transferatur, ubi (nimirum) alter custodiam ægro præbendi facultatem non habet, nisi ejus gratia domesticorum numerum adaugeat. Si conjux insania laborans ita convaluerit ut per dua semestria vel diutius vitio careat, tum ad socium suum et conjugalem cohabitationem redeat.

Propinqvorum cognatissimus, mox ac ephebis excesserat, alendum (ipse) suscipiat. Qvodsi minorennes fuerint (qvibus alendi competunt), nec propria bona curare iis licuerit, tum qvis alendum sive judicum sententiæ vi sive jurejurando voluerit, ejus curatori afferat, et in bona pupilli.

Si alendus in bona minorennis, qvi nondum sedecim annorum natus est, venerit, is eum accipere non tenetur, nisi in sustentationem propriam ad sedecimum us-

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

oc IV missera biörg umfram, oc þeim er þa er hanom a hendr förþr. Nu coma siþarr a hendr hanom faþir eþr moþir, þa scal hinn a brot fara, en taca viþ þeim ef eigi vinnz til hvarstveggia]. [1] [Moþir], barn omagans oc faþir oc bröþr oc systr eigo at eta alla aura omagans sem hann sialfr [2] [ef hann er arftökomaþr þeirra]. Ef firnari omagar ero a aurom hans, þa scolo þeir af hverfa af aurom hans, ef eigi er fe meira enn fulgor til þess, er hann er XVI vetra gamall.

[3] [Laungetinn karlmaþr scal jamnt föra fram börn sin at öllo, sem scirborinn. Sva er mælt um alla menn laungetna at þeir eigo fram at föra föþor sinn oc moþor oc systkin, ef þeir hafa fe til, enda hafi þeir menn engir hag til er fyrri ero talþir til arfs i lögom. En þa hafa þeir fe oc föri til, ef þeir hafa ser oc sinom omögom oc sva þeim er þa kömr til IV missera biörg. Þviat eino

qve annum impletum et in qvatuor insuper semestria opes ei sufficiant, ut et ei qvi modo ei affertur. Atqvi postea pater materve bonis pupilli injunguntur, tum alter ille abeat, ipsiqve accipiantur, si in utrumqve pecuniæ non sufficerent. Ut mater pupilli paterqve fratres et sorores omnia ejus bona siculi ipsi consument, fas est, modo ipsorum hæres sit. Remotioris cognationis alendi, qvi facultatibus ejus sustentantur, inde auferendi sunt, si pecuniæ non excederint sustentationis ejus pretium, ad sedecimum usqve ætatis annum peractum.

Vir illegitime natus omnino pariter ac legitime natus liberos suos alere debet. Qvoad filios omnes naturales leges præfiniunt, ut patrem, matremqve, fratres et sorores alant, modo ipsis pecuniæ suppetant, nec ullus eorum qvi juxta legum præscripta ante eos in successionem horum vocantur, facultate (id ipsum præstandi) gaudeat. Verum ipsis pecunia facultasqve suppetit, si in qvatuor semestria, qvæ suf-

[1]) *B cum suis incipit:* þat sagþi Guþmundr lög at faþir barnomaga oc &c., *id legis Gudmundus dixit, ut pater pupilli et &c., omittit:* moþir.

[2]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

[3]) *Reliqvum tituli B cum suis omittit sed ejus loco hic subjungit:* Þviat eins er maþr scyldr at taca viþ öþrom omaga, ef hann a ser IV missera biörg oc sinom omögom, enda þeim er þa byþz honom. Fulla omaga scal alla telia þott eigi se sva. Nu eiþförir maþr omaga oc er rett at föra at heimili, ef lögfastir menn heira eþr heimamenn þar, eþr honom sialfom ella: *ea tantum lege alium alendum qvis suscipere tenetur, si sibi ipsi, suis necessario alendis et jam oblato in qvatuor semestria sufficientem victum in præsto habeat. Pro plenis alendis omnes (ei jam injuncti) habeantur qvam revera non sint. Qvod si qvis jurejurando alicui alendum attulerit, ut domicilio ipsius adferat fas est, simodo homines sui juris vel domestici ibidem exaudirent, vel etiam ei ipsi (alendum sistere liceat).*

scolo þau vera hand-megins omagar þeirra, ef þau eigo arftöko eptir omagana. Eigi ero laungetnir menn scyldir at föra firnari menn fram enn sva].

ficiunt, bona alimentaria sibi ipsi alendisqve suis ut et jam accedenti, in præsto habuerint. Eo tantum pacto manupretio suo ipsos alere tenentur, si eorum hæredes sint. His remotioris cognationis homines alere illegitime nati non tenentur.

XXX. Capituli.

Ef maþr andaz fra omögom þeim, er hann hefir framförþa.

[1] [Ef sa maþr andaz er omaga förþi fram, þa a sa omagi arfi at fylgia, ef hann var erfþar-omagi hans. En ef annarr var erfingi omagans, þa a inn nanasti niþr framförslo omagans.

Ef maþr förir omaga fram til þess er hann er þrotinn, oc verþr hvarrtveggi omagi, þat kalla menn omaga-mot, oc a hvarr þeirra at hverfa til sins frænda ens nanasta.

Ef maþr vill fara brott af landi, sa er omaga a, oc vili hann eigi lata fe eptir, þa scolo þeir menn er standa til omegþar eptir, ef hann ferr, fyrir (vattum) veria hanom lyriti brotför, hvart er þeir vilia at lögbergi eþr at scipi. En ef þo ferr hann a brott, þa varþar hanom oc styrimönnom fiörbaugsgarþ, en hasetom III marka utlegþ, ef þeir hafa spurt at hanom var bönnoþ förin. En ef (hinir)

Titulus XXX.

Si qvis defunctus alendos sustentatos superstites relinqvit.

Si is decesserit qvi alendum sustentaverat hic hæreditatem seqvatur modo alendo demortuo succederet. Qvodsi alius alendi hæres fuerit, cognatorum proximus sustentationem ejus suscipiat.

Cum qvis alendum sustentat ipse donec ad incitas redigitur, ita ut uterqve alendus fiat, qvem casum alendorum occursum dicunt, tum qvisqve eorum ad cognatissimum propinqvum suum redeat (sustentandus).

Siqvis, ad qvem alendi pertinent, peregre proficisci pararet, pecunias alimentarias reliqvas facere nolens, tum illi, ad qvos, si abierit, alendi ordine successionis spectant, peregrinatione (adhibitis testibus) ei interdicant, sive ad rupem jurisdicundi sive ad navim voluerint. Qvodsi nihilominus peregre abierit, ipse et gubernatores exilium luant, nautæ vero trium marcarum multa tenentur, modo resciverint profec-

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit usqve ad:* Ef II omagar ero &c.

leggia eigi orþ i, þa raþa þeir ser a hönd omagan, meþan hann er i brott. Ef maþr felr omaga fyrir manni, þa ræþr sa ser a hendr. Ef maþr sitr strandsetrom sa er meþ ferr, þa varþar þeim jamt sem hanom se för bönnoþ, þott hanom se eigi bönnoþ.

tione ei fuisse interdictum. (Ad alendos post eum suscipiendos obligati) si ne verbo qvidem contradixerint, alendos sibi conciliant dum ille peregre versatur. Qvi alendum ab altero (abituro) abscondit, illum (sustentandum) sibi conciliat. Si (alendum) afferens eum in litore collocatum reliqverit, tum parem sibi multam contrahunt (vectores) acsi profectio ei fuerit interdicta (ad qvem alendus pertinet) qvamvis (revera) non interdicta sit.

Nu berr þat qviþr at hann ætti hag til, þa scal lysa a hönd þeim, er hanom er ber nanastr til varþveizlo. En sa scal varþveita þartil er hinn kömr til, þott hann se eigi scyldr omaganom.

Qvodsi veridicorum effato comprobatur (peregrinantem alendum sustentandi) facultatem habuisse, tum hic ei denuntietur, qvi his in terris, ut illius curam suscipiat proxime accedit, qvi etiam, donec redierit alter, etiamsi alendi consangvineus non sit, eum curare tenetur.

Ef hinn andaz, er austr er, þa scal sa framföra er nanastr er omaganom. Ef hinn kömr ut, þa scal hann gialda hinom slict sem sa hefir lagt fyrir omagan.

Si ille decesserit qvi in oriente versatur, alendo cognatissimus ipsum sustentandum suscipiat, sed si alter ex peregrinatione redierit, huic rependat qvantum in alendi sustentationem impenderat.

Ef sa maþr andaz er omagi hafþi tömz aþr hann andaþiz, þa a hann arfinom at fylgia, þott hann væri eigi kominn a feit.

Si is decesserit cui alendus priusqvam moriretur obtigerat, ille hæreditatem seqvatur, qvamvis in facultates non translatus sit.

Þeir menn eigo fram at föra omaga sina er sekir hafa verit, oc se lögleiddir siþan, en eigi a at lofa þeim syknona elligar.

Condemnati sed postmodum in civilem societatem recepti alendos suos sustentare debent, nec alia lege securitas iis est indulgenda.

Rett er at lysa eigi a hendr arftökomanni ef hann veitir (l. veit) eigi at þar

Hæredi alendum non denuntiare fas est, ubi (denuntians) nescit utrum alen-

festi omagan, oc sva ef hann veitt eigi arftökomanninn, þa scal lysa þegar a hönd frændanom þeim er fe a til at föra hann fram.

Þa er omagin kominn a hendr manni, er hann kömr at domi, eþr er hann förþr meþ eiþ eþr vatta, eþr tekr hann viþ aþr hann er förþr, ef þess er van at hann muni förþr vera aþr hann tekr viþ, eþr hefir hann sina aura fyrir hann lagþa af þeim söcom, at hann þottiz hann eiga fram at föra at summum luta.

Fyrir ecki kömr manni, þott hann föri omaga fram meþan oscipt er.

Föra scal hverr, er vill, omaga þott ecki se at langt, hvart sem hann vill at domi eþr meþ eiþ.

Sva scal omögum scipta, at hvartki se langafasta ne löghelgar tiþir.

Nu berr þar vanefni, er menn hugþo eigi, oc ma þa eigi spyria at þingfesti, þa scal segia i þann dom, er fyrst com sökin i].

Ef II omagar ero lystir senn a hönd einom manni, þa scal hann viþ þeim taca, er hanom er scyldri, ef hann hefir eigi fe til at föra baþa fram.

Eigi scal fleiri omaga enn III lysa a hendr einom manni a eino þingi or einom kne-runni.

dum ei adhærescere contingat ut et si hæredem nesciverit, tumqve mox in eum propinqvorum denuntietur, qvi facultatem ad alendum sustentandum habet.

Alendus ad qvempiam translatus esse habeatur, ubi vel judicum sententiæ vi, vel cum jurejurando vel adhibitis testibus ipsi affertur, vel (ubi) alendum priusqvam adducatur accipit, propterea qvod, priusqvam acceperat, eum sibi allatum iri novit; vel (ubi) in eum sustentandum, ea de causa suam impenderat pecuniam, qvod ex aliqva parte se eum sustentare debere arbitratus est.

In rationem alicui non venire debet, qvamvis alendum sustentet, distributione nondum peracta.

Alendum qvilibet, etsi via brevis sit, utrum placuerit judicum sententiæ vi, an jurejurando (adhibito ad alium) transferat.

Alendi nec tempore longi jejunii nec legalibus festis distribuantur.

Si inopiam ibi adesse comprobatum fuerit, ubi non præsumebatur, de curia sciscitare non liceat, causa vero in judicium, cui primo illata est, deferatur.

Ubi duo alendi simul in unum hominem denuntiantur, is sibi cognatiorem accipiat, modo facultates ipsi ad utrumqve sustentandum non suppeterint.

Plures qvam tres alendi in iisdem comitiis, ex eadem familia oriundi, uni eidemqve homini ne denuntientur.

Rett er at maþr söki omaga söc, þott hann hafi eigi comit til öndverdz þings, ef hann fær eigi annan mann til.

[1][Nu er dömþr omagi a hendr einom manni, en þeir ero fleiri jamn-nanir, er fe eigo, oc er þo rett at scipta omöggom. Eigi scal þa meþ eiþ föra; meþ vatta scal þa föra.

Ef omagi er dömþr a hendr manni, þa ma hann eigi þeim omaga af hendi coma a annan veg enn at domi. Scipta ma hann lata viþ jamscylda ef hann vill.

A þeim XII manaþom scal hann gera, er leysinginn kömr a hendr hanom, jammicla sculd, sem hann leggr fyrir omagan. Eigi scolo þau meiri sculd eiga enn þau veri verþ, ef þau veri nauþig, þott hann leggi meira fe fyrir omagan.

Þar er omagar coma a hönd manni, þa a hann cost at leggia lög-sculd a omaga oc segia til buom sinom V oc a þingi oc banna innihafnir hans, oc leggia eigi meiri sculd a enn hinn er verþr.

Alla menn scal þa föra a framförslor, er eigi mego vinna ser mat oc klæþi, hvart sem menn ero scyldir at föra þa fram a fe sino eþr handmegni. En um þa menn er þa framförslo hafa hvergi,

Ut qvis causam alimentariam agat, etsi ineuntibus comitiis non apparuerit, fas est, cum ad vices suas obeundas alterum parare non potuit.

Ubi alendus uni adjudicatus est, plures vero facultatibus pollentes æqve cognati sunt, alendos attamen distribuere fas est; per jusjurandum ne transferantur, sed testibus adhibitis.

Ubi alendus alicui adjudicatus est, hic istum alendum nisi per judicum sententiam a se separare neqvit; eum si voluerit in æqve cognatos distribui faciat.

Duodecim illis mensibus qvibus libertus cui sustentandus injungitur, tantum sustentans ei debitum constituat, qvantum in jus sustentationem insumit. Majus illis debitum ne injungat qvam qvanti constarent, si mancipia essent, etiamsi alendum majori sumtu alat.

Ubi alendus cuiqvam injungitur, illum legali debito sibi addictum facere huic liceat, qvod qvinqve suis accolis ut et in comitiis indicare debet, domesticam ejus consociationem prohibens. Majus ne debitum injungat, qvam addicendus iste constaret.

Qvicunqve operis suis victum et amictum sibi parare neqveunt, in sustentationem deferantur, sive eos facultatibus suis sive manupretiis aliqvi sustentare teneantur. Qvicunqve autem nullibi talem sus-

---

[1]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis prætermittit.*

þa scal föra i hrepp þann er arftökomaþr omaga er i, ef hann er næsta-bröþri omaganom eþr nanari. En ef sa er eigi vistfastr, sva at hann megi ser mat geta af sino fe eþr verkom, er sva nainn se omaganom arfgengra manna, þa scolo þeir menn eiga för um alt land. Sva scolo menn scyldir at ala innanhrepps-menn at öllo, sem mælt er i hreppamalom, fyrir utan þat at nu varþar fiörbaugsgarþ, ef þeir ero eigi alnir, eþr er þeim hnekt a annan veg enn hreppsmenn eigo mælt.

Utanhrepps-göngomenn scal enga ala oc eigi gefa mat hvartki meira ne minna — gefa scal til skua oc klæþa ef vill. Þa er rett at ala, er maþr ætlar at til sins hreps fari, eþr eigi för um alt land, oc ala þa hvaratveggio i eitt mal, ef rumheilact er. Raþa scal maþr sialfr, ef heilact er, nema þeir menn se, er eigi ero til lögfösto scyldir, þa scal maþr ala, ef hann vill i tvö mal, þott rumheilact se. Ef maþr elr utanhrepps-göngomann, eþr gefr þeim mat annan veg enn nu er tint, þa varþar þat alt fiörbaugsgarþ].

tentationem conseqvi possunt in eum pagum transferantur in qvo hæres alendi commoratur, modo cum alendo in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu conjunctus sit. Qvodsi ille qvi hæreditatis capacium tam propinqvus est alendo, certæ mansioni non ita adscriptus sit, ut bonis suis vel operis alimoniam asseqvi possit, tum istis alendis mendicabunda totius patriæ peragratio competat. Ad pagum pertinentes alendos omnino juxta præscriptum constitutionis paganæ qvisqve alere tenetur, præterqvam qvod modo exilio puniatur, si non aluntur, aut alia ratione qvam circa paganos constituitur, male habentur.

Mendicos pagi alieni neqvis alat; nec majori minorive cibo donentur. Calceos et vestimenta, si libet, iis donare fas est. Eos (ex alio pago qvamvis venientes) alere liceat, qvos ad proprium pagum tendere, vel per totam patriam libere mendicare posse qvis arbitratur, ac unica mensa utrumvis alere die profesto, sed ad placitum die festo nisi tales sint homines qvi ad lege definitum jejunium non tenentur, iis enim, die qvamvis profesto, bis, si placuerit, cibum largiri fas est. Siqvis alio qvam modo jamjam definito mendicos pagi alieni vel aluerit vel cibo donaverit, id qvodvis exilii pœna coercendum est.

XXXI. Capituli.

Of buþsetomenn.

[1] [Buþsetomenn scolo engir vera þeir, er bufiarlaust bui, nema hreppsmenn lofi. En ef hreppsmenn lofa buþsetona, þa ero þeir scyldir at annaz hann eþr föra til framförslo, ef hann ma eigi sialfr biargaz. En ef hann biþr eigi leyfis eþr sitr hann þott hanom se eigi lofat, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc sva varþar þeim er viþ hanom tekr, oc ræþr hann ser einom a hendr afhrapa hans.

Ef maþr ferr vaflanar-förom a brott, þa er hann þvilikr sem göngomenn aþrir.

Ef maþr hefir kono barnbæra i fiski meþ ser, oc fær hann eigi þeim baþom atvinno, oc varþar þeim baþom fiörbaugsgarþ, oc slict varþar þeim, er þau tekr a scip meþ ser. Þessom fiörbaugs-söcom öllom scal stefna heiman oc qveþia V heimilisbua þess, er sottr er. Rett er at lysa hvart sem vill a varþingi eþr alþingi oc sökia þar i dom fram, ef sa er a þingino er sottr er. Engar scolo gagnsakir metaz a mot þeim malum, nema þessum se a mot stefnt, oc engar varnir metaz ef rett er heiman buit, enda comi gögn öll fram oc se söc sönn, nema þessi er nu

Titulus XXXI.

De tabernarum inqvilinis.

Tabernarum inqvilini, qvi pecuariorum expertes habitant, ne ulli sint, nisi qvos pagani permisere. Qvodsi pagani tabernæ inhabitationem concesserint: illi hunc (inqvilinum) sustentare tenentur vel ad sustentationem promovere, si (nempe) semetipsum sustentare non valuerit. Sin autem permissionem non expetiverit, vel licet non concessum sit, (in taberna) commoratur, exilium luat; eandem qvoqve pœnam habeat, qvi eum recipit, sibiqve soli ipsius ruinæ seqvelas conciliat.

Qvi domicilio suo relicto incertis itineribus vagatur, in eodem numero, qvo alii mendici habeatur.

Cum qvis uxorem proliferam, in piscatoriam stationem secum adducit, nec ambobus victum parat, uterqve luat exilium; eadem qvoqve pœna tenetur, qvi ipsos in navim suam adsciscit. In omnibus hisce exilii causis domo citandum est qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinis evocatis. In comitiis sive placuerit vernalibus sive generalibus has causas denuntiare liceat, ibiqve actionem ad judicum sententiam obtinendam perseqvi, ille modo in comitiis adsit in qvem agitur. Causæ hinc oriundæ per reconventionem ne compensentur, nisi citatio contraria adhibita sit;

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis etiam omnino omittit.*

man ec telia. Ef maþr er sottr um göngomannz eldi, þa scal hann beiþa ser V bua sina biargqviþar, at hann hugþi at sa föri rettleiþis eþr hann ætti eigi lögfösto at gegna, eþa hann hygþi at sa veri eigi þar hreppsmaþr er hann rac ut. Enda a hann slicra biargqviþa ser at beiþa um buþseto menn. Þess a hann cost at bioþa giörþ biscups þess, er ýfir þeim fiorþungi er, oc fa handsala-mann, þann er biscop kalli vel til fengit. En ef söki andinn vill þat eigi, þa scal veriandinn lata bera vetti þat i dom fram, er hann bauþ giörþ biscups, eþr hafa viþ heimilis bua sina V ella, ef vattar ero eigi til, oc verse hann þa sökinni. Hrepps-socnarmenn ero fyrst aþiliar at þessom söcom. En ef þeir vilia eigi sökia, oc varþar þeim fiörbaugsgarþ oc a þa hverr er vill oc fyrr innanhreppsmenn enn utanhrepps. Ef innanhreppsmenn vilia a þingi lysa um þessi mal, þa scolo þeir hafa lyst fyrir helgina. En ef þa er olyst, þa eigo utanhreppsmenn eptir helgina, þar til er domar fara ut til saca.

nec per exceptiones elidantur, nisi eas qvæ mox adferam, modo actio causæ domo juste instituta sit, auctoritates omnes sint adlatæ et ipsa causa veritate nitatur. Ubi qvis de eo in jus vocatur, qvod mendicis victum præbuisset, accolas suos qvinqve auxiliaris veridicorum effati postulet, qvod mendicum iter concessum pergere aut ad jejunium lege definitum non obligatum fuisse credidisset, aut qvod putasset eum expellentem ibi non paganum esse. Qvoad tabernarum inqvilinos eadem veridicorum effata auxiliaria conqværat. Copia ei datur qvadrantis (in qvo habitat) episcopo causam peragendam offerre, fidejussoremqve parare qvem episcopus probat. Hoc si actor recipere noluerit, defendens judicio coram testimonio probare faciat qvod arbitrariæ episcopi sententiæ (causam) submisisset, vel alioqvin si testium copiam non habuerit, sui domicilii vicinos qvinqve adhibeat, qvo facto a reatu liberatur. Moderatores pagi omnium primi harum causarum actores sunt competentes. Qvodsi eas agere recusârint, exilium luant, causaqve cuicunqve voluerit agenda deferatur, paganis vero prius qvam extraneis. Si pagani in comitiis (generalibus) his de causis denuntiare voluerint, ante dominicam denuntiatione perfuncti sint. Qvodsi tunc non denuntiaverint, tum paganis extraneis post dominicam denuntiare competit, judices donec ad causas (exaudiendas) exeunt.

Rett er at boandi bioþi öþrom manni um at hann mun gegna slikum skilum, sem menn verþa asattir a samqvamo, oc scal hann segia a hve mörg hundroþ þangat er at scipta mannelþi, eþr hve fyrir marga menn þar scal matgiöf gefa, eþr hve mikil þar er tiund. Slict a maþr at beiþa hreppsfundar þott omagar comi a hendr griþmönnom hans eþr landsetum, sem hanom comi sialfum a hendr, ef þeir hafa eigi hag til. Þviat eins verþr þat rett, ef hann vissi eigi van þeirrar omegþar, þa er hann toc ser hiu eþr bygþi lönd sin, ella ræþr hann ser a hönd omaga. Nu vilia sumir föra omegþ til framförslo at lögom, þa er þar ferr, en sumir hreppsmenn vilia eigi, oc raþa þeir ser a hendr eldi þeirra manna er þeir vilia eigi a brott föra. Þeir menn ero sekir III merkor er eigi coma fyrir miþian dag til hrepps-fundar eþr lögsamqvamo. Scolo þeirra manna mal standaz er þar coma, hvar þess er þeir taka eigi af alþingis mali].

Fas est ut colonus alteri committat (declarare) qvod officia qvæcunqve in conventu (pagano) ab incolis communi consensu recipiuntur ille exeqvi paratus sit; indicet præterea in qvot bonorum ejus centenarios pauperes alendi obligatio eo distribuatur, pro qvot hominibus cibi eleemosyna ibi danda sit vel qvanta ibi sit decimatio. Paganum conventum pariter qvisqve poscere debet, ubi alendi ejus operariis domesticis aut prædiorum conductoribus afferuntur, acsi ipso afferretur, si nempe illi sustentandi facultate destituuntur. Hoc tamen eo tantum pacto legitimum esse habeatur, si cum operarios conduxit fundosqve elocavit, tales alendos iis allatos iri nesciverit, alioqvin alendos sibi ipsi conciliat. Ubi nonnulli alendos, ibi (in pago) oberrantes legum præscriptis convenienter ad sustentationem promovere volunt, alii vero non, hi eorum, qvos promovere nolunt, sustentationem sibi conciliant. Trium marcarum multa tenentur, qvi ante medium diem in conventu pagano aut (alio qvovis) legali conventu non apparent. Eo venientium vota valeant, ubicunqve comitiorum generalium placitis nihil derogant.

XXXII. Capituli.

Ef maþr hleypr fra omögom sinom i annan hrepp.

[1] [Ef maþr scytr niþr omaga meþ engi

Titulus XXXII.

Si qvis, alendis suis derelictis, in alium pagum transmigrat.

[1] [*Siqvis alendos suos, justis non perso-*

[1]) *Etiam hunc titulum B cum suis omittit.*

lögscil, oc hleypr fra i annan hrepp, þa varþar hanom fiörbaugsgarþ. Söc þa a sa maþr, er a landi byr. Ef leiglendingr a söc oc vill hann eigi sökia, þa a landeigandi söc, ef hann er innanhreps-maþr, ef hann vill eigi þa er socnar-maþr sacar aþili, ef hann vill eigi, eþr er eigi socnar-maþr tekinn i hrepp, þa a hverr er vill sökina. Þar er stefno-staþr viþ þann mann er hleypz fra omaga, sem hann setr omagann niþr, ef þat er a bö. En ef eigi er a bö, þa er stefnostaþr a þeim bö sem i landeign er omaga niþrscotiþ. Til þessa mals scal IX bua qveþia a þingi, þa er næstir bua þvi sem omagi var niþr settr. Ef maþr verþr sekr um þetta mal, þa scal feransdomr vera i stefnostaþ, oc scal sa goþi nefna feransdom, er sa er i þingi meþ, er sotti. Rett er manni at sökia þessa söc a varþingi þvi er hann heyr sialfr, þoat sa se utanþings maþr, er sottr er. Slict varþar manni þeim er hleypr fra omaga sinom i annan hrepp, oc lætr þar eptir sitia. Þat er hanom til varnar, ef hann fær þann qviþ, at hann hefþi

lutis, *alicubi dereliqverit, in alium pagum sese transferens, exilio mulctetur. Causa hæc agenda competit ei, qvi in prædio habitat. Si ad colonum conductitium causa hæc agenda devenerit et ille actionem instituere neglexerit, ad prædii dominum, pagi modo incolam, actio devolvitur. Hic si agere recusarit moderator pagi actor erit competens. Qvodsi hic (agere) noluerit, aut nullus in pago constitutus est moderator, causa agenda cuicunqve voluerit defertur. Ibi locus est conventum habendi in eum, qvi alendum suum deseruerat ubi alendum destituit, modo in prædio sit. Qvodsi in prædio non fecerat, tum conventum habendi locus est in prædio, in cujus territorio alendum dereliqvit. In hac causa novem vicini, accolæ loci, in qvo alendus destituebatur, in comitiis evocentur. Cum hac de causa aliqvis condemnatur, judicium bonorum occupationis collocandum est in loco, ubi conventus (paganus) habebatur. Prætor ille bonorum occupationis judicium denominet, cujus curiam agens seqvitur. Causam hanc in comitiis vernalibus, qvibus ipse interest, agere cuiqve liceat, alienæ toparchiæ incola qvamvis sit, in qvem agitur. Eandem sibi contrahit pœnam, qvi in alieno pago alendos suos deserens, eos ibidem derelinqvit. Exceptionem ei præbet (peremtoriam), si veridicorum effatum acqvisiverit probans, qvod in (proprio) pago alimentis omnino destitutus fuisset, neqve*

enga biörg i hrepp, oc hanom fengiz engi farar-beini or hrepp.

Þar at eins scal qveþia XII qviþar er arftöko-maþr er erlendis þess omaga, er a hendr er lyst. En ef þeim manni er lyst a hendr, er her a landi er, oc scal qveþia heimilis-bua þess er a hönd er lyst, hvart hann se arftökomaþr hans eþr eigi, eþr hann se hans erfþa omagi. Eigi scal maþr sökia omaga-sakir, ef hann kömr eigi drottinsdag til þings eþr fyrr. Veria scal hann sialfr fyrir sic omaga-söc, en eigi fyrir aþra menn, ef hann kömr siþarr enn sva. Heimilt er hveriom manni er vill at veria söc fyrir þann mann, er eigi er sialfr a þingi, þeirra manna er rettr se þingheyandi, oc ryþia scal hann qviþo alla sem hinn].

XXXIII. Capituli.

Of dömþan omaga.

Rett er at maþr föri manni dömþan omaga [1]) i annan fiorþung ef hann vill oc varþar slict þar sem aþr er [2]) talt, ef eigi er viþtekit, oc varþar [3]) jafnan fiörbaugsgarþ, ef maþr lætr ganga dömþan omaga.

ex pago (alieno) excedendi adjumentum qvoddam asseqvi potuisset.

Ibi solummodo dodecadis veridici (in causis alimentariis) evocandi sunt, ubi alendi, qvi alteri sustentandus denuntiatur, hæres peregre versatur. Si vero in hac civitate commoranti (alendi sustentatio) denuntiata fuerit, ejus in qvem denuntiatur, domicilii accolæ provocentur ad probandum utrum ejus hæres sit nec ne, alendusve ei sit hæreditarius; actionem causæ alimentariæ nemo instituat, qvi die dominica vel prius in comitiis non apparet. Causam pro seipso alimentariam eum defendere fas est, non vero pro aliis, si serius qvam eo tempore venerit. Facultatem habeat qvicunqve voluerit, et comitiis jure interest, (hujusmodi) causam ejus defendere, qvi ipse comitia non agit, cujus instar veridicos reprobandi auctoritatem habeat.

Titulus XXXIII.

De alendo adjudicato.

Fas est ut qvis alteri, huic adjudicatum alendum in alium qvadrantem, si voluerit, transferat, qvo casu si non recipitur, tanta, ac antea memoratur, pœna contrahitur, et semper ubi qvis ei adjudicatum alendum mendicantem vagari sinit, exilio puniatur.

---

[1]) *B cum suis legit:* innan fiorþungs, *in eodem qvadrante.*

[2]) *B cum suis legit:* tint, *sensu eodem.*

[3]) *B cum suis legit:* avalt, *sensu eodem.*

XXXIV. Capituli.

Oi framförslo omaga.

Eigi er maþr scyldr at föra fram laungetin börn þess manz er hann hefir [1])framþan föþor þeirra at helmingi eþr meira lut, enda ætti hann annara manna omagi at vera, ef [2]) hann hefþi fe at föra hann fram.

Hverr maþr a fram at föra föþor sinn oc moþor, ef hann a fe til, þott hann se eigi (til) arfs alinn, enda scal hann arf taca eptir [3]) þau, ef engi lifir þeirra manna, er til arfs ero talþir at lögom.

Jamngörla scal virþa fe til omaga biargar sem til tiundar; alt scal tilvirþa nema bus-afleifar oc hversdags gang-vera, oc slica [4]) [sva] nattbiörg i klæþnaþi þeim mönnom, er hans omagar ero.

Ef sa maþr a barn eptir ut her laungetiþ, er hann er norrönn eþa hialtlenzer eþr orcneyser eþr færeyser eþr katneskr eþr or Norvegs-konungs veldi, oc komi barn þat i ætt, at handsölom [5])[at faþerni, eþr at kviþburþum], eþr at scirslom, þa scal rett vera at föra þeim manni, er oc sama fylki er, oc hinn er

Titulus XXXIV.

De alendorum sustentatione.

Nemo ejus hominis sustentare tenetur liberos naturales, qvorum patrem antea ex dimidia aut majore parte sustentaverat, qvem vero alius alere debuisset, si hic modo ad eum sustentandum pecuniam habuerit.

Patrem suum et matrem qvilibet, si pecuniis pollet, sustentare debet, etiamsi in ipsorum successionem natus non sit, modo eorum nemo, qvi hæredes ex lege censentur, adhuc in vivis sit.

Tam accurate bona alendorum sustentationi prædestinata, qvam in decimationem (solet), æstimentur. Omnia taxationi subjiciantur, præter reliqvias penus, vestimentaqve qvotidiana tam diurna qvam nocturna, eorum qvi ipsius (jamjam) alendi sunt.

Si norvegus qvidam aut hialtlandus, aut orcneyensis aut færeyensis aut katnesicus aut ex Norvegiæ regis imperio (aliqvis) naturalem prolem hic remanentem habuerit, de cujus genere juridica adest certitudo, vel patre genitorem sese dextræ pignore profitente, vel veridicorum effati vel jurisjurandi interventu, tum justum erit

---

[1]) *B cum suis melius legit:* framförþan, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis bene legit:* þeir, *illi (habuerint).*

[3]) *B cum suis perperam legit:* þann, *illum.*

[4]) *B cum suis omittit:* sva.

[5]) *B cum suis omittit:* at faþerni eþr at qviþburþom.

barn a, oc scal föra hanom halfum manaþi fyrr, enn hann fari abrott or vist meþ föt sin fra boanda þess er hann hefir meþ verit, oc bioþa hanom meþ X aura vaþmala. Nu vill hann eigi viþ taca, þa scal hinn föra hanom i annat sinn at scipi meþ eiþ oc sökia um siþan ef þarf. Þeim manni scal föra, er hefir VI hundroþ alna eþr meira fe. Eigi er hann þa scyldr at lata feit fylgia [1]) [omaganom] nema hann vili.

ei afferre, qvi ejusdem comitatus incola est, ac ille ad qvem proles illa pertinet. Ei afferatur dimidio mense anteqvam mansionem apud colonum, cum qvo commoratus est, cum vestimentis suis derelinqvat. Panni vulgaris decem uncias (vecturæ mercedem) ei simul obferat. Qvodsi accipere detrectaverit, altera vice, jurejurando adhibito, ad navim ei afferat, actionem ei insuper, si opus fuerit infligens. Ei afferatur, qvi sex pecuniarum centenarios pluresve habet. Hac (secunda) vice pecuniam cum alendo obferre, nisi voluerit, non tenetur.

Eigi ero menn scyldir at taka viþ eins manz börnom fleirom enn tveimor laungetnom þeim er annara-bröþra ero, nema gelldr se faþir barnanna.

Unius viri liberos naturales, in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu secum cognatos, plures qvam duo nemo accipere tenetur, nisi ipsorum pater castratus sit.

[2]) Hvart scal hiona föra annat fram þat sem heldr hefir fe til, nema annat þeirra viti eigi vel, en þegar er þvi batnar, þa er sem aþr var mælt.

Conjugum, qvicunqve majorem habet pecuniam, alterum alat, nisi alter ille mentis non compos sit, verum illico ac convalescit antea præscripta locum obtinent.

Rett er hvart sem heldr vill um [3]) fulgur þær er buar göra, at þeir göri viþ eiþ heima eþr a þingi at domi. En ef

Qvoad mercedes sustentationum, qvas coloni præfiniunt fas est utrumlibet placuerit, ut vel domi jurejurando adhibito, vel in comitiis, judicio coram (eas) præfiniant. Verum siqvis ad duplicia sustentationis

---

[1]) *B cum suis omittit:* omaganom.

[2]) *Hanc legem et intellectu difficilem et mutilatam B cum suis ita profert:* Ef annat hiona hefir fe til, þa scal þat föra annat fram, nema annat viti eigi vel, en þegar er þvi batnar ɔ: *si alter conjugum facultates habuerit, alterum alat, nisi alter ne mentis compos sit, sed statim ac convalescit.*

[3]) *B cum suis interponit:* omaga, *alendorum.*

maþr vill sökia um tvennar fulgor, oc scal hann III merkr lata varþa.

Eigi scolo laungetin börn meirr coma enn tvö a hendr föþor frændom föþorins til framförslo, meþan þau ero i barnomegþ, oc sva moþor-frændom hans.

XXXV. Capituli.

Of göngomanna börn.

Börn þeirra manna er fyrir omennzco sökom ganga meþ husum, scolo eigi coma a hendr frændom, meþan þau ero a husgangi. En ef þau hafa vist tvö misseri eptir husgang, þa verþr rett at föra börn þeirra a framförslo. Nu hefir annat þeirra vistir eptir husgang oc scal þat þeirra börn hafa er meþ husum [1]) gengr, nema þat beri qviþr, at þat megi eigi vinna ser [2]) biörg er ferr oc scal þa rett at föra börnin til framförslo. Nu hverfa þau a husgang siþan, oc er þa rett at þeim se förþ börnin af framförslonni. Þat er omennzka ef maþr gengr meþ husom fyrir sakir nenningarleysis eþr okosta annarra þeirra, er goþir menn vili fyrir þeim sökom eigi [3]) viþ þeim taka. Rett er at gelda göngomenn, oc varþar eigi viþ lög, þott þeir fai örkumbl af eþr bana.

præmia conseqvenda egerit, trium marcarum mulctam reo insuper simul intendat.

Liberi naturales, qvamdiu minorennes sunt, ad agnatos patris paternos plures qvam duo ne sustentandi veniant neqve ad cognatos ejus maternos.

Titulus XXXV.

De liberis mendicorum.

Liberi eorum, qvi ob inertiam ostiatim mendicant, cognatis sustentandi ne afferantur, qvamdiu domos legentes mendicant. Qvodsi post mendicationem per dua semestria domestica utuntur mansione, tum justum fit liberos eorum in sustentationem promovere. At parentum alter post mendicationem fixa utitur mansione, tum is eorum, qvi ostiatim mendicat, liberos alat, nisi veridicorum comprobetur effato, hunc, qvi mendicat, alimenta laborando sibi parare non posse, eo enim casu liberos ad sustentationem promovere fas erit. Atqvi postea ad mendicationem revertuntur, tum liberos iis, e loco ubi aluntur, sustentandos adferre liceat. Ignavia est si qvis ob desidiam ostiatim mendicaverit, aliave vitia, qvorum causa homines probi eos recipere nolunt. Mendicos castrare fas est, nec delicti in leges commissi pœna qvis tenetur, etiamsi inde vel plagam vel mortem retulerint.

---

[1]) *B cum suis legit:* ferr, *sensu eodem.*

[2]) *Pro* biorg *B cum suis habet:* mat oc clæþi, *victum et vestimenta.*

[3]) *B cum suis legit:* eigi hafa þau, *eos non tenere.*

Eigi sciptir sculdom til handa kono sva at aþrir menn eigi viþ hana heimting, meþan boandi hennar lifir, nema hon hafi ein viþ sic sculdir att, en heimilt verþr hanom alt fe þeirra [1]) til sculda gildis.

Donec maritus in vivis est æs alienum uxori non attribuitur, ut qvis ab ea (hoc) exigere possit, nisi ipsa sola sibi contraxerit, verum ad solutionem debitorum, omnes ipsorum facultates mariti dispositioni jure obnoxiæ sint.

Festa-þattr.

Sectio VIta.

De fœdere conjugali.

I Capituli: of þat hverr rettr er fastnandi kono.

II Capituli: of festar oc frændsemi.

III Capituli: of sifiar oc meiri tiund (nymæli).

IV Capituli: of sifiar hvarartveggio.

V Capituli: of þat ef sa verþr siucr, er kona er föstnoþ.

VI Capituli: of þat ef aþrir menn firra mann raþum.

VII Capituli: of þat hve kona er at lögom föstnoþ.

VIII Capituli: of þat ef kona er meþ barni, su er föstnoþ er.

IX Capituli: of qvanfangs eiþ oc lögretto-fe.

X Capituli: of þat hve sökia scal um lögretto-fe.

XI Capituli: of þat ef menn byggia at fimta manni.

Titulus I: de eo, qvi legitimus fœminæ desponsator sit?

II: de sponsaliis et cognatione.

III: de affinitatibus et decimis majoribus (novella constitutio).

IV: de affinitatibus utrisqve.

V: de eo, si morbum inciderit ille, cui fœmina est desponsata.

VI: de eo, si alii alicui conditionem nuptialem præripuerint.

VII: de modo legali fœminas despondendi.

VIII: de eo, si fœmina desponsata gravida fuerit.

IX: de juramento nuptiali et pecuniis dicasterii.

X: de modo pecunias dicasterii debitas actione exigendi.

XI: de eo, si in qvinto gradu (lineæ collateralis æqvalis) cognati conjunguntur.

---

[1]) *B cum suis interponit:* at hafa, *adhibere, (sensu eodem).*

XII Capituli: of samgang felitilla manna. — *XII: de inopium connubio.*

XIII Capituli: of þat a hveriom tiþum brullaup scal göra. — *XIII: de eo, qvibus temporibus nuptias instituere fas sit.*

XIV Capituli: of hiona scilnaþ. — *XIV: de divortio.*

XV Capituli: of þat ef hiu tvö vilia sciliaz. — *XV: de eo, si conjuges divortium facere optaverint.*

XVI Capituli: of þat ef maþr orökir at samrekkia viþ kono sinni. — *XVI: de desertione non locali.*

XVII Capituli: of þat ef karlmaþr velþr scilnaþi. — *XVII: de eo, si maritus divortii auctor fuerit.*

XVIII Capituli: of þat ef maþr vill hlaupa af landi meþ fe kono sinnar. — *XVIII: de eo, si qvis cum uxoris suæ bonis extra civitatem elabi voluerit.*

XIX Capituli: of þat ef maþr vill feria kono sina nauþga af landi. — *XIX: de eo, si qvis uxorem suam invitam extra civitatem transferre voluerit.*

XX Capituli: of þat hve hiu scolo sciliaz. — *XX: de modo, qvo conjuges separentur.*

XXI Capituli: of þat hverio kona a at raþa eþr kaupa. — *XXI: de eo, qvibus libere prospiciendi et qvæ emendi potestatem habeat uxor.*

XXII Capituli: of hiona felag. — *XXII: de conjugum bonorum communione.*

XXIII Capituli: of fiartölor hiona. — *XXIII: de conjugum bonorum computationibus.*

XXIV Capituli: of launkossa oc legorþz sacir. — *XXIV: de svaviis clandestinis et causis stupri.*

XXV Capituli: of aþildir legorþs-saca. — *XXV: de stupri causas agendi competentia.*

XXVI Capituli: of göngokonor. — *XXVI: de fœminis circulatricibus.*

XXVII Capituli: of göngomannakonor. — *XXVII: de mendicorum uxoribus.*

XXVIII Capituli: of þat ef legorþz söc er a hendi dauþom manni. — *XXVIII: de eo, si causa stupri demortuo intenditur.*

XXIX Capituli: of kvennafylgior. — *XXIX: de uxorum in viam deductionibus.*

XXX Capituli: of erlendis legorþ. — *XXX: de stupris peregre commissis.*

XXXI Capituli: of þat ef menn sættaz fyrir lof fram a frændsemis spell. — *XXXI: de eo, si actio de violata cognatione sine venia remittitur.*

XXXII Capituli: of þat ef biscopar biþia satta leyfis.	*XXXII: de eo, si episcopi causam (de violata cognatione) transigendi veniam expeterint.*
XXXIII Capituli: of legorþ viþ næsta bröþro, eþr manz-kono eþr nunno.	*XXXIII: de consobrinorum filia, vel uxore aliena, vel virgine sacra violatis.*
XXXIV Capituli: of þat at sökia um legorþ.	*XXXIV: de modo causas stupri actione perseqvendi.*
XXXV Capituli: of þat ef annarr sökir legorþz söc enn aþili.	*XXXV: de eo, si alius qvam actor competens actionem de stupro instituerit.*
XXXVI Capituli: of þat ef scogarmaþr getr launbarn meþ kono.	*XXXVI: de eo, si proscriptus clandestine prolem ex fœmina procreaverit.*
XXXVII Capituli: of mannvillo.	*XXXVII: de personæ dolosa suppositione.*
XXXVIII Capituli: of qvenna-nam.	*XXXVIII: de raptu fœminarum.*
XXXIX Capituli: of farning manna.	*XXXIX: de vectura hominum.*
XL Capituli: of festarkvenna-nam.	*XL: de raptu sponsarum.*
XLI Capituli: of farning numinna kvenna.	*XLI: de raptarum fœminarum vectura.*
XLII Capituli: of þat at stefna um raþ um kono-nam.	*XLII: de vocatione in jus propter consilia circum raptum fœminæ data.*
XLIII Capituli: of mannfrelsi.	*XLIII: de manumissione.*
XLIV Capituli: of frændsemis spell et meira.	*XLIV: de majore cognationis violatione.*
XLV Capituli: of þat hvat mann förir i ætt.	*XLV: de iis, qvæ proli legitimando inserviunt.*
XLVI Capituli: of undirmal i sættar handsali.	*XLVI: de dolosa reservatione mentali in causis dextræ pignore transigendis.*
XLVII Capituli: of þat ef annarr handsalar satt fyrir mann um legorþz söc.	*XLVII: de eo, si unus pro altero de causa stupri transactionem stipulatus fuerit.*
XLVIII Capituli: of þat ef maþr tekr mann i sculd.	*XLVIII: si qvis alterum per debitum sibi obnoxium fecerit.*
XLIX Capituli: of þau mal er eigi scal sættaz a fyrir lof framm.	*XLIX: de causis qvæ sine data venia transigere non licet.*
L Capituli: of mund.	*L: de dote.*
LI Capituli: of samfarar hiona.	*LI: de conjugum cohabitatione.*

LII Capituli: of legorþz sakir. | *LII: de causis stupri.*
LIII Capituli: of hiona-scilnaþ (nymæli or festaþætti). | *LIII: de divortiis (novella constitutio ad sectionem de fœdere conjugali pertinens).*
LIV Capituli: of þat ef hiu verþa eigi samhuga. | *LIV: de eo, si conjuges discordes fiunt.*
LV Capituli: of meiri tiund. | *LV: de decimis majoribus.*
LVI Capituli: of fiar-varþveizlo barna. | *LVI: de liberorum curatela.*
LVII Capituli: of þat ef kona ler hross. | *LVII: de eo, si uxor eqvum commodaverit.*
LVIII Capituli: of þat ef maþr mulbindr hross. | *LVIII: de eo, si qvis eqvum fiscella capistraverit.*
LIX Capituli: of fiarreiþor. | *LIX: de pecuniarum solutione.*

Festa-þattr.

I. Capituli.

Of þat hverr rettr er fastnandi kono.

Sonr XVI vetra gamall eþr ellri er fastnandi moþor sinnar, frialsborinn oc arfgengr, sva hygginn, at hann kunni fyrir erfþ raþa. En ef eigi er sonr, þa er dottir su er gipt er, oc a þa boandi hennar at fastna magkono sina. En þa er faþir fastnandi dottor sinnar. En þa scal broþir samfeþri fastna systor sina. En ef eigi er broþir, þa scal fastna moþir dottor sina. Þar at eins fastnar kona kono. [1])Nu lifir eigi moþir, þa scal systir sam-

Titulus I.

De eo, qvi legitimus fœminæ desponsator sit.

Filius sedecim annorum natus vel adultior, ingenuus et hæreditatis capax, tantæqve prudentiæ, ut sorti suæ prospicere possit, matris suæ desponsator est legitimus. Qvodsi filius defuerit, filiæ nuptæ hoc deferatur, qvo casu hujus maritus socrum suam despondere debet. Pater deinde, ut filiæ suæ justus desponsator numeratur. Frater ex patre sororem suam porro despondeat. Si frater defuerit, ut mater filiam suam despondeat fas est; hoc unico casu

---

[1]) *B cum suis legit:* Nu er eigi moþir, þa a sa maþr er a systor hennar samfeþra: *Si mater non extiterit, (jus despondendi) competit marito sororis (sponsæ) ex patre.*

feþra, ef hon a boanda. Þa a broþir sammöþri at fastna systor sina. [1]) Þa systir sammöþra, ef hon a boanda. [2]) [En þar et næsta sonr laungetinn. En þa sa maþr er a dottor hennar oscirborna. Ef hon er ogipt eþr eigi til, þa a broþir samfeþri laungetinn festir. Þa scal sa maþr er a systor laungetna samfeþra, þa broþir sammöþri laungetinn. Þa sa maþr er a systor sammöþra laungetna. En þar næst ero karlar IV jamfram til festanna: föþorfaþir oc moþor-faþir, sonar-sonr oc dottorsonr. Þa boendr IV jamscyldir kvenna. Þa föþor-broþir oc moþor-broþir, broþorsonr oc systor-sonr. Þa sömo konor IV gefnar]. En þa scal fastna hinn nanasti niþr karlmanna arfgengra oc samlendra, nema konor se þær nanari er böndr eigi, þa eigo boendr þeirra.

fœmina fœminam despondet. At mater in vivis non est, tum soror ex patre modo maritata sit, et frater deinde ex matre sororem suam despondeat. Tunc soror ex matre, modo maritata sit; cui proxime (admittitur) filius naturalis. Filiæ ejus naturalis maritus eum subseqvitur, qvæ si vel innupta sit vel defuerit fratri naturali ex patre jus despondendi competit. Tum ille qvi sororem ex patre sed illegitime natam in matrimonio habet; deinde frater ex matre illegitime natus; sororis porro ex matre illegitime natæ maritus. Viri qvatuor his proximi (ad despondendam fœminam) vocantur, avus (nempe) paternus et maternus, nepos ex filio et filia. Tum mariti qvatuor fœminarum ejusdem propinqvitatis. Patruus deinde et avunculus, patruelis et consobrinus. Fœminæ porro ejusdem propinqvitatis sed maritatæ. In cæterum viri cognatione proximi, hæreditatum capaces et conterranei fœminas despondeant, nisi fœminæ maritatæ propinqviores adfuerint, tum enim jus despondendi iis confertur.

II. Capituli.

Of festar, oc frændsemi.

Þar er eckia er föstnoþ manni, þa scal hennar raþ fylgia, nema faþir fastni, þa scal hann raþa. [3]) [Eigi scal faþir neyta

Titulus II.

De sponsaliis et cognatione.

Ubi vidua alicui despondetur, hujus consensus adhibeatur, nisi pater desponderit, tum enim ejus votum prævaleat. Ad ma-

[1]) *B cum suis legit:* þa a sa maþr er a systr hennar sammöþra: *tum competit viro qvi sponsæ sororem ex matre habet uxorem.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[3]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

dottor sina til raþa, ef hon vill vigiaz lata til nunno]. Ef fleiri menn ero til raþanna, þa scal sa raþa, er ellztr er bröþranna, ef þa scilr a [1]), [enda biþi hon þa raþa fyrir. En ef hon qveþr a eitthvat], þa scal (sa) þeirra raþa, er hennar raþi fylgir, [2])[ef þat þickir jafnræþi, en engo ræþr aldrinn þa, oc sva hvarvetna þess er eigi ero bröþr]. En ef þeir vilia dvelia raþ fyrir henni oc synia II mönnom þeim er jamnræþi þotti, þa scal hon raþa viþ inn þriþia, ef þat þickir jamnræþi viþ raþ frænda sins nokors. [3])[Eckia a sva at raþa eþr mær tvitog eþr ellri]. Eckia a at fastnaz sialf manni þeim er hana atti fyrr, þott eigi se raþ lög-raþanda til, ef meinalaust er meþ þeim, nema þviat eins at þau veri scild fyrir omaga sakir.

Ef frændsemi kömr upp meþ þeim [4]) er kono hefir fastnaþ ser, oc kononni, su er eigi er byggiandi, þa scal sa þeirra fara, er raþi vill renna, a halfom manaþi hinom næsta, er hann verþr viss, til

trimonium ineundum pater filiam suam ne cogat, si in virginem sacram se ordinari voluerit. Si plures adfuerint desponsatores, nec inter eos convenerit, despondenda tamen sibi prospicere iis commiserit, natu maximi fratris votum valeat. Qvodsi despondenda voluntatem suam aliqvatenus declaraverit, illius (inter fratres) prævaleat sententia, ætatis tamen respectu non habito, qvi ipsius voluntati suffragatur, modo hac æqvitate inniti videatur. Peridem obtineat ubi fratres non adsunt. At si (desponsatores) fœminæ nuptum retardare intendentes, duos, qvi digni videbantur, procos repudiaverint, ipsa qvoad tertium sibi prospiciat, modo cujusdam propinqvi sui consiliis adhibitis, æqvalis adesse videatur conditio. Hoc libertatis viduæ vel virgini vicenariæ vel adultiori conceditur. Vidua se ipsam despondeat viro, qvi eam prius in matrimonio habuit, justi desponsatoris auctoritas qvamvis non interposita sit, modo cognatio ne inhiberet matrimonium, excipias tamen, si alendorum (multitudinis) causa primum sint separati.

Si inter sponsum sponsamqve cognatio conjungendis inhibita detegitur: ille eorum (sponsus nempe desponsatorve) qvi intentatam consociationem rescindere cupit, proximo postqvam rescivit semimense al-

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*
[2]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*
[3]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*
[4]) *B cum suis interponit* manni, *sensu eodem.*

fundar viþ annan oc telia frændsemi sem at domi, oc sanna sva at leggia þat undir þegnscap sinn, jamt sem at domi oc hafa menn V til at sanna meþ ser. En ef frændsemi er meþ þeim byggiandi, [1] [oc se þo fegiald a höndom þeim], þa scal af þess þeirra fe bera [2]) i lögretto, er þat vill eigi fyrir raþom lata standa.

III. Capituli.

Of sifiar, oc meiri tiund. (Nymæli).

[3]) [Þat er nymæli at jafnnait scal byggia sifiar oc frændsemi at fimta manni hvart]. [4]) En ef at fimta manni er hvartveggia at frændzsemi, þa scolo þau raþa raþom ef þau vilia. En þau scolo gera tiund ina meiri af fe sino [5]) [öllo saman]. Enda scal bera [6]) C alna af þvi tiundarfeno i lögretto, ef sva vinnz til. En þoat tiundin se minni oc scal þo bera [7]) C alna i lögretto [8]) [sem aþr]. En ef hann görir eigi tiundina meiri, þa varþar fiörbaugsgarþ

terum conveniat, propinqvitatis gradus, ut coram judiciis solet, recensens. Qvinqve comprobatores secum adhibendo, civilíqve sua existimatione, ut in judiciis interposita, assertum suum probet. Qvodsi cognatio, inter conjuges licita, qvamvis pecuniis solutis justificanda, eos intercederit, ex ejus eorum bonis pecuniæ dicasterio ingerantur, qvi propinqvitatem votis suis obstare non vult.

Titulus III.

De affinitatibus et decimis majoribus (novella constitutio).

N*ovella est constitutio ut in iisdem affinitatis ac consangvinitatis gradibus matrimonium contrahere liceat; qvintus (lineæ collateralis æqvalis) gradus utrumqve terminat. Qvodsi uterqve (sponsus sponsaqve) in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu cognati fuerint, matrimonium qvidem, ut contrahant, fas est, sed bona sua qvævis majoribus decimis deciment, qvarum decimarum ulnæ centum (seu centenarius mercium numeratus) si tantum effecerint, di-*

[1]) *Pro:* oc se þo — höndum þeim *B cum suis legit:* oc nanari enn at VII manni se hvart: *sed propinqvior qvam ut unus alteri in septimo gradu conjunctus sit.*

[2]) *B cum suis interponit:* III mercor, *tres marcæ.*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[4]) *B cum suis legit:* En ef frændsemi er at Vta manni oc VIta, þa scolo þau &c., *qvodsi uterqve (sponsus sponsaqve) in qvinto et sexto (lineæ collateralis inæqvalis) gradu cognati fuerint, matrimonium &c.*

[5]) *B cum suis omittit:* öllo saman.

[6]) & [7]) *B cum suis legit:* VI mercor, *sex marcæ.*

[8]) *B cum suis omittit:* sem aþr, *sed addit:* oc scal gialda C alna vaþmala fyrir þær VI merer, en byscop scal raþa fyrir þeirri tiund er um er fram: *pro sex hisce marcis centum panni vulgaris ulnæ expendantur, episcopus vero de decimis qvæ supersunt decernat.*

oc scal qveþia IX bua til a þingi oc a hverr söc er vill. [1])Ef nanara er enn sva, þa varþar fiörbaugsgarþ samförin, nema þau geti þann [2])qviþ, at hann vissi eigi frændsemi meþ þeim, þa er hann geck at eiga kono þa, enda se firnara enn annarra bröþra. Eigi scal feviti þa bera, en scilnaþ scal döma meþ þeim, oc versc hann sva malino. [3])En ef frændsemi er at Vta manni oc VIta, þa scal bera C alna i lögretto. En ef VIta manni er hvartveggia, þa scal X aura. [4])Þar er þriþia bröþra er meþ mönnom at frændsemi, hafþi þat lögmal a verit, at þar scyldi til

casterio inferatur. Qvamvis decimæ tantæ non fuerint, centenarius mercium tamen nihilominus in dicasterio expendatur. At si decimis majoribus bona sua non decimaverit, exilium luat; novem accolæ in comitiis evocentur et actio, cuicunqve voluerit, competat. Si propinqvior sponsum sponsamqve intercederit cognatio, exilium (eo ipso) sibi contrahunt, nisi veridicorum effato comprobare possint, maritum, cum uxori jungebatur, cognationem eorum ignorasse, tum enim, modo qvartum (lineæ æqvalis collateralis) gradum excedat eorum cognatio, multæ non expendantur, sed divortium iis nihilominus faciendum injungat judicum sententia, et (in cæterum) a reatu liberatur. Si in qvinto sextoqve (lineæ collateralis inæqvalis) gradu cognatio conjungendos intercederit, centenarius mercium dicasterio (qvidem) expendatur (sed decimæ majores non faciendæ sunt). Ubi vero uterqve in sexto (ejusdem lineæ sed æqvalis) gradu conjunctus est, decem unciæ erogentur. Olim id juris viguerat, ut decem unciæ alendis in qvinto (lineæ col-

---

[1]) *B cum suis legit:* En ef frændsemi er nanari enn at Vta manni oc VIta manni: *si vero cognatio propinqvior qvam in qvinto et sextu gradu fuerit, exilium &c.*

[2]) *B cum suis legit:* biargqviþ, *effato veridicorum auxiliari.*

[3]) *Pro:* en ef — X aura, *B cum suis legit:* Ef frændsemi er þar at VIta manni oc VIIa, scal bera X aura (III merer, *alio loco*) i lögretto, en þar C alna (*alibi:* merer VI) er at sietta manni er hvartveggia, *ubi vero cognatio in sexto et septimo (lineæ collateralis inæqvalis) gradu adest, decem uncias (vel tres marcas) dicasterio expendant, centum vero ulnas (vel ut alibi: sex marcas) si in sexto (lineæ collateralis æqvalis) gradu unus alteri conjunctus fuerit.*

[4]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*

omegþar leggia X aura, en nu er þat aftekit.

IV. Capituli.

Of sifiar hvarartveggio.

Eigi scolo oc vera scyldri sifiar meþ þeim ef hann hefir kono atta aþr eþr hon boanda [1])enn Vta manni. Guþsifiar scolo oc eigi vera meþ þeim þær, er [2])annathvart þeirra hafi haldit öþro undir scirn, ne undir primsignan, ne undir biscops hönd, oc hvartki þeirra annars börnum, oc hvartki [3]) scal scirt hafa annat ne annars börn. Slict er mælt um prestinn ef hann scirir kono eþr börn [4])hennar [sem um guþsifiar].

V. Capituli.

Of þat ef sa verþr siukr, er kona er föstnoþ.

Ef sa maþr verþr siukr er kona er föstnoþ, þa scal hann orþ göra halfom manaþi fyrr, þeim manni er fastnaþ hefir konona, at hann myni eigi til eiginorþz coma fyrir veilindis söcom, oc eigi þarf þa kono [5])hanom heim at föra, þoat þat se mælt, oc segia hvat at söcom er. Þa

lateralis æqvalis) gradu tribuantur, qvod vero jamjam derogatum est.

Titulus IV.

De affinitatibus utrisqve.

Nec affinitates conjungendos intercedant propinqviores qvam in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu, ubi nempe ille uxorem, illave maritum antea habuere; nec spiritualis affinitas inter eos sit talis, ut alteruter alterum, alteriusve liberos, sub aqvam lustraticam, primam (christianismi) signationem aut manum episcopi susceperit; neuter eorum alterum, alteriusve liberos ut baptizaverit, fas est. Idem de sacerdote, si uxorem ejusve liberos baptizaverit, ac de spirituali affinitate præscribitur, valeat.

Titulus V.

De eo, si morbum inciderit ille, cui fæmina desponsata est.

Si ille cui fæmina est desponsata morbum inciderit, semimense (ante nuptias habendas) desponsatorem certiorem faciat, qvod adversæ suæ valetudinis causa, nuptias non adventurus sit, nec fæminam istam sibi adferendam esse, qvamvis ita constitutum fuerit, rationes insuper interserens.

---

[1]) *B cum suis legit:* enn þriþia bröþra, *eodem sensu.*

[2]) *B cum suis legit:* hvarki, *neuter.*

[3]) *B cum suis interponit:* þeirra, *eorum.*

[4]) *B cum suis legit:* þeirra, *eorum (ɔ: conjugum) sed omittit ea qvæ uncis tenentur.*

[5]) *B cum suis omittit:* hanom.

scal eigi brullaup vera fyrr enn at jafnlengþ, nema sa vili fyrr lata vera er kono scal [1]) eiga, oc scal [2]) þa orþ göra halfom manaþi fyrr eþr meira meli, oc scal hann þa sitt fe eitt tilleggia. En ef hanom bötiz eigi a XII manaþom enom næstom, þa scolo lausar vera festarnar, nema þeir vili hvarirtveggio annat.

VI. Capituli.

Of þat ef aþrir menn fyrra mann raþum.

[3]) Ef kona verþr siuk, þa scal sa göra orþ er fastnat hefir konuna at hon er siuk, en hinn scal raþa hvart hann vill ganga i sama sæing kononni eþr eigi. En ef þa takaz eigi raþin, þa scal hinn raþa er inni scal hafa bruþkaupiþ, hvart takaz scolo fyrir jamnlengþ eþr eigi, oc göra hinom orþ halfom manaþi fyrir. En ef henni bötiz eigi fyrir jafnlengþ, þa ero oc lausar festarnar nema hann vili lengr biþa. En ef sakir koma a hendr hanom eþr henni, þær er hann er eigi öll, þa scal þat fyrir raþum standa. En ef [4]) legorþz-sakir þær koma a hendr hanom, er fe hans a sect at döma, ef hann verþr

Nuptiæ tum ne prius qvam anno vertente instituantur, nisi eas prius haberi optaverit ille, qvi uxorem duceret, qvo casu et hoc semimense, vel majori intervallo ante nuptias habendas declarare, et propria tantum bona nuptiis insumere debet. Qvodsi in proximis duodecim mensibus non convaluerit, contractus sponsalitius pro dissoluto habeatur, nisi uterqve contrahentium in aliud consenserit.

Titulus VI.

De eo, si alii alicui conditionem nuptialem præripuerint.

Ubi sponsa morbo corripitur, desponsator ejus (sponsum) certiorem faciat eam morbo laborare, hujus vero optioni relinqvitur, utrum eundem cum sponsa sua lectum conscendere voluerit, nec ne? Ubi nuptiæ statim non consummantur, ille, qvi sumtum convivii nuptialis sustineret, eligat, utrum prius qvam anno vertente (matrimonium) contrahatur nec ne? de qvo alterum semimense ante (nuptias habendas) faciat certiorem. Qvodsi ante annum vertentem non convaluerit sponsa contractus sponsalitius etiam pro dissoluto habeatur, nisi ille (sponsus) diutius exspectare voluerit. Si ille illave tali insimulatur crimine, ut aqva et

---

1) *B cum suis legit:* taca, *sensu eodem.*

2) *B cum suis interponit:* hann, *ille sensu eodem.*

3) *B cum suis legit:* En ef hun verþr &c., *ubi vero illa fit &c.*

4) *B cum suis legit:* sectar-sacir *crimina condemnabilia.*

sannr at, eþr þær er hann a vigt um fyrir alþingi, þa a hinn cost hvart sem hann vill, at hætta til haldsins eþr eigi. Þa verþr rett haldit kononni, ef hann verþr [1]) sannr at söc. [2]) En ef hon er login, þa verþr eigi rett haldit [3]).

igne interdicendi sint, hoc matrimonium impediatur. Si vero causæ stupri sponso obvenerint tales, ut iis comprobatis, vel bona ipsius commissa judicanda sint, vel de qvibus ad comitia generalia usqve cædem committendi ejus ei non denegatur, tum alteri conceditur sive voluerit sponsam retinere sive non. Si reus criminis convincitur, justa erit retentio, si vero crimen falsum fuerit, pro injusta habeatur.

Ef frændsemi finnz, þa scal sa er fastnaþi eþr fastnandinn göra [4]) mann til hins oc telia frændsömi, oc leggia undir þegnscap sinn sem at domi, en siþan scal segia i sundr [5]) festarnar.

Ubi cognationem (in gradibus inhibitis) adesse deprehenditur, ille qvi (fæminam) desponderat vel desponsator ad alterum mittat nuncium, qvi cognationem computet, et prout in judiciis (fieri solet) civilem suam interponat existimationem. Contractus sponsalitius deinde irritus declaretur.

Ef (sa) ifaz raþa er ser hefir kono festa oc varþar eigi viþ lög, en mund scal heimta sva sem mæltr var, oc meþ þeim [6]) maldaga, sem mælt var at [7]) festamalum, ef hann scyldi af hendi leysa. En hann a kost at stefna at heimili þess er sottr er, eþr þar er stefnostaþr er rettr um allan mund saman, enda er kostr at stefna þar er bruþkaup er mælt oc um allan mundinn saman, hinn næsta dag

Si fæminam sibi despondens a pactis recedere voluerit, criminis in leges commissi (qvidem) non tenetur, sed arrha sponsalitia exigatur, prout pactum est, simodo solveretur, iisqve conditionibus, qvæ stipulatis sponsaliis constit. bantur. Desponsatori vero liceat citatio..em de tota arrha sponsalitia manifestare in domicilio ejus in qvem agitur, vel alio qvovis legitimo citandi loco. Citationem etiam ibi manifestare fas

---

[1]) *B cum suis magis obsolete legit:* saþr, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis legit:* En ef hann verþr loginn: *si vero ille culpæ manifestus non fit.*

[3]) *B cum suis addit:* kononni, *(injusta erit) uxoris (retentio).*

[4]) *B cum suis omittit:* mann.

[5]) *B cum suis legit:* festom, *(in dativo plurali) sensu eodem.*

[6]) *B cum suis legit:* maldögom, *sensu eodem.*

[7]) *B cum suis legit:* at festom, *sensu eodem.*

rumhelgan, þvi er raþ scyldo takaz oc scal sökia viþ festa vattorþ, en domr scal döma gialddaga sva sem vættiþ [1])bar maldaga til.

est, ubi nuptias habere prædestinatum fuit, dieqve profesto proximo postqvam nuptiæ consummerentur, et de tota arrha simul. Testibus sponsalitiorum adhibitis actio instituatur, judicum vero sententia solutionem definiat, prout testimonium de conditionibus pactis ferebatur.

En ef sa ifaz raþa er konona hefir fastnaþ, þa scal hinn fara þangat þann dag er bruþkaup var mælt oc beiþa konnonnar oc vistar, ef hann nair eigi ella. En þann dag er næstr er rumheilagr scal hann fara þangat oc veria lyriti innihöfn hennar, eþr luka hurþ oc hiarra um hana. Oc rett er hanom at stefna um heimanfylgio þa, er þa scyldi fram coma, oc sva um þat fe er hinn scyldi til bruþkaups leggia. Enda er rett at heimta heimanfylgio meþ slicom maldaga öllom, sem aþr var tint, [2]) oc (*melius:* of) mundinn ef hann þurpti at heimta. Rett er at stefna hanom oc þar þann dag er næstr er rumheilagr a þeim bolstaþ er bruþkaup scyldi vera, um þat er hann hefir kononni haldit, oc er rett [3]) sva at hann heyri sialfr, ella at heimili hans oc lata varþa fiörbaugsgarþ, oc sva varþar öllom þeim er at heyra oc samvistom ero viþ hana siþan, er hann verr lyriti innihöfn

Qvodsi ille qvi fæminam desponderat a pactis recedere intenderit, alter eum conveniat die qvo nuptias habere prædestinatum fuit, sponsamqve (suam) postulet vel mansionem (eacum), si alio modo (eam) obtinere non possit; (repulsam vero ferens) proximo die profesto eo (iterum) proficiscatur, interdicto ejus detentionem inhibens, seu janua et cardine (janua cardinata) eam præcludens. Jure etiam gaudeat, dotem, qvæ tum solveretur, citatione perseqvendi ut et bona, qvæ ad sumtum nuptiarum sustinendum alter expenderet. Dos tandem omnibus iisdem formulis postuletur ac antea de arrha sponsalitia memoratur, cum (nempe) eam exigere necessarium fuit. Juste etiam desponsator fæminæ ibidem in jus vocatur, die profesto proximo, de eo qvod fæminam (desponsatam) detinuit, in prædio scilicet ubi nuptiæ haberentur. Legitime ubi exaudit ipse, vel in ipsius alioqvin domicilio, citatur. Exilii pœna ille tenetur, omnesqve itidem exaudientes, et

[1]) *B cum suis legit:* berr, *(in præsenti).*

[2]) *B cum suis legit:* um mundinn, *de arrha sponsalitia.*

[3]) *B cum suis interpungit:* at stefna sva &c., *sensu eodem.*

[1]) hennar, oc sva þeim er fregna er samvistom ero viþ hana. Þeim mönnom öllom varþar fiorbaugsgarþ er firra hann festarkono sinni, hvart sem þeir göra þat i raþum eþr i öþrom lutom. Scal qveþia IX bua til a þingi fra heimili þess er sottr er.

Ef aþrir menn standa fyrir raþum enn fastnandinn oc varþar þeim fiörbaugsgarþ viþ hvarntveggia, [2]) [þann er fastnandinn var oc] þann er fastnaþi ser, oc er stefno staþr rettr viþ þa alla er [3]) standa fyrir raþonom, i þeim staþ sem bruþkaupit var ætlat. [4]) Þa scal qveþia IX heimilis bua til a þingi þess, er sottr er. En um samvistor konunnar scal qveþia XIItar qviþar þar til.

Sa er sottr er scal qveþia ser biargqviþar V heimilis bua sina, at hann vissi eigi at hann veri i sama husi kono þeirri siþan er [5]) var varit innihöfn hennar, [6]) oc þess annars at hann vissi eigi at lyriti var varit innihöfn hennar. En ef sa maþr fastnar kono er eigi er lögraþandi, þa varþar hinom ecki, er lögraþandi

cum fœmina, postqvam ejus detentionem interdicto prohibuerat, eadem domestica utentes mansione, necnon (factum interdictum) fama percipientes, si eodem eacum domicilio versantur. Omnes eum sponsa sua privantes, sive id consiliis sive alio qvovis modo fecerint, exilii tenentur. Novem, domicilium incusati circumcirca, accolœ in comitiis evocentur.

Si alii qvam desponsator legitimus fœminam desponderit in utrumqve desponsatorem nempe, et eum, qvi sibi despondebat, exilii tenentur. Legitimus hos omnes, qvi desponsatores se injuste gerunt, in jus vocandi locus erit ibi, ubi nuptias habere prœfiniebatur. Novem in comitiis ejus, in qvem agitur, domicilii vicini evocentur, de fœminœ vero desponsatœ convictu dodecadis veridici adhœc provocandi sunt.

Ille, cui actio intenditur qvinqve sui domicilii evocet vicinos, ut veridicorum ei opifero effato probetur eum ignorasse se in eodem cum fœmina (desponsata) conversatum fuisse domicilio, inde a tempore qvo convictus eacum (interdicto) prohibebatur, vel etiam secundo, eum ignorasse interdictum, qvo convictus eacum prohibitus fuit. Si ille porro qvi legitimus desponsator non est, fœminam desponderit, nec ille qvi

---

[1]) *B cum suis legit:* konnonnar, *uxoris.*

[2]) *Qvœ uncis tenentur B cum suis male omittit.*

[3]) *B cum suis interponit:* i þeim staþ, *in eo loco.*

[4]) *B cum suis legit:* þar, *ibi, pro,* þa, *tum.*

[5]) *B cum suis bene interponit:* lyriti, *interdicto.*

[6]) *B cum suis legit:* eþr, *vel.*

er, þoat hann renni raþonom, oc sva oc avþrom mönnom.

En ef maþr gengr kono þa at eiga, er eigi hefir lögraþandi fastnaþ, þa a lögraþandinn at stefna hanom, oc lata varþa fiörbaugsgarþ, oc telia rett or fe hans; hinom varþar [1] [oc] fiörbaugsgarþ viþ lögraþandann er fastnaþi. Sa maþr er konona hefir [2] eignaz, hann scal qveþia eþr beiþa ser biargqviþar, at hann hugþi at sa veri lögraþandi er hanom fastnaþi [3] [oc lör þat þviat eins ef hann vissi eigi at sa maþr var meþ hanom. Scalat hann sva lögvillr verþa, at hann vissi fyrir þeim söcom eigi hverr lögraþandi hennar var]. Ef þat berr qviþr, þa er hann varþr sökinni, en hann scal þo rettinn gialda þeim er festarnar atti, nema kona hafi sic sialf fastnaþ, þa bergsc hann eigi viþ biargqviþinn, oc scal þa sökia sem legorzsacir aþrar.

Ef sa verþr sekr er kono hefir fastnat, þa a hinn rett or fe hans er viþ kononni toc. En þo at hinn söki hann eigi er lögraþandi er, þa a sa þa rettinn at heimta er konan var fest. [4] [En þviat eins görir

legitimus est, nec alii pactum conjugale qvamvis resciderint, reatu tenentur.

At si qvis fœminam, a legitimo desponsatore non desponsatam, uxorem duxerit, desponsator legitimus eum in jus vocatum exilii reatu insimulet, juris personalis violati satisfactionem ex bonis ejus sibi (insuper) vindicans. Alter etiam qvi se desponsatorem injuste gessit in legitimum desponsatorem exilii tenetur. Qvi uxorem duxit veridicorum sibi auxiliare effatum postulet expetatve (qvo probetur): eum fœminam despondentem legitimum desponsatorem opinasse; hæc oratio ea tantum lege succedit, si nesciverit eos simul fuisse. Ne tantas adhibeat tricas forenses, ut, (qvod simul fuerint), legitimum fœminæ desponsatorem se ignorasse (contendat). Hoc si veridici comprobaverint reatu liberatur, sed juris (fœminæ) personalis violati mulctam nihilominus expendat ei cui despondendi jus competerat, nisi fœmina se ipsam desponderit, qvo casu hoc veridicorum effato opifero ille a reatu non liberatur, sed causa, aliarum stupri causarum instar, agatur.

Ubi fœminam despondens criminis commissi convincitur juris personalis violati mulcta ei competit, qvi fœminam sponsam acceperat, et qvamvis desponsator legitimus actionem illi ne intendat, nihilo-

---

1) *B cum suis omittit:* oc.

2) *B cum suis legit:* tecna, *sensu eodem.*

3) *Uncis inclusa B cum suis bene omittit.*

4) *Pro iis qvæ uncis tenentur B cum suis, ponit:*

hann sva, ef hann vissi eigi þann er lögraþandinn var, enda varþar fiörbaugsgarþ þa viþ hann þeim er fastnaþi. En scalat hann lögvillr verþa sva at hanom haldi þat uppi].

[1])[Eigi scal maþr festar taca af kono nema af moþor, nema hann taki af eckio eþr meyio tvitögri eþr ellri, oc þo þviat eins at aþr hafi böþit II menn oc se þessi inn þriþi, enda se jafnröþi viþ hvörn þeirra. Sva scal sökia ef aþrar konor fastna sem um legorþ, heldr en þessar sem nu voro talþar].

tamen minus ille cui fæmina despondebatur, ut juris personalis violati mulctam exigat fas est. Sed ea tantum lege ita faciat, si legitimum desponsatorem nesciverit, qvo casu despondens etiam in illum exilii pœna tenetur. Sed tricas forenses cum successu ne adhibeat.

Fæmina, si matrem exceperis, despondente nemo sponsalia contrahat, vidua etiam vel virgo vicenaria vel adultior excipiatur, id tamen solummodo, si duo antea, hicqve tertius eas procaverit, æqvaqve cum qvocunqve eorum fuerit conditio. Si aliæ qvam hic nominatæ fæminæ desponderint, ut de stupris solet actio instituatur.

VII. Capituli.

Of þat hve kona er at lögom föstnoþ.

[2]) [Þa er kona föstnoþ at lögom, ef maþr tinir mundar mal, en siþan a lögraþandi oc sa maþr er konan er fest at nefna vatta at þvi vetti; nefnom viþ, scal hann segia sa er kono eignaz, at þu N. N. fastnar mer N. N. lögföstnon, oc þu handsalar mer heimanfylgio, meþ inningo oc efningo allz þess maldaga er nu var meþ

Titulus VII.

De modo legali fæminas despondendi.

Tum modo legali fæmina despondetur, si de arrha sponsalitia pactum instituitur, desponsator vero et ille cui fæmina despondetur testes deinde denominent. In id testimonium ferendum vos denomino, dicat ille qvi fæminam nanciscitur, qvod tu N. N. legali sponsalitiorum contractu mihi N. N. despondes; dextra juncta dotem mihi sti-

---

þviat eins bergr hanom þat, *usqve* haldi þat uppi, *hoc ea tantum lege eum liberat — usqve — ei succedat.*

[1]) *Reliqvum tituli B cum suis ita exprimit:* Eigi scal maþr festar taca af cono — *usqve* — þott hon veri ambatt, *fæmina despondenti nemo sponsalia contrahat — usqve — qvamvis serva fuerit.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis ita exprimit:* þa er kona föstnoþ, er hann hefir at vatta at hinn fastnar hanom cono þa N. N. lögfostnon, *tum fæmina despondetur, cum ille testes adhibet alterum ei hanc fæminam N. N. justis sponsaliorum formulis stipulari.*

ockr um stund tindr oc talþr fyrir vattom at vellauso oc breklauso], heilt raþ oc heimilt. Þa er heimilt, er sa fastnar, er festarnar a [1]at lögom, en þa er heilt, ef hon [2][er eigi vanheil, sva at hon] veri [3]verþi at verri, þoat hon veri ambatt, at hon hefþi slict oheilindi, eþr aþrir okostir eþr andmarkar þeir, er hon veri [4]verþe at verri, [5][oc slic þa er hon var XVI vetra gömol]. En ef þeir annmarkar reynaz at kononni, oc varþar þat fiörbaugsgarþ þeim manni er hanom fastnaþi konona visvitandi, oc fyrir raþum a þat at standa, ef hinn vill er ser fastnaþi konona, [6][ef hann qveþr sva at oc hafþi i mali sino: heilt raþ oc heimilt enn eigi ella]. Nu vill [7]hann heimta mund, þa scal stefna sa er ser hafþi kono fastnaþ um þat at hann hafi þessa kono fastnaþ visvitandi er þeir andmarkar se at hon veri verþi at verri, ef hon veri ambatt. Hann scal stefna til fiörbaugsgarþz oc qveþia til IX bua hans a þingi. Nu berr qviþr a hinn oc sekz hann þa, enda er eigi heimting til mundarins [8]þoat hanom beri. Nu berr þat qviþr at hann vissi eigi annmarka at kononni oc versk hann þa malino, en erat heimt-

pulas, cum pactis illis præstandis et probe servandis, qvæ paulisper inter nos prolata et exposita fuere, testibus coram, nec fraude nec fallacia adhibitis; conditionem (inqvam stipulas) integram et jure acqvisitam. Jure acqvisita est (conditio) si ille desponderit, cui jus despondendi lege competit; integra vero, si sponsa insanitate non laborarit tali, ut viliori, qva serva, constaret, si ea tum infirmitate teneretur; vel si alia vitia nævosve non habuerit, qvorum causa viliori constaret, et qvibus jamjam sedecim annorum nata tenebatur. Si hisce vitiis fœminam laborare comprobatum fuerit, eam scienter talem despondens exilio puniatur, hocqve nuptias impedire fas est, si ille qvi fœminam sibi stipulabatur optaverit, modo his verbis usus sit et dixerit: "conditionem (inqvam stipulas) integram et jure acqvisitam" sed non alia lege. At desponsator arrham sponsalitiam ei nihilominus exigere vult, tum fœminam sibi despondens, eum in jus vocet, id criminis ei intendens, qvod hancce scienter despondisset fœminam, qvæ laborat vitiis, qvorum causa si serva fuerit viliori constaret. Exilii pœnam sponsus ei intendat, novem ejus accolis in comitiis evocatis. Desponsator,

---

[1]) *B cum suis omittit:* at lögom.

[2]) *B cum suis male omittit:* er eigi vanheil, sva at hon.

[3]) *B cum suis interponit:* eigi, *ne.*

[4]) *B cum suis interponit:* eigi, *ne.*

[5]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

[6]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

[7]) *B cum suis legit:* hinn, *alter.*

[8]) *B cum suis optime legit:* þoat af hanom bere, *qvamvis veridicorum effatis absolvatur.*

ing til mundar, nema sökiandinn fai qviþ þann V heimilis bua kononnar, at eigi se þeir annmarkar [1]) at henni, oc raknar þa mundrinn.

ubi veridicorum effatis criminis convincitur, condemnandus est, nec arrham sponsalitiam ei qvamvis competentem (a sponso) exigere fas est. Qvodsi veridicorum effatis probatum fuerit, eum vitia fœminæ inhærentia ignorasse, reatu liberatur, sed ad arrham sponsalitiam sibi vindicandam agendi jure non gaudet, nisi agens qvinqve fœminæ domicilii accolarum effatis probare possit, fœminam vitiis hisce minime teneri, qvo casu arrha sponsalitia solvatur.

VIII. Capituli.

Of þat ef kona er meþ barni su er föstnoþ er.

Ef sa maþr verþr viss, er kono hefir fastnaþa, at su er þa meþ barni, oc scal hann göra orþ þeim er konan er föstnoþ, oc segia hanom, en hann scal raþa um siþan, hvart hann vill ganga at eiga konona eþr eigi, oc er hann variþr sökinni, ef hann getr þann qviþ, at hann vissi eigi at konan veri olett, þa er hann fastnaþi. En ef siþan er legit meþ kononni, er hon varr fastnoþ, þa scal hann kiosa hvart hann vill, eiga konona, oc a hann þa legorþz söcina, en hinn a rett or feno er konona hefir fastnaþa. En ef hann vill eigi samför viþ konona, þa a hinn legorþz söcina er fastnaþi, enn hann a þa rettinn oc sciptiz þa sva um [2]).

Titulus VIII.

De eo, si fœmina desponsata gravida fuerit.

Ubi ille, qvi fœminam despondit certo complorat eam tum uterum ferre, hujus rei sponsum, misso nuntio, faciat certiorem, qvi deinde definiat, an cum fœmina matrimonium inire vellet nec ne? alter vero reatum effugit, si veridicorum comprobare possit effatis, se fœminam, cum eam despondebat, gravidam esse ignorasse. Si peractis sponsaliis sponsa comprimitur, eligat (sponsus) utrum eam in matrimonium adsciscere voluerit, qvo casu actio stupri ei cedit, sed juris personalis violati multa ei, qvi fœminam desponderat. Si vero nuptias contrahere noluerit actio stupri desponsatori competit, sponso vero multa juris personalis violati. Tum vices tali modo alternant.

---

[1]) *B cum suis legit:* a kononni, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis addit:* meþ þeim, *inter eos.*

Leysingi scal fastna dottr sina sva et sama sem frialsborinn maþr, oc retto at taca a henni; oc sva leysingi et sama oc laungetnir menn.

Titulus IX.

Of qvanfangs eiþ oc lögretto-fe.

Ef maþr gengr kono at eiga, hann scal eiþ vinna a varþingi eno næsta, at hann veit eigi attar-mot meþ þeim, þat er feviti fylgi. Þat er oc rett at hann vinni [1])fyrir goþa þeim, er hann er i þingi meþ. En goþi scal þa segia meþ vatta i þingbrecko, þa er meiri lutr er þar þingheyanda. En ef hann vinnr eigi eiþinn, þa varþar hanom [2])VI merkr viþ þann er sökir oc a sökina hverr er vill. En ef hann veit attarmot meþ þeim, oc scal hann þa segia til þess at hann vill þat lata fyrir eiþinom standa at bera fe i lögretto oc qveþa [3])[a] hve mikit [er]. En ef hann berr eigi fe i lögretto et næsta sumar X aura, þa varþar hanom þat VI marka viti, ef mannz er vant, enda C alna ef lia er vant, oc varþar hanom þat XII merkor ef eigi kömr fram, oc a sa þat fe halft, [4])en halft scal döma at bera i lögretto, en sa a söc er vill, scal þo domr döma a hendr hanom at bera fe i lögretto

Filiam suam libertinus, ingenui instar, despondeat, et juris ejus personalis violati multas capiat. De illegitime natis idem ac de libertinis valeat.

Titulus IX.

De juramento nuptiali et pecuniis dicasterii.

Uxorem ducens, in comitiis vernalibus proximis juramento præstito probet, propinqvitatem expensis pecuniis expiandam, qvæ eos intercedat, sibi non innotescere. Liceat etiam, ut prætore coram, cujus curiam seqvitur, præstet juramentum, tum vero prætor, testibus admotis hoc referat in clivo comitiali, ubi maxima pars foripetarum adest. Si jurejurando non functus fuerit, sex marcarum multa tenetur in eum, qvi actionem suscepit, hæc vero competit cuicunqve voluerit. Qvod si cognationem inhibitam se et uxorem suam intercedere sciverit, indicare debet se ut e jurejurando præstando liberetur, pecunias dicasterio inferre velle, simul, qvantum sit, definiens. Si æstate subseqventi dicasterio non intulerit pecuniarum uncias decem, ubi (ad licitas nuptias) gradus unicus deest, sex marcarum multa tenetur; si vero duo defuerint gradus, centum expendat ulnas, et duodecim marcarum multam sibi contra-

[1]) *B cum suis interponit:* eiþ, *juramentum.*
[2]) *B cum suis legit:* VI marca secþ, *sensu eodem.*
[3]) *B cum suis omittit:* a & er, *sensu eodem.*
[4]) *B cum suis bene interponit:* er söcir, *qvi agit (agens).*

sem aþr, en borit scal feit i lögretto drottinsdag enn fyrra i þingi. [1][Sva scal döma lögretto-fe sem aþrar utlegþir]. En fe þat er þeim scal döma til handa er [2]sotti, a dömaz a heimili þess er sottr er XIV nottum eptir vapnatac, þar er þeir ero samsfiorþungs. En utan-fiorþungsmanni a hönd a at döma miþvicodag i mitt þing i boanda kirkiogarþi annat sumar.

hit, si eas non solverit. Harum multarum pars dimidia cedat agenti, alteram vero partem dicasterio inferre judicum sententia definiat. Actio competit cuicunqve voluerit, sed judicum sententia ei nullo minus (qvamvis hasce multas expenderit) injungat, pecunias dicasterio erogare, qvod temporis comitialis die dominica priori ille exeqvatur; eodem modo, ac aliæ multæ solent pecuniæ dicasterio solvendæ judicentur. Pecunias vero qvæ agenti adsignentur qvod attinet, judicum sententia eas definiat expendendas in domicilio ejus in qvem agebatur, decemqvatuor post armorum sumtionem noctibus, ubi nempe uterqve in eodem qvadrante habitat. Alienæ vero qvadrantis incolæ terminus solvendi præfiniatur dies mediæ hebdomadis ad medium tempus comitiale, æstate subseqventi, (et) in (comitiorum) coloni cœmiterio.

X. Capituli.

Of þat hve sökia scal um lögrettofe.

Þar er maþr sökir um lögrettofe, oc er rett at stefna heiman söc þeirri, oc scal hann telia þa frændsemi at domi, hefia upp at systkinom oc telia knerunnom, oc leggia þat undir þegnscap sinn [3][meþ Illia mann] at su er frændsemistala sönn

Titulus X.

De modo pecunias dicasterio debitas actione exigendi.

Ubi de pecuniis dicasterio debitis actio instituitur, causam inde oriundam domo citare fas est. Judicio coram propinqvitatem, (de qva agitur) computet (agens), et a fratribus, fratre et sorore vel sororibus incipiens per gradus numerando descendat,

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis interponit:* söc, *causam.*

[3]) *B cum suis omittit:* meþ Illia mann.

oc rett meþ þeim manni oc þeirri kono er hann a oc nefna þau bæþi. Svo scolo oc sannaþarmenn hans leggia [1])þat undir þegnscap sinn, at þeir hyggia þa frænd-semistölo sanna oc retta er hann talþi. Scolo þeir allir III hafa unnit þegnscaparlagningar-eiþ aþr. Hinn scal beiþa ser biargkviþar V heimilis-bua sina, at hann vissi eigi attar-mot meþ þeim, oc bergr hanom eigi sa lengr, enn et fyrsta alþingi liþr. [2])Rett er at lysa oc þa söc at lögbergi [3])til socnar et sama sumar, hann scal qveþia til heimilisbua Va þingi þess mannz er sottr er, hvart hann hafi fe borit i lögretto eþr eigi.

XI. Capituli.

Of þat ef menn byggia at fimta manni.

[4]) Ef menn byggia sva at Vta manni se hvartveggia, enda tiunda þau eigi fe sitt sva sem mælt er i lögum, oc þa varþar

et (duobus comprobatoribus adhibitis) ipse tertius per civilem suam asseveret existimationem allatum cognationis computum inter hunc maritum ejusqve uxorem, utrisqve nominatis, verum et rectum esse. Ejus itidem comprobatores per civilem suam asseverent existimationem se opinari ab illo allatum cognationis computum verum et rectum esse. Hi omnes tres juramentis per civilem suam existimationem antea fungantur. Maritus qvinqve sui domicilii accolas veridicorum sibi auxiliaris effati postulet (qvo probetur): eum cognationem eos intercedentem ignorasse, qvod effatum ei primis (post actionem institutam) comitiis generalibus peractis non opitulatur. Ad rupem jurisdicundi hanc causam eadem æstate agendam denuntiare fas est. Qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii accolas in comitiis evocet (agens), qvi definiant, num (maritus) pecunias dicasterio expendisset, nec ne?

Titulus XI.

De eo, si in qvinto gradu (lineæ collateralis æqvalis) cognati conjunguntur.

Ubi conjuges in matrimonio ita junguntur, ut uterqve in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu conjuncti sint, non tamen

---

[1]) *B cum suis omittit:* þat.

[2]) *B cum suis addit:* Jamrett er at stefna sem at lysa, *æqve justum est citare qvam causam hanc denuntiare.*

[3]) *B cum suis legit:* oc söcia, *et agere.*

[4]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

þeim fiörbaugsgarþ samgangrinn, oc eigo þeir söc þa er biscop byþr um, eþr þingvallarmenn at sinom luta. En ef þeir vilia eigi sökia, þa a söc hverr er vill. Stefna scal söc þeirri heiman, um þat at hann hafi gengit at eiga kono þa er at Vta manni er hvartveggia þeirra at frændsemi oc görva eigi ina meiri tiund siþan af fe sino öllo oc lata varþa fiörbaugsgarþ oc qveþia til heimilisbua IX a þingi þess manz er sottr er, enda sanna frændsemistölo at domi meþ þeim, oc leggia þat undir þegnscap sinn meþ Illia mann.

Hinn a oc at beiþa ser biargkviþar V bua oc socnarqviþ, þa er hanom ero næstir, at bera um þat hvart hann vissi frændsemi þa meþ ser oc kononni aþr stefnt var um eþr eigi. Ef hann getr þann qviþ at hann vissi þa eigi, oc versc hann þa söcinni, en gialda scal hann tiundina, ef hann vill hafa samfarar viþ konona, ella er jöfn söc viþ hann fram aleiþ, oc bergsc hann þa eigi viþ biargqviþinn.

Þat er rett oc um þann luta fiar þess, er i lögretto scal bera oc lata varþa XII merkr oc sökia sem aþr var tint. Sva scal at socn fara um öll lögrettofe at lata sva fremmi qviþ bera er frændsemi er aþr sannoþ at domi. Nu berr þat qviþr

juxta legum præscripta, bona sua (decimis majoribus) decimant, exilii ob tale connubium tenentur, qvæ causa agenda competit cuicunqve episcopus commendaverit vel foripetæ qvatenus ad eos pertinet. Qvi si agere noluerit, actio in popularem evadit. Domo hæc causa citetur, illa nempe, qvod uxorem in qvinto utrinqve cognationis gradu eocum conjunctam duxisset, nec deinde bona sua omnia decimis majoribus decimasset. Exilii pœna ei intendatur, novem ejus in qvem agitur domicilii accolis in comitiis evocatis. Judicio coram computum cognationis eos intercedentis etiam probet (actor), per civilem suam existimationem ipse tertius asseverans.

Alter qvinqve sibi proxime accolas, et actionis veridicis electos colonos ad effatum opiferum edicendum provocet, ut definiant an citatione nondum indicata propinqvitatem inter se et uxorem suam scivisset nec ne? Tale effatum nactus qvod (nimirum) antea non novisset, reatum effugit, si vero uxori cohabitare vellet, decimas expendat, qvod si neglexerit, eadem actione eum porro perseqvi fas est, nec effato veridicorum (qvod obtinuit) opifero liberatur.

Qvoad illam pecuniarum partem, qvæ dicasterio inferretur, fas est (ea non soluta) duodecim marcarum multam intendere, et actionem modo jamjam memorato instituere. De omnibus dicasterio debitis pecuniis ita moderetur actio, ut veridico-

at hinn hafi eigi borit feit i lögretto, oc sva a þa at bera um þat, hvart hann vissi attarmot þat meþ þeim, sva miklo fyrr enn stefnt var um at hann mætti þat giald af hendi leysa sva sem mælt er, eþr vissi hann eigi. En ef þat berr qviþr i hag hanom oc versc hann þa sökinni, ef hann hefir unnit eiþ et næsta var eptir er hann qvangaþiz, sva sem mælt er, oc scal hann þo gialda lögretto fe sem hann a. Nu hefir hann eigi unnit eiþinn fyrir öndverþo, oc bergsc hann þa eigi viþ biargqviþinn, þott hann hafi eigi vitat attarmotit.

rum effata tum primum adhibeantur, cum cognatio antea judicio coram comprobata est. Si veridici contenderint illum, (in qvem agitur) pecunias dicasterio non expendisse, tum id deinde testificandum est, an tanto ante citationem manifestatam tempore, ut statas pecunias solvere potuisset, de cognatione certior factus fuisset, nec ne? Qvodsi in ejus commodum veridicorum effatum tenderit, ab actione liberatur modo proximo postqvam matrimonium inierat vere, jusjurandum præstet. Dicasterio tamen debitas pecunias solvere tenetur. At jurejurando non primum functus est, tum veridicorum ei auxiliari effato, qvamvis cognationis ignarus fuerit, non liberatur.

XII. Capituli.

Of samgang felitilla manna.

Ef þeir menn ganga saman er minna fe eigo enn C lögaura VI alna aura fyrir utan hversdags klæþi sin, omagalausir [1])[menn], [2])þat varþar þeim fiörbaugsgarþ, nema kona se eigi barnbör, oc scal eigi eiga feransdom at þau, oc verþr eigi fe þeirra sect, oc scolo þau a brott fara meþ omaga sina af landi oc coma eigi aptr nema fe þeirra vaxi sva at þau eigi C eþr meira eþr kona se eigi barnbör. Þat varþar oc fiörbaugsgarþ þeim manni er kono þa fastnar, nema hann

Titulus XII.

De inopum connubio.

Siqvi connubium inierint, qvibus, alendi qvamvis iis non inhæreant, minus bonorum est, qvam centenarius mercium promercalium, sex ulnarum unciis constans, exceptis qvotidianis vestimentis: exilio puniantur, nisi uxor sterilis sit. Bonorum eorum occupandorum judicium ne habeatur, qvæ non commissa fiunt, sed unacum alendis suis patriam excedant, nec revertantur, nisi bona eorum ad centenarium usqve vel ultra increverint, vel uxor sterilis sit. Qvi uxorem tam inopem despondebat, exilii

---

[1]) *B cum suis omittit:* menn.

[2]) *B cum suis legit:* þa, *tum.*

eigi fe sva at hann föri fram omaga þeirra þa er þau ala, oc ræþr hann ser a hendr omaga þa [1] [er þau ala], en eigi frændom sinom; þott hann seli öþrom manni i hönd festarnar, eþr lofar hann at annarr maþr fastni, þa er sem hann sialfr fastni, ef hinn er fastnaþi a eigi hag til at taca viþ omögum. Þa er sva mælt um þann, er inni hefir bruþkaup þat, oc varþar þeim slict et sama sem hinom er fastnaþi, scal qveþia til IX heimilis bua a þingi þess er sottr er. Þeir menn eigo socn til þessa saca er til omaga standa; [2] þar er oauþgir menn ganga saman, þo at þeir segi osatt sina a, oc er þat sem þeir mæli ecki um, nema þeir söki um. Þat er stefno-söc, oc [3] [scal] qveþia [heimilis] bua IX a þingi þess er sottr er.

etiam tenetur, nisi bonis ita polleat, ut alendos ab illis sustentandos suscipere possit, alendos enim qvos sustentarent, sibi ipsi (desponsator) non vero propinqvis suis conciliat. Alii qvamvis jus despondendi commiserit, vel alium despondere permiserit, ita habendum est acsi ipse despondisset, modo despondens alendos suscipiendi facultate non gauderet. Qvoad eum qvi ad nuptias hasce celebrandas, domum suam commodat, idem legibus constituitur, ille enim eandem ac desponsator pœnam luat. Novem ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocentur. Has causas agere iis competit, qvibus alendos suscipiendi obligatio primum incumbit. Si propinqvi, ubi inopes contrahunt matrimonia, contradixerint qvidem, sed actionem non instituerint peridem est acsi ne verbo qvidem increpassent. Citatio causæ huic adhibeatur, et novem in comitiis evocentur accolæ ejus domicilii, in qvem agitur.

XIII. Capituli.

Of þat a hveriom tiþum brullaup scal göra.

[4] [Þat er mælt at] menn eigo eigi þa nott at ganga saman, er lögheilagr dagr er eptir næstr eþr lögfasta. Brullaup scal eigi göra nærr pascum fyrr, enn lokit se

Titulus XIII.

De eo, qvibus temporibus nuptias instituere fas est.

Definiunt leges connubia non esse contrahenda, nocte, qvam dies necessario festus vel jejunium legale subseqvitur. Nuptiæ ne propius ad festum paschatos in ante-

---

[1]) *B cum suis omittit:* er þau ala.

[2]) *B cum suis addit:* eþr sa er vill, *vel qvicunqve voluerit.*

[3]) *B cum suis omittit:* scal & heimilis.

[4]) *B cum suis omittit:* þat er mælt at.

[1])þvattdag þann fyrir nioviknafösto, scal oc eigi nærr eptir enn vika se liþinn fra pasca-degi inom fyrsta. Menn scolo eigi bruþkaup göra fra [2])þvattdegi þeim er næst er gagndögom fyrir, oc alt [3]) þar til er liþr ena [4]) hægo viko. Bruþkaupi scal vera lokit [5]) þvattdag hinn næsta fyrir jolafösto, enda scal eigi nærr jolum [6])eptir enn vika se liþin fra enom XIIIda degi. Þat varþar þeim mönnom fiörbaugsgarþ, er brullaup göra a þeim tiþum, er nu ero fra numnar, oc er þat stefno-söc, oc scal qveþia IX heimilis-bua til [7])a þingi þess er sottr er, oc a sa söc er vill.

XIV. Capituli.

Of hiona-scilnaþ.

Hiona scilnaþr scal hvergi vera a landi her, nema þar er biscop lofar, nema þviat eins at þau sciliz [8]) fyrir omegþar sakir, eþr þau vinniz a þann averka er hin meiri sar metaz.

Þar er hiu II ero, oc a annat

cessum instituantur, qvam ut peractæ sint die lavationis, qvi jejunium septuagesimale proxime præcedit, neqve in posterum propius, qvam ut hebdomas unica a primo paschatos die peracta sit. Nuptiæ ne instituantur a die illo lavationis, qvi dies amburbalium proxime antecedit, usqve ad septimanam tranqvillam peractam. Festum nuptiale ad finem perductum sit die lavationis, qvi jejunium adventus immediate antecedit, nec festo natalitiorum propius in posterum instituantur qvam septimana a theophaniis peracta. Exilium luat qvicunqve temporibus hic exemtis matrimonium inierint. Huic causæ citatio adhibeatur, novemqve ejus in qvem agitur domicilii accolæ in comitiis evocentur causaqve agenda defertur cuicunqve voluerit.

Titulus XIV.

De divortio.

Divortia in patria nostra nullibi, nisi episcopi venia, admittantur; excepto solummodo ubi alendorum multitudinis causa separantur (conjuges) vel unus (eorum) alteri infligit plagam, ad majora vulnera numerandam.

Ubi conjugum unus pecuniis pollet al-

---

1) *B cum suis legit:* laugardag, *die lavacri (Saturni).*

2) *B cum suis legit:* laugardegi, *die lavacri.*

3) *B cum suis legit:* unnz, *sensu eodem.*

4) *B cum suis legit:* hælgo viko, *septimanam sanctam.*

5) *B cum suis legit:* þvattdag, *die lavacri.*

6) *B cum suis omittit:* eptir.

7) *B cum suis omittit:* a þingi.

8) *B cum suis legit:* um omaga sacir, *propter alendorum causas.*

þeirra fe enn annat ecki. Nu coma omagar a hendr þvi er felaust er, eþr hafa comit fyrr oc eytt feno, þa a þat þeirra, er fe a eptir, at segia til V buom [1]) sinom, oc nefna vatta: at ec vilia scilia viþ felaga minn, fyrir þær sakir at vil eigi omaga felaga mins lata eyþa fe mino. Þat þeirra er scilnaþ görir, scal nefna vatta at scilnaþi þeirra sva at hitt heyri, oc segia buum til siþan, ef þeir ero eigi þa viþ.

Sva scal fara hvar þess er hiu sciliaz um þær sakir [2])[sem her ero talþar, þa scal biskop sa er ifir þeim fiorþungi er, raþa hvart þau scolo raþum sinom raþa eþr eigi.

Ef frænzemi su kömr upp meþ hium IIm at þau ætti at sciliaz] ef þau veri sott um, [3])mego þau sciliaz at osekio fyrir lof biscops framm.

Ef scilnaþr verþr görr meþ þeim af þeim söcom, [4])[at frændsemi] eþr sifiar comi up meþ þeim nanari enn þriþia bröþra, oc a þat þeirra scilnaþi at raþa er fyrr vill sæing scilia. Ef kona vill scilnaþ af þvi göra oc varþar ecki inni-

ter vero non, et inopi tamen alendi vel inferuntur vel olim injuncti fuerunt, et bona ejus consumsere, tum ille, cui bona supersunt, accolis suis qvinqve, testibus denominatis indicet, qvod, inqviat, a socio meo divortium facere volo, eas ob causas, qvod socii mei alendos bona mea consumere nolo. Ad divortium provocans conjux, altero exaudiente de divortio eorum testes antestetur, accolisqve deinde, si non adfuerint, indicet.

Idem obtineat ubicunqve conjuges propter causas hic memoratas separantur, et episcopus eidem qvadranti præfectus deinde definiat, an ipsi suæ conditioni prospiciant, nec ne?

Ubi propinqvitatem tantam conjuges intercedere detegitur, ut (ejus causa) in jus vocati divortium facere teneantur, tum impune, episcopi venia nondum impetrata, matrimonium suum dissolvere iis liceat.

Si matrimonium eorum ea de causa dissolutum fuerit, qvod vel cognatio vel affinitas qvinto (lineæ collateralis æqvalis) gradu propinqvior inter eos detegatur, tum conjugum ille, qvi prior thori conjugalis communionem tollere vult, divortii conditiones præfiniat. Si uxor divortium faciendum expeterit, convictus eacum, qvam-

---

[1]) *B cum suis interponit:* heimilis-buum, *domicilii accolis.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit, sed perperam.*

[3]) *B cum suis legit:* þa eigo þau at sciliaz &c., *tum (impune &c.) matrimonium suum dissolvere debent.*

[4]) *B cum suis perperam omittit:* at frændsemi.

höfn hennar, þott lyriti se varit. [1][Þat þeirra er scilnaþ vill göra, scal bua lata qveþia, oc telia tölor meþ þeim IIIr nott-om fyrr eþr meira meli. Rumhelgan dag scal qveþia oc sva scipta. Þau scolo eiþa vinna at tölum at rettar ero talþar.

Ef buum þickir et oauþgara eigi hafa fe til framförslo omögom, þa scal þat þeirra segia scilit er feit a, oc nefna vatta at].

Ef scilnaþr verþr görr meþ hionom IIm, af þeim söcom at þau hafa eigi fe til at föra omaga sina fram, oc a þat at halda hvart sem þau raþa þvi sialf, eþr sa maþr er omagar þeirra horfa til handa. Sa maþr scal sva at þvi fara, at ganga i þingbreccо, þa er hann hefir um nott verit at þvi socnarþingi er hann heyr sialfr, sva at meiri lutr þingheyanda heyri, oc nefna ser vatta at þvi at hann segir scilit meþ þeim, oc nefna þau bæþi, af þvi at hann vill eigi föra fram omaga þeirra, oc mæla þat sva fremi er [2])einn er cominn a fe hans þeirra omagi. En ef þau ala börn siþan, oc er þa socn til sem um legorþ annat, en þa eigo frændr

vis interdicto prohibitus, nemini reatum affert. Ille conjugum qvi divortium facere exoptat, tribus vel pluribus antea noctibus accolas accieri faciat cognationisqve vel affinitatis propinqvitatem inter eos (conjuges) enumeret. Profesto die et provocatio (accolarum) et divisio (bonorum) procedat. Computum (cognationis) verum esse jurejurando firment.

Si accolis visum fuerit conjugi magis inopi bona ad alendorum sustentationem non suppetere: bonis pollens, testibus adhibitis, matrimoniali societati renuntiet.

Ubi divortium inter conjuges propterea fit, qvod bonis ad alendorum sustentationem destituuntur, hoc valeat, sive id proprio motu fecerint, sive ejus consilio, ad qvem alendi eorum sustentandi spectant. Hic res suas ita moderet: per (unicam) noctem moratus in comitiis paganis qvæ ipse agit, clivum comitialem adeat, et majori foripetarum parte exaudiente, testibus denominatis (proclamet) qvod horum (conjugum) qvos nomine nominet conjugalem societatem dissolutam declarat, qvod eorum alendos (suis bonis) sustentare detrectat; hoc ea tantum proferat lege, si unus eorum alendus bonis ejus jamjam inhæret. Si liberos dehinc procreaverint, ut de stupris so-

---

[1]) *Pro iis qvæ uncis tenentur B cum suis legit:* þat þeirra er scilnaþ vill — *usqve* — oc nefna vatto at, *ille conjugum qvi divortium facere exoptat — usqve — testesqve denominare.*

[2]) *B cum suis legit:* einhverr, *aliqvis (eorum alendus &c.)*

konunnar sökina, en ef þeir vilia eigi, þa a sa er scilnaþi þeirra reþ.

let, in eos agere fas est, causa vero agenda propinqvis uxoris competit, qvi si noluerint, (jus agendi) ad eum devolvitur, qvi divortii auctor fuit.

XV. Capituli.

Of þat ef hiu tvö vilia sciliaz.

Þar er hiu [1])[tvö] vilia sciliaz, oc a þat þeirra er scilnaþ [2])[vill] göra at bioþa hino til biscops fundar, eigi siþarr enn VII vikor ero af sumri, ef til þings scal fara til fundar hans. Maþr scal fa kono sinni reiþsciota þann er förr se, hvart þeirra sem boþit hefir öþro til biscops fundar. Ef konan byþr öþrom manni um, þa scolo vattar fara, þeir er þat beri, at hon hafi þeim manni sin mal seld.

Nu scolo þau bera mal sin fyrir biskop þann er ifir þeim fiorþungi er sem þau ero or, föstodag þann er fyrri er i þingi, en biscop scal segia þeim [3])þvattdaginn eptir [4])hvart hann lofar. En ef biscop skerr ecki or um scilnaþ þeirra, þa scal heimta fe hennar, sem hann hefþi lofaþ scilnaþ. Bera scal lata vetti þau öll fyrir biscopi er nefnd voro heima i heraþi. En þat þeirra er (hann) lofar

Titulus XV.

De eo, si conjuges divortium facere optaverint.

Ubi conjuges divortium facere volunt, ille eorum qvi auctor est divortii, alterum, ut episcopum conveniat, invitet, non vero serius (fiat invitatio) qvam septem æstatis hebdomadis peractis, si in comitiis (generalibus) qværendus sit. Qvicunqve conjugum alterum ut episcopum conveniat invitaverit, maritus tamen uxori suæ eqvum, (ad iter comitiale) sufficientem suppeditet. Si uxor alteri suos commiserit partes, testes etiam (in comitia) proficiscantur, qvi probent eam huic caussam suam demandasse.

Causas suas porro die jejunii, qvi prior in tempus comitiale incidit, proferant coram episcopo, qvi res sacras ejus qvadrantis, unde ipsi sunt oriundi, moderat, episcopus vero proximo die lavationis, an divortium concedat, declaret. Qvodsi episcopus de divortio nihil definiret, uxoris bona, acsi (divortii faciundi) veniam dedisset, exigantur. Episcopo coram testimonia omnia proferantur, qvæ domi in tribu de-

[1]) *B cum suis omittit:* tvö.

[2]) *B cum suis omittit:* vill, *sed perperam.*

[3]) *B cum suis legit:* laugardaginn, *die lavacri.*

[4]) *B cum suis legit:* slict sem hann lofar, *qvantum concedat.*

scilnaþ, scal nefna vatta at lofi biscops, [1])enn siþan at scilnaþi þeirra, at hann eþr hon segir scilit meþ þeim. Scal þat þeirra er biscop lofar scilnaþ hafa slican lut fiar viþ annat, sem hitt hafi [2])forurtalaust scilnaþ görvan.

XVI. Capituli.

Of þat ef maþr orökir at samreckia viþ kono sinni.

Ef [3])karlmaþr hvilir eigi i sama sæing kono [4]) VI misseri fyrrir orökþar sakir, þa eigo frændr fiarheimtingar hennar, oc sva rettafar hennar, enda a hon sialf fe sit at varþveita.

XVII. Capituli.

Of þat ef karlmaþr velldr scilnaþi.

Ef karlmaþr veldr scilnaþinom, þa a hon heimting til mundar sins oc heimanfylgio, oc er rett at stefna um fe þat hinn næsta dag rumhelgan eptir helgina, ef gögn ero til a þingi, enn elligar annat

nominata fuere. Is conjugum cui divortium faciundi veniam concedit episcopus, testes nuncupet de data venia, et deinde de ipso divortio, qvod nempe ille illave connubium eorum dissolutum declarat. Ille conjugum, qvi ab episcopo datam divortii faciundi veniam reportat, tantam bonorum communium partem, acsi alter ultro divortium fecisset.

Titulus XVI.

De desertione non locali (seu: de eo, si maritus lectum conjugalem cum uxore sua communicare neglexerit.

Si maritus aversi animi causa, in eodem cum uxore (sua) lecto per sex semestria non dormitaverit, hujus propinqvi bona ejus et juris violati multas exigendi juri gaudent, ipsa tamen bona sua custodiat.

Titulus XVII.

De eo, si maritus divortii auctor fuerit.

Si maritus divortii auctor fuerit, uxor et arrham suam sponsalitiam et dotem exigendi jure gaudeat. His de bonis citetur die post dominicam proxime profesto, si modo auctoritates necessario habendæ in

---

[1]) *B cum suis legit:* oc nefna vatta i annat sinn at scilnaþi &c., *et secunda vice testes denominet de ipso &c.*

[2]) *B cum suis legit et quidem optime:* forattalaust, *[illegible]*

[3]) *B cum suis legit:* Ef maþr, *si quis.*

[4]) *B cum suis bene addit:* sinni, *sua.*

sumar. Þo a hon fe at heimta ef hon vill, þott hon se eigi komin til mundar. Slican fararbeina scal hann fa henni af þingi at öllo sem til þings, hvegi er mal fara meþ þeim. En ef hann görir eigi sva, þa varþar hanom utlegþ. Hon scal sva fara at fiarheimtingo þeirri, at hon scal lata bera vetti þat i dom næst stefnovetti, er hon stefndi hanom til byscops fundar, oc sva þat er byscop lofaþi [1])þeim scilnaþ at göra, ef þess er kostr; sva þat er at scilnaþi þeirra var nefnt. Þa scal bera festa-vetti, [2])[oc þat er at felagino var nefnt meþ þeim] ef þat hefir verit, hverso scilt var fyrir felagi þeirra. En ef eigi var felag þeirra gört, eþr sva gört at þat atti at rofna, þa er scilnaþr þeirra var görr, oc scolo buar hennar V bera qviþ um þat hve mikils fiar hon hefir neytt siþan er samgangr þeirra var görr.

comitiis adfuerint, sin minus æstate subseqventi. Uxor, si voluerit, exigat bona, arrha sponsalitia qvamvis ei non debeatur. E comitiis redeunti uxori suæ maritus, eadem itineris faciundi adjumenta, ac in comitia eunti suppeditet, qvomodocunqve res eorum processerint; si secus fecerit, mulctetur. Bona sua uxor modo seqventi reclamet: manifestatæ citationis testibus productis, proximo proferri faciat testimonium, de eo, qvod maritum suum ad episcopum citaverit, deinde testimonium (probans) episcopum divortii faciundi veniam iis impertivisse, si hujus copia datur; testimonium porro de facto divortio nuncupatum. His factis testimonium de pacto sponsalitio proferatur, ut et qvod de bonorum ejus communione, si modo extiterit, nuncupabatur, et qvo probetur qvibus conditionibus societas eorum instituta fuerat. Qvodsi in communionem eorum bona collata non fuerint, vel ita collata, ut casu divortii, communio evaneret, domicilii ejus (uxoris) accolæ qvinqve veridicorum effato definiant, qvanta, a tempore inde initi matrimonii, bona consumsisset.

Er erfþir hafa comit undir þau, meþan samför þeirra var, oc a þat þeirra jammarga aura at taca af feno at af-nami sem erfþin tömþiz, en bæþi scolo þau

Si bona hæreditaria conjugio durante iis delata fuerint, ille conjugum, cui hæreditas defertur, prærogativa e bonis communibus tantumdem capiat, proventus vero in

---

[1]) *B cum suis bene legit:* henni, *ei.*

[2]) *Pro iis qvæ uncis tenentur B cum suis legit:* oc sva felags vetti þeirra, *ut testimonium de facta eorum bonorum communione.*

vaxta hafa neytt, nema annan veg hafi mælt verit i [1]) felags-gerþ þeirra. Þat þeirra er erfþ tömþiz, a cost at lata erfþafe eigi coma i felag þeirra oc taka sialft vöxto af, [2]) oc þat þeirra er scilnaþ vill raþa viþ annat, oc til byscops fundar vill stefna öþro heima i heraþi, scal göra vart viþ halfom manaþi fyrr eþr meira meli, þar at sökia megi byscops fund a XIV nottom; scal sva þvi mali [3]) fara sem a alþingi, oc sva scal öll vetti framföra sem a [4]) alþingi, ella verþr eigi at retto scilnaþr þeirra.

XVIII. Capituli.

Of þat ef maþr vill hlaupa af landi meþ fe kono sinnar.

Ef maþr vill hlaupa af landi a brott meþ fe kono sinnar, þa a hon kost at selia þat mal þeim manni er hon vill, at banna hanom farar, oc sökia hann ef þarf, oc þa menn er feria hann a brott.

XIX. Capituli.

Of þat ef maþr vill feria kono sina nauþga af landi.

Ef maþr vill feria kono sina nauþga af

utriusqve utilitatem versos esse statuatur, nisi aliter facta eorum societate conjugali definitum fuerit. Optionis sit ejus, cui hæreditas cessit, hanc communioni (omnino) eximere, et proventus ejus ipse capere. Ille conjugum qvi divortium ab altero facere et domi in tribu alterum, ut episcopum conveniat, citare cupit, hunc ibi certiorem faciat semimense vel majori ante intervallo, ubi intra qvatuordecim noctes episcopum conveniendi adest facultas. Ibi causa eodem (omnino) modo tractanda est, testimoniaqve producenda, ut in comitiis generalibus solet, alias divortium inter eos haud jure factum esse censeatur.

Titulus XVIII.

De eo, si qvis cum uxoris suæ bonis extra civitatem elabi voluerit.

Si cum bonis uxoris suæ patriam (clanculum) excedere maritus intenderit, illi liceat alteri et cuicunqve voluerit committere, ut profectionem ei interdicat, actioneqve eum vectoresqve ejus, si necesse fuerit, perseqvatur.

Titulus XIX.

De eo, si qvis uxorem suam invitam extra patriam transferre voluerit.

Si qvis uxorem suam hinc e patria nostra

[1]) *B cum suis legit:* felagslagningo, *sensu eodem.*
[2]) *B cum suis omittit:* oc, *et novum periodum incipit.*
[3]) *B cum suis interponit:* þa at öllo, *tum omnino.*
[4]) *B cum suis legit:* sem a þingi, *ut in comitiis.*

landi [1])[a brot] heþan, þa a hon at segia scilit viþ meþ þeim ef hon vill, hvargi sem þau ero stödd, þess er hon göri þat at sönno [2]), oc varþar hanom brauthöfn hennar oc fiar hennar siþan, sem þau hafi engar fiarreiþor saman attar, oc at engo er hanom su kona heimilli siþan er [3])scilnaþr þeirra var görr, heldr enn su önnor, er hann hefir engar reiþor viþ attar. Hon þarf eigi at vanda vatta til þess annan veg, enn nefna þa menn er vatt-bærir ero, at þvi [4])at hon segir scilit viþ hann. Þeir scolo eigi segiaz or þvi vetti, en um raþahaginn þeirra, scal [5])[um þessar sakir] sva fara sem byscop lofar.

invitam ducere intenderit, illa matrimonium eorum si voluerit dissolutum declaret, ubicunqve locorum fuerint constituti, modo (eum criminis insimulati verum) convincat; uxorisqve et bonorum ipsius (dolosa) exportatione tantum in cæterum reatum sibi contrahit (maritus), acsi nulla inter eos extitisset societas, nec ullotenus in hanc uxorem majore in posterum facto divortio, gaudet jure, qvam in aliam qvamcunqve ei omnino ignotam. Hunc in finem testes anxie qværere haud necesse habet (uxor), modo homines integræ fidei contestetur de eo qvod consortium suum eocum finitum declarat. Hoc testimonium uxori denegare iis minime liceat; sed de conjugum matrimonio qvoad hasce causas, juxta datam episcopi veniam omnia moderentur.

XX. Capituli.

Of þat hve hiu scolo sciliaz.

[6])[Sva scal fara hvart sem hiu sciliaz um þær sakir sem nu voro talþar, oc sva þo at aþrar se, at þau scolo þvi at eins raþa raþi sino, ef byscop sa bannar þeim eigi er yfir þeim fiorþungi er, er þau ero or. En hvar þess er þeim raþum er raþit

Titulus XX.

De modo qvo conjuges separentur.

Sive ob causas modo memoratas, sive ob alias qvascunqve conjuges separentur, idem tenendum est, qvod nempe ea solum lege connubium suum continuare iis liceat, si episcopus qvadranti, unde sunt oriundi, præpositus non prohibuerit. Ubicunqve

---

[1]) *B cum suis omittit:* a brot.

[2]) *B cum suis addit:* a hendr hanom, *(modo) eum convincat.*

[3]) *B cum suis legit:* lögscilnaþr, *legale divortium.*

[4]) *B cum suis legit:* at hon segir scilit meþ þeim, *qvod eorum consortium finitum declarat.*

[5]) *B cum suis omittit:* um þessar sakir.

[6]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

sva at eigi er um raþit viþ byscop, oc vattar viþ þat hafþir at um (var) rætt viþ byscop, oc hann latiz eigi mono banna þat raþ, eþr er raþit, þott byscop banni, þa verþa börn þau eigi arfgeng er sva ero getin, enda varþar fiörbaugsgarþ IV mönnom. Þar er sa einn er fastnar kono, annar sa er hanom er föstnoþ, IIIia er konan, IVdi sa er brullaup hefir inni vis-vitandi oc a sa maþr söc þa er vill, oc scal stefna heiman oc qveþia til IX heimilisbua a þingi þess manz er sottr er.

vero his de negotiis aliqvid statuitur episcopi sententia non audita, testibusqve adhibitis de eo, qvod episcopus et audiebatur et declarabat se optatam conditionem non inhibiturum esse: vel ubi episcopo qvamvis contradicente aliqvid statuitur: liberi de tali matrimonio suscepti, hæreditatum capaces ne sint, et qvatuor insuper homines exilii pœnam sibi contrahunt: horum unus est fœminæ desponsator, alter cui fœmina despondetur, tertius ipsa fœmina et qvartus ille qvi certo sciens festum nuptiale in domo sua celebrari sinit. Causa hinc oriunda competit cuicunqve voluerit et domo citetur novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis.

Kona a at taka þriþiung or retta-fari viþ boanda sinn, þvi er berr undir þau, um börn þeirra, enda a hon sva viþ broþr samfeþra.

Juris liberorum personalis violati multæ si conjugibus obtigerint pars tertia uxori cum marito suo concurrenti competit; cum fratribus (læsi) ex patre si concurrerit (uxor) idem habeat juris.

XXI. Capituli.

Of þat hverio kona a at raþa eþr kaupa.

Þar er samfarar hiona ero, oc scal hann raþa fyrir fe þeirra oc kaupom. Eigi er kono scylt at eiga i bui nema hon vili. En ef hon a i bui meþ hanom, þa a hon at raþa bu-raþom fyrir innan stock, ef hon vill, oc smala-nyt. Kona a at raþa fyrir halfs-eyris kaupi eþr minna, VI alna eyris a XII manaþum. Boandi hennar a

Titulus XXI.

De eo, qvibus uxor prospiciendi et qvæ emendi jus habeat.

Conjugum consociatione facta (maritus) eorum bonis et emtionibus et venditionibus prospiciat. Ubi rei pecuariæ pars qvædam exclusive uxoris sit, non necessarium est nisi ipsa voluerit, qvod si fuerit, rei familiari intra domum et lacti pecudum, si voluerit, libere prospiciat. Duodecim qvibusvis mensibus semiunciæ, unciæ nempe

kaup [1])at ripta, ef hon kaupir meira enn sva, en hanom er heimilt þat er hon tekr viþ, en þeim varþar utlegþ er viþ hana kaupir meira kaupi enn mælt er, oc a sa eigi heimting til þess er hann seldi henni.

Ef kona scytr fe boanda sins a brot, oc a hann heimting til þess allz, enda a hann orþi at raþa viþ hinn er viþ-tekr.

Ef maþr sendir kono sina til þings at luka sculdum fyrir sic eþr fiar-reiþum þeirra, oc eigo þau handsöl hennar at haldaz, enda sva þau er hon ferr til scipa meþ kaupom þeirra at raþi hans, en eigi fleiri, nema hann vili. Þat a oc at halda, ef hon kaupir þat er scyldliga þarf til buss þeirra at hafa heima meþan hann er a þingi.

Kona a eigi at selia land halft, bygþan bolstaþ eþr meira an raþ lögraþanda, ne goþorþ, ne hafscip, ef hon a.

sex ulnis constantis, vel minoris pretii emtionem venditionem libere faciat. Emtionem venditionem (ejus), si hoc excesserit, ut maritus annihilet, fas est, sed qvicqvid accepit uxor, marito jure cedit, ille vero qvi majoris momenti, qvam lege definitur, emtionem venditionem eacum contrahit mulctetur, nec ea, qvæ uxori vendidit, jus habeat retrahendi.

Si mariti sui bona uxor abalienaverit, hæc in solidum retrahere marito liceat, qvi etiam accipientem pro lubitu criminis insimulandi jure gaudeat.

Si maritus uxorem suam ad debita, vel alia eorum expensa solvenda in comitia miserit, hæc ejus manufacta stipulatio valeat, ut et eæ, qvas contrahit, cum ex mariti consilio ad naves (mercatorum) emtura proficiscitur, non vero aliæ nisi ille concesserit. Ejus etiam valeat emtio, si emerit ea, qvæ, dum maritus in comitiis adest, ad rei eorum familiaris sustentationem necessario reqviritur.

Fæmina nec fundi sui, prædii nempe habitati, dimidiam partem, nec præturam, nec navim mercatoriam, si ei fuerit, sine legitimi tutoris consilio vendat.

XXII. Capituli.
Of hiona felag.

Hiu II eigo at göra felag sitt, ef þau

Titulus XXII.
De conjugum bonorum communione.

Duo conjuges, si voluerint, et æqva ad-

[1]) *B cum suis interponit:* hennar, *ejus.*

vilia, ef meþ þeim er jafnmæli, oc sva viþ erfingia þeirra. Festamal eigo at halda meþ hium, meþan festavattar lifa oc eigi ero önnor mal a-gör. En ef festavattar lifa eigi, þeir er þau muni, þa leggia lög fe þeirra saman, ef hann atti mörk eþr meira fe, þa er samgangr þeirra var, oc mundr var goldinn, ef þau hafa buit III vetr eþr lengr. Ef þau öxla fe or öreigþ, þa leggia lög fe þeirra saman. Oc sva leggia lög fe hiona saman [1])jafnan, at hann a [2])II aura, en hon þriþiung.

fuerit conditio bonorum, instituant communionem, qvæ etiam inter hæredes eorum valeat. Contractus sponsalitius inter conjuges valeat qvamdiu testes sponsaliorum in vivis sunt, nec aliter paciscendo immutatur, demortuis vero sponsaliorum testibus qvi hunc contractum memoria tenent, bona conjugum e legum præscriptis in communionem deferuntur, modo et maritus cum matrimonium inierat unicam bonorum marcam, si non ultra haberet, et arrha sponsalitia expensa sit, necnon per tres pluresve hyemes rusticatum egissent. Ubi conjuges ab initio qvamvis egeni facultates lucrati sunt, leges eorum bona in communione declarant. Ita semper ex jure conjugum bonorum communio instituitur, ut maritus bessem uxor vero trientem habeat.

XXIII. Capituli.

Of fiartölor hiona.

Eigi a kona i bui meþ boanda sinom nema hon jati þvi. Ef giöld coma a hendr öþro þeirra, oc a þat meþ sino fe at böta sinn misverka er gört hefir; en ef þau leggia fe sitt saman, þa a þat þeirra, er giöldin hafa eigi a hendr comit

Titulus XXIII.

De conjugum bonorum computationibus.

Rei familiaris pars qvædam exclusive ad uxorem non pertinet, nisi ipsa id receperit. Si (communione inter conjuges non existente) pœna pecuniaria alteri eorum irrogata fuerit, delicti reus bonis propriis hoc expiat. Qvodsi bona in communionem collata fuerint, ille conjugum cui nec pœna pecuniaria irrogata, nec crimen illatum est, totidem, (ac ex communibus bonis expen-

[1]) *B cum suis legit:* avalt, *semper.*

[2]) *B cum suis legit:* II luti, *duas partes.*

eþa boriz, at hafa jafnmarga aura at afnami leigolausa.

Kost a kona at beiþa talna boanda sinn um fiarfar a milli þeirra, meþan festavattar lifa II, en dauþir se [1]) jafnmargir eþr meirr; scal hon hafa qvadda til bua þeirra V at telia tölor meþ þeim, ef þeir vattarnir göra þau eigi satt a fiartölor, eþr hann lætr eigi scil uppi; þa scolo buar telia meþ þeim hve lengi fe hennar hefir a vöxtum verit undir hanom, oc sva hvars hon hefir af neytt. Hon scal nefna vatta at þvi [2]) sem þeir bera eþr annattveggia þeirra, enda a þat at halda meþ þeim siþan meþan þeir vattar lifa, nema þau vili annat mal a göra.

Jafnan kost a hvart þeirra viþ annat, at standa viþ þvi, at lög leggi fe þeirra saman. Ef annat þeirra a fe en annat er felaust, oc se þat þeirra þeim mun meiri umsyslo-maþr [3]) um fe þeirra oc hag, oc leggia þa lavg fe þeirra saman.

Slican costnaþ scal hvart þeirra hafa fyrir omögom sinom sem fe a til, oc sva um heimangerþir dötra sinna. Ef þau hafa eigi lagt fe sitt saman, þa a hon at

debantur) uncias prærogativâ, sine fructibus tamen, capiat.

Ut uxor maritum suum provocet ad bona cujusvis computanda fas est, qvamdiu sponsaliorum testes duo in vivis sunt, totidem qvamvis pluresve demortui fuerint. Accolas suos qvinqve, ad bona computanda, evocet uxor, ubi nempe testes sponsaliorum vel conjuges non conciliant, vel maritus ei justa præstare denegat. Accolæ deinde computent in qvantum temporis uxoris bona, fructibus adaugenda, maritus detinuisset, definiantqve qvanta illa jamjam consumsisset. Illa vel conjugum alteruter testes contestetur, de iis, qvæ accolæ probavere. Qvamdiu hice testes vivunt, qvæ definivere, inter conjuges valeat, nisi res suas ipsi aliter moderare vellent.

Uterqve conjugum eodem jure hoc modo præcavet ne bona eorum ex lege in communionem veniant. Si unus conjugum bonis pollens, alter vero egenus fuerit, sed ille tanto magis ad bona eorum administranda, stataqve prospiciendi habilis sit, bona eorum in communionem ex jure deferuntur.

Tantum, qvivis conjugum, sumtum alendis communibus sustentandis impendat, qvantum ei bonorum est, in filiasqve suas collocandas dotem ex eadem ratione con-

---

[1]) *B cum suis legit:* halfir, *dimidia eorum pars.*

[2]) *B cum suis legit:* at þeir bera, *qvod hoc probavere.*

[3]) *B cum suis legit:* um hag þeirra, *de statu eorum familiæ.*

gegna þriþiungi fyrir omaga þeirra, oc sva at göra dötr heiman, en hann a at tveim lutum. Ef þau eigo fe saman, þa a slikan lut hvart þeirra at taka, ef erfþir barna þeirra berr undir þau, oc sva febötr þar er þau eigo at taka eptir börn sin, sem fe a til.

[1]) [Nu er karlmaþrinn andaþr en kona hans lifir, þa a hon at taka þriþiung at sak-botum um börn sin jafnan viþ broþr þeirra samfeþra].

XXIV. Capituli.

Of launkossa oc legorþz-sakir.

Ef maþr kyssir kono a laun fyrir öþrom mönnom oc at raþi hennar, oc varþar [2])þat IIIa marka seeþ, en sa a söc sem um legorþ. En ef hon reiþiz viþ, þa a hon sökina sialf, oc varþar þa fiörbaugsgarþ.

Ef maþr kyssir manz-kono launkoss, þat varþar fiörbaugsgarþ, þott hon lofi, oc sva þott hon banni, oc scal qveþia IX bua til a þingi.

Ef maþr biþr kono svefnis oc varþar þat fiörbaugsgarþ [3]). Ef maþr gengr til

ferat. Si vero bona sua in communionem contulerint, uxor e triente, maritus vero e besse in alendos eorum sustentandos filiasqve dotandas sumtum sustineat. Ubi bona (qvidem) simul (sed non in communione) habent, tum e qvantitate facultatum suorum, qvivis eorum et delatas liberorum suorum hæreditates et horum juris violati mulctas, si obtigerint, capiat.

Marito demortuo, si uxor in vivis fuerit, e triente illa semper, cum fratribus liberorum ex patre, multarum partem capiat.

Titulus XXIV.

De svaviis clandestinis et causis stupri.

Fæminam alterius, ea qvamvis concedente, clanculum svaviatus, trium marcarum multam luat; de hoc agendi jure gaudet, qvicunqve de ea stuprata ageret. Qvod si fæmina hoc indignetur, ipsi competit actio et reus exilii tenetur.

Qvivis uxorem maritatam clanculum osculatus exilium luat, sive illa concesserit, sive denegarit. Novem de hoc in comitiis evocandi sunt accolæ.

Siqvis uxorem ad concubitum allicere tentaverit, exilium luat. Siqvis lectum uxo-

---

[1]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis prætermittit.*

[2]) *B cum suis interponit:* hanom, *ei.*

[3]) *B cum suis addit:* þat ero stefno-sacir oc scal qveþia heimilisbua IX a þingi þess er sottr er; *his causis citatio adhibeatur, et novem ejus, in qvem agitur, domicilii vicini in comitiis evocentur.*

sæingar kono at drygia misröþo viþ hana oc varþar þat fiörbaugsgarþ.

Ef maþr felldr ser til velar viþ kono [1][eþr ferr hann i kvenklæþi] oc varþar þat fiörbaugsgarþ. [2] Ef maþr biþr (brytr) kono til svefnis eþr ferr i sæing hia henni til þess at koma fram legorþi viþ hana, oc varþar þat scoggang. Kona a sakir þær allar, ef hon vill reiþaz viþ, enda comi eigi fram legorþit, oc vili hon sott hafa, en ella a lögraþandi hennar [3].

Þat ero alt stefno-sakir, oc (scal) qveþia heimilisbua IX a þingi þess, er sottr er, [4][til fiörbaugs saka oc scoggangs saka, enn V bua til utlegþar saka].

Ef maþr liggr meþ kono frialsi oc heimilisfastri, oc varþar þat scoggang, þat er stefno-söc, en bua scal qveþia fra

ris adierit malum eacum consilium perficere intendens, exilium luat.

Siqvis calantica sibi caput velaverit vel vestimenta muliebria induitur, ad fœminam decipiendam, exilio puniatur. Siqvis fœminam ad concubitum vi prostraverit, vel lectum ejus, stuprum intendens, conscenderit, proscriptionis tenetur. Omnes hæce causæ fœminæ, si agere voluerit, agendæ competunt, modo indignata sit nec stuprum perficiatur; alias enim agendi jus ad tutorem ejus legitimum defertur.

Omnibus hisce causis citatio adhibeatur, et novem ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocentur, in causis nempe exilii et proscriptionis, qvinqve vero accolæ causis multaticiis adhibeantur.

Siqvis fœminam ingenuam certoqve domicilio utentem compresserit, proscriptionis tenetur. Hoc est causa citationis vi-

---

1) *B cum suis omittit:* eþr ferr hann i kvennklæþi.

2) *B cum suis legit:* ef maþr fellir ser kono eþr ferr &c., *siqvis fœminam prostraverit vel &c.*

3) *B cum suis addit:* ef hon vill eigi sökia, *si agere noluerit. Deinde legit:* oc scal stefna heiman oc qveþia &c., *domo citetur et novem &c.*

4) *B cum suis omittit ea qvæ uncis tenentur, sed subjungit:* Ef konor göraz sva afsiþa, at þær ganga i karlfötom, eþr hverngi karla siþ er þær hafa fyrir breytni sacir, oc sva karlar þeir er kvenna siþ hafa, hverngi veg er þat er, þa varþar þat fiörbaugsgarþ, hvarom sem þat göra; *et alibi legit:* ef kona klæþiz karlklæþom, eþr scerr ser scör eþr ferr meþ vapn fyrir breytni sacir, þat varþar fiörbaugsgarþ. Þat er stemnosöc, oc scal qveþia til bua V a þingi, þess er sottr er, sa a söc þa er sökia vill. Slict er mælt um karla, ef þeir klæþaz kvenna klæþnaþi. *Si fœminæ tam protervis moribus fierent, ut virorum vestimenta indutæ incedant, vel qvemcunqve virili sexu proprium habitum sumserint, levitatis causa, ut et si viri pro fœminis sese gesserint, qvocunqve modo id fieret: exilii pœna coërceantur, omnes ita agentes. Et alibi legit: Si fœminæ virilia se induerint vestimenta, vel crines suas secarint, vel arma tractarint, levitatis causa, exilium luant. Causæ huic citatio adhibeatur, et qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocandi. Hæc etiam causa cuicunqve eam agere voluerit, competit. De viris muliebris sexus vestimentis indutis idem valeat.*

velvangi ef maþr veit, en elligar fra heimili hans, en rett er at qveþia fra hennar [1]) heimili, ef hann veit hvartki hinna.

XXV. Capituli.

Of aþilþir legorþzsaka.

[2]) Sakar aþili er fyrstr boandi kono ef hann er [3]). Þa sonr ef hann er til arfs alinn [4]) XVI vetra gamall eþr ellri. Þa er sa er a dottr hennar [5]) [til arfs alna]. Þa er faþir. Þa broþir samfeþri, en þa moþir. [6]) Þa er systir samfeþra, ef hon a boanda. Þa broþir sammöþri. Þa systir sammöþra ef hon a boanda. Þa sonr laungetinn. Þa boandi dottor laungetinnar. [7]) [Enda a sa maþr jafnan legorþz söc um hana, sem festar]. Hinn scyldasti maþr scal sökia legorþz-söc sem vig-söc. Ef legit er meþ lögsculdar kono, oc a sa söc þa er fe a at henni. En fiörbaugsgarþ varþar, [8]) [oc halfr rettr, scal

cini vero evocandi sunt locum facinoris, si innotuerit, circumcirca, sin minus, e domicilio rei, qvodsi (agens) neutrum istum (locum) cognoverit, e domicilio fœminæ vicinos evocare fas est.

Titulus XXV.

De stupri causas agendi competentia.

(Stupri) causæ actor principalis est maritus uxoris, si fuerit; filius deinde, hæres necessarius, sedecim annorum natus vel adultior; tum filiæ ejus in hæreditatem natæ maritus; tum pater; tum frater ex patre; tum mater; tum soror ex patre maritata; tum frater ex matre; tum soror ex matre sed maritata; tum filius naturalis; tum filiæ naturalis maritus. Cui tandem fœminam despondendi jus competit, de ea stuprata etiam actionem instituat, et proximus qvisqve propinqvorum stupri causam, homicidii causæ instar, agat. Si fœmina legali debito cuidam addicta stupratur, creditor ejus causam suscipiat, exilii vero reus

---

1) *B cum suis legit:* heima, *sensu eodem.*

2) *Duobus sed diversis locis B cum suis enumerat eos, qvi actores nati sunt competentes, in causis, circa stupra versantes. Primum tantum seqvimur, altero omisso, nisi qvatenus diversa constituunt.*

3) *B cum suis addit:* til arfs alinn, *si hæreditatis capax fuerit. B marito proximum ponit patrem, sed tantum altero loco.*

4) *Altero loco B cum suis legit:* XV vetra gamall, *decemqvinqve annorum natus. Priori loco cum A et cum seqventis consentit.*

5) *B cum suis omittit:* til arfs alna.

6) *B cum suis omittit sororis ex patre et matre maritum; nec filium naturalem vel filiæ naturalis maritum affert.*

7) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit, sed ejus loco legit:* enn þa er avalt legorþz sacar aþili, sa er rettr er fastnandi. *Justo cuiqve desponsatori causas stupri agere porro competit.*

8) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

qveþia a þingi IX bua þaþan sem um önnor legorþ, nema sa eigi vigt um, þa varþar scoggang].

Ef legit er meþ ambatt oc sekz maþr þar III mörkom, scal qveþia til heimilis bua V a þingi þess er sottr er. Ef legit er meþ [1])leysingio oc varþar þat fiörbaugsgarþ, nema barnino se frelsi gefit, þa varþar scoggang oc (scal) qveþia heiman til IX heimilis bua, oc sva ef hon a son frialsan, enda er slict mal um lögsculdar konona, ef hon a soninn, enn bua scal qveþia heiman IX.

XXVI. Capituli.

Of göngo-konor.

Ef legit er meþ göngokono, oc varþar þat viþ lög, ef maþr gengr igegn legorþino, en sökia scal til faþernis. Rettrinn varþar ef maþr [2])syniar, scal qveþia V, [3])[heimilis] bua til a þingi. Þviat eins varþar eigi [4])legorþit, ef konan hefir a þeim halfom manaþi meþ husum farit, er barn var byriaþ a.

Ef maþr getr barn meþ kono þeirri

tenetur, et dimidiam juris personalis violati multam expendat. Eandem, ac in stupri causis solet, locum circumcirca vicini novem in comitiis evocandi sunt, et si (stuprum commissum) cæde vindicare (actori) licuerit, (reus) proscribatur.

Ubi serva comprimitur, trium marcarum mutctam luat reus et qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocandi sunt. Ubi libertina stupratur, exilii reus tenetur, nisi manumittatur proles, vel filium habuerit liberum, qvo casu reus proscriptionem luat. De fœmina ob debitum legale alteri addictam, idem si filium liberum habuerit, valeat, sed novem accolæ nihilominus causæ adhibeantur.

Titulus XXVI.

De fœminis circulatricibus.

Qvi fœminam circulatricem stuprat, in leges commissi delicti non tenetur, modo stuprum confiteatur, sed ad paternitatem comprobandam actio instituatur. Juris fœminæ personalis violati multam expendat reus, si stuprum inficias ierit. Qvinqve in comitiis domicilii vicini evocandi sunt. Ea solummodo lege stuprum impune est si semimense, qvo prolem concipiebat fœmina, domos legens ostiatim mendicabatur.

Si qvi e fœmina ostiatim mendicanti

---

[1]) *B cum suis legit:* leysings kono, *uxor libertini.*

[2]) *B cum suis legit:* dylr legorþit, *stuprum occultaverit.*

[3]) *B cum suis omittit:* heimilis.

[4]) *B cum suis interponit:* viþ lög, *in leges.*

er meþ husum ferr, þa scal [1]) taca viþ henni oc varþveita til þess er barn er alit, oc hon er heil þeirrar sottar, oc sva ef hann vill til scirslo halda. Ef hann görir eigi sva, þa varþar [2]) rettrinn, oc er þat stefno-söc oc scal qveþia V heimilis bua a þingi þess er sottr er. Sa a söc þa er vill, nema einnhverr varþveiti konona, oc leggi kostnaþ [3]) fyrir, þa a sa (at) sökina oc scal sökia til rettar [4]), oc til fulgna tvennra, scal qveþia heimilis-bua V þess er fe hefir lagit fyrir konona eþr barnit um fulgurnar.

prolem procreaverit, eam suscipiat curetqve donec prolem enixa, et ad pristinam valetudinem restituta est, ut et si ad lustrationem (per ordalia) eam provocare voluerit. Hoc si non fecerit juris personalis violati multa puniatur. Causæ huic citatio adhibeatur, et qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicini in comitiis evocentur. Actio causæ eam agere volenti competat, nisi aliqvis fœminam curans proprium in eam sumtum impenderit, tum enim ille actionem suscipiat, et ad juris personalis violati multam duplaqve sustentationis præmia obtinenda agat. Ad sustentationis præmia (definienda) qvinqve ejus, qvi bona sua fœminæ vel prolis sustentationi insumserat, domicilii accolæ adhibeantur.

XXVII. Capituli.

Of göngo-manna konor.

Ef maþr liggr meþ göngo-manz kono, varþar slict sem um aþrar manna-konor oc a boandi kono sökina, ef hann ferr i lög-hrepp sinom. En þoat hann fari viþara ef hann er omagi, oc a hann bötr at taca um konona [5]), þoat annarr söki um. Slict varþar frændsemis-spell oc sifia-spell

Titulus XXVII.

De mendicorum uxoribus.

Si qvis mendici uxorem stupraverit, eandem sibi contrahit pœnam acsi alias uxores maritatas stuprasset, maritoqve illius in legitimo suo pago mendicanti causa illa agenda defertur. Etiamsi latius mendicans circumierit, multas tamen de uxore violata eum capere fas est; qvamvis actio ab alio instituatur. Cognationis et affinitatis violatio eadem hic ut alias pœna coer-

---

[1]) *B cum suis bene addit:* hann, *ille.*
[2]) *B cum suis legit:* utlegþ, *multa.*
[3]) *B cum suis interponit:* sinn, *suum.*
[4]) *B cum suis addit:* þat mal, *hanc causam.*
[5]) *B cum suis addit:* sina.

þar sem i öþrom stöþom, oc a sa sakir þær er sökia vill.

XXVIII. Capituli.

Of þat ef legorþz söc er a hendi dauþom manni.

Ef legorþz-söc er a hendi dauþom manni, þa a at stefna þar er hann vissi lög-heimili hans siþarst til faþernis oc rettar i fe hans, oc qveþia bua V a þingi. En ef aþr er höfþuþ sökin aþr hann se dauþr oc sekz þa feit alt [1]).

XXIX. Capituli.

Of kvenna-fylgior.

Hvart sem maþr fylgir kono or fiorþungi eþr af landi, þa varþar fiörbaugsgarþ þeim öllom er fylgia, at sino raþi visir vitendr, oc at osatt lögraþanda, scal qveþia bua fra stefno-staþnom.

[2])[Nu tekr maþr viþ kono þeirri er

ceatur, causæqve inde oriundæ, cuicunqve agere voluerit agendæ deferuntur.

Titulus XXVIII.

De eo, cum causa stupri mortuo intenditur.

Cum stupri reatus mortuo intenditur, citationem (agens) ibi manifestat, ubi demortui domicilium novissime cognoverat, eum in finem ut paternitas probetur, (fæminæqve) juris personalis violati multa e bonis demortui expendatur. Accolæ qvinqve in comitiis evocentur. Qvodsi actio, reo nondum demortuo, instituta fuerit, bona ejus qvævis commissa sint.

XXIX. Capituli.

De fæminarum in viam deductionibus.

Fæminam siqvis, sive extra qvadrantem sive extra patriam deduxerit, exilium luat et ille et omnes ex consulto, scientes et justo tutore improbante eam secuti. Citationis manifestatæ locum circumcirca accolæ evocentur.

Ubi qvis raptam recipit fæminam, eam

---

[1]) *B cum suis hic addit:* Ef maþr þarf at sökia til faþernis lifanda manz einssaman, þa scal hann stefna at heimili hans, eþr þar er hann heyri sialfr, til faþernis oc rettar, oc scal qveþia V bua a þingi, oc rett er at lysa a þingi, oc sökia et sama sumar ef hann vill þat heldr, *si in vivum tantum de paternitate probanda agere necesse fuerit, citationem manifestet (agens) in illius domicilio vel ubi ipse exaudit, ad paternitatem (probandam) et violati juris personalis mulctam (exigendam). Qvinqve tum accolæ in comitiis evocentur. In comitiis etiam causam denuntiare fas est, eadem æstate agendam, si hoc (agens) maluerit.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

numin er a brott, oc vill hann eigi halda henni þar lengr, enn eptir henni er komit, oc scal hann þa segia til þess a manna motum, enda varþar hanom þa eigi viþ lög].

Ef maþr fylgir kono, oc beinir för hennar til scips, þeirrar kono er af landi vill fara, [1][eigi at raþi frænda eþr forraþanda], sva at hann veit at eigi fylgir frænda raþ, oc varþar þeim fiörbaugsgarþ, oc sva styrimönnom, er a brott feria hana, oc sva þeim er fylgio takaz a hendr viþ hana, en hasetom öþrom varþar III merkr.

[2]Ef maþr fylgir kono til þess at fyrra raþi lögraþanda, þat varþar fiörbaugsgarþ.

XXX. Capituli.

Of erlendis legorþ.

Ef maþr liggr meþ kono erlendis oc getr barn viþ, [3][ef nokot þeirra kömr ut], þa varþar scoggang [4]; sva oc ef meþ manz kono er legit, [5][oc scal sökia viþ goþa-qviþ]. En ef sculdleikar ero meþ

tantum, donec repetitur, tenere intendens, hoc in conventibus hominum indicet, qvo facto, in leges commissi criminis reatu liberatur.

Si qvis fœminam, propinqvis et tutore legitimo invitis, patriam excedere parantem in viam deduxerit, vel ei ad navim proficiscenti necessaria subministraverit, sciens propinqvorum consilia eam non seqvi, exilio puniatur; naucleri itidem eam vehentes aliiqve ejus duces (eandem pœnam luunt), nautæ vero cæteri trium marcarum multa tenentur.

Ubi qvis fœminam eo consilio, ut justi tutoris cura privaretur, abducit, exilio puniendus est.

Titulus XXX.

De stupris peregre commissis.

Si qvis fœminam (nostratem) peregre compresserit, prolemqve ex ea susceperit, proscribendus est, statim ac aliqvis eorum (reus nempe, fœmina prolesve) redierit. Itidem si uxor maritata (peregre) stupratur.

---

[1]) *B cum suis legit:* sva at hann veit at eigi fylgir frænda raþ eþr &c., *sciens tamen cognatorum vel tutoris consensum non adesse. — Omittit ea qvæ uncis tenentur.*

[2]) *B cum suis legit:* Nu hvartki er maþr, *ubicunqve porro aliqvis.*

[3]) *B cum suis interponit:* þar, *ibi; sed omittit ea qvæ uncis tenentur.*

[4]) *B cum suis addit:* her, *hic.*

[5]) *B cum suis omittit:* oc scal sökia viþ goþa qviþ, *sed addit:* oc varþar þat scoggang her, oc eigo frændr kononnar sökina en boandinn bötornar. En ef hann andaz erlendis, oc a þa erfingi at taca bötr ef boandi hennar andadiz austr, *qvod proscriptionis pœnam arguit, cognatisqve uxoris nullo sed marito mulcta pecuniariæ compensant; qvodsi hic peregre emortuus fuerit, hæres mariti in oriente emortui, multas pecuniarias capiat.*

þeim, oc er þa slic socn til um frændsemis-spell eþr sifia-spell, sem her veri görl er sott er um legorþit, oc scal eigi taca til socnar aþr III vetr ero fra liþnir, nema ut komi fyrr nöqvat þeirra faþir eþr moþir eþr barnit, þa er þegar rett at taca til socnar, oc scal sökia viþ goþa-qviþ.

XXXI. Capituli.

Of þat, ef menn sættaz fyrir lof fram a frændsemis-spell.

I öllom stöþom varþar fiörbaugsgarþ hvaromtveggia, ef menn sættaz a þau mal, er eigi a at sættaz a fyrir lof fram um frændsemis-spell eþr sifia-spell, eþr um guþsifiar þær, er qviþo a at hryþia um, eþr um manna konor, oc a sakir þær hverr er vill, frumsökina, oc sva þa er þeir hafa sætz a þat mal, er eigi atto a at sættaz; þar scal qveþia IX bua til a þingi.

[1] [Of frændsemis-spell et meira, eþr sifia-spell et meira, ef þeim sökom verþr rett stefnt, oc verþr maþr sannr at, þa eigo eigi varnir at metaz um þau mal.

Of manna konor oc nunnor varþar

Effatum (dodecadis veridicorum sev) prætorianum causæ huic admoveatur. Qvodsi uxorem reumqve cognatio intercesserit, eodem modo agatur de violatis vel cognatione vel affinitate, acsi hic, cum actio stupri instituebatur, commissæ fuissent. Hæc vero actio ne suscipiatur ante tres a commisso crimine hyemes peractas, nisi antea unus eorum, pater, mater prolesve peregre redierit, qvo casu actionem, prætoriano veridicorum effato instructam mox instituere fas est.

Titulus XXXI.

De eo, si qvis, venia nondum impetrata, cognationis violatæ causam transegerit.

Causas, qvæ non nisi venia impetrata transigere fas est, transigentium uterqve exilii reatu ubiqve tenetur; (causas nempe) de cognatione vel affinitate violatis, vel de cognatione spirituali in veridicis non toleranda, vel de uxoribus stupratis. Utraqve causa, tam principalis qvam illa, qvod extra veniam hanc transegere, volenti agenda defertur. Novemqve in comitiis evocati vicini adhibeantur.

Qvoad causas de cognationis vel affinitatis violatione majori (definiunt leges) qvod has juste citatas et comprobatas exceptionibus elidere haud liceat.

Ob uxores sacrasqve virgines stupra-

---

[1]) *Reliqvum tituli B cum suis omittit.*

slict sem um frændsemis-spell et meira eþr sifia-spell et meira].

XXXII. Capituli.

Of þat ef byscopar biþia satta-leyfis.

Þar er byscopar vilia biþia lofs at sættaz um frændsemis-spell et meira [1)] [eþr sifia spell et meira], eþr manz-kono legorþ, þa scolo þeir segia til hveria [2)] þeir vilia at sa maþr hafi, þa þegar er þeir biþia lofsins, oc sva hvat þeim er a hendi, oc eigo menn sva at sættaz a [3)] sem menn fengo lof til.

Þat er et meira frændsemis-spell, ef maþr liggr meþ næsta-bröþro sinni eþr nanari kono. Ef hann a þa kono er næsta bröþra hans er eþr nanari, þa bergz hann ecki viþ biargqviþ þann, at hann hafi eigi vitaþ frændsemina.

Þat er sifia-spell et meira, ef maþr liggr meþ þeirri kono, oc sva þoat hann eigi hana, ef bröþrungr hans hefir atta, eþr nanari, eþr getit barn viþ oc orþit sannr at legorþi. Slict er oc, ef su frændsemi er meþ kononum þeim er hann hefir attar, eþr getit börn viþ, eþr orþit sannr

tas reus eadem pœna tenetur acsi cognationis affinitatisve violationem majorem commisisset.

Titulus XXXII.

De eo, si episcopi transactionis veniam expetierint.

Ubi episcopi veniam, ad causam de majori cognationis vel affinitatis violatione vel uxore adulterata transigendam, expetere volunt, venia expetita pronuntiare debent, qvalem (a reatu immunitatem) reo impertitam optaverint, ut et qvale crimen commisisset; pro modo vero veniæ impetratæ transactio instituatur.

Pro majore cognationis violatione habeatur, siqvis fœminam in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu stupraverit. Si qvis in tertio vel propinqviori gradu secum conjunctam fœminam, uxorem duxerit, effato illo veridicorum auxiliari, qvod cognationis ignarus fuisset, a reatu haud liberatur.

Pro majori affinitatis violatione habeatur, si qvis rem habuerit cum fœmina ei qvamvis in matrimonio juncta, qvam consobrinus ejus propinqviorve in matrimonio habuit vel e qva liberos procreavit vel qvam stuprasse convincebatur. Peridem est si uxores qvas vel in matrimonio habebat

1) *B cum suis omittit:* eþr sifiaspell et meira.
2) *B cum suis bene interponit:* sykno, *immunitatem a reatu.*
3) *B cum suis legit:* sem þa fast lof til, *i. e. veniam qvæ tum impetratur.*

at legorþi, ef þær ero bröþrungor eþr systrungor eþa nanari. Sifia-spell et meira oc frændsemis-spell et meira varþar scoggang, oc scal su söc sott fyrir et IIIia alþingi, ef eigi er aþr, [1][oc scal qveþia til IX bua a þingi.

Ef sa maþr, er aþili er þeirrar sakar er eigi a at sættaz a fyrir lof fram, vill eigi sökia söc þa til fullra laga, þa varþar hanom þat fiörbaugsgarþ. Sa a söc þa er vill, oc scal qveþia til IX bua a þingi]; þriggia alþinga mal ero þetta alt, oc sva ef austmaþr a barn viþ kono her a landi.

(reus) vel ex qvibus liberos susceperat vel cum qvibus rem habuisse convictus est, tanta intercesserit cognatio, ut vel fratrum vel sororum filiæ sint vel propinqviores. Tum affinitatis cum cognationis violatio majore proscriptionis pœna coerceatur, actioqve de ea instituatur, si non prius, tamen ante tertia comitia generalia, accolæqve novem in comitiis evocati adhibeantur.

Si actor competens causæ, non nisi venia data transigendæ, eam e rigore legum agere noluerit, exilium luat. Causam inde oriundam agere competit volenti, novemqve in comitiis accolæ evocentur. Harum omnium causarum actio non ante tria generalia comitia peracta præscribitur, ut et (causâ) cum Norvegus his in terris e fœmina soluta prolem suscipit.

XXXIII. Capituli.

Of legorþ viþ næsta-bröþro eþr manz-kono eþr nunno.

[2][Nu liggr maþr meþ næsta bröþro sinni eþr nanari eþr manz kono eþr nunno eþr þeirri kono, er sva er scyld hans kono eþr þeirri er hann hefir atta, þa varþar scoggang, eigi scal sættaz a þau

Titulus XXXIII.

De consobrinorum filiæ stupro vel uxore vel virgine sacra violatis.

Ubi qvis rem habet cum fœmina in tertio, (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu cum eo conjuncta; vel cum uxore maritata; vel virgine sacra; vel fœmina qvæ cum uxore, qvam habet vel habuit tam

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit, sed ejus loco habet:* fiörbaugsgarþ varþar sifiaspell et minna oc frændsemis-spell et minna ɔ: *tum affinitatis cum cognationis violatio minor exilio puniatur.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit, nisi qvod legit:* Nu liggr maþr meþ næsta bröþro sinni — *usqve* — sa a söc er vill, *Jam aliqvis fœminam in tertio (lineæ collateralis æqvalis) gradu secum cognatam comprimit — usqve — causa agenda competit cuicunqve voluerit.*

mal oc eigi biþia framar lofs til, enn hann se feriandi, eigi eigi aptr-qvæmt nema lof byscopa oc lögrettomanna faiz framarr.

Nu liggr maþr meþ manz-kono oc scal su söc sott fyrir et þriþia þing, ef eigi er aþr. Eigi scolo þar qvittir raþa, þviat eins ef hon segir boanda sinom. Nu byþr hann jarnburþ, oc scal eigi þvi nita].

Ef kona er olett su er hon a eigi boanda oc komi sacar aþili til at spyria hana, hverr faþer se barns þess er hon ferr meþ oc er hon scyld at segia hanom. En ef hon vill eigi segia, þa er þeim manni rett er sakar aþili er at heimta til V bua, þa er þeim staþ ero næstir er þa er konan, oc pina hana til sagna. Sva scal pina hana at hvartki verþi at orkumbl ne ilit. Ef hon segir hverr faþir er barns þess, oc scal hann spyria hana hvar fundr þeirra hafi verit, oc scal hann þa bua qveþia heiman IX er næstir bua fundinom, enda se þeir rettir i qviþnum. Ef hon segir eigi fund þeirra, eþr nair hann eigi at spyria hana, oc scal hann þa qveþia [1]) bua IX þess manz er hann

cognata est (ac supra memoratur) proscriptionis tenetur. Causæ hinc oriundæ haud transigendæ sunt, nec condemnato alia expetatur venia qvam ut vehendus sit, redeundi facultate tamen destitutus nisi episcoporum et scabinorum venia alterius adqviratur.

At uxorem maritatam qvis adulterat, tum causa inde oriunda ante tertia comitia generalia, si non prius agatur. Incerti rumores hic nullius habendi sunt, excepto si illa ad maritum suum detulerit. Qvodsi (reus) ferrum candens (se gerere velle) obtulerit, hoc minime rejiciatur.

Fæmina soluta si gravida fuerit, adveneritqve actor competens eam qvæsitum: qvinam pater sit prolis qvam in utero gestat, hoc ei indicare illa debet. Qvod si declarare noluerit, liceat ei qvi actor est stupri competens, qvinqve accolas loci in qvo fæmina tum versatur convocare, eamqve ad veritatem confitendam torqvere. Ita torqvatur ut nec plagam referat nec color cutis livescat. Si patrem prolis professa fuerit eam porro qværat actor, ubinam locorum coiissent, (qvo cognito) accolas (hujus) loci proximos ille evocare debet, modo qva veridici juste se habeant. Si locum qvo coiere non indicaverit (fæmina), vel eam interrogandi facultatem non habuerit (actor) domicilii accolas novem evocet ejus in

[1]) *B cum suis bene legit:* heimilisbua IX þess er sottr er, *sensu eodem.*

sökir; en ef hann veit eigi þat, oc scal hann þa qveþia heimilis bua IX kononnar.

Eigi scal maþr taca minni satt enn rett um legorþz söc, en ef hann tekr minni eþr görir maþr minni satt, þa varþar VI merkr, en hverr a at sökia er vill um hvartveggia frumsökna, oc þa er hann toc minni sattina eþa hann görþi minni.

qvem agit; hujus si nesciverit domicilium, fæminæ domicilii accolæ novem evocandi sunt.

In causis stupri neqvis minus multæ nomine per transactionem capiat, qvam juris personalis violati multa efficit. Qvod si qvis vel minus ceperit, vel minus sibi constituerit per transactionem, sex marcarum multam expendat; qvicunqve voluerit agat tum causam principalem, cum eam, qvod per transactionem vel minus ceperit agens vel minus sibi constituerit (qvam antea præscribitur).

XXXIV. Capituli.

Of þat at sökia um legorþ.

[1]) Ef maþr vill sökia um legorþ, þa scal hann stefna hinom um þat, at hann hafi legit meþ kononni, oc i þær vændir komit at þau mætti barn ala, ef þeim veri þat scapat, nefna þann er hann stefnir oc sva konona oc feþr þeirra leggia, ef hann veit, telia hanom varþa scoggang, telia ser rett or fe hans. Sva a hann þvi mali at fara, þoat hann söki um legorþ eitt, sem þa at konan se meþ barni; sva scal hann þvi mali fara sem nu er talit, þoat

Titulus XXXIV.

De modo causas stupri actione perseqvendi.

De crimine stupri in alium agere volens, eum propterea in jus se vocare (dicat) qvod cum fæmina rem habuisset, vel eo prodiisset ut prolem procreare possint ni physica obstaret facultas. Tam eum qvem in jus vocat, qvam fæminam, utriusqve patrem, si ei innotuerit, nominet, reo proscriptionis pœnam intendens, et e bonis ejus juris (fæminæ) personalis violati multam sibi vindicans. Eodem modo actionem moderet ubi de stupro tantummodo agit acsi fæmina gravidata fuerit. Easdem ac jamjam memo-

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis ita incipit:* Conor þær allar er eigi a lofs at biþia til satta, oc scolo eigi arf taca, ef þær liggia ser, nema þær verþi neyþdar til &c., *Fæminæ omnes, de qvibus stupratis transigendi veniam expetere non fas est, si stupratæ fuerint, hæreditatem ne capiant, nisi stuprum violentum eis illatum sit &c.*

hann lysi heldr enn stefni, scal qveþia IX bua heiman fra vetvangi.

Maþr a kost at stefna um legorþ er barn er alit, at hann hafi legit meþ kononni, oc nefna hana, oc i þær vændir komit at hann mætti vera þess barns faþir, er hann öl, oc qveþa a nær hon varþ lettari, oc nefna barn; en ef sa verþr osannr at., oc a hann cost at sökia annan annat sumar.

ratum est inter agendum regulas seqvatur ubi causam denuntiat non citat, novem domo locum facinoris circumcirca vicini evocentur.

Prole nata, de stupro actionem instituere fas est, (id criminis reo inferendo) qvod cum fœmina, qvæ nomine nominetur, rem habuisset, et in talem statum venisset, ut prolis, qvam enixa est, pater esse possit. Qvando fœmina partum enixa sit, nomenqve prolis simul definiat (agens). Qvod si modo incusatus criminis illati non convincatur actori fas est alterum, æstate proxima, ejusdem criminis insimulare.

XXXV. Capituli.

Of þat ef annarr sökir legorþz sök enn aþili.

Legorþz-soc engi fyrniz aþr socnar aþili veit su er barngetnaþr fylgir. Slict varþar hvegi lengi er hann er leyndr, sem þa se ny er hann spyrr. [1][En sott scal legorþz söc a eno næsta alþingi, ef kona verþr lettare laugardag i fardögom eþr fyrr, eþr fregni sakar-aþili sva eþr fyrr, enda scal sva þa ef þat legorþ er, er eigi fylgir barngetnaþr þott hann viti].

Titulus XXXV.

De eo, si alius qvam actor competens actionem de stupro instituerit.

De stupro, per conceptum partus consummato agendi jus non præscribitur qvamdiu actor competens stupri nescius est. Per qvantumcunqve temporis stuprum ab eo occultatum fuerit, eundem adfert reatum acsi primum accidisset cum de eo certior factus est. Ubi fœmina partum enixa est die lavationis, temporis mutandarum habitationum, vel antea, actio stupri instituatur comitiis generalibus proxumis, modo actor competens tum vel antea resciverit. De stupro per conceptum partus non consummato, si actori innotuerit, idem valeat.

---

[1]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

Þar er annarr maþr sökir legorþz söc enn sacar aþili, oc tekr hann minni satt enn hann mundi, ef hann scyldi feit hafa, varþar hanom fiörbaugsgarþ, oc scal qveþia til IX bua a þingi. Sa a söc er fe a at taka. Eigi scal maþr sökia fleiri menn til faþernis ens sama barns eitt sumar enn einn. Sökia a hann sva marga sem hann vill [1])senn a eino sumri [2])um hina sömo kono.

[3])[Eigi fylgir lögsect lengr enn til ens þriþia alþingis. Sökia scal til faþernis oc rettar, ef lengr þarf].

Þar er maþr sökir mann til faþernis barns, hann scal stefna hanom um þat at hann hafi legit meþ kononni [4]), oc i þær vændir komit at hann hafi getit þat barn [5])er su kona ol, ef þeim veri þat scapat, kveþa a hvenær hon varþ lettari þess barns, oc nefna barn ef hann veit, oc sva konona, oc sva þann er hann sökir til faþernis. Hann scal stefna at heimili [6])hans eþr þar er hann hittir hann sialf-

Ubi alius qvam actor competens causam egit stupri, minoremqve per transactionem causæ, multam injungit reo qvam fecisset, si pecuniæ multaticiæ ipsi cederent, exilium luat. Novem in comitiis vicini evocentur. Causa agenda competit ei qvi multam ex jure caperet. De paternitate prolis eadem æstate in uno plures actio haud instituatur. In qvotcunqve voluerit (actor) de eadem fœmina (stuprata) eadem æstate actionem instituat.

Condemnatio legibus definita, ad tertia tantum usqve comitia generalia (causam stupri) seqvitur. Ad paternitatem comprobandam, multamqve juris personalis violati exigendam diutius, si necesse fuerit, jus agendi patet.

Ubi qvis in alterum de paternitate prolis agit, hunc de eo in jus vocet qvod cum fœmina rem habuisset, et in eum statum pervenisset ut prolem qvam ista fœmina enixa est, generare possit, si physica adfuerit facultas definiat simul qvando hunc partum fœmina peperisset prolemqve nomine, si id sciverit nominet, fœminamqve ut et eum in qvem de paternitate agit. In rei domicilio vel ubi ipsum convenit citationem manifestet, ad paternitatem probandam multamqve juris fœminæ personalis

---

[1]) *B cum suis omittit:* senn.

[2]) *B cum suis interponit:* um legorþ, *de stupro.*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[4]) & [5]) *B cum suis interponit:* N. N., *nomine nominato.*

[6]) *B cum suis* legit: hins, *(et mox)* hinn, *alterius, alterum.*

an at mali til faþernis oc rettar, oc qveþia V heimilisbua til a þingi þess er sottr er.

Rett er at lysa [1])[a þingi til faþernis], oc sökia et sama sumar.

XXXVI. Capituli.

Of þat ef scogarmaþr getr launbarn meþ kono.

Eigi scal lysa legorþz sakir ne um scaldscap at þinglausnom til socnar annat sumar a hendr innan-fiorþungs-mönnom. Rett er [2])manni at höfþa legorþz söc eigi fyrr enn barn er [3])alit. Þa er mal upvist, er aþili hefir spurt sva, at kona segir hanom eþr þa er barn er alit.

Ef kona leggz meþ manni, [4])oc a sacar-aþili kost at taka af henni VIII aura ens fimta tigar, ef hon a fe til. Nu a hon eigi fe, þa scal hann leggia sculd a hana oc segia til þess [5])at socn eþr at feransdomi. Legorþz-sacir allar scolo sottar vera et næsta alþingi, þar er kona er orþin lettari þvatdaginn i fardögum eþr fyrr, enda se aþili innanfiorþungs, oc hafi þa spurt söc þa. [6])[Socn er til,

violati exigendam; ejus etiam in qvem agit domicilii vicinos qvinqve in comitiis evocet.

In comitiis ad paternitatem comprobandam, causam eadem æstate agendam denuntiare fas est.

Titulus XXXVI.

De eo, si proscriptus clandestine prolem cum fœmina procreaverit.

Causæ de stupris et poematibus (famosis) in ejusdem qvadrantis incolas subseqventi æstate agendæ, solutis comitiis ne denuntientur; prole primum natâ stupri causæ actionem instituere cuiqve fas est. Tum stuprum manifestum esse habeatur cum per indicium fœminæ actor competens de eo certior factus est, vel etiam partu in lucem edito.

Si fœmina stupro occasionem præbuerit, actori competenti liceat ei octo qvintæ decadis (ɔ: XLVIII) uncias exigere, modo ei tantæ sint facultates, sin minus, ut per debitum eam sibi addictam faciat, licet, qvod inter agendum, vel etiam judicio bonorum occupationis coram indicare debet. Qvævis stupri causa in proximis agatur comitiis ubi fœmina partum enixa est, die lavationis, temporis mutandarum habitatio-

---

1) *B cum suis omittit:* a þingi til faþernis.

2) *B cum suis omittit:* manni.

3) *B cum suis legit:* fött, *natâ.*

4) *B cum suis legit:* þa a aþili sacar at taka af henni &c., *actor causæ competens ei exigere debet &c.*

5) *B cum suis legit:* at satt, *in conventu transactionis.*

6) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

þartil er liþr et IIIia alþingi um, þar legorþz-sakir ero um manna konor eþr frændsemis-spell et meira, oc sva ef austmaþr getr barn viþ kono, þaþan fra er aþili hefir spurt].

num vel antea, actorqve competens de hacce causa certior factus est et in eodem habitat qvadrante. De uxoribus vero adulteratis et majori cognationis violatione, ut et si Norvegus e fœmina (nostrate) prolem susceperit, agendi jus viget ad tertia usqve comitia generalia peracta, inde a tempore qvo actor competens (de stupro) certior factus est.

Ef legit er meþ kono fyrr enn hon er manni föstnoþ, oc komi þat sva fremmi upp er hon er manni gefin, þa ero frændr aþiliar þeirrar sakar en eigi boandi hennar, oc þeir eigo bötor.

Si fœmina nondum desponsata stuprum passa fuerit, idqve primum sponsaliis peractis comperitur, tum cognati fœminæ, non maritus, et actores sunt competentes et multas capiant.

Ef scogarmaþr getr launbarn meþ kono oc er rett at lysa at lögbergi til faþernis a hendr hanom, scal qveþia V bua til a þingi þaþan fra er hon segir fund þeirra verit hafa. Ef hon segir eigi fund þeirra, þa scal fra heimili hennar qveþia bua.

Si proscriptus e fœmina prolem susceperit, clandestinam paternitatem ad rupem jurisdicundi per denuntiationem ei injungere fas est. Qvinqve in comitiis evocentur accolæ loci in qvo eum secum coiisse illa declarat. Qvodsi illa hoc non declaraverit, domicilium ipsius circumcirca accolæ evocentur.

Börn þau er menn verþa sekir um faþerni, þarf eigi at föra til feransdoms, enda scal döma þeim för um fiorþung þann, er feransdomr er attr i.

Liberos, de qvorum paternitate qvis condemnatur, judicio bonorum occupationis afferre haud necesse est, sed per qvadrantem, in qvo hoc judicium habetur, mendicabunda circulatio iis adsignetur.

Ef legit er meþ þess manz kono er erlendis er, þa eigo frændr kononnar at sökia þa söc, þeir er nanastir ero ut her, en hann a at taka bötr, en ef hann andaz erlendis, oc a hans erfingi bötr at taka.

Si uxor mariti peregre agentis adulterata fuerit, cognati uxoris ei his in terris maxime propinqvi actionem stupri suscipiant, ipse vero (maritus) multas capiat; qvi si peregre emoritur, hæredi ipsius multæ deferuntur.

Ef kona firriz bönda sinn, þa a hann kost at bioþa henni heim, oc veria siþan lyriti innihöfn hennar, þar er hon er, eþr þar er hann vissi nattstaþ hennar siþarst, enda varþar fiörbaugsgarþ samvista hennar þeim [1]) er fregna lyritarvörslo hans. Hann a kost at veria at lögbergi lyriti innihöfn hennar [2]) [eþr samvistor viþ hana].

Si uxor maritum suum deseruerit, eam domum revocare ei liceat, et interdicto deinde convictum eacum prohibere, sive ubi ipsa moratur sive ubi eam ultimo pernoctasse marito innotescit, qvo facto, qvicunqve eacum moratus et de interdicto mariti certior factus exilium luat. Ad rupem jurisdicundi ipsius vel detentionem vel eacum convictum interdicto inhibere fas est.

XXXVII. Capituli.
Of mannvillo.

Fiörbaugsgarþ varþar mannvilla [3]). Þat er mannvilla ef maþr kennir ser annars manns barn, eþr hann kennir öþrom manni sitt barn visvitandi, enda göra þeir [4]) menn allir mannvillo, er i þvi standa, hvart sem þeir villa faþerni eþr moþerni eþr bæþi.

Titulus XXXVII.
De personæ dolosa suppositione.

Dolosa personæ suppositio exilii pœna coerceatur. Dolosa personæ suppositio est, si qvis ex consulto vel alienam prolem pro sua agnoverit, vel propriæ paternitatem alii injungerit. Dolosam personæ suppositionem omnes faciunt, qvi aliqvatenus huic inserviunt fini, sive imposturam fecerint qvoad paternitatem, sive maternitatem sive utramqve.

XXXVIII. Capituli.
Of qvenna-nam.

Ef maþr tekr kono nauþga a brott oc vill eiga ganga, varþar þat scoggang, oc sva þeim er hanom fylgia at þvi raþi. Slict varþar hanom þott annarr maþr nemi hana a brott hanom til handa, oc at hans

Titulus XXXVIII.
De raptu fœminarum.

Si qvis fœminam invitam rapuerit, eo consilio, ut matrimonium eacum contrahat, proscribendus est, omnesqve itidem qvi proposito ejus subministrant. Eodem reatu tenetur ipse omnesqve socii facinoris, alter

---

[1]) *B cum suis legit:* þeim er vito at lyriti er varit innihöfn hennar, *qvi fœminæ domesticam detentionem interdicto prohibitam esse sciunt.*

[2]) *B cum suis omittit:* eþr samvistor viþ hana.

[3]) *B cum suis addit:* öll, *omnis.*

[4]) *B cum suis omittit:* menn.

raþi, oc sva þeim er i förinni ero. Ef menn kalla til kono i hendr hanom eþr þeim mönnom er meþ hanom fara, oc na eigi, þa ero þeir ohelgir viþ averkom öllom, viþ þa menn alla er til kononnar kalla. Bua scal qveþia IX heiman þaþan er konan er numin. Sa maþr er sökir þat mal a kost heiman at stefna öllom þeim, þar er konan atti heimili þa er hon var numin, enda a hann kost þess ef hann vill at lysa at lögbergi a hendr þeim, oc sökia et sama sumar. Fiörbaugsgarþ varþar þeim mönnom öllom er samvistom ero viþ þa menn er i þeirri för voro er konan var numin, visir vitendr fra þvi er hon var numin a brot, oc til þess er sott er um. Þa menn er kono hafa numit eþr þat hafa raþit, eþr hafa hana inni, scal i þann fiorþungsdom sökia er buar ero fleiri or qvaddir or fiorþungi.

Þar er kona verþr numin a brot, oc a hon eigi at selia fiarheimtingar sinar ne sakar einigar aþr liþr þat alþingi er sott er um, nema hon komi aptr til lögraþanda sinna, oc se eigi sakir tilbunar.

XXXIX. Capituli.

Of farning manna.

[1] [Ef menn feria þa menn af landi heþan er kono hafa numna oc konona

qvamvis, modo ejus consilio et ei habendam, eam rapuerit. Si qvi ab eo ejusve sociis fœminam reclamaverint, sed ejus compotes non fiunt, cujusvis generis plagis a qvovis reclamantium inferendis obnoxii sint. Accolæ novem domicilium unde fœmina rapiebatur circumcirca evocentur. Hanc causam agenti fas est omnes eos inde domo evocare, ubi fœmina usa est domicilio cum rapiebatur; sed ei etiam liceat, si voluerit, reis ad rupem jurisdicundi causam denuntiare et eadem æstate agendam suscipere. Exilium luat qvicunqve scienter convixerit iis, qvi in raptu fœminæ socii adfuerunt, a tempore inde qvo fœmina rapiebatur ad institutam usqve actionem. In eos, qvi fœminam rapuere vel raptum consiliis adjuvere vel eam domi detinent, in ejus qvadrantis judicio actio instituatur, unde vicinorum plurimi evocabantur.

Fœmina rapta nec debita sua exigenda nec alias causas alii commendat ante comitia illa generalia peracta, in qvibus de raptu actio instituitur, nisi ubi ad tutores suos legitimos, causis nondum ad agendum præparatis, redierat.

Titulus XXXIX.

De hominum vecturis.

Si *qvi extra patriam vexerint eos qvi fœminam rapuere fœminamqve iiscum, exi-*

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

meþ þeim, oc varþar fiörbaugsgarþ þeim mönnom öllum er samscipa þeim fara, enda varþar sva, ef þeir föra samscipa þeim manni er konona let nema ser til handa, þott hann veri eigi i förinni. Stefna scal þeim söcum at festarhælum, enda qveþia þaþan bua IX a þingi. Ef meiri ero raþ kend um kono-nam þeim manni er eigi var i för þeirri, oc scal lata varþa scoggang hanom, ef menn vilia sökia hann, oc sva et sama, þott fleirom mönnom se raþ kend, oc scal qveþia til heimilis-bua IX heiman þess manz er sottr er. Þar er rett um sakir þær allar, er bua scal qveþia heiman til, hvart sem vill at stefna heiman eþr lysa a þingi. Þat er oc rett um sakir þær, er göraz af kono-namino, i raþom eþr i eiginorþi, ef sakar-aþilia þikir ser þat högra, at qveþia bua IX heiman um þann staþ, sem konan var a brot numin].

lium luant omnes qvi in eadem nave (scientes) iiscum feruntur. Eadem pœna tenentur omnes in eadem nave, ac ille qvi fœminam sibi rapere faciebat peregre delati, ipse qvamvis a facto exeqvendo abfuerit. Causæ hinc oriundæ ad navis ligamentorum palos citentur, eosqve circumcirca novem in comitiis accolæ evocentur. Qvodsi qvis in ea expeditione qvidem non constitutus, tamen magnopere raptum fœminæ consiliis adjuvasse arguitur, proscriptionis pœna ei, si in eum agere placuerit, infendatur. Si data consilia pluribus adscribuntur, idem valeat. Domicilii ejus, in qvem agitur, vicini novem domo evocentur. Causas omnes, qveis vicini evocati adhiberentur, fas est, utrumvis placuerit, domo citare vel in comitiis denuntiare. Cæterum qvoad causas e raptu fœminæ oriundas, sive circa consilia data sive circa initum matrimonium versarentur, novem accolas, ubi actori competenti id factu facilius visum est, locum, unde fœmina rapiebatur, circumcirca, evocare liceat.

XL. Capituli.

Of festarkvenna nam.

Ef maþr nemr festar-kono manz a brot, þat varþar öllom þeim scoggang, er lut eigo i þvi, viþ lögraþanda hennar, oc sva viþ festarmann hennar. Scoggang varþar þeim manni eiginorþ er þa kono gengr at

Titulus XL.

De raptu sponsarum.

Ubi sponsa cujusdam rapitur, omnes hujus facti participes, tum in tutorem fœminæ legitimum, cum in ejus sponsum proscriptionis tenentur. Eandem luat pœnam, qvi cum fœmina rapta contrahit matrimo-

eiga er numin er i brot, þoat hann veri eigi i för þeirri.

XLI. Capituli.

Of farning numinna kvenna.

Of sakir þær allar er af kono-namino göraz, um raþ oc um tilfarar, oc nam oc um eiginorþ, er rett at qveþia bua fra heimili konunnar.

[1][En ef þeir feria kono þa af landi a brot er numin er til eiginorþz, oc er rett at stefna at festarhælom styrimönnom oc hasetom].

XLII. Capituli.

Of þat at stefna um raþ um kono-nam.

Þviat eins scal stefna fra heimili hennar um raþ eþr qveþia bua, ef sa er sottr er konona gengr at eiga, enda hafi hann eigi i för verit.

Ef raþ ero kend öþrom mönnom þeim er eigi foro til, oc scal þeim stefna at heimili sino, eþr þar er hann [2]) finnr þa at mali, oc qveþia til IX [3]) bua a þingi.

nium, qvamvis raptus actioni ipse non interfuisset.

Titulus XLI.

De raptarum fœminarum vectura.

In causis omnibus e raptu fœminæ oriundis, de consiliis et aggressione, raptu et matrimonio, accolas fœminæ domicilium circumcirca evocare fas est.

Si qvi vero fœminam eo consilio raptam, ut in matrimonium adscisceretur, extra patriam vexerint, ad navis ligamentorum palos tam navcleros qvam nautas in jus vocare jure convenit.

Titulus XLII.

De vocatione in jus propter consilia ad raptum fœminæ promovendum data.

Ea solummodo lege e domicilio fœminæ de consiliis datis vel citetur vel vicini evocentur, si eam uxorem ducens in jus vocatus sit, nec rapti socius adfuerit.

Ubi alii qvam socii itineris raptum fœminæ consiliis adjuvasse arguuntur, in propriis domiciliis in jus vocentur vel ubi agens eos convenit, novem in comitiis vicinis (eorum) evocatis.

---

[1]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*
[2]) *B cum suis legit:* hittir, *sensu eodem.*
[3]) *B cum suis omittit:* IX.

XLIII. Capituli.

Of mann-frelsi.

Sa maþr er manni gefr frelsi, hann scal föra framm börn hans, jamt er þat sem um arf.

Þat er um þræla, at sa maþr scal þa framföra, er fe a at þeim; eigi verþr hann fyrr frials enn hann hefir goldit helminginn verþzins eþr meira.

Þa er manni frelsi gefit at fullo, er hann er i lög leiddr. Hann scal i lög leiþa goþi sa, er hann er i þingi meþ oc scal hann taka kross i hönd ser oc nefna vatta. I þat vetti at hann vinnr eiþ at krossi, [1])oc segir þat guþi, at hann mun halda lögum, sem sa maþr er vel heldr, oc hann vill þa vera i lögum meþ öþrom mönnom; [2])þeim er guþ gramr er þvi nitir, nema fe sino böti.

Eigi þarf sa maþr þann eiþ at vinna er hanom var ungom frelsi gefit. Halfan rett scal hann taca, ef hann kömr a jarls jörþ, en þa allan oc fullan er hann kömr a konungs jörþ. Penning scal hann gefa goþa þeim er hann leidir i lög, þat scal hinn tiundi lutr eyris [3]) vera; þeim þræli scal hann frelsi gefa, er hann hefir

Titulus XLIII.

De manumissione.

Qvi aliqvem libertate donat, liberos ejus etiam sustentet. Regulæ de hæreditate hic etiam valeant.

Qvoad servos est (cautum legibus) ut ille eos sustentet, qvi pretium eorum libertatis capiat. In liberum haud evadit servus, prius qvam dimidiam pretii partem majusve solverat.

Tum qvis omni ex parte libertatem adeptus est, cum in municipium recipitur. In municipium eum recipiat prætor, cujus curiam seqvitur. Cruce in manus sumta testes antestetur ad testificandum, qvod ad crucem juramentum præstat, Deumqve contestatur, se leges civiles ita servaturum esse ut qvi eas optime servat, seqve tum communium legum tutamine uti velle. Si qvis (dicat) hoc inficias ierit, ira Dei tenetur, nisi delictum suum multa expiet.

Qvi juvenis libertate donatur tale juramentum præstare non necesse habet. Ille in comitis territorio versans dimidiam juris violati multam capiat, totam vero plenamqve si in regis terram devenerit. Præteri in municipium eum recipienti nummulum eum expendat, qvi decimam unciæ partem exæqvet. Eum servum (dominus) manu-

[1]) *B cum suis addit:* lögeiþ, *justum juramentum et porro legit:* oc segi ec þat guþi, *idqve deum contestor qvod &c.*

[2]) *B cum suis legit:* þeim se goþ gramt er þvi nitir, *negans idoli ira teneatur.*

[3]) *B cum suis omittit:* vera.

fulla verþaura fyrir fundit. Nu gefr hann þeim frelsi er hann hefir eigi fullo verþi keyptan. Nu ræþr hann ser a hendr þann omaga, en eigi frændom sinom.

Rett er at maþr kaupi [1]) til eiginkono ser ambatt XII aurom fyrir lof framm.

Ef præli er gefit frelsi, oc er hann eigi leiddr i lög eþr i brecko, þa scal hann hvartki taka frials manz rett ne præls, enda heitir hann þa grefleysingr.

mittat, qvem pleno pretio emtum adqviverat. Qvodsi eum manumiserit, qvem non pleno emit pretio, sibi ipsi non propinqvis suis eum sustentandum conciliat.

Duodecim unciarum pretio, venia qvamvis non impetrata, ancillam sibi in uxorem emere cuiqve liceat.

Ubi servus libertate qvidem donatus in jura civitatis tamen non recipitur, nec in clivum (comitialem) deducitur; ille nec liberi nec servi jure fruatur, et a ligone liber dicitur.

XLIV. Capituli.

Of frændsemis-spell et meira.

Of frændsemis-spell en meiri eþr sifiaslit hin meiri, ef þeim söcom verþr rett stefnt, oc verþr maþr sannr at, þa eigo varnir eigi at metaz um þau mal. [2]) Of manna konor oc nunnor, þa er slict et sama. [En þat er frændsemis-spell et meira ef maþr liggr meþ næsta bröþro sinni, eþr nanari kono oc varþar þat scoggang. En þat ero sifiaslit in meiri er maþr liggr meþ sistrungom tveim, eþr þeirri kono, er bröþrungr hans hefir barn viþ getit, þat varþar scoggang. En of frændsemis-spell en minni oc um sifiaslit en firnari enn sva, þa varþar fiör-

Titulus XLIV.

De majore cognationis violatione.

De majore cognationis vel affinitatis violatione (præfiniunt leges) ut si causæ de iis legitimo modo citatæ fuerint, reusqve convincitur, exceptiones nullius habeantur. (Qvoad causas) de uxoribus maritatis vel sacris virginibus stupratis idem valeat. Pro majori cognationis violatione habeatur, si qvis fœminam in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu stupraverit. Hoc proscriptionis pœna coercendum est. Majorem affinitatis violationem esse censendum est, si qvis e duarum sororum filiabus vel fœmina, ex qva consobrinus ejus prolem suscepit, liberos procreaverit. Hoc pro-

---

[1]) *B cum suis legit:* til carnaþar ser, *sibi in contubernium.*

[2]) *B cum suis legit:* of manna-konor eþr nunnor, varþar slict sem um frændsemis-spell et meira eþr sifia-spell et meira, *ob uxores, sacrasve virgines violatas eadem pœna irroganda est ac ob cognationis vel affinitatis majorem violationem. Reliqvum hujus tituli omittit.*

baugsgarþ. Þat ero alt stefno-sakir oc scal qveþia til IX bua a þingi þess er sottr er.

Þat er mælt enn ef (maþr) elr barn viþ þeirri kono, er eigi a at sættaz a fyrir lof fram, oc vilia þeir menn sættaz a er sökia eigo, þa scal sa er söc er a hendi handsala secþ sina, ef eigi fæz lof til alsykno hanom, slica sem lof fæz til. Nu hittaz þeir eigi oc scal hann þa selia i hönd öþrom manni at handsala þeim secþ hans. Ef eigi fæz lof til satta, þa scal göra secþ hans. Þar scal bera vetti þat lata i sattardom er hann handsalaþi secþ sina, oc sva þat er hann seldi öþrom manni i hönd. Ef nokor sykna fæz hanom, þa scal byscop segia hveria secþ hann vill at hinn hafi, oc scal nefna vatta at þvi a hvat hann qveþr um secþina, oc lata þat vetti bera i soknina. Þat er oc rett at stefna manni heiman til satta lofs, oc scal þa lata döma secþ hins slica sem byscop fær leyfi til. Ef sa maþr ferr annan veg meþ ser siþan enn byscop qveþr a, þa er hann baþ lofs til sycno hanom, þa a byscop cost a hino næsta alþingi þvi er hinn bra af hans boþi at segia til secþar hans at lögbergi sva fullrar sem hann vill. Byscop a þvi at raþa sa er yfir þeim fiorþungi er, hvart hann vill lata eiga ferans-

scriptionis pœnam reo adfert. Cognationis vero violatio minor, remotiorisqve affinitatis læsio exilii pœna coerceatur. Omnibus hiscè causis citatio adhibeatur novemqve ejus in qvem agitur domicilii vicini evocentur.

Si qvis prolem e fœmina generaverit, de qva stuprata causam non nisi venia data transigere fas est, actores vero causæ competentes eam transigere voluerint: præfiniunt leges, ut reus, dextra juncta, alteri tantam sibi irrogare condemnationem commandet, qvantam data concedit venia, si nempe non acqviri possit venia, permittens, ut a reatu in totum liberetur. Qvodsi (actor competens reusqve) nullibi convenerint, hic alteri tradat condemnationem suam dextræ pignore oblato alteri committere. Si ad causam transigendam venia non adqviritur, reus condemnandus est. Judicio causæ definitivo coram proferri siat testimonium, probans eum condemnationem suam manu juncta alteri commendasse definiendam, vel hoc sui loco faciendi jus tertio tradidisse. Ubi ex aliqva parte condemnationis pœna ei remittitur, episcopus definiat, qvatenus condemnatio sit moderanda, et testes contestentur, qvomodo condemnationem circumscribat, eorumqve testimonium actioni adhibeatur. Adhæc fas est domo aliqvem citare ad causæ transactionis veniam (forte exaudiendam) qvo casu condemnatio reo injungatur juxta ve-

dom at þann mann eþr eigi. Ef byscop vill at domr se, þa scal hann a þat qveþa, er hann segir til secþar hins, hvart feransdomr scal vera. Enda scal sa maþr uphalda er hann qveþr til. Þat vetti scal lata bera i dom þann er nefnt var at orþum byscops, þa er hann sagþi til secþar hins, en fe alt oc omagar ens sekia manz scal sva fara sem byscops er raþ til.

niam qvæ episcopo concedebatur. Si reus posthac aliter se gesserit qvam episcopus veniam de moderatione condemnationis expetens constituebat, hujus sit optionis, proximis comitiis generalibus, postqvam præscriptis ejus declinabat (reus) condemnationem ejus prout placuerit plenam, ad rupem jurisdicundi proclamare. Episcopus qvadranti, (unde reus est), præfectus definiat, an judicium hujus bonorum occupationis haberi vellet, nec ne? Qvodsi episcopus hoc judicium haberi voluerit, rei condemnationem proclamans simul definiat, ubi judicium bonorum occupandorum habeatur. Hoc vero judicium instituat qvicunqve (episcopus) constituerit. Hoc judicio coram producantur testes in verba episcopi, cum rei condemnationem proclamabat, nuncupati. De bonis vero alendisqve condemnati juxta episcopi placita constituatur.

Ef þeim manni er borgit eptir feransdom oc er þat þegar fimtardoms söc, varþar scoggang, oc a sa maþr sakir þær.

Si judicio bonorum occupandorum peracto, condemnato aliqvis opitulatus fuerit, hæc causa qvinionis judicio mox inferatur, et eidem ac causa principalis agenda competit.

Nu vill byscop eigi lata feransdom vera, þa scal hann segia til þess at lögbergi, en sva ferr annat alt sem aþr er (mælt) oc slict varþa þa biargir snemma].

At si episcopus judicium bonorum occupandorum habere nolit, tum hoc ad rupem jurisdicundi proclamet, cætera vero omnia, ut antea (præscribitur) moderanda sunt, et opitulationes condemnato mane præstitæ eadem pæna coerceantur.

XLV. Capituli.

Of þat hvat mann förir i ætt.

[1] [Fiorir ero þeir lutir er menn berr i att a landi her. Sa er einn lutr, ef maþr a kono, þa er hann hvilir hia, oc scal þat hans barn vera, er su kona elr. Sa er annarr lutr, ef maþr handsalar faþerni at barni oc viþtöko. Sa er hinn III lutr, ef scirsla er gör, oc vinni hon mann sannan at faþerni barns. Sa er hinn fiorþi lutr, ef qviþr sannar mann at faþerni barns. At þeim lut nockorom scal maþr i att vera at lögom varom sem nu er talit, en engum öþrom. Eigi scal heimis-qviþ annan at henda eþa illtyngþir. Su söc fyrniz aldrigi at sökia til faþernis].

XLVI. Capituli.

Of undirmal i sættar-handsali.

[2] [Þar er menn vilia nefna satt meþ ser oc vilia þeir luka meþ ser fleirum sökom enn einni, oc verþr manni þat fyrir at hann kippir a brott hendi sinni, þa er sum mal ero tind en sum eigi, en þo verþa sva fremmi en fyrsto handsöl föst er lokit er hinom efstum, um þau mal atto at fylgia.

Titulus XLV.

De iis, qvæ ad (paternam) prolis afmiliam definiendam inserviunt.

Qvadruplici modo in patria nostra paternitas comprobatur. Primo: si qvis uxorem thori conjugalis eocum sociam habuerit; prolis enim, qvam hæc enixa est, pro illius etiam habeatur. Secundo: si qvis dextra oblata prolis paternitatem agnoscendo receperit. Tertio: si lustratione (per ordalia) facta fæmina virum paternitatis convicerit. Qvarto: si veridicorum effato paternitas cui injuncta fuerit. E legibus nostris aliqvo jam allato modo, nec alio qvodam certæ familiæ qvis adscribatur. Alia domesticorum effata ne adhibeantur, nec calumniarum (ulla ratio habenda est). De paternitate agendi jus nunqvam præscribitur.

Titulus XLVI.

De dolosa reservatione mentali in causis dextræ pignore transigendis.

Ubi lites suas transacturi plures qvam unicam causam simul ad finem perducere cupiunt, sed alter eorum qvibusdam tantum non omnibus litibus recitatis manum suam retrahit: prima manufacta stipulatio tum primum rata maneat, cum suprema ad hasce causas pertinens peracta est.

---

[1] *Hunc titulum B cum suis omittit.*

[2] *Hunc titulum B cum suis etiam prætermittit.*

Ef maþr sættiz a söc eþr hverngi maldaga er þeir göra meþ ser, oc scal þat tina fyrir vattom a hvat þeir sættaz. Nu verþr öþrom þeirra þat fyrir at hann qveþr sva at orþi at sakir allar scolo liggia niþri meþal okkar, þær er fyrir þenna dag ero görvar, oc veit hann vanir leyndra mala meþ þeim oc vill hann sva vela hinn, oc ero eigi þa sakarnar settri enn aþr, þær er leynt var, oc varþar þat fiörbaugsgarþ, oc a sa söc er hann vildi vela, scal stefna heiman oc qveþia til IX heimilisbua a þingi þess er sottr er].

Litem suam transactione finientes vel qvæcunqve alia pacta inter se contrahentes, conditiones stipulatas testibus coram recitent. Qvod si acciderit, ut unus contrahentium ita verba faciat: omnes ante hanc diem inter nos enatæ simultates compositæ sint, plures, adhæc occultas, eventuras esse præsagiens, alterumqve hoc modo decepturus, tum lites illæ arcanæ non magis qvam antea pro compositis habeantur, fraudemqve intendens, exilium luat, qvæ causa agenda ei competit, qvem decipere voluerat. Domo citetur et novem ejus, in qvem agitur domicilii vicini, in comitiis evocentur.

XLVII. Capituli.

Of þat ef annarr handsalar satt fyrir mann um legorþs-söc.

[1] [Ef annarr maþr handsalar satt fyrir mann um legorþs-söc oc scal hann sculdfesta hinn þvi fe, oc gefa hanom eigi þat fe aþr hann hefir unnit halft af ser eþr meira, nema faþir eþr moþir eþr broþir eþr sytskin hans nokot leysi hann undan; þau eigo at gefa hanom þat fe er þau vilia. En ef annarr maþr leysir hinn undan, oc scal sa sculdfesta hinn öllo þvi fe er hann geldr fyrir hinn, nema hann gialdi meira enn sa veri verþr, ef hann veri þræll, oc scal hann eigi meira fe

Titulus XLVII.

De eo, si unus pro altero de causa stupri transactionem manu stipulatur.

Unus qvamvis alterius loco de causa stupri transactionem manu stipulatus fuerit, multæ nomine hic tamen reum sibi debitorem addicat, nec pecunias multatitias in prius remittat, qvam dimidiam earum partem majusve laborando demeritus est, nisi pater ejus materve vel fratres vel sorores eum redemerint. Hi qvantum volunt ei donent. Qvodsi alius eum redemerit, ut hic eum sibi qva debitorem addicat fas est, in tantum, qvantum pro eo expenderat, nisi plura ejus loco solverit, qvam pro mancipio ven-

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

sculdfesta enn hans verþ veri, ef hann veri i anauþ].

XLVIII. Capituli.

Of þat ef maþr tekr mann i sculd.

[1] [Þar er maþr tekr mann i sculd, þa scal hann segia til heimilis buom V meþ vatta, þeim er hanom bua næstir, til sculdfesti hans, oc sva at lögbergi et næsta sumar eptir, enda ma hann þa veria lyriti innihöfu hans ef hann vill. Þa varþar scoggang öllom öþrom mönnom, ef hann hafa inni oc þiggia verc at hanom, oc er þat fimtardoms söc.

Nu getr hann launbarn annat meþan hann er i sculdinni, oc verþr hann þa þræll hins, er feit atti at hanom sva sem hann veri ambattar sonr. En sa er feit galt fyrir hann scal varþveita barn hans oc ala up i anauþ. En ef handsalsmaþr görir eigi sva, þa verþr hann seer um þat VI merkor oc a sa söc er vill, oc scal stefna heiman, oc qveþia til V heimilisbua a þingi þess er sottr er. Þess a maþr oc cost, sa er aþili er legorþz sacar, þar er kona hefir barn alit laungetit, at heimta at henni VI merkor ef hon a fe til, eþa

ditus veniret ille, non enim majoris debiti nomine eum sibi addicat, qvam ille in servitutem venditus veniret.

Titulus XLVIII.

Si qvis alterum ob æs alienum sibi obnoxium fecerit.

Ubi qvis alterum ob æs alienum sibi obnoxium facit, ejus addictionem et qvinqve addicti domicilio proxime accolis, et ad rupem jurisdicundi æstate subseqventi indicet, qvo facto etiam ejus domi detentionem interdicto, si placuerit, inhibere fas est. Tum etiam omnes alii (qvam ipse creditor) vel eum domi detinentes vel ejus operas percipientes, proscriptionis tenentur. Hæc causa in qvinionis agatur judicio.

Qvod si debito adhuc detentus secundam prolem clanculum generaverit, ejus servus fiat, cujus debito detinebatur, non secus acsi serva ejus prognatus fuisset. Qvi vero pecunias ejus loco solverat, prolem ejus curet in servili conditione eam educens. Si addicti debitum per manufactam stipulationem solvens ita facere neglexerit, sex marcarum multa tenetur, causaqve agenda defertur cuicunqve agere voluerit. Domo citetur, qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis. Porro ejus, qvi stupri actor est competens, optioni relinqvi-

---

[1]) *Hunc titulum A et cæteri eum secuti cum antecedenti ita conjungit ut unum tantum efficiat, sed hujus sectionis titulorum conspectum, qvi sectioni præmittitur, [illegible] in duos [illegible] loco opportuno [illegible]. [illegible] B [illegible] omittit ea quæ uncis [illegible].*

sculdfesta hana ella þeim VI mörkom. Þat scal hann mæla at heimili kononnar].

[1])Ef kona er olett su er eigi a ser bönda, *usqve* ne ilit. Ef sa maþr leynir þvi meþ henni visvitandi, er barn þat a, þa scal eigi sættaz a legorþ þat viþ hann, nema einkaleyfis se at beþit. Jamt varþar þar viþ hvart þeirra, sem þau hafi gört frændsemis-spell et meira eþr sifia-spell et meira. Sva varþar þar mannvilla sem annarsstaþar, oc scal stefna þeirri söc heiman, oc qveþia til a þingi IX heimilis bua þess er soltr er.

Ef legit er meþ kono, enda eigi barn hennar bötr at taca eþr sa maþr er hon a varþveizlo fiar, oc scal hon eigi at heldr varþveita þat fe ne taca vöxto af.

Ef olett kona verþr sek, þa varþar eigi biörg hennar, oc eigi verþr hon oheilög aþr hon ris upp af sæingo.

XLIX. Capituli.

Of þau mal er eigi scal sættaz a fyrir lof fram.

[2]) [Þat er mælt i lögum varom at hvar

tur, fœminæ spuriam prolem enixæ, sed bonis pollenti, sex marcas exigere, vel eam etiam, harum sex marcarum respectu sibi addictam facere. Hoc (anne facere (vellet) in fœminæ domicilio declaret.

Fœmina soluta si gravida fierit — usqve — nec cutis color (immutetur). Si pater prolis (fœminæ graviditatem) eacum ex consulto occultaverit, hæc causa stupri ei per transactionem ne remittatur, nisi venia acqvisita sit specialis. Qvivis eorum tanti criminis tenetur acsi majorem vel propinqvitatis vel affinitatis violationem commisisset. Dolosa personæ suppositio hic eadem, ac alias solet, pœna coerceatur. Domo causa inde enata citetur, novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis.

Ubi fœmina stupratur, multasqve stupri vel ipsius proles vel alius qvis fœminæ curatelæ demandatus caperet, illa pecunias hacce multatitias tamen nec ipsas curet nec earum proventus referat.

Ubi fœmina uterum ferens condemnatur, ei impune opem ferat, qvicunqve voluerit, nec securitate vitali destituitur prius qvam pericula puerperii superavit.

Titulus XLIX.

De causis qvæ sine data venia transigere non licet.

Legibus nostris cautum est, ut omnes domi-

[1]) *Lex qvæ hic tantum innuitur, antea Titulo XXXIII hujus sectionis in extenso legitur.*

[2]) *Totum hunc titulum B cum suis prætermittit.*

þess er menn sættaz heima a þær sakir, er eigi a at sættaz a, oc varþar þat fiörbaugsgarþ hveriom er asættaz, oc a hverr söc þa er vill; scal stefna heiman oc qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er. Sa maþr er söc þessa vill sökia scal nefna vatta. I þat vetti at ec stefni N. N., N. N. syni um þat at hann sættiz a söc þa er hann er aþili at, viþ þann mann oc nefna hann, þa legorþz-söc er hann la meþ N. N., N. N. dottor, þeirri kono er frændsemis-spell et meira fylgir eþr sifia-spell, eþr hon se manz kona eþr nunna, enn ec teliumc aþili at sökinni. Tel ec hann af söc þeirri sekian fiörbaugsmann; stefni ec til þings. Siþan scal hann stefna hinom er söc er a hendi oc mæla sva: nefni ec i þat vetti at ec stefni N. N. syni um frændsemis-spell þat er hann görþi i þvi legorþi er hann la meþ N. N. dottor; tel ec hann eiga at verþa um söc þa sekian [1]) fiörbaugsmann, ef hin meiri mein ero.

causas non transigendas, transactione finientes exilii pœnam ubiqve luant. Causa agenda defertur cuiqve volenti. Domo citetur, novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis. Hanc causam agere parans testes denominet. In id testimonium ferendum (inqviat) qvod N. N. filium N. N. ejus rei gratia in jus provoco, qvod causam, qvæ ad eum qva actorem competentem pertinuit, cum isto, qvem etiam nominet, transegit. Eam, inqvam, causam qvod cum N. N., N. N. filia rem habuerat, fœmina scilicet, qva stuprata majorem cognationis vel affinitatis violationem admisit, vel qvæ uxor fuit maritata, vel virgo initiata. Ego vero hujus causæ agendæ jus mihi competere contendo. Hujus rei causa eum exilio obnoxium proclamo; ad comitia causam citatione defero. His factis eum cui actio intenditur in jus vocet hunc in modum verba faciens. Testes in id testificandum denomino, qvod N. N., N. N. filium in jus voco ob cognationis illam violationem qvam stupro in N. N. N. N. filiam commisso admisit. Ea de causa, modo graviora matrimonii ineundi impedimenta subesse probetur, eum exilii condemnandum contendo.

Sanna scal frændsemi at domi, oc qveþia bua IX til a þingi oc sva um sifiar. Rett er at sökia um legorþ, ef sa maþr vill

Judicio coram cognatio probetur, accolis novem in comitiis evocatis. Idem de affinitate valeat. Si actor competens stupri

---

[1]) *Legendum videtur:* scogarmann, *proscriptum cfr. Titulum XXXII.*

sott hafa, þott kona segi eigi a hendr manni, er aþili er.

Ef maþr verþr aþili at söc þeirri er frændsemis-spell et meira fylgir eþr sifia-slit et meira oc vili hann eigi sott hafa oc varþar þat fiörbaugsgarþ, enda a sa söc er vill, oc scal stefna heiman. Nefni ec i þat vetti at ec stefni N. N. um þat at hann hafi eigi selda oc sotta legorþz-söc þa er hann er aþili at a hönd N. N. er hann hefir legit meþ N. N. þeirri kono er fylgir frændsemis-spell et meira eþr sifia-slit et meira, a eno þriþia alþingi siþan er su söc com upp fyrir [1]) her; tel ec hann sekian fyrir þat fiörbaugsmann oc teliumz ec nu aþili at söc þeirri. Stefni ec til þings.

Þar er maþr a frændkono sina eþr sif-kono, oc varþar fiörbaugsgarþ um hin minni mein. Nefni ec i þat vetti. At ec (stefni) um þat at hann eigi N. N. frænd-kono sina eþr sifkono. Læt ec at döma eigi scilnaþ meþ þeim, þa er frændsemi er sönnoþ eþr sifiar at domi. Tel ec

actionem instituere voluerit, liceat, fœmina qvamvis neminem criminis arguat.

Si qvis causæ, de cognationis vel affinitatis violatione majori instituendæ, actor competens factus, actionem suscipere noluerit, exilium luat, et causa domo citata, agenda deferatur cuicunqve optaverit. Testes denomino (inqviat agens) ut testimonio comprobetur, me N. N. in jus vocare, eo nomine, qvod causam stupri ei qva actori competenti delatam, nec alteri agendam demandavit, nec ipse jam in tertiis post causam ei cognitam comitiis generalibus suscipiebat, in N. N., qvi cum N. N. rem habuerat, fœmina (nempe) qva stuprata major cognationis vel affinitatis violatio committebatur. Eum ob hocce delictum exilii reum contendo et mihi hancce causam agendam cedere declaro. In comitia causam citatione defero.

Ubi qvis fœminam cognatione vel affinitate, ad minora matrimonii impedimenta referendis sibi junctam (ex consulto) uxorem ducit, exilii tenetur. Testes contestor (inqviat agens) ut testimonio comprobetur, me (N. N.) in jus vocare eo nomine qvod cognatione vel affinitate inhibitis conjunctam sibi fœminam uxorem habeat. Cognatione vel affinitate (non toleranda) judicio coram comprobatis divortium facere iis injungendum esse volo. Eum exilii reum

[1]) *Pro:* her, *hic legendum videtur:* hann, *ei.*

hann sekian fiörbaugsmann. Stefni ec til þings.

Tvikvenni varþar enn fiörbaugsgarþ. En þat er tvikvenni, ef maþr gengr kono at eiga, sa er eigi hefir lögscilnaþ gört viþ þa kono er hann hefir fyrr atta. Nefni ec i þat vetti. At ec stefni N. N. um þat tvikvenni er hann gecc at eiga N. N., oc galt mund viþ sva at hann var eigi scyldr viþ N. N. þa kono er hann hafþi brullaup til gört, tel ec hann um þat sekian fiörbaugsmann. Stefni ec til þings.

Ef maþr a næsta-bröþro sina eþr nanari kono oc varþar þat scoggang, enda bergsc hann þa eigi viþ biargqviþ þann at hann vissi eigi frændsemina; slict er oc et sama um sifiar enar meiri. Ef þeim söcom verþr rett stefnt er fylgir et meira frændsemis-spell eþr sifia-spell en meiri enda verþr maþr sannr at, oc komi gögn öll fram, þa eigo eigi varnir at metaz um þau mal. En þat er frændsemis-spell et meira ef maþr liggr meþ næsta-bröþro sinni eþr nanari kono.

En þat er sifia-spell ef maþr liggr meþ þeirri kono, er bröþrungr hans hefir att eþr nanari maþr, eþr orþinn sannr at

contendo. In comitia causam citatione defero.

Bigynia porro exilii pœna coerceatur. Bigynia vero est, si matrimonium inierit ille, qvi modo legali ab uxore qvam habuit non divortium fecit. Testes contestor (inqviat agens) ut testimonio comprobetur me N. N. in jus vocare, nomine bigyniæ, qvod (modo legali) nondum sejunctus ab N. N., qvam antea nuptiis habitis uxorem cepit, matrimonium inierat cum N. N., arrhaqve sponsalitia eam coemerat. Eum ob hocce delictum exilii reum contendo. In comitia causam citatione defero.

Si qvis fœminam in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu secum conjunctam uxorem duxerit proscribendus est, nec tum veridicorum effato (probanti) eum propinqvitatem ignorasse liberatur. Circa affinitates propinqviores idem obtineat. Cum citatio in causis circa cognationis vel affinitatis graviorem violationem versantibus legitimo modo manifestatur, reusqve criminis convincitur, et auctoritates omnes prolatæ sunt, exceptiones adferendi copia haud superest. Pro graviori vero cognationis violatione habeatur, si qvis fœminam in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu secum conjunctam stupraverit.

Pro majori vero violatione affinitatis habeatur, si qvis fœminam stupraverit, cui consobrinus ejus propinqviorve vel in ma-

legorþi viþ hana, enda er slict mælt, ef su er frændsemi meþ kononom, þeim er hann er orþinn sannr at legorþi viþ baþar, at þær ero systrungor eþr nanari.

Ef maþr getr barn viþ göngo-kono, oc vill eigi duga henni eþr barni, þa a at stefna hanom. Nefni ec i þat vetti: At ec stefni N. N. um þat er hann toc eigi viþ barni þvi er hann gat viþ N. N., oc eigi viþ henni sialfri, meþan hon var vanheil, tel ec hann sekiann um þat rettinom VIII aurom ens fimta tigar. Stefni ec hanom til gialda tvinnra um fulgor slicar, sem buar virþa at domi at mic hafi costaþ fyrir þau. Stefni ec hanom til þings.

Nu vill maþr sökia [1]) dömþan mann til faþernis, oc scal hann sva mæla. Nefni ec i þat vetti at ec stefni N. N. til faþernis barns þess er heitir N. N. oc su kona ol er N. N. heitir. Tel ec mer rett or fe hans þvi er N. N. atti a deyianda degi. Stefni ec til þings.

Þat er oc ef maþr vill qveþia bua um legorþz-söc, oc scal hann sva mæla:

trimonio junctus fuit vel eam stuprasse convincebatur. Eædem legum regulæ valeant, si fæminas, qvarum utramqve stuprasse convincitur, tanta intercesserit cognatio, ut duarum sororum filiæ sint vel propinqviores.

Si qvis e fæmina circulatrici prolem suscipiens nec ipsi nec proli suppetias ferre voluerit, in jus vocandus est. Testes denomino (inqviat agens) ut testimonio comprobetur, me, eo nomine, N. N. in jus vocare, qvod nec prolem qvam ex N. N. procreavit, nec ipsam, qvamdiu infirmitate laboravit receperat. Ea de causa eum juris personalis violati multam, octo qvintæ decadis (XLVIII) uncias commisisse contendo. Ad tanta sustentationis præmia in duplum expendenda eum cito, qvanta me illis alendis impendisse judicio coram æstimant accolæ. In comitia eum cito.

Si qvis in condemnatum (l. mortuum) de paternitate prolis agere voluerit, tali modo verba faciat. Testes contestor me N. N. in jus vocare ad prolis ejus paternitatem comprobandam, qvæ N. N. nuncupatur et qvam fæmina nomine N. N. enixa est. E bonis ejus, qvæ die emortuali N. N. habuit, juris personalis violati multam mihi competere contendo. In comitia causam citatione defero.

Si qvis præterea de causa stupri accolas evocare voluerit in hunc modum verba

---

[1]) *Pro:* dömþan, *judicatum, legendum videtur:* dauþán, *mortuum.*

Nefni ec i þat vetti at ec qveþ N. N. buaqviþar, at bera um þat, hvart N. N. hafi legit meþ N. N., oc i þær vændir comit, at þau mætti barn ala, ef þeim veri þat scapat, oc hvart hann se faþir at barni þvi, er N. N. heitir oc N. N. ol a vetri eþr sva sem alit var; ec qveþ hann (þic) at bera qviþ þann nu i sumar fram at alþingis domi, oc i dom fram meþ nauta sina (þina) VIII, en hann (þu) se sialfr inn IX, þar er söc er framsögþ a hönd hanom, oc bera qviþ þann annattveggia a eþa af. Ec qveþ þann (þic) allra þeirra orþa er hann (þic) scylda lög til um at scilia, oc ec vill hann (þic) at domi beiddan hafa oc þvisa mali eigo at scipta; qveþ ec hann (þic) lög qvöþ, svo at þu heyrir a ef sva er.

Ef maþr vill lysa legorþs-söc i þingbreeko eþr at lögbergi, oc scal hann sva mæla: Nefni ec i þat vetti, at ec lysi söc a hönd N. N. um þat at hann hafi legit meþ N. N. oc i þær vændir comit at þau mætti barn geta, ef þeim veri þat scapat. Ec tel hann eiga at verþa fyrir söc þessa sekian scogarmann, oölan, oferianda, oraþandi öll biargraþ. Tel ec sect fe hans alt, halft mer en halft öllom fiorþungsmönnom, þeim er seeþar-fe eigo at taca. Tel ec rett or fe hans VIII aura ens fimta tigar til handa sacar aþilia; ec lysi söc

faciat. Testes contestor me N. N. veridicorum effati postulare ut definiat, num N. N. cum N. N. rem habuisset, et eo prodiisset, ut, ni physica facultas obstaret, prolem concipere possint; (definiat inqvam) num ille pater sit prolis nomine N. N. qvam hyeme, vel prout nata est, N. N. peperit. Illum (te) provoco hæc veridicorum effata æstate instante comitiorum generalium judicio admovere, et cum suis (tuis) sociis, ipse (tu ipse) nonus, causa in reum enarrata, judicio ea inferre; reus hoc effato vel absolvatur vel convincatur. Eum (te) omnium eorum verborum postulo, qvæ illi (tibi) proferenda leges injungunt, et qvæ judicio coram ab eo (a te) expetere volo, necnon ad hancce qvæstionem dirimendam aliqvo modo inserviunt. Legitimis postulandi formulis illum (te) postulo, (illo) te exaudiente, si res ita se habuerit.

Si qvis causam stupri in clivo comitiali vel ad rupem jurisdicundi denuntiari voluerit, ita verba faciat. Testes antestor me litem N. N. denuntiare, eo nomine, qvod cum N. N. rem habuisset et eo prodiisset ut prolem procreare possint, si physica non defuerit facultas. Hac de causa reum proscriptionis condemnandum esse contendo non alendum, non vehendum, nec saluti ejus ullo modo consulendum. Bona ejus omnia commissa dico, dimidia mihi, dimidia qvadrantis incolis omnibus qvibus ex jure bona commissa capere competit. Juris per-

þessa til doms; lysi ec löglysing i heyranda hlioþi i þingbrecko eþr at lögbergi; lysi ec nu til socnar i sumar oc til sectar fullrar a hönd N. N., lysi ec handselda söc ef sva er. Sva scal maþr oc þvi öllo mali fara, þott hann stefni um legorþ, sem nu var tint].

sonalis violati multam, octo qvintæ decadis (XLVIII) uncias e bonis rei actori competenti cedere debere declaro. Causam hanc judicum sententiæ subjiciendam denuntio. Legitimis denuntiandi formulis adhibitis denuntio, in audientium silentio, in clivo comitiali vel ad rupem jurisdicundi. Ad accusationem hac æstate (peragendam) absolutamqve condemnationem in N. N. denuntio. Commendatam causam, si ita fuerit, denuntio. Causæ stupri citationem adhibens, eodem modo (mutatis mutandis) verba instituat.

L. Capituli.

Of mund.

[1] [Þar er hiu coma bæþi i eina sæing, at þa er kono heimill mundr sinn, oc sva vextir af fe þvi öllo, er henni er mælt i mundar-malom. Kona scal oc af sino fe eino taca til atvinno ser, enda scal hann eigi leigia þat fe, er hon a i gripum. Buandi hennar verþr aþili mala þeirra allra er hon var aþr aþili at. Sva a hann enga söc þa at taca af henni, oc sva verþr hann þa aþili at legorþs-söcom um frændkonor hennar. Þeirra saka er hann seliandi oc sva þeirra allra, er hon atti aþr hon veri gefin].

Titulus L.

De arrha sponsalitia.

Conjuges cum thori conjugalis facti sunt participes, (præfiniunt leges) ut uxor arrham suam sponsalitiam, ut et bonorum omnium in pacto arrhæ sponsalitiæ ei constitutorum proventus jure capiat. Uxor etiam propria solummodo bona sustentationi suæ insumat, maritus vero illius e cimeliis constantes facultates ne elocet. Causæ omnes uxori antea competentes ad maritum jure agendæ devolvuntur; harum causarum ne ullam ab ea per mandatum recipere necesse habet; de cognatis ejus stupratis maritus eo ipso actor competens redditur. Omnes hasce causas ut et si qvæ uxori adhæc innuptæ competebant, maritus per mandatum alteri agendas jure committit.

[1]) *Hunc etiam titulum B cum suis omittit.*

LI. Capituli.

Of samfarar hiona.

[1][Ef samfarar hiona versna sva mioc, at kono þickir ser óhögindi verþa a þvi öllo, er hon þarf at hafa til atvinno ser i femunum, oc a hon at segia til byscopi þeim er yfir þeim fiorþungi er. Byscop a at lofa henni, ef hanom litz þat raþ, at heimta fe sitt, hvart sem hann vill lofat hafa at heimta feit alt eþr sumt, enda scal hon slikan lut lata heimta af fe sino sem byscop lofar henni, hvart sem þat er meiri lutr eþr minni fiar hennar.

Kona sialf er jafnan aþili at fiarheimtingum sinum viþ buanda sinn, hveriom sem handsalat var i mund-malum, hvart sem er at byscop lofar [2]hanom fiarheimting, eþa urökiz boandi hennar viþ hana sva at hann hvilir VI misseri fyrir utan reckio hennar, af urökþum.

Ef lögraþandi giptir kono þa, er olett er, visvitandi, sva at hann leynir hinn þvi, oc varþar þat fiörbaugsgarþ hanom, þott lögraþandinn vissi eigi, þa er hann fastnaþi hana, oc verþr viss siþan oc fyrir samgang þeirra. Þat er stefno-söc, oc

Titulus LI.

De conjugum cohabitatione.

Si conjugum cohabitatio in deterius ita vergerit ut vix ac nevix (a marito) ea bona asseqvi posse videatur uxor, qvæ necessario sustentationi suæ insumeret, illa hoc indicare debet episcopo, qvi ejusdem (in qvo ipsa habitat) qvadrantis sacra moderat. Episcopus, si hoc ei visum fuerit, veniam ei impertire debet bona sua, sive concedere voluerit omnia sive ex parte (marito) exigendi. Tantum vero bonorum marito extorqveat uxor, qvantum episcopus concesserat, sive hoc uxoris bonorum majorem sive minorem partem efficiat.

Uxor ipsa primario jus habet qvæcunqve sibi debita marito exigere, cuicunqve in pacto arrhæ sponsalitiæ manufacta stipulatione hoc alias traditum fuerit, ubi nempe vel episcopus hoc ei concesserat, vel maritus tam frigide in eam se gerit, ut animi alieni causa extra lectum conjugalem per sex semestria dormitet.

Legitimus fœminæ tutor, si eam gravidam scienter et dolose hoc alterum celans nupserit, exilium luat. (Idem obtineat) legitimus tutor sponsaliis habitis qvamvis hoc nesciverit, modo postea et ante nuptias hoc ei appareat. Causæ huic citatio adhi-

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

[2]) *Pro:* hanom, *ei (in masculino) legendum opinor:* henni, *ei (in fœminino).*

scal qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er].

beatur novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis.

LII. Capituli.

Of legorþs-sakir.

[1] [Legorþz sacir þær er aþili hefir spurt inn Vta dag, þa er IV vicor ero af sumri eþr fyrr, enda se konan þa orþin lettari oc scal hann stefnt hafa söc þeirri, ef hann er sams fiorþungs, miþvikodag et siþarsta, þa er VI vicor ero af sumri, fimtadaginn eptir, en buar scolo qvaddir þvattdag i fardögom et siþarsta.

Ef aþili spyrr legorþz-söc siþarr enn IV vicor ero af sumri, oc þo fyrir drottinsdag i fardögom, enda se konan þa orþin lettari oc se aþili innan-fiorþungs, þa scal stefnt vera söc þeirri et siþarsta, þa er VII vicor ero af sumri.

Ef aþili spyrr legorþz-söc drottinsdag i fardögom eþr siþarr, oc er hanom eigi scylt at bua mal til a þvi sumri, nema hann vili, þott konan se orþin lettari þa. En ef hann vill sökia þat sumar sökina,

Titulus LII.

De causis stupri.

De stupris qvæ actori competenti innotescunt, qvinto (hebdomadis) die, cum qvatuor æstatis hebdomadæ peractæ sunt vel antea, modo fæmina etiam eo tempore partum enixa sit, actionem citatione facta suscipiat, non serius, ubi in eodem, (cum reo), qvadrante versatur, qvam medio hebdomadis die, cum qvinto seqvente sex æstatis hebdomades fuerint peractæ, vicini vero neqvaqvam serius qvam die lavationis in tempore migrationum evocentur.

Si actor competens de causa stupri, serius qvidem qvam qvatuor æstatis hebdomadibus peractis, sed tamen ante dominicam, qvæ in tempus migrationum incidit, certior factus fuerit, fæminaqve eo tempore partum enixa sit, et actor competens intra qvadrantis terminos agat: citatio ad hancce causam agendam manifestanda est, non serius qvam septima æstatis hebdomade peracta.

Si actor competens causam stupri die dominica in tempus migrationum incidente vel etiam serius comperuerit, ille non, nisi ipse voluerit, ea æstate actionem instituere tenetur, fæmina qvamvis prolem antea enixa

---

[1]) *Hujus tituli qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

þa scal stefnt vera hinn Vta dag þann er VIII vicor ero af sumri, oc sva buar qvaddir et sama.

sit. Qvodsi ea æstate causam agere voluerit, citatio manifestata sit qvinto die hebdomadis octo æstatis hebdomadibus præteritis. Eodem tempore accolarum evocatio peracta sit.

Ef sökin kömr sva siþ upp, at hann ma eigi fa qvadda bua, þa er VIII vikor ero af sumri, oc scal hann þa stefna sva nær þingi sem hann vill, ef hann vill þat sumar sökia, oc qveþia til bua IX a þingi, þa er næstir bua þeim staþ, er hann ætti heiman um at qveþia.

Si causa stupri tam sero evenerit, ut vicinos non evocare possit ante octavæ æstivæ hebdomadis exitum, eadem æstate eam agere cupiens, ad comitia (generalia) tam prope qvam voluerit citationem manifestet, novemqve in comitiis evocet accolas loci, qvem circumcirca domo evocare debuisset.

Ef aþili legorþz-sacar er utan-fiorþungs, oc er hanom rett at hafa þann tilbunaþ, sem nu er taliþr, enda er hanom oc kostr at stefna heiman oc qveþia til bua IX.

Ubi actor competens extra qvadrantem (in qvo causa stupri eveniebat) versatur, ei qvidem liceat modo jamjam allato actionem instruere, sed etiam domo citandi accolasqve novem evocandi jure gaudeat.

Ef utanfiorþungs-maþr spyrr sva siþ sökina at hann þickiz eigi mega til comaz at bua til hvatki er fyrir stendr, oc er rett at lysa at þinglausnom til soknar annat sumar, oc qveþia til heimilis-bua IX a þingi eþr heiman ef hann vill þat heldr.

Ubi alienæ qvadrantis incola causam (stupri) tam sero comperit, ut ob unam aliamve rationem, actionem instituendi occasione se destitutum opinatus sit, comitiis solutis causam æstate subseqventi agendam denuntiare fas erit, novem domicilii accolis, vel in comitiis, vel si id potius voluerit, domo evocatis.

Ef legorþz-sakir ero eigi sva sottar sem nu er talit oc spillaz þa sakarnar. Þat er rett oc eigi scylt, at maþr bui legorþz-söc til fyrr enn barn se alit, ef hann vill, oc söki hinn um legorþit, en þa scal sökia annat sumarr til faþernis um barnit. Eigi sökir til faþernis fyrr enn barn er alit, þott sott se um legorþit. Of

Causæ stupri modo jam definito non actæ in deterius vergunt. Cuiqve fas est, sed nemo obligatur, stupri causam, prole nondum nata, instituere, et si voluerit in reum agere, tum vero æstate subseqventi de paternitate prolis agatur. Prole nondum in lucem edita, et actione de stupro qvamvis peracta, actio de paternitate neqva-

legorþz-sakir þær allar er viþ IX bua qviþ scal sökia, at þar er rett hvart sem vill, at stefna heiman eþr lysa a alþingi.

Sa maþr er legorþz-söc vill tilbua at bua-qviþ, hann scal fara til fundar viþ kono þa er hann vill sökia um, oc spyria hana hver faþir barns þess se, er hon ferr meþ, eþr hon hefir alit. Ef sacar aþili spyrr hana þess, oc er hon þa scyld at segia hanom, en ef hon vill eigi segia — *usqve* — konunnar [1]).

Ef maþr sökir mann til faþernis barns, enda hafi hann sottan hinn aþr um legorþ, oc scal hann stefna hinom um þat at hann hafi legit meþ kononni, oc nefna hana oc sva föþor hennar, oc i þær vændir komit, scal hann qveþa, at hann matti vera faþir barns þess, er hon ol, oc qveþa a nær hon varþ lettari; enda scal nefna barnit oc sva þann er hann sökir til faþernis, oc stefna lögstefno. Þar scal qveþia til bua V a þingi, þa er næstir bua fundinom þeirra sem þar ero til. Ef qviþrinn berr af þeim eþr verþr hann annan veg osannr at, oc a hinn cost (at sökia) annan annat sumar, ef hinn vill til faþernis. Eigi scal hann fleiri menn sökia til faþernis eins barns et sama

qvam instituatur. Qvoad omnes stupri causas, qvibus novem accolæ veridici adhibeantur (generalis valeat regula): ut utrumqve æqve justum sit, eas sive domo citare, sive in comitiis generalibus denuntiare.

Actionem de stupro, accolis evocatis instituere parans, fæminam de qva stuprata agere vult conveniat, et percontetur qvinam pater sit prolis qvam in utero gerit vel peperit. Actori competenti de his interroganti responsum reddere illa tenetur, qvod si hoc declarare illa noluerit — usqve — fæminæ (domicilii accolæ qvinqve evocandi sunt).

Ubi qvis ad paternitatem prolis comprobandam in aliqvem, actione de stupro antea infestatum, agere vult, hunc de eo in jus vocet, qvod cum fæmina, qvam ipsam ejusqve patrem nominet, rem habuisset, et in eum statum, inqviat, devenisset, ut prolem, qvam ista fæmina enixa est, generare possit. Tempus etiam qvando illa prolem peperit, definiat (agens), nominetqve tum prolem ipsam cum eum, cui actio de paternitate intenditur. Legitima citandi formula adhibeatur. Stupri commissi loco proximi accolæ qvinqve in comitiis, si tot ibi adfuerint, evocentur. Si veridicorum effato reus absolutus fuerit vel alio qvovis modo reatum effugerit, agentis optionis sit in alium si voluerit æstate subseqventi de

[1]) *Lex qvæ hic innuitur antea in extenso legitur, Titulo XXXIII in hac sectione.*

sumar enn einn, en aldrigi fyrniz su söc meþan oreynt er hvers barn er].

paternitate actionem instituere. Uno plures eadem æstate de paternitate, actione haud perseqvatur. Hanc vero causam agendi jus neqvaqvam extingvitur, qvamdiu non certo constat, cui proles nata adscribatur.

Ef kona verþr dauþ af barnburþ, oc varþar [1][þeim] scoggang [er barn a], oc a sa söc er legorþz-söc a, [2][oc er rett at lysa ef vill oc sökia et sama sumar], en bua scal qveþia heiman IX, um þann staþ er konan andaþiz i.

Ubi fæmina (stuprum passa) pariens diem supremum obit, pater prolis proscriptionis pœnam luat, qvæ causa actori stupri agenda defertur, eamqve eadem æstate et denuntiare et agere fas est, locum vero, in qvo fæmina decesserat, circumcirca accolæ novem domo evocentur.

[3][Ef maþr tecr minni satt um legorþz-söc enn rett þann er mæltr er i lögom, en þat ero VIII aurar ens Vta tigar VI alna aura, oc verþr hann sekr um þat VI mörkom, oc a hverr söc þa er vill, enda er þa glapit legorþz-sökin, oc a hverr at taca upp söc þa er vill oc sökia til laga.

Si qvis causam stupri transigens, minorem sibi constituerit multam qvam pro jure personali violato solvendam esse leges præfiniunt, qvintæ decadis nempe sex ulnarum uncias octo, sex marcarum multa tenetur, causamqve hanc agat qvicunqve voluerit. Causa qvidem stupri hoc ipso vitiatur, sed alteram causam qvicunqve volens juxta legum præscripta agendam suscipiat.

Ef maþr sökir legorþz-söc handselda oc tekr minni satt enn þa mundi hann at hann scyldi feit hafa, oc varþar hanom þat fiörbaugs-garþ. Aþili legorþz-sakar a söc þa. Þar scal stefna heiman, oc qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess manz er sottr er. En þviat eins tekr

Ubi qvis demandatam stupri causam agens minorem multam sibi constituit qvam fecisset, si pecuniæ multaticiæ ad ipsum deferrentur, exilium luat. Actor competens causæ stupri hanc etiam agat. Domi citatio manifestetur, novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis. Sed

[1]) *B cum suis omittit:* þeim er barn a.

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[3]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*

hann legorþz-sökina, ef hinn hefir minni satt tekna en rettinn].

ea tantum lege stupri causam reassumit (actor competens) si mandatarius ejus minus qvam juris personalis violati multam in transactione causæ sibi constituerit.

LIII. Capituli.

Of hiona-scilnaþ (nymæli or festaþætti).

[1] [Þat er mælt, at hvergi scal hiona-scilnaþr vera fyrir falökis sakar, hvartki sa er þau raþa sialf ne frændr þeirra. Scipta scal omögom þeirra oc föra frændom sem aþr var mælt. Eigi scolo þau scyld at scilia reckio sina fyrir þeim söcom.

Ef at rettum tölum verþr annat hiona felaust, þa scolo omagar þess, er felaust er, koma a fe þess, er feit hefir.

Ef maþr getr barn viþ frændkono sinni eþr sifkono, sva at þvi fylgir frændsemis-spell et minna eþr sifia-spell et minna, oc sva ef qvangaþr maþr getr barn viþ annari kono enn eiginkono sinni, eþr getr maþr barn viþ þeirri kono, er boandi hennar lifir, þott hann eigi eigi at taca retta-far um hana, enda fyrbioþi byscop sa, er yfir fiorþungi er, eþr umboþsmaþr hans þeim samvistor, oc hafa þau eigi þat, er hann mælir um, þa a byscop at þeim manni III merkor vaþ-

Titulus LIII.

De divortio (novella constitutio sectionis de re nuptiali).

Legibus cautum est ut inopiæ gratia nec ipsorum conjugum nec eorum cognatorum consilio divortia admittantur. Alendi eorum distribuantur et cognatis injungantur. Ea de causa separatio qvoad thorum minime fiat.

Ubi per justam bonorum computationem alterius conjugum inopia comprobatur, inopis alendi in bona ejus, qvi facultatibus pollet, transferatur.

Si qvis liberos procreaverit e fœmina ei cognatione vel affinitate tam propinqva, ut hoc ipso minorem cognationis vel affinitatis violationem committat: et, si qvis vir maritus ex alia qvam uxore sua prolem procreaverit; ut et, si qvis prolem susceperit e fœmina, cui maritus in vivis est, ipsi qvamvis juris illius personalis violati multas capere haud competat, modo episcopus eidem qvadranti præpositus, ejusve procurator consociationem iis prohibuerit, hoc qvamvis nullius fecerint: horum qvivis epi-

---

[1]) *Reliqvos hujus sectionis titulos B cum suis prætermittit.*

mala, oc er eindagi a fe þvi i boanda kirkiogarþi, miþvicodag i mitt þing et næsta sumar eptir þat, er eigi er haft þat er biscop bauþ, oc varþar III merkor hald fiar þessa, oc scal sa söc sökia er byscop byþr um. Ein missari stendr þeirra mal sva at byscop eigi fe at taka.

scopo tres panni vulgaris marcas expendere tenetur, qvorum bonorum solvendorum terminus peremtorius erit in coloni (comitialis) cœmiterio mediæ hebdomadis dies, ad medium tempus comitiale, æstate qvæ proxime succedit tempori, qvo episcopi præscripta posthabita sunt. Harum multarum (contumax) detentio trium marcarum multa coerceatur. Causam hanc agat qvicunqve episcopus hoc commendaverit. Per duo semestria in reum agendi jus ita viget ut episcopo hasce multas exigendi via pateat.

LIV. Capituli.

Of þat ef hiu verþa eigi samhuga.

Þar er hiu verþa eigi samhuga, þa er byscopi rett at lofa kononni fiarheimtingar sinar allar undan boanda sinom, þott hann göri eigi lögscilnaþ þeirra, ef hanom þickia forurtir til þess. Sva scal fe hennar heimta sem byscop mælir fyrir, hvart sem þat er et næsta var eþr siþarr.

Kona þarf eigi at lata stefna boanda sinom til byscops fundar um þetta mal, oc þviat eins, ef hon vill lögscilnaþ göra lata. Nu er sott til fiar þess, oc hefir veriandinn þat til varna, at hann se rettr forraþandi fiar hennar oc eigi se lögscilnaþr görr meþ þeim, þa scal sökiandi lata bera fram vetti þat er nefnt var at orþum byscups, þa er hann lofaþi fiarheimting,

Titulus LIV.

De eo, si conjuges discordes fiunt.

Ubi discordia inter conjuges oritur, liceat episcopo, cum sufficientes rationes adesse putat, uxori veniam impertiri, bona sua qvævis marito exigere, qvamvis conjugum matrimonium tamen in cæterum haud omnino dissolvat. Modo ab episcopo definito bona uxoris marito extorqveantur, sive id vere subseqventi sive serius fierit.

Uxor haud necesse habet maritum suum ut episcopum hoc de causa conveniat provocare, qvod solummodo faciat, ubi legali modo matrimonium eorum dissolutum intendit. At ad bona (uxoris) obtinenda actio instituitur, defendens vero excipit, se justum uxoris bonorum curatorem esse, qvodqve legali modo inter eos divortium haud factum sit allegans, tum actor testi-

oc a þa at dömaz feit þannug sva mikit sem gögn baro til.

monium, in verba episcopi, cum bonorum reclamationem concesserat, nuncupatum, proferri faciat, qvo facto, tantum bonorum (marito) exigendum esse judicum sententia definiat, qvantum episcopum concessisse auctoritates comprobavere.

Ef maþr fastnar ser kono, þa scolo festar haldaz sva lengi sem a var qveþit. En at liþinni þeirri stefno er a var qveþit, ef sa orökiz viþ at göra brullaup til kono, er ser fastnaþi hana, þa segia lög lausar festar, oc er eigi hanom su kona heimilli, en þa at hon veri hanom eigi föstnoþ.

Ubi qvis fœminam sibi despondet, contractus sponsalitius in tantum temporis ac (in initio) præfiniebatur, valeat qvo termino peracto si fœminam sibi spondens nuptias habere neglexerit, contractum sponsalitium dissolutum leges definiunt, nec plus juris in hancce fœminam sponso in cæterum competit, qvam si hæc ei neqvaqvam desponsata fuisset.

Ef eigi er aqveþit a brullaups stefno, eþr hve langar festar scolo vera, þa halda þær XII manaþr þaþan fra er kona var föstnoþ oc eigi lengr oc segia lög þær þa lausar.

Qvodsi festo nuptiali habendo certum tempus haud præfinitum, nec in qvantum temporis contractus sponsalitius (per nuptias) non consummatus valeat, constitutum fuerit, per duodecim menses inde a tempore sponsalitiorum, nec ultra, vim suam retineat, qvo termino peracto sponsalitia dissoluta esse leges constituunt.

Þa er brullaup gört at lögom, er lögraþandi fastnar kono, enda se VI menn at brullaupi et fæsta, oc gangi bruþgumi i liosi i sama sæing kono.

Matrimonium jure contrahitur, cum justus desponsator fœminam despondet, sexqve si non plures convivæ festum agunt nuptiale, et sponsus cum nova nupta lectum eundem propalam conscendit.

Ef frændsemi su eþa sifiar koma up meþ hium, er þau eigo eigi saman at vera at lögum, enda vili þau eigi scilnaþ göra, þa scal byscop sa er yfir fiorþungi er fa til III menn, þa er þat leggi undir

Si vel cognatio vel affinitas inter conjuges evenerit tanta, ut cohabitationem leges iis inhibeant, sed illi nihilominus divortium facere nolunt: episcopus qvadrantem regens tres conqvirat viros, qvi per

þegnscap sinn, at su er frændsemi eþr sifiar meþ þeim, enda scal þa byscop segia scilit meþ þeim, oc verþr þat þa lögscilnaþr a meþal þeirra.

civilem suam existimationem asseverent, hanc vel cognationem vel affinitatem eos intercedere, qvo facto episcopus eorum cohabitationem interruptam declaret, et tum eorum matrimonium modo legali dissolutum habeatur.

LV. Capituli.

Of meiri tiund.

Þar er menn scolo göra tiund ena meiri af fe sino fyrir raþahags sakir, þa scal af þvi tiundarfe bera i lögretto C alna oc er þa sem V aurir gialdiz af hveriom fiorþungi tiundar i þvi. Maþr scal oc gialda lögtiund hvert ar af fe sino, jamnvel þa sem aþr, þott hann göri ena meiri tiund; en þat var er hefz giald hinar meiri tiundar, scal niþrfalla jammikit af hveriom fiorþungi þeirrar tiundar, sem maþr geldr i fiorþung lögtiundar. En af þvi tiundarfe er þa verþr eptir, scal byscop hafa fiorþung, sa er yfir fiorþungi er, en annan fiorþung tiundar scal gialda til þingvallar. Siþan scal sa er gialda a, raþa firir þeim tveim fiorþungum tiundar viþ raþ byscops, er þa ero eptir. En ef maþr görir eigi tiund ena meiri, þa varþar þat fiörbaugsgarþ, oc scal qveþia til IX bua a þingi, oc a sa söc er vill.

Titulus LV.

De decimis majoribus.

Si qvi bona sua, matrimonii ineundi gratia decimis majoribus decimaverint, earum decimarum ulnæ centum dicasterio inferantur, et ita habendum est acsi qvinqve harum unciæ qvævis, e qvovis decimarum qvadrante expensæ fuerint. Decimis majoribus qvamvis bona sua decimaverit aliqvis, decimas ordinarias et legales qvotannis nihilominus expendat; vere tamen qvo decimas majores expendere incipit, e qvavis earum parte qvarta tantum remittitur, qvantum decimarum legalium (et ordinariarum) pars qvarta efficit, e bonis vero decimarum (majorum) qvæ supersunt, episcopus qvadranti præfectus qvartam capiat partem, altera vero earum pars qvaterna comitiorum generalium foro cedat. De reliqva decimarum (majorum) parte dimidia, eos expendens, episcopi consilio adhibito definiat. Si qvis, (obligatus qvamvis) decimas majores (tamen) non expenderit, exilium luat. Novem accolæ in comitiis evocentur, et causam agat qvicunqve voluerit.

Of lögtiund ero en savmo viþr-lög hvegi lengi er tiund er haldit.

Þar er maþr sökir um lögrettofe, oc er rett at lysa söc þa at lögbergi til soknar et sama sumar; hann scal qveþia til V heimilisbua a þingi. En hinn scal beiþa biargqviþar V heimilisbua sina, at hann vissi eigi meþ þeim attar-mot, oc helpr hanom eigi sa lengr enn et fyrsta alþingi.

Decimarum ordinariarum detentionis reus ejusdem pœnæ minis coercetur.

Ad pecunias dicasterio debitas exigendas actionem paranti fas est causam ad rupem jurisdicundi eadem æstate agendam denuntiare. Qvinqve domicilii accolas in comitiis evocet. Effati vero veridicorum auxiliaris, domicilii sui accolas qvinqve postulet reus, ut probent eum ignorasse cognationem in gradibus qvam maxime remotis eum uxoremqve ejus intercedere. Hoc vero (effato, qvamvis id obtineret), non, nisi in primis comitiis generalibus, defenditur.

Ef maþr liggr meþ kono erlendis oc getr barn viþ, oc varþar scoggang her, oc scal eigi taca til socnar aþr III vetr ero fra liþnir.

Si qvis fœminam (nostratem) peregre stupraverit, prolemqve ex ea procreaverit, proscriptionis hic tenetur, actio vero ne suscipiatur ante tres a commisso crimine hyemes peractas.

Ef maþr hefir legit meþ mannz-kono, oc kömr þa eigi fyrr upp enn boandi hennar er andaþr oc eigo kono frændr sökina.

Si qvis uxorem adulteraverit, crimen vero marito primum demortuo manifestatur, cognatis uxoris causa agenda deferatur.

Ef frændsemi er firnari meþ karlmanni oc kono enn at þriþia manni, oc nanari enn at VIta manni, oc varþar þat fiörbaugsgarþ. Nu er þriþia bröþra eþr nanara, oc scal þa eigi settaz a fyrir alþingi. Þa er maþr sottr, er qviþr berr a

Ubi virum fœminamqve (consvetudinem invicem facientes) tertio gradu qvidem remotior sed sexto propinqvior cognatio intercedit, hoc exilio puniatur. At in qvinto (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu cognati sunt, tum (causa inde orienda) ante comitia generalia (privata auctoritate) ne transigatur. Tum (legali modo) actio cui illata censeatur, cum effato veridicorum criminis convincitur vel ferrum can-

hann, eþr berr hann jarn, eþr tekr hon i ketil.

dens gerit, vel fœmina lebeti (aqvæ ferventis) manum infert.

Eigi scal maþr eiga þa kono er frændi hans hefir att manni firnari enn annarra bröþri eþr nanari. Ef sifia-spell er et minna, eþr frændsemis-spell, oc scal eigi sættaz a fyrir þing, þott a legorþ se sætz. Eigi scal maþr eiga þa kono, er hann helt barni hennar undir scirn, eþr undir byscops hönd, eþr hon helt hans barni. Fiörbaugsgarþ varþar, ef hann a þa kono, oc fyrniz eigi su söc meþan hann a kono. Sa a söc þa er vill.

Neqvis uxorem habeat fœminam cognato ejus in qvarto et qvinto (lineæ collateralis inæqvalis) vel propinqviori gradu matrimonio antea junctam. Si cognationis vel affinitatis violatio minor stupro adfuerit, de illa ne fiat transactio ante comitia, causa stupri qvamvis transigatur. Neqvis uxorem habeat fœminam, cujus prolem sub aqvam lustraticam, vel manum episcopi susceperat vel qvæ ejus prolem suscepit. Si qvis hanc uxorem ceperit, exilium luat, nec matrimonio durante in eum agendi jus extingvitur. Causa agenda volenti defertur.

Ef hiu ero scilin VI missari, oc eigi fyrir hans oröcþ, þa scal hann bioþa henni til fenginnar vistar sva at hon heyri, eþr at lögheimili hennar, sva at lögfastir menn heyri, enda er rett at bioþa at lögbergi eþr i þingbreccko, oc scal hann þat göra hvart var, ella er hann af rettafari um hana. Ecki stoþar heimboþ viþ hana, ef byscop lofar henni at raþa fyrir vistafari sino.

Ubi conjuges per sex semestria separatim vivunt, non tamen alieni animi causa, maritus ad domicilium, qvod ipse sibi elegerat, uxorem invitet vel ipsa exaudiente vel in legali ejus domicilio, ubi homines sui juris audiunt. Ad rupem jurisdicundi vel in clivo comitiali eam invitare etiam fas est. Hoc qvovis vere faciat, sin minus juris personalis violati multæ capiundæ ab eo recedunt. Ad cohabitationem eam invitare nihil prodest, si episcopi venia mansioni suæ domesticæ ipsa prospicit.

Ef sakar-aþili vill eigi sökia rettafars-sök, þa er yngri maþr a enn XVI vetra gamall, þa er hanom rett, ef hann er XVI vetra gamall eþr ellri at taka söc upp, oc scal hann sva tilbua, sem hann

Si actor competens actionem de jure personali violato, juveni nondum sedecim annorum nato competentem instituere neglexerit, hic sedecim annorum vel adultior factus causam suscipiat et ita instruat, acsi

hafi þa nyspurt, þa er hann veit at hinn hefir glapit socn fyrir ser. Rett er at hann seli söc öþrom manni ef hann vill.

LVI. Capituli.

Of fiarvarþveizlo barna.

Ef laungetin börn eiga rettafar um moþor sina, þa scal sakar-aþili eiga fiarvarþveizlo til þess er börn ero XVI vetra. Nu ma eigi faþir þau börn framföra a fe sino eþr a handmegni, þa scal af sattum til taca, en aþili varþveita, ef eigi þarf, til þess er börn ero XVI vetra.

LVII. Capituli.

Of þat ef kona ler hross.

Ef kona ler manni hross, þa a boandi hennar cost at sökia inni minni socn, ef hin meiri er reiþin. Eigi varþar þa viþ lög in minni reiþ. En ef hon veit eþr sa er leþ er at böndi hennar mundi eigi lia vilia, þa a hon eigi raþ.

Ef fleiri menn ero saman i einni för þa er oscil verþa gör um ross-reiþir eþr rossa eptirrasir, oc varþar þeim einom

tum primum eam rescivisset, cum alterum actionem ei competentem derelictui habuisse comperitur. Ut alteri hanc causam, si voluerit, commandet fas est.

Titulus LVI.

De bonorum pupillarium curatela.

Si liberis naturalibus matris eorum juris personalis violati multæ deferuntur, actor causæ competens hæc bona curet, liberi donec sedecimum ætatis annum complent. Qvodsi pater hosce liberos nec bonis suis nec operis alere sustineret, multis aliqvid detrahatur. Actor vero competens ad liberorum sedecimum ætatis annum usqve custodiat (bona multatitia) qvæ ad (liberos sustentandos) non reqviruntur.

Titulus LVII.

De eo, si uxor eqvum commodaverit.

Ubi uxor cuidam eqvum commodat, marito ejus liceat minori actione de majore eqvitatu eum inseqvi. Minor eqvitatus tum impunis sit. Qvodsi uxor ipsa vel commodatarius sciverint maritum commodaturum non fuisse, illam nullo jure egisse putandum est.

Ubi plures simul socii sunt itineris, in qvo vel eqvitatio injusta vel (alienorum) eqvorum assectationes accidunt, illi tantum criminis in leges commissi tenentur, qvi

viþ lög er oscil styþia, en ecki hinom er scil vilia a göra.

LVIII. Capituli.

Of þat ef maþr mulbendr hross.

Ef maþr bindr tagl i munn rossi mannz eþr bindr kept viþ fot, eþr heptir i graslauso, eþr i hættleikom, eþr mulbendr, eþr stagar höfot sva at eigi bitr, oc varþar þat fiörbaugsgarþ oc abyrgiz sa rossit.

Ef maþr ferr verr at enn hann vili oc spilliz af hans handvömmum, oc varþar eigi viþ lög, en böta scal hann auvisla a XIV nottom, sem buar V virþa, ella scal eigi metaz vaþaverc.

Ef maþr skerr tagl or þrimr hrossom eþr fleirom þa varþar fiörbaugsgarþ.

LIX. Capituli.

Of fiarreiþor.

Sva er mælt, ef menn eigo fiarreiþor saman, oc qveþa þat a dag nær gialda scal, oc a staþ hvar gialda scal, oc verþr þat þa at eindaga. Þar er oc enn eindagi, ef sva er mælt at gialda scyli þa er

improbe se gerunt, non vero illi, qvi ex æqvo et justo agere volunt.

Titulus LVIII.

De eo, si qvis eqvum fiscella capistraverit.

Si qvis caudam eqvi ori ejus destinaverit, vel os pedi alligaverit, vel in locis graminis expertibus aut periculosis compede coercuerit, vel fiscella capistraverit, vel caput aliqvo modo ita strinxerit, ut eqvus gramen depascere neqveat, exilium luat et eqvi periculum sustineat.

Ubi qvis ultra voluntatem suam hoc male facit, et culpa ipsius (eqvus) deterior redditur, criminis qvidem in leges commissi non tenetur, sed damnum resarciat juxta qvinqve accolarum æstimationem, intra noctes qvatuordecim. Qvod si non fecerit, damnum involuntaria actione illatum fuisse non censendum est.

Si qvis caudam tribus eqvis vel pluribus præsecuerit, exilium luat.

Titulus LIX.

De pecuniarum solutionibus.

Definiunt leges, qvod si qvi commercia pecuniaria invicem habentes, et diem qvo solvatur et locum ubi solvatur definierint, hoc pro termino solutionis peremtorio habendum esse. Terminum solvendi etiam adesse censendum, si stipulatum fuerit ut comitiis debitorum exigendorum actis sol-

menn hafa verit a sculda-þingi eþr um notto verit, ef a staþ er qveþit.

Nu kömr maþr sva þangat sem hann a eindagat fe at manni, oc er feit eigi uppi-latit sva sem mælt var, þa scal hann nefna vatta at þvi, at hann er buinn at taca viþ fe þvi, oc kominn til eindaga þess, er þeir atto mæltan meþ ser, oc qveþa a hve mikit fe þat er. Þa scal enn nefna vatta i annat sinn at þvi, at hann ser hinn eigi þar cominn oc nefna hann, ne þann mann annan er þvi gialdi haldi upp fyrir hann. Þa scal hann enn nefna et Illía sinn vatta at þvi vetti, scal hann segia: At ec qveþ N. N. fiar þess, oc kref ec, oc bind ec alögom Illia marka utlegþ, sex aura handsals slit, sex aura harþa fang. Siþan ma hann qveþa sva at stefno um innstöþo oc halfa Vto mörk alaga til gialda oc til utgöngo þeirra aura, scal hann segia, er hann a, oc þat scal gialda sem mælt var meþ þeim. En þa ef hann atti eigi þat fe þa til er þeir mælto at hann scyldi gialda, enda ætti hann eigi þess a meþal oc þa er hann scal gialda, þa er rett at hann gialdi i vöro eþr bufe eþr silfri. Nu nam hann fra alt annat fe þa er þeir keypto saman, þa ma engo öþro fyrir coma. Þat er oc mælt ef menn nefna vatta at kaupom sinom eþr at öþrum maldögum, oc takaz eigi i hendr, þa scal haldaz maldagi sa er

vatur, vel, cum locus etiam definitur, nocte ibidem peracta.

At die constituta ad debitum in justo loco debitori suo exigendum qvis apparet, sed pactis convenienter hoc non expenditur, tum (creditor) testes contestetur, se, ut debitum recipiat paratum, die et loco pro termino solvendi peremtorio constitutis adesse, definiat simul, qvantæ pecuniæ illæ (solvendæ) sint. Testes secunda vice contestetur, qvod nec debitorem, qvem nomine nominet, nec alium qvemqvam pro illo solutorem præsentem videat. Tertia adhæc vice testes denominentur, in id contestandum dicat (creditor) qvod ab N. N. pecunias illas posco postuloqve, per trium marcarum multam eum insuper obstringo, sed dextræ fidei violationem sex, et difficultatem in exigendo totidem unciis expiat. Ipsam sortem et qvatuor hasce dimidiamqve marcam simul postulans porro sic verba faciat, ut bona qvæ debet solvat expendatqve posco; genus bonorum stipulatum solvatur. Qvodsi nec factæ stipulationis tempore, nec tempore intermedio usqve ad terminum solvendi (peremtorium) hoc bonorum genus ei fuerit, statam pecuniam solvat merce manufacta, pecudibus vel argento. At (creditor) pactum iniens omnia bonorum genera, (præter unicum stipulatum) exemit, tum unum alio substituere haud fas est. Legibus porro cautum est, ut contractus vel alia qvæcunqve pacta, testibus adhibi-

menn kaupaz viþ, en eigi fylgir þar handsals-slit.

Nu handsalaz menn oc göra eigi eindaga a, þa er rett at stefna hanom heim a viko fresti oc biþia hann gialda, oc verþr þat þa at eindaga. Kostr er oc at leggia IIIia natta stef a, oc fylgir þa utlegþ oc handsals-slit. Þess er oc kostr at stefna hanom oc lata varþa utlegþ, oc fylgir handsals-slit. Nu er eigi handsalat, þa scal stefna hanom heim a IIIia natta fresti, oc lata fylgia utlegþ, ef hann geldr eigi. A þingi scal bua qveþia jafnan, ef maþr man eigi vatta].

tis, qvamvis non dextræ oblatione, firmati, prout stipulabantur valeant, dextræ vero violatæ multa pactorum læsionis casu ne exigatur.

At dextra oblata contrahitur, sed terminum solvendi peremtorium contrahentes non definiunt, tum debitorem domum intra hebdomadem citare, et debiti postulare fas est, qvod tempus pro justo solvendi termino habeatur. Trium noctium dilationem ei concedere liceat, tum vero debitor (si in mora fuerit) et multam expendat et dextræ fidem violatam expiat. Eum etiam in jus vocare fas est ad multam præstandam, et dextræ fidei violationem expiandam. At manu juncta non contrahitur, tum debitorem intra tres noctes domum revocare fas est, definito, ut casu non-solutionis multam luat. Ubi qvis testes (contractui adhibitos) memoria non tenet, accolæ in comitiis semper evocentur.

Kaupa-balkr.

I Capituli: of sölo leigofiar.

II Capituli: of þat hverso fe scal eindaga.

III Capituli: of lögaura.

IV Capituli: of þat, ef maþr sendir annan mann til eindaga.

V Capituli: of þat, ef eindagi verþr a lög-helgom dögom.

VI Capituli: of giöld oc eindaga.

VII Capituli: of þat, hverso femal scal sökia.

VIII Capituli: of skulda-dom.

IX Capituli: of þat, at sökia at skulda-domi.

X Capituli: of þat, at veþmæla fe.

XI Capituli: of einkunnir a.

XII Capituli: of misfanga um mark.

XIII Capituli: of geldfiar samnat.

XIV Capituli: of dilka.

XV Capituli: of ruta.

XVI Capituli: of hafra.

Sectio VIIa.

De commerciis.

Titulus I: de bonorum elocatione.

II: de modo, qvo terminus solvendi peremtorius constituatur.

III: de bonis ex lege ad solvendum idoneis.

IV: de eo, si qvis alium ad statam pecuniam solvendam miserit.

V: de eo, si terminus solvendi peremtorius in tempora legaliter festa inciderit.

VI: de solutionibus et terminis solvendi peremtoriis.

VII: de modo condictiones instituendi.

VIII: hic de conventu debitorum exigendorum tractatur.

IX: in conventu debitorum exigendorum qvomodo actio instituatur.

X: qvomodo bona oppignorentur.

XI: de notis disjunctivis (in pecoribus).

XII: de errore in nota imponenda.

XIII: de pecudum sterilium congregatione.

XIV: de agnis subrumis.

XV: de arietibus.

XVI: de hircis.

XVII Capituli: of annars mannz fe i sino landi.	*XVII: de alienis pecoribus in pascuis alicujus constitutis.*
XVIII Capituli: of geldfiar virþing.	*XVIII: de pecudum sterilium taxatione.*
XIX Capituli: of þat, ef maþr varþveitir annars mannz fe.	*XIX: si qvis pecora aliena custodierit.*
XX Capituli: of erfþa mörk.	*XX: de notis disjunctivis hæreditate delatis.*
XXI Capituli: of lögkennendr.	*XXI: de cognitoribus legitimis.*
XXII Capituli: of þat, at lia marks.	*XXII: de notis disjunctivis commodandis.*
XXIII Capituli: of alstyfinga.	*XXIII: de auribus in totum abscissis.*
XXIV Capituli: of þat, ef maþr leiþir berrfe sitt til graþfiar annars.	*XXIV: de eo, si qvis pecora sua fæminina alterius masculis admoverit.*
XXV Capituli: of leigor a bufe.	*XXV: de pecudum lactantium elocatione.*
XXVI Capituli: of bufiar-hald.	*XXVI: de pecudum lactantium (sed elocatorum) injusta detentione.*
XXVII Capituli: of leigo a fe.	*XXVII: de pecudum elocatione.*
XXVIII Capituli: of aftök leigofiar.	*XXVIII: de pecudum elocatorum deminutione.*
XXIX Capituli: of nyt af annars mannz bufe.	*XXIX: de alienis pecudibus lactatis.*
XXX Capituli: of fulgo-fenaþ.	*XXX: de pecudibus pabulandis.*
XXXI Capituli: of rossa-fulgor.	*XXXI: de eqvis, qvi pabulandi deponuntur.*
XXXII Capituli: of rossa-reiþir.	*XXXII: de eqvitationibus (illicitis).*
XXXIII Capituli: of lan-ross.	*XXXIII: de eqvis commodatis.*
XXXIV Capituli: of þat ef ross kömr i haga mannz.	*XXXIV: de eo, si eqvi pascua aliena depascuntur.*
XXXV Capituli: of felags-ross.	*XXXV: de eqvis communibus.*
XXXVI Capituli: of ross-reiþir oc rossa-rasir.	*XXXVI: de eqvitationibus et eqvis palantibus.*
XXXVII Capituli: of taglscurþ.	*XXXVII: de eqvinarum caudarum sectione.*
XXXVIII Capituli: of þat, hve sökia scal um ross-reiþir.	*XXXVIII: de modo qvo actio de illicitis eqvitationibus instituatur.*

XXXIX Capituli: of reppa-lög.	*XXXIX: de pagis instituendis.*
XL Capituli: of fiorþungs-omaga oc göngo-manna elþi.	*XL: de alendis qvadranti adscriptis, et mendicorum sustentationibus.*
XLI Capituli: of þat, at sökia at reppa-domi.	*XLI: de modo agendi in comitiis paganis.*
XLII Capituli: of scipamenn.	*XLII: de navigantibus.*
XLIII Capituli: of giöld eptir reppa-dom.	*XLIII: de multis juxta pagani judicii sententiam solvendis.*
XLIV Capituli: of heraþsdom.	*XLIV: de judiciis tributis.*
XLV Capituli: of löghreppa manna.	*XLV: de legali cujusvis pago.*
XLVI Capituli: of afbrigþ reppa-mals.	*XLVI: de paganarum constitutionum neglectu.*
XLVII Capituli: of samqvamo-mal.	*XLVII: de (pagani) conventus constitutionibus.*
XLVIII Capituli: of scaþa-bötr.	*XLVIII: de damno (casuali) resarciendo.*
XLIX Capituli: of hus-bruna.	*XLIX: de domuum incendiis.*
L Capituli: of rettafars-sakir viþ utlenda menn.	*L: de juris personalis violati actionibus in peregrinos.*
LI Capituli: of alnar rangar oc sökia at heraþsdomi.	*LI: de ulnis injustis et in comitiis tributis actionibus.*
LII Capituli: of þat, ef austmenn göra af-laga i kaupstefnom.	*LII: de eo, si orientales (ɔ: Norvegi) in emtionibus venditionibus nostrates defraudaverint.*
LIII Capituli: of heimilis-faung manna.	*LIII: de domiciliis capiundis.*
LIV Capituli: of verka-kaup.	*LIV: de manupretio.*
LV Capituli: of smiþa oc farmenn.	*LV: de fabris et navigatoribus.*
LVI Capituli: of þat, ef maþr kömr a land or för.	*LVI: de eo, si qvis peregre in patriam redierit.*
LVII Capituli: of þat, ef maþr fiskir.	*LVII: de eo, si qvis piscatus fuerit.*
LVIII Capituli: of presta-heimili.	*LVIII: de domiciliis sacerdotum.*
LIX Capituli: of stefno-staþi.	*LIX: de locis citationis manifestandæ.*
LX Capituli: of þat, ef bondi andaz.	*LX: de eo, si colonus supremum obierit diem.*

LXI Capituli: of þat, ef griþmaþr liggr af verkum sinum.	*LXI: de eo, si operarius ægrotans operas stipulatas peragere non par est.*
LXII Capituli: of þat, ef maþr liggr oc eigi af verkum.	*LXII: de eo, si qvis ægrotaverit sine operarum neglectu.*
LXIII Capituli: of þingvistir manna.	*LXIII: de civium mansione in curia.*
LXIV Capituli: of þat at segiaz i þing.	*LXIV: de modo curiæ sese addicendi.*
LXV Capituli: of verþgang oc vaſlanarfarar.	*LXV: de mendicatione et incerta vagatione.*
LXVI Capituli: of þat, ef maþr förir þingvist sina.	*LXVI: de eo, si qvis curiam suam immutaverit.*
LXVII Capituli: of þat, ef maþr förir bu sitt fiorþunga amilli.	*LXVII: de eo, si qvis rusticatum suum ex uno in alterum qvadrantem transtulerit.*
LXVIII Capituli: of þat, ef goþi segir mann sinn or þingi.	*LXVIII: de eo, si prætor curialem suum abdicaverit.*
LXIX Capituli: of sattargörþir.	*LXIX: de transactionibus.*
LXX Capituli. of secþar handsöl.	*LXX: de condemnationibus manu stipulatis.*
LXXI Capituli: of þat, at beiþa manni fars.	*LXXI: de modo qvo vectura peregre alicui expetatur.*
LXXII Capituli: of þat, ef maþr selr manni söc.	*LXXII: de eo, si qvis causam alteri demandaverit.*
LXXIII Capituli: of þat, ef gerþ verþr glapiþ.	*LXXIII: de eo, si transactio dolose impeditur.*
LXXIV Capituli: of einkaleyfi.	*LXXIV: de veniis specialibus.*
LXXV Capituli: of nauþa-handsöl.	*LXXV: de manu factis stipulationibus sed coactis.*
LXXVI Capituli: of þat, ef menn afglapa görþ.	*LXXVI: de eo, si qvi transactionem vitiaverint.*
LXXVII Capituli: of þat, ef görþar-menn verþa omala eþr siukir.	*LXXVII: de eo, si transactores vel mutescerint vel morbum inciderint.*
LXXVIII Capituli: of þann, er görþ handsalaþi.	*LXXVIII: de eo, qvi transactionem manu juncta stipulatus est.*

LXXIX Capituli: of þann, er görþ er handsöloþ.
LXXX Capituli: of þann, er satt scal göra.
LXXXI Capituli: of görþar-menn.
LXXXII Capituli: of stikan vaþmala oc klæþa oc lerepta.
LXXXIII Capituli: of pundara.
LXXXIV Capituli: fra silfr-gang.
LXXXV Capituli: of fiarlag manna.

LXXIX: de eo, cui jus transigendi per dextræ fidem committitur.
LXXX: de eo, qvi causam transactione finiat.
LXXXI: de transactoribus.
LXXXII: de panni vulgaris et subtilioris linteiqve mensuris.
LXXXIII: de stateribus.
LXXXIV: de argenti pretio currenti.
LXXXV: de bonorum taxa inter cives.

Kaupa-balkr.

I. Capituli.

Of savlo leigofiar.

Maþr scal eigi selia fe sitt dyrra a leigo enn X aurar se leigþir eyri til jafn-lengþar, hvatki fe sem er. Ef hann selr dyrra, oc a hann ecki til meira heimting enn slicra aura sem hann seldi oc lögleigo meþ. En hanom varþar IIIia marka [1]) utlegþ hvart sem er at hann selr dyrra fe sitt at leigia, eþr metr hann dyrra enn at lögum. Sa a sök þa er hann selr feit dyrra eþr metr viþ ef sa vill. [2]) [En ef sa vill eigi sökia, þa a sa er sökia vill].

Titulus I.

De bonorum elocatione.

Neqvis bona sua, cujuscunqve generis fuerint, majori locario elocet qvam ut unciæ decem anno vertente unicam reddant. Majori locario qvamvis elocaverit, non nisi ipsa bona elocata cum locario lege definito, exigendi jus habeat. Trium vero marcarum multa tenetur, sive bona sua majori locario elocaverit, sive pluris æstimaverit, qvam leges definiunt. Causam agendi jus ei defertur, cui bona vel majori locario elocaverat, vel in qvem ea pluris faciebat. Hic si agere recusaverit causa agenda defertur cuiqve volenti.

---

[1]) *B cum suis legit:* secþ, *sensu eodem.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

II. Capituli.

Of þat hverso fe scal eindaga.

Sva scal maþr fe eindaga, at qveþa a dag þann er feit scal gialdaz, oc a staþ þann, er feit scal gialdaz; vel er, ef fyrr geldz; þo verþr eindagi a at sva se atqveþit at gialda scyli a sculda-þingi, er menn hafa um nott verit, ef a staþ er qveþit. Nu kömr hann til eindagans, þa scal hann nefna vatta at hann er kominn til eindaga þess, er mæltr var meþ þeim, oc er buinn at taca viþ fe þvi er þar er giald mælt a, oc engi maþr geldr hanom fe þat. Nu scal hann nefna vatta i annat sinn, at hann stefnir hanom um sva marga aura oc sva stora sem mæltir varo, her at gialda meþ okr, stefna til gialda oc til utgöngo oc um halfa fimta mörc alaga, oc qveþa a þingit hvart hann stefnir, oc stefna lögstefno.

Titulus II.

De modo, qvo terminus solvendi peremtorius constituatur.

Pecuniam debitam solvendi terminus peremtorius præfiniatur constituendo et diem et locum, qvo solvatur. Res bene se habet, si prius expenditur. Terminum solvendi peremtorium præfinitum esse censendum est, qvamvis stipulatum fuerit, ut in comitiis debitorum exigendorum solvatur pecunia, (vel), cum locus etiam definitur, nocte ibidem peracta. At stato tempore in loco præfinito apparet (creditor), tum testes antestetur se in die et loco per pactum constitutis apparere, et bona, e contractu ibi expendenda, recipere paratum esse, qvæ, qvi solvat, non adest. Secunda vice testes contestetur: se alterum in jus vocare de bonis tot ac tantis, qvot ac qvanta (inqviat), hic solvenda esse inter nos convenerat. Ad debitum solvendum et expendendum citet, cui qvatuor et dimidia marca (multæ nomine) adjiciatur. Comitia, in qvæ citat, definiat, et legales citandi formulas adhibeat.

III. Capituli.

Of lögaura.

[1]) Ef mæltir ero lögaurar, kyr oc ær;

Titulus III.

De bonis ex lege ad solvendum idoneis.

Si merces legales solvendas esse constituitur stipulatur, vaccæ et oves fæminæ eo referendæ sunt.

---

[1]) *B cum suis melius legit:* Ef mæltir ero lögaurar meþ mönnom, oc ero lögaurar kyr oc ær: *Si merces legales (solvendas esse) inter cives stipulatur, vaccæ et oves fæminæ eo referendæ sunt.*

þat er oc lögeyrir VI alnir vaþmals [1]). Brent silfr er enn, oc er eyririnn at mörc lögaura. Enda lögsilfr þat, [2])er meiri lutr se silfurs enn messingar oc þoli scor, oc se jamt utan sem innan. Melrackaskinn VI þat er enn lögeyrir.

tur, vaccæ et oves fæminæ (ad eas referendæ sunt). Sex panni vulgaris ulnæ mercium legalium unam unciam efficiunt. Argentum adhæc defæcatum, cujus uncia unica mercium legalium marcam exæqvat. Argentum porro legitimum qvod majorem partem tenet argenti qvam orichalci; incisura facta colorem non mutat; idem externe qvam interne. Pelles vulpinæ sex mercium legalium unciam unam adhæc faciunt.

Ef maþr mælir sva, at þu scalt gialda mer vaþmal, oc scil ec fra annat fe alt, þa kömrat hann öþro viþ. Ef maþr mælir sva, at þu scalt gialda mer vaþmal oc scilraþ hann fra aþra aura, þa nitir hann eigi lögaurom, ef þat berr qviþr, at [3])hann hefir eigi vaþmal til at gialda, oc hann matti eigi a þvi meli fa.

Si unus contrahentium dixerit: tu mihi pannum vulgarem expendas, qvascunqve alias merces habere nolo, tum has alter substituere neqvit. Si qvis ita dixerit: tu mihi pannum vulgarem expendas, cæteras merces non excludens, tum merces legales non abnuit, si probaverint veridici alterum pannum vulgarem, qvem solvat, nec in præsto habere, nec eo temporis momento comparare posse.

Ef þeir coma til baþir, er [4])mal eigaz viþ, oc verþa þeir eigi asattir, þa scal hvartveggi nefna til lögsianda af sinni hendi at sia fe þat er þar scal gialdaz, oc scolo þeir sia þat fe hvart þat se gildt eþr eigi, hverigir aurar sem ero. Ef þeir verþa eigi asattir, þa scal sa þeirra hafa

Si uterqve contrahentium adfuerit, nec inter eos (de mercium qvalitate) convenerit, qvivis eorum e sua parte inspectorem oculatum denominet, qvi merces ibi expendendas inspiciat. Hi duo definiant, an merces illæ, cujuscunqve generis aliàs fuerint, probæ sint, nec ne. Si inter eos non con-

---

[1]) *B cum suis addit:* eþr vararfeldir sua at þeir þicki jafnir sem VI alnir vaþmals, *vel pelles promerciales qvi sex panni vulgaris ulnis æqvivalere æstimantur.*

[2]) *B cum suis legit:* er meiri litr se silfrs a enn messingar, *qvod magis colorem argenti qvam orichalci præ se ferat.*

[3]) *B cum suis legit:* hinn, *alterum pro:* hann, *illum.*

[4]) *B cum suis legit:* mala, *sensu eodem.*

sitt mal er eiþ vill at vinna. Ef þeir vilia [1] eiþa vinna baþir, þa scolo þeir luta. Ef lögsiaendr ero osattir a um þat, hvart þat se lögsilfr eþr eigi, þa scal hvarr hinna stefna lögsianda annars um þat at hann hafi þat kallaþ lögsilfr er eigi er, oc lata varþa IIIa marka utlegþ, en [2]) siþan er sakir coma i dom, oc verþr sa fe-sekr er domendom þickir rangara [3]) mæla; scal bera framm silfr oc lata þat sia. Þeir scolo lögsiaendr vera, er rettir se at tengþum i qviþum um hvarntveggia þeirra. Nu ero lögsiaendr osattir um metorþ, oc vill annarr luta en annarr eigi, þa scal eiþ vinna sa er lutfallit byþr, ef hann vill, oc meta, oc scal hans metorþ þa standa, oc verþr sem hinn meli ecki um er eigi vill luta.

IV. Capituli.

Of þat, ef maþr sendir annan mann til eindaga.

Ef maþr sendir annan mann til eindagá at gialda fe fyrir sec, oc erat hinn scyldr viþ at taca, nema hann viti at sa maþr sè

venerit, ejus prævaleat sententia, qvi jurejurando eam firmare sustinet. Qvod si uterqve obtulerit, ad sortem res est revocanda. Si inspectores oculati de eo, an argentum legitimum sit, altercaverint, uterqve contrahentium alterius inspectorem oculatum de eo in jus vocet, qvod pro argento legitimo habuisset, qvod non tale fuit, trium marcarum multam ei intendens. Causis vero in judicio prolatis, pœnam pecuniariam luat ille, cujus votum judicum sententia reprobatur. Argentum allatum oculatæ judicum inspectioni subjiciatur. Inspectores oculati tantum sint, qvi et propinqvitatis et affinitatis respectu veridicorum effatum de utroqve contrahentium proferre habiles sunt. At inspectores oculati de mercium taxatione dissident unusqve eorum altero renuente sorti rem submittere offert, tum sortilegium offerens, si voluerit, jusjurandum præstet et (merces) æstimet, ejusqve æstimatio valeat; sed sortiri recusans, acsi nihil definierit, censendum est.

Titulus IV.

De eo, si qvis alium ad statam pecuniam solvendam miserit.

Si qvis alterum ad statam pecuniam sui loco solvendam miserit, alter recipere non tenetur, nisi sciverit solventem certo domi-

[1]) *B cum suis legit:* ciþinn *(singulariter).*

[2]) *B cum suis legit:* alengr, *sensu eodem.*

[3]) *B cum suis legit:* mælt hafa *(in perfecto) sensu eodem.*

heimilisfastr, oc hann eigi sva fe, at þat se jammikit sem hitt er hann geldr, ef hann viþr eigi heimilt. Ef sa kömr til er gialda scal oc lætr fe uppi, en hinn sendi mann til viþtökonnar. Nu nefnir gialdandinn vatta, at hann lætr þat standa fyrir gialdi, at engi er viþtöko-maþr þar rettr. Þa scal viþtöko-maþr vatta sina lata vinna eiþa, oc bera vetti þat, at hann scyldi viþ fe þvi taka, oc þeim malom mela, [1])sem aþilianom byriaþi. Nu hefir hann eigi vattorþit til, þa ef qviþr berr, at hinn myndi eigi gialda, þoat vattorþit veri til boriþ, oc er þa jöfn heimting til fiarins, sem hinn hefþi til viþtökonnar komit fyrir öndverþo sialfr, er feit atti at taka.

cilio adscriptum esse, tantasqve ei esse facultates, ut solvenda exæqvant, si (forsan) nullo jure egerit. Si ille, qvi pecunias solverit eas obferens apparuerit, sed alter ad recipiendum sui loco qvendam miserit, testes denominet expendens, se id solutioni suæ obstare velle, qvod non adsit, qvi solvenda jure reciperet. Recipiens deinde testes suos juramenta præstare faciat et testimoniis probare, qvod pecunias solvendas jure reciperet, et verba faceret a creditore ipso proferenda. Qvodsi testes in præsto non habuerit recipiens, sed veridici contenderint, alterum pecunias, testimonio qvamvis admoto, non soluturum fuisse, tum eodem jure exigendæ sunt pecuniæ acsi ab initio ad recipiendum adfuisset, qvi pecunias jure caperet.

V. Capituli.

Of þat, ef eindagi verþr a löghelgom dögom.

Ef eindagi verþr a löghelgum tiþum eþr um langafösto, þa scal viþtöko-maþr nefna vatta at þvi, at hann er buinn viþ fe at taca i þeim staþ, sem giald var mælt oc hann ser eigi þann mann þar, er þvi gialdi haldi upp sem mælt var. Nefna scal hann vatta i annat sinn at þvi, at hann lætr þat standa firir stefno þa, at

Titulus V.

De eo, si terminus solvendi peremtorius in tempora legaliter festa inciderit.

Si terminus solvendi peremtorius in tempora legaliter festa vel in jejunium septuagesimale inciderit, accepturus testes antestetur, se in loco, ubi pecuniæ ex pactis solverentur eas accipere paratum hærere, eum vero ibi haud videre, qvi ex pactis solutionem sustineat. Vice secunda testes contestetur, id se a citatione manifestanda re-

[1]) *B cum suis legit:* sem hinom byriaþi aþilianom, *sensu eodem.*

[1])lögheilagr dagr er þa eþr langa-fasta, þa a hann at stefna inn næsta rumhelgan dag i enom sama staþ sem giald var mælt.

Þar er maþr kömr til eindaga, oc hann nefnir vatta at þvi, at hann er buinn viþ fe þvi at taca, er þar var giald mælt, oc þar er eigi sa maþr, er giald reiþi af hendi, eþr sva lati fe þat uppi sem mælt var, þa er rett at hann stefni þar inn næsta dag rumhelgan, eþr þar er hann hittir hann at mali sialfan, eþr at heimili hans at þriþia costi, þo at þat se siþarr, oc fylgia þo alögin öll slic sem eindagaþo fe öþro, þvi er at eindaga er umstefnt.

Þess a hann oc cost at segia lögleigor a feit at eindaganom meþan stendr undir hanom, enda segia slict at lögbergi, et næsta sumar eptir, [2])þa lyþir þat meþan hann man vattana.

Ef eycþhelgan dag er eindaginn, oc a maþr cost at stefna fyrir eycþ, ef hann vill; en viþ scal hann taka, þot viþ aptan gialdiz, ef allr dagr var til stefno.

tinere, qvod dies legaliter festus vel jejunium septuagesimale instet, proximo vero die profesto, eodem loco, qvo solutio fuit constituta, citationem alteri declaret.

Ubi qvis in termino solvendi peremtorio apparens testes contestatur, se ad pecunias, qvæ ibi ex pactis solverentur, accipiendas paratum adesse, sed ibi ne ullum sibi apparere, qvi præstandas pecunias præstet, vel ex pactis obferat, ut proximo die profesto citationem (alteri) impingat fas est, vel loco eodem, vel ubi ipsum convenit vel tertio in ipsius domicilio qvamvis serius. Eædem multæ adjectitiæ hic applicandæ sunt, qvæ pecunias certo loco et tempore solvendas (casu moræ) seqvi solent, cum in ipso termino solvendi peremtorio de iis citatur.

Ei etiam fas est locarium lege definitum bonis residuis, qvamdiu alter ea retinet, a termino inde solutionis peremtorio indicere, qvod etiam ad rupem jurisdicundi æstate proxima declaret. Hoc valeat, qvamdiu testes (adhibitos) memoria tenet.

Si terminus solvendi peremtorius in diem a qvarta hora pomeridiana dimidiata festum inciderit, ante hanc horam dicam indicere unicuiqve, si voluerit, fas est, sed vesperascente die oblatam pecuniam recipiat, si totus dies ad citationem manifestandam habilis fuerit.

---

[1]) *B cum suis legit:* lögheilög tiþ, *tempus legaliter festum.*

[2]) *B cum suis legit:* þa hlyþir honom þat, *hoc ei expedit.*

Ef þeir koma baþir til eindaga, oc a sa cost, er gialda scal, at bioþa hinom til heimilis þess, er hann atti um vetrinn; scal hann handsala at eindaganom at gialda a XIV natta fresti kyr eþr ær a hönd ser. Sva þat ef hann vill gialda i landi tvo aura fyrir einn, þvi landi er bölt er a, halfan bolstaþ eþr meira. Sva oc ef hann vill i mani gialda tvo aura fyrir einn, oc a hann lausn a manino en næsto misseri [1]), ef hann hefir upp alit.

Si in termino solvendi peremtorio uterqve apparuerit, ei qvi pecunias expenderet fas est alterum ad domicilium, qvod hyeme durante habuerat, invitare. Dextra oblata in die constituta, se, intra dies qvatuordecim vaccis ovibusve fœminis solvere velle recipiat, vel, si id magis arriserit, fundis habitatis, qvi dimidium villæ magisve efficiunt, (qvo casu) duas uncias pro unica solvendarum expendat; vel si in servis duas uncias unica solvere voluerit, sed proximis semestribus servum, si eum eduxit, retrahendi jure gaudeat.

Eigi scal maþr heim bioþa i annan fiorþung til gialdz. Erat manni scylt at taka bufe fyrr enn VI vikor ero af sumri, enda er eigi scylt viþ at taca siþarr enn VIII vicor ero af sumri. Sa er feit reiþir, scal hafa qvatt V heimilis-bua [2]) [sina] viko fyrr eþr meira meli, at þeir komi til at miþium degi at meta fe þat meþ þeim viþ bok. Þeir scolo þeim mun odyrra virþa fe þat enn a sculda moti geck, sem þeim þickir verra þa viþ at taca. Ef hinn kömr eigi til, er viþ feno scal taka, ne görir annan mann, þa a gialdandinn kosti III: þann einn, at reka fe til handa hanom, er atti viþ at taka, en af scal hann segia sina abyrgþ lengr er metiþ er, ef hann lætr meþ-fara sem hans abyrgþ se a.

In alium qvadrantem ad solutionem neqvis alterum invitet. Ante sextam æstatis hebdomadem pecora lactantia recipere neqvis tenetur, nec octava æstatis hebdomade peracta ea recipiendi obligatio cui incumbit. Pecora præstans, vicinos suos qvinqve, unica ante solutionem hebdomade, vel majori intervallo, evocet, ut in medio diei ad pecora hæc inter eos taxanda conveniant. Tanto minoris illi pecora faciant, qvam in tempore debiti conventus faciebatur, in qvantum ea recepta minus commodi nunc adferre opinantur. Si ille qvi pecudes acciperet, nec ipse apparet nec mandatarium mittit, tres solventi conditiones obferuntur; harum una est, pecudes ad eum agere, qvi reciperet, solvens vero post

---

[1]) *B cum suis legit*, er hann hefir uppalit, *qvem educavit.*

[2]) *B cum suis omittit:* sina.

Sa er annarr kostr, at lata ganga i landi sino. Sa er hinn III kostr at reka i afrett þann er hann a. Ef hinn kömr til oc tekr viþ kykfe, oc scal hann bregþa af marki a sauþum þann dag er hann hefir a brott; en af nauta-marki scal hann brugþit hafa [1]) a XIV natta fresti. Ef viþtökomaþr kömr eigi til þa er eindaginn er, oc ero XIV nætr fra gengnar, þa eignaz sa bufeit er gialda atti, þat er hann galt, ef eigi er hinn næsta dag eptir brugþit af markino, en hinn a enga heimting til fiarins er goldit var.

factam taxationem, periculum eorum se præstare deneget, si ita tractaverit, acsi ipse eorum periculum sustineat. Secunda conditio est, pecora in suis pascuis errare facere. Tertia conditio pecora in pascua montana, qvæ ad ipsum pertinent, abigere. Si apparuerit et pecora receperit (alter) notam in ovibus disjunctivam immutet die qvo abducit, sed intra qvatuordecem noctes peractas in bobus notam variet. Ubi in termino solvendi peremtorio recipiens non apparet et qvatuordecem inde labuntur noctes, qvi solveret, pecora expensa retineat, si die proxime subseqvente nota disjunctiva non immutatur, sed illi, cui solvebantur, pecora ista sibi vindicare haud liceat.

VI. Capituli.

Of giöld oc eindaga.

Ef sa maþr kömr til eindaga er gialda a fe, en eigi hinn er viþ scal taka, þa scal hann bioþa fe meþ vatta, oc nefna til lögmetanda af sinni hendi. Nu geldr hann þar silfr, þa scal hann heim hafa þat, en hinn a eigi til meira heimting enn til innstöþa, ef breklaust er uppi latiþ. Kost a gialdandinn af at segia abyrgþ sina, oc lata þar liggia fe alt eptir fyrir utan silfr, enda a hann cost at hafa

Titulus VI.

De solutionibus et terminis solvendi peremtoriis.

Si in termino solvendi peremtorio, qvi solveret, non vero recipiens, apparuerit, ille testibus admotis bona solvenda offerat, et pro sua parte justos æstimatores denominet. At argentum expendit, tum hoc domum ferat alter vero solam sortem poscendi jus habet, si (a solvente) ultro offertur. Solventi liceat bonorum periculum præstandi onus sibi abdicare, et omnia præter argentum in solutionis loco derelinqvere; sed ut domum ea referat, et nullo locario

---

[1]) *B cum suis legit:* a XIV nottom einom næstom, *in decemqvatuor proximis noctibus.*

alt feit heim, oc hafa leigolaust [1]) þau misseri. En ef hann galt sauþi, oc kömr hinn eigi til at bregþa af markino, þa eignaz gialdandinn sauþina hinn næsta dag eptir. Nu stefnir hinn um feit er a [2]), oc scal sökiandinn qveþia heimilisbua hans V, hvart hann bauþ af þvi feit at hann vildi gialda eþr eigi. Nu er fe handsalat oc eigi eindagat, þa scal sa er feit a at öþrom, stefna hanom heim at hann se heima a VII natta fresti er hann kömr til at heimta feit, þat er hann a at hinom, oc qveþa a hve mikit feit er.

Þeir scolo hafa lögsiaendr til meþ ser, ef metfe er; en ef eigi er metfe, þa scal gialdandinn hafa qvatt til [3]) III nottum fyrr [4]) at meta fe þat. Ef sa vill eigi gialda, oc scal hann sva stefna um innstöþa, sem um eindagat fe, [5]) fyrir utan harþafang, þat eitt fellr niþr.

Nu selr maþr fe at leiga vattlaust, þa ef hann vill eigi gialda, þa kemz hinn

per annum vertentem habeat etiam fas est. Si oves solverit, nec alter ad notam disjunctivam immutandam advenerit, oves die subseqventi cedunt solventi. Qvodsi ille, ad qvem bona solvenda pertinent, de iis (alterum) in jus vocaverit, hujus domicilii accolas qvinqve evocet agens, qvi definiant, an ideo bona obtulisset, qvod solvere voluerit nec ne. At bona debita manu qvidem stipulata sunt, sed in diem non constituta, tum creditor debitorem domum citet, ut, cum ad pecuniam debitam exigendam venit, intra septem noctes domi adsit; qvanta pecunia sit simul definiat.

Si res extra taxam vulgarem positæ fuerint, inspectores oculatos secum adhibeat (contrahentes), sin minus, solvens tribus ante (solutionem) noctibus, vicinos ad æstimandum evocet. Si debitor (stipulatas pecunias) solvere noluerit, alter eum de ipsa sorte eodem modo in jus vocet, acsi pecuniæ die et loco constitutis solvendæ fuissent, nisi qvoad multam ob difficultatem in exigendo, illa tantummodo remittitur.

Ubi qvis, sed testibus non adhibitis, bona alteri elocat ille locaria, hoc ea solvere recusante, non nisi legalia sint con-

---

[1]) *B cum suis interponit:* feit; *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis bene addit;* þa scal hann neyta vattorþz þess er hann bauþ feit at gialda, *tum hic testium effata adhibeat, qvi nuncupati fuerunt, qvando debitam pecuniam solvere obtulit.*

[3]) *B cum suis interponit:* bua, *accolas.*

[4]) *B cum suis addit:* eþr meira meli, *vel ultro.*

[5]) *B cum suis addit:* oc sva um alög sem eindagat fe, *et de multis adjectitiis qvasi de pecuniis termino peremtorio solvendis.*

eigi til leignanna, nema sagþar se [1])leigor a; kost a sa er [2])[heimtir, ef] handsalat er at, at stefna hinom heim er gialda scal, biþia hann heima vera a IIIa natta fresti, oc mon ec þa coma at taca viþ fe [3])[mino] eþr stefna um. [4])[Nu vill hann eigi gialda, þa scal hann stefna um] sva mikit fe sem er, oc lata varþa IIIia marka utlegþ, oc VI aura harþa-fang, stefna til gialda oc til utgöngo.

Ef maþr a fe at manni oc er fe handsalat, þa geldr hann af sumt, oc er rett at hinn kiosi er feit a, hvart hann vill stefna um alt feit, [5])oc leita gagna til hvat af er goldit, enda er hitt rett at stefna um þat fe er ogoldit er. Þat varþar IIIia marka utlegþ, ef maþr stefnir um fe þar er alt er goldit, [6])oc er viþ þann heimting er feit a.

Þar er maþr a fe at manni oc qveþa þeir a dag oc staþ nær gialda scal eþr hvar gialda scal fe þat, þott þeir handsaliz eigi, eþr þott þeir takiz i hendr, oc se þeir sattir at þar scyldi lögeindagi

stituta exigendi jure gaudeat. Ubi manu data stipulatum fuit, jus habeat exigens, eum qvi solveret domum citare, et ut domi intra tres noctes adsit rogare; tum enim (inqviat) vel bona mea accepturus, vel de iis in jus vocaturus adveniam. Qvodsi conductor solvere noluerit, dicam ei dicat (elocans) de bonis qvotqvot fuerint. Trium marcarum, et (insuper), ad difficultatem in exigendo compensandam, sex unciarum multam ei intendat. Ad debita solvenda et expendenda citet.

Si cui ex manufacta stipulatione bona debentur, qvæ ex parte tantum debitor solvit, creditoris optioni relictum est, sive de toto debito in jus alterum vocare, et qvantum solutum sit auctoritatibus comprobare, sive, qvod etiam fas est, de bonis tantum non solutis alteri diem dicere voluerit. Bonis in totum solutis diem dicendo trium marcarum multa contrahitur, qvæ creditori exigere fas est.

Si bona cuidam debentur, et diem qvando et locum ubi bona solvantur definierint, dextræ fidei stipulatione tamen non adjecta, qvamvis manus invicem jungant, modo, ut in die et loco definitis solvendi terminus peremtorius sit, inter eos convene-

[1]) *B cum suis bene legit:* lögleigor, *locaria legitima.*

[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[3]) *B cum suis omittit:* mino.

[4]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit et seqventia cum antecedentibus conjungit.*

[5]) *B cum suis bene legit:* oc lata hinn leita gagna til &c., *et (in qvantum solutum sit) cum auctoritatibus probare facere.*

[6]) *B cum suis legit:* oc er viþ hinn heimting er fe er at, *qvæ bona tenenti exigere fas est.*

[1])[vera], þa scal hann sva sökia, sem þar se eindagat feit, nema þat at niþrfellr handsals-slit. Hann scal qveþia heimilis-bua V til a þingi þess er sottr er.

rit, tum ita actionem moderet (creditor) acsi ibi terminus solvendi peremtorius adsit, nisi qvod dextræ fidei violatæ multa remittitur. Qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinos in comitiis evocet agens.

Ef maþr selr manni i hönd at taka viþ fe sino þar er hann a eindagat at manni, enda tekr sa viþ, oc vill hann eigi gialda hinom feit er a, ne lata hann na feno, þa a hann cost at sökia hvart sem hann vill hinn, er feit var undir, eþr þann er handsölom toc fyrir feit, enda versc sa malino er feit var undir, ef sa getr þann qviþ at hann galt þeim manni feit er hinn hafþi tilsendan.

Si qvis bona sibi debita et in die et loco definitis solvenda cogere alteri commendaverit, qvi etiam accipit sed mandanti reddere et remittere nolit, tum ei liceat actione, pro lubitu, perseqvi sive ipsum debitorem sive mandatarium, qvi vero bona ab initio solverit, a reatu liberatur, modo veridicorum effatis probare sustineat, se creditoris emissario pecunias expendisse.

Sa er feit atti scal stefna þeim um feit, er hann bauþ um taca gialdit oc lata varþa IIIia marka utlegþ, scal hann qveþia til heimilis bua V a þingi þess er sottr er.

Ille cujus pecuniæ fuerunt mandatario suo in pecuniis recipiendis diem dicat, trium marcarum multam ei intendens. Qvinqve vero ejus, in qvem agitur, domicilii vicinos in comitiis evocet.

Ef maþr heimtir fe annars mannz, er hanom er eigi umboþit oc a hann eigi at heimta, þat varþar hanom fiörbaugsgarþ viþ þann, er hann heimtir fe at, oc scal qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er. Nu ef hann geldr feit, þa scal hann stefna til gialda oc til utgöngo um feit.

Si qvis alienas pecunias coegerit non ex mandato, et nullo jure, exilii tenetur, in eum a qvo pecunias exegerat, novemqve ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocentur. Qvodsi (debitor) pecunias expenderit reum citet ad eas solvendas et rependendas.

Ef maþr selr manni fe af trunaþi at lani eþr til hirzlo oc dylr hinn, oc kvez viþ engo tekit hafa, þa scal sa er feit a

Si qvis fide alterius innitens bona ei vel commodo vel deposito dederit, hic vero dissimulans, se qvidqvam accepisse dene-

---

[1]) *B cum suis omittit:* vera.

sökia til þyfþar ef hann vill, enda a hann cost at stefna til görtökis um feit oc til gialda [1]) tvinnra oc lata varþa IIIia marka secþ.

gat, tum dominus bonorum eum furti, si voluerit reum agat, sed ei etiam liceat de furto minimo citare ut duplum restituat et trium marcarum multam luat.

Ef maþr hirþir fe mannz oc hverfi feit or hirþzlo hans. Nu atto þeir þar fe haþir [2]) i þeirri hirþzlo, þa heldr hvarr þeirra a sino fe [3]) abyrgþ, ef or einni hirþzlo hverfr [4]) hvarstveggia fe. Nu hverfr þess fe eitt, er seldi at hirþa, hann a cost at heimta feit at hanom, ef hann vill, þeim er hirþir, oc a sa at gialda [5]), enda a sa sökina um feit er hirþi, enda a hann cost at sökia þann er hann vill um, oc raþa sialfr orþi.

Bona alterius custodienda aliqvem recepisse, hæcqve ex ejus scriniis amitti ponamus, tum, si uterqve eorum hoc casu in iisdem scriniis bona simul habuerint, et ex iisdem scriniis utriusqve bona disparuerint, qvivis propriorum bonorum periculum sustineat. At deponentis bona solummodo auferuntur, tum hic ut depositario bona sua exigat fas est, qvi etiam ea solvere tenetur, causa vero de bonis ablatis depositario competit, cui etiam jus est qvemcunqve voluerit actione perseqvi et qvanti voluerit criminis insimulare.

Ef maþr a fe a leigom oc fellr hann fra. Nu ef hann a sono eptir eþr lifir faþir hans, þa eigo þeir um þat fe, er eindagat er jamt at stefna um at eindaganom, sem þeim se handsalat. Annarr kostr er sa er þeir eigo, hvart sem [6]) er sonr eþa aþrir erfingiar at sökia um handsalat erfþa-fe viþ IX bua qviþ a þingi oc lata varþa IIIia marka utlegþ haldit.

Si bona elocata habens et morte abreptus filios vel patrem in vivis reliqverit, illi de bonis in certo termino solvendis, in hocce termino ita diem dicant, acsi manu juncta iis stipulata fuissent. Altera tum filio cum cæteris hæredibus optio libera sit, de bonis (nempe) hæreditariis, manufacta stipulatione constitutis, novem accolis ut veridicis admotis in comitiis generalibus actionem instituere, (injustam) detentionem trium marcarum pœna pecuniaria vindicantes.

---

[1]) *B cum suis magis obsolete legit:* tveþra, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis interponit:* saman, *simul.*

[3]) *B cum suis legit:* abyrgio, *sensu eodem.*

[4]) *B cum suis legit:* hvarttveggia fe, *utraqve bona.*

[5]) *B cum suis addit:* hanom, *ei.*

[6]) *B cum suis legit:* ero sönir, *filii.*

Ef fleiri menn telia til arfs, oc ero osattir a hverr taka a, þa a hinn at halda til doms, [1])oc verþr hann þa eigi utlagr.

Si plures se hæredes contenderint, nec inter eos convenerit, qvi (bona elocata) caperet, tum conductor usqve ad causam per judices definitam, (bona) retineat et multam tamen sibi non contrahit.

Ef sa fellr fra er fe a at gialda, þar sem ero sönir eptir til arfs, þa er rett at maþr stefni hinom ellzta bröþranna um alt feit[2]), ef fe er engo scipt, oc scal sökia viþ IX bua qviþ. Ef bröþr hafa scipt arfi, eþr sva þott aþrir erfingiar taki arfinn enn synir, oc scal um sva mikinn lut hvariom stefna, sem þeir toko arf til.

Si debitor, filiis hæredibus relictis, supremum obierit diem, filiorum natu maxumo, bonis nondum divisis, de toto debito diem dicere fas est. Novem accolæ veridici actioni admoveantur. Qvodsi fratres hæreditatem jamjam distribuerint, ut et si alii hæredes qvam filii hæreditatem adierint, pro rata cujus sortis parte bona debita actione exigantur.

Þar er sa maþr fellr fra er fe er eindagat at, þa scal at lögheimili [3])[hans] stefna erfingia hans um þat fe. En ef hann leggr lögleigor a, oc kemz hann eigi meirr til at helldr enn til innstöþans; þat sagþi Marcos lög.

Si in terminis peremtoriis solvenda bona debens decesserit, in legali ipsius domicilio hæres ejus de hisce bonis citetur. Qvodsi (creditor) locaria lege definita bonis imposuerat, non nisi ipsam sortem exigendi jus habeat.

[4])[Ef maþr scal heimta fe sitt at erfingia þess mannz er hann atti fe at a deyianda degi hins at hann scal sökia þat viþ IX bua qviþ.

Id legis Marcus sanxit, ut siqvis demortui sui debitoris hæredi bona debita exigere vellet, id novem accolis veridicis adhibitis faciat.

Ef maþr qveþr fiar at eindaga oc stefnir um oc hittaz þeir a förnum vegi oc sa er gialda scal, oc er rett at hann taki þar viþ, oc versc gialdandinn lögmals stöþom, ef hann byþr þar. Hinom

Ubi qvis in terminis solvendi peremtoriis debitum (frustra) postulans, diem alteri dicit, et iter (deinde) faciens debitorem convenit, ut (debitum) ibi (oblatum) recipiat, fas est; debitor vero, si ibi ob-

---

[1]) *B cum suis legit:* oc varþar þa eigi utlegþ, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis addit:* saman, *simul.*

[3]) *B cum suis omittit:* hans.

[4]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

er rett at qveþia fiarins a fornum vegi ef hann vill, ef hann qvaddi eigi aþr oc er rett þa at stefna.

tulerit; a judiciali contentione liberatur. Creditor etiam in via constitutus (et debitorem conveniens) jus habeat (bona debita) postulandi, qvæ antea non postulavit; tum etiam diem dicere fas est.

Ef maþr a fe at manni oc vill sa eigi gialda hanom, þa scolo lögleigor leggiaz a fe þat, sva lengi sem hann heldr fe þvi oc þarf eigi at segia leigor a. Ef qviþr berr þat at sa mundi gialda, ef heimt veri at hanom, oc leggz þa eigi lögleiga a feit, enda a hann cost at bioþa innstöþann af höndom þegar hann vill].

Si qvis bona alteri debita solvere noluerit, his bonis locaria lege definita imponantur, qvamdiu ea retinet debitor, nec necesse est locaria iis imposita esse declarare. Qvodsi veridici comprobaverint debitorem, modo appellatum, soluturum fuisse, locaria lege definita bonis haud adjiciantur, ille vero jus habeat sortem ipsam qvandocunqve voluerit, sibi abdicare.

Ef maþr finnr fe firir ofan jörþ i sino landi, oc scal hann segia til III sumor a alþingi, þa ef eigi verþr eigandi at et IIIia sumar, þa eignaz hann feit.

Qvi res in proprio fundo super terra invenit, per tres æstates in comitiis generalibus eas proclamet. Qvodsi tertia æstate dominus earum non apparuerit, cedant invenienti.

Þar er maþr finnr fe i jörþo sinni, oc scal hann segia til um sinn a alþingi, ef eigi verþr þa eigandi at oc eignaz hann þa. Þviat eins verþr at retto eigandi at, ef sa verþr til, er þat fe hefir fra verit skolit, eþr þess erfingiar ella.

Qvi res in proprio fundo terra abscondita invenit unica tantum vice in comitiis generalibus eas proclamet, qvo facto si dominus non apparet, cedant inventori. Justum dominum tum solummodo adesse censendum est, si apparuerit, cui res furtim ablatæ sunt vel ipsius hæredes.

Ef maþr grefr fe sitt i jörþ [1]), gull eþr silfr [2])[eþr gripi aþra], oc varþar þat fiörbaugsgarþ, sa a söc þa er sökia vill,

Res suas sive aurum sive argentum aliave cimelia in terra occultans, exilio puniatur; caussa agenda defertur volenti;

---

[1]) *B cum suis addit:* til hirþzlo, *ad ea conservanda.*

[2]) *B cum suis omittit:* eþr gripi aþra.

oc scal þar qveþia til IX heimilis bua a þingi þess er sottr er.

Ef maþr a fe at manni, oc varnar hann hanom fiarins, þa er rett at lysa söc a hönd honom at þinglausnom til socnar annat sumar, oc lata varþa hald fiarins IIIia marka utlegþ. Sa er sökina lysti, scal segia þeim, er söc er a hendi, meþ vatta fyrr enn VI vicor se af sumri ef hann er sams fiorþungs, at hann hefir sökina lysta a hönd hanom. Ef hann ma eigi hanom sialfum segia, þa scal hann segia til i þingbrecko a varþingi, eþr a leiþ þeirri er sökiandinn sialfr heyr. Ef hann segir eigi sva, [1])enda verþr hinn eigi viss aþr VI vikor ero af sumri at hanom er söc a hönd buin oc verþr þa sökin onyt.

Þar er maþr hefir [2])fesöc lysta a hönd manni et fyrra sumar, þa scal hann þar þa bua til qveþia, er þa hafa heimilis-buar hins verit er söc var höfþut a hönd hanom, enda bui þeir þar þa næstir þvi heimilino er sökin [3]) er sott. Of allar sakir þær er sva ero til bunar, scal þa bua hafa, er þa bua næstir er sökin er sott þvi heimili, er hinn atti, þa er sökin var höfþut a hönd hanom.

Ef manni verþr grunr a þvi, at sa

novem vero hoc casu ejus in qvem agitur domicilii vicini in comitiis evocentur.

Si qvis bona alicui debita solvere recusaverit, comitiis solutis ei litem, æstate subseqvente agendam, denuntiare fas est, ut (injusta) detentione trium marcarum multam sibi contrahat. Causam denuntians ei, cui reatus intenditur, si in eadem qvadrante habitaverit, ante sextam æstatis hebdomadem peractam, testibus admotis, declaret, se ei litem denuntiasse. Si ipso exaudiente hoc declarare facultate destitutus fuerit, hæc in clivo comitiali comitiorum vernalium manifestet vel etiam in conventu promulgatorio qvam agens ipse freqventat. Si non tali modo annuntiaverit, nec alter ante sextam æstatis hebdomadem peractam resciverit, actio reprobatur.

Ubi qvis æstate antecedente causam pecuniariam in alterum denuntiaverat, eos tum evocet vicinos, qvi lite in alterum susceptâ domicilium ejus circumcirca habitavere, modo tempore qvo causa agitur ejusdem domicilii accolæ sint. In causis omnibus, tali modo institutis, accolæ adhibeantur, qvi tempore actionis proxume habitant domicilio, ubi reus versabatur, tempore qvo lis incepta est.

Ubi qvis eum cui litem solutis comi-

---

[1]) *B cum suis legit:* enda verþr hann eigi varr viþ aþr IV vicor (ero) af sumri, *nec alter prius animadvertit qvam qvatuor æstatis hebdomadibus præterlapsis.*

[2]) *B cum suis simpliciter legit:* söc, *causam.*

[3]) *B cum suis legit:* var sott, *(in perfecto).*

maþr vill laupa af landi abrot, er hann hefir at þinglausnom söc a hönd buit, þa a hann at banna hanom fór at lögbergi [1]) oc veria lyriti, styrimönnom varþar fiorbaugsgarþ enn hasetum IIIia marka utlegþ ef þeir feria hann a brot. Slict varþar þeim þott þeirri söc se heiman stefnt eþr se hanom at scipi tilbuin, ef þar er lyriti varit brauthöfnin. At festarhælum scal þeim stefna um samfarar [2]) oc qveþia a þingi bua V til IIIia marka saka, en IX til fiörbaugs-saka. Hvergi a maþr at lysa sakir um fe ne stefna fyrr enn hann hefir heimt at manni, oc hanom er varnat.

Ef maþr a at manni fe eindagat, oc vill sa laupa af landi a brot, þa er rett at banna hanom för, þott þat se fyrir eindagann; en þviat eins verþr sökin viþ hann, eþr viþ þa menn, er hann feria a brot, ef feit kömr eigi fram at eindaga.

[3])[Fe hvert þeirra er lögleigor atto a at vera fyrir öndverþo. Þat scal standa meþ lögvöxtom þar (til) er goldit er alt, þott eigi se leigor alagþar at lögbergi.

tiis denuntiaverat, e patria aufugere parare suspicatur, ad rupem jurisdicundi, interdicto adjecto, ei profectionem inhibere debet. Naucleri eum peregre vehentes pœnam exilii, sed cæteri nautæ trium marcarum multam sibi contrahunt. Eodem reatu tenentur ubi causa domo citatur, vel ad navim ei paratur, dummodo vectura ejus interdicto ibi prohibetur. Ad navalium ligamentorum palos iis de convictu rei dies dicendus est, in trium marcarum causis qvinqve et in causis exilii novem accolis evocatis. Neqvis causam de debito denuntiet vel debitori diem dicat priusqvam debitum, altero id solvere recusante, postulaverat.

Ubi bona termino peremtorie definito solvenda cui debentur ab altero, hic vero e patria excedere parat ei profectionem, terminus solvendi qvamvis nondum venerit, inhibere fas est, sed ea tantum lege causa in eum ejusqve vectores evenit, si in termino solvendi peremtorio pecuniæ non expenduntur.

Bona qvæcunqve locariis lege definitis ab initio conducenda fructus legales ferant, donec in totum soluta sunt, locaria qvamvis ad rupem jurisdicundi iis haud injuncta sint.

---

[1]) *B cum suis legit et addit:* oc veria lyriti styrímönnom öllom oc sva hasetom, at feria hann a brot af landi. En þeim mönnom öllom er spyria lyrit þann, þa varþar styrimönnom fiörbaugsgarþ, en &c., *et interdicto omnibus tum naucleris cum nautis, eum extra patriam vehere prohibeat. De interdicto certiores facti naucleri eum peregre &c.*

[2]) *B cum suis addit:* allar, *qvivis (convictu).*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

Þar er maþr a fe at manni, þat er lögleigor eigo a at leggiaz, þa scal þat standa meþ lögvöxtom einn vetr oc XX, en eigi lengr, nema þa se dömt eþr handsalat. En ef þat er þa gört, þa scolo enn upþefiaz lögvextir, oc vera jafnlanga stund sem aþr var tint].

Ubi bona locariis legitimis conducenda cui debentur per hyemes viginti unam, legales hosce fructus edant, non vero diutius, nisi hoc vel per judicum sententiam vel manufacta stipulatione (denuo) constituatur. Qvo facto (hæc bona) fructus legales (cedere de novo) incipiant, qvod per tempus memoratum obtineat.

Þott maþr gefi manni fe [1])eþr aþra luti a sculdarstöþom, þa kemz hann eigi til heimtingar um þat fe, nema hinn seli sakir oc fiarheimtingar a hönd ser hveriom þeirra. Oc ef þeir jata at gialda hanom at raþi hans, er fe atti, þa a hann alt mal viþ þa, [2])en ecki hinn er fe atti fyrir öndverþo.

Ubi qvis pecunias vel alias res nomina cedendo, dona cuidam addixerit, cessionarius hæc bona exigendi jus non habeat, nisi cedens ei actionem et jus exigendi in qvemcunqve cessorum etiam cesserit. Qvodsi consilio cedentis, cessionario solvere receperint cessi hic solus in eos agendi jure gaudet, non vero ille, cui pecuniæ primum debebantur.

VII. Capituli.

Of þat hverso femal scal sökia.

Fe a at döma sva mikit sem gögn baro til i þeim staþ sem eindagi var [3])[a-mæltr] XIV nottom eptir vapnatak, oc sva marga aura sem gögn baro til.

Titulus VII.

De modo condictiones instituendi.

Pecunias debitas et auctoritatibus comprobatas, in loco ubi terminus solvendi peremtorius constituebatur, qvatuordecim post armorum sumtionem noctibus, solvendas esse, judices definiant, totqve bonorum uncias, qvot deberi comprobant auctoritates.

Nu er eigi eindagat fe, þa scal döma giald at lögheimili þess er gialda a i örscotz-helgi viþ tungarþ hans, þar er

At terminus solvendi peremtorius non constituebatur, tum judicum sententia debitori solutionem injungat, in justo ipsius

---

[1]) *B cum suis pro:* eþr aþra luti, *legit:* eþr heimili, *vel justæ possessionis aut dominii titulo tradiderit.*

[2]) *B cum suis male legit:* enn ecki viþ hinn &c., *non vero in illum &c.*

[3]) *B cum suis omittit:* a mæltr.

hvartki se akr ne eng, þangat fra garþi er sa a heimili er fe scal taca. En ef menn vito eigi þat, þa scal döma giald at heimili þess er söc sotti. Nu er or sinom fiorþungi hvarr þeirra, þa scal döma gialdit miþvikodag i mitt þing annat sumar eptir i bönda kirkio-garþi. Oc sva scal fara þott eindagat fe se, ef or sinom fiorþungi er hvarr þeirra er mal attuz viþ.

Ef maþr metr fe sitt dyrra a leigo eþr selr enn a lögleigo, þa er rett at lysa söc þa i þingbrecko a varþingi, ef þeir ero samþinga, oc sökia þar i dom fram.

Þar er menn verþa fesekir, þa scal döma giald fiar þess at heimili þeirra, er fesekir verþa, ef þeir ero samsfiorþungs oc hinn er feit a at taka. Ef þeir ero or tveim fiorþungum, þa scal gialdit döma i alþingi [1])[mitt] i bönda kirkiogarþi, [2])slica aura sem mæltir vero a instöþanom. Utlegþir halfar scal döma at gialda annat sumar i mitt þing i bönda kirkio-

domicilio, intra terminum, externe a prati domestici sepe, per jactum teli definitum, ubi nec ager nec pratum est, ejus domicilium e sepe versus qvi debitum caperet. Hoc si non innotuerit, debitori injungendum est ut solutio procedat in agentis domicilio. Qvodsi (debitor agensqve) e diverso qvadrante oriundi sint, illi injungendum est, ut solutio fiat, in mediæ hebdomadis die ad medium tempus comitiale, æstate subseqventi, et in (comitiorum generalium) coloni cæmiterio. Eodem modo res moderandæ sunt, cum ad diversas qvadrantes partes pertinent, terminus solvendi qvamvis peremtorie præfinitus sit.

Si qvis bona sua (elocanda) pluris qvam per locaria lege definita vel æstimaverit vel elocaverit, causam inde oriundam in comitiis vernalibus, ubi pars uterqve eandem toparchiam seqvitur, denuntiare et ibi in judicium agendam deferre fas est.

Ubi qvi pœna pecuniaria (ob iniqva locaria) multantur, judicum sententia definiat, ut bona (debita) in multatorum domicilio, si in eadem ac multas accipientes habitant qvadrante, expendantur. Si e diversa qvadrante partes fuerint oriundæ, solutio definiatur facienda ad medium comitiorum generalium tempus in coloni (comitialis) cæmiterio. Tot solvantur bona,

---

[1]) *B cum suis omittit:* mitt.

[2]) *B cum suis legit:* slica aura scal döma, sem &c., *tot adjudicanda sunt bona, qvot &c.*

garþi, en halfar heima þar er innstöþinn var dömþr, oc þar [1] [önnor] alög öll. Utlegþir oc öll alög scal döma lögaura.

qvot ad sortem pertinere constituebatur. Dimidiam multarum partem judices definiant solvendam æstate subseqvente ad medium tempus comitiale in coloni cœmiterio, dimidiam vero ubi sors ipsa solveretur, ubi etiam reliqvæ multæ adjectitiæ expendantur. Multæ tum principales cum adjectitiæ mercibus promercalibus solvantur.

VIII. Capituli.

Her er um skulda-dom.

Ef sa maþr andaz, er öreigi er, oc er engi maþr scyldr at gialda sculdir hans. Þa var hann öreigi ef hann atti eigi eptir mörk eþr meira fe. [2] [Nu var þar meira fe], oc voro þo scyldir meiri enn fe, oc er erfingi scyldr at bioþa til sculda-doms eptir hann, ef hann hafþi att eptir mörk eþr meira fe. Nu ef hann byþr eigi til sculdadoms at lögum, eþr geldr hann nockorum manni af feno, aþr hann bioþi til sculdadomsins, þa scal hann gialda [3] [allar] sculdir meþan hans aurar vinnaz til; eigi a hann i sculd at ganga fyrir.

Sa maþr er til sculdadoms vill bioþa hann scal ganga i þingbrecko a varþingi

Titulus VIII.

Hic de conventu debitorum exigendorum tractatur.

Cum egenus emoritur, nemo ejus æs alienum solvere tenetur. Pro egeno habendus est, qvi marcam si non ultra reliqvit. At plura reliqvit bona, æs tamen alienum relicta bona superat, tum hæres ad ejus debitorum exigendorum judicium provocare debet, modo decedens marcam vel magis (qvamvis obæratum) reliqverit. Qvodsi legum præscriptis convenienter ad debitorum exigendorum judicium non provocaverit (hæres), vel si provocatione nondum facta cuidam creditorum bonis relictis satisfecerit, tum propriis bonis, qvamdiu suppetunt, omnia debita persolvere tenetur, æs vero alienum ad ea persolvenda facere haud debet.

Ad judicium debitorum exigendorum qvi provocare vult, clivum comitiale fori

---

[1]) *B cum suis omittit:* önnor.

[2]) *B cum suis perperam omittit qvæ uncis tenentur.*

[3]) *B cum suis omittit:* allar.

þvi er hinn var or andaþr, þa er II netr ero af þingi, oc nefna ser vatta, sva at heyri meiri lutr [1])þingheyianda. Hann scal sva mela: I þat vetti [2]) at sculdadomr scal vera a II vikna fresti at heimili þvi er hann er fra andaþr, oc ec byþ þangat þeim mönnom [3]) er se lataz at hanom hafa att, oc coma þar sva at domr se nefndr fyrir miþian dag. Sa er til sculdadoms bauþ scal qveþia bua V, III nottom fyrir eþr meira meli, þa er næstir bua þvi er domrinn scal vera, þeirra er rettir se i qviþom at tengþum.

vernalis qvod demortuus seqvebatur, temporis comitialis duobus noctibus peractis, accedat, et maxuma foripetarum parte exaudiente testes denominet. In id testificandum (inqviat) qvod judicium debitorum exigendorum in demortui domicilio intra duas hebdomades habendum indico. Eo provoco omnes qvi pecunias se ei credidisse contendunt. Ita appareant ut ante meremdiem judicium ordinatum sit. Ad judicium debitorum exigendorum provocans, tribus vel pluribus ante judicium habendum noctibus qvinqve accolas evocet, qvi proxume habitant ad locum, ubi judicium habeatur, et necessitudinis respectu qva veredici recte se habent.

IX. Capituli.

At sökia at sculda-domi.

Þeirr menn er þar þiekiaz fiar-van eiga [4])[sem sculdadomrinn er], scolo þangat coma meþ vatta sina. Nu ero eigi vattar til eþr nair hann þeim eigi, þa scolo þeir buar V scilia, er hinn hefir þangat qvadda er dominom heldr upp, eþr þeir er þeir vilia [5])til hafa um dom-staþinn, þrimr nottom fyrir dominn eþr meira meli. Sa er til doms bauþ, scal bioþa þeim meþ vatta at nefna halfan dominn,

Titulus IX.

In conventu debitorum exigendorum qvomodo actio instituatur.

Qvi in judicio debitorum exigendorum aliqvid bonorum sibi adscriptum iri sperant, testibus suis instructi ibi appareant. Qvodsi testes vel non extiterint vel (creditor) eos producendi facultate destitutus fuerit, accolæ illi qvinqve, qvos judicium instituens evocabat, vel etiam alii, qvos tribus vel pluribus ante judicium habendum noctibus, locum judicii circumcirca evocare volunt, de creditoris postulatu dispiciant. Ad ju-

[1]) *B cum suis legit:* manna þingheyanda, *hominum foripetarum.*

[2]) *B cum suis addit:* scal hann qveþa, *dicat.*

[3]) *B cum suis addit:* öllom, *sensu eodem.*

[4]) *B cum suis omittit qvæ uncis tenentur.*

[5]) *B cum suis legit:* til hafa qvadda, *sensu eodem.*

en þeir eigo at luta hverr domi scal up halda viþ hann, hvart sem þeir ero aþrir ofusir eþr keppaz þeir um. Nu vilia þeir eigi, þa scal hann nefna allan dominn; en siþan scal bioþa til hruþningar of þa domendr hvarir sem nefndo. Dom þann scal ryþia sva at þar scal engi þeirra manna sitia i domi, er þar eigi fiarvon at heimta, oc enskis þeirra faþir ne sonr ne broþr ne namagar III. Þa scolo menn luta hve sakir scal framsegia i dom þann, oc föra fram siþan hverr vetti sin eþa qviþo. Sa er til doms bauþ scal þangat hafa fe þat alt er hinn hefir att. Nu atti hann fe undir öþrom mönnom, oc scolo haldaz maldagar þeir allir er a þvi fe voro. Ef þeir menn eigo þangat fiarvan er eigi eigo sialfir varþveizlor fiar sins fyrir ösko sakir, þa ero þeir menn scyldir til farar þangat er fe þeirra eigo at varþveita, enda abyrgiaz þeir viþ þa ena ungo menn þat er til þeirra kömr, ef þeir göra eigi til coma, eþr föra eigi gögn til þau er þarf. Oc sva ef ungir menn ero erfingiar þess ens andaþa, þa er sa maþr scyldr at bioþa til sculdadoms, er fiarvarþveizlor [1][þeirra a], ef þeir ætti fe. Ef menn leyna fe þvi nokoro er hann hafþi att þar oc varþar þat fiörbaugsgarþ, þat er stefno-söc, scal

dicium habendum provocans, testibus admotis, (creditores) invitet ad judices ab altera parte denominandos. Illi vero qvinam judicium ex eorum parte instituat, sive nonnulli hoc facere noluerint sive studuerint, per sortem definiant. Si ita facere recusaverint (creditores), ad judicium provocans omnes judices denominet, ad qvos rejiciendos, qvicunqve denominaverit, deinde invitetur. Rejectio judicum ita moderanda est, ut debita ibi exigentium nemo, nec cujusvis eorum pater, nec filius, nec frater, nec affines proximi in judicio adsideat. Sorti porro subjiciatur, qvo ordine causæ proferendæ sint, et agentium (ɔ: creditorum) qvivis testes suos vel veridicos deinde producat. Ad judicium habendum provocans qvævis istius (demortui) bona eo transferat. Demortuo qvamvis debita in alios fuerint, omnia de iis stipulata pacta valeant. Si juventutis causa ad bonorum suorum curam gerendam inhabiles debita in hocce judicio exigenda habuerint, eorum curatores apparere debent, imo pupillis periculum præstare tenentur bonorum iis debitorum, si vel non apparuerint vel auctoritates necessario habendas non attulerint. Ubi porro impuberes demortuo succederent, bonorum, si qvæ iis fuerint, curatores legitimi ad debitorum exigendorum judicium provocare debent. Si qvæ demortui bona

---

[1]) *B cum suis male omittit:* þeirra a.

qveþia til heimilis-bua IX a þingi þess er sottr er.

Þar scal hverr hafa sina aura, ef sva ma. Nu atti hinn lönd eptir eþr goþorþ oc scolo buar þat virþa landeigendr V, þeir er næstir bua [1])[landino. Nu ero lönd fleiri, þa scolo þeir er næstir bua] aþalbolino, virþa öll lönd, oc scal sa hafa þa buana tilqvadda er dominom heldr upp viko fyrir dominn eþr meira meli. Sa maþr scal þar i landi taka, er mest fe atti at hinom. Nu atti hann kono, oc scal hon hafa bæþi mund oc heimanfylgio, ef hann atti þa fe til mundarins fyrir utan sculdir, er þau gengo saman. Nu hafi hann eigi þa att mundinn sculdlausan oc hafi hann att þo möre eþr meira fe, þat er af sculdom geck, [2])[þa scal þa aura jamt scerþa sem aþra. Nu hefir hann eigi atta mörk þess fiar, er af sculdum geck], er þau gengo saman, þa scal hon eigi hafa mundinn enn hafa a hon þo heimanfylgiona sem aþr. Nu hafþo þau fe sitt saman-lagt, þa scal hon gegna sculdom öllom at þeim luta sem hon atti i fe viþ hann; en ef hon atti i bui viþ hann, oc var eigi i fe þeirra samanlagit, þa scal hon gegna at sinom

subtrahuntur, exilii pœnam luat reus. Causæ huic citatio adhibeatur novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis.

Hic qvivis, in qvantum fieri potest, qvod ei debetur, capiat. At demortuus fundos præturasve reliqverat tum coloni qvinqve prædiati, proxime ad fundum habitantes, hoc æstiment. At plura habuit prædia, tum prædii principalis accolæ cætera omnia æstiment, judicium vero instituens, unica, si non ultra, ante judicium habendum hebdomade evocet. Cui maximum in demortuum debitum fuit in prædiis partem capiat. At demortuus fuit uxoriatus, tum illa et arrham sponsalitiam et dotem capiat, modo tempore, qvo matrimonium contrahebatur, demortuo fuerint bona non obærata arrhæ sponsalitiæ respondentia. At bona in arrham sponsalitiam non nisi obærata habuit, qvamvis marca bonorum majusve ei fuerit, tum arrhæ sponsalitiæ ut cæteris bonis pro rata detrahatur. Qvodsi tempore nuptiarum alieno ære soluto, marca unica ei non fuerit, uxor arrham suam sponsalitiam non capiat, sed dos nihilominus eam seqvatur. At conjuges bona sua in unum contulere, tum uxor debita expendat pro rata ejus parte in bonis collatis. Si vero rei familiaris pars qvæ-

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis perperam omittit, et seqventia antecedentibus annectit.*

[2]) *Qvæ uncis includuntur B cum suis perperam omittit, antecedentia et seqventia jungens.*

luta þeim aurom öllom, er til bus þeirra voro keyptir [1]), en engum þeim er til hans þyrfta eins var keypt.

Ef maþr atti veþmælt i fe hans, oc scal hann hafa þat, ef hann hefir at lögom veþmælt oc lyst at lögum. Nu hafa þar II menn veþmæltan einn grip oc baþir at lögum, þa scal sa hafa er fyrr veþmælti. En ef eigi hafa baþir at lögum veþmælt, þa scal sa, er at lögum hefir veþmælt. Nu hefir hvargi at lögom veþmælt, þa scal hvargi hafa. Þott hann hafi betri grip veþmæltan enn hans sculd gegni, oc scal hann eigi hafa hvegi er mælt var, meira enn hans sculd var fyrir öndverþo. Rett er at þeir V buar virþi gripinn, er þangat ero til qvaddir, þann er hinn hafþi veþmæltan, oc scal hann þa sciota [2]) i moti slico, sem þeir virþa gripinn dyrra enn hans sculd var fyrir öndverþo, oc scal hann þa hafa gripinn.

Jamt scolo allir missa sina aura þeir er þar atto, ef eigi vinnz til sculda, þeir

dam ei fuerit propria, non vero in unum collata sint bona, tum pro sua parte rependat bona qvœcunqve ad communes usus comparata, nihil vero qvod ad mariti usum tantummodo tendit, rependat.

Si bona demortui alicui oppignorata fuerint, hic ea capiat, modo juxta legum prœscripta et pignori ceperit et oppignorationem manifestaverit. Qvodsi duo eandem rem pignoraverint et legibus convenienter uterqve tum prior pignorans potior sit jure. Si vero non uterqve legum prœscriptis satisfecerit, res oppignorata ei cedat, qvi modo legali pignoraverat. At neuter eorum formulas legales in pignorando adhibuit, tum neuter rem oppignoratam habeat. Aliqvis qvamvis rem pignorasset, debiti magnitudinem pretio suo plus qvam exœqvantem, ille tamen, qvalicunqve modo alias pactam fuerit, non plura capiat bona qvam primum ei debebantur. Ut rem (tali modo) ei oppignoratam accolœ qvinqve evocati œstiment fas est, creditor vero pignoratitius tantas reddat pecunias, in qvantum pignoris pretium, debitum, ut in initio fuit superare œstimant, qvo facto res oppignorata ei cedat.

Ubi bona demortui ad œs alienum solvendum non suppetunt, creditor qvivis non pignoratitius debitum suam pro rata omit-

[1]) *B cum suis bene addit:* oc öllo þvi er til hennar þurpta var keypt, *in solidum ea qvœ in ipsius usus emebantur.*

[2]) *B cum suis legit:* i gegn, *sensu eodem.*

er eigi hafa veþmælt, oc scal þar [1])allra aura jafnt scerþa.

Nu þeir menn allir, er þar kalla til fiar, scolo vinna eiþa jamt sem at þinga domi, oc sva þeir menn allir, er þar scolo lögscil mæla, en siþan lata bera vetti, oc þau gögn öll er þeir hafa til.

Sakir scolo framkomnar allar aþr sol se undir, siþan scal döma um nottina [2])oc um morgoninn eptir; lokit scal domi at miþiom degi annan daginn.

Enga heimting a sa til sins fiar, er eigi [3])gerr til sculdadomsins koma [4]). Nu matti hann eigi koma til sculda-domsins eþr spurþi hann eigi at domr scyldi vera, þa scal hann lysa söc at lögbergi a hönd þeim mönnom öllom, er þar toco fe, til gialda oc til utgöngo slics fiar, sem a hans lut mundi coma, ef hann veri þar, oc lysa til þess fiorþungs-doms sem domrinn var i attr, oc a hanom at döma sina aura, sva at þeir missi allir jamt.

X. Capituli.

At veþmæla fe.

[5]) Þa er fe veþmælt at lögum, ef sva er

tat. Omnium postulatis pro rata detrahatur.

Omnes porro debita in his judiciis exigentes vel justa judicialia persoluturi æqve ac in comitiorum (ordinariorum) judiciis juramentis fungantur. Testimonia dein omnesqve, qvas in præsto habeat auctoritates, produci faciant.

Ante occasum solis causæ omnes prolatæ sint, sed in nocte et mane subseqventi judices ferant sententiam, qvæ ante merediem proximæ diei proclamata sit.

Qvi in judicio debitorum exigendorum non apparet, debitum suum exigendi jure destituitur. At in judicio nominato vel apparendi facultatem non habuit, vel judicium habendum esse non rescivit, tum omnibus pecunias ibi referentibus ad rupem jurisdicundi litem denuntiet, (id intendens) ut solvant et rependant tantas pecunias, qvantæ, si adfuisset, pro rata ad eum devenissent. Causam denuntiet agendam in judicio qvadrantis, ubi debita judicialiter exigebantur. Qvicqvid ei debetur ita ei adjudicandum est, ut omnibus (creditoribus) pro rata aliqvid decedat.

Titulus X.

Qvomodo bona oppignorentur.

Ut modo legali jus pignoris constituatur

---

[1]) *B cum suis male legit:* alla aura, *omnibus bonis.*

[2]) *B cum suis legit:* eþr, *vel.*

[3]) *B cum suis legit:* vill — koma, *apparere vult.*

[4]) *B cum suis bene addit:* ef hann spurdi oc hann matti til coma, *si certior de eo factus fuerit et venire possit.*

[5]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

at farit, at vattum er syndr griprinn, enda er þo rett, ef þeim er sva kunnict þat se er veþmælt er, sem þeir hafi set, oc scal lysa veþmala fyrir heimilisbuom V þess mannz er se sitt let veþmæla. Nu ero þeir a þat sattir at eigi scyli lysa, oc er þat sem þeir mæli ecki um, þott þeir hafi vatta viþ þat. Þa er oc at lögum, ef II aurar ero veþmæltir fyrir einn nema þviat eins ef sa gripr var eigi þess verþr, er veþmæltr var. Ef sa maþr fellr fra, er gialda a feit, oc verþa af eindagar allir viþ hann.

attendendum est, ut res pignoranda testibus exhibeatur, sed sufficit etiam, si his tam nota fuerit res, acsi oculis inspexissent. Pactum pignoratitium qvinqve ejus, qvi rem suam pignorare fecit, domicilii accolis coram publicetur. At contrahentes in id consentiunt, ut pactum non manifestetur, tum hoc, qvamvis testibus comprobatum, pro infecto habendum est. Legibus convenienter pro unica (debiti) uncia, duæ pignorantur, nisi res, cum pignorabatur, non tanti pretii fuerit. Debitor (qvi res suas tali modo pignori dedit) si decesserit, termini solvendi peremtorie constituti in eum evanescunt.

XI. Capituli.

Um einkunnir.

[1]) Þat er mælt i lögum varom, at hverr maþr sa er sauþi a eþr bufe, er scyldr at hafa eina einkunn a öllo kvicfe sino. [2]) Hann scal hafa latit einkynna alt ungfe sitt, þa er VIII vikor ero af sumri, þat er hann nair. En ef hann görir eigi sva, þa varþar utlegþ, [3]) [nema eigi er scylt at einkynna dilka. Hross er oc eigi scylt at einkynna]. [4]) Ef þat se er scylt

Titulus XI.

De notis disjunctivis (in pecudibus).

Legibus cautum est, ut qvicunqve oves vel armenta habens, notam disjunctivam omni suo pecori imponere debeat. Octo æstatis hebdomadibus peractis, pecora sua omnia primæ ætatis, qvæcunqve manu tractare potest, nota disjunctiva signari faciat. Hoc si curare neglexerit, multam sibi contrahit. Agnos tamen subrumos signare non tenetur, nec eqvis notam disjunctivam imponere

---

[1]) *Primam hujus tituli sententiam paulo aliter B cum suis ita exprimit:* Hverr maþr scal eina einkunn eiga a fe sino bæþi nautom oc sauþom, *Unusqvisqve notam qvandam disjunctivam in pecoribus suis, tam bobus qvam ovibus habeat.*

[2]) *B cum suis legit:* Maþr scal einkynt hafa fe sitt, þa er VIII &c., *octo — pecora sua qvæcunqve — faciat.*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[4]) *B cum suis legit:* Ef fe oeinkynt kömr i ann-

er at einkynna, kömr i annars manz land, enn þess er a feit, þa a sa [1][maþr kost] er a landi þvi byr, ef fe er o-einkynt, at leggia a einkunn sina, þa er VIII vikor ero af sumri eþr siþarr, oc eignaz hann þa feit, ef hann hefir aþr synt buum sinom V [2][meþ vatta].

necesse habet. Si pecora, nota disjunctiva signanda, in alterius qvam domini sui pascuis offenduntur, liceat ei, qvi in prædio, ubi pecora hæc inveniebantur, habitat, notam suam disjunctivam, octo æstatis hebdomadibus peractis vel posterius, iis imponere, qvo facto, pecora ei cedant, modo accolis suis qvinqve, testibus admotis ea prius exhibuisset.

XII. Capituli.

Um misfanga um mark.

[3]Ef manni verþr misfangi oc merkir hann lamb annars manuz i steck, oc varþar þat eigi viþ lög, ef qviþr berr at hann hugþiz eiga, þa scal hann bioþa hinom fyrir [4]jamgott lamb omerkt, þa er hann verþr varr viþ, [5]en hinn a at kiosa hvart hann vill hafa. En ef hann byþr eigi, þa varþar hanom utlegþ viþ þann er atti.

Ef maþr einkunnir annars mannz fe olófat, oc varþar [6][III marka] utlegþ, ef hann leggr þess mark a, sem a feit. Nu merkir hann annars manuz marki, þa varþar þat fiörbaugsgarþ viþ hvarntveggi,

Titulus XII.

De errore in nota imponenda.

Si qvis in agnili, errore ductus, alienæ agnæ notam suam disjunctivam imposuerit, criminis in leges commissi qvidem non tenetur, si modo veridici contenderint, eum se (agnæ) dominum opinasse. De errore vero certior factus, agnam ejusdem bonitatis non signatam alteri obferat, qvi eligat utrum hanc recipere vellet (nec ne)? Qvod si non obtulerit, agnæ domino multam expendat.

Si qvis alienis pecoribus notam disjunctivam, non permissus imposuerit, trium marcarum mulcta tenetur, ubi nempe pecorum domini nota ea signat. At alienam, (nec domini nec propriam) notam disjunc-

---

ars manz land, en þess er a, annat enn dilcar, þa a &c., *Si pecora, agnis subrumis exceptis, nota disjunctiva non signata in alterius qvam domini pascua devenerint, liceat ei &c.*

1) *B cum suis omittit:* maþr cost.

2) *B cum suis omittit:* meþ vatta.

3) *B cum suis legit:* Ef maþr einkynnir lamb annars manz &c., *Si qvis — notam suam disjunctivam imposuerit &c.*

4) *B cum suis legit:* gott lamb oeinkynt ef hann hefir þat til, þegar er hann &c., *agnum probum non signatum, si ei fuerit, alteri offerat &c.*

5) *B cum suis legit:* oc a hinn cost at kiosa hvart hann vill hafa þat, eþr hitt er hann atti aþr, *cui optio sit eligere utrum hunc agnum, an illum, qvi ejus antea fuit, sibi habere vellet.*

6) *B cum suis omittit:* III marka.

þann er fe a, oc hinn er mark a. Nu markar maþr annars manz fe sino marki, oc vill i þvi eignaz feit, [1]þa a hinn cost at raþa orþi um er feit a.

[2][Ef menn eigo kaupafe, oc a hverr at föra mark til sins merkis oc göra sem ma licast].

Þat eitt er lögmarc er eyro ero merkt a öllo fe nautom oc sauþom, svinom [3][oc geitum], nema a fuglum, þar scal fitiar merkia.

[4][Ef maþr geriz illvirki at fe manna oc görir i þvi kugildis scaþa eþr meira fyrir öndcost, þa varþar scoggang, oc scal lysa at lögbergi oc sökia et sama sumar oc qveþia til a þingi IX bua þaþan er illvirkit var gört].

XIII. Capituli.

Um geldfiar samnaþ.

[5]Boandi hverr er scyldr at lata samna geldfe öllo um land [6] þat er hann byr a [7]þvi er aþrir menn eigo, oc lata reka

tivam iis imponit, tum in utrumqve et pecoris et notæ dominum exilii tenetur. At propriam notam alienis pecoribus eo consilio, ut pecora sibi habeat, imponit, tum pecoris domino, qvanti vult criminis eum insimulare liceat.

Pecora emtitia habens notam in iis disjunctivam ad propriam ita transferat, ut qvam maximum habeat similitudinis.

Ea tantum nota disjunctiva qvæ auribus imponitur legalis est in pecori cujuscunqve generis, bubus et ovibus, subus et capris, avibus exceptis, qvi in membranula pedum signentur.

Qvi pecora civium maleficio et malitiose ita deperdit, ut vaccæ valoris vel majorem damnum inferat, proscribendus est. Ad rupem jurisdicundi causa denuntietur eadem æstate agenda, novem in comitiis maleficii locum circumcirca accolis evocatis.

Titulus XIII.

De pecudum sterilium congregatione.

Colonorum qvivis, pecora sterilia aliena, per territorium qvod inhabitat errantia, tempore autumnali, in unum congregata curare, et ad septa legitima, qvæ habenda

---

1) *B cum suis addit:* oc leynir þioflaunom, *et furtive abscondit.*

2) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

3) *B cum suis omittit:* oc geitum.

4) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*

5) *B cum suis legit:* Hverr maþr, *qvicunqve.*

6) *B cum suis legit:* um land sitt, eþr um þat bol er hann byr a, *per territorium suum, prædiumve, qvod inhabitat.*

7) *Pro:* þvi er — eigo *B cum suis legit:* er hann ma finna oc hann a at varþveita, *qvæ investigare potest et custodire debet.*

til lögretta þeirra er [1])hreppsmenn ero sattir a at vera scolo. En ef hann görir eigi sva, þa varþar utlegþ [2])[III merkr], oc a sa söc þa er vill þeirra manna [3])er at þeirri rett eiga van fiarheimtingar viþ hann, enda abyrgiz hann feit[4]). Sitt fe eitt scal hann i brott reka fra rett, nema hann reki at raþi eiganda fleira, en ella varþar [5])[III marka] utlegþ, enda abyrgiz hann feit til þess er þat kömr til þess er a.

XIV. Capituli.

Um dilka.

[6])Sva er mælt, þo-at dilkr fylgi moþor sinni omerceþr, at sa eignaz hann er ana a. Nu villaz dilkar i rett oc scilr menn a um eiginorþ, þa scal nockorr beiþa þar lögsciptis meþ vatta alla þa er til-telia, en siþan scal hverr þeirra syna ær þær, er þeir telia at leitt hafi dilkana, buum V þeim er næstir bua rettinni, þeirra manna er þa ero þar, oc scolo þeir scipta þeim öllom [7]) er ær kannaz eigi viþ. [8])Nu

esse pagani consentiunt, agere, debet. Qvod si neglexerit, trium marcarum multam sibi contrahit. Causam hanc in eum agat qvicunqve voluerit eorum, qvi in septo hocce ovili oves suas inveniendi probabilitate gaudet, sed ovium deficientium periculum etiam sustineat. Suas tantum oves a septo abigere cuiqve fas est, nisi plurium dominorum consilio, eorum etiam simul agat. Si secus fecerit, trium marcarum multam luat, et ovium (qvas nullo egerat jure) sustineat periculum, a dominis suis donec recuperantur.

Titulus XIV.

De agnis subrumis.

Definiunt leges, ut agnus subrumus nota disjunctiva qvamvis non signatus matris domino cedat. At agni subrumi in septo oviario a matribus distrahuntur, nec cui qvis dominii jure adscribendus sit inter dominos convenit, tum eorum aliqvis, testibus admotis, omnes pro dominis (agnorum) sese gerentes, ad justam distributionem provocare debet, qvicunqve vero deinde oves illas fœminas, qvas agnos subrumos

---

1) *B cum suis legit:* heraþsmenn, *contribules.*

2) *B cum suis omittit:* III merkr.

3) *B cum suis legit:* er þar eigo lögrett viþ hann, *qvi in legitimo hoc septo ovili oves suas cocum qværit.*

4) *B cum suis addit:* þat er hann sannar eigi sva, viþ þa er eigo, *qvas hoc modo non congregat, in dominos periculum &c.*

5) *B cum suis omittit:* III marka.

6) *B cum suis paullo aliter:* Sa maþr eignaz dilc er ana a þa er leiþir. *Agnus subrumus eum seqvatur, cujus ovis fœmina est, qvæ agnum alat.*

7) *B cum suis legit:* dilconom þeim ollom meþ þeim, *agnos illos omnes subrumos — inter eos distribuant.*

8) *B cum suis paulo aliter:* Nu verþa eptir dilcar

verþr eigi scipt at hinni næsto rett at lögum, þa scal boandi sa er varþveitir rettina, syna buum [1])[V], oc leggia a mark sitt, oc eignaz hann þa. Nu ganga þeir [2])[sauþir] þaþan a brott [omercþir], þa a hverr at merkia i sino landi er vill. Ein lög ero um dilk-sauþi [3])oc naut oc geitr.

duxisse contendunt, qvinqve septo oviario proxime habitantibus et modo præsentibus accolis exhibeant. Hi (agnos) omnes, qvos matres non agnoscunt distribuant. Qvodsi in proximo septo ovili distributio agnorum non fieret, colonus, custos septi, agnos relictos accolis qvinqve exhibeat, et notam suam disjunctivam iis imponat, qvi eum etiam porro seqvantur. At oves illæ non signatæ inde abeunt, tum cuicunqve voluerit in proprio territorio notam (suam) disjunctivam iis imponere liceat. Qvoad subrumos agnos ovium, vitulos vaccarum et agnos caprarum eædem legum obtinent regulæ.

XV. Capituli.

Um ruta.

Ef maþr a ruta oc scal hann inn lata fyrir vetr-nætr, eþr göra fyrir sva at eigi fai ær viþ [4]), ella varþar [5])[III marka] utlegþ oc a sa söc þa er vill. En ef rutr görir scaþa, þa scal sa böta avvista sem buar þess virþa er scaþa feck af, oc a hann þa [6])[utlegþar] sökina. Nu verþr V aura scaþi at eþr meiri, þa varþar fior-

Titulus XV.

De arietibus.

Arietes habens ante noctes hyemis initiales eos vel ovili includat vel ita cohibeat, ut oves fœminas salire neqveant. Hoc si neglexerit, trium marcarum multam expendat, et volenti causa agenda defertur. Si vero aries (oves fœminas saliendo) damnum cui intulerit, dominus ejus hoc resarciat, juxta qvinqve læsi accolarum æsti-

---

þeir er eigi kannaz ær viþ, enda se sciptissins tilbeitt at enni efsto rettinni, *Qvodsi agni subrumi ovibus fœminis non agniti supersint, divisio eorum qvamvis in supremo septo ovili juste sit postulata, (colonus, &c.)*

1) *B cum suis omittit:* V.

2) *B cum suis omittit:* sauþir et omercþir.

3) *B cum suis legit:* oc nauta oc geita, *sensu eodem.*

4) *B cum suis addit:* þot blösma gangi þa alla er hann ma heimta geta, *hæ qvamvis marem appetant; omnes nempe arietes qvos recuperare potest.*

5) *B cum suis omittit:* III marka, *sed post:* utlegþ, *addit:* ef eigi giöriz mein at, *si nihil damni inde evenerit.*

6) *B cum suis omittit:* utlegþar.

baugs-garþ. [1])Eigi abyrgiz eigandar þoat rutr göri scaþa, er hann matti eigi heimtan vinna, [2])enda kömr hann eigi til botanna, þott rutr verþi dauþr ef geldr er, ef hann gengr meþ annars manz sauþum eptir vetr-nætr viþ þann, er þa sauþi a, ef hann lætr sva at fara sem hann mundi, ef hann ætti oc latiþ sva göra til oc varþveita til handa eiganda.

mationem. Tum etiam huic causa multatitia cedat. Si qvinqve unciarum vel majorem damnum aries intulerit, dominus ejus exilium luat. Damnum illatum ab ariete, qvem dominus invenire non potuit, hic ne sustineat, nec resarcitionem ipse capiat, aries qvamvis, inter alterius oves post noctes hyemis initiales pastus, et ab harum ovium domino castratus, emoriatur, modo hic eodem modo hoc facere curaverit, acsi (aries) ipsi fuerit proprius, et eum rite laniaverit, et (carnes) domino restituendas custodierit.

XVI. Capituli.
Um hafra.

Jamt scal varþveita hafr oc rut at lögum. Of fe þat er eigi verþr eigandi at [3])[at hinni siþorsto rettinni], þa scal sa maþr er rettina varþveitir qveþia til bua V landeigendr þa er næstir bua rettinni þeirra manna er þangat eigo sauþom til at safna oc scipta [4])[at lögum] sauþom þeim meþ ser til varþveizlo [5]). Þeir buar VI, er sauþi þa varþveita, scolo segia til at kirkio-

Titulus XVI.
De hircis.

Hircus æqve ac aries e legum præscriptis custodiatur. Qvoad oves in supremo septo ovili a dominis vacuas (definiunt leges): ut colonus septum custodiens, qvinqve, hoc circumcirca proxime habitantes, accolas prædiatos, qvi et oves eo coagere debent, evocet, ovesqve (residuas) inter se custodiendas modo legali distribuant. Coloni isti sex ovium custodes, in templa peten-

---

[1]) *B cum suis addit:* þeim er hlut a, *sensu eodem, sed omittit ea qvæ uncis tenentur.*

[2]) *Reliqvum tituli B cum suis paulo aliter ita exprimit:* Ef hrutr manz gengr i annars manz sauþom eptir vetr-nætr, oc se eigi fyrirgiört, þa a hann at gelda hrut ef hann vill, oc fara sva at sem hann geldi sinn hrut. Ef hrutr deyr af geldingo, þa scal hann giöra til, oc varþveita til handa þeim er a, ef hann fiþr; *si aries cujusdam inter alterius oves post primas hyemis noctes pastus fuerit, nec rite præcautum sit, ne oves fœminas inire possit, tum (ovium dominus) arietem, si voluerit, castrare liceat, hocqve ita faciat acsi aries ei proprius sit. Castratio si arieti mortem attulerit, dominus ovium eum laniat, servetqve ei, cui competit, si eum invenerit.*

[3]) *B cum suis omittit qvæ uncis tenentur.*

[4]) *B cum suis omittit:* at lögom.

[5]) *B cum suis addit:* er þar verþr eigi eigandi at, *qvæ dominum ibi non inveniunt.*

soknom eþr manna-fundum, hve margir sauþir þar ero þeir eptir, er eigi ero eigendr at, oc qveþa a mark [1]). En ef eigandi görir eptir, þa a hann at syna varþveizlo manni, oc hafa siþan at osekio a braut, [2])[ef þat er fyrir solhvörf].

tium cœtibus et (aliis) conventibus declarent, qvot iis sint oves dominis destitutæ, notamqve disjunctivam, (qvam ferunt) simul definiant. Qvodsi dominus ovium eas repetens miserit, (notam suam disjunctivam) custodi exhibeat, qvo facto, modo ante solstitia, eas impune auferre potest.

XVII. Capituli.

Um annars manz fe i sino landi.

[3]) Hvar þess er maþr veit at fe annars mannz er i landi þvi er hann a at varþveita, þa scal hann sagt hafa mönnom til a XIV nottum hinom næstum [4]) er hann varþ varr viþ at feit var þar. En ef þat er þar [5]) til þess er II manaþr ero af vetri eþr lengr, þa scal hinn lata uppi varþveizlo manni fulgo slika sem buar virþa at rett er, [6]) ella varþar utlegþ III merkr brotthöfnin oc fulgan umfram, enda er þa vitislaust varþveizlomanni, þo-at hann haldi feno, ef eigandi kömr eptir, ef hanom er eigi uppi latin fulgan.

Titulus XVII.

De alienis pecudibus in pascuis alienis constitutis.

Ubi qvis certior factus est alienas oves in territorio ejus curæ demandato pascentes errare, hoc intra noctes qvatuordecim, postqvam oves ibi esse resciverat aliis indicare debet. Qvod si oves ibi fuerint, donec duo pluresve menses hyemales præteriere, tum dominus ovium, (eas auferens) earum custodi pabuli præmium, qvod accolæ justum æstimant, suppeditet, sin minus trium marcarum multa (ovium) ablatio coerceatur, et pabuli præmia nihilominus expendantur, hisqve præmiis non expensis, custos ovium eas, a domino qvamvis reclamatas, impune retinet.

---

[1]) *B cum suis addit:* ef hann veit, *si ei (iis) innotuerit.*

[2]) *B cum suis omittit:* ef þat er fyrir sol-hvörf.

[3]) *B cum suis legit:* hvar sem maþr hittir fe &c., *Ubicunqve aliqvis invenerit alienas oves &c.*

[4]) *B cum suis legit:* er hann veit, *postqvam resciverat.*

[5]) *B cum suis legit:* til þess er manaþr er af vetri, *mensis unicus hyemalis donec præteriit.*

[6]) *In seqventibus hujus tituli A et B cum suis, verbis paululum, sensu minime discrepant.*

XVIII. Capituli.

Um geldfiar virþing.

Nu verþr eigi eptir gört at miþiom vetri, þa scal varþveizlomaþr heimta til heimilisbua sina V [1]) at virþa [2]) oc syna þeim mark þat er a er oc föra siþan til sins marks oc eignaz hann þa feit. En buar scolo sva virþa sem þa var verþt, er þangat com, [3])oc hann scal gialda verþ et næsta var, er hann veit hverr a, oc sa heimtir, ella varþar [4])[Illia marka] utlegþ haldit. En ef hann bregþr eigi af [5])marki eþr lætr eigi virþa feit, [6])þa ma hinn a brott hafa oc lata uppi fulgor sem buar virþa.

Titulus XVIII.

De pecudum sterilium taxatione.

At, qvi auferat, intra medium hyemis non mittitur, tum curator (ovium) domicilii sui accolas qvinqve ad æstimandum provocet, notamqve ovium disjunctivam iis exhibeat et ad suam (paululum) transferat, qvo facto oves ei cedere incipiunt. Accolæ ad ovium, cum in ejus possessionem venerant, pretium suam æstimationem moderent; proximo autem vere possessor de domino certior factus, et eo postulante pretium solvat, si secus fecerit, trium marcarum multa retentionem expiat. Qvod si notam disjunctivam non immutaverit, vel oves taxari non fecerit, domino oves, pabuli præmiis juxta æstimationem accolarum exhibitis, auferre liceat

XIX. Capituli.

Ef maþr varþveitir annars mannz fe.

[7]) Hvart er hann hefir virþa latit feit eþa eigi, eþa brugþit af marki, [8])þa scal

Titulus XIX.

Si qvis pecora aliena custodierit.

Sive oves æstimatas curaverit vel notam disjunctivam immutaverit, sive non, proxi-

---

[1]) *B cum suis addit:* þa er næstir bua, *proxime habitantes.*

[2]) *B cum suis addit:* viþ boc, *ad librum.*

[3]) *B cum suis legit:* hann scal þat fe gialda sem þeir virþa et næsta &c., *juxta æstimationem eorum pecora solvat &c.*

[4]) *B cum suis omittit:* III marka.

[5]) *B cum suis legit:* einkunn, *sensu eodem.*

[6]) *B cum suis legit:* þa ma sa hafa a brott er a þegar hann kömr eptir oc lata &c., *domino oves ablatum venienti, pabuli &c.*

[7]) *B cum suis incipit:* Sa maþr er feit hefir varþveitt um veturinn, *Qvi pecus per tempus hyemale alebat.*

[8]) *B cum suis legit:* þa scal hann segia til einkunnar fiar þess, er hann hefir varþveitt um vetrinn i þinghrecco, a sonnarþingi þvi er hann heyr sialfr, *in conventus tamen pagani, qvem ipse agit, clivo comitiali notam pecoris qvod per tempus hyemale custodiebat disjunctivam proclamet.*

segia til var et næsta eptir i þingbrecko a varþingi þvi er hann heyr sialfr, þa er socnarþing er fast, oc visa til heimilis sins þeim mönnom [1]) [er fe þat eigo] þa er [2]) VIII vikor ero af sumri. Nu kömr eigi eigandi til, eþr hefir hann eigi virþa latiþ feit, þa a hann þo at hafa nytiar af feno sem af sino fe, enda abyrgiz hann þa eigi, en a engan veg scal hann þa abrott loga. Hann scal segia til III var i þingbrecko sva at meiri lutr heyri þingheyanda, [3]) oc et IIIa varit a alþingi at lögbergi. En ef þa verþr eigi eigandi at þa eignaz hann feit. [4]) [Ein ero lög um hvart sem ero naut eþr sauþir].

XX. Capituli.

Of erfþa-mörk.

Ef menn taka [5]) mark at erfþ, þa scolo þeir scipta þvi sem öþrom arfi.

Nu vill sa maþr göra bu, er ecki a marc, þa scal hann segia til i þingbrecko [6]) a varþingi þvi er hann heyr sialfr hvart mark hann vill hafa, oc spyria ef menn viti nockorn mann þann er þetta mark

mo tamen vere, in clivo comitiorum vernalium, qvæ ipse agit, actionibus nondum solutis, hoc proclamet, et ovium dominis declaret, ut in domicilio ejus octo æstatis hebdomadibus peractis appareant. Dominus qvamvis non apparuerit, vel alter oves taxari non fecerit, hic tamen fructus ovium, propriarum instar, capiat, non vero earum periculum sustineat, et eas omnino non abalienet. In comitiorum vernalium clivo, per tria vera, maxima foripetarum parte exaudiente, et vere tertio præterea ad rupem jurisdicundi in comitiis generalibus hoc proclamet. His factis si dominus non detegitur, oves possidenti cedunt. Qvoad oves bovesqve eædem legum regulæ valent.

Titulus XX.

De notis disjunctivis hæreditate delatis.

Notæ disjunctivæ hæreditate delatæ ut aliæ res hæreditariæ distribuantur.

Ubi qvis notam disjunctivam non habens rusticatum instituere parat, in clivo comitiali comitiorum vernalium, qvæ ipse agit, indicet, qvamnam notam disjunctivam sibi habere vellet, sciscitetqve simul,

---

1) *B cum suis omissis:* er fe þat eigo, *addit:* oc taca þar hvart er þeir eigo heldr sitt fe at hafa, eþr verþit ut, *ibi capiant, sive ipsum pecus, sive ejus pretium iis restituatur.*

2) *B cum suis legit:* VII, *septem.*

3) *B cum suis legit:* Nu verþr eigi eigandi at þvi fe a þrimr sumrom, þa scal hann segia til oc et &c., *si per tres æstates pecoris hujus dominus non reperitur, tum &c.*

4) *Reliqvum tituli B cum suis omittit.*

5) *B cum suis legit:* einkunn, *sensu eodem, et sic ubiqve in seqventibus ubi A habet:* mark.

6) *B cum suis legit:* a þingi þvi &c., *comitiorum qvæ &c.*

eigi [1] [þeirra manna er samgöngr fiar eigi viþ hans fe], [2] oc eignaz hann þa mark ef eigi finnaz eigendr.

[3] Ef maþr förir bu sitt a millum hreppa, þa scal hann segia til marcs sins a samqvamo hinni næsto i þeim repp [4] sem hann hefir buit. En ef nockorr maþr er [5] i þeim repp aþr, sa er þat mark eigi, þa scal sa þeirra afbregþa, er skemur hefir buit i þvi heraþi.

[6] Ef menn verþa varir viþ at þeir eigo mark saman, þa scal sa segia til er fyrri fregn oc finna hinn. Nu hefir annarr mark eignaz at erfþ en annarr at kaupi eþr at giöf, enda hafi þeir baþir jafnlengi buit i þvi heraþi, þa scal sa afbregþa er eigi a erfþa-mark. En ef þeir eigo erfþa-mark baþir eþr hvargi, þa scal sa afbregþa er færi sauþi a. En ef þeir eigo jafnmarga, þa scolo þeir luta. Nu verþa þeir sva fremmi varir viþ, at þeir eigo mark saman [7] er feit er rekit i afrett, þa scolo þeir telia þat oc segia hvat

num qvis eorum, qvorum oves cum ejus in pascuis miscuntur, hacce utens foripetis innotescat. Si talis qvis non reperitur nota disjunctiva ei cedat.

E pago uno in alterum rusticatum transferens, notam suam disjunctivam in conventu, proxime habito, in pago ubi lares suas figit, publicet. Qvodsi aliqvis hac nota utens in pago antea habitaverit, ille notam variet, qvi in tribu brevius moratus est.

Comperto unam eandemqve notam disjunctivam duobus esse, prior de eo certior factus alterum conveniens hoc indicet. At unus hæreditate alter emtione vel dono notam disjunctivam adeptus est, uterqve tamen per tantumdem temporis in eodem tribu commorabatur, tum notam hæreditariam non habens suam variet. Qvod si notam disjunctivam vel uterqve vel neuter hæreditate ceperit, ille suam variet, cui oves sunt pauciores. Si utriqve totidem oves fuerint, sors rem definiat. Ubi primum, ovibus in pascua montana actis, animadvertunt, com-

---

1) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

2) *Seqventia B cum suis ita exprimit:* Nu lataz menn eigi þann mann vita samsheraþs hanom, er þa einkunn eigi, þa a hann at hafa einkunn þa at osekio, *Si præsentes declaraverint, sibi contribulium ejus neqvem innotescere hac nota disjunctiva utentem, tum eam impune adhibeat.*

3) *B cum suis legit:* Hverr maþr þeirra er hann förir bu sitt i þann hrepp er hann bio eigi aþr, *qvicunqve in pagum, in qvo antea non habitavit, rusticatum suum transferens.*

4) *B cum suis legit:* er hann hefir buit i fört, *in qvem rusticatum suum transtuli.*

5) *B cum suis legit:* i þvi heraþi, *eo in tribu antea &c.*

6) *B cum suis addit et incipit:* Hvar þess er sauþagang þeirra ber saman &c., *Ubicunqve oves eorum pascentes invicem missi periculum est et &c.*

7) *B cum suis legit:* ef fe þeirra er fiallrekit, þar er þeir eigo samgengt, *si ovibus in pascua montana actis ubi facile miscentur.*

hvarr þeirra rak a fiall [1]), eþr hve gamalt feit var um þat er þeir vito oc vinna eiþa at, at þa er rett talit. En um haustiþ eptir scolo þeir syna buom sinom V, [2]) oc lata scipta at jafnaþi sva sem heimtz hefir til. Eignaz hvarr þeirra þott eigi se scipt, þvi er þeir coma [3]) lögkennendom til, oc a sa þeim mun föra or sciptino, sem þat hefir verit at afuami.

munem iis esse notam disjunctivam, tum (ex utraqve parte) dinumerent, indicentqve qvot in montes egere oves, cujuscunqve ætatis, qvatenus hoc iis innotescit. Justum numerum se indicasse juramentis probent. Tempore vero autumnali oves recuperatas accolis suis qvinqve exhibeant, et pro rata inter se distribui faciant. Qvivis eorum prærogativa capiat qvicqvid per justos cognitores oculatos suum esse probare potest, sed qvantum tali modo (in alterius favorem) distributioni eximitur, tanto minus ovium dividendarum ille capiat.

XXI. Capituli.

Of lögkennendr.

En þeir ero [4]) lögkennendr, er rettir ero i qviþ at tengþum [5]) [oc at frændsemi].

Sa maþr, er kennendr vill föra til fiar sins, hann scal vinna eiþ at þvi, at hann atti fe þat þa er i afrett var [6]) oc leggia þat undir þegnscap sinn, at hinn atti fe þat þa er i afrett var rekit. Nu heimtir annarrtveggi þeirra fleira enn van atti, oc leggr laun a, þa a hinn at raþa orþi um, [7]) ef sa missir sins. Nu heimtir ann-

Titulus XXI.

De cognitoribus legitimis.

Justi cognitores oculati sunt qvi tum qvoad propinqvitatem cum affinitatem, qva veridici juste se habent.

Qvi cognitores oculatos ovibus suis admovere vult, jurejurando præstito probet, has oves cum in pascua montana agebantur, sibi fuisse (seqve eas postea non abalienasse. Cognitores vero oculati jurent) et civilem suam existimationem interponant, has oves cum in pascua montana agebantur ei fuisse. At alteruter eorum

[1]) *B cum suis bene addit:* oc þess kyns fe, *cujusnam generis pecus.*

[2]) *B cum suis addit:* þat fe er þeir heimta, *oves recuperatas.*

[3]) *B cum suis legit:* kennendom, *cognitores.*

[4]) *B cum suis legit:* kennendr, *cognitores.*

[5]) *B cum suis omittit:* oc at frændsemi.

[6]) *B cum suis bene interponit:* oc hefir eigi siþan logat. En kennendr scolo vinna eiþa at þvi &c., *sed eas postea non abalienasse. Cognitores vero oculati jurent &c.*

[7]) *Pro:* ef sa missir fiar sins, *B cum suis legit:* er einkunn a viþ hann, *qvi eandem ac ille notam disjunctivam habet.*

arr betr enn annarr, þa scal hinn beiþa hann lögsciptis. Nu lætr hann hinom eigi lögscipti uppi, þa varþar [1])III marka utlegþ, oc scal stefna um feit til gialda oc um jamn-mart [2])sem hanom er vant þat sumar, oc sva gamalt[3]). Scal qveþia til heimilis-bua [4])[V a þingi þess er heimtir feit], hve mart hann hafþi oheimt, eþr hve gamalt þat var. [5])Ef þar coma eigi lögvarnir fram, þa scal döma giald þat alt a hendr þeim er settr er, ef þar faz gögn til at hann hefir mist.

plures, qvam ei in spe fuit, recuperat oves, easqve improbe occultat, tum alter, suis destitutus, qvanti vult eum criminis insimulet. Qvod si unus (eorum) plures qvam alter (pro rata) oves recuperaverit, hic illum ad justam distributionem provocet. At ille justam distributionem huic non concedit, tum ille trium marcarum multam luat, et in jus vocandus est de totidem et ejusdem ætatis ovibus, qvot huic ea æstate desunt. Qvinqve ejus, qvi oves reposcit, domicilii accolæ in comitiis evocentur, (qvi probent) qvot et cujusnam ætatis oves ei desint. Si peremtoriæ non adferuntur exceptiones, et auctoritatibus comprobato, alterum oves qvasdam amisisse, ei, in qvem agitur, has omnes persolvere judicum injungat sententia.

XXII. Capituli.

Of þat at lia marks.

Nu bregþr sa maþr bui sino, er [6])mark a, [7])oc er hanom rett at lia öþrom mark. Nu ler hann engum manni, enda verþr

Titulus XXII.

De notis disjunctivis commodandis.

Si qvis notam disjunctivam habens rusticari desierit, hanc alteri commodare ei liceat. At (notam disjunctivam) nemini commodat, qvamvis ipse ovibus omnino de-

---

[1]) *B cum suis omittit:* III marka.

[2]) *B cum suis legit:* sem hann hefir oheimt þat sumar, *qvot ea æstate non recuperavit.*

[3]) *B cum suis addit:* oc a honom þat at döma, *qvæ et ei adjudicentur.*

[4]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[5]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit.*

[6]) *B cum suis legit:* einkunn, *sensu eodem.*

[7]) *B cum suis legit:* oc a hann at lia einkunnar þeirrar þeim manni er hann vill, oc a hann þo at hafa þegar er hann vill sina einkunn. Nu bregþr hann bui, enda ler hann engum &c., *notam hanc disjunctivam commodet cuicunqve voluerit, sed ipse tamen statim ac optat eam adhibeat. At rusticatui finem facit et ipse ovibus qvamvis &c.*

hann örsauþi, þa er mark þat eigi hans, heldr enn annars manz.

stitutus sit, tum eam non magis ejus qvam alterius esse censendnm est.

XXIII. Capituli.

Of alstyfinga.

Sva er mælt, ef maþr leggr alstyfinga mark a fe sitt, þa varþar fiörbaugsgarþ, nema hanom se lofat i lögretto. Nu tekr maþr at erfþ alstyfinga, þa er hanom rett at hafa þat mark a þvi fe er hann toc at erfþ meþan þat lifir, en eigi scal hann fleira sva marka. Eigi eiga menn at gialda alstyfinga ne taca, nema þegar logi af, eþr sialfr eigi þat mark [1]).

Nu scal saka þessa allra er her göraz i þesso mali qveþia IX heimilis-bua a þingi þess, er sottr er, þar er fiörbaugsgarþ varþar, en V bua þar er feviti liggr viþ. Enda alt þat er annan veg er gört i þvisa mali enn her var mælt, þa liggr viþ III marka feviti, nema meiri secþ se til taliþ.

Titulus XXIII.

De auribus in totum abscissis.

Cautum est legibus, ut si qvis in dicasterio non permissus aurium abscissione oves suas notaverit, exilium luat. At abscissarum aurium nota ad aliqvem hæreditate devenit tum hancce notam in ovibus hæreditariis, donec vivunt, eum habere fas erit, sed plures tali modo signare haud liceat. Ne qvis (oves) aurium abscissione (signatas) vel alteri expendat vel ipse capiat, nisi eas statim mactet vel hæc nota ei sit propria.

In causis omnibus hinc oriundis, novem ejus in qvem agitur domicilii accolæ in comitiis jam evocentur, ubi exilii pœna reo intenditur, qvinqve vero accolæ ubi pœnam pecuniariam luat. Omnes qvoqve in hacce materia hic præscriptorum transgressio, trium marcarum multa expietur, nisi major pœna crimen commissum e legum constitutis seqvatur.

XXIV. Capituli.

Of þat, ef maþr leiþir berfe sitt til graþfiar annars.

[2]) [Ef maþr leiþir berfe sitt til graþfiar annars manz olofat, ku yxna til graþungs

Titulus XXIV.

De eo, si qvis pecuda sua fœminina alterius masculis admiserit.

Si qvis, venia non acqvisita, pecuda sua fœminina alterius masculis admoverit, vac-

---

[1]) *B cum suis bene addit:* aþr hann tekr, *priusqvam pecus solutum reciperet.*

[2]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

eþr meri alægia til hestz eþr sur öþa til galtar, eþr a blösma til rutz eþa geit til hafurs, oc varþar þat alt IIIia marka utlegþ].

XXV. Capituli.

Of leigor a bufe.

Ef maþr leigir bufe at manni at leigomala rettum, þa scal hann þvattdag þann i fardögom scyldr at leysa af hendi ser, þeim er næstir ero eptir, þa er hann leigþi. En ef hinn kömr eigi sva eptir, oc a hann cost at segia af sina abyrgþ enn næsta dag helginni eptir, ef þa er heilt feit oc ohætt. Ef hann heldr a feno, þa er hinn kömr eptir er a, oc nair hann eigi, [1])oc er þat ran, [2])oc varþar þat fiörbaugsgarþ. Nu nair hann eigi at sia, oc er þa sem hann taki fra hanom.

XXVI. Capituli.

Of bufiar-hald.

[3])[Sva er mælt at III merkr varþar haldit a bufe þvi, er maþr hefir selt at leiga, ef eigi er mereþ hans marki, ella

cam vitulantem tauro, vel eqvam marem appetentem eqvo (admissario) vel porcam verri, vel ovem fœminam arieti, vel capram hirco trium marcarum multam in singulis hisce casibus expendat.

Titulus XXV.

De pecudum lactariorum elocatione.

Qvi pecora ab altero justo conducendi modo conducit, die lavationis, qvi in tempus migrationum proximum, postqvam conduxerat, incidit, ea reddat. Qvod si elocans hoc termino non abducit, conductori liceat, primo post dominicam die profesto, pecorum, si integra sunt et in tuto, periculum sibi abdicare. Si (conductor) domino repetitum adveniente pecora manu teneret, et hic eorum compos non fieri potest, rapinam ille committit exilio puniendam. At domino ea oculis lustrandi potestas non conceditur, tum ita habendum est acsi conductor ei (furtim) abripuisset.

Titulus XXVI.

De pecudum lactariorum (sed elocatorum) detentione.

Præfiniunt leges ut pecoris elocati retentio trium marcarum multa expietur, utiqve si (locatoris) nota disjunctiva non signatum

[1]) *B cum suis interponit:* enda ser hann, *qvamvis ea videns.*

[2]) *B cum suis legit:* oc varþar scoggang, *proscriptione puniendam.*

[3]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

varþar scoggang, enda beiþi hann þvattdag i fardögom]. Nu nytir hann ser nyt fiar þess firir þat ofan, þa varþar hanom þat scoggang, oc hveriom manni þeirra er fiarnytiar þeirrar neytir visvitandi. Nu lætr hann uppi feit at lögum, þa scal hinn taca viþ fe sino þvi er hann seldi hanom at leiga, ef þat fe er jamgott sem mælt var at hann scyldi hanom af hendi inna. En ef þat fe er þa verra, þa scal sa er af hendi leysir, hafa qvatt til heimilisbua sina V, [1][III nottom fyrir], oc scolo þeir virþa þann mun, oc scal hann gialda hanom þar þann mun. Nu er hanom verra fe uppi latiþ enn hann atti mælt, þa a hann cost a hvart sem hann vill at hafa fe þat a brot, er hanom er boþit oc heimta þat er eptir er, eþr hafa ecki abrott, oc stefna um alt saman feit til gialda oc til utgöngo. En ef hann tekr eigi viþ, þa er hanom er boþit feit, þa secz hinn eigi a nyt fiar þess, er aþr hefir haft feit. Ef þat fe er dautt er hann hafþi a leigo selt, þa scal hann gialda hanom bufe annat slict fyrir, ef hann hefir til; scal bufiar-eyrir hverr leysa annan, oc sva vara, ef hann hefir

fuerit, sin minus, et domino, die lavationis in tempore migrationum, id repetente, proscriptionis tenetur retinens. At conductor præterea in cæterum pecoris lactem sibi in utilitatem convertit, tum proscribendus est et ipse, et qvicunqve scienter pecoris lacte fruitur. Ubi legali modo conductor pecora elocata exhibet, pecora elocata modo tam proba qvam stipulatum fuit, ut solveret conductor, alter accipiat. Qvodsi pecora deteriora facta fuerint, expendens qvinqve sui domicilii accolas, tribus antea noctibus acciet, qvi in qvantum deteriora sint æstiment, ille vero locatori hanc differentiam expendat. At pecora minus proba qvam pacto constituebantur, locatori exhibentur, tum ejus optionis erit, sive voluerit pecora oblata auferre, et reliqvum deinde postulare, vel non auferre, sed de pecoribus in totum præstandis et expendendis conductorem in jus vocare. Si vero pecora qvamvis oblata locator recipere noluerit, alter hucusqve habens pecoris lactis perceptione reatum sibi non contrahit. Si pecora, qvæ elocabantur emortua fuerint, conductor alia tam proba, si habuerit, pecora lactaria alteri expendat; una pecorum uncia per alteram solvatur, vel per merces (alias legales) si pecora lactaria ei in præsto non fuerint. Oves fœminas ag-

---

[1]) *B cum suis omittit:* III nottom fyrir.

eigi bufe til. Hann scal eigi lamblausar ær gialda, nema hann hefþi sva leigþar.

XXVII. Capituli.

Of leigo a fe.

Ef ann-markar þeir verþa a bufeno, er hanom syniz sva, at þat se eigi a vetr föranda, eþr myni þat eigi i giöld ganga, þott þat komiz fram, þa a hann cost at lata af fe þvi, oc gialda hanom annat fe jafngott fyrir.

XXVIII. Capituli.

Of aftök leigo-fiar.

[1]) Ef maþr lætr af bufe þvi, er hann hefir leigt at öþrom manni, sva at buum þickir nauþsynialaust, at þat varþar scoggang nu, oc scal stefna heiman, oc qveþia til XII qviþar goþa þann, er sa er i þingmeþ er sottr er. Eigi ma til þyfþar föra nema leynt se, enda a hann heimting til fiar þess, hvargi sem niþr kömr, ef hinn hefir selt eþr gefit. Ef sa kömr eigi eptir sva snimma sem mælt er, er a leigo a feit, enda segi hinn eigi abyrgþ sina af, er aþr hafþi enn næsta dag helginni, þa

norum expertes non expendat, nisi tales conduxisset.

Titulus XXVII.

De pecudum elocatione.

Si pecora elocata ita in deterius abeunt, ut conductori videantur hyemi haud destinanda esse, vel eam qvamvis pervixerint, tamen in commerciis non pro probis habenda suspicatur, ei hæc pecora alienare liceat, sed alia eorum loco omnino proba locatori expendat.

Titulus XXVIII.

De pecudum elocatorum alienatione.

Qvi pecora ab alio elocata ita alienat, ut accolæ sine necessitate factum censeant, jam proscriptionis pœnam luat. Domo citandum est, prætore cujus curiam reus seqvitur ad dodecadis veridicorum effatum præstandum provocato. Reus furti ne insimuletur nisi furtim egisset, locator vero pecora sua ab altero vel vendita vel dono data qvocunqve devenerint vindicandi jure gaudeat. Si tempore constituto locator pecora non abstulerit, nec conductor proximo post dominicam die (profesto) periculo

---

[1]) *Usqve ad:* nema leynt se, *B cum suis ita exprimit:* Nu lætr hann af fe þat eþr logar a nockorn veg er eigi ero þeir andmarkar at, þa er þat görtöki oc förir til meira mals oc varþar scoggang, enda a hann &c., *Si ille mactaverit vel qvodam alio modo alienaverit oves talibus vitiis non detentas, tum id pro improba contrectatione habendum est, ad graviorem actionem ducit, et proscriptione puniatur. At locator &c.*

secz hann eigi at nyt fiar þess til ens Vta dags, þess er VII vikor ero af sumri, ef hann byr i sama staþ, enda comi hinn eigi til aþr er a, en hvergi scal hann a brot fara meþ. Rett er þeim manni, er þar byr, at lata miolka fe þat, oc lata varþveita nyt fiarins þar til er sa kömr eptir er a, enda a hann cost at reka fe þat til handa þeim er a, oc fara sva meþ sem sitt fe, enda abyrgiz hann eigi feit, ef hann ferr sva meþ.

pecoris suscipiendo renuntiaverit, hic ad qvintum (hebdomadis) diem usqve, in octavæ æstivæ hebdomadis initio, pecoris lacte fruendo reatum sibi non contrahit, dummodo in eodem habitet loco, nec dominus ante terminum definitum appareat; nullibi vero auferat (conductor). Si conductor lares suos transtulerit, liceat ei, qvi in pristino illius loco habitat, pecora hæcce mulgi facere, qvi etiam pecoris lactem, donec justus dominus repetens apparet, servandam curet; nec minus optionem habet pecus ad dominum agere, qvod etiam proprii instar tractet; hoc si fecerit periculum ejus haud sustineat.

XXIX. Capituli.

Of nyt af annars manz bufe.

Hvar þess er maþr þiggr nyt af annars manz fe enn þess er a olofat visvitandi, þa a hinn kost at lata varþa scoggang eþa görtöki, ef hann vill þat heldr. Ef hann vill til ens meira mals föra, oc scal hann stefna oc lata varþa scoggang, oc qveþia til XII qviþar goþa þann, er sa er i þingi meþ er sottr er, hvart hann hefir þegit nyt af fe þvi, er hann hefir stefnt um. Nu berr XII qviþr a hann, þa scal hann beiþa ser biargqviþar heimilisbua V til þess sem hann þickiz helzt efni hafa, hvart sem verit hefir, eigi vitat, eþa hefir hinn lofat hanom, er a. Nu hvarn þeirra sem berr i hag hanom oc sekz

Titulus XXIX.

De alienis pecudibus lactatis.

Ubi qvis nullo jure, scienter, alieni pecoris lactem percipit, domino liceat, ei proscriptionis pœnam intendere, vel etiam furti minimi eum insimulare, si id potius voluerit. Si graviorem (furti) reatum ei intendere optaverit, dicam manifestet, proscriptionis pœnam minans. Ad dodecadis veridicorum effatum præstandum provocet prætorem, cujus curiam reus seqvitur, (ut probari possit) num pecoris lacte de qva diem dixit, reus fruitus fuisset (nec ne)? At dodecadis veridici reatum ei inferunt, tum domicilii sui accolas qvinqve talis veridicorum effati purgatorii postulet reus, qvale se potissime obtinere posse autumat,

hann eigi þa, enda scal hann slict qveþia ser biargqviþar þott til görtökis se fört.

Eigi tör bönda sa biargqviþr, at hann hafi eigi vitaþ, ef fiarnytin hefir verit höfþ halfan manaþ eþr lengr samfast.

XXX. Capituli.

Of fulgo-fenaþ.

Nu felr maþr fe inni at öþrom, oc a sa maldagi at haldaz meþ þeim, sem þeir verþa asattir. Nu felr hann fe inni at fulgomala rettum, hann scal ala fe þat sva at ohætt se fyrir holda sakir, oc gæta sva sem sins fiar, oc sva sem þa mundi hann, ef hann ætti þat fe. Hann abyrgiz [1]) viþ þeim avvirþom, er þat fær af þvi scaþa er hann gætir þess annan veg enn sins fiar þess kyns. Þegar er hann nytir nyt af fulgofeno, þa abyrgiz hann at öllo þat fe, hvart sem þat er fyrr eþa siþarr, enda scal hann sva af hendi leysa þat fe sem leigofe. Nu hvat sem þvi fe verþr at vaglata, þa scal hann sva þvi fe at biarga, oc sva af-lata, oc sva varþveita at öllo sem þa mundi hann, ef hann atti [2])[þat fe].

sive in eo versaretur qvod (pecora aliena esse), ignorasset, sive domini venia fecisset. Horum si utrumvis in ejus favorem allatum fuerit, a reatu liberatur. Furti minimi insimulatus eodem modo veridicorum effatum purgatorium evocet.

Colono reo ignorantiæ exceptio nihil proficit, si per semimensem vel ultra continuo lac pecoris percipiebatur.

Titulus XXX.

De pecoribus pabulandis.

Ubi qvis pecora pabulanda alteri demandat, contractus in qvem consentiunt, ratus maneat. At legali pacto de pabulando pecus demandat alter, tum depositarius hoc ita alat ut e maceriei periculo immune sit, et proprii instar ita custodiet ac fecisset, si pecus ei proprium fuerit. Omne pecoris pretii detrimentum præstet, si id noxam intulerit qvod non ut proprium ejusdem generis pecus curasset. Qvam primum pecoris pabulandi lacte fruitur, sive id prius sive serius fuerit, omne ejus periculum in se suscipiat, et pecoris elocati instar rependat. Qvalecunqve periculosum detrimentum hoc pecus subierit ita et ei opem ferat, et alienet, et (demum) custodiet acsi pecoris dominus ipse sit.

[1]) *B cum suis legit:* viþ þeim andmörkom oc auvirþom öllom, *omnia pecoris vitia et pretii detrimenta (præstet &c.)*

[2]) *B cum suis omittit* þat fe.

XXXI Capituli.

Of rossa-fulgor.

Ef maþr felr hross inni at manni at fulgo-mala rettum, oc abyrgiz hann þat jafnt sem annat fulgo-fe; ef menn neyta hross þess, oc a sa at sökia um nautnina, er hross a, enda verþr sa [1]) jamt sekr um nautnina sem aþrir menn, nema hann scyldi at öllo abyrgiaz, þa a hann at neyta sem sinna hrossa oc spilla eigi, oc a sa at sökia um hrossnautnina sem abyrgiz. Eigi a sa at neyta [2]) [hross] sialfr er a, ne lofa öþrom [3]).

Titulus XXXI.

De eqvis, qvi pabulandi deponuntur.

Si qvis legali pacto de pabulando eqvum alteri alendum commiserit, depositarius ejus pecoris pabulandi instar, periculum sustineat. Qvod si hic eqvo usus fuerit, dominus de usu eum in jus vocet. Depositarius eundem ac alii (illicito eqvi) usu reatum incurrit, nisi in totum eqvi periculum sustineret tum enim (eqvo pabulando), nullo ejus detrimento, proprii instar, utatur. Periculum eqvi sufferens de ejus usu actionem instituat. Dominus eqvi nec ipse eo utatur nec aliis ejus usum concedat.

XXXII Capituli.

Of rossa-reiþir.

[4]) Ef maþr hleypr a bak hrossi manz olofat, þat varþar VI aura afang. Nu riþr hann fram or staþ oc varþar þat III marka utlegþ. Þriar hrossreiþir ero þær er scoggang varþa. Ein er ef maþr riþr sva at III böir ero a aþra hönd oc riþi hann um þa. Önnor ef maþr riþr um fiöll, þau er vatnföll deilir af a meþal heraþa. Þriþia ef maþr riþr a milli

Titulus XXXII.

De eqvitationibus (illicitis).

Si qvis eqvum alienum, nulla venia, ascenderit, sex unciarum pœna illicitam usurpationem expiet. At de loco eqvo fertur tum trium marcarum multam luat. Tres sunt eqvitationes proscriptionis pœna expiandæ; prima cum qvis tria prædia ex uno latere sita pereqvitat; secunda cum qvis pereqvitat montes unde fluvia tribus disterminantia manant. Tertia si qvis terminos qvadrantum eqvo vectus transfertur.

---

[1]) *B cum suis interponit:* er varþveitir, *depositarius.*

[2]) *B cum suis omittit:* hross.

[3]) *B cum suis addit:* mönnom, *hominibus.*

[4]) *Sex seqventes titulos B cum suis inscribit:* um hrossreiþir, *de eqvitationibus, et unam qvasi sectionem afficiunt, qvæ sectionem de fæderi conjugali immediate annectitur.*

landz fiorþunga. Þott enn meiri se reiþin oc er þo costr at stefna um ena minni.

Þa er maþr stefnir manni [1]) um hross-reiþ, at hann hafi riþit hrossi hans um III böi oc lætr varþa scoggang, oc afanga meþ; XII qviþ scal tilhafa, þa er scoggang varþar. Nu berr qviþr a hann, þa a hann at beiþa ser biargqviþar, hvart hann hafi riþit um III böi, þa er allir lægi a aþra hönd sva ner, at sia mætti reiþ hans heileygr maþr i liosi, af öllom böium þeim, ef at veri hugat, enda bæri eigi leiti fyrir næ hæþir sva at þat meinaþi.

Eqvitatio qvamvis major fuerit, de minore tamen dicere liceat.

Ubi qvis alterum eo nomine in jus vocat, qvod eqvo ejus vectus tria pereqvitasset prædia, proscriptionis pœnam, illicitæ usurpationis multæ junctam reo intendens, dodecadis veridicos proscriptionis causis adhibeat. At veridici reum criminis insimulati convincunt, tum hic effatum purgatorium flagitet qvo probetur, num tria pereqvitasset prædia, ex uno latere tam prope (ad viam) sita, ut homo sani visus luce (diurna) ex omnibus hisce prædiis eqvitationem ejus videre possit, modo attendat, nec speculæ nec colles visum impediant.

XXXIII Capituli.

Of lan-ross.

Ef maþr ler manni ross eþr hefir hann leigt, oc varþar hanom eigi meþförin, nema hann hafi lengr eþr viþara enn hanom veri lofat.

Ef maþr ler manni ross annars manz, oc varþar hanom slict sem hann fari sialfr meþ; enda a sa kost er hross a at sökia þann er leþ er, en sa verse sökinni, ef þat berr qviþr, at hann hugþi hann eiga eþr leigt hafa, er hanom leþi.

Ef maþr leigir ross til þingreiþar, oc abyrgiz sa er meþ ferr; en ef sart verþr

Titulus XXXIII.

De eqvis commodatis.

Ubi qvis eqvum alteri vel commodat vel elocat, per usum eqvi hic reatum sibi non contrahit, nisi vel diutius vel latius utatur qvam ei concessum fuerat.

Si qvis eqvum alienum alteri commodaverit, ille eundem sibi reatum contrahit, acsi ipse usus fuisset, dominoqve eqvi liceat commodatarium in jus vocare, qvi tamen a reatu liberatur, si probaverint veridici eum opinasse, commodantem vel dominum eqvi fuisse vel eum conduxisse.

Si qvis ad iter comitiale faciendum eqvum conduxerit, periculum ejus sustineat

[1]) *B cum suis legit:* um þa hrossreiþ, *sensu eodem.*

þa scal standa XIV nætr er heim kömr, ef þa er heilt [1]) þa scal ecki böta fyrir. Ef þa er eigi heilt, þa scal virþa alt saman, ef hinom hefir mein at verit at missa sva leingi. Ef hross verþr dautt i þingförinni, þa scal hann gialda sva sem þa var virt er hann leigþi. Ef þa var eigi virt, þa scolo buar V meta, þess er hross atti, sva sem vert var aþr hinn leigþi, enda scal þar standa leigan i hross-verþino þa. Eigandinn a socn viþ þann er leþi eþr leiga seldi, oc sekz sa a, ef qviþr berr at leingr se haft hrossit enn hann lofaþi eþr leiga seldi, hann a cost at *höfþa söc viþ hvarn sem hann vill.

utens. *Qvodsi eqvus læditur, domum reversus per decemqvatuor noctes ab omni usu immunis loco permaneat, qvo tempore peracto, si sanatus fuerit, (læsio) non est reparanda. Si non sanatus fuerit eqvus, taxationi (accolarum) simul subjiciatur, si qvid damni tam diuturna eqvi absentia in dominum redundasset. Si eqvus in profectione comitiali morte abripitur, conductor æstimationem ejus, cum conducebatur, rependat. Qvodsi eqvus tum non æstimatus fuerit, ejus domini domicilii vicini qvinqve æstiment, qvanti, cum elocabatur, faciendus fuisset, qvo casu locarium eqvi in pretio constituto comprehendatur. Domino jus agendi competit in commodati vel commodantem vel locatorem, qvi etiam reatum incurrit, si veridici probaverint eum diutius eqvum habuisse, qvam (dominus) vel commodaverat vel locaverat. Qvemcunqve eorum dominus voluerit actione perseqvatur.*

Ef eigandi sendir mann meþ ross sitt eþr meþ eyk sins örendis, oc abyrgiz eigi sa er meþ-ferr, ef hann ferr sva meþ sem hinn bauþ, oc þa mundi hann (ef hann) ætti.

Si dominus alicui ad sua negotia exeqvenda misso eqvum suum jumentumve tradiderit, hic eorum periculum ne sustineat, dummodo tractaverit ex præscriptis domini, et prout fecisset, si ipsi propria fuerint.

XXXIV. Capituli.

Of þat ef ross kömr i haga manz.

Titulus XXXIV.

De eo, si eqvus pascua aliena depascit.

Ef ross kömr i haga manz þat er eigi

Si aliena pascua depaverit eqvus, nec

[1]) *B cum suis legit:* oc scal ecki gialda fyrir þa, *sensu eodem.*

eigo þeir menn er næstir bua hanom, eþr þeirra huskarlar, oc er boanda heimilt at riþa þvi rossi i sinom buþar gangi i sino landi, oc sva þeim mönnom er þing-heyendr ero fyrir bui hans, oc sva heima-mönnom hans þeim er hann lofar. Hann scal eigi hepta hross þat til nautnar oc eigi riþa spellreiþir ne einar.

Boandi scal segia at kirkio-socnom eþr a samqvamum at þat ross er þar komit, er hann veit eigi hverr a. Ef þat ross hefir þar verit halfan manaþ siþan er hann sagþi til, oc er rett at hann heimti til V bua at virþa hross þat viþ bok, [1]) oc siþan er þat er metiþ, er rett at hann neyti oc abyrgiz [2]). Eigi scal hann neyta lengr enn halfan manaþ ross, nema virt se. Ef eigandinn kömr til, oc a hann cost at hafa hvart er hann vill, ross eþr verþ. Sva scal hross virt vera sem þa var vert er boandinn sagþi til. Hann scal abyrgz hafa i sinni nautn, ef hinn kys rossit er a, oc scal boandinn tigla hanom ef þa er ross þat verra, enn þa er hann tok viþ.

[3]) Ef ross gengr misgöngum i land manz þat er boandi veit hverr a, þa scal

proximis accolis; nec eorum domesticis proprius, colono (pascuorum domino) liceat eqvo per pecorum suorum pascua in proprio fundo vehi. Idem juris defertur iis, qvi e coloni prædio comitia jure agunt, ipsiusqve domesticis qvibuscunqve concedere voluerit. Eqvum ad usurpationem (facilitandam) compede ne coerceat, nec ad inutiles eqvitationes adhibeat.

Colonus in parochianorum cætu vel aliis conventibus indicet eqvum ibi adesse, cujus dominum ignorat. Si denuntiatione facta eqvus per semimensem in pascuis ejus versatur, ut accolas qvinqve provocet fas est, qvi ad librum (sanctum) eqvum æstiment, qva taxatione peracta fas est ut colonus tum eqvo utatur cum periculum ejus præstet. Ultra semimensem eqvo nondum æstimato haud utatur. Dominus eqvi (post taxationem) veniens sive eqvum ipsum sive ejus pretium pro lubitu referat. Ad pretium eqvi denuntiationis tempore taxatio accommodetur. Si dominus eqvum (auferre) elegerit, colonus in sua usurpatione periculum ejus sustineat, dominoqve resarciat si eqvus deterior, qvam cum acceperat, redditur.

Si eqvus, qvi cujus sit, colono innotescit in hujus pascua vagatur, dominum

---

[1]) *B cum suis legit:* oc alengr, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis legit:* sva sem hann eigi, *acsi ei sit proprius.*

[3]) *Reliqvum hujus tituli B cum suis omittit, sed A cum suis hoc qvasi novum titulum titulo seqventi subjungit; tum vero argumentum cum elencham titulorum in initio hujus sectionis secutus, e duobus unum feci.*

senda ord um þat, ef þangat ma fara tvivegis þann dag er þa er, oc neyta eigi aþr. En ef hinn vill eigi coma eptir rossi sino a halfom manaþi, þa er hann veit hvar er, þa er bonda rett at setia ross þat inn, oc lata virþa, oc neyta sem hann eigi oc selia eigi fyrir alþingi; hinn scal hafa hvart er hann vill ross eþa verþ, þa er hann kömr til.

certiorem faciat, modo uno eodemqve die ad eum eundi redeundiqve facultas adsit, nec prius (qvam dominus apparet) eqvo utendum est. Hic, ubi eqvus sit, certior factus, si eum ablatum intra semimensem venire noluerit, colono liceat eqvum domo includere et æstimari facere et proprii instar (deinde) uti, nec ante comitia generalia proxima eum vendat. Dominus veniens, qvicqvid optaverit, sive eqvum sive æstimationem ejus accipiat.

Ef maþr tekr ross manz or landi sino þa a hann at taka af hapt, ef hann vill, oc leggia a haptit aþr hann hverfi fra. En ef hann ma þa eigi taca rossit, þa varþar hanom ecki, ef hapt er afast rossi, oc sva þot hann riþi til handa þeim er a.

In proprio territorio alienum eqvum si qvis ceperit, compedem ejus, si voluerit, solvat, sed dereliqvens iterum nectat. Si eqvum tum manu prehendere neqviverit, reatum effugit, qvamvis compedem non iterum nectet, dummodo compes eqvum seqvatur. Itidem hoc attendat, si ad dominum eqvo fertur.

Ef maþr tekr hapt af rossi manz olofat eþr setr hann inn, eþr förir i fylskni fyrir þeim er a, oc varþar þat III marka utlegþ alt, nema þat se gört viþ þingmann eþr bruþmenn, sva at þeim verþi fara-dvöl at, oc varþar þa fiörbaugsgarþ. Þat ero alt stefno-sakar, oc scal qveþia IX bua a þingi þess, er sottr er um fiörbaugsgarþs sakir, en V til utlegþar.

Si qvis nulla venia compedem eqvi solverit vel eum domo incluserit vel a domino occultaverit trium marcarum multam singulis hisce casibus luat; nisi in foripetas vel festum nuptiale petentes hoc, in moram profectionis commissum fuerit, qvo casu exilii pœnam subeat. Omnibus hisce casibus citatio adhibeatur, novemqve ejus in qvem agitur domicilii accolæ in causis exilii, qvinqve vero in causis multaticiis adhibeantur.

Ef ross þat er maþr hefir i þingför, eþr i öþrom förum verþr tekit fyrir hanom eþr villt a nockora lund, oc abyrgiz hann

Si eqvus (conductitius), qvo aliqvis vel in profectione comitiali, vel aliis itineribus utitur, vel subreptus vel alio qvocunqve

viþ eiganda, enda scal hann sökia um öll oscil oc verþa aþili at. Ef hann vill eigi sökia, þa a ross-eigandi at sökia, ef hann vill.

XXXV. Capituli.

Of felags-ross.

Ef II menn eigo ross saman [1][eþa fleiri eþr scip eþr aþra gripi, þa scal sa abyrgiaz at öllo, er meþ-ferr], oc er hvariom þeirra heimilt i sina þurpt; eigi a at lia öþrom mönnom eþr a leigo at selia, [2] nema allra raþ fylgi; [3][engi ler þess er annarr a]. [4] Utlegþ varþar þeim er þiggr lan eþr leigir, ef hann veit at fleiri eigo.

[5][Nu vill annarr sökia um nautn, en annarr hafi let, þa varþar þeim eigi nautn, ef hann getr þann qviþ at hann hygþi þat, at hinn ætti fyrir at raþa, er hanom leþi. En ef hinn vissi, er neytti at hann vildi eigi hafa lata annarr er atti, þa varþar hanom slict sem þa at hvargi leþi.

modo subductus fuerit, ille domino periculum eqvi præstet, sed qva actor competens de qvovis, (hoc respectu) dolose facto actionem ipse instituat, qvod si facere noluerit, eqvi domino pro lubitu agendi jus defertur.

Titulus XXXV.

De eqvis in communione.

Si duo pluresve eqvum, navim, aliamve rem in condominio habuerint, qvivis eorum utens in solidum rei periculum sustineat, sed qvivis eorum, ut necesse habet, eo utendi jure gaudeat. Non nisi omnium (condominorum) consensu aliis res vel commodetur vel elocetur. Nemo qvod alius est commodet. Multa tenetur si qvis, rem plurium esse sciens, eam vel commodo acceperit vel conduxerit.

Si uno (condominorum) commodante, alter (eorum) de usurpatione (in commodatarium) agere voluerit, hic reatu non tenetur, si per veridicos probare possit, se opinasse commodantem plenam rei potestatem habuisse. Qvod si re utens sciverit alterum condominorum rei usum non concedere, eodem reatu tenetur acsi neuter rem ei commodasset.

---

1) *B cum suis omittit qvæ uncis tenentur.*

2) *B cum suis legit:* nema beggia raþ se til, *nisi utriusqve consensus adsit.*

3) *B cum suis omittit qvæ uncis tenentur.*

4) *B cum suis hæc ita exprimit:* Ef annar þeirra selr at leigo oc varþar þeim þeirra utlegþ, enda seez hinn a nautninni, ef hann vissi at þeir atto baþir, *Si alter eorum elocaverit, mulctandus est, alter qvoqve fruitione reatum sibi contrahit, si rem elocatam utriusqve esse sciverit.*

5) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

Ef maþr hefir lengr grip þann, er hanom er let, eþr hefir hann leigt, en lofat veri, þa varþar hanom slict sem hvergi se let.

Nu ferr maþr eigi lengr meþ ne viþ-ara enn leyft er, þa verþr heimilt til meþfarar öllom þeim, er hann vill let hafa i þeirri för, hvart sem er ross eþr scip].

Hvar sem menn eigo saman ross eþa annan grip oc vill annarr-hvarr þeirra scipta. Hann scal beiþa hinn meþ vatta sciptingar, at scipta a vikofresti; hann scal qvadda hafa heimilis-bua V til þess er gripinn hefir at halda, III nottum fyrr, at scipta meþ þeim oc meta viþ bok þann grip, at heimili þess er gripinn hefir at halda. Þeir scolo luta siþan, oc scal sa þeirra hafa er lytr, en gialda verþ hinom, at þess heimili er gialda scal, a II vicna fresti. Ef hann kömr eigi til at gialda oc se eigi handsalaþ, þa varþar þat utlegþ oc hardafang.

Si qvis ultra qvod concedebatur, rem commodatam vel locatam detineret, eodem reatu tenetur ac si neqvaqvam commodata fuisset.

Ubi qvis (rem vel commodatam vel locatam) nec diutius nec ultra qvod concessum est usurpat, licita erit rei, sive eqvi sive navis usurpatio, cuicunqve ille in eadem profectione commodare voluerit.

Ubi eqvum vel aliam rem duo in condominio habent, unusqve eam divisam optat, hic alterum, testibus admotis, ad commune dividendum provocet, ut intra hebdomadem divisio peragatur. Qvinqve ejus, qvi rem illam tenet, domicilii accolas provocet, tribus anteqvam procedat divisio noctibus, ut inter eos rem distribuant, et taxent ad librum (sanctum) in ejus, qvi rem possidet, domicilio. Sortes deinde ducant et cujus sors exierit rem obtineat, sed pretium (pro rata) alteri solvat intra duas hebdomades in ejus domicilio, qvi solveret. Si ad solvendum non venerit, nec manu stipulata sit (solutio) pœnam luat pecuniariam et difficultatis in exigendo multam insuper expendat.

XXXVI. Capituli.

Of rossa-reiþir oc rossa-rasir.

Þott buar manz eigi ross, a hann at riþa af eingiom sinom eþr heyvi, hvart sem vetr er eþr sumar; sva scal hann meþ fara sem meþ sin ross.

Titulus XXXVI.

De eqvitationibus et eqvis palantibus.

Tam hyemali qvam æstivo tempore accolarum eqvis e pratis suis vel fæno vehi cuiqve liceat. Propriorum eqvorum instar eos tractet.

Ef fleiri menn riþa rossi manz eþr raþa þeir fleiri um ross-reiþina, eþr hvegi er þeir fara meþ þvi um III böi, eþr þær reiþir aþrar, er scoggang varþa, þa varþar þeim öllom scoggang, er saman raþa um meþförina.

Ef ross beisltamt rennr eptir manni a næsta bö, oc scal hann beiþa menn at taca ross þat, oc secz hann eigi þa a, þott renni til annars böiar, hinom varþar utlegþ, ef þeir varna, oc sva et sama a öþrom bö. Ef a enom III biþr hann oc er hanom eigi veitt þar, þa varþar þeim fiörbaugsgarþ er þar varna, enda hafi hann beþit aþr i tveim stöþum, en utlegþ ella, oc a hann þær sakar.

Hvart sem maþr lætr ross renna eptir ser um II böi eþr einn, oc varþar hanom III marka utlegþ, ef hann biþr eigi menn hepta a næsta bö; en ef hann lætr renna [1])a in III bö, oc varþar hanom þat fiörbaugs-garþ. Manni er rett, ef ross renna eptir hanom, at setia inn oc segia mönnom. [2])Ef þeir fara fleiri saman, oc vilia

Si plures simul eqvo alieno (illicite) vehuntur, vel eqvitationem injustam simul adjuvant consiliis, vel simul cum eqvo alieno tria prædia pervehuntur, vel qvocunqve modo eqvitationes alias proscriptione coercendas committunt, omnes usurpationem simul promoventes proscriptionis tenentur.

Si eqvus freno assvetus ad prædium proximum aliqvem insecutus fuerit, roget ille viros eqvum apprehendere, qvod si fecerit, neqvid reatus ei adferat (eqvus alienus) ad prædium proximum qvamvis eum inseqvatur. Rogati si (hoc facere) renuerint, pœnam pecuniariam luant. Idem in prædio secundo (et faciat et obtineat). Si in tertio prædio rogaverit sed frustra, renuentes exilii tenentur, modo in duobus locis antea rogasset, sin minus pœnam pecuniariam luant. Hæ causæ ei agendæ competunt.

Sive per dua prædia sive per unum (alienos) eqvos qvis se inseqvi siverit, trium marcarum multam expendat, si modo proximo prædio eqvum compede coercendum non curaverit. Si ad tertium usqve prædium eqvum se inseqvi siverit, exilii tenetur. Cuiqve eqvos se inseqventes includere liceat, qvod tum aliis indicet. Si plures simul itus fecerint, qvorum nonnulli ex justo

---

[1]) *B cum suis legit:* um inn þriþia bö, *si per tertium prædium.*

[2]) *B cum suis legit:* Ef þeir bua fleiri saman oc vilia sumir scil a göra, *si plures simul habitaverint, qvorum nonnulli justa præstare velint (sententia manca et mutilata, qvæ ad prædiorum habitatores non proficiscentes spectat).*

sumir scil a göra [1])[en sumir eigi, oc varþar þeim viþ lög er oscil göra a].

Ef maþr ferr oc tekr ross manz oc se eigi öþrom manni um-boþit um varþveizlona, sva at hann viti, oc föri hann þeim manni er a, enda fari hann sva meþ, sem þa mundi hann at hann ætti, oc varþar hanom eigi viþ lög, ef hann tok af þvi ross, oc förþi þeim er atti, at hann vildi hanom gagn göra.

Ef maþr lætr renna eptir ser ross annars manz or heraþi oc yfir þær heiþar, er vatnföll deilir af II vegna amillom heraþa, oc varþar fiörbaugsgarþ.

Ef maþr lætr renna eptir ser ross manz fra böium a milli fiorþunga oc varþar þat fiörbaugsgarþ.

Ef ross kömr at manni i obygþum, oc varþar manni eigi eptirrasin, ef hann heptir a næsta bö, þott þat renni fiorþunga amilli eþr um heiþar þær er vatnföll deilir af II vegna amilli heraþa.

Ef maþr bindr tagl i munn rossi manz, oc varþar fiörbaugsgarþ.

[2])Ef menn reka ross fra mönnom a

et æqvo agere volunt, alii vero non, improbe agentes in leges commissi criminis tantummodo tenentur.

Si qvis proficiscens eqvum alienum, cujus curam alteri commendatam ignorat, sibi assumserit et ad dominum transtulerit, ita tractans ac fecisset, si ei proprius fuerit eqvus, in leges commissi criminis non tenetur, si modo eo consilio eqvum prehenderit et ad dominum transtulerit, qvod ejus commodo inservire voluerat.

Ubi qvis ultra tribum et trans tesqva illa montana, unde fluvia tribus disterminantia de utroqve latere manant, eqvum alienum se inseqvi patitur, exilium luat.

Ubi qvis e prædiis trans terminos qvadrantum eqvos alienos se inseqvi patitur, exilium luat.

Si in desertis (montanis) eqvi alieni aliqvem inseqvi cœperint, reatum hoc ei non adfert, si in prædio proximo occurente (eqvos) compede coercuerit, terminos qvadrantum qvamvis inseqvendo transgressus sit eqvus, vel tesqva illa montana unde fluvia tribus disterminantia de utroqve latere manant.

Si qvis caudam eqvi alieni ipsius ori alligaverit, exilii reus est.

Si qvis in stationibus pausæ profici-

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[2]) *Hanc legem B cum suis ita exprimit:* Fiörbaugsgarþ varþar, ef maþr sceer scello at hrossi manz i þingför a æfongom sva at þau fælaz viþ, en utlegþ i öþrom stöþom, *Exilium luat qvicunqve sistrum qvatiendo eqvos hominis ad comitia tendentis in pausandi locis trepidaverit; in cæteris locis hoc faciens mulctetur.*

aeföngum, eþr scaka scello at i þingför eþr bruþför, oc göra hanom farardvöl, þat varþar fiörbaugsgarþ, en utlegþ i öþrom förom.

[1])[Þat er mælt at jammikit varþar, ef maþr ekr eþr berr klyfiar a eþr hefir i togi, þott eigi se klyfiar a rossi manz sem reiþin jafnlöng.

Þat varþar scoggang, ef maþr neytir ross hinni meiri nautn, þott hann hafi scamt. Su er hin meiri nautn, ef sva er at þat beri qviþr, at rossi veri eigi þat verra, at þvi veri riþit höfiliga hart, dagleiþ eina til alþingis. Um allar hrossnautnir þær er scoggang varþar þa ero þat IIIia þinga sakir oc scal stefna heiman oc sökia viþ XII qviþ].

XXXVII. Capituli.
Of taglscurþ.

Ef maþr scerr tagl or stoþhesti manz, [2])þat varþar scoggang. Ef maþr scerr tagl or þinghesti manz, eþr þess manz hesti, er i bruþför er, þa varþar fiörbaugsgarþ. Þa er þinghestr er hann er i þingförinni.

scentium eqvos fugaverint, vel in itinere ad comitia aut festum nuptiale sistrum qvatiendo trepidaverint, exilii tenentur, sed in cœteris profectionibus, (hoc facientes) multam sibi contrahunt.

Cautum est legibus, ut sarcinas eqvis (alienis nullo jure) vel vehentes vel ferentes, vel a sarcinis qvamvis liberos freno ducentes, eandem pœnam luant, ac si ipsi per idem spatium iis insedissent.

Proscriptionis pœna adhibeatur, si qvis usu majore eqvo (alieno) utatur, qvamvis via brevis sit. Pro usu majori habendum est, si veridici probaverint unius diei ad comitia generalia mediocriter incitatam eqvitationem, (hacce usurpatione) majus incommodum éqvo non allatam iri. Causas de eqvorum usurpationibus proscriptione puniendis agendi jus intra tertia comitia (generalia) non extingvitur. Domo citandum est dodecadis veridicis actioni admotis.

Titulus XXXVII.
De caudarum eqvinarum sectione.

Qvi eqvi alieni admissarii caudam præscindit, proscribendus est. Qvi eqvi alieni comitialis, vel cujusdam ad festum nuptiale tendentis eqvi caudam præscindit, exilium luat. Eqvus comitialis dicitur cum in profectione ad comitia constitutus est.

---

[1]) *Reliqvam tituli B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis legit:* þat varþar fiörbaugsgarþ, *exilio puniatur.*

Ef maþr scerr sva at bein nemr, varþar fiörbaugsgarþ. Nu scerr hann tagl or öþrom hesti, oc verþr hann þa utlagr um þat III merkr. Nu særir maþr ross manz oc verþr hann utlagr um þat IV aurom, ef ecki verþr mein at. Nu særir hann sva at mein verþr at, þa verþr hann utlagr III mörkum. Nu verþr V aura scaþi at eþr meira, þa varþar fiörbaugsgarþ.

Si qvis ossa caudæ secando læserit, exilium luat. At aliis (qvam nominatis) eqvis caudam præscindit aliqvis, tum trium marcarum multa tenetur. Qvi eqvum alienum vulnere, non tamen nocivo, afficit, qvatuor uncias multæ nomine expendat. At nocivo vulnere (eqvum alienum) afficit, tum trium marcarum multam luat. Qvod si qvinqve unciarum vel gravius damnum vulnerans attulerit, exilio puniatur.

XXXVIII. Capituli.

Of þat hve sökia scal um rossreiþir.

[1] [Hrossreiþar-söc hver scal sott a hino III alþingi þaþan fra er gör er.

Titulus XXXVIII.

De modo, qvo actio de illicitis eqvitationibus instituatur.

Causa qvæcunqve, de illicitis eqvitationibus oriunda, in tertiis, postqvam evenit, comitiis generalibus ad finem deducta sit.

Ef menn selia ross sin til gæzlo a alþingi oc scal alin kaupa gæzlo a hvert ross, oc er eindagi a fe þvi miþvikodag i mitt þing i buanda kirkiogarþi, oc varþar þat half VIa mörk haldit. Sa er gætir rossa scal at þvi eino neyta þeirra at riþa at gæzlo oc reka til þings oc til gæzlo, oc scipta þvi at jafnaþi meþ rossum, oc riþa engo meirr enn þat standi eigi fyrir holdum, oc abyrgiaz at öllo, oc varþveita sva sem hann mundi sin eigin oc vildi vel. Hann scal syna eiganda at þinglausnom annathvart ross kvict eþr dautt aþr misseris-tal se upsagt, ella er hann utlagr III

Cum eqvi, per tempus comitiorum generalium custodiendi alii traduntur, cujuscunqve eqvi custodia unica ulna compensetur. Hæc præmia solvendi terminus peremtorius est die mediæ hebdomadis, ad medium tempus comitiale in coloni (comitialis) cæmiterio. Qvatuor marcis cum dimidia injusta hujus pretii detentio expietur. Custos eqvorum iis tantum utatur ad eqvitationem, qva custodia promovetur, cum (nempe) eqvos vel ad campum comitialem agit, vel (in pascuis) congregat. Hanc vero usurpationem justis portionibus inter eqvos distribuat, nec qvovis eorum in

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

merkr; scal þeirri söc stefna til annars þings. Rettr er sa dagr allr til stefno. Versc hinn sökinni, ef sökiandi hefir ross sitt aþr meiri lutr manna se abrot riþinn. Ef gæzlo maþr geldr sitt fe fyrir horfit hross, þa verþr hann aþili oc heimtandi, ef ross er tekit].

tantum vehatur, ut eqvus emacescat. Periculum eorum (incuria causatum) in totum sustineat et ut proprios sana mente præditus custodiisset, eos curet. Solutis comitiis et computo semestrium nondum proclamato, eqvum domino vel vivum vel mortuum exhibeat, sin minus tres marcas, multæ nomine, expendat. Causa citatione ad proxima comitia deferatur. Totus ille dies ad citationem manifestandam habilis est. Reatum effugit iste, si agens eqvum suum recuperat prius, qvam foripetarum maxima pars domum abiit. Si custos eqvi subducti pretium domino solverit, ille actor fit competens exactorqve, si eqvus ablatus est.

XXXIX. Capituli.

Of reppa-lög.

[1] [Þat er mælt i lögum vorom at] lögbreppar scolo vera a landi her. En þat er lögbreppr, er XX böndr ero i eþa fleiri; þviat eins scolo færi vera, ef lögretto-menn hafa lofat. Þeir böndr scolo eiga at gegna þingfararkaupi [2] [allir] er til hreppa-tals ero talþir. Þoat menn scipti repp sinom i fiorþunga eþr þriþiunga, eþr sva sem þeir vilia scipt hafa, til matgiafa eþr tiunda-sciptis, oc er rett at þeir verþi þar færi i lut reppsins saman enn XX. Sva scolo reppar settir

Titulus XXXIX.

De pagis instituendis.

Legibus nostris constituitur, ut in patria nostra pagos legales habeamus. Pagus legalis est, in qvo viginti pluresve coloni habitant. Ea tantem lege pauciores sint si assessores dicasterii permiserint. Coloni omnes ad pagum consummandum numerati præmium profectionis comitialis solvere obligati sint. Pagum suum qvinqvepartito vel qvadripartito vel qvocunqve alio modo pro lubitu, ad cibaria colligenda vel decimas distribuendas dividere fas est; qvo facto, ut in qvovis pagi particula pauciores

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

[2]) *B cum suis omittit allir.*

at hverr bondi scal sitia et næsta öþrom; scolo sva reppar allir settir, sem nu ero [1][til-talþir].

Landeigendr V scolo vera teknir til socnar i hrepp hveriom at sökia þa menn alla, er oscil göra i hreppinom, oc sva at scipta tiund manna oc matgiöfom, eþr sia eiþa at mönnom. Rett er at þeir menn se eigi landeigendr er socnar-menn ero i repp, ef reppsmenn ero allir a þat sattir.

Ef maþr sitr at reppamoti oc kömr hann i annann repp meþ bu sitt, þa a hann cost at kiosa sic i annann repp meþ bu sitt, ef hinir ero XX eptir eþr fleiri, enda lofi þeir sem fyrir sitia.

Þeir menn ero til þess scyldir, er til socnar hafa hlotiz eþr sva ero tilteknir at allir reppsmenn ero a þat sattir, at scipta matgiöfum oc tiundum oc mannelþi i sinom repp hverir socnarmenn; þeir scolo sva scipta mannelþi, at jafnmicil verþi gisting a hundraþi hverio sculdlauso, þeirra manna er þar bua i repp. Reppsmenn ero scyldir at ala þa menn er socnarmenn scipta a hendr þeim til elþis. Þeim mönnom scolo þeir scipta a hendr þeim, er þeir verþa þar þrotraþa i repp, oc þeim er sva coma a hendr þeim at

qvam viginti coloni habitent liceat. Ita pagi instituti sint, ut unus colonorum ad alterum qvam proxime habitet. Pagi omnes ita instituti sint, ut modo præscriptum est.

Coloni qvinqve prædiati in qvovis pago actores pagani constituantur, qvi jure perseqvantur qvemcunqve paganorum improbe agentem, qvi decimas paganorum cibariaqve collectitia distribuant, et juramentis præstandis adsint. Ut actores pagi constituantur coloni non prædiati, omnibus paganis in id consentientibus liceat.

Ubi qvis in confiniis pagorum habitat et lares suos uni eorum adscribit, ei liceat rem suam familiarem alteri pagorum addicere, modo viginti pluresve (coloni) in isto supersint et hujus incolæ permittant.

Actores qvicunqve pagani vel sorte vel omnium paganorum consensu constituti, cibaria collectitia, decimas et alendorum sustentationes in pagis suis distribuere debent. Ita alendorum sustentationes distribuant, ut qvicunqve in pago habitantium centenarius, ære alieno non obstrictus, æqvali alendos sustentandi obligatione gravetur. Pagani alendos ab actoribus sibi assignatos, alere tenentur. Eos paganis sustentandos distribuant, qvi in pago ad incitas rediguntur, et qvi ita colonis injunguntur, ut prædia sua locantes vel operarios condu-

[1]) *B cum suis omittit:* til talþir.

þeir visso eigi þa van til er þeir bygþo lönd sin, eþr toko ser hiu. Sinni landz bygþ scal hverr maþr biarga, hvart sem hann a i sinom repp eþr öþrom til fardaga þeirra, er hann hefir her bygt. Þa scal hann lata neyta fiar sins fyrst, en ef þeim vinnr eigi sitt fe þörf, þa scal sa leggia sitt fe firir þa, er þeim bygþi, eþr föra þa menn til framförslo ella. Þriggia marka secþ varþar er maþr bergr eigi sinni landz bygþ [1] [sem mælt er].

centes id non præsagire possint. Prædii sui colonis conductitiis qvicunqve inprimis opem ferat, sive in eodem pago (ac ipse dominus fundi) sive in alio fuerint constituti, ad tempora usqve migrationum, conductioni proxime præfinita. Propria bona eos primum consumere faciat locans, qvod si hæc ad necessitates eorum subministrandas non sufficerent, sua eorum sustentationi vel impendat vel loca ubi sustententur iis suppeditet. Trium marcarum multam sibi contrahit qvicunqve legum præscriptis convenienter suorum prædiorum habitatoribus non opitulatur.

XL Capituli.

Of fiorþungs-omaga oc göngomanna elþi.

Fiorþungs omaga, oc þa menn er reppsmenn ero scyldir at ala, þa scolo þeir ala jafnvel sem hiu sin oc fa þeim klæþi. Þa menn scal eigi af landi selia ne i sculd taca.

Er erfingiar omaga ero i tveim reppum, þa scolo þeir scipta þeim omögom oc föra amillum reppa til framförslna sinna. Eigi scolo þeir hann lata ganga meþ husum. Ef maþr lætr ganga sinn omaga i repp, eþr scytr hann niþr, eþr förir i repp annan enn vera eigi, eþr leypz hann fra, oc varþar þat III marka

Titulus XL.

De alendis qvadranti adscriptis et mendicorum sustentationibus.

Alendos toti qvadranti adjudicatos et qvoscunqve alios pagani alere tenentur, domesticorum suorum instar alant et vestimenta iis suppeditent. Ii nec e patria tradantur, nec per debitum addicantur.

Si alendorum hæredes in duobus pagis fuerint constituti, actores alendos distribuant et inter pagos ad loca, ubi sustententur, transferant. Ostiatim mendicare alendum ne patiatur. Si qvis alendum suum in pago (suo) ostiatim mendicare siverit, aut in alienum pagum, qvam ubi esse debet, deposuerit, vel transtulerit, aut furto aufu-

---

[1]) *B cum suis omittit:* sem mælt er.

[1]) utlegþ, oc scal hanom föra, en lata eigi ganga meþ husum.

Ef omagi er þar förþr a hendr manni i repp at lögum, eþr er þar scotit i repp, þa scal sa maþr er omaginn er förþr skera kross, ef hann þickiz reppsfundar þarfi oc bera þar til ens næsta huss, oc nefna þar reppsfund at sin a VII natta fresti eþr meira meli, oc qveþa a hvert hinn scal bera krossinn, enda scal hverr þeirra lata bera krossinn fra ser, sva sem sa mælti er scar, oc lata fara sem dagr [2]) endiz. Ef menn dvelia kross-förina, eþr coma þeir eigi til reppsfundar, þa varþar þat hvariom þeirra III marka secþ. En þa dvelia þeir krossförina, ef þeir föra eigi þegar af hendi er þeir vito at kross com, [3]) ef eigi bægia nauþsyniar þeirra. En þa coma menn [4]) [eigi] til reppsfundar, ef eigi coma fyrir miþiandag, þann dag sem aqveþit var. Allir buendr ero scyldir at bera reppsfundar boþ, þeir er i repp ero saman, þot þeir se sumir oauþgari enn þeir eigi þingfarar kaupi at gegna, enda ero þeir jafnscyldir [5]) þa at koma til reppsfundar, ef menn

giens dereliqverit, trium marcarum multam expendat; alendus ei deferatur, sed ostiatim eum mendicare haud concedendum est.

Ubi alendus modo legali in pagum transfertur vel ibi deponitur, ille, cui alendus delatus est conventum paganum optans, crucem secet et ad domum proximam deferat, paganumqve conventum intra septem pluresve noctes in suo domicilio futurum constituat, et definiat simul qvorsum accipiens crucem portet. Qvicunqve vero crucem accipientium, ut eam secans præscripserat a se deferri faciat. Qvamdiu suppetit dies feratur. Qvicunqve crucis delationi moram objicerit vel ad conventum paganum non venerit, trium marcarum multam luat. Moras crucis delationi objiciunt, si scientes qvamvis crucem allatam esse, et necessitatibus non impediti, non statim eam promoverint. Ad conventum paganum non veniunt, qvi ante merediem diei constitutæ non apparent. Coloni omnes in eodem pago habitantes, pauperiores qvamvis, qvam ut præmium profectionis comitialis solvere sint obligati, conventus pagani indicium promovere tenentur. Conventum paganum cruce qvamvis non indicatum qvisqve colonorum freqventare de-

---

1) *B cum suis legit:* secþ, *sensu eodem.*

2) *B cum suis legit:* deiliz, *dividitur.*

3) *B cum suis legit:* nauþsynialaust, *sine necessitate.*

4) *B cum suis perperam omittit:* eigi.

5) *B cum suis legit:* enda ero þeir oc jamnscyldir allir at coma til hrepps-fundarens. Menn ero jafnscyldir þa at &c., *Omnes coloni paganum conventum freqventare æqve tenentur. Imo conventum cruce qvamvis &c.*

vito, þott eigi fylgi kross boþino a hendr þeim.

Socnar-menn eigo jafnt at scipta þeim mönnom a hendr er heima sitia mannelþi, sem hinom er þar ero.

Eigi scolo þeir bæþi senn ala þa menn, er þar eigo at fara i repp, karlmann oc kono barnbæra, eigi scal sva scipta mann-elþi a hendr þeim at þau se bæþi senn þar. Eigi scolo menn ala göngomenn utanrepps, en ef þeir ala þa varþar þat [1]) fiörbaugsgarþ; þat varþar oc [2]) fiörbaugsgarþ, ef þeir ala þa eigi sem hiu sin, er socnarmenn hafa scipt a hendr þeim, eþr gefa eigi sva matgiafir sem scipt var.

Hvarvetna þess er maþr görir sva illa viþ þann mann, er hann scyldi framföra, at hanom se ovært viþ, hvart sem hann hefir hann meþ ser eþr felr hann inni, þa a hverr maþr cost er vill at taka þann omaga af þeirri vist, er hanom er ovært viþ, oc fa hanom betri vist, oc heimta fulgor tvennar at hinom slikar sem heimilisbuar V virþa viþ bok þess er heimta a fulgona. Þar ero tvennir aþiliar þeirrar sakar viþ bonda, ef hann gefr eigi matgiöf þeim manni er hanom var scipt at gefa. Þar er aþili socnarmaþr i repp, enda er sa aþili er þiggia scyldi.

bet, dummodo eum habendum esse certo rescierint.

Actores pagi eodem modo domi remanentibus, ac (in conventu) præsentibus (alendorum sustentationem) impertiantur.

(Coloni) ne simul habeant (duos diversi sexus) alendos ad pagum pertinentes, virum nempe fœminamqve non sterilem. Sustentatio ne ita distribuatur, ut in eodem domicilio ea simul utantur. Neqvis ad alium pagum pertinentes mendicos alat. Qvodsi aluerint (coloni), exilium luant. Exilii etiam tenentur si alendos, qvos actores pagi iis assignavere, propriorum domesticorum instar non aluerint, vel, prout constituebatur, si cibaria collectitia non contulerint.

Ubicunqve aliqvis tam maligne sustentandum tractat, ut ei haud tolerandum sit, sive eum in propria domo detinuerit, sive alteri alendum commendaverit, liceat cuicunqve voluerit alendum e mansione illa non tolerabili auferre, et magis liberalem subministrare, duplaqve sustentationis præmia alteri exigere, juxta qvinqve ejus, qvi exigeret, domicilii accolarum in libro (sancto) factam æstimationem. In colonum illum (sordidum), qvi cibaria collectitia non tribuit, cui, ut tribuat, constituebatur, causam agere duobus competit. Actori pagano ibi agere competit, necnon ei qvi cibaria collectitia referret.

[1]) & [2]) *B cum suis legit:* III marca secþ, *trium marcarum multam.*

Socnarmenn ero jafnscyldir at ala menn i repp oc gefa matgiafar sem aþrir menn, [1]) enda varþar þeim oc fiörbaugsgarþ, ef þeir sökia eigi þa menn i repp, er eigi gefa matgiafar eþr ala eigi þa menn er socnar-menn hafa scipt a hendr þeim at retto, eþr sökia eigi repps-fundi, eþr bera eigi hreppsfundar-boþ, eþr ala utanhrepps-menn.

Actores pagani aliorum pagi incolarum instar et alendos sustentare et cibaria collectitia expendere debent, et exilii pœna tenentur, si actione non infestant incolas pagi, qvi cibaria collectitia non suppeditant, vel alendos iis ab actoribus jure assignatos non curant, vel conventus paganos non freqventant, vel pagani conventus habendi indicium non promovent, vel alieni pagi mendicos alunt.

XLI. Capituli.

Of þat at sökia at reppadomi.

Ef maþr vill annan sökia at hreppadomi, þar scal socnari fara oc marka domstaþ i örvar-scoz helgi utangarþz þess manz, er hann vill sökia, oc marka til sins heimilis, þar er hvartki se akr ne eng. Hann scal þat giöra rumhelgan dag. Hann scal fara til huss þess manz er hann vill sökia oc nefna vatta. I þat vetti at ec legg domstefno viþ þic, oc nefna hann [2]) [a nafn], a VII natta fresti at viþ scolom dom eiga oc coma þar sva at domr se nefndr fyrir miþian-dag oc qveþa a domstaþinn, en siþan stefna hinom um þat sem hann vill sökia um, oc til þess doms er hann hefir lagþan [3]) oc

Titulus XLI.

De modo agendi in comitiis paganis.

In judiciis paganis si qvis legibus experiri voluerit, actor eat et judicio habendo locum designet intra terminos, per jactum teli definitos, externe a sepimento (prati stercorati) ejus cui actionem intendit. Proprium domicilium vorsus, (locum judicio habendo) designet, ubi nec ager nec pratum est. Die profesto hoc faciat. Domicilium ejus, in qvem agere parat deinde adeat, testesqve denominet in id (inqviat) testificandum, qvod tibi, eo nominato, conventum judicialem, intra septem noctes habendum constituo, ut in judicio experiamur, et ita appareamus, ut judices ante merediem denominati sint. Locum judicii habendi deinde

---

[1]) *B cum suis legit:* enda ero socnarmenn sekir III mörkom ef þeir sökia eigi &c., *et actores pagani etiam trium marcarum multa tenentur, si &c.*

[2]) *B cum suis omittit:* a nafn.

[3]) *B cum suis legit:* oc telia hanom varþa III marca secþ, *trium marcarum multam ei minetur.*

lata varþa fiörbaugs-garþ. Soknari scal qveþia heimilisbua V þess er sottr er um þat sem hann hefir stefnt um, oc qveþia III nottum fyrir dominn eþr meira meli, oc qveþia rumhelgan dag oc sva stefna. Hvarr þeirra scal hafa innanrepps-menn til doms, oc scal hvarr þeirra hafa X menn oc taka þar or domendr oc vatta. Qviþmenn scolo vera [1]) umfram. III menn scal hvarr þeirra nefna i dom. Nu vill veriandinn eigi nefna dominn, þa scal sökiandinn nefna allan dominn, oc er þat jafnrett sem þeir hefþi baþir nefndan dominn. Domr scal vera rumhelgan dag. Domr scal eigi vera um langafösto, ne um löghelgar tiþir. Eigi scal domr vera þær vikor VI, tvær fyrir alþingi, oc þingvicor II oc II vikor eptir þing enar næsto. [2])[Sva scal tiþ vanda til at eiþföra omaga heima i heraþi, sem til þess at eiga reppa-dom]. Þa er domr er nefndr scal hvarr þeirra bioþa öþrom til ruþningar at ryþia dom þann, oc scal sva ryþia sem qviþ. Sa scal bioþa til ruþningar um qviþinn sem qvaddi, oc bioþa þeim er um er qvatt. Fullr er qviþr þott griþmenn se II i, ef buar ero or ruddir. Þeir scolo eiþa vinna þar sem at þinga-domi, [3])[allir þeir menn er þar vilia lögscil mæla, oc framföra at

definiat, et citationem tum alteri impingat, de qvo in eum in judicio constituto agere parat. Exilii pœnam ei minetur. Qvinqve ejus, in qvem agitur, domicilii vicinos evocet actor ad (probandum) id, de qvo (alterum) in jus vocavit. Tribus vel pluribus ante judicium habendum noctibus eos evocet. Tam evocatio qvam citatio die profesto fiat. Pagi incolas qvivis partium judicio adhibeat, et decem sibi assumat viros uterqve, qvorum e numero et judices et testes eligat. Veridici his insuper sint. Pars qvævis tres judices denominet. Qvodsi defensor judices denominare recusarit, actor omnes denominet, qvod non minus justum esse habeatur, qvam si uterqve denominasset. Die profesto judicium habeatur. Nec jejunii longi tempore nec aliis festis legalibus habeatur. Judicium ne instituatur sex illis septimanis, duabus ante comitia generalia, ipsis comitiorum generalium hebdomadis duabus, et duabus illis qvæ comitia generalia proxime subseqvuntur. Ad alendi, jurejurando adhibito, domi in tribu factam delationem tempora tam sollicite legenda sunt, ac ad judicia pagana. Judicibus denominatis unus alterum ad judices illos rejiciendos invitet. Veridicorum instar rejiciantur. Qvi veridicos evocavit, alterum in qvem evocabantur ad eos re-

---

[1]) *B cum suis legit:* at fornaþi, *sensu eodem.*
[2]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*
[3]) *Uncis inclusa B cum suis omittit.*

domi]. Ef þeir hafa fleiri menn til doms enn X hvarr þeirra, þa verþr sa þeirra utlagr III mörkom, er til þess biþr mönnom, enda er utlagr hvarr þeirra [1] [er fylgir þeim. Utlegþ varþar hvariom þeirra] er varnar tilfarar eþr nockors þess er þarf til at hafa innanrepps-manna. Ef utanrepps-menn coma til doms oc scolo þeir eigi vera i lögscilum; en ef þeir mæla lögscil, þa er sem þeir mæli ecki.

jiciendos invitet. Ad veridicorum numerum adimplendum, colonis rejectis, operarii duo jure adhibentur. Omnes hocce judicio coram justa judicialia dicto factove persoluturi, ut in comitiorum (ordinariorum) judiciis solet, juramenta præstent. Si plures qvam decem viros, partium qvivis judicio secum admoverit, ille eorum, qvi hunc in finem viros conqværit, trium marcarum multa tenetur, et qvi (ultra justum numerum) eum seqvuntur, multandi sunt. Multam (porro) paganorum ille sibi contrahit, qvi vel propriam præsentiam, vel alia qvævis (ad judicium paganum) necessario habenda suppeditare recusat. Alieni pagi incolæ, judicium hoc advenientes, justis judicialibus persolvendis ne adhibeantur. Justa judicialia ab iis prolata pro indictis habeantur.

Ef þat berr qviþr a mann, at hann hafi alit utanhrepps-mann, þa a hinn at beiþa ser biargqviþar, at bera um þat hvart hann hugþi at hinn veri heimilisfastr eþr eigi. Nu berr þat qviþr, at hann hugþi at hann ætti heimili, þa verse hann sökinni. Þeir scolo domendr sitt mal hafa, er fleiri ero saman þar. Ef þeir ero jafnmargir, þa scal afall döma.

Si qvis veridicorum effato, alieni pagi alendos sustentasse convincitur, effatum purgatorium poscat, qvo definiatur an alterum certo domicilio uti opinasset, nec ne. At comprobant veridici eum opinasse mendicum certo domicilio adscriptum esse, tum a reatu liberatur. Judicum numero plurium prævaleat sententia. Qvodsi totidem utramqve foverint sententiam, reus condemnetur.

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit, seqventia antecedentibus conjungens.*

XLII. Capituli.

Of scipamenn.

Þeir menn er at scipom eigo buþir, þeir scolo eigi ala utanrepps-menn ne konor þær er barnbörar ero, þoat þær se innanrepps-menn. Þa menn scolo [1])scipamenn eigi ala er göngomenn ero.

Sva scal fara at socn allri viþ scipamenn sem viþ böndr, nema þat at sa er sökia vill scipamenn um mannelþi, scal leggia domstefno heima at sin, enda scal sökiandinn hafa sva marga menn sem hann vill til doms, en veriandinn X menn oc a scipamaþr slica vörn fyrir sic sem bondinn. Þeir scolo þann dag luca domi sinom sem þeir coma til. Domr a at döma giald a hendr scipamönnom XIV nottom eptir dominn, þar sem domrinn var attr. Giald scal döma a hendr boandanom [2])Yta dag þann er VII vicor ero af sumri, þar i domstaþnom vitigiald. En matgiöld XIV nottom eptir dominn, ef um þat er sott. Ef þeir eigo [3])gialdaga saman oc scal þar gialdaz vitiþ.

Titulus XLII.

De navigantibus.

Ad naves (mercatorias) tentoriis agentes nec alieni pagi mendicos nec fœminas proliferas, qvamvis ad eundem pagum pertinentes alant. Nautæ vagos ne alant.

Eodem omnino modo actio in nautas ac colonos instituatur, nisi qvod in nautas de sustentationibus (illicitis) agere volens, in proprio domicilio conventum judicialem ponat et qvot ipsi placet viros judicio admoveat, defendens vero decem tantum (adferat). Nauta eodem ac colonus sese defendendi jure gaudet. Eodem qvo apparent die sententiam ferant. Judices nautis injungant multam, loco ubi judicium habebatur solvendam, qvatuordecim postea noctibus. Multa colono (reo) solvenda injungatur qvinto die hebdomadis, septem æstatis septimanis peractis, et in judicii habiti loco; cibariorum vero expensio, si ad ea exigenda agitur, qvatuordecim post judicium actum noctibus. Si agens (reusqve) locum ad solvendum utrinqve æqve opportunum habuerint, ibi multa expendatur.

XLIII. Capituli.

Of giöld eptir reppadom.

Viti scal gialda i lögaurom, enda er

Titulus XLIII.

De multis juxta pagani judicii sententiam solvendis.

Merce legali multa solvatur; sed etiam

---

[1]) *B cum suis legit:* menn, *homines (in genere).*

[2]) *B cum suis legit:* Þorsdag, *die Thori (Jovis).*

[3]) *B cum suis legit:* giald-haga, *opportuni [illegible] solvendi, in eodem loco.*

rett at gialda i gripum; en gripir scolo vera eigi verri enn tveggia aura se verþr inn odyrsti. Þat fe scal öfundlaust vera. Lögmetendr scolo þeir hafa til fiarmetz þess. [1])Sa er taka scal oc sa er gialda scal eigo at meta fe til fullra aura, þar er domr dömir giald, þa scal döma fyrir miþian dag, enda scal sva tilcoma sa er taca scal oc gialda. Ef [2])[menn] glepia dom, þat varþar fiörbaugsgarþ þeim er þat görir; þeirri söc scal stefna heiman, oc qveþia til heimilisbua IX a þingi þess er sottr er.

fas erit in cimeliis eam expendere. Cimelia hæc ne minoris pretii sint qvam ut duarum unciarum constet qvod minimi pretii est. Neqvid doli his bonis insit. Æstimatores legales ad horum bonorum taxationem adhibeantur, qvi caperet et qvi expenderet. Bona solvenda ad plenas uncias illi æstiment. Ubi judicium (paganum) bona alicui solvere injungit, ante merediem ferat sententiam, qvo tempore tum accipiens cum solvens in præsto sint. Si qvis judicium (paganum) turbaverit, hoc faciendo exilium sibi contrahit. Causa inde oriunda domo citetur, novem ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis.

XLIV. Capituli.
Of heraþsdom.

Heraþssocn scal upp vera hafiþ a XIV nottum þeim hinom næstum er socnar aþili veit sökina. Ef viti verþr sva nær þingi, at eigi matti sökia at heraþsdomi, þa scal socnarmaþr i repp stefna þeirri söc heiman, oc qveþia heimilisbua V til a þingi þess er sottr er. Ef socnarmenn vilia eigi sökia at reppa-domi, þa a hverr at sökia þær sakir er vill innanrepps-manna oc stefna til þings. Þar er socnar-menn vilia eigi sökia þær sakir, sem þeir

Titulus XLIV.
De judiciis tributis.

Actio in tribu instituatur qvatuordecim proximis noctibus postqvam actor competens causam resciscit. Si delictum tam prope ad comitia tributa, ut in judicio tribus agendi oportunitas desit, evenerit, actor pagi causam illam domo citet, et qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinos in comitiis (generalibus) evocet. Si actores pagani in judicio pagi agere recusarint, paganorum qvicunqve voluerit has causas agendas suscipiat, et ad comitia citando transferat. Actores pagi ubi causas iis delatas

---

[1]) *Verba:* Sa er taca scal oc gialda, *B cum suis cum antecedentibus bene conjungit; et post ea novam sententiam incipit cum:* þeir, *illi, qvod ad æstimatores non ad partes referendum est.*

[2]) *B cum suis male omittit:* menn.

ero til teknir, oc varþar þeim þat [1]) fiörbaugsgarþ oc eigo reppsmenn þær sakir. Þeim sökom scal stefna heiman, oc qveþia til heimilisbua V a þingi þess er sottr er. Ef þeir vilia eigi sökia, þa a hverr er vill sökina. Ef annarr maþr sökir sökina, þa er socnarmaþr er til tekinn oc stefnir til þings, oc bregþr sökinni viþ þann er sökia scyldi. [2]) Socnarmaþr a cost þo at sökia, ef hann vill, ef hann getr þann qviþ, at hann vissi eigi sva at hann mætti dominn hafa attan XIV nottum fyrir alþingi, at hinn hefþi görva sökina þa er hinn hefir stefnt um, enda berr þat qviþr, at hann mundi sökia hann um þott hinn hefþi eigi stefnt. Rett er at socnarmenn scipti reppsmönnom meþ ser hveria hverr þeirra scal sökia, þeirra manna er oscil göra i repp, oc scal þa hverr þeirra sökia sem scipt er tilhanda. Hvarvetna þess er feviti ero dömþ at reppa-mali at þinga domi, þa scal döma XIV nottum eptir vapnatac, i örvarscoz hælgi utan garþz, þar er hvartki se akr ne eng, þangat fra garþi er sa a heimili er sotti.

agere nolunt, exilium luant, causæqve illæ paganis deferantur; domo in comitia citatione transferantur, qvinqve ejus in qvem agitur domicilii vicinis in comitiis evocatis. Si (pagani) agere noluerint, causa in universum volenti agenda defertur. Si actore constituto sed agere negligente alter causam egerit, et in comitia citatione detulerit, causa ab eo, qvi ageret, recedit, actor paganus tamen, si voluerit, jus habeat agendi, dummodo veridicis probare possit, se causam, de qva alter in jus vocavit, non ita rescivisse, ut qvatuordecim ante comitia generalia noctibus judicium instituere possit, et veridici etiam contendant (actorem pagi) acturum fuisse alter qvamvis actionem non instituisset. Ut actores pagi paganos inter se distribuant fas est, (definiendo) qvos improbe in pago agentes qvilibet eorum actione infestet. Actorum qvisqve tum juxta factam distributionem actiones instituat. Ubicunqve pœna pecuniaria juxta paganas constitutiones a judiciis comitialibus irrogatur, judicum sententia definiat multam expendendam qvatuordecim post armorum sumtionem noctibus, externe ad sepimentum (prati stercorati) intra terminos per jactum teli definitos, ubi nec pratum nec ager est, et a sepimento ejus domicilium versus qvi agebat.

[1]) *B cum suis legit:* III marca secþ, *trium marcarum multam.*

[2]) *B cum suis legit:* socnarinn, *sensu eodem.*

XLV. Capituli.

Of löghreppa manna.

Hverr maþr scal þar eiga lögrepp, sem hann hefir a framförslo verit, nema hann se at lögum af kominn, eþr þar ella sem næsta-bröþri hans er vistfastr eþa nanari maþr. En þat er rett at ala þa menn er fara til lögrepps sins nattverþar-elþi, þviat eins at dagverþi, ef lögheilact er. En þa ef þeir coma i löghrepp sinn, þa ero þeir böndr, er þingfarar-kaupi eigo at gegna, allir scyldir at ala þa slico elþi, sem reppsmenn verþa asattir, nema þeir föri þa a framförslor. En ef þeir menn ero framförslo-lausir er eigi eigo næsta-bröþra vistfastan eþa nanara mann, þa ero landzmenn allir scyldir at ala þa slico elþi sem hinom var mælt aþan. En ef þeir verþa veþr-fastir, eþr meina þeim vötn eþr firþir, þa er rett at ala þa menn meþan maþr vill eno sama elþi. Eigi scal göngomönnom veita husrum, þeim er eigi er elþi mælt, oc engar veizlor, nema til skua eþa fata.

Titulus XLV.

De legali cujusvis pago.

Legalem pagum qvicunqve ibi habeat, ubi sustentabatur, nisi juste eum deseruerit, vel etiam ubi tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu ei conjunctus certo utitur domicilio. Hominibus, qvi ad legalem suum pagum tendunt, cœnæ cibaria præbere liceat; prandium iis tantum apponatur, si festum legale instaret. In legalem suum pagum postqvam veniunt, coloni omnes præmium profectionis ad comitia solvere obligati tantum alimoniæ iis præbeant, ac inter paganos convenit, nisi certis locis sustentandi adscribantur. Qvodsi certis locis non adscripti fuerint, qvi in tertio (lineæ collateralis æqvalis) vel propinqviori gradu sibi conjunctum et fixæ mansioni addictum neminem habent, omnes cives eos ita alere debent ac istis nuper præfiniebatur. Ubi vero vel tempestatibus detinentur, vel fluvia aut sinus itus eorum impediunt, eodem modo eos alere, qvamdiu cuiqve placuerit liceat. Mendici vagi, qvibus nullibi alimonia constituitur, hospitio ne excipiantur, nec qvicqvid iis tribuatur, nisi qvod ad calceamenta et vestes inservit.

XLVI. Capituli.

Of afbrigþ reppamals.

En um afbrigþ þessa mals [1]) hvart sem menn ero ofalnir eþr vanalnir, þa varþar þat fiörbaugsgarþ, oc eigo reppsocnarmenn þær sakir. Nu þickir byscopi eigi gaumr at gefinn, þa er rett at hann fai mann til socnar. En þar er reppsmenn göra eigi sökia, þa er utanreppsmönnom rett at taka sva til socna her sem um aþrar reppssocnir, en fiörbaugsgarþ varþar þeim mönnom er til socnar ero teknir, ef þeir sökia eigi. En V bua scal qveþia til fiörbaugs-saca þeirra allra a alþingi. Þat er rett at stefna heiman at lögheimili manz eþr þar er hann heyri a sialfr til alþingis eþr til varþings þess er sa er i er sottr er. Enda er rett at lysa a alþingi, ef sa er a þingi er sottr er. Rett er at lysa at þinglausnom til socnar annat sumarr. Ef menn stefna þeim söcom [2]) igegn, er þat berr qviþr at eigi mundi ella sottar vera, þa eigo þær eigi at metaz.

Þar er menn ero sottir um mannelþi þa er þat lögvörn, ef þeir geta þann qviþ, at þeir hugþa at þeir ætti at ala þa menn. Þat er enn lögvörn, ef maþr byþr gerþ byscopi oc handsalar þat, þa scal eigi nita. Þat er enn lögvörn ef

Titulus XLVI.

De paganarum constitutionum neglectu.

At hisce constitutionibus declinantes, alendis sive nimis sive parum alimoniæ præbendo, exilium luant, qvæ causæ actoribus paganis competunt. At episcopus actores negligentiæ arguit, tum ut alii jus agendi deferat fas est. Ubi vero pagani agere supersedunt, alieni pagi incolis liceat actiones hic instituere, utut de aliis causis in pago (proprio) agerent, sed exilii tenentur ad agendum destinati, si agere neglexerint. Ad omnes hasce exilii causas vicini qvinqve in comitiis generalibus evocentur. E justo alicujus domicilio, vel ubi exaudit ipse, ad comitia generalia vel vernalia, qvæ seqvitur ille, in qvem agitur, domo citare fas erit. In comitiis generalibus, si adfuerit ille, in qvem agitur, causam denuntiare etiam liceat. Comitiis solutis causa proxima æstate agenda jure denuntiatur. Si aliæ his causis contrario citantur, qvas non alias in jus delatas fuisse veridici contendunt, nullius habeantur.

Ubi de injustis alimoniis in aliqvos agitur, peremtoria exceptio est, si veridicis comprobare possint, se opinasse sibi horum alendorum sustentationem injunctam fuisse. Altera est exceptio peremtoria, si causa decidenda, manu juncta epi-

---

[1]) *B cum suis legit:* hvartz, *sensu eodem.*

[2]) *B cum suis legit:* igögn, *sensu eodem.*

menn taka göngomann oc hyþa fullri hyþing, oc verþr þo rett at [1]) III böndr hverfi at, oc hyþi einn mann, metaz þær varnir um þær sakir allar er þeir höfþo aþr görvar aþr barsmiþin veri. Byscop a kost at þoka þesso mali, ef hann vill oc hafa uppi i lögretto; þeim mönnom er lögvörn þat, er til socnar ero teknir, ef þeir geta þann qviþ at þeir visso eigi, at þær sakir voro görvar er þeir voro sottir um at þeir höfþo eigi tiltekit. Þeir göngomenn ero til hyþingar talþir [2]), er eigi er elþi mælt.

scopo compromittitur. Hoc minime recusandum est. Exceptio porro legalis est, si mendicum vagantem arripuerint, et flagellatione exactissima castigaverint; nec injustum erit ut tres coloni unius illius flagellationi incumbant. Hæcce exceptiones omnia ab iis ante flagellationem, (in pagi constitutiones) commissa delicta elidunt. Episcopo hasce constitutiones si voluerit immutare et in dicasterio referre liceat. Ad agendum constitutis id legalem præbet exceptionem, si veridicorum effatum adqviverint (probans) qvod causas illas, de qvibus neglectis actione infestantur, ortas fuisse ignorassent. Mendici illi vagi flagellationi obnoxii sint, qvibus alimonia nullibi est constituta.

XLVII Capituli.

Of samqvamo-mal.

[3]) [Til samqvamna þeirra, er reppsmenn eigo at lögum, ero böndr allir scyldir at coma fyrir miþiandag, þeir er innanrepps bua; III marka utlegþ varþar þeim er eigi vill coma. Ef maþr ma eigi coma til samqvamo, þa scal hann senda huskarl sinn til samqvamo, þann er scilum haldi upp fyrir hann a samqvamo. Varþr er hann söc, ef hann görir sva. Socnar-

Titulus XLVII.

De (pagani) conventus constitutionibus.

Ad conventum a paganis institutum coloni omnes intra pagum habitantes ante merediem veniant. Trium marcarum multam luat qvicunqve apparere recusarit. Qvi conventui pagano interesse potestate destituitur, operarium suum ad conventum mittat, qvi in justis judicialibus exeqvendis vices ejus in conventu agat. Sic faciens reatum effugit. Singulo vere in conventu

---

[1]) *B cum suis pro:* III, *legit:* aþrir, *alii.*

[2]) *B cum suis interponit:* her, *hic.*

[3]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

menn scolo samqvamo-menn taca III eþr fleiri hvart var a samqvamo þeirri er höfþ er næst varþingi eptir, þa er söki menn um afbrigþ samqvamo-mala, öll þau er a þeim misserum verþa gör.

Sa maþr er at bygþ vill fara i repp or öþrom repp, hann scal fara til samqvamo þeirrar, er menn eigo um langaföstu, oc biþia ser bygþar-leyfis. Menn eigo at lofa þeim manni bygþ, nema hann hafi þyfi-giöld goldin, eþr at þiofscap sannr orþit, eþr se hann sva fatökr at þess þicki at van, at hann megi eigi biargaz meþ liþ sitt þau missare, nema hreppsmenn dugi hanom. Ef maþr ma eigi comaz til þeirrar samqvamo, eþr ræþr hann siþarr bu sitt, þa scal hann biþia ser bygþarleyfis a samqvamo þeirri eptir varþing. Ef maþr ma eigi coma til þeirrar samqvamo, þa scal hann beiþa ser bygþarleyfis bua sina V landeigendr, þa er næstir bua þvi landi, er hann vill a bua. Þviat eins vinnr hanom þörf þeirra leyfi, ef hann atti eigi cost a samqvamo um at röþa. Ef sa maþr ferr i repp at bygþ olofat, er menn ætti bygþ at leyfa, ef hann bæþi lofs, þa ma hann þo bua þar i repp, ef hann vill. En i engom verþr hann lögseilum meþ öþrom reppsmönnom. Eigi ero menn scyldir at böta hanom scaþa, þott hann biþi. Ef sa maþr görir þar bu, er menn eigo fyrir þær sakir bygþ at banna, sem aþr var

qvi post comitia vernalia primus habetur actores (pagani) tres pluresve in conventu præsentium eligant, qvi incolas pagi ob conventuum constitutiones, anno vertente, violatas actione perseqvantur.

Qvi lares suos ab uno pago in alterum transferre parat, ad conventum, qvi in jejunii longi tempore habetur, veniat, et (in pago) habitandi veniam sibi expetat. Hæc ei concedatur, nisi furti multam antea expendisset, vel furti manifestus aliqvando factus sit, vel (tandem) tam modicæ ei sint facultates, ut probabile sit, eum, nisi paganis sublevatum, per annum vertentem se suosqve necessario alendos non sustinere posse. Si in hocce conventu apparere non potuerit, vel serius rusticatum instituere decreverit, tum (in pago) habitandi veniam sibi expetat in proximo post comitia vernalia conventu pagano. Si neqve huic conventui interesse possit, accolas qvinqve prædiatos, proxime ad fundum, in qvo rusticari intendit, habitantes, in pagum se deferendi veniam roget. Eorum concessio tum modo ei sufficit, si in conventu hoc referendi potestatem non habuerit. Si nulla venia in pagum lares suos transtulerit, ille, cui, si veniam expetisset, jus habitandi, pagani impertiri debuissent, si voluerit in pago qvidem habitet, sed cum cæteris paganis justis persolvendis ne adhibeatur, nec damnum (casuale) si passus fuerit ei resarcire pagani tenentur. Si qvis ob causas

tint, hvart sem er at hann biþr ser eigi bygþar-leifis, eþr vill hann þo bua at hanom se bannat, þa eigo reppsmenn at taka upp bu hans eþr föra hann a brott or repp, ef þeir vilia. Eigi scolo menn tiund miþla viþ hans liþ ne matgiafir. Þat scal samqvamo-mal vera allra manna a milli fast sem þeir verþa asattir, er til samqvamo coma. Meiri lutr boanda scal raþa, ef eigi verþa allir a eitt sattir um ny samqvamo-mal. Eigi scal fornom samqvamo-malom þoka, nema allir verþi asattir, þeir er i repp bua].

XLVIII. Capituli.

Of scaþa-bötr.

[1]) [Scaþa-bötr ero mæltar, ef fallsott kömr i fe manz, sva at fellr fiorþungr nautfiar þess er hann hefir eþr meiri lutr, þa scolo reppsmenn böta hanom scaþa. Hann scal qveþia til nabua sina V a enom næsta halfom manaþi, er fallsott lætr af, at virþa scaþa sinn; hann scal segia til scaþa sins, oc syna þeim holld oc huþir, þess fiar er af er farit. Hann scal siþan vinna eiþ fyrir þeim, at sa er scaþi hans sem þeir hafa virt eþr meiri. Siþan scal hann segia til a sam-

antea memoratas e mansione in pago excludendus, tamen lares ibi fixerit, sive veniam habitandi non expeterat, sive prohibitus habitare pergit, pagani jus habeant, rem ejus familiarem tollere et pago efferre si voluerint. Nec decimæ nec cibaria collectitia ejus necessario alendis impertiantur. Illæ conventus (pagani) constitutiones inter omnes (paganos) valeant, qvæ a conventum agentibus sanciuntur. De novellis conventus (pagani) constitutionibus plurima colonorum vota valeant, ubi omnes in unum non consentiunt. Conventus pagani constitutiones antiqvæ ne immutentur nisi omnes in pago habitantes in id consentiunt.

Titulus XLVIII.

De damno (casuali) resarciendo.

Damna (casualia) resarcienda esse leges definiunt. Si pestis pecora alicujus ita corripuerit, ut qvaterna majorve pars boum ejus decrepat, pagani damnum ei resarciant. In proximo postqvam pestis recedit semimense accolas suos qvinqve ad damnum suum taxandum provocet. Damnum qvale passus sit definiat, et carnes et coria pecorum demortuorum iis exhibeat. Iis exaudientibus juramento dein asseveret, se damnum qvantum æstimabant vel majus passum esse. In conventu porro (pa-

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

qvamo, hve scaþi hans hefir virz, en böndr scolo bōta hanom halfan scaþa; þeir scolo sva böta, at jammiclo se bött af hundraþi hverio. Eigi ero menn scyldir at böta framarr enn sva, at VI alnir se golþnar af C hverio VI alna aura.

Ef fleiri menn biþa scaþa a einom misserom, þa scal jamt öllom böta til þess er VI alnir ero af hundraþi hverio goldnar. Ef þa vinz eigi til þess at halfr scaþi verþi böttr hveriom þeirra, þa scolo böndr telia sva til, at þeim mun minna hafi hverr þeirra af botum sem þeir hafa minna scaþa beþit].

gano) *qvanti damnum ejus æstimabatur, referat, coloni vero dimidiam damni partem ei resarciant. Ita resarciant, ut e qvovis (bonorum eorum) centenario tantumdem rependatur. Pagani ne plures in resarcitionem pecunias conferre tenentur, qvam ut sex ulnæ e qvovis centenario, cujus unciæ sex ulnis constant, expendantur.*

Si plures (paganorum) anno vertente damnum fuerint passi, hoc omnibus pro rata resarciatur, sex ulnæ donec e qvovis centenario expensæ sunt. Ad dimidiam cujusvis damni partem resarciendam, si hoc non suffecerit, pagani ita rem moderent computando, ut resarcitionis tanto minus qvicunqve capiat, qvanto minus damni percipiebat.

XLIX. Capituli.

Of hus-bruna.

[1] [Hus ero oc þriu i hvers manz hibylum þau er til scaþa-bota ero mælt ef uppbrenna. Eitt er stofa, annat eldhus, et III bur þat er konor hafa matreiþo i. Ef maþr a bæþi elldhus oc scala, þa scal maþr kiosa a samqvamo um varit, hvart hann vill heldr at menn abyrgiz meþ hanom eldhus eþr scala.

Ef kyrkia eþr bönahus er a bö manz þa er þat et fiorþa hus til scaþa bota

Titulus XLIX.

De domuum incendiis.

Tres porro domus cujusvis domicilii, si flammis consumuntur, e præscriptis legum reparandæ sunt. Prima coenaculum, secunda hypocaustum, tertia penuarium ubi fœminæ cibos parant. Si cui et hypocaustum et cubiculum simul fuerit, in conventu vernali declaret, utrum eligit ut alii eocum hypocausti, an cubiculi periculum sustineant.

Si templum sacellumve in cujusdam domicilio fuerint, hæc domus sit qvarta,

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

talit, þar er þat er til. Ef nockort brennr upp fyrir manni þessara husa er nu ero talit, þa scal hann heimta til bua sina V, oc lata virþa scaþa sinn þann er orþinn er. Þeir scolo scaþa þann virþa, er at husi er orþinn, oc at klæþum oc at gripum þeim, er inni hafa brunnit. Þann einn klæþnaþ eþr gripi scal til scaþa-bota telia er husbondi atti oc hvern dag þurfti at hafa. Eigi scal gersimar ne vöro enga til scaþa-bota telia. Mat scal til scaþa-bota telia, ef inni brennr. Ef kyrkia brennr upp, þa scal meþ henni til scaþabota telia kirkiotiölþ oc saung-hus, oc klucko þa er bezt hefir verit þa er inni hafi brunnit, ef fleiri hafa verit enn ein, oc þat scruþ hennar alt, er hvern dag þarf at hafa. Slict er mælt um böna-hus et sama.

Nu hvatki sem uppbrennr þessa husa, þa scal þar oc halfan scaþa böta, at þeim hætti sem aþr var tint. Sa er eindagi a scaþabotum sem reppsmenn verþa asattir at vera scal, oc scal sva stefna sem um annat eindagat fe, nema eigi fylgir handsalsslit oc eigi harþafang. Eigi ero menn scyldir hinom sama manni optarr scaþa-bötr enn þrisvar.

Ef maþr tekr hiu or öþro þingmarki, hann scal sialfr þeirra vandræþi öll abyrgiaz, en reppsmenn ero til öngra orlausna scyldir um þat framarr enn þeir vilia].

qvæ si extiterit, e præscriptis legum reparetur. Si qvæ hic nominata domus flammis consumitur, accolas suos qvinqve advocet (colonus) qvi damnum factum æstiment. Hi damnum qvod acciderat tum qvoad domum ipsam, tum vestimenta resqve in domo conflagratas, taxent. Ea tantum vestimenta et res qvæ hero ipsi fuere, et qvotidie adhibenda, resarcientur. Nec cimelia nec merx cujusdam generis resarciendis annumerentur. Cibaria in domo flammis consumta resarciendis adscribantur. Templo conflagrato, eocum resarciendis adnumerentur vela parietum, exedra et campana optima earum, qvæ in templo periere, si una plures fuerint, et qvæcunqve alia ejus utensilia qvæ qvotidie adhibentur. De sacellis eandem constitutionem leges sanciunt.

Si qvæ harum domuum conflagraverit, dimidia damni pars reparetur, eodem modo ac antea memoratur. Terminus reparationem solvendi peremtorius sit, qvi paganorum consensu constituitur. Ut de pecunia die oculata solvendis agendum est, nisi qvod multæ, ob fidem dextræ violatam et difficultatem in exigendo, non adhibeantur. Eidem ter sæpius damnum reparare pagani non tenentur.

Si qvis domesticos ex aliena toparchia conduxerit ipse eorum incommoda in se recipiat, sed pagani præter qvod ipsis placet ei succurrere non tenentur.

L Capituli.

Of rettafars-sakir viþ utlenda menn.

[1] [Þat er mælt, ef rettafars sakir ero a hendi utlendom mönnom, at rett scal sakar aþilia at stefna þeim söcom at heimili goþa þess er sa er i þingi meþ sialfr sakar aþili, til doms þess er hann ræþr at nefna at heimili goþans a viko-fresti þaþan fra er stefnt er. Sökiandi scal þann mann lata vita, er söc er a hendi, at hanom er stefnt III nottom fyrir dom eþr meira meli. Þar scal sökiandi qveþia IX heimilis-bua til sakar þeirrar, þa er næstir ero vetvangi oc rettir se at tengþum, III nottum fyrir dom eþr meira meli. Sökiandi scal nefna XII menn i dom þa er vistfastir se, oc kunni at hyggia fyrir orþi oc eiþi. Sva scal at socn fara at domi þeim sem at þinga-domi, oc sva scal vörn fram föra. Ef vörn kömr eigi framm, oc verþr maþr sannr at söc, þa a domr at döma fulla secþ hans, oc þegar i staþ sect fe hans alt oc til-tökt. Ef utanheraþs-menn eigo þessa söc at sökia, þa scolo þeir stefna oc eiga dom at heimili goþa þess er þeir kiosa til af þeim, sem goþorþ hafa i þeirri þingsocn, sem sakir göraz i, oc

Titulus L.

De juris personalis violati actionibus in peregrinos.

Cautum est legibus, ut, peregrinis de jure personali violato actione infestatis, actori competenti, in hisce causis liceat citationem manifestare in domicilio prætoris cujus curiam actor ipse seqvitur, ad judicium, in prætoris domicilio intra hebdomadem a citatione manifestata peractam, ab ipso constituendum. Agens eum, cui actio intenditur, tribus vel pluribus ante judicium habendum noctibus, eum in jus vocatum esse, certiorem faciat. Novem facinoris commissi loco proxime accolas domesticos, qvoad cognationem habiles, in hacce causa evocet agens, tribus vel pluribus ante judicium noctibus. Agens duodecim viros, in domestica mansione fixos, et verbis suis et juramentis prospiciendi habiles judices denominet. Actio ut in judiciis comitialibus solet, hic procedat, et defensio eodem modo proferatur. Si causa exceptione non eliditur et reus convincitur, reatum plenum judices ei injungant bonaqve ejus omnia statim commissa et publicanda (judicent). Si alieni pagi incolis hanc causam agere competerit, illi et citationem manifestent et judicium instituant in domicilio prætoris qvem eligunt eorum, qvi præturas tenent in toparchia, ubi causæ

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

scolo þeir sva at socn fara, sem aþr var tint].

LI Capituli.

Of alnar rangar, oc sökia at heraþsdomi.

[1] [Sva er mælt, ef maþr mælir alnar rangar, sva at munar aln eþr meira i XX alnom, at þat varþar fiörbaugsgarþ; sa a söc þa er sins missir i þvi. Til þeirrar socnar scal qveþa a þingi IX heimilis-bua þess er sottr er. Söc þeirri scal stefna at heimili þess er sottr er, eþr þar sem hann heyrir a sialfr. Rett er þeim er sökir at stefna i þingbrecko a varþingi þvi er hann heyr sialfr, oc scal þviat eins rett at stefna þar i dom, ef sa er a þingi, er sottr er, en ella scal stefna til alþingis. Ef þessi söc er rett höfþut, oc koma þau gögn fram meþ henni at domi sem henni eigo at fylgia, þa eigo varnir eigi at metaz, um þat mal, oc eigi scolo gagnsakir metaz, ef þat ero eigi secþar-sakir a mot alna-söc. Þott eigi se lengra vaþmal röngom alnom mælt enn III alnar oc varþar þat fiörbaugs-garþ, ef van er at muna munþi öln i XX alnom, ef sva langt vaþmal veri mælt slicum alnom. Slict varþar um rangar alnar a lereptum sem a vaþmalum. Rett er at sökia austmann at

eveniebant. Sed in cæterum ut antea memoratur actionem moderent.

Titulus LI.

De ulnis injustis et in comitiis tributis actionibus.

Definiunt leges, qvod si qvis ulnas tam improbe mensuraverit, ut in viginti ulnis (mensuratis) unius ulnæ vel major (a justo) differentia adsit, exilium luat. Per dolum ejus damno affectus causam agendam suscipiat. Novem ejus in qvem agitur domicilii vicini, actioni admovendi, in comitiis evocentur. Citatio causæ manifestetur in rei domicilio vel ubi ipse exaudit. Agenti etiam in clivo comitiorum vernalium, qvæ ipse agit, citationem publicare liceat, sed ea tantum lege, causa citata, in comitiis vernalibus mox peragatur, si ipse reus adfuerit, sin minus in comitia generalia causa transferatur. Si causa illa legaliter instituta sit, et auctoritates, qvæ eam seqvantur, judicio coram proferuntur, exceptiones in ea causa nullius habendæ sunt, nec reconventione elidatur, nisi causa condemnatoria causæ multaticiæ occurrat. Panni vulgaris, etiam tres ulnas longitudine non excedentis injusta mensio exilio puniatur dummodo probabile sit, in viginti ulnis si tot, iisdem ulnis, mensuratæ fuerint, ulnæ unius differentiam adfuturam. Injustæ

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

heraþsdomi slicri socn sem mælt er um rettafars-sakir].

. . . .

LII. Capituli.

Of þat ef austmenn göra aflaga i kaupstefnom.

[1][Ef austmenn göra aflaga i kaupstefnom um rettafar karla oc kvenna eþr alnar eþr vettir, oc a aþili kost at stefna at heimili goþa þess, er sa er i þingi meþ er sökir til doms a vicofresti, oc göra orþ austmönnom III nottom fyrir dominn eþr fyrr, oc scal sökiandi nefna XII menn i dom oc fara socn sem at þingadomi, döma hann alsekian oc sect fe hans alt oc uptökt eptir dom, nema lögvarnir comi framm, eþr handsöl goþ se boþin oc gerþ goþa, oc scal goþi vinna fimtardoms eiþ, at hann mundi slika satt göra varra landzmanna imillum, oc hann hafi eigi fe tekit til liþs af austmönnum. Þriggia marka secþ varþar, ef maþr tekr minni satt um rettafars söc enn VI merkr. Ef kaupstefna er i annarri þingsocn enn sa goþi heyr er aþili er i þingi meþ, eþr i öþrom fiorþungi, þa scal aþili kiosa at hvers goþa hann vill dom eiga þeirra er i þeirri þing-socn ero, er kaupstefna er i,

ulnæ, linteis adhibitæ, eundem ac in pannis vulgaribus reatum afferunt. Judiciis tribuariis coram in orientalem virum eadem actione (de ulnis injustis) agendam est, ac de jure personali violato constituitur.

Titulus LII.

De eo, si orientales in commerciis nostrates defraudaverint.

Si orientales in nundinis qvid improbe egerint, vel virorum vel fœminarum jura personalia violando, vel ulnas ponderave injusta adhibendo, actori competenti jus defertur citationem manifestare in domiciliis prætoris, cujus curiam agens seqvitur, ad causam intra hebdomadem peractam, dijudicandam, et orientales, tribus vel pluribus ante judicium habendum noctibus (de citatione) certiores facere. Actor duodecim judices denominet, et actio, ut in judiciis comitialibus solet, instituatur. Reus in totum condemnetur, bonaqve ejus commissa et publicata post latam sententiam definiantur, nisi exceptiones proferantur peremtoriæ vel conditiones plausibiles et a prætore facienda transactio causæ oblatæ sint. Prætor vero qvinionis judicii juramentum præstet (probans) eum eodem modo inter nostrates causam hancce transactum esse, neqve largitionibus orientalium ad benevolentiam captandam corruptum

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

oc stendr þat mal um III fiorþunga. En i aust-firþinga-fiorþungi er jafnrett at sökia at graftar kirkio inni næsto kaupstaþnom sem at kiosa goþa til].

fuisse. Trium marcarum multa tenetur qvicunqve minorem in juris personalis violati causis multam capit qvam marcas sex. Si nundinæ vel in alia toparchia fuerint qvam illa, ad qvam prætor pertinet, cujus curiam actor competens seqvitur, vel etiam in alio qvadrante: actor competens eligat, in cujusnam eorum, qvi in eadem ac nundinæ toparchia sunt, prætorum domicilio judicium instituere vellet. Per tres patriæ qvadrantes hæc constitutio valeat. Sed in qvadrante orientali (v. Ostfiordensium) non minus justum erit ad templum cœmeterio instructum, emporio proximum, actionem peragere qvam prætorem hanc in finem eligere.

LIII. Capituli.

Of heimilisföng manna.

[1]) Fardaga scolom ver eiga IV a landi her. Þeirra er fyrstr hinn V dagr viko sa er VI vikor ero af sumri; þann dag a maþr cost at föra heimili sitt ardegis. Annarr er föstodagr, III laugardagr IV drottinsdagr. Þann dag segia lög mann at aptni af griþi sino þvi er hann hefir aþr haft. Nu hefir maþr ser eigi griþ þann drottinsdag at aptni, eþr ardegis

Titulus LIII.

De domiciliis capiundis.

Qvatuor hac in civitate dies migrationum habeamus. Eorum primus numeratur dies hebdomadis qvintus, sex æstatis hebdomadibus peractis. Illo die summo mane migrare liceat. Secundus est dies jejunii; tertius lavacri; qvartus dominica. Vespere hujus diei (ut migrans) se domicilio, qvo hucusqve utebatur, abstineat, leges præfiniunt. Si qvis vel die dominica vesperascente vel summo mane secundi hebdoma-

[1]) *In sectione de comitiis ordinandis a titulo LVI ad LXI usqve, hic titulus et seqventes usqve ad LXIX e recensione Codicis B leguntur; sed cum Codicem A fere ubiqve inde a nominata sectione secutus sim, hos titulos, qvamvis antea allatos, hic omittere minime fas esse duxi, ne mancæ et mutilatæ sectiones sisterentur.*

annan dag viko, þa verþr hann utlagr III mörkum.

Ef maþr a kono, þa scal hann fengit hafa henni griþ, oc sagt henni til hinn Vta dag vico, þa er VII vicor ero af sumri et siþarsta. Nu er henni ofenginn staþr sva at hon viti, þa er rett at hon taki ser griþ þar sem hon vill, oc scal hon þann staþ þa hafa XII manaþr. Nu hefir maþr eigi staþ þeim mönnom, er hann scal fyrirhyggia inn efsta fardag, þa verþr hann utlagr III mörkom viþ hvarn þeirra, oc a sa söc þessa, er sökia vill.

Maþr scal sva coma til griþs, sem hann var asattr viþ bonda, annattveggia at fardögom eþr at miþio sumri.

Karlmaþr XVI vetra eþr ellri oc mær tvitog eþr ellri scolo sialf raþa heimilisfangi sino.

Rett er at maþr comi i griþ at miþio sumri oc iþni annat þartil.

LIV. Capituli.

Of verka-kaup.

Nu vinnr maþr buverk, þa scal hann eigi meira kaup taka enn halfa möre VI alna aura til miþs sumars. En fra miþio sumri scal hann vinna bonda allt til vetrar

dis diei fixam sibi mansionem non sumserit, trium marcarum multam expendat.

Uxorem habens tum fixam ei mansionem stipuletur et de hoc eam certiorem faciat, serissimo qvinto die hebdomadis cum septem æstatis hebdomadæ peractæ sunt. At eo tempore, qvantum scit, domicilio caret uxor, tum ipsa ubicunqve voluerit domicilium sibi eligat, qvo loco etiam per menses duodecim subseqventes maneat. Qvi hominibus, qvibus prospicere tenetur, ultimo die migrationum mansionem fixam non comparatam habet, pro qvocunqve eorum trium marcarum multam expendat. Volenti hæc causa agenda defertur.

Ad mansionem domesticam, qvam qvis sibi stipulatus est, se referat, vel tempore migrationum, vel media æstate, prout inter eum herumqve convenerat.

Vir sedecim annorum natus vel adultior, et virgo vicennaria vel adultior, ubi mansionem domesticam sibi eligere vellent ipsi prospiciant.

Ut media æstate qvis ad mansionem stipulatam se referat et eo usqve alia operetur, fas est.

Titulus LIV.

De manupretio.

Ubi qvis (tempore migrationum ad domicilium se referens) operis qvotidie necessariis fungitur, ad mediam usqve æstatem mercedis loco ultra semimarcam (unciarum nu-

fyrir utan smalaför oc ganga a fiall um sinn oc slatra, oc fara heiman meþ bonda oc slöþa um var, oc böta tungarþ. Þat scal hann vinna til matlauna.

meratarum) qvæ sex ulnis constant, ne capiat, sed e media æstate ad hyemis initium usqve in omnibus, præter ovium pasturam, colono operas suas commodet. In montes (oves qvæsitum) semel eat, pecuda mactet, cum hero (necessarias) domo profectiones faciat, verno tempore lætamen traha conterat, sepemqve prati stercorati reficiat. Hæc ad alimoniam remunerandam operetur.

Þat er rett at maþr taki II aura til allra-heilagra-messo fra vetrnottum at kaupi. En þeir menn er eigi hafa fe til at föra omaga sína fram, scolo taka meira kaup ef þeir vilia. Nu gætir maþr nauta, oc scal hann kaupa gæzlo alin a ku eþr oxa IV vetra gamlan, en II naut viþ ku, ef yngri ero. Sex alnom scal kaupa gæzlo a gamla sauþi XXX, a XL lamba scal oc kaupa VI alnom gæzlo. Sex alnom scal oc brytian kaupa fyrir X menn. Sex alnir vaþmals er lögeyrir, eþr þangat virt viþ elligar. Kost a maþr at gefa hanom umfram, ef hann vill, ef eigi ero undirmal meþ þeim. Nu verþr hanom stefnt om, oc verþr eigi giöf, ef þat berr qviþr at þat voro undirmal.

A noctibus hyemis initialibus ad festum omnium sanctorum usqve duas uncias mercedis loco capere fas est. Qvi vero ad suorum necessario alendorum sustentationem facultatibus destituuntur, majorem, si volunt, mercedem capiant. Bubulcus ob vaccæ vel tauri qvadrimi custodiam unicam ulnam reportet. Duo juvenci natu minores vaccæ æqviparantur. Triginta adultorum vervecum custodia sex ulnarum pretio ematur. Qvadraginta agnorum custodia sex ulnis etiam compensetur. Cibariorum inter decem homines distributio sex ulnarum constet. Sex panni vulgaris ulnæ pro uncia legali habeantur, vel earum taxatione definitum æqvivalens. Hero liceat operario plura, si placuerit, largiri, modo ne clanculum inter eos stipulatum sit. De qvo si herus in jus vocatus fuerit, pro dono non habendum est, si veridici id pacto clandestino constitutum fuisse dixerint.

Nu kaupir maþr dyrra enn mælt er

Ubi majorem, qvam lege definitur,

oc versc hann ef þat berr qviþr, at hann næþi eigi ella, enda gialdi hann eigi meira enn lögkaup. Nu vill hann öllo halda oc a hinn þa heimting til allz. Þriggia marka secþ varþar þeim manni, ef hann ferr eigi til vistar sinnar. Þeirri söc scal stefna þar heima, ef vill til alþingis eþr varþings et siþarra sumar. Enda er rett at stefna þa enn til alþingis, oc um verka-kaup ef þat var reitt. Þeim manni varþar oc þriggia marka utlegþ er viþ hanom toc, ef hann vissi at hann hafþi vist tecna i öþrom staþ viþ þann bonda er hinn hafþi fyrst til sin raþit. Þegar er vist tekin er buar bera at þeir voro orþnir asattir. Nu bregþr maþr viþ fleiri menn mali, oc eigo jafna sokn viþ hann þeir er hann bregþr viþ. Slika socn eigo griþmenn viþ böndr ef þeir bregþa mali viþ þa. Þa er maþr brautheitinn, ef hanom er eigi matr deildr at malom, þott eitt mal se haldit fyrir hanom.

Ef maþr metz dyrra enn nu er talit, oc sva ef hann selsc dyrra a leigo, þa

(mercedem operario) stipulatus est herus, (reatu) liberatur, si veridici probaverint, eum non alia lege (operarium) obtinere potuisse et modo ultra lege definitam mercedem ei non expendat. At herus totam mercedem retinere vult, tum operarius eam totam exigendi jure gaudeat. Trium marcarum multam luat operarius, qvi (stato tempore) stipulatam mansionem non accedit. Causa inde oriunda, ibi domi citatione manifestata ad comitia vel generalia vel vernalia subseqventia transferatur. Etiam fas erit ad comitia generalia his proxima citare. Idem obtineat, si herus aliqvid mercedis ei jamjam expenderit. Qvi operarium, sciens eum alii operam suam collocasse, recipit hero, qvi operarium (primus) conduxerat, tres marcas persolvere tenetur. Mansionem domesticam qvem sumsisse censendum est, si accolæ testantur inter eum et herum de conditionibus convenisse. Si operarius in plures qvam unum pacta violaverit, omnibus in eum idem jus agendi competit, simili modo operarii, si iis datam fidem heri violaverint, actionem instituant. Eum e mansione stipulata remotum esse censendum est, cui cibus temporibus cibationis non distribuitur, qvamvis cibus ei debitus non sæpius qvam unica vice retineatur.

Tum operas suas pluris qvam modo est definitum æstimans, cum majore mer-

varþar III marka secþ. Ef bondi kaupir dyrra enn nu er mælt, þa varþar hanom III marka secþ.

Rett er at sa maþr fari fra bui sino er omaga a, oc lati kaupaz verk at, enda er rett at börn hans vinni til matar ser um sumar þa stund er þau megi.

Ef maþr görr eigi fara til griþs þess er hann toc, eþr ferr hann a brott af vist sinni forurtalaust, oc varþar hanom þat III marka secþ, oc a boandinn at sino heimili at stefna um þat hvart sem er þeirra, oc sva at stefna þar um kaup, ef hann hefir reitt.

cede eas locans, trium marcarum multam luat. Colonus etiam majore manupretio, qvam modo definitum est, conducens tres marcas multæ nomine expendere tenetur.

Qvi alendos habet necessarios, ut domicilio relicto operas suas elocet, fas est. Ut liberi ejus, æstivo tempore qvamdiu possunt, operando victum sibi qværant, etiam liceat.

Si qvis mansionem stipulatam (stato tempore) non accesserit, vel nulla causa permotus reliqverit, trium marcarum multam luat. Qvidqvid horum obtinuerit herus in suo domicilio citationem manifestet. De mercede persoluta ibi etiam dicam publicet.

LV. Capituli.

Of smiþa oc farmenn.

Þeir menn eigo at fara meþ kaup sin er smiþa eldhus eþr stofor, eþr önnor hus af auströnom viþi, eþr göra bruar um vötn þau er netnæmir fiskar ganga i, eþr göra buþir a þingvelli, eþr fara meþ sverþskreiþ. Þeir eigo kost at fara meþ daga kaup um engi-verk; þeir scolo þo hafa tekit ser löggriþ a griþfangadögom, þott þeir hirþi þat eigi. Annarrtveggi þeirra bondans scal sagt hafa aþr til buum, at sa maþr hefir þar löggriþ, oc sva þott hann fari af landi eþr iþni slika luti sem nu voro talþir, oc verþr hann þa þar vistfastr meþ þeim boanda, oc þar

Titulus LV.

De fabris et navigatoribus.

Qvi culinas, cubicula vel domus alias de materie orientali exstruunt, vel pontes fluviis, qvæ pisces retibus capiundi freqventant, imponunt, vel tentoria in campo comitiali faciunt, vel gladia samiant, operas suas, cuiqve volunt, collocent. Mercede diurna tempore fœnisecii in pratis exterioribus operas suas elocare iis liceat. Domiciliorum capiundorum tempore mansionem sibi tamen eligant, qvamvis ibi non agant. Eorum alteruter, colonus nempe (faberqve) accolis indicare debet, hunc ibi, qvamvis pro tempore vel peregrinantem, vel antea nominata agentem, legalem habere

i þingi meþ þeim goþa, er sa bondi er i þingi meþ.

mansionem, qvibus factis, fixum ei cum colono illo domicilium erit, et ejus prætoris utitur curia, qvam colonus ipse seqvitur.

Ef (maþr) tekr griþ meþ manni sa er a brott ferr af landi, oc verþr þar lög-griþ hans meþan hann er af landi heþan oc scal annnarrtveggi þeirra hafa sagt heimilisbuum sinom V til, at hann hefir þar griþ oc er þar þa rett at stefna hanom. Nu lætz hann eþr kömr aptr et sama sumar, oc er þa rett at hann taki ser annat griþ, ef hann vill, enda er rett at stefna hanom at þvi heimili, eþr at festarhölum ella. Ef at festarhölom er stefnt, þa scal eigi qviþo ryþia at þvi heimili, oc eigi at þvi heimili er hann toc siþan, nema þeir hafi sagt til a þingi, eþr a leiþ eþr buom at hann hefir þar lögheimili.

Ubi qvis peregre abiturus mansionem sibi eligit, ibi, dum peregre versatur, legalem ejus mansionem esse censendum est. Sed eorum alteruter sui domicilii vicinis qvinqve indicet, peregre abituro ibi esse mansionem, qvo loco eum in jus vocare fas erit. Si vel decesserit, vel eadem æstate (qva abiit) reversus fuerit, pro habitu aliam mansionem sibi eligat, in qvo domicilio citationem ei manifestare fas est, vel etiam ad palos, qveis navis alligitur. Ubi ad navis retinaculi palos citatio proclamatur, veridici nec pristini domicilii respectu, nec ejus qvod serius elegerat rejiciantur, nisi vel in comitiis, vel in conventu promulgatorio, vel accolis suis coram indicaverint (peregre reversum) legali domicilio ibidem uti.

Ef formaþr tecr griþ meþ bonda, eþr sa maþr er i fiski ferr, oc varþveitir hann þat ecki, oc vitaz þeir viþ mala munda þann sin amiþli, eþr sva þott hann iþni annat nokot, þa varþar hvaromtveggia þeirra III marka secþ.

Si qvis peregre reversus vel piscaturæ operam dans vel qvodvis aliud agens mansionem cum colono ceperit, non tamen (eo consilio) ut ad hocce domicilium se referat, uterqve consciens stipulationem simulatam esse, trium marcarum pœnam pecuniariam luat.

Ef maþr veit eigi lögheimili manz eþr hvar hanom er löggriþ handsalat, enda fari hann or öþrom fiorþungi abrot, eþr veit maþr eigi festarhöla hans, þott hann fari innanfiorþungs, þa er hanom

Ubi qvis legitimum ex alio qvadrante venientis domicilium justum vel mansionem ei juste stipulatam ignorat, et etiam eum, ubi navis ejus, qvamvis in eodem qvadrante constituta palo alligata sit ne-

rett at stefna þar er hann vissi lögheimili hans siþarst.

LVI. Capituli.

Of þat, ef maþr kömr a land or för.

Ef maþr kömr a land or för, þa er rett at stefna hanom þar meþan hann hefir buþir at scipi. En er hann ferr fra scipi, þa scal hann hafa fengit ser vist a halfum manaþi, ef hann vill innanfiorþungs vera. Nu vill hann i öþrom fiorþungi vera, oc scal hann hafa ser fengit vist a halfum manaþi þeim er hann kömr i þann fiorþung. Nu a hann kono oc verþr hann eigi asattr viþ husbuanda þann er konan er i vist meþ aþr, at þau se þar bæþi, oc a hann cost at taka ser vist i öþrom staþ oc baþum þeim, oc kono sinni, oc varþar henni ecki brautförin, en virþa scal verk hennar oc fulgor.

LVII Capituli.

Of þat ef maþr fiskir.

Ef maþr fiskir til miþs sumars, oc ferr hann þa i griþ, oc verþr hann þar þa heimilisfastr oc þingfastr sem hann hefir löggriþ, oc er þar rett at stefna hanom at þvi heimili. En meþan hann er i

scit, ei liceat citationem manifestare ubi (in jus vocandum) novissime domicilium habuisse rescivit.

Titulus LVI.

De eo, si qvis peregre in patriam redierit.

E peregrinatione redux ad navim qvamdiu tentoriis agit, ibi legitime citatur. Navim vero postqvam reliqvit proximo semimense mansionem sibi eligat, modo in eodem (ad qvem navis ejus appellit) qvadrante sedem figere voluerit. In alio qvadrante si habitaculum sibi eligere magis optaverit, hoc peractum sit semimense proximo postqvam in hujus qvadrantis territorio versari cœpit. At uxorem habet nec (æqvis conditionibus) ab ejus hero asseqvi potest, ut eacum domicilio utatur, tum maritus tam sibi ipsi qvam uxori suæ, utrisqve simul mansionem alibi eligere liceat, nec domicilii relicti rea agatur uxor, sed operæ ejus (hero priori præstitæ) cum alimoniæ ejus sumtibus comparent æstimatores.

Titulus LVII.

De eo, si qvis piscatus fuerit.

Qvi (e diebus migrationum) ad mediam usqve æstatem piscaturæ operam navat, tum vero eligit sibi domicilium, huic adscriptus sit et seqvatur curiam ad qvam legale ejus domicilium pertinet, in qvo eum

fiski-buþum eþr scalum, oc er rett at stefna þar um þær sakir er þar göraz eþr hann hefir aþr gört.

Ef maþr fiskir um annir, oc gengr i griþ at vetri, þa er rett at stefna hanom at þvi heimili um þær sakir allar er hann görir siþarr er hann kömr i griþit. En at fiski-scalum scal hanom stefna um þær sakir, er hann görþi fyrr enn hann qvami i griþit. En þingfestr hans verþr þar er sa maþr er i þingi, er land þat a sem hann fiskir af.

in jus vocare etiam fas est. In tentoriis vel casis piscatoriis dum agit, de factis ejus eo loco vel antea commissis citatio ei jure ibi manifestatur.

Qvi tempore messorio piscaturæ operam dat, ineunte vero hyeme fixum eligit domicilium, ibi de causis e factis ejus postqvam hoc domicilium adiit, oriundis, jure ei manifestatur citatio. De factis vero, priusqvam certo se addixit domicilio peractis in casis piscatoriis jure citatur. Eandem eum (porro) curiam seqvi censendum est ac dominum fundi, unde piscaturam exercuit.

LVIII. Capituli.

Of presta-heimili.

Prestar scolo ser hafa griþ at VIII vikom sumars, oc segia til heimilis sins buum V eþa at kirkio-socnom ef þeir hafa þing. En ef prestr segir eigi til lögheimilis sins, þa er rett at stefna hanom at þess bonda er maþr vill, þeirra manna er hann hefir lögtiþir haft at kirkio boandans. Ef prestr kömr a land siþarr enn at tvimanaþi, þa scal hann hafa fengit ser heimili a halfom manaþi, þeim er hann kömr fra scipi, ef hann vill innanfiorþungs vera, en ella a þeim halfum manaþi er hann kömr i þann fiorþung er hann scal vera.

Titulus LVIII.

De domiciliis sacerdotum.

Pastores octo æstatis hebdomadibus peractis certam mansionem sibi habeant, domiciliumqve suum qvinqve accolis, vel si parochiam habent in parochianorum conventu indicent. Qvodsi sacerdos legitimum suum domicilium non indicaverit, eum in domicilio coloni, cujuscunqve libuerit, in cujus templo sacra lege definita peregit, in jus vocare liceat. Sacerdos bimense inchoato e peregrinatione redux, proximo postqvam navim relinqvit semimense, domicilium sibi capiat, si modo in eodem qvadrante sedem figere voluerit, sin minus primo semimense postqvam in qvadrantem pervenit, in qvo habitet.

LIX. Capituli.

Of stefno-staþi.

Nu tekr maþr ser vist til tveggia missera oc er i þvi þingi II vikor fyrir alþingi oc II eptir þing, oc II um þingit. Oc sva þott hann fari a brott or vistinni, oc er þar lögheimili hans oc þingvist sem hann var þær VI vicor, enda er rett þar at stefna hanom.

Ef maþr ferr meþ dagakaup, þa er rett at stefna hanom þar sem hann var halfan manaþ um annir eþr lengr. Ef hann hefir hvargi halfan manaþ i einum staþ verit eþr lengr, þa er rett at stefna hanom þar er hann var III nætr eþr lengr um annir. Ef hann er hvargi sva, þa er rett at stefna hanom þar er hann vissi nattstaþ hans siþarst. I öllum stöþum þeim er hann veit eigi lögheimili hans, enda a hann eigi kost at coma lögspurning viþ hann, þa er rett at stefna þar er hann vissi lögheimili hans siþarst. Hann scal qveþia til heimilisbua sina V, hvart hann vissi lögheimili hins þar siþarst eþr eigi, eþr ætti hann kost at spyria hann lögspurningar eþr eigi. Þviat eins er maþr scyldr at spyria mann at heimili til stefno-staþar, ef hann finnr hann at mali sialfann, sva at hann kömr þar er hann kennir hann, oc hann hefir vatta

Titulus LIX.

De locis citationis manifestandæ.

Ubi qvis annuam mansionem sibi capiens, eandem curiam per duas hebdomades comitia generalia antecedentes, per duas ea subseqventes, et per duas comitialis temporis hebdomades seqvitur; hinc qvamvis se reciperet, ibi tamen justum ejus domicilium curiamqve esse censendum est, ubi per sex illas hebdomas permansit. Ibi etiam citationem ei manifestare fas est.

Mercede diurna operam faciens, ubi per semimensem temporis messorii vel diutius egit legitime citatur. Si nullibi uno eodemqve loco per semimensem vel diutius sese tenuerit, citatio ei jure manifestatur, ubi tres temporis messorii noctes pluresve peregit. Si nuspiam tamdiu commoratus fuerit, eum in jus citare liceat (actori) ubi eum novissime pernoctasse resciscit. Legitimum rei domicilium, si nec actori innotuerit, nec justis formulis adhibitis de hoc ab eo sciscitandi occasio vacaverit, eum in jus vocari liceat, ubi novissimo tempore legitima mansione eum usum fuisse compererit. Qvinqve sui domicilii accolas evocet (probatum) an qvo prætendit, loco justum reo domicilium fuisse cognoverit, nec ne? et num legali formula hac de re eum qværendi facultatem habuerit, vel contra? Eatenus qvis ut legitimum citandi locum definire possit, de justo domicilio alterum in-

til, a þvi meli er hann spurþi sökina, oc þangat til er hann vill stefna hanom.

terrogare tenetur, si eum ipsum convenerit loco, ubi eum cognoscit, testesqve adsint, inde a tempore qvo causam (primum) comperit, donec eum in jus vocare sibi proposuit.

LX. Capituli.

Of þat ef bondi andaz.

Ef boandi sa, er griþ hefir handsalat manni fyrir fardaga, andaz, oc ef erfingi byr þar þvi eno sama bui, þa er föst griþtaka hans, en kost a erfingi at bregþa bui, ef hann vill. Nu byr hann þar, oc er sa þeirra utlagr III merkr er mali bregþr viþ annan, boandi eþr griþmaþr. Nu andaz boandi a inni VII viko sumars, oc a erfingi kost hvart sem hann vill at bua þar, eþr bregþa bui, ef hann vill, oc fa þeim mönnom slikan staþ oc mala, sem þar var, er bondi andadiz, er þar voro raþnir. Nu byr erfingi eigi þar, enda görir hann hium eigi þann cost, þa varþar hanom III marka seeþ viþ hvert þeirra. Nu andaz bondi er VII vicor ero af sumri, eþr siþarr, oc scal erfingi þa bua.

Titulus LX.

De eo, si colonus supremum obierit diem.

Si colonus mansionem alicui stipulatus ante dies migrationum decesserit, stipulatio de mansione rata stataqve sit, si hæres eandem œconomiam continuat, ejus vero optionis sit rusticatui, si id voluerit, finem facere. Hunc si continuaverit, trium marcarum multam luat tam herus qvam operarius domesticus, ubi unus eorum alteri datam fidem non servat. In septima æstatis hebdomade, si herus decesserit, hæredis arbitrio relictum sit, oeconomiam (demortui) vel continuare, vel, si hoc magis optaverit, ei finem imponere, qvo casu operariis ibi receptis mansionem cum conditionibus, a demortuo colono stipulatis, subministrare debet. At hæres nec œconomiam in eodem loco continuat, nec famulitio hæc præstat, tum in qvemcunqve domesticorum trium marcarum multa tenetur. Si septima æstatis hebdomade præterlapsa vel serius decesserit herus, hæres œconomiam continuare obligatus est.

LXI. Capituli.

Of þat, ef griþmaþr liggr af verkum sinom.

Nu liggr maþr fra verkom, oc scal bondi annaz hann halfan manaþ, ef hann þarf eigi gæzlo. Nu þarf hann gæzlo oc hefir eigi vitfirring, þa er rett at föra hann þeim manni, er framförslo hans a. Ef hann hefir vitfirring oc scal hann þa föra þeim bonda er scyldastr er þeirra bönda, er eigi þarf at auka hiu sin til at gæta hans, ef hann getr af þeim. Ef bondi a eigi framförslo hans at lögum, þa scal arftökomaþr fara til at gæta hans ef bondi kann þess þörf. Ef hann gerr eigi til fara, oc er hann þa sekr III mörkum, enda scal sa inna bonda fulgo, er framförslona a ens oþa manz slica sem buar meta, enda a hann viþ at taka enom oþa manni at fardögum. Nu liggr griþmaþr i annarri sott, þa scal bondi göra hvart sem hann vill, föra þeim manni er framförslo hans a, eþr annaz hann til fardaga, oc heimta fulgo hans.

Titulus LXI.

De eo, si operarius ægrotans operas stipulatas peragere non par est.

Ubi operarius adversæ valetudinis causa operas stipulatas peragere non par est, herus eum per seminensem curet, modo custodiæ ei non opus sit. At custodia necessario indiget, qvamvis non furore laboret, tum ad eum transferatur, cui eum sustentandi onus jure injungitur. Furiosus vero injungendus est colono, qvi proximo cognationis gradu eocum conjunctus est, eorum, qvi in furiosi custodiam domesticorum suorum numerum adaugere non necesse habet, modo ab iis hoc acqvirere possit. Ubi colono e lege furiosum sustentandi obligatio non incumbit, hæres hujus, colono reqvirente accedens custodiam suscipiat. Ita facere recusans trium marcarum multa tenetur, furiosum vero sustentare obligatus alimoniæ pretium accolis æstimantibus colono expendat, et tempore migrationum eum ipse recipiat. At operarius alia infirmitate (qvam furore) laborat, tum herus qvicqvid ei magis arridet, faciat, vel illi deferre, qvi ad operarium sustentandum tenetur, vel ad dies usqve migrationum eum curare, et alimoniæ ejus præmia repetere.

LXII. Capituli.

Of þat, ef maþr liggr oc eigi af verkum.

Nu liggr maþr oc eigi fra verkum, þa

Titulus LXII.

De eo, si qvis ægrotaverit sine operarum neglectu.

Ubi operarius qvidem ægrotat sed operas

scal bondi annaz hann til fardaga, oc heimta fulgo. En sa er framförslo a þess manz, scal hafa heim meþ ser inn siuka mann, ef hann vill þat heldr enn fela hann a brot. Nu liggr griþmaþr um engiverk III daga, hvart sem hann liggr samfast sva eþr eigi, oc scalat boandanom inna fyrir þat. En ef hann liggr lengr, þa a bondi kost at lata virþa legona alla saman. Hvart sem maþr liggr fra verkom langa stund eþr scamma, oc scolo buar virþa fulgor eþr verk þau er hann vann, eþr hin er ounnin ero; at þvi scal virþa, sem maldagar voro meþ þeim.

Ef sa maþr andaz a griþi, er verk scyldi vinna, oc scolo buar meta hvart meira se vert, þaþan fra er hann lagþiz eþr fulgan. Ef sa maþr deyr er folginn var inni, oc scolo buar telia til hvers hann hafþi neytt eþr hvers oneytt i vistinni, eþr hvi hann var verri at annaz, er hann var siukr, en þa er hann toc ser vistina.

Ef griþmaþr liggr fra verkom, oc a bondi kost lengr er hinn hefir legit half-

hero præstandas tamen non negligit, herus eum ad dies usqve migrationum habeat et præmia alimoniæ reposcat. Qvi vero ægrotantem sustentare tenetur, eum in domum suam recipiat, si hoc ei magis arriserit qvam eum alendum deponere. Qvamvis operarius tempore messorio in pratis exterioribus per tres sive contiguos sive disparatos dies ægrotans decubuerit, colono hoc ne resarciatur. Qvodsi diutius ægrotaverit, colono liceat totius morbi (ei illatum damnum) simul taxari facere. Sive per longum, sive per breve temporis spatium operarius morbo detinetur, accolæ et alimoniæ et factarum infectarumqve operarum pretium definire debent. Hæc æstimatio juxta conditiones inter eos stipulatas instituatur.

Si in mansione stipulata emoriatur qvi operas suas alteri collocavit, accolæ æstiment, utrum operæ stipulatæ ab initio morbi (ad mortem defuncti ab eo peragendæ) majoris pretii sint, an pecuniæ cibariæ (qvas demortui propinqvus suppeditavit). Si alendus alteri demandatus decesserit, accolæ et qvid in mansione illa domestica consumserit (pecuniæ cibariæ) et qvid non consumserit æstiment, simul definientes cur demortuum (ægrotantem) alere magis difficile fuisset, qvam cum mansionem domesticam sibi stipulabatur.

Operarius ægrotans postqvam per semimensem operas stipulatas adversæ vale-

an manaþ, hvart er hann vill at föra hann þeim manni er framförslo hans a, eþa vill hann annaz hann til fardaga oc heimta fulgo.

Ef griþmaþr qvangaz oc a i sinom staþ hvarr þeirra manna heimili, oc scal i þeim staþ hvart þeirra vera, sem þau eigo heimili, nema buar lofi, ef þau ero i verkom föst. Ef þau ero eigi i verkum föst, oc scolo þau vera a hans vist at tveim lutum, en at þriþiungi i hennar vist.

tudinis causa perseqvi impediebatur, heri arbitrio relictum erit, morbo detentum vel illi deferre, qvi ad eum sustentandum tenetur, vel ad dies usqve migrationum ipse ei alimoniam præbere et pecunias cibarias repetere.

Si operarius uxorem duxerit et in locis diversis domicilio habuerint conjuges, uterqve suum domicilium seqvatur, dummodo operis faciundis sese addixerint. Si vero certas operas perseqvi (heris suis) non stipulati sint, e duabus partibus in mariti, e triente vero in uxoris domicilio agant.

LXIII. Capituli.

Of þingvistir manna.

Maþr sa er bu görir um var, hann scal sic segia i þing meþ goþa þeim er hann vill. Þat er bu er maþr hefir malnytan smala at. Hann scal segiaz i þing, ef hann a land, þott hann hafi eigi malnyto. Nu er hvartki at hann hefir eigi malnytt fe, enda er hann eigi landeigandi, þa verþr hann i þingi þar sem bui sa er, er hann er inni meþ. Nu er hann i scalum, þa verþr hann i þingi þar, sem bui sa er, er land þat a, er hann byr a. Rett er at maþr segi sic i þing hvart sem hann vill a alþingi eþr a varþingi, oc spyria goþa eptir, ef hann vili viþ hanom taca. Rett er at selia öþrom manni i hönd at mæla þvi mali. Nu hefir hann

Titulus LXIII.

De civium mansione in curia.

Vernali tempore oeconomiam ruralem instituens, prætoris cujuscunqve optaverit curiæ sese addicat. Oeconomia ruralis est, ubi qvis pecora lactaria habet. Certæ sese addicat curiæ, qvamvis pecora non habeat lactaria, modo sit prædiatus. Si nec pecora habuerit lactaria, nec prædiatus sit, curiam seqvatur eandem ac colonus, in cujus domo versatur. At in casis (piscatoriis) agit, tum curia cum domino fundi cui inhabitat communi utatur. In comitiis siqvid voluerit generalibus sive vernalibus ut curiæ sese addicat aliqvis fas est, prætore interrogato anne eum recipere vellet. Hoc exeqvendum alteri committere liceat. At nullibi curiæ sese addixerat aliqvis, tum

hvergi i þing sagþz oc verþr þar þa þingvist hans, ef goþi vill þat. Nu hefir hann eigi i þing sagþz a varþingi, oc scal hann i þing segiaz a alþingi aþr til doma se gengit. Maþr scal segiaz i þing meþ goþa þeim er hann vill. Þeir scolo nefna ser vatta at þvi, at hánn segir sic þar i þing oc hiu sin oc bu oc fe sitt, oc hinn tekr viþ. Nu ferr annarr maþr meþ goþorþ enn sa, oc hefir goþi jatt hanom þingvist, en sa vill eigi viþ taca er meþ goþorþ ferr, oc scal hann þar þo i þing segiaz, oc verþr hann þa þar i þingi.

curiam prætoris (qvem interrogatus denominat), si ille non recusaverit, seqvatur. Si comitiorum vernalium tempore curiæ sese non addixerit, in comitiis generalibus, judiciis nondum institutis, hoc perseqvatur. Cum prætore qvocunqve optaverit aliqvis curiæ sese addicat. Uterqve eorum testes denominet in id (testificandum) qvod hic se ipsum, famulitium suum, bona familiaria et pecora curiæ ibi addicat illo recipiente. At præturam gerit alius qvam prætor competens, hic tamen in curia mansionem reqvirenti stipulabatur, qvem recipere prætura fungens renuit, tum ille nihilominus curiæ eidem sese addicat, eamqve seqvatur.

LXIV Capituli.

Of þat, at segiaz i þing.

Nu segir maþr mann i þing meþ öþrom goþa enn hanom var um-boþit, oc verþr hann þar þa þingfastr, ef hann vill. En ef hann vill eigi þar, þa scal hann segia buum sinom V til þegar er hann fregn at hann vill þa þingvist hafa sem hann hafþi um-boþit, en hinn verþr utlagr viþ hann III mörkum, oc sva viþ goþa hvarntveggia, enda verþr hann þar i þingi sem hann vildi verit hafa. Sva scal oc ef maþr segir þann mann or þingi, er hanom var eigi umboþit. Ecki varþar hvaromtveggia goþa, at þeir gangi sva viþ þingvist þess manz, sem fyrir þa er

Titulus LXIV.

De modo curiæ sese addicendi.

Ubi qvis aliqvem cum alio prætore qvam ei mandatum fuit, curiæ addicit, ei qvidem, cui addicebatur, si ipse voluerit, adscribendus est. Qvodsi (hanc curiam seqvi) noluerit, de facta addictione certior factus, accolis suis qvinqve mox indicare debet, se ea curia uti velle, cui sese addicere alteri commendaverat. Mandatarius vero in eum et prætorem utrumqve trium marcarum multa tenetur, sed mandans curiam qvam optat seqvatur. Idem obtineat, si qvis mandatum non habens curiæ alterius renuntiaverit. Prætorum neuter reatum incurrit qvamvis juxta ea, qvæ ad eos delata sunt,

comit, þar til er þeir spyria þat um er rett er.

Ef goþi þiggr griþ meþ þriþiungsmanni sinom, oc verþr hann þa i þingi meþ ser.

Nu þiggr hann griþ meþ annars goþa þriþiungsmanni, oc scal hann segia til þess a varþingi i þingbrecko, at hann a i bui meþ þriþiungsmanni sinum, þott hann gegni eigi framlögom, oc qveþa a hverr sa er, oc hafa vatta at viþ þann, oc verþr hann þa i þingi meþ ser. En ef hann leggr ecki orþ i, þa verþr hann þegar i þvi þingi, sem husboandi hans, oc varþar hanom III marka utlegþ, enda er hann or goþorþi sino, ef hann ferr sialfr meþ.

Ef maþr görir bu eptir alþingi, oc er rett at hann segiz i þing a leiþ helgaþri. Nu kaupir griþmaþr bu, oc verþr þar þingvist hans sem bu er aþr i þingi, oc þar heimili hans um þær sakir er siþan göraz.

Nu leggia menn gör bu saman, oc verþr þar hvarr þeirra i þingi sem aþr var, nema þeir vili eina þingvist hafa baþir, oc scal þa segia or þingi annat buit. Nu ferr maþr or minna bui i meira bu, oc scal hann lata segia sic or þingi, þar er hann var aþr, oc segia i

curiam alterius (vel) agnoverint (vel contra), donec qvid verum sit comperiunt.

Si prætor cum trientis sui incola domesticam sibi mansionem sumserit, propriam curiam eum seqvi censendum est.

At cum alterius prætoris curiali domestica mansione utitur prætor, tum in clivo comitiali comitiorum vernalium publicet, se cum proprio curiali œconomiam ruralem communem habere, qvamvis impensa non sustineat. Qvinam ille sit, admotis testibus, definiat, qvo facto propriam curiam eum seqvi censendum est. Hoc denuntiare si neglexerit, heri sui curiæ mox adscribatur, et trium marcarum multam expendat, prætoriaqve dignitate, si ipse ea functus fuerit, exuatur.

Qvi comitiis generalibus peractis œconomiam ruralem instituit, ut in conventu promulgationum consecrato curiæ sese addicat fas est. Ubi operarius alterius rem familiarem emit, curiam seqvatur ad qvam res emtæ prius pertinuere, et ibi ejus qvoad causas serius ortas domicilium esse censendum est.

Cum œconomias suas duo prorsus consociant, præturam uterqve seqvatur, qvam antea habuit, nisi una eademqve uti potius optaverint, qvo casu alterius œconomia curiæ renuncietur. Qvi viliorem œconomiam cum potiori conjungit, curiæ qvam antea secutus est, sese abdicare faciat, eiqve adscribi in qva potior œconomia antea fuit,

þing þar er hitt var aþr buit oc fyrir haþa doma.

Nu a maþr II bu i einom fiorþungi, oc scal hann fra eno meira gegna lögscilom. Nu ero bu jammikil, oc scal hann segia til a varþingi fra hvaro hann vill gegna lögscilom. Nu mælir hann ecki um oc scal hann gegna þa fra baþum. Nu leggia þeir menn bu sin saman er i sinom þriþiungi er hvarr aþr, oc scolo þeir segia buum til, hvarir hvars griþmenn ero. Nu segia þeir ecki til, oc verþa þeir hvars griþmenn er handsöl atto viþ. Nu hafa þeir handsöl at att, þa er rett at sökia hiu þeirra i hvart þing sem vill, þeirra sem böndrnir ero i. Nu a maþr bu i tveim fiorþungum, oc scal hann i baþum segia buit i þing, oc þar lögheimili hvarra, sem þau ero til buss tekin. Nu fara hiu a miþlum bua, þa scal bondi hafa sagt um varit, hver hiu ero at hvaro buino heimilisföst. Nu er ecki tilsagt, oc er rett at stefna i hvart þing er vill, bæþi hanom oc hium hans.

Ef boandmaþr tekr þa kono til sin er bu a, oc a hann kost at kiosa at eiginorþi sina þingfesti oc heimilisfang þang-

qvod et judiciis nondum institutis peragatur.

Si qvis in uno eodemqve qvadrante duas habuerit œconomias rurales, pro potiori justa judicialia persolvere debet. Qvodsi utraqve ejusdem magnitudinis fuerit, in comitiis vernalibus declarare debet, unde justa judicialia exseqvi potius optaverit. Hoc si declarare neglexerit, pro utraqve œconomia justis judicialibus fungi tenetur. Si diversi trientis incolæ œconomias suas consociaverint, accolis suis indicare debent, qvinam ad utramqve domestici pertineant. Hoc si non annuntiaverint, pro cujusvis eorum domesticis habeantur, qvibus qvivis mansionem manu juncta stipulatus est. Si stipulatio talis non adfuerit, in qvacunqve libuerit præturarum, qvas ipsi coloni seqvuntur, domesticos in jus vocare fas est. Duas in diversis qvadrantibus rurales habens œconomias utrobiqve eas curiæ addicito et ubinam cujusvis ad rusticatum subministrandum assumti domestici legale sit domicilium, indicato. Si ita est, ut domestici inter talia prædia ultro citroqve eant, vere jamdudum herus annuntiato, qvinam in qvovis eorum sint domestici fixa mansione usi. Hocce non indicato, ad qvamcunqve curiam tam illum qvam ejus famulitium vocare licet.

Si qvis œconomiam ruralem habens, fœminam rusticantem sibi (uxorem) sumserit, die nuptiali illi fas erit propriam in

at er hon a bu eþr hennar heimili oc þingfesti til sins buss, oc þeirra manna er þau eigo at varþa orþ oc verc fyrir. Ef hann kys ecki um oc verþr þar hvars þeirra þingfesti sem aþr.

Ef griþmaþr tekr kono til sin, þa er bu a, oc a hann kost at kiosa heimilisfang sitt oc þingfesti til hennar buss. Ef griþmaþr tekr þa kono til sin, er griþ þiggr, oc er þar hvart þeirra i þingi sem aþr var, enda a hann cost at kiosa at bruþkaupino hennar þingvist þangat er hann er aþr i þingi.

Ef buand-maþr tekr bulausa kono oc föriz hennar þingvist þa til hans buss, þott ecki se um mælt, þegar er þau coma bæþi i eina sæing.

Ef maþr andaz sa er byr, oc er rett at kona su er hann atti kiosi þingfesti sina fyrir V buum þangat meþ lögraþanda sinom, ef hon vill a XIV nottum þaþan fra er boandi hennar andaþiz, oc sva þeir menn, er hon a at varþa orþ oc verk fyrir.

Ef qvangaþr maþr scilz viþ kono sina, oc segia lög þingfesti hennar a bröt meþ lögraþanda sinom. Nu ero þeir fleiri enn einn, oc a hon cost at kiosa meþ þeim er hon vill.

Ef maþr mælir ecki um a var, oc verþr hann hvergi i þingi til þings fram,

domicilio vel curia mansionem vel ad ejus œconomiam translatam declarare, vel ejus et domesticam mansionem et curiam ad propriam œconomiam deferre, ut et omnium qvibus verbis et factis prospicere debent. Si nihil hac de re declaraverit maritus, eandem ac antea curiam uterqve seqvatur.

Operario uxorem, qvæ œconomiam habet ruralem, ducenti et domesticam suam mansionem et curiam ad illius translatam declarare liceat. Si operarius operariam sibi (uxorem) sumserit, eandem ac antea curiam uterqve conjux seqvatur sed illi etiam fas erit hujus curiam ad suam translatam facere.

Si vir ruralem habens œconomiam mulierem rei familiaris expertem uxorem duxerit, hujus curia ad illius transferatur, lectum eundem cum primum conscendunt.

Si rusticus decesserit, viduæ ejus derelictæ, suam, omniumqve qvibus dicto factoqve prospicere debet, curiam, qvinqve accolis coram ad legitimum suum tutorem, modo id optaverit, intra noctes, a morte mariti, qvatuordecim translatam declarare liceat.

Si maritus ab uxore sua divortium fecerit, leges hujus curiam ad legitimum ejus tutorem translatum constituunt. Hi si plures fuerint, ei liceat eligere qvemnam potissimum seqvi optaverit.

Si qvis in comitiis vernalibus (de curia sua) nihil declaraverit, ad comitia generalia

en utlegþ varþar hanom III merkr, ef hann segz hvergi i þing.

Ef maþr heitir oc efnir eigi at segia mann i þing, oc verþr hann utlagr III merkr viþ þann, er hann het, oc viþ goþa þann, er hinn vildi i þingi vera meþ.

Ef maþr tekr arf oc gengr i bu, en hann þa griþ aþr, oc verþr hann þar i þingi sem hinn var; eigi þarf hann at segiaz þangat.

Nu görir maþr viþ þann mann bu er bio aþr, oc verþr hann þar i þingi sem sa er, nema hann segiz i annat þing. Nu föra menn bu sitt saman, er buit hafa aþr, oc verþr þar hvartveggi i þingi sem aþr var. Eitt þingfararkaup scolo þeir gialda baþir, ef þeir ero baþir i einom þriþiungi.

Nu tecr sa maþr arf er byr, oc tekr hann þar viþ öþro bui, enda hafþo þeir eigi eina þingvist aþr baþir, þa scal hann segia sic or öþro þingi oc bu sitt; eigi þarf hann þa at segia sic i þing.

Nu þiggr sa maþr griþ, er a omaga bu i öþrom staþ, oc scal hann segia þat nokor-(staþar) i þing. En þar er hann i þingi sem bondi sa, er hann þiggr griþ meþ. Nu er kona hans i buino, oc er hann þa þar i þingi sem buit er.

usqve nullibi curiæ adscriptus esse censeatur, sed trium marcarum multa tenetur, si nullibi curiæ sese addixerit.

Si qvis, alterum curiæ addicere pollicitus, hoc non exsecutus fuerit, trium marcarum multa tenetur, tum in eum, cui hoc pollicebatur, cum in prætorem, cujus curiam seqvi alter optaverat.

Si qvis rem alterius familiarem hæreditate adierit, antea operarii munere functus, demortui curiam seqvatur, nec ei sese addicere necesse habet.

At œconomiam ruralem cum alio rustico qvis instituit, tum hujus curiæ particeps erit, nisi alibi curiæ sese addixerit. Cum duo rustici res suas familiares in unum conferunt, qvisqve eorum curiam, qvam antea habuere, seqvatur. Si in uno eodemqve triente fuerint, unicum tantum profectionis comitialis tributum solvant.

Ubi rusticus hæreditate rem alterius familiarem acqvirit, nec uterqve (hæres nempe demortuusqve) eandem curiam seqvebantur, tum se remqve suam familiarem alteri curiæ abdicat, sed curiæ sese addicere tum non necesse habet.

Si operarii conditione utitur, qvi in alio loco ruralem œconomiam alendis gravatam tenet, tum hanc alicubi curiæ addicat. Ipse vero seqvatur curiam rustici, cui operas suas collocaverat. At uxor ejus in altero prædio agit, tum œconomiæ suæ ruralis curiæ adsignetur.

Þegar er maþr or þingi, er hann bregþr bui, þott hann göri önnor misseri bu, oc scal hann segiaz þa i þing.

Oeconomiæ rurali finem imponens e curia statim exit, proximis semestribus qvamvis œconomiam instituerit, tum enim curiæ denuo sese addicat.

LXV Capituli.

Of verþgang oc vaflanarfarir.

Ef maþr gengr halfan manaþ eþr lengr eþr ferr vaflanarförum innanfiorþungs, þa varþar þat IIIia marka utlegþ, oc sva ef hann ferr allz manaþ, oc or fiorþungi, eþr utanfiorþungs þess örendis, at lifa bui sino eþr griþi. Nu ferr maþr halfan manaþ, oc þiggr ölmoso-giafir eþr lengr oc hefir gisting þar er hann getr, oc er sa göngomaþr. En ef hann göriz husgangsmaþr heill oc raustr, sva at hann mætti fa ser IIia missera vist, ef hann vildi vinna, þa varþar þat scoggang, oc er rett at stefna hanom þar er maþr vissi nattstaþ hans siþarst, oc qveþia til IX bua a þingi fra stefnostaþ.

Titulus LXV.

De mendicatione et incerta vagatione.

Qvi per semimensem vel diutius intra terminos qvadrantis (ubi habitat) incertis itineribus vagatur, trium marcarum multam luat. Idem obtineat, si e qvadrante vel extra qvadrantem totum egerit mensem, eum in finem ut vel propriis rebus familiaribus vel heri parcere possit. At per semimensem vel diutius aliqvis circumiens corrogat stipem, et ubicunqve fieri potest pernoctat, tum hic pro mendico habeatur. Siqvis sanus et tanto corporis robore utens, ut, modo labori sese applicari non recusarit, per duo semestria mansionem domesticam acqvirere possit, mendicans domos legerit, proscribendus est. Ei dicam manifestare fas est, ubi eum novissime pernoctasse agens rescivit. Novem in comitiis, manifestatæ citationis locum circumcirca accolæ evocentur.

XLVI. Capituli.

Of þat, ef maþr förir þingvist sina.

Ef maþr vill föra þingvist sina, þa scal hann þo sitia um scapþing III kyrr, var-

Titulus LXVI.

De eo, si qvis curiam suam immutaverit.

Qvi curiam suam immutare cupit, per tria comitia ordinaria, vernalia nempe genera-

þing oc alþing oc leiþ. En þa er rett at segiaz or a varþingi, ef hann vill i þess goþa þing segiaz, er samþingis-goþi se viþ hinn, oc sva ef hann er meþ þeim goþa i þingi, er i eno sama þingmarki a þing. Rett er at segiaz or þriþiungi goþa a alþingi, at haþum domum at lögbergi, ef goþi heyrir, en ef goþi heyrir eigi, þa scal hinn segia hanom til, enda er rett at segiaz a brot meþ vatta fyrir sialfom (hanom), en hinn sama dag scal hann segia sic i þing meþ öþrom goþa.

Ef maþr segir þa menn or þingi manz, er hanom hafa eigi um-boþit, oc verþr þat rett, ef þeir vilia þat. En ef þeir vilia eigi oc scolo þeir segia buum sinom V at þeir vilia i sama staþ hafa þingfestina, en hinom varþar utlegþ viþ hvarn þeirra.

LXVII. Capituli.

Of þat, ef maþr förir bu sitt fiorþunga a milli.

Ef maþr ferr bui sino or fiorþungi oc i annan fiorþung, þa segia lög þingvist hans i brott, nema i Rutafirþi, þott maþr fari um þveran fiörþinn, þa ma hann

lia et conventum promulgationum in eodem loco tamen permaneat. In comitiis vernalibus ut qvis curiæ sese abdicat fas est, modo jurisdictionem intret prætoris, qvi eandem tenet toparchiam ac ille, cujus præturam hucusqve seqvebatur. Idem obtineat, si prætoris jurisdictionem secutus fuerit, qvi intra eosdem (ac alter cui sese addicit) fori vernalis limites prætura fungitur. Prætoris trienti se abdicare fas est in comitiis generalibus, ad rupem jurisdicundi judiciis institutis et prætore exaudiente. Qvodsi prætor non exaudierit, factam renuntiationem ei notam facere debet. Ut testibus adhibitis ipso prætore coram renuntiationem curiæ instituat etiam fas est, eodem vero die alius prætoris jurisdictioni sese addicat.

Si qvis aliorum loco, iis non mandantibus, curiæ renuntiaverit, hoc statum sit, modo ii, qvorum agitur res, hoc ratum habeant. Recusantes vero qvinqve suis accolis indicent, se eadem curia uti velle, et gestor negotii in qvemcunqve eorum multam expendere tenetur.

Titulus LXVII.

De eo, si qvis ruralem suam œconomiam ex uno qvadrante in alterum transtulerit.

Cum qvis rem suam familiarem ab uno qvadrante in alterum transfert, definiunt leges eum eo ipso curiæ excedere nisi in tractu Rutafiordensi (ɔ: sinus arietum) ubi

hafa ina sömo þingfesti, en þviat eins er elligar rett at hafa i öþrom fiorþungi þingfesti enn hann a bu i, ef goþonum er lofat at taka þriþiungsmenn utanfiorþungs at lögbergi.

LXVIII. Capituli.

Of þat, ef goþi segir mann sinn or þingi.

Nu vill goþi segia þingmann sinn a brott or þingi viþ sic, þa scal hann hafa sagt hanom XIV nottom fyrir varþing eþr meira meli; enda er rett at hann segi hanom a varþingi, at hann leiti ser annarar þingvistar. Hann scal fara or þingi hans a varþingi, ef hann ferr i þing samþingis-goþa hans, eþr sva, ef hann ferr i þing meþ þeim goþa, er i þvi eno sama þingmarki a þing, þott þat se annat þingit, ef hann vill þar a brott segia, en rett er at segia hanom a varþingi ella, ef hann vill hann siþarr a brott segia. Nu gerr þriþiungsmaþrinn hvartki a brott segiaz a varþingi ne a alþingi, þa er goþa rett at segia hann a brott at lögbergi at haþum domum oc fösto þingi.

trans sinum migranti eandem ac antea curiam seqvi conceditur. Ea tamen lege curia ab ea qvam seqvitur diversa uti cuidam liceat, si prætori qvem seqvitur, ad rupem jurisdicundi data sit venia externi qvadrantis curialem in præturam suam recipere.

Titulus LXVIII.

De eo, si prætor curialem suum abdicaverit.

Prætor si curialem suum e prætura sua removere voluerit, ei hoc annuntiare debet, qvatuordecim vel pluribus ante comitia vernalia noctibus. In ipsis comitiis ei etiam juste indicat, ut alibi curiam sibi comparet. (Qvodsi eum ibi removerit) prætoris curiæ excedat in comitiis vernalibus, modo prætoris in eadem toparchia curiam adierit, vel etiam si prætori sese addixerit, qvi intra ejusdem fori (vernalis) limites prætura fungitur, hæc qvamvis ad aliam toparchiam pertineat. Si hoc serius ei indicare voluerit, in comitiis vernalibus (lege generalibus) hoc juste peragitur. At trientis incola in comitiis nec vernalibus nec generalibus curiæ ipse renuntiat, tum prætori eum ad rupem jurisdicundi, judiciis institutis et comitiis durantibus, eliminatum declarare liceat.

LXIX. Capituli.

Of sattar-görþir.

[1] [Ef menn verþa missattir oc vilia sva sættaz at þeir taka menn til gerþar, at göra satt oc jata þeir igöngo oc varþar þeim fiörbaugsgarþ, ef þeir göra eigi eþr hvegi er þeir glepia. Nu coma þeir i þann staþ er satt scal göra, þa scal sa er satt vill göra, lata beiþa sattar-görþar oc mæla sva: nefni ec i þat vetti, at ec beiþi þic No. at göra satt meþ okr No., þa satt er þu jattir i at ganga; beiþi ec lögbeiþing. Slict varþar gerþarmanni, ef hann vill eigi til coma at göra satt, sem þa at hann varni gerþar, ef hann er beiddr. En þat er lögvörn gerþarmanni, ef hann ma eigi koma fyrir nauþsyniom. Eigi er manni scylt at göra satt, ef hann jatar eigi igöngo; hvart sem II menn eþr fleiri göra satt, enda verþa þeir eigi asattir, þa er rett at þeir taki ser óddamann, ef sa er þar, en ella scolo þeir luta, oc scal sa eiþ vinna er hlytr, en sa glepr giörþ er eigi vill. Sa er seil vill a göra, scal beiþa hinn meþ vatta oc mæla sva: nefni ec i þat vetti, at ec beiþi þic lutfallz at luta hvarr ockar scal satt þa göra, er vit varom tilnefndir, oc qveþa a satt, oc byþ ec þer eiþ minn, ef ec hlyt at göra; þa scal vatta nefna at þvi, ef oscil verþa af hins hendi, hvergi sem

Titulus LXIX.

De transactionibus.

U*bi cives, orta controversia, litem suam arbitris compromittere volunt, qvi arbitri etiam hoc negotium suscipere pollicentur, exilium luant, si controversiam vel non deciderint, vel aliqvo modo pacificationem vitiaverint. In locum, ubi pacificatio fiat, postqvam arbitri veniunt, pacificationem optans hanc expeti faciat, his verbis: testes denomino in id testificandum, qvod te N. N. postulo, ut pacificationem inter nos N. N. facias, pacificationem (inqvam) qvam faciendam suscepisti; formula legali postulo. Eundem reatum sibi contrahit arbiter, si ad litem (qvam suscipiebat) componendam apparere noluerit, qvamsi legali modo rogatus pacificationem facere denegasset. Legitimam excusationem arbitro præbet, si necessitatum causa venire non potuit. Qvi negotium litis componendæ non suscepit, eam dirimere non tenetur. Si duo pluresve controversiam composituri in unum consentire non potuerint, ut virum imparem (ɔ: arbitrum honorarium) assumant fas est, si qvis nempe habilis adfuerit, sin minus, sortes ducant, et cujus sors exit prima, ille juramentum præstet; ita facere recusans pacificationem turbat. Justa exseqvi paratus alterum, testibus admotis, (ad sortilegium) provocet, his verbis: testes in id*

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omisit.*

þau ero, oc scal stefna þegar, ef þa er rumheilact, oc eigi langafasta, en ella at heimili hans, eþr þar er hann hittir hann sialfan, oc scal qveþia til IX bua a þingi. Sva scal stefna: i þat vetti, at ec stefni No. um þat at hann hefir glapþa satt, þa er vit No. nefndum hann til, oc qveþa a hver satt er, i þvi at hann vildi eigi eiþ vinna, þa er þeir urdo eigi asattir a griþ, tel ec hann sekian fiörbaugsmann um þetta. Þess görþ scal haldaz, sem eiþ vinnr at.

Ef menn mæla oglögt meþ ser, oc qveþa sva at orþi, göri hann þa er hann vill, eþr sva þott fleiri se tilteknir oc jata þeir igöngo, oc scal eigi fresta griþ lengr enn XII manaþr. Rett gört er at fyrr se. Þar scolo þeir þa göra er þeim þickir ser högst, ef þeir vilia sva, oc hafa þeir gört orþ hinom er þa nefndi til at coma til gerþar. Þeir scolo tilcoma, ef þeir spyr-

testificandum denomino, qvod ad sortilegium te provoco, ut sorte definiatur, qvinam nostrum pacificationem hanc, ad qvam denominati fuimus, faciat — controversia compromissa definiatur — meum si sors mea exierit prima jusjurandum tibi obfero. Testes deinde antestentur de justis ab altero qvalicunqve modo denegatis, si hoc obtinuerit, et dies ei illico dicendus est, si tempus profestum adfuerit, nec jejunium longum instet, sin minus in domicilio ejus citatio manifestetur, vel ubi actor eum ipsum convenit. Accolæ novem in comitiis evocentur. Dica his verbis concipiatur: (Testes contestor) ut testimonio probetur, me N. N. in jus vocare, eo nomine, qvod decisionem controversiæ a nobis N. N. ei compromissæ vitiaverat — controversia compromissa definiatur — juramentum præstare denegando, cum de pactis pacificationis inter arbitros non convenerat. Exilii reatum hac de causa ei intendo. Votum suum juramento probantis sententia prævaleat.

Si non satis definite inter se constituerint partes, dicendo: controversiam decidat ille qvandocunqve voluerit, vel simili modo, si controversia pluribus negotium suscipientibus, compromittitur: pacificatio tamen ultra duodecim menses ne differatur. Prius jure peragitur. Ibi tum ferant sententiam, ubi, si hoc optaverint iis maxime commodum est, modo compromissorem cer-

ia, ef þeir megô eigi fa aþra til. Sva scal fara i þesso mali öllo, sem aþr var tint i eno fyrra mali. En ef annarr eþr sumir vilia lengia gerþ, þa scal sa göra meþ eiþ er scil vill a göra at jafnlengþ et siþarsta. Beiþa scal sa meþ vatta, er gerþar þarf, en sa èr göra vill, scal bioþa hanom samneyti sitt. Sva scal at socn fara sem fyrr var tint].

tiorem faciant, ut ad litis decisionem (audiendam) veniat. Si possunt, appareant, nisi alios sui loco comparaverint. Hoc casu omnia, qvæ antea casu priori commemorata sunt, obtineant. Si alter vel nonnulli arbitrorum controversiæ decisionem procrastinare vellent, ille qvi probe agere vult, jurejurando functus litem intra annum vertentem decidat. Qvi decisionis arbitrariæ opus habet, testibus adhibitis eam postulet, qvi vero litem decidere vult, alteri (vel cæteris) arbitrorum in sententiam suam ire obferat. Actio instituatur ut antea præscriptum est.

LXX. Capituli.

Of secþar-handsöl.

[1] [Ef maþr handsalar manni secþ sina, oc er þat þviat eino rett, ef hann handsalar fyrir secþar söc, oc scal qveþa a söc, oc scal eigi lengr fresta secþar-gerþ, en sökin ætti sönn oc (o)spilt at standa, oc scal eigi secþ göra meiri enn sökin er aþr.

Sa maþr er secþ vill göra, scal nefna ser vatta oc mæla sva: nefni ec i þat vetti, at ec nefni þessa menn XII meþ mer i sattar-dom eþr secþar-dom oc göra secþ No. slica sem ec vil gört hafa oc ver verþum asattir. Hann scal eiþ vinna oc

Titulus LXX.

De condemnationibus manu stipulatis.

Si qvis condemnationem suam alteri manu stipulatus fuerit, hoc solummodo ratum sit, si de causa condemnatoria stipulatur. Causa definiatur nec decisio condemnatoria diutius differatur, qvam causa vera et probata duraret. Nec condemnatio gravior reo impingatur qvam causæ qvalitas adfert.

Condemnationem constituens testes denominet his verbis: in id testificandum (testes) denomino qvod duodecim hosce viros in transactionem vel condemnationem mecum constituendam denomino, ut reatum N. N. definiant talem, qvalem factum

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

sva þeir menn allir, er i domi sitia eþr i gögnom ero þar fastir. Vetti þat scal bera lata i dominn er hann handsalaþi secþ sina, oc nefna vatta at vettisburþ þeim.

Sa er secþ görir scal sva mæla: su er sættar-gerþ min eþr secþar, at ec göri þa secþ No. at hann scal vera fiörbaugsmaþr eþr sva sem hann ræþr fyrir at mæla, oc ec segi þa secþ No. upp, oc þann secþar-dom, er sa domr var allra. Þeir scolo gialda samqvæþi at. Siþan scal hann nefna vatta at doms-uppsögo. At feransdomi scal bera lata doms-uppsögo vetti, oc vettis-vetti þat er at var nefnt at secþar handsals-vetti, þa er þat var borit; en hvatki er þrytr um sycno hans, oc bregþr hann af þvi, sem fyrir er mælt, þa verþr hann sekr fullri secþ, enda sekiaz þeir þa allir um biörg hans, er vito at secþ hans hefir aukiz, oc scal sva at öllo auka eþr reyna secþ hans i fiorþungsdomi, þa er sott er um biörg hans, sem þa, er mælt er fiörbaugsmanz secþ, scal reyna].

opto et inter nos conveniet. Juramentum ille præstet ut et omnes sententiam ibi laturi vel ad auctoritates proferendas evocati. Denominatorum consessu coram producatur testimonium probans reum condemnationem suam manu juncta alteri demandasse faciendam, qvod testimonium prolatum esse testes antestentur.

Condemnationem definiens his verbis utatur: transactionis vel condemnationis sententiam talem fero: id reatus N. N. injungo, ut exul sit vel qvalicunqve alio modo definire voluerit. Talem N. N. reatum proclamo condemnatoriamqve fero sententiam. Hæc sententia nostra communis. (Reliqvi adsessores) suffragentur. Sententiæ pronuntiatæ testes deinde antestentur. Latæ sententiæ testimonium et testimonium de effato testium, qvi de condemnatione manu stipulata producebantur, nuncupatum, bonorum occupandorum judicio coram adferantur. Qvod si reus non omnino absolvatur et a sententiæ constitutis qvodam modo declinaverit, plenam condemnationem (facto ejus congruam) incurrat, omnesqve qvi condemnationem ejus adauctam scientes ei opem ferunt, pœnam sibi contrahunt: Condemnatio ejus in judicio qvadrantis, cum de lata ei ope agitur, eodem modo et intendatur et comprobetur ac de exulis condemnatione comprobanda constituitur.

LXXI. Capituli.

Of þat at beiþa manni fars.

[1]) [Ef maþr vill beiþa manni fars at scipi, þa scal nefna vatta. I þat vetti at ec beiþi N. N. styrimann oc haseta hans at feria N. N. i brott af landi, beiþi ec lögbeiþing, oc byþc yþr at lyþa til vattorþz þess, hve fyrir secþ hans var mælt, oc luka sva sino mali, oc berum sva scapat vetti fyrir N. N. styrimanni oc fyrir hasetum hans, þar er N. N. er fars beiþt. Bera scal þat vetti er at var nefnt, þa er fiörbaugr galdz, oc alaþsfestr, oc fe at feransdomi].

Titulus LXXI.

De modo, qvo vectura peregre alicui expetatur.

Si qvis ad navim peregre navigandi occasionem alicui expetere voluerit, testes denominet. In id testificandum (inqviat) qvod N. N. nauclerum nautasqve ejus postulo, ut N. N. extra patriam ferant. Justa formula adhibita postulo, vosqve provoco ut testimonio probari exaudiatis, qvibus conditionibus condemnatio rei constituebatur. Dicendis deinde finem faciant addito: tale ubi N. N. peregre navigandi occasio expetitur testimonium nauclero N. N. ejusqve nautis coram proferimus. Testimonium etiam referatur denominatum cum annulus (ejus) vitalis arrhaqve alimoniæ et (qvævis alia) bona (debita) judicio bonorum occupandorum coram expendebantur.

LXXII. Capituli.

Of þat, ef maþr selr manni söc.

[2]) [Ef maþr selr manni söc, meþ öllom socnar-gögnom at sökia oc at sættaz a, sva sem hann se rettr aþili, þa a sa, er söc tekr, öll forraþ sacar þeirrar þaþan fra oc er hann sökiandi oc seliandi saka þeirra allra, er þaþan af göraz siþan, um

Titulus LXXII.

De eo, si qvis causam alteri demandaverit.

Si qvis alteri causam cum omnibus ad eam pertinentibus auctoritatibus vel agendam vel transigendam, ut actor sit legitimus et competens, demandaverit, mandatarius dehinc causæ demandatæ solus præest, et causas inde in posterum enatas et agendi et alteri demandandi jus ei competit, causas nempe

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

[2]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

öll mal önnor, nema um frumsökina sialfa.

Ef annarr maþr qveþr bua heiman eþr vatta, en annarr ferr meþ söc a þingi, oc a sa sakir um heimaseto buanna eþr vatta, er þa ferr meþ söc, ef þeir coma eigi sva sem þeir ero scyldir, en eigi sa er þa qvaddi].

accessorias, non vero causam ipsam principalem (submandare potest).

Si unus accolas vel testes domo evocaverit, alter vero causam in comitiis peregerit, hic qvi causam principalem agit, non vero evocans, de accolarum vel testium contumacia actionem instituat.

LXXIII. Capituli.

Of þat, ef gerþ verþr glapiþ.

[1] [Ef menn glepia gerþ þar er þeir ero tecnir til sattar-gerþar meþ mönnom, enda se eigi aþrar orlausnir til mæltar, oc er einn veg ummælt, hvart sem þeir hafa jatt igöngo eþr eigi, ef þo verþr eigi gört, þa scal þeim er meþ mal ferr, eþr sakar aþilia, ef hinn vill eigi gaum at gefa, rett at taka til socnar um mal þat, þar sem þa var comit er satt var nefnd.

Ef satt verþr glapiþ, fyrr enn VIII vicor ero af sumri, þa scolo buar þeir, er qvaddir voro, oc sva vattar qvaddir til þess mals, scyldir þingfarar oc allra ummæla slicra sem þeir voro scyldir aþr mal veri sett.

Ef mal er ecki tilbuit, þa er satt var nefnd, þa scal sva mals-tilbuningr allra

Titulus LXXIII.

De eo, cum decisio causæ compromissæ vitiatur.

Si litis decisionem turbaverint, qvi ad controversias civium componendas denominantur, nec plures litem finiendi modi, præter hunc unicum præfiniti sint, sive (arbitri) causam decidendam susceperint, sive non, modo non decidatur, tum causam agenti, vel si hic negligens fuerit, actori causæ competenti liceat ibi actionem causæ incipere, ubi, cum arbitris subjiciebatur, fuerat constituta.

Si decisio causæ per arbitros instituenda prius, qvam octo æstivis hebdomadibus peractis, turbata fuerit, accolæ testesqve ad causam componendam denominati et in comitia ire debent et omnia ibi proferre, ad qvæ proferenda, ante qvam lis componeretur, tenebantur.

Si lite arbitris compromissa actio non instituatur, partium qvivis præparationem

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

þeirra, sem þa se mal alnytt, er gerþ verþr glapiþ. Ef gerþ verþr glapit siþarr enn VIII vikor ero af sumri, eþr at þingi, eþr enn siþarr, þa scolo buar þeir, er qvaddir voro, scyldir at bera qviþo þa, er þeir voro qvaddir a enom fyrrom misserum, ef þeir coma til þings. En a þingi scal rett at qveþia bua i staþ hvars þeirra, er et siþarra sumar missir i qviþ, oc er eigi þa socn til um heimaseto viþ þa bua, er heima setiaz; qveþia scal þa vatta af nyio, ef þarf, eigi nærr þingi enn VIII vicor se af sumri, oc verþa þeir þa scyldir þingreiþar oc vettis-burþar].

LXXIV. Capituli.
Of einkaleyfi.

[1] [Ef manni er brott-för a mælt um þa luti, er einkaleyfis a til at biþia, þa scal þeim manni a þvi sumri eigi för banna, en sökia scal hann þa öllom sökum ef þarf, sem aþr.

Ef maþr qveþr bua heiman um fardaga eþr fyrr, oc scal þa bua qveþia, er um alþingi hafa a þeim böium buit, er

causæ ita moderet, acsi, turbata decisione, causa nihil vitii cepisset. Si post octavam æstatis hebdomadem, vel juxta tempus comitiale vel etiam serius, lis per arbitros finienda, turbata fuerit, accolæ evocati (anno subseqventi) effata proferre tenentur, ad qvæ proferenda anno antecedenti evocati sunt, modo in comitiis adsint. Sed cujuscunqve eorum loco, qvi anno subseqventi ab effatis proferendis desunt, (novos) accolas evocare fas est. Accolæ tum, domi qvamvis remanentes, contumaciæ non tenentur. Si necessarium fuerit, accolæ de novo evocentur, ad tempus comitiale tamen non proprius, qvam ut octo æstatis hebdomadæ peractæ sint. In comitia proficisci et testimonia ibi proferre tenentur.

Titulus LXXIV.
De veniis privis.

Si peregrinatio cui constituitur de causis, ad qvas (arbitris compromittendas) venia speciali opus est, reo ea æstate peregre abeundi licentia ne denegetur, sed nihilominus de qvavis causa necesse fuerit actione eum inseqvi fas est.

Si qvis in diebus migrationum vel antea accolas evocaverit, illi evocentur, qvi comitiorum generalium (novissime elapsorum) tempore in prædiis, unde evocatio in-

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

hann qveþr, ef þeir lifa, þott þeir se a brott farnir.

Qvatt scal vattorþa allra XIV nottum fyrir alþingi, nema maþr lati nefnaz i þat vetti, er hann veit þingfarar af van, oc er rett at qveþia þess vettis, hvegi nær þingi er þat er].

stituitur, habitavere, modo in vivis sint, qvamvis alio sese contulissent.

Testimonia qvævis evocanda qvatuordecim vel pluribus ante comitia generalia noctibus, nisi qvis ad testimonium ferendum evocatus sit in causa, qvam ad comitia transferendam certo scivit, ad tale enim testimonium ferendum jure provocatur qvam prope ad comitia fieri potest.

LXXV Capituli.

Of nauþa-handsöl.

[1] [Ef maþr handsalar manni satt slica sem hann vill gört hafa, oc scilia þeir eigi þat mal görr enn sva, hann ma eigi göra secþ hans ne eina, oc a enga a hann at qveþa gripi hans, ef þat var eigi scilit i handsali þeirra. Fesatt hans scal göra slica sem hann vill, oc qveþa a aura hve marga hann scal gialda, eþr hve stora, eþr hve margir aurar scolo i gripum, eþr hve margir friþir. Ef maþr görir a annan veg þa satt er sva er fyrir mælt, enn nu er tint, hvart sem hann görir secþ hans, eþr þat at hann scyli land sitt gialda, eþr goþorþ, eþr qveþr hann a grip hans nöckorn, oc scal þat at engo haldaz. Þat a allt i sattargerþ at hafa,

Titulus LXXV.

De manufactis stipulationibus sed coactis.

Si unus alteri causam qvalicunqve modo hic ipse vellet decidendam compromiserit, conditionibus non ulterius definitis, illi nec condemnationem infligere, nec certa ejus cimelia sibi consignare huic liceat, nisi in stipulatione eorum hoc pactum fuerit. Multam ei irroget compromissarius qvantamcunqve ipse voluerit, et simul præfiniat, qvot uncias et qvantas, qvot in cimeliis, qvot in pecoribus expendat alter. Si qvis litem, his clausulis compromissam, alio qvam allato modo composuerit alteri, vel condemnationem infligendo, vel prædia præturasve ei exigendo, vel certa qvædam ejus cimelia sibi destinando, hoc nullius habeatur. Arbitri sententiæ, si hic voluerit, ea

---

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis habet in sectione de comitiis ordinandis titulo L, sed alio loco legit:* Ef maþr handsalar öþrom manni satt slica sem hann vill gert hafa oc a þat alt at halda; *Si unus alteri transactionem qvalem hic ipse facere vellet, stipulatus fuerit — usqve — qvæ etiam omnia diligenter servanda sunt.*

er þeir scilþo fyrir vattom til, ef hann vill oc a þat allt at haldaz].

Nu handsalar maþr secþ sina eþr satt, eþr fe aqveþit fyrir sic eþr fyrir annan mann, sva at þat berr nauþa handsal, oc a þat engo at halda. En þat ero nauþa-handsöl, ef maþr handsalar sva at ella er hætt fiörvi hans, eþr fe, eþr hann ygþi ser aliot eþr fiar-ran.

En hvar þess er qviþr berr þat, at nauþa-handsöl hafi verit sva sem nu var tint, oc a þat aldreigi at haldaz, enda varþar fiörbaugsgarþ þeim mönnom öllum, er þess handsals beiddo. Þat er stefno söc oc scal qveþia til IX bua a þingi fra þeim staþ, er nauþa-handsöl urþo.

Nu luka menn sva malum sinom, at nefna aþra menn til gerþa meþal sin, oc scolo haldaz i þvi öll aqvæþi, ef hinir jata igöngo i malit. En ef gerþar-menn verþa eigi asattir, oc scal þa afl raþa.

Nu ero II menn i gerþ, oc verþa eigi asattir, þa scolo þeir luta, oc scal sa göra er hlaut. [1][En ef annarrhvarr byþr öþrom lutun, en annarr vill eigi,

omnia inferantur, qvæ testibus coram partes sunt stipulati, qvæ etiam omnia diligenter servanda sunt.

At condemnationem sibi irrogandam, vel litem componendam, vel certa bona sibi aliisve exigenda, eorum loco qvis alteri ita compromittit, ut compromissum coactum fuisse probetur, tum hoc nullius habendum est. Compromissum coactum est, si qvis hoc stipulatus fuerit propterea qvod vita ejus bonave alioqvin in periculo versarentur, vel qvod læsionem corporalem vel raptum bonorum suorum alioqvin sibi timerit.

Ubicunqve comprobant veridici coactum compromissum adfuisse juxta nuper allatam definitionem, hoc neqvaqvam servandum est, et exilii tenetur qvicunqve (alterum) hoc sibi pacisci postulabat. Causæ hinc oriundæ citatio adhibeatur novem accolis in comitiis evocatis locum circumcirca, ubi coacta stipulatione compromittebatur.

At partes controversias suas ab aliis arbitris componendas compromittunt, tum qvæcunqve stipulata serventur, arbitri modo decisionem litis susceperint. Qvodsi inter arbitros non convenerit, plurima vota valeant.

At duorum tantum arbitrio lis compromittitur, et inter eos non convenit, tum sortes ducant, et cujus sors exierit prima, litem componat. Qvodsi alteruter ad ser-

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

þa scal sa gõra viþ eiþ er luta vildi]. Nu görir sa eigi viþ eiþ er laut, eþr lutun bauþ, þa er sem ogört se. En ef hvargi vill luta, enda vill sitt hvarr þeirra, oc görir hvarrtveggi, þa er hvarskis gerþ nyt, þott eiþr fylgi.

Nu segir sa maþr satt upp, er gerþ atti oc vinnr siþarr eiþ at, oc scal eiþr unninn fyrr enn [1]) gialddagi comi. Þat er oc gerþar-mönnom rett, ef þeir verþa eigi asattir [2]), enda jati sa gerþinni, sva at þeir beyri baþir, oc ero þeir þa fra-lausir, en hins gerþ scal þa standaz, enda varþar hanom þa einom, ef gerþin glepz þar er sva er at ort. Ef þeir menn glepia gerþina er sva ero tilteknir, sem nu var tint, oc jatto igöngo, þa varþar fiörbaugsgarþ þeim, oc scal qveþia til heimilisbua IX a þingi þess, er sottr er, en stefna heiman um mals-afglöpon.

tem provocaverit, altero recusante, ille ad sortiendum paratus controversiam juramento functus decidat. At sortilegium obferens litem injuratus composuerat, tum hoc pro infecto habeatur. Si neuter sortem ducere voluerit, nec inter eos de ferenda sententia convenerit, et uterqve litem deciderit, neutrius sententia, qvamvis jurejurando firmata, valeat.

Ubi arbiter, cui litis decisio deferebatur, sententiam (primum) pronuntiat et jurejurando hanc postea firmat, hoc præstet prius qvam terminus constituta solvendi adsit. Arbitris etiam, si (de sententia ferenda) inter eos non convenerit, liceat, (ut arbitrum honorarium assumant, qvemcunqve inter eos convenerit), qvi si utroqve exaudiente causam compromissam susceperit, illi a causa liberantur, hujus vero sententia valeat, qvi etiam solus, si decisio vitium qvoddam ceperit, reatu tenetur, ubi tali modo est constitutum. Si arbitri illi (honorarii) modo jam allato assumti et causæ decisionem suscipientes eam vitiaverint, exilii tenentur. Novem ejus in qvem agitur domicilii accolæ in comitiis evocentur, et domo de turbata decisione in jus vocandus est.

---

[1]) *B cum suis legit:* giald-hagi, *opportunitas solvendi.*

[2]) *B cum suis bene interponit:* hvat göra scal, at þeir taki mann þann til görþar, er þeir verþa asattir; *de sententia ferenda — ut arbitrum honorarium assumant qvemcunqve inter eos convenerit.*

LXXVI. Capituli.

Of þat, ef menn afglapa görþ.

Ef menn afglapa görþ allir þeir er til voro teknir, eþa deya allir fyrr enn satt er gör, þa scal sa maþr er þat mal atti eþr hans erfingi beiþa þann mann meþ vatta, er satt handsalaþi, at hann taki mann til sattargörþar þeirrar af sinni hendi a VII natta fresti, at heimili sino, en ec man [1] [sialfr] fa til annan; scal hann segia: beiþi ec lögbeiþing. Ef sinn mann tekr hvarr þeirra til görþar, þa scolo görþar-menn leita orlausna at lögum, nema þeir verþi sattir a. Nu vill handsalsmaþr eigi fa mann til görþar, þa scal hann göra einn er heimtandi feck til.

Titulus LXXVI.

De eo, si qvi decisionem causæ vitiaverint.

Si omnes arbitri denominati decisionem litis vitiaverint vel lite nondum composita emorirentur, causæ compromissæ actor competens ejusve hæres manu juncta compromittentem, testibus adhibitis, provocet, ut intra noctes septem in proprio domicilio, pro sua parte arbitrum constituat alterum, dicat, ipse adferam. Legali postulandi formula postulo. Si qvivis partium ad litem componendam arbitrum constituerit, judices compromissarii juxta legum præscripta causam finiant, nisi inter eos convenerit. Si compromittens judicem compromissarium pro sua parte constituere noluerit, arbiter a (compromissum) postulante constitutus solus ferat sententiam.

LXXVII. Capituli.

Of þat, ef görþar-menn verþa omala eþr siukir.

Ef görþar-menn verþa allir omala eþr allir vitlausir, þa scal enn et sama at fara sem aþr var tint. En ef gagn-nefna er meþ mönnom, oc andaz annarr görþarmaþr eþr verþr omali eþr vitlaus, þa scal sa taka mann i staþinn, er hins missir. Ef görþar-maþr verþr siukr eþr sarr, oc ma eigi komaz til þess staþar, er görþ var

Titulus LXXVII.

De eo, si arbitri vel mutescerint vel in morbum inciderint.

Si judices compromissarii omnes vel loqvendi facultatem vel sanam mentem amiserint, nuper constituta etiam obtineant. Qvodsi partes in vices judices denominaverint, alter vero arbitrorum vel decesserit vel loqvendi facultatem vel sanam mentem amiserit, ille partium, qvi judice compromissario destituitur, alterum deficientis loco

---

[1]) *B cum suis omittit:* sialfr.

mælt at nefndum degi, þa scal enn et sama fara [1])[sem nu var tint] oc görþar-maþr döi. At slico moti scal oc alt fara meþ görþar-mönnom, sem nu var sagt, þoat þeir se fleiri enn II.

supponat. Si judex compromissarius vel morbo vel vulneribus ita laborarit, ut die constituta in loco, ubi controversia componatur, apparere non possit, eadem adhæc obtineant, qvæ, si emoriatur, nuper allata sunt. Judices compromissarii qvamvis plures qvam duo fuerint, eodem modo omnia moderentur.

LXXVIII. Capituli.

Of þann, er görþ handsalaþi.

Ef sa maþr deyr, er görþ handsalaþi fyrr enn gört se, þa scal göra a hönd erfingia eþr fiarvarþveizlo-manni hans, ef hann er eigi fulltiþi.

Titulus LXXVIII.

De eo, qvi manu juncta causam compromittebat.

Si compromittens lite nondum composita decesserit, ejus hæredi pœna pecuniaria irrogetur, vel ejus curatori, si sui juris non factus fuerit.

LXXIX. Capituli.

Of þann, er görþ er handsölot.

En sa maþr andaz, er görþ var handsölot, þa scal göra til handa erfingia eþr fiarvarþveizlo-manni hans ella.

Titulus LXXIX.

De eo, cui causa decidenda, per dextræ fidem, compromittitur.

Si ille decesserit, cui compromittebatur, hæredi ejus vel curatori multam solvendam esse constituatur.

LXXX. Capituli.

Of þann, er satt scal göra.

Ef einn maþr scal göra satt, enda verþr hann siukr eþr sarr eþr meina hanom vötn eþr veþr eþr menn, sva at hann ma eigi komaz til þess staþar, er satt scal

Titulus LXXX.

De eo, cujus arbitrio causa subjicitur.

Cum unus tantum arbiter litis constituitur, qvi vel morbo vulneribusve detinetur, vel fluviis, tempestatibus aut hominibus impeditur, qvo minus ad locum, ubi lis compo-

[1]) *Qvæ uncis tenentur B cum suis omittit.*

göra, þa scal hann þar segia satt upp er hann kömz framarz. Nu hyggr sa maþr ser hætt viþ aliot eþr bana, er satt scal upsegia, ef hann leysir þar sva af höndom, sem hann var tilscttr, þa scal hann segia satt upp, þar er hann treystiz, þott þat se siþarr. Enda scal sva fara, þott fleiri menn scyldi satt göra, ef þeim er eigi ohætt.

natur, pervenire possit, tum sententiam suam pronuntiet, ubi proxime locum accedit. At læsionem corporis vel dispendium vitæ, qvi sententiam pronuntiaret, sibi timet, si ibi prout constitutum fuit, hoc negotium persolvatur, tum decisionem causæ proclamet, qvamvis serius, ubi sibi ipsi confidet. Eodem modo, qvamvis plures litem componerent, res moderandæ sunt, si in periculo illi versarentur.

LXXXI. Capituli.

Of görþar-menn.

Nu er maþr sva nefndr til sattargörþar, at hann jatar eigi igöngo i malit, þa varþar hanom eigi viþ lög, þott hann göri eigi sattina, enda er eigi heimting til malsins, en slic er heimting til sattarinnar, ef hann görir görþina, sem hann hefþi jatt igöngo i malit.

Titulus LXXXI.

De arbitris.

Cum qvis ad causam decidendam denominatur qvidem, sed eam decidendi negotium non suscipit, ille, non decidens, in leges commissi criminis non tenetur, nec decisionis eum postulare fas est. Qvodsi vero causam deciderit, eodem jure, ut sententiæ ejus satisfiet, postulari potest, acsi arbiter litem decidendam suscepisset.

LXXXII. Capituli.

Of stikan vaþmala oc klæþa oc lerepta.

[1] [Þat er mælt, at nu scolo menn mæla vaþmal oc lerept oc klæþi öll meþ stikum þeim, er jamlangar ero X, sem kvarþi XX, sa er mereþr er a kirkiovegg a þingvelli, oc scal leggia þumalfingr fyrir hvaria stiko. Rett scal at draga viþ

Titulus LXXXII.

De panni vulgaris, panniculi et linteorum mensuris.

Leges definiunt, ut panni vulgares, lintea et panni cujuscunqve generis regulis jam metiendi sint, qvarum decem viginti exæqvant ulnas, in fori generalis domus sacræ pariete justificatas. Inter metiendum singulæ regulæ spatium pollicare adjicia

---

[1]) *Hunc titulum B cum suis omittit.*

vaþmal kvarþa oc viþ lerept, eþr klæþi X alna löng eþr lengri, oc scal sa raþa er mælir, hvart hann vill mæla at rygg eþr at jaþri eþr þar a milli, ef hann vill þat heldr. Eigi scolo alnar ganga aþrar enn þessar. Vaþmal scolo vera stikobreiþ en eigi miorri, oc eptir þvi at öllo gör sem aþr var mælt i lögum.

Ef menn hafa stikor rangar eþr kvarþa ranga, sva at van se at muni halfri stiko i X stikum, eþr meira, þott eigi se lengra mælt enn half önnor stika, oc varþar þat fiörbaugsgarþ. Oc scal um öll afbrigþ þessa mals sva at sokn fara sem mælt er.

Ef menn mæla alnar rangar, sa scal raþa er kaupir lerept eþr klæþi hvart hann vill mæla at rygg eþr at jaþri, eþr þar a miþli, ef hann vill sva heldr. Rett scal at sökia viþ vattorþ þat er at verþr nefnt, þa er maþr mælir rangar alnar, þa söc er i þvi göriz, ef sökiandi vill þat heldr enn qviþburþ.

Vaþmal scolo eigi vera jaþar-fla, sva at meira muni enn öln i tvitogo vaþmali, at rygg scal mæla, ef meiri munr er enn sva. Tvi-eln scolo vaþmal, oc scolo rett boþin, ef fingrom gegna a breidd, oc se kostgoþ. Taka scolo þeir er viþ-eiguz lögsiaendr Ila til um giald, ef jaþar-fla er

tur. Panni vulgares, lintea et panniculi decem vel plurium ulnarum longitudinis ulnarum mensura juste definiuntur. Metientis arbitrio relictum sit metiri, sive per medium, sive per marginem metiendi, sive inter medium et marginem, si id potius voluerit. Aliæ ulnæ ne valeant. Panni vulgares latitudine ex transverso regulam teneant; ne latitudinis sint contractioris, et omnino juxta priscarum legum præscripta fabricati.

Cum regulæ ulnæve tam falsæ adhibentur, ut probabile ulnam unicam magisve in decem regulis defraudatam esse, exilio hoc puniendum, qvamvis ultra unam et dimidiam regulam tali modo non metiatur. Causæ hinc oriundæ actio, ut leges præscribunt, ordienda est.

Si qvis injustis ulnis metitus fuerit, lintei panniculive emtoris sit definire, utrum per medium an per marginem vel inter medium et marginem metiri voluerit prout ei placuerit. Testimonium de falsa mensione denominatum causæ hinc oriundæ adhibere fas est, si actori hoc magis arriserit qvam veridicorum effata admovere.

Panni vulgares ne marginibus tam patentibus sint, ut (inter longitudinem dorsi et marginis) major qvam unius ulnæ differentia in viginti panni vulgaris ulnis inveniatur. Per dorsum metiendum est, si major qvam talis adfuerit differentia. (Qvoad latitudinem) panni vulgares duas te-

vara eþr mio. Nio buar þess er sottr er scolo bera jafnan hvart sa hafi i þvi sinni rangar alnar mælt, sem hanom var um stefnt. A scal qveþa avalt, er stefnt er, i hveriom staþ mæltar voro þær alnar, eþr hvenær eþr hverra manna imilli].

LXXXIII. Capituli.

Of pundara.

[1]) Þat er lögpundari er VIII fiorþungar ero i vett, en XX merkr scolo i fiorþungi vera. Ef maþr a pundara meira eþr minna enn mælt er, oc varþar þat III marka secþ. Nu reiþir hann rangar vettir, eþr mælir hann rangar alnar sva at munar um öln i XX alnum, þa varþar þat fiörbaugsgarþ, sa a söc þa er sins hefir i þvi mist. En ef hann vill eigi sökia þa a sa er vill. IX bua [2])[qviþ] scal til þess qveþia a þingi. Stefno-söc er þat.

neant ulnas. Qvodsi duos tenerent cubitus expensis digitibus mensuratos, solutionibus juste adhibentur, modo proba materia fabricati sint. Si merx marginibus patentibus fuerit, vel qvoad latitudinem justo contractior, contrahentes oculatos adhibeant inspectores, qvi solvenda intueantur. Novem accolæ incusati semper definiant, an ea vice, cum in jus vocabatur, injustis ulnis metitus fuisset (nec ne). Citatione manifestata semper definiatur ubi, qvando et inter qvos injustæ ulnæ adhibitæ fuissent.

Titulus LXXXIII.

De stateris.

Legalis est statera cum octo qvadrantes octoginta librarum pondus efficiunt, viginti vero semilibræ qvadranti insint. Siqvis stateram vel majorem vel minorem (aliter nempe signatam) qvam leges definiunt, habuerit, trium marcarum multam luat. At qvis vel in injusta statera ponderat vel injustis ulnis metitur, ita ut per viginti ulnas, qvæ metitus est, unius ulnæ (a justo) adsit differentia, tum exilio puniatur, qvam causam defraudato agere competit. Qvi si agere noluerit, jus agendi ad qvemcunqve agere volentem defertur. Novem veridici in comitiis evocentur et citatio causæ adhibeatur.

[1]) *Cfr. titulum CXX in sectione de jure criminali.*

[2]) *B cum suis addit:* qviþ.

LXXXIV. Capituli.

Fra silfr-gang.

[1]) I þann tiþ er kristni kom ut hingat til Islandz, geck her silfr i allar storsculdir, bleict silfr, oc scyldi halda scor, oc vera meiri luti silfrs, oc sva slegit at LX penninga görþi eyri veginn, oc var þa eitt talit oc vegit. Þat var jafnmikit fe kallat C silfrs sem IV hundroþ oc XX alna vaþmala, oc verþr þa at halfri mörc vaþmala eyrir.

Titulus LXXXIV.

De argenti pretio currenti.

Tempore qvo fides christiana huc in Islandiam primum deferebatur, argento omnia majoris notæ debita persolvebantur, argento nempe pallido, qvod incisuram sustinuit, majorem argenti (qvam orichalci) partem tenens, et ita excusum, ut sexaginta nummuli unciam ponderatam efficiant. Unciæ numeratæ et ponderatæ tum coincidebant. Argenti centenarius (tum) æqvalis pretii statuebatur ac qvatuor centenarii majores vigintiqve panni vulgaris ulnæ, ita ut panni vulgaris semimarca (argenti) unciæ æqvivaleat.

LXXXV. Capituli.

Of fiarlag manna.

Þat er fiarlag at alþingis-mali:

At VI alnir vaþmals gildz, nytt oc onotit scolo vera i eyri.

Vararfeldr fyrir II aura, sa er fiorgörra þumalalna er langr, en II breiþr. XIII röggvar um þveran feld. Nu ero feldir betri, þat er virþingar-fæ.

Melracka belgir VI fyrir eyri.
Lambagæror VI fyrir eyri.

Titulus LXXXV.

De bonorum taxa inter cives.

Juxta comitiorum generalium constitutiones hæc bonorum taxa valeat:

Panni vulgaris, probi, novi, in usus non adhibiti, ulnæ sex unciam (bonorum numeratam et legalem) efficiant.

Pellis promercalis duas uncias valet, qvi nempe qvatuor cubituum longus, duorum latus, tredecim plicas per transversum habet. Pelles probiores taxatione subjiciendæ sunt.

Sex vulpinæ pelles unciam efficiunt.
Sex agnorum sisyræ unciam valeant.

---

[1]) *Seqventes duos titulos A cum suis omittit, sed juxta recensionem codicis B hic apposui, qvasi ad sectionem de commerciis maxime pertinentes.*

Geldinga klippingar VI fyrir eyri.

Katt-bælgir af fressom gömlom II fyrir eyri, af sumrungom III fyrir eyri.

Morendz vaþmals V alnir fyrir eyri.

Eyrir gullz þess, er stendz elding, fyrir LX.

Mörc brendz silfrs fyrir LX.

Jarn-ketill nyr oc oeldr oc vegi halfa vett oc liggi i VIII skiolor fyrir XV aura.

Stæltr le egg-elningr, oc vegi XVIII aura, heill oc stalsorfinn, þeir scolo III fyrir II aura.

Vett blastr-jarns fyrir V aura.

Vett fello-jarns fyrir VI aura.

Þat er katlamals-sciola er tre er sett i lögg oc teer öþrom megin a þröm XII þumlunga meþalmanni i nagls-rotom.

Þetta er enn fiarlag:

At kyr þrevetr eþa ellri, X vetra eþr yngri, kalfbær oc miolk, hyrnd oc lastalaus, eigi verri enn meþalnaut, heraþræk

Sex vervecum pelles tonsæ uncia sunt.

Pelles felinæ, felium marium et adultorum duo, eorum vero, qvi per æstivum tempus tantum vixerunt tres, unciam efficiunt.

Panni bicolorati ulnæ qvinqve unciam valeant.

(Ponderata) uncia auri, qvod excandescentia non immutatur;

Ut et argenti defecati marca (ponderata) sexaginta uncias numeratas valeat.

Lebes ferreus, novus et non igni adhibitus, libras qvadraginta pondere exæqvans et octo situlas capiens, qvindecim uncias efficit.

Tres falces induratæ, qveis acies ulnæ longa et decemocto uncias singulæ ponderant, integræ et ad chalybem usqve descobinatæ, duas uncias in pretio valeant.

Octoginta libræ ferri rudi, qvinqve uncias;

Ferri vero elaborati sex uncias valent.

Situla lebetum mensioni adhibenda talis sit, ut claviculus ligneus margini ejus ex altero latere ad fundum applicatus, ad oram summam duodecim pollices ad radices ungvis in homine mediocris staturæ efficiat.

Pecorum adhæc talis taxa est:

Vacca trimula vel adultior, decennis vel junior, forda et lactans, cornuta et vitiis liber, qvæ mediocris staturæ bovi non cedit, qvæ in diebus migrationum e tribu

at fardögom oc molki kalfs mala, su er gialdgeng.

agi par est, vitulo sufficientem lactis portionem lactans, solutionibus jure adhibetur.

Þriu naut vetrgömol viþ ku; II tvevetr viþ ku; kyr geldmiolk oc qviga II vetr kalfbær, leigo verri enn kyr.

Tres boves unius anni, ut et duo biennes vaccæ æqvivalent. Vacca non forda sed lactans, ut et juvenca bima et forda qvoad locarium vaccæ cedit.

Öxi IV vetra gamall fyrir ku, geldr eþa graþr.

Taurus qvadrimus castratus vel admissarius vaccam valeat.

Geld kyr oc öxi þrevetr III lutir kugildis.

Vacca sterilis et taurus triennis dodrantem vaccæ valoris efficit.

Öxi V vetra gamall þriþiungr annars kugildis.

Taurus qvinqvennis unam vaccam et trientem alterius valet.

Öxi VI vetra gamall fyrir II luti annars kugildis.

Taurus sexennis unam vaccam et alterius dodrantem efficit.

Öxi VII vetra gamall fyrir II kyr, oc sva þott ellri se.

Taurus septem annorum natus, ut et adultior duabus vaccis æqvivalet.

Arþr-öxi gamall a var, þat er metfe.

Taurus jugalis adultus in tempore vernali taxationi subjiciendus.

VI ær viþ ku, II tvevetrar oc IV gamlar, oc ali lömb sin, oc orotnar, loþnar oc lembþar.

Sex oves fœminæ, duæ nempe bimæ et qvatuor adultæ, qvæ agnos suos alere possunt, non glabratæ sed villosæ et prægnantes vaccam valeant.

Ær VIII alls-geldar III vetrar oc ellri viþ ku.

Oves fœminæ octo, steriles, trimæ vel adultiores vaccæ valorem efficiunt.

VIII geldingar viþ ku II vetrir.

Verveces octo bimi vaccæ æqvivaleant.

VIII lambgimbrar oc ali lömb sin.

Octo oves fœminæ anniculæ, agnos suos alere pares, (itidem).

VI geldingar III vetrir viþ ku.

Sex verveces trimi vaccæ valorem efficiunt.

IV vetra geldingr oc annarr II vetr fyrir ær II.

Unus vervex qvadrimus et alter biennis duas oves fœminas valeant.

Rutr II vetr a-gildr.

Aries bimus unam ovem fœminam valet.

XII vetrgamlir sauþir viþ ku. Alt þetta fe gillt oc i ullu.

Verveces duodecim unius anni vaccam valent. Omnes hæce oves probæ sint et villosæ.

Rutr III vetr oc ellri oc forosto-geldingr þat er metfe.

Aries trimus et adultior vervexqve sectarius vel gregis anteambulo taxæ communi exemti sunt, taxationi subjiciendi.

Geitor VI meþ kiþom, oc sva farit sem am, en VIII geldar viþ ku, III vetrar eþr elri.

Capræ sex cum hædis, ut oves fœminæ comparatæ, octo vero steriles trimæ vel adultiores vaccam valeant.

VIII hauþnor viþ ku oc ali kiþ sin.

Octo capræ unius anni, qvæ hædos suos alere possunt, vaccæ valorem efficiunt.

VIII tvevetrir hafrar viþ ku, oc IV kiarnhafrar oc IV al-geldir, en VI þrevetrir viþ ku, halfir hvars als-geldir oc kiringar.

Octo hirci biennes, qvatuor nempe admissarii, qvatuor vero in totum castrati, vaccam valeant. Sex (hirci) trimi ex dimidia parte omnino castrati, ex dimidia vero admissarii, vaccæ valorem efficiunt.

IV vetra gamall hafr oc annarr tvevetr fyrir geitr II.

Hircus qvadrimus et alter biennis duas capras valeant.

Tvevetr hafr viþ geit. Ef hafrar ero ellri enn nu ero talþir oc er þat metfe.

Hircus biennis (lege: trimus) capræ æqvivalet. Si hirci adultiores fuerint, qvam modo memoratum est, æstimationi subjiciendi sunt.

II vetr-gamlir geitsauþir viþ geit, halfir hoþnor eþr allsgeldingar, en halfir kiarnhafrar eþr graþhafrar.

Duo hirci unius anni, alter nempe caper sev in totum castratus, alter vero admissarius sev non castratus, capram unam valeant.

Hross ero oc lögþ:

Eqvorum pretium in taxa etiam definitur:

Hestr IV vetra gamall eþr ellri, oc X vetra oc yngri, heill oc lastalaus viþ ku.

Eqvus qvadrimus vel adultior, decennis vel junior, integer et a vitiis liber, vaccam valeat.

Merr IV vetra oc ellri oc X vetra oc yngri, geld, heil oc lastalaus, fiorþungi verri enn kyr.

Eqva qvadrima vel adultior, decennis vel junior, sterilis, integra et vitiorum expers, qvadrante vaccæ deterior æstimator.

Hestr III vetr jafn viþ meri.

Merr III vetr, II lutir kugildis.

Tvö hross tvevetr, hestr oc merr, viþ ku.

Þriu vetrgömol hross viþ ku oc er eitt hestr.

Ef maþr geldr mer-hross vetrgamalt fyrir þriþiung kugildis, þa scal fylgia eyrir. Þetta scolo vera meþalhross, oc eigi verri.

Stoþhestr oc se verþi betri fyrir sakir vigs, oc geldr hestr, oc se verþi betri fyrir reiþar sakir, oc fylmerr i stoþi. Þat er metfe.

Syr II vetr eþr ellri oc IX grisir meþ, viþ ku.

Breitt lerept III alnir fyrir II aura.

Enskt lerept tvielnt II alnir fyrir eyri.

Tvær merkr vax fyrir eyri.

Skruþklæþi ny, scorin eþa oscorin; hafnarvaþmal ny oc onotin; hafnarfeldir nyir; kattaskinn oc lambaskinn ny; flatsmiþi nytt oc vörosmiþi; teint jarn; eyrkatlar nyir: þat er allt metfe. Allt metfe þat er gialda scal, scolo þeir taka til, er giöld eiguz viþ, sinn mann hvarr lögmetanda, oc lögsianda. En ef þeir verþa

Eqvus trimus eqvam (adultam) valeat.

Eqva trima duos vaccæ valoris trientes efficit.

Duo eqvi biennes, eqvus nempe et eqva, vaccam valeant.

Tres eqvi unius anni (duæ nempe eqvæ) et unus eqvus vaccæ æqvivaleant.

Siqvis eqvam expenderit unius anni natam ad vaccæ valoris trientem explendum unciam adjiciat. Eqvi nominati mediocres sint nec deteriores.

Eqvus admissarius, cui pretium intenditur propter habilitatem ad conflictum eqvorum, et cantherius, cui pretiositas adaugetur propter idoneitatem ad eqvitandum, ut et eqva in eqvitio pullum eqvinum ducens, taxæ communi exemti taxationi subjiciantur.

Porca biennis vel adultior, novem porcellos ducens, vaccam valeat.

Lintei lati tres ulnæ duas uncias valeant.

Linteum anglicum duarum ulnarum latum longumqve unicam unciam efficiat.

Ceræ libra unciam valeat.

Panni molles et splendidi vestimentis accommodati vel non; panni vulgares ad vestimenta inprimis habiles, novi, in usus non adhibiti; pelles ad vestimenta comparatæ et novæ; pelles felinæ et agninæ novæ; opificia lævigata et nova; ferrum extenuatum; lebetes ænei et novi; hæc omnia bona taxanda sunt. Cum bona

eigi asattir, þa scolo þeir luta, oc meta viþ eiþ sa er hlytr.

taxanda expendantur, contrahentes ex utraqve parte unum admoveant justum taxatorem et inspectorem oculatum. Qvodsi inter eos non convenerit, sortes ducendæ sunt, et cujus sors exit prima, juramento functus, æstimationem peragat.

Þriar vettir gamalla sauþa ullar viþ ku. Þriar vettir miölvægs matar viþ ku. Vetr-gamalla sauþa ullar, eþr öldungs-huþ, oc böta eyri hvart.

Ter octuaginta libræ adultorum vervecum lanæ vaccam valeant. Ter octuaginta libræ cibariorum, farinæ æqviparandorum, vaccam valeant. Unius anni vervecum lanæ (ter octuaginta libræ) vel tauri adulti pellis (vaccæ valorem efficit) sed utriqve unica uncia adjiciatur.

II kyr-huþir viþ öldungs-huþ.

Duæ pelles vaccinæ tauri adulti pelli æqvivaleant.

Rett er oc, ef snöggvar ær ero golduar, at lata fylgia vett ullar XX am.

Cum oves fœminæ vellicatæ expenduntur, viginti ovibus octuaginta lanæ libras addere fas est.

Addenda et corrigenda.

Pars prima.

a columnam paginæ priorem, b posteriorem, denotat.

Pag. 1 *Lin.* *a*, 19 nokorum *l.* nokorum,
— 11 — *a*, *ult.* at sacraþa *l.* til sacraþa.
— - — *b*, 15 *ei l. ii.*
— 12 — *b*, 9 *tenetur l. punitur*
— 16 — *b*, 11 *instita l. instituta.*
— 31 — *b*, 21 *reprobansqve l. reprobatusqve.*
— 35 — *b*, 16 *consessum l. concessum.*
— 37 — *b*, 6 *chasmati l. chasmatis.*
— 47 — *b*, 25 *eodum l. eodem.*
— 48 — *a*, 21 veilendr *l.* veilendi.
— 51 — *b*, 15 *formulam l. formulæ.*
— 52 — *a*, 15 *punctum deleatur, et post* "spyria hann" *lin.* 17 *transferatur, mutatis literis initialibus.*
— 55 — *b*, 6 *iis l. ea.*
— - — *b*, 7 *qvæ l. qvod.*
— - — *b*, 29 *decidendas l. decidendas idonea.*
— 58 — *a*, 22 þann at, *l.* þann, at
— 60 — *a*, 10 *post* "hanom" *interponetur:* ef hann hefir socn sva framforþa a hond hanom.
— - — *a*, *ult.* þa þann *l.* þaþann.
— 70 — *b*, 12 *rationis l. rationes.*
— 73 — *a*, 11 um *l.* inn.
— - — *b*, 10 *iisdem cum l. cum iisdem.*
— 78 — *a*, 7 hverr *l.* hverri.
— 80 — *a*, 7 a *l.* at.
— - — *a*, 27 *XVI l. XIV.*
— 95 — *b*, 3 *cum l. eum.*
— 96 — *b*, 12 *judicumqve l. judiciumqve.*
— 98 — *a*, 5 viþ, þa *l.* viþ þa.
— 99 — *b*, 10 *valeat l. valeat, nisi interdicto prohibentium.*
— 115 — *b*, 2 *ad veridici l. ad dodecadis veridici.*
— - — *b*, 15 *absfuerit l. absfuerint.*
— 124 — *a*, 9 sinni *l.* sina.
— - — *a*, 14 qveþa *l.* qveþia.
— 126 — *b*, 13 *doti l. arrhæ sponsalitiæ.*
— - — *b*, 14 *dotem l. arrham sponsalitiam.*
— - — *b*, 15 *dos l. arrha sponsalitia.*
— - — *a*, *ult.* veþmalo *l.* veþmala.
— 133 — *a*, 16, qveþa *l.* qveþia.
— 138 *Lin.* *a*, 17, leisa *l.* leifa.
— 151 — *b*, *penult. dominium l. dominum.*
— 152 — *a*, — er er *l.* er.
— 153 — *b*, 9 *prætendat l. prætendit.*

P. 155 — *b*, 2 *marcarum l. trium marcarum.*
— 156 — *b*, 2 *domicilio exterminatus l. domicilio ejectus.*
— 157 — *b*, 9 *Si herus injuriatum domicilio exterminaverit l. si herus læsum (s. vulneratum) domicilio extruserit.*
— 158 — *b*, 12 *septimo l. qvinto (lineæ coll. æqvalis).*
— 160 — *b*, 9 *agnoverit l. non agnoverit.*
— - — *b*, *penult.* bu-mannz l. bu mannz.
— 161 — *b*, 21 *labor l. labori.*
— 177 — *b*, 4 *reclamare l. vindicare.*
— - — *b*, 8 *reclamationem l. vindicationem.*
— 183 — *b*, 8 *et Hialtlandia l. Grönlandia et Hialtlandia.*
— - — *b*, 11 *tres l. qvinqve.*
— - — *a*, 18 þat at *l.* þat a at.
— 184 — *b*, 11 *qvod l. qvid.*
— - — *b*, 12 *Signum qvæstionis in lineam subseqv. post "agentis" deferatur.*
— 188 — *b*, 9 *septimo l. qvinto.*
— 195 — *a*, 12 þurfi *l.* þurþi.
— - — *in nota: in cod. l. in cod. A defunt l. desunt — in codice l. in codice B.*
— 197 — *b*, 5 *At l. Sin.*
— - — *b*, 12 *tenenti l. tenente.*
— 200 — *in nota:* breeclaust *l.* breclaust.
— 206 — *a*, 22 hinn *l.* hins.
— 207 — *not.* 4. *XVII.* 3. *l. XVII.* 7.
— 209 — *b*, 4 *sontes l. insontes.*
— - — *b*, 27 *navi l. mari.*
— 216 — *b*, 26 *sui l. qui.*
— 217 — *b*, 9 *occupationis l. occupandorum.*
— 218 — *a*, 18 var þar *l.* varþar.
— 221 — *a*, 4 or *l.* er.
— - — *b*, 7 *inaminatarum l. inanimatarum.*
— 226 — *b*, fiarlog *l.* fiarlög.
— 233 — *var.* 4 *verbo l. verbum.*
— 237 — *a*, 12 En *l.* En ef.
— 244 — *b*, 4 *pecuniariis l. pecuariis.*
— 246 — *b*, 21 *septimo lineæ coll. l. qvinto lineæ coll. æqvalis.*
— 251 — *b*, 1 *deferuntur ab l. deferuntur, ab.*
— 253 — *b*, 13 *perrogat l. peragat.*
— - — *b*, 21 *contributis l. contribulis.*
— 261 — *b*, 19 *citatrices l. cicatrices.*

P. 270 Lin. b, 21 *sustentionis l. sustentationis.*
— 271 — b, 17 *proprium l. proprium servum.*
— - — b, 27 *adjudicatus l. abjudicatus.*
— 279 — b, 11 *de aliis l. aliis.*
— - — b, 12 *sustentandis l. sustentandus.*
— 282 — b, 14 *illi l. ille.*
— - — b, 28 *hic qvi alendum sustentavit l. qvi alendum sustentavit, hic.*
— 283 — b, 2 *tenentur l. teneatur.*
— - — b, 18 *in qvinto — æqvalis l. in qvarto (lineæ coll. æqvalis) vel tertio et qvarto (lin. coll. inæqvalis).*
— 288 — b, 8 *illi l. ille.*
— - — b, 8 *ipsi l. ipse.*
— - — b, 12 *excederint l. excesserint.*
— - — *in var.* 3 b, 6 *qvam l. qvamvis.*
— 292 — b, 17 *jus l. ejus.*
— 294 — b, 13 *habeat l. subeat.*
— - — b, 14 *seqvetas l. seqvelas.*
— 299 — a, 27 oc *l.* or.
— 300 — b, 15 *qvinto l. qvarto.*
— 301 — b, 11 *(et sæpius) dua l. duo.*
— 304 — b, 31 *de dote l. de arrha sponsalitia.*
— 306 — a, *ult.* neyta *l.* neyþa.
— 307 — b, 11 *hac l. hæc.*
— 309 — b, 19 *intercederit l. intercesserit.*
— 312 — b, 6 *ejus l. jus.*
— 314 — b, 11 *fæminam desponderit l. nuptias impediverint.*
— - — b, 14 *desponsatores se injuste gerunt l. matrimonium inhibuere.*
— 315 — b, 14 *opinasse l. opinatum fuissse.*
— 317 — b, 1 *populas l. popularis.*
— - — b, 8 *insanitate l. infirmitate.*
— - — b, 19 *inqvam stipulas l. inqviat stipulans.*
— - — b, 21 *ei l. si.*
— 318 — b, 15 *(et sæpius) despondit l. despondet.*
— - — b, 16 *complorat l. comperit.*
— 322 — a, 15 oc *l.* or.
— 333 — b, 27 *ubi l. ut.*
— 334 — b, 21 *adest l. abest.*
— 335 — b, 1 *conditio bonorum l. conditio, bonorum.*
— 340 — a, 17 þat viþ *l.* þat eigi viþ.
— 341 — a, 10 sökina *l.* sökia.
— 342 — b, 7 *manifestat l. manifestet.*
— 345 — a, 22 ef *l.* er.
— 346 — b, 5 *majore l. major.*

P. 347 Lin. b, 6 *alterius l. ulterius.*
— 348 — a, 18 leggia *l.* beggia.
— 349 — a, 9 hann ol *l.* hun ol.
— 352 — b, 13 *susceperit, clandestinam l. susceperit clandestinam.*
— 358 — b, 16 *injungerit l. injunxerit.*
— 359 — a, 13 bera vetti þat lata *l.* bera lata vetti þat.
— - — b, 21 *siat l. faciat.*
— 361 — b, 2 *afmiliam l. familiam.*
— 362 — b, 9 *arcanæ l. (transigendæ).*
— - — b, 22 *in l. ei.*
— 377 — b, 9 *qvicunqve l. cuicunqve.*
— - — b, 19 *marito exigere l. a marito exigendi.*
— - — b, 28 *At l. si.*
— - — b, 29 *instituitur l. instituatur.*
— - — b, 32 *allegens l. allegans.*
— 384 — b, 19 *expiat l. expiet.*
— 385 — b, 13 *expiat l. expiet.*
— 392 — a, 17 lögsianda *l.* lögsiaanda.
— 393 — a, 5 logsianda *l.* lögsiaanda.
— 396 — b, 11 *unica l. pro unica.*
— 403 — a, 21 skolit *l.* stolit.
— 406 — b, 6 *cedere l. edere.*
— - — b, 10 *dona l. dono.*
— 412 — b, 20 *pactam l. pactum.*
— 413 — b, 7 *habeat l. habent.*
— 418 — b, 14 avvista *l.* auvisla.
— 423 — *var.* 6 missi *l.* misseri.
— 424 — *a ult.* missir sins *l.* missir fiar sins.
— 426 — b, 2 *censerdum l. censendum.*
— 432 — *var.* 4 *afficiunt, qvæ sectionem de fæderi l. efficiunt, qvæ sectioni de fædere.*
— - — 3 *not.* 4 *sectionem l. sectioni.*
— - — - — - *foederi l. foedere.*
— 433 — b, 2 *dicere l. citare.*
— 438 — b, 22, *qui l. cui.*
— 446 — a, 7, þarfi l. þurfi.
— 463 — b, 4 *agendam l. agendum.*
— 468 — b, 29 *(faberqve) l. (faberve).*
— 469 — a, 19 formaþr *l.* farmaþr.
— 471 — a, 10 þingfestr *l.* þingfesti.
— 476 — b, 8 *domicilio l. domicilia.*
— 498 — b, 13 *ulnam l. regulam.*
— 499 — b, 2 *expensis l. expassis.*
— - — *var.* 2 *addit l. omittit.*
— 503 — 12 kiringar *l.* kirningar.

Cod. Regius in Folio No. 1157, pag. 12.

v paschahelgi

Páska helgi eigum ver at hallda. þat ero
dagar .iiii. pascha dag inn fyrsta hann skolom
ver hallda sem iola dag inn fyrsta. en annan
dag pascha oc iii. a iiii. oc mid viku dag. þa
skolom ver hallda sem drottins dag. En
fra pascha deginom fyrsta sco vera vikor .v.t.

Idem Codex, pag. 29.

omaga baler

Sva er mikit at sina omaga a hendr
fram at fora a lande her. Mo
dor sina a madr fyrst fram at fora
En ef hann orcar betr þa skal hann fo
ra fram fodor sin. Huma hann
betr. þa skal hann born sin fram fora. Nv

Cod. A. Magn. in Folio No. 334.

ađr scal eigi
selia fe sitt
dyra a leigu
en x. aurar se
leigdir eyre
ova iafn legdar
hverki fe se er.
Ef hann selr dyr
ra oc a hann eigi
til merta heitting en slikra aura se hann sell

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 15 23 16 04 020 7